DE NECESSARIA SECESSIONE NOSTRA AB ECCLESIA ROMANA, ET...

François Turrettini

J. Johnson

DE NECESSARIA SECESSIONE NOSTRA AB ECCLESIA ROMANA;

Et Impossibili cum Eâ SYNCRETISMO,

DISPUTATIONES.

Auctore

FRANCISCO TURRETTINO,
In Ecclesiâ, & Academiâ GENEVENSI Pastore,
& S. S. Theologiæ Professore.

Accessit ejusdem

DISPUTATIONUM MISCELLANEARUM

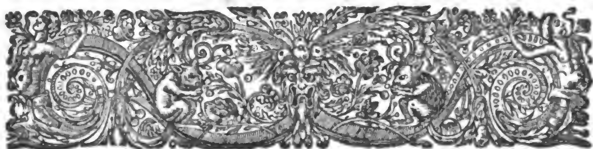
DECAS.

Editio altera Aucta & Recognita.

GENEVÆ,
Apud SAMUELEM DE TOURNES.

M. DC. LXXXVII.

PRÆFATIO.

NTER omnes, quæ nobis cum Pontificiis intercedunt, Controverſias, nullam dari, quæ momentoſior ſit, nullam, quæ majori animorum contentione,& jam antea agitata fuerit, & nunc etiam agitetur, eâ, quæ Seceſſionem noſtram ab Eccleſia Romana ſpectat, apud omnes debet eſſe in confeſſo. Cùm enim aliæ circa ſingularia quædam doctrinæ Capita verſentur, in quibus ab invicem diſſidemus: Hæc verò omnia in univerſum complectatur, quæ cauſam huic noſtræ Seceſſioni præbere potuerunt. Nemo non videt, quantùm interſit accuratè eam expendi, ut primariam & capitalem, à qua cæteræ omnes pendeant. Conſtat ſanè nihil eſſe, quod ab illarum partium hominibus, vel frequentiùs objectetur, vel exagitetur odioſiùs, quaſi non modò temeraria, ſed & injuſta & Schiſmatica fuerit, quæ pacis, quam tantopere Chriſtus nobis commendavit, ſacratiſſimum vinculum impiè abruperit,& communionem Corporis Chriſti myſtici nefariè lacerârit. Cui pernicioſiſſimo malo remedium aliud afferri non poſſe clamitant, quàm ſi eò unde exivimus revertamur, & cum Eccleſia ſua, à qua per Schiſma voluntarium divortium fecimus, in gratiam redeamus. Noſtri verò viciſſim, ne Veritati ac ſibi deeſſent, in id etiam ſedulò laborârunt, ut falſitatem & injuſtitiam iſtarum criminationum demonſtrarent, & ſubdolas eorum artes retegerent, qui ſub inſidioſiæ pacis obtentu, hoc unum agebant, ut conſcientias, ſemel à Chriſto liberatas, ſub duriſſimæ ſervitutis jugum ἀβάστακτον reducerent. Quod ab eximiis Dei Servis eâ ſolertiâ & ſoliditate præſtitum, ut nihil habeat ſuperſtitio, quod cum ratione reponere poſſit. Demonſtratum quippe non unâ ratione, Pios Majores noſtros non ſine

graviſſimis cauſis poſt tentatam ſæpius & expetitam fruſtrà Reformationem in Capite & Membris, Seceſſionem tandem feciſſe, vel potiùs ad eam faciendam Adverſariorum furore adactos fuiſſe: Nec amorem pacis, ad quem nos toties Chriſtus hortatur, à pio hoc propoſito avocare eos potuiſſe aut debuiſſe; memores ex præſcripto Dei, pacem indiſſolubili cum Veritate ſociandam eſſe vinculo, nec ullam unitatem probari poſſe, quæ veritate non nitatur; omnem aliam conſociationem pacis nomen non mereri, ſed exitialem eſſe in errore & mendacio conſpirationem, quæ à Deo veritatis & pacis Auctore nos ſeparat, nedum ut ad ejus communionem nos adducat.

Sed quamvis hoc argumentum à magnis Viris Dei non ſemel occupatum fuerit, & ſolidè pertractatum; non deſinunt tamen Adverſarii identidem illud reponere, & ad ravim uſque urgere, noviſſimis inprimis hiſce temporibus, quibus Clerus Romanus nihil non molitur, ut opus ſuum, purioris ſcili. Religionis, quam infami hæreſis nomine injuſtiſſimè notat, excidium promoveat, & ſi poteſt abſolvat. Hinc ut immani perſecutionum antea inauditarum crudelitate graſſatur ad fidem piorum penitus dejiciendam; blandis etiam & ad fallendum compoſitis verbis incautos ineſcare, & in retia ſua pertrahere conatur. Quod viſum nuper in *Admonitione Paſtorali*, à Clero Gallicano ad Reformatos per Galliam datâ, ubi dum *Fratribus Seceſſionis Calvinianæ*, uti loquuntur, *correctionem, reditum & concordiam exoptant.* Impia ſub dulci melle venena latent, verbis meram charitatem ſpirantibus, & piam Paſtorum oves perditas requirentium ſollicitudinem, præ ſe ferentibus, utentes, ſed quæ reipſa malum animum & dirum virus ſatis produnt, dum odioſiſſimis titulis, quos ad ſe amicè revocare ſe velle profitentur, traducere non erubeſcunt, quaſi *Religionis transfugas, militiæ veteris deſertores, Schiſmaticos, impios*, qui fugæ ſuæ flagitioſæ, & ſeceſſionis rationem nullam reddere poſſint. Quod ideo acerbè inſectantur & exprobrant: *Nos ideo*, inquiunt, *Clerus omnis Gallicanus &c. Vos convenimus, & qua legatione pro Chriſto defungimur, tanquam Deo per nos hortante, Quærimus à vobis,* Cur Schiſma feceritis? *Excuſate ſi poteſtis apud Patrem, apud Matrem, apud Fratres, fugæ tam flagitioſæ, tam abruptæ & præcipitis infamiam, diviſionem Chriſti, reſciſſionem Sacramentorum Chriſti, criminationes in Conjugem Chriſti, negationem promiſſionum Chriſti &c. Hoc adverſus vos nominatim expoſtulamus, hoc ex vobis quærimus indeſinenter*; Cur Schiſma feceritis? *Ad*

hoc

hoc nisi responderitis, quantumcunque in aliis dicendo aut scribendo contendatis, superflua loquimini. Hæc verò si tam verè dicerentur, quàm confidenter jactantur, non equidem repugnaremus, quin iure in nos conflata sit omnis illa invidia, quâ nunc immerentes obruimur; Sed si rem ipsam, detractâ verborum inanium pompâ, penitiùs attendimus, liquidò apparebit, nihil iniquius, nihil falsius adversùs nos vel excogitari vel dici potuisse. Unde colligere licet, quàm necesse sit ad justam bonæ causæ & innocentiæ nostræ defensionem, calumniarum istarum vanitatem in aperta luce collocare, ne simplicioribus imponant. Quod ab iis potissimùm requiri nemo negabit, qui ad bella Domini decertanda vocati, & aliis præpositi prospicere debent, ne quid Religio patiatur detrimenti, cæteris fidelibus, & Juventuti inprimis sacræ ipsis commissæ, λόγῳ & ἔργῳ præeundo. Quæ effecit ratio, ut ex Muneris mihi demandati ratione, pro more in Academiis recepto, de hoc argumento nonnullas Disputationes, publici juris ante aliquot annos facerem, quibus probandam suscepi Secessionis nostræ ab Ecclesia Romana necessitatem, & Syncretismi cum ea impossibilitatem. Quæ cùm supra spem meam cum aliquo applausu exceptæ fuerint, & brevi quotquot supererant Exemplaria distracta sint, de illis denuò sub prælum mittendis cogitare cœptum est, ut eorum desiderio fieret satis, qui illas avidè requirebant, persuasi hoc Opusculum fructu suo non cariturum, hoc præsertim tempore, quô Quæstio ista non minori fervore quàm antea renovari cœpit, Pontificiis nihil intentatum relinquentibus, ut sive vi sive dolo, sive promissorum dulcedine sive calumniarum acerbitate & persecutionum omnigenarum diritate, & inprimis odioso isto schismatis præjudicio, fideles à vera fide avocent, & in partes suas pertrahant. Ad quorum votum facilè passus sum Velitationes istas Academicas, quæ mei juris ampliùs non erant, denuo evulgari, licèt multa in iis, ut in tumultuario opere, desiderari non nesciam, quæ in pleno & accuratiori tractatu observari potuissent. Interim ut paulò excultiores prodirent, secundis curis non parum auctæ fuerunt, & iis additamentis locupletatæ, quæ novitias Adversariorum exceptiones & objectiones discutere, & veritatem Sententiæ nostræ contra Sophistarum cavillationes fortiùs asserere possunt. Quod an assecutus fuerim, Lectorum erit judicium. Exinde saltem, ut spero, patebit vanitas Postulatorum, quæ tanto cum verborum apparatu μετὰ πολλῆς φαντασίας

§ 3 à Clero

à Clero propoſita ſunt. Patebit non ſine graviſſimis & urgentiſſimis cauſis Patres noſtros ab Eccleſia Romana ſeceſſiſſe, & nos cum illa, dum infallibilem ſe jactat, & irreformabilis manet, omnem Syncretiſmum reſpuere. Cauſas iſtas non fuiſſe, ut illi perperam, & contra propriam conſcientiam fingunt, vel ſtatum Eccleſiæ depravatum, & mores Cleri corruptiſſimos, de quibus Scriptores ipſi Pontificii graviter conqueruntur, quamvis non leve præjudicium inde adversùs eam oriatur: Sed errores capitales & fundamentales multiplices tum in Doctrina, tum in Cultu, tum in Regimine, quos vel errare vel profiteri nefas eſſe duximus, & ſine præſentiſſimo ſalutis noſtræ diſcrimine non potuimus. Patebit iniquiſſimè poſtulari, Cur ab ipſis ſeceſſerimus? Cùm conſtet nos non tam fugiſſe, quàm fugatos fuiſſe diris ipſorum perſecutionibus & anathematis, quæ ſecedendi neceſſitatem nobis impoſuerunt. Sed nos juſtiſſimè viciſſim ab ipſis poſtulare poſſe, Cur nos à ſeipſis tot Excommunicationibus & proſcriptionibus duriſſimis ſeparârint? Qua tandem de cauſa tanto furore in nos exarſerint, ut fermè ubique terrarum diras faces belli ſacri in nos accenderint? Imperatores, Reges, Principes, Populos adversùs nos concitârint, qui lanienis, Cruciatis, ferro, igne, & nullo non ſupplicii & tormenti genere graſſati ſint ad nos internecione delendos, tanquam ſceleſtiſſimos mortalium, atheos, impios, deteſtandarum hæreſium reos, indignos qui lucis uſurâ fruantur? Licèt convicti eſſe debeant, nihil nos credere, quod à Chriſto & Apoſtolis non ſit traditum, & quod ipſi ſe nobiſcum credere non profiteantur quoad Articulos affirmativos; Et unum crimen noſtrum eſſe, quòd nolimus Papali jugo, quod antichriſtianum cenſemus, nos mancipare, & hæreſes ac cultus ſuperſtitioſos & idololatricos ab ipſis præter & contra Dei Verbum invectos, admittere. Patebit odioſum *Schiſmatis* crimen, quod nobis falſiſſimè impingitur, qui à fide ſemel traditâ, & verâ Chriſti Eccleſiâ, quæ vocem ejus audit & ſermones retinet, nunquam receſſimus; In ipſos verè recidere, qui à fide Chriſti non uno modo receſſerunt: Ut ab ipſis longè meliori jure quàm ipſi à nobis quærere poſſimus, Cur à Veritate ipſis traditâ defecerint? Cur fidem datam Chriſto fregerint, ut in caſtra Antichriſti tranſirent? Cur Sacramenta Chriſti corruperint? Cur veram, puram & Catholicam Eccleſiam reliquerint, ut falſæ & idololatricæ ſe adjungerent? Cur Scripturâ non contenti, quæ in unicam fidei morúmque regulam nobis tradita eſt, voluerint ſapere παρ' ὃ

γέγραπται

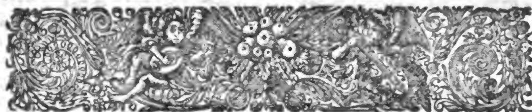
γέγραπται, & Traditiones ἀγράφους credendas nobis obtrudere, contra expressum Dei mandatum? Ad hæc nisi responderint, Quicquid de Infallibilitate & Antiquitate sua, de Successione non interruptâ, de Unione Membrorum sub uno Capite; & de aliis, quæ ab ipsis afferri solent Authoritatis suæ firmamentis, & Ecclesiæ suæ criteriis dixerint, superfluum erit & inutile. Nam si certum est eos à Christi fide defecisse, nos verò semper in ea mansisse, ut statuimus, & parati sumus ex Doctrinæ ipsius examine, ad quod provocamus, probare, quo jure possunt, Sponsæ Christi nomen sibi arrogare, & nos schismatis reos peragere, cujus ipsi manifestè tenentur? Patebit ulteriùs tantùm abesse, ut Secessio nostra infami *fugæ flagitiosæ* & *præcipitis* nomine traduci debeat, quæ *divisionem Christi*, *rescissionem Sacramentorum Christi*, *bellum impium in ejus Membra*, & *negationem Promissionum ejus* induxerit; Ut contrà non alia de causa ab ipsis secesserimus, quàm ut Christo indivulsè adhæreremus; ut in veræ Ecclesiæ communione maneremus, ut Sacramenta pura & incorrupta retineremus, ut genuinis ejus Membris conjungeremur, & ut Promissiones soli veræ Ecclesiæ factas, falsæ & adulteræ tribui non pateremur. Patebit denique, conciliationem omnem & syncretismum, ad quem adeò blandè nos invitare videri volunt, sub spe Reformationis alicujus, mera esse verba, & fucum, nihilque aliud quæri sub fraudulentæ pacis prætextu, quàm errorum semel receptorum non correctionem, sed incrustationem, & conscientiarum sub Ecclesiæ Papalis jugum feliciter excussum, reductionem; à qua reformationem ullam expectare, dum se infallibilem jactat, nihil aliud est quàm suaviter delirare, & seipsum sponte decipere. Absit verò ut tale quid vel cogitemus unquam vel præstemus; Absit ut pacem cum mundo, pacis cum Christo & Veritatis ejus cælestis dispendio eamus redemptum.

Sed ista fusiùs in Disputationibus exponentur, ut opus non sit diutiùs in iis immorari. Hoc unum Lectorem monere debeo, additam hîc fuisse Decadem Disputationum miscellanearum quæ, ut multiplici Argumentorum, quæ in iis tractantur varietate, & Quæstionum, quæ ibidem agitantur gravitate, Sacrorum Mystis sponte se commendant: ita nec ingratas nec inutiles illis fore speramus; quod si contigerit, voti mei compos sum futurus.

INDEX

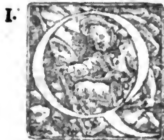
INDEX DISPVTATIONVM
DE
NECESSARIA SECESSIONE
Noſtrâ ab ECCLESIA ROMANA &c.

DISPVTATIO

DISPVTATIO THEOLOGICA
PRIMA
DE NECESSARIA
SECESSIONE
NOSTRA AB ECCLESIA ROMANA,
ET
IMPOSSIBILI CUM EA SYNCRETISMO.

Respondente IOANNE IACOBO GESNERO *Tigurino.*

I.
Uod apud malæ fidei possessores usu venire solet, ut solidis juris fundamentis & justis causæ præsidiis destituti, in Adversarii personam quibuscunque possunt modis invehantur, ut hoc modo suspectam & exosam illam reddendo, faciliùs omnem dictis ejus fidem abrogent. Id ipsum in gravissimo quod inter Nos & Pontificios agitur Religionis negotio experimur. Cùm enim facilè deprehendant, quotiescunque missis ambagibus jugulum causæ petitur, & ad examen Doctrinæ descenditur, se longè inferiores causâ cadere, nec sententiam suam ex Scriptura, quæ sola fidei est norma infallibilis, ut nos nostram comprobare posse; huc omnes ingenii nervos intendunt, ut odiosis præjudiciis, & suspicionibus sinistris nostrum agendi modum gravent, quibus infirmorum

 præoccupatæ

præoccupatæ & tantùm non fascinatæ mentes, vel ad nos accedere cane pejus & angue reformident, si adhuc à nobis sunt alieni, vel si in castra nostra jam transierunt, à nobis recedere, & ad ipsos redire quacunque tandem ratione conentur.

Præjudicium falsum de Secessionis nostra ab Ecclesia Rom. injustitia.

II. Inter varia autem hæc præjudicia, nullum gravius videtur & periculosius, eo quod vulgò à *Secessione nostra ab Ecclesia Romana* peti solet, quasi ea injusta fuerit & schismatica; Nosque adeò cum Reformatoribus nostris summis illis & invictis Heroibus, Schismaticis & Turbonibus accensendi veniamus, qui viscera Matris optimæ dilaniando, & inconsutilem Christi tunicam dilacerando, sanctissimum charitatis vinculum nefariè abruperimus, nec modò temerè & sine necessitate, sed perperam & injustè ab Ecclesiâ discesserimus. Hinc nulla gratiæ, spes nulla salutis nobis extra Ecclesiam positis reliqua dicitur esse, nisi amicâ pace Matri unicæ dènuò conciliati, eò, unde summo nostro malo egressi semel sumus, postliminio redeamus.

III. Unde quivis facilè deprehendit, quantum intersit Orthodoxos hac in parte bonæ causæ non deesse, non modò ut à se gravissimum illud crimen falsissimè sibi impactum amoliantur; Sed etiam ut pro virili, quod debent veritati testimonium ultrò perhibeant, & præjudicatarum harum opinionum, quibus variis infirmis remora in via salutis potest injici, vanitatem demonstrantes, illorum saluti non secus ac suæ eant prospectum. Quod cùm jam sæpe antea à plurimis Viris doctissimis feliciter sit præstitum; Nunc etiam omitti non debet: hoc potissimùm tempore, quô Sinonias istiusmodi artes, & pseudohenotica Neutralium & Politicorum consilia renovari subinde cernimus. Nec dubitamus quin multi Viri docti & pii, necessitatem istius laboris agnoscentes, pro sancto zelo suo argumentum hoc sponte sint occupaturi. Nos interea, quod ingratum fore non putavimus, breviter σὺν θεῷ hìc contra Pontificios demonstrandum suscipiemus, *Iustissimam ac summè necessariam fuisse Secessionem nostram ab Ecclesiâ Romanâ, Et injustum ac impossibilem rebus ita stantibus cum ea Syncretismum.*

Pax Ecclesia optanda & quærenda, sed quæ comitem habeat veritatem.

IV. Atque hìc antequam ulteriùs progrediamur, semel monere debemus; Nos licèt Secessionis justitiam, & Syncretismi ἀδυναμίαν tueamur, nihil tamen adversus Charitatem admittere, nihil adversus pacem Ecclesiæ nobis unicè à Christo commendatam Marc. 9. 50. Joann. 14. 27. eoque modis omnibus procurandam & expetendam Psal. 122. 6. 7. 8. & 133. Absit à nobis tam durus & implacabilis animus, ut qui filii sumus Principis pacis, à pace & concordia alienum pectus penitus geramus. Volumus sanè & quærimus Pacem, sed *Pacem*, quæ cum *Veritate* conjuncta sit, & in ea fundata ex præscripto Zachar. 8. 19. & Pauli Ephes. 4. 4. 5. 15. Pacem Christi, ut bene olim monuit Hilarius contra Auxent. *Speciosum quidem est*

nomen

nomen pacis ; & pulchra opinio unitatis , sed quis ambigat eam solam Ecclesiæ atque Evangeliorum unitam esse pacem quæ Christi est ? Et Hieron. Epist. ad Theoph. contra errores Joh. Hieros. *Volumus & nos pacem , & non solum volumus , sed & rogamus ; sed pacem Christi, pacem veram, pacem sine inimicitiis , pacem in qua non sit bellum involutum , pacem quæ non ut adversarios subjiciat , sed ut amicos jungat.* Hanc si nobis Adversarii offerrent , næ iniquissimi mortalium essemus , si eam rejiceremus. Sed si Pax hîc nulla , nisi cum Veritatis jactura & memorabili detrimento detur ; Valeat tam infaustæ pacis non libido tantùm , sed & commemoratio : Nullum dari potest bellum adeò ferum , quod non conducibilius & melius sit fucatâ istâ pace , quæ blando nomine quum arridet , insidiatur , ut hîc verè aureum *Nazianzeni* dictum usurpandum sit, Oratione 1. de pace : Κρείσσων ἐμπαθὴς ὁμονοίας ἡ ὑπὲρ εὐσεβείας διάστασις. *Melius est dissidium pietatis causâ ortum vitiosâ concordiâ* , & ut idem Orat.12. dum ad pacem suos stimulabat prudenter excipiebat , *Ne suspicetur quispiam , quòd pacem omnem amandam & complectendam esse existimem , nam ut optimam quandam dissensionem , ita perniciosam quandam esse concordiam perspectum habeo* , ἀλλὰ τήν γε καλὴν, καὶ ἐπὶ καλῷ, καὶ θεῷ συνάπτουσαν , *quæ bona est, ad bonum , & quæ Deo copulat* ; aliàs ut ille ipse ait, κρεῖσσον ἐπαινετὸς πόλεμος εἰρήνης χωριζούσης Θεοῦ. *Satius est bellum laudabile pace , quæ nos à Deo separat.*

V. Nostrum est ergo pacem solidam & cum veritate conjunctam , ut novissimam Christi tesseram omni modo fovere & procurare. Sed ubi ea nonnisi veritatis dispendio redimi potest , nec conciliatio quæritur, sed errorum tantùm incrustatio , Ecclesiæ pernicies, & Conscientiarum sanguine Christi redemptarum servitus; speciosa ista pacis & unionis nomina , sed nomina tantùm nunquam admittet vir pius ; imò potiùs infamem & perniciosam in malo conspirationem à Dei Ecclesia pro virili amolietur, nec patietur unquam, ut sub insidiosæ pacis obtentu bellum ipsi veritati indicatur , Christus cum Belial , lux cum tenebris, Arca cum Dagone componatur, idolum denuò erigatur in domo Dei , & Conscientiæ iis compedibus illigentur , quibus divino beneficio semel fuerunt exolutæ.

VI. Eò verò respexisse malefida eorum consilia , qui & superiori seculo, & hoc etiam nostro Reformatas Ecclesias cum Romana consociare studuerunt , cæcus est qui non videat. Nam dum illi vel Controversias nostras imminuere & elevare subdolè, dissimulatâ sententiâ suâ, vel fucatâ & incrustatâ speciosis pigmentis sunt conati ; Vel simpliciter nostrum ad suos reditum urserunt ad pacem & unionem colendam, promissâ & oblatâ à parte suâ, non abolitione eorum quæ nos offendunt , & à Communione suâ hactenus absterrent ; sed evidentiori tantùm explicatione & excusatione. Vel

si Deo placet, aliqualem in ritibus externis nonnullis Reformationem sunt polliciti; nihil interim remittentes de præcipuis auctoritatis Pontificiæ fundamentis, quibus salvis manentibus, nulla vel reformatio vera, vel solida reconciliatio expectari potest aut debet. Facilè colligere est quid illi artibus suis moliti sint, & etiamnum moliantur, nihil scilicet aliud, quàm ut fucato pacis prætextu nos in pristinum servitutis jugum reducant, & eundem magnæ meretricis craterem, quô virus suum terrarum incolis propinat, auro quidem & melle illitum, sed venenatum semper æterno animarum dispendio bibendum porrigant. Absit ut nos tam inauspicatæ pacis amor unquam incessat, non si totus mundus lucrandus foret; *Quid enim juvat mundum lucrari, si animam perdas?* Marc. 8.36. Pacem quidem cum omnibus colendam docuit Paulus, sed *εἰ δυνατὸν* Rom. 12.18. Quàm autem fieri hoc non possit, quantumvis optari debeat, certissimus magister eventus jam satis docuit, & Nos paucis demonstraturi sumus.

Secessio duplex, alia justa & laudabilis, alia injusta & culpabilis.

VII. Ut ergo faciliùs rem totam persequi valeamus, antequam in *hypothesi* de Secessione nostra ab Ecclesia Romana disputemus, Quædam de Secessione in *Thesi* præmittenda sunt, ex quibus de illius vel necessitate vel temeritate judicare promptum erit. Hoc autem ante omnia præstruendum est fundamentum; Quemadmodum *Martyrem causa facit, non supplicium*; Sic *non quævis* statim *separatio* crimen inducit, & *Schisma* facit, sed *causa*, ut bene olim notabat *Cassander de Offic. viri pii.* Ut ergo *duplex* secessionis *causa* dari potest, vel *justa*, vel *iniqua*; ita duplex occurrit *secessio*, alia *bona* & laudabilis, alia *mala* & culpabilis. *Bona* est à falso & malo ad bonum & verum, quæ ex bono principio, zelo scilicet Dei gloriæ, & odio non hominum, sed erroris & idololatriæ ad bonum finem tendit, scilicet liberam confessionem veritatis, & puri cultus divini exercitium. *Mala* contrà, quæ ex malis principiis oritur, & ad malum finem fertur, quæ est à vero & bono ad falsum & malum. Illius exemplum extat in Setho ejusque posteris à Caïni propagine se segregantibus Gen. 4. 26. in Abrahamo è Chaldæa & patria sua divino mandato secedente Genes. 12. 1. 2. 3. Jos. 24. 3. In Proselytis ex Ethnicismo ad populum Dei accedentibus. In Apostolis aliisque fidelibus à Judaïsmo ad Christianismum transeuntibus. In verè fidelibus ex Babel exeuntibus; ad quam secessionem nos vocat Dominus Isa. 52. 11. 2. Cor. 6. 17. Apoc. 18. 4. Istius verò in secessione decem Tribuum sub Jeroboamo vitulos aureos in Dan & Bethel colentium, 1. Reg. 12. 23. Samaritanorum in Templo Garizim, Judæorum in Templo Heliopolitano adorantium, hæreticorum ex Ecclesia Apostolica tempore Johannis exeuntium 1. Johan. 2. 19. Carnalium illorum de quibus Judas ℣. 19. *qui seipsos segregant, Spiritum non habentes.* Utriusque meminit Paulus 2. Timot. 2. 18. 19. cùm hinc quidem

dem impiam notat apoſtaſiam Hymenæi & Phileti, qui à veritate recedebant, reſurrectionem jam factam dicentes; Inde verò juſtam & ſanctam verorum Chriſtianorum ἀποστασίαν ſigillo Dei expreſſam innuit, quorum eſt ἀποστῆναι ἀπὸ τῆς ἀδικίας, *quicunque nomen Chriſti nominat*, ἀποστήτω *recedat ab iniquitate.* Illa eſt à veritate & fide ad mendacium, Iſta ab errore & impietate ad veritatem & ſanctitatem: Hoc demum ſenſu Apoſtaſiam & abſceſſionem Sanctorum *ab iniquitate* agnoſcimus, & nos Apoſtatas eſſe libenter fatemur, & de eo gloriamur.

VIII. Unde colligitur omne quidem *Schiſma* ſeparationem eſſe; Sed non ſtatim omnem ſeparationem eſſe Schiſma. Nam licèt ex vi vocis σχίσμα, Græcis & Latinis *ſciſſura*, quamlibet ſeceſſionem videatur importare, cùm partes inter ſe cohærentes vi quadam vel diſſiliunt vel divelluntur, ſive de Corpore naturali, ſive de myſtico & politico agatur, quo ſenſu dixit Poëta,

Scinditur incertum ſtudia in contraria Vulgus.

tamen ut in cæteris bene multis vocabulis occurrit, quæ jure quodam Eccleſiæ facta ſunt Eccleſiaſtica, in uſu Scriptorum Eccleſiaſticorum ſtrictiori paulò ſignificatu, non tantùm pro ſeceſſione in Religionis negotio; Sed in malam partem pro *ſeceſſione*, vel *injuſta* vel *temeraria* uſurpatur, quo ſenſu Paulus 1. Corinth. 1. 11. Corinthios arguit, quòd inter ipſos audiat eſſe ſchiſmata: Planè ut vox *idolum*, quæ quamlibet imaginem in notatione nominis deſignat, peculiariter in Eccleſia reſtricta eſt ad imaginem ſignificandam, cui defertur honos religioſus. Et ut *hæreſis* primariò quamlibet opinionem innuit, quam quis eligit ut veriſſimam, mox ſpecialiter applicatur ſingulari opinioni, quam pro genio & arbitrio aliquis amplectitur & retinet, cùm abhorreat tamen à norma veritatis. Sic & *ſchiſma* quod ſeceſſionem in genere dicit, ſeceſſioni vitioſæ & illicitæ vulgò ſolet tribui. Verum eſt, ſtrictiùs adhuc uſurpari aliquando contradiſtinctè ad *hæreſin*, quatenus hæc eſt *contra fidem*, illud verò *contra mores* propriè, & vinculum charitatis, ut loquitur *Bonaventura* in IV. ſent. diſt. 11. quo ſenſu διχοστασία quæ ſchiſmati æquipollet, hæreſi contradiſtinguitur Gal. 5. 20. Hoc ſenſu ſæpe de eo Patres, & Auguſtinus in primis, quamvis ex ſchiſmate ferè poſtea fieri hæreſin doceat contra Donatiſtas, unum tamen ab altero diſtinguit, de fide & ſymbolo. *Quemadmodum hæretici de Deo falſa ſentiendo, fidem ipſam violant, ita ſchiſmatici ſeceſſionibus iniquis à fraterna charitate diſſiliunt, quamvis ea credunt quæ credimus.* Sed laxiori ſenſu ambitu ſuo comprehendit ſeparationem quamcunque Eccleſiaſticam per doctrinæ, aut vitæ, aut utriuſque corruptelas, quomodo hîc à nobis uſurpatur.

Schiſma non facit ſeparatio à Pontifice Romano.

IX. Quid autem ſeceſſionem vitioſam & illicitam faciat quam Schiſma vocamus, operæ pretium eſt cognoſcere. Sanè ſi Adverſa-

rios consulimus, ut *Unitatem Ecclesiæ* ex *Unione* membrorum *sub uno Capite visibili & externo*, *Pontifice* scilicet *Romano*, eique debita subjectione metiuntur, ut Bellarm. lib. 3. de Ecclesia cap. 5. observat; Ita *Schisma* ex *discessione ab ejus obsequio* & jurisdictione statim colligunt. Thomas 2. 2. q. 39. art. 1. *Schismatici dicuntur, qui subesse renuunt summo Pontifici, & qui membris Ecclesiæ ei subjectis communicare recusant.* Emanuel Sà, *Schisma est nolle obedire Papæ, ut Christi Vicario, aliisque ut ejus subditis communicare.* Quò pertinet impium decretum *Bonifacii* VIII. in Extravagante de majoritate & obedientia Cap. 1. *Unam sanctam* &c. ubi sub finem concludit, *Porrò subesse Romano Pontifici, omni humanæ Creaturæ, declaramus, dicimus, definimus & pronunciamus esse omnino de necessitate salutis.* Sed cùm Paulus, qui sollicitè omnes unitatis Ecclesiæ rationes persequitur, Eph. 4. 3. 4. 5. nuspiam talis communionis cum Papa meminerit; Cùm nuspiam gloriosa hæc prærogativa Capitis, cuiquam excepto Christo, tribuatur, ut nec tribui potest sine immani sacrilegio; Mirum videri non debet, si πρῶτον illud ψεῦδος, quod τῇ ὑποθέσει δουλεύοντες excogitàrunt, eâdem facilitate rejiciamus quâ proponitur. Imò quod magis est præfidenter asserimus, ut in sequentibus sumus demonstraturi; tantùm abesse ut discessio ab obsequio Pontificis sit schisma, ut subjectio & unio sub ipso sit verum & propriè dictum schisma, quando nemo potest uniri sub Papa, & ipsi subjici ut Capiti, quin eo ipso discedat à Christo.

X. Ut ergo vera *Unitas* Ecclesiæ *à Christo* demum unicè petenda est, in quo fideles uniuntur sancto fidei & charitatis vinculo Ephes. 4. 3. 13. 15. Coloss. 3. 11. Ita Schisma non meliùs potest dignosci, quàm ex Unionis istius abruptione, quum scilicet à Christo, & vera ejus Ecclesia discedit ur. Porrò *discessio* duplex debet distingui, ut *Unio* duplex potest observari inter Ecclesias, alia *interna & formalis*, alia *externa & materialis*. Illa Ecclesiæ invisibili Electorum & vocationi efficaci respondet, Ista visibilem Ecclesiam constituit & vocationis externæ fructus est. Per illam fideles tanquam verum corpus cum Christo Capite suo per veram fidem conjunguntur, & ut membra inter se mutuo charitatis vinculo copulantur. Ista verò in externa ejusdem fidei & cultus professione, eorundemque Sacramentorum participatione posita est. Et ad primam quidem quod attinet; Cùm constet ex Scriptura eos, qui semel verè uniti sunt Christo & insiti Corpori ejus mystico, nunquam ne per mortem quidem ab eo divelli & separari posse, cùm fundamentum Dei firmum maneat, & dona Dei sint ἀμεταμέλητα, 2. Timot. 2. 19. Rom. 11. 29. Certum est etiam nullam talem dari posse separationem, quæ nos ab Ecclesia invisibili disjungat & revellat; Neque de ista secessione quæritur nunc, de qua in loco de Perseverantia Sanctorum disputatur. Quæritur ergo unicè de *Secessione externa à visibili Ecclesiâ,*

Ecclesia, quâ sacrorum communio & vinculum abrumpitur, ita ut una pars cum altera communionem nec colere velit ampliùs, nec putet se salvâ conscientiâ posse.

XI. Quia autem talis Secessio, vel *levem* causam & occasionem habet, vel *nullam*, vel *justam* & *necessariam*; Ita diversimodè de eâ judicandum: Nam si nullam habet aut exiguam, & non valde momentosam, Schisma meritò dicetur, vel injustum planè, vel saltem temerarium; Sin verò graves subsunt & necessariæ causæ, Secessio quidem erit, sed non Schisma. Quando causa nulla occurrit legitima cur secessio fiat, vel in Doctrina, vel in Cultu, vel in Regimine; Tunc *injustum* est *Schisma* & meritò culpandum, tanquam vulnus gravissimum Ecclesiæ illatum, quô unitas Corporis solvitur, & salus eorum qui secedunt in præsentissimum discrimen adducitur; siquidem Deum in cœlo non potest habere Patrem, qui Ecclesiam in terra Matrem non agnoscit; nec cum Capite uniri, qui membrorum communionem spernit & deserit. Cùm verò causa quidem & occasio videtur aliqua dari, sed levis & exigua, quæ tali remedio nondum egeat, tum si secessio fit, *Schisma* dicetur *temerarium*, v. g. Si error quidam in aliquo cœtu foveatur in doctrina, sed qui non sit fundamentalis, qui hæresim facit. Si ritus occurrat in cultu superstitiosus & vanus, sed tolerabilis tamen, qui conscientiam non omnino inficiat. Si morum deformatio & corruptelæ quædam dentur. Si in regimine seu in disciplinæ administratione peccatum aliquod aut defectus notetur, non statim est secedendum. Ut in Corpore naturali etsi ulcus partem aliquam occupavit, putà, vel manum vel pedem, non statim dixeris rescindendam esse eam partem, sed vel remediis curanda erit, vel tolerandum erit malum, donec viribus naturæ expugnetur. Sic in Corpore hoc sacro, etsi aliquando opinionum oritur divortium aliquod, non statim ferrum adhibendum est aut ignis; sed fraterna charitate vel sanandum & resarciendum, vel saltem tolerantiâ Christianâ ferendum, donec Deus ipse pleniùs illuminando ad sanctam unitatem fidei dissentientes reducat, juxta præscriptum Pauli Phil. 3. 15. 16. *Quotquot sumus perfecti idem sentiamus; Et si quid aliter sentitis, Deus hoc etiam vobis revelabit; Attamen in eo ad quod usque pervenimus, eâdem incedamus regulâ.* Uno verbo, nisi morbus sit lethalis & contagiosus, non est deserendus æger, imò ne tunc quidem nisi ægrè admodum. Ita injustitiæ & temeritatis vulgò arguitur *Secessio Donatistarum* in Africa, qui non propter dogma aliquod periculosum, cujus incusarent omnes Ecclesias, sed propter factum personale *Felicis* & *Cæciliani* se segregârunt, quod nec verum erat, nec si verum fuisset poterat justam secessioni dare causam. Talis secessio fuit *Victoris* ab Ecclesiis Asiaticis, cùm quæstio de Paschate non esset fundamentalis. Talis *Latinorum* à Græcis propter errorem eorum

Quodnam sit schisma temerarium & injustum?

eorum de processione Spiritus Sancti ; Talis *Brovvnistarum* & *Separatistarum* , & id genus fanaticorum , qui hodie sese à puriori Ecclesia segregant.

Quanam Secessio sit justa & necessaria.

XII. Verùm ubi graves & momentosissimæ occurrunt secedendi Causæ, tum non modò *licita* & *justa*, sed & *necessaria* censenda est *Secessio.* Cujusmodi autem sint graves istæ causæ, meliùs aliunde innotescere non potest, quàm ex principiis veræ illius Communionis, quibus Ecclesia instituitur & conservatur. Cùm verò tria sint præcipua, *Doctrina*, *Cultus*, *Regimen* ; Illa, quæ fidem instruit credenda proponendo , Iste, qui mores informat facienda exigendo. Hoc, quod εὐταξίαν conservat, circa utriusque legitimam administrationem versando; Tres etiam primariæ causæ Secessionis istius esse possunt , *Hæresis* in Doctrina, *Idololatria* in Cultu, *Tyrannis* in Regimine. Cùm enim Hæresis fundamentum fidei evertat, Idololatria puritatem cultus penitus corrumpat , & Tyrannis verum Christi regnum destruat : Nemo sanus ibit inficias veram Ecclesiam non posse cum his corruptelis subsistere, adeóque neminem in Cœtu tali sine certissimo salutis dispendio morari posse. Si ergo vel in *Doctrina*, non modò sit error quidam levis, sed plures exitiales & capitales , qui cor salutis & fidei fundamentum petant. Vel in *Cultu*, non superstitio duntaxat, sed infamis etiam idololatria. Vel in *Regimine* non aliqua demum ἀταξία , sed Tyrannis durissima,& intolerabilis persecutio tum corporalis tum spiritualis, Ex eo Cœtu secedendum esse nemo negare potest. 1. Quia communionem colere nec possumus nec debemus cum hominibus, nisi quatenùs potest subsistere cum communione Dei, qui à nobis supra cætera omnia diligendus est & colendus. At Communio Dei non potest haberi, ubi hæreses capitales cum Verbo Dei pugnantes grassantur , vel ubi obtinet Idololatria , quæ adulterium est spirituale , vel Tyrannis in conscientias usurpatur, quæ crimen est læsæ Majestatis in Deum, & Christum unicum Ecclesiæ Regem, ἀσύςατον cum obsequio illi debito. 2. Cùm Communio ista cum hominibus non alium in finem quæratur, quàm ad salutem obtinendam, ubi salus in discrimen adducitur, quod fit ex causis prædictis , ratio salutis postulat, ut talis communio deseratur. 3. Quia talis secessio veram Ecclesiæ unitatem conservat, quam Communio cum Ecclesiâ hæreticâ & idololatricâ destruit. 4. Quia ubicunque communio non potest haberi nisi injusta ; justissima censenda est ab ea separatio : Sed communio cum societate,quæ fovet errores & cultus exitiales injusta est ; quia nemo debet errori & idololatriæ adhærere. Ergo secessio ab ea justè potest fieri.

XIII. Sed non tantùm justa censenda est talis secessio; Sed etiam *necessaria* & *indispensabilis*. Primò propter periculum præsentissimum , cui fideles exponerentur corrumpendi fidem suam & cultum,

cultum, manendo in istiusmodi hæreticâ & idololatricâ societate: fieri enim vix ac ne vix quidem potest, ut qui cum Errantibus & Idololatris manet, se purum ab omni corruptelâ præstet, nec quicquam labis contrahat, quantacunque utatur cautelâ. Secundò, propter liberos, qui eidem discrimini expositi manerent, imò longè majori, qualiscunque cura eorum educationis posset haberi. Cùm ergo unusquisque non modò de salute suâ Deo rationem reddere teneatur, sed etiam de salute liberorum, debet illis maturè prospicere, ne prostituantur & salutis jacturam faciant, manendo in tali societate. Tertiò, nemo sine crimine potest habere pro fratribus, quos credimus Deum non habere pro filiis, quales sunt hæretici & idololatræ. Quartò, obligatio colendi communionem cum Christianis non est illimitata, sed certis legibus adstricta; nimirum veræ fidei professionis, quæ saltem immunis sit ab erroribus capitalibus, cultûs puri & ab omni idololatriâ repurgati, & regiminis legitimi & bene ordinati: Dum istæ leges & conditiones manent, perstat etiam communio, sed ubi cessant, cessat etiam de jure communio, & locus datur justæ secessioni. Perronius non potest justitiam talis secessionis negare in Repli. lib. 1. c. 83. *Quando corruptio*, inquit, *est in doctrina, vel sacramentis; vel in ritibus universalibus Ecclesiæ, nemo potest in ea communione illius Ecclesiæ manere, quin participet ejus contagio.*

XIV. Eò autem justior & magis necessaria est ista secessio; quando *malum* non modò est *grave* & periculosum, sed absolutè *lethale*, quod non debilitat tantùm, sed mortem & exitium necessariò post se trahit. 2. *contagiosum*, quod instar gangrænæ serpit, & facilè totum corpus potest inficere. 3. *publicum* & commune, quod non in uno vel altero tantùm deprehenditur, sed in pluribus, & in ipsa Communitate. 4. *insanabile*, quod nullis remediis potest curari; quando omnis cura, & secundùm curam remedia omnia sunt adhibita, sed frustra; Imò æger non modò noluit curari, sed in Medicos ipsos insurgit & sævit, & pios monitores ferro & flammis persequitur. Quum illi ad quos Reformationis cura spectat, quales sunt Rectores Ecclesiæ, non modò de ea non cogitant; sed illi modis omnibus se opponunt, corruptelarum autores & fautores acerrimi, qui alios ad eas recipiendas & profitendas cogunt, etiam sub anathematis pœnâ. Tunc sanè quisquis de salute sua & vitâ est sollicitus, ut omnes esse debent, sibi prospicere debet sine mora, ab eo cœtu secedendo, ne morbo isto lethali & insanabili correptus pereat.

XV. Fortiùs verò necessitatis istius vinculum adstringitur ex Dei mandato, qui talem secessionem non semel imperat Isa. 52. 11. Propheta Judæos Babylone degentes hortatur ad secessionem, ne ejus impietatibus & sordibus inficiantur, *Recedite de medio ejus, pollutum ne attingite, purificate vos, qui fertis vasa Domini.* Quod *Isa. 52. 11.*

2.Cor.6.16. 17. Paulus applicans Ecclesiæ Christianæ 2. Cor. 6. 16. 17. *Quænam communio*, inquit, *justitia & iniquitatis, luci cum tenebris? Quis consensus Christi cum Belial, Templi Dei cum Idolis? Itaque exite è medio ipsorum, & ab ipsis secedite, pollutum ne attingite, Et ego vos recipiam*, id est, ab omni inquinamento tam erroris quàm idololatriæ, & vitii infidelium, puros vos præstate, & ego vos in meam amicitiam & societatem recipiam. Sic Johannes in 2a ℣. 9. 10. 11. vult fidelem recedere à communione & societate hæreticorum, quâ errores eorum probentur, vel dissimulando foveantur.

2.Ioh. 9. 10. 11. *Si quis venit ad vos, & doctrinam istam non affert, ne recipite eum in ædes vestras, nec salutate ipsum, quia qui illum salutat, communicat ejus malis operibus.* Sic Apocal. 18. 4. populus Dei jubetur

Apo. 18. 4. exire Babylone, ne erroribus & idololatriis ejus participet. *Exite ex ea, popule mi, ne participando ejus peccatis, participetis ejus plagis.* Hujusmodi autem extitisse nobis secedendi ab Ecclesia Romana causas, non seorsim tantùm quasdam, (quod tamen jam sufficere poterat) sed conjunctim omnes in sequentibus probaturi sumus.

Secessio alia Politica, alia Ecclesiastica

XVI. Priusquam verò illud faciamus, notandæ sunt adhuc aliquot distinctiones, quæ ad *Statum Quæstionis* rectè percipiendum apprimè sunt necessariæ, tum ex parte *Subjecti*, quod est *Secessio*, tum *Prædicati*, quod est *Ecclesia Romana*. I. *Secessio* alia est *Ecclesiastica* & sacra à *doctrina* & *cultu*. Alia *Politica* & civilis ab *hominibus* & *personis*. De ista non loquimur, sed de illa. Possunt pii cohabitare heterodoxis & idololatris ut concivibus suis; Sed non possunt nec debent cum illis communionem colere in sacris, ut cum fratribus. Prima est *secessio* quoad *fidem*, altera quoad *charitatem*, illa licita est & necessaria, quia nulla est communio Christi cum Belial, luci cum tenebris: Ista verò nequaquam, quandoquidem charitas ex præscripto Legis ad omnes homines extendi debet, modò ne quid detrimenti veritas, aut fides per id patiatur. Hîc namque semper illud obtinere debet, *usque ad Aras*. Sic possunt fœdera pangi cum iis etiam, qui à veri Dei cognitione & cultu sunt alieni, ut Davidis, Solomonis, Macchabæorum exempla docent. Sic humanitatis & charitatis officia nemini mortalium denegari possunt aut debent.

Secessio sacra, alia latens, alia patens.

XVII. II. *Secessio* sacra & Ecclesiastica, Vel est *Occulta* & latens, Vel *Aperta* & patens. Illa quâ fideles sive multi sive pauci, qui in cœtu aliquo impuro & idololatrico degunt, ita vivunt hominibus obscuri, & soli Deo cogniti, ut puros se & immunes ab erroribus illis & superstitionibus tueantur; quales fuêre septem mille homines illi, qui Eliæ tempore genua Baali non flexerunt; quales illi omnes pii, qui ante sublatum Evangelii vexillum per Reformationem in Papatu morabantur & gemebant. *Aperta* est eorum, qui palàm profitentur se ab illius Cœtûs doctrinâ, & cultu alienos, ut Elias,

Elias, Daniel, & socii ejus, qui apertè cum idololatris communicare renuebant, in quorum ordinem referre debemus sanctos illos Veritatis Testes, qui ante Reformationem non tantùm in corde clàm Ecclesiæ Romanæ errores & corruptelas detestabantur, sed & publicè eas incusârunt & oppugnârunt, & fidem suam etiam proprio sanguine obsignârunt, ut constat ex *Catalogo Testium Veritatis.*

XVIII. III. Rursus *Secessio* alia est *negativa*, alia *positiva*. *Negativa*, quando cum aliquo Cœtu non communicamus, & sive clàm, sive palàm nos ab ejus fide & cultu avertimus; sed ita tamen ut nondum propterea novum cœtum constituamus, & altare altari opponamus. Qualis fuit Patrum nostrorum, qui in Ecclesia Romana corrupta olim latuerunt, non adhærendo tamen illius erroribus. *Positiva*, quando non modò nos alienos ab aliquo cœtu testamur, sed etiam cœtus ab illo separatos habemus, priorem Ecclesiam deserendo, & novam instituendo, quæ legibus Ecclesiasticis, Dei Verbo, Sacramentorum administratione & sacris istiusmodi separatim utatur. Cujusmodi putabatur esse secessio Rubenitarum & Gaditarum, extructo prope ripam Jordanis altari præter altare Dei: Jos. 22. Quæstio verò nostra est, non de *prima*, sed de *secunda*. Neque enim disputamus tantùm, an licita fuerit secessio illa negativa fidelium, quâ pertendimus pios omnes sese à Papatu separâsse, sic enim nunquam exivissemus ex eo; Sed An *Positiva*, quâ Patres nostri egressi sunt ex Papatu & novas Ecclesias passim extruxerunt, necessaria fuerit & justa.

Alia positiva, alia negativa.

XIX. Ut verò *Subjectum* distinguendum est: Ita & *Prædicatum*, scilicet *Ecclesia Romana*, qui est terminus à quo facta est secessio. *Ecclesia* autem *Romana* nomine primò intelligitur ea, quæ tempore Apostoli viguit, cujusque fides ab eo celebratur Rom. 1. & quæ aliquandiu postea in doctrinæ integritate perstitit, quo sensu de ea non disputamus. 2. Designatur ea, quæ sequioribus seculis extitit, & etiamnum extat, ab illa puritate & integritate planè degenerans, & hoc modo sumitur peculiariter, Vel pro Cœtu qui concluditur mœnibus Romanis, Vel pro Ecclesia repræsentativa, Papâ scilicet & Conciliis, Vel pro ipso Pontifice ut Capite, Vel denique pro iis omnibus Cœtibus, qui Romano Pontifici adhærent & ab eo pendent ubicunque locorum sint, quæ *Ecclesia collectiva* dicitur. Quo respectu potissimùm, non exclusis tamen aliis, Ecclesiam Romanam attendimus.

Ecclesia Ro. spectatur hic non ut vetus & Apostolica, sed ut nova & Papalis.

XX. Sed in hac rursus Eccl. Rom. consideratione, distinguendum est τὸ *Materiale*, & τὸ *Formale*. *Materiale* sunt homines ipsi quà tales, qui Ecclesiam istam constituunt. *Formale* verò positum est in *Vocatione*, secundùm quam in eam societatem Ecclesiasticam convenerunt. Ut verò illa duplex potest esse, Vel quà est à *Christo*, qui supremus est Ecclesiæ Pastor & Dominus, Vel quà à *Papa*

Non secundùm materiale, sed quoad formale.

qui se Vicarium ejus esse falsò gloriatur. Ita duplex est istius σχέσις Ecclesiæ, Vel quà ad *Christum* refertur, Christiani nominis & Veritatis aliquid adhuc retinendo, Vel quà *Papam* respicit, illius dominio & jugo sese subjiciendo. Unde colligimus in Ecclesia Romana tria hæc inprimis esse distinctè attendenda. 1. *Subjectum.* 2. *Accidens* quoddam adnatum Subjecto. 3. *Compositum* ex utroque. 1. *Subjectum* sunt *homines Christiani*, in quibus nonnihil est adhuc vocationis & gratiæ divinæ, potiùs quàm in Turcis & Judæis; ut liquet ex eo quòd symbola & sigilla fœderis non planè abstulerit Deus, quòd retineantur adhuc principia Theologiæ, tum *Essendi*, Deus unus essentiâ, trinus Personis, utraque Christi natura in Unitate personæ, tum *Cognoscendi*, Verbum scilicet Dei, quamvis multiplici adjectione & substractione postea corruptum, quæ argumento sunt aliquid adhuc ex parte Dei remanere in illo cœtu, licèt ex parte hominum nil nisi infidelitas supersit.

XXI. Secundò *Accidens* sive Adjunctum adnatum, est *Papatus*, qui in Ecclesiam multiplices corruptelas tam quoad fidem, quàm quoad cultum invexit, & meritò censetur tanquam ulcus pestilentissimum, gangræna, & carcinoma in Corpore Ecclesiæ, & totâ essentiâ differt ab Ecclesia: Ecclesia enim est Cœtus Vocatorum in unam fidem sub uno Christo. At Papatus relationem habet ad Pontificem, & ἀποςασίαν à Christo eatenus facit. Unde etsi Christianum nomen adhuc retinet, sub specioso tamen illo nomine Antichristi tyrannidem exercet, & virus ac venenum per totum Corpus diffundit.

XXII. Tertiò *Compositum ex utroque* ejusmodi est, ut quædam ex Christianismo supersint, quæ sunt institutionis Christi, multò plura verò ex Antichristianismo irrepserint, quæ sunt corruptelarum Antichristi. Quoniam enim Satan mysterium hoc iniquitatis formare non potuisset, si Christianismum directè & γυμνῇ τῇ κεφαλῇ oppugnâsset & extinguere suscepisset: Ideo os Draconis cornubus & exuviis Agni operire satagit, ut faciliùs incautos deciperet. Sic ex doctrinâ Christianâ, aliquid quidem à Pontificiis retentum est, sed simul innumera alia huic doctrinæ addita sunt, quibus ita adulteratur & corrumpitur, ut omnis ejus efficacia enervetur, planè ut olim idololatræ in Judaïca Ecclesia Baalis cultum cum divino conjungebant, ut *jurarent per Deum & Milchom* Ammonitarum idolum Sophon. 1. 5. & ut Achaz altare Damascenum in Templo juxta altare Dei collocavit 2. Reg. 16. 11. 12. Ita in Papatu ad principia Christianismi tot adjunxerunt depravationes & corruptelas, ut verè Templum Dei cum Idolis, lux cum tenebris, & veritas cum mendacio consociata dicantur, & ita conjuncta, ut quod malum est & exitiale, quod reliquum est boni suffocet & extinguat. Atque hoc est discrimen quod inter hanc, & alias falsas religiones, hæreses, & schismata

Sophon. 1. 5.
2. *Reg.* 16. 11. 12.

schismata observari potest: Quòd *Hellenismus, Mahumedismus, Iudaïsmus*, & si quæ sunt aliæ infidelium religiones Christianismi fundamenta negent. *Hæreses* articulos singulares fidei lædant & pervertant: *Schismata* charitatis vinculum solvant: Sed hoc *Antichristianismi* proprium, ut subjectum retineat, sine quo ipse constare non potest; Ut enim gangræna tollitur Corporis nece, & veneni nulla est propinatio crudi, sed in cibo vel potu; Sic nulla esset Antichristi vis, nisi Templum Dei clamaret, hac specie populo illudendo, & hoc vinculo conscientias illaqueando.

XXIII. Ex quibus colligere licet, quid de Ecclesia Romana judicandum sit. Nam quà vocationis & veritatis divinæ residuum adhuc aliquid est in ea, Ecclesiæ nomen, sed latè sumptum non putamus ei absolutè denegandum. Quà verò *Papatus* spectatur, quod est accidens & adjunctum adnatum & adhærens illi Ecclesiæ, veram Ecclesiam esse negamus, sed Ecclesiæ pestem, corruptelam, exitium, Ecclesiam ex Apostolica & Christiana Apostaticam & Antichristianam faciens. Quà Ecclesiam ex utroque compositam & compactam attendimus, eam moribundam, tabescentem, peste infectam & intereuntem esse dicimus. Sic quum Ecclesiæ titulum concedere nolumus Pontificiis, non ideo aliquod ejus vestigium apud eos manere inficiamur, sed ut bene Calvinus l. 4. Instit. 2. §. 12. observat, *tantùm litigamus de vera & legitima Ecclesia constitutione, quæ in communione tum sacrorum, quæ signa sunt professionis, tum verè potissimùm doctrina requiritur.* Hîc autem quando de secessione ab Ecclesia Romana agitur; Certum est non intelligi secessionem ab *Ecclesia Romana*, quà Christiana, sed quà *Papali*; Non quà aliquid veri & boni adhuc retinet à parte Christi, Sed quatenus mirum in modum corrupta est & adulterata per Antichristum. Non est desertio Ecclesiæ aut Communionis sacræ. Sed desertio tantùm corruptionis, errorum, Apostasiæ & discessionis factæ à vera antiqua Apostolica & Catholica fide & Ecclesia, ejusque Capite Christo.

XXIV. Hinc patet longum latumque discrimen intercedere inter hæc duo, quæ tamen subinde turpissimo errore confunduntur ab Adversariis, *Discedere ab Ecclesia, & Discedere ab Ecclesia Romana*: Nam cùm Ecclesia propriè ita dicta sit societas omnium fidelium per Verbum & Spiritum ad communionem Christi vocatorum, procul dubio nemo potest sine gravissimo, imò certissimo salutis periculo ab ea discedere, quandoquidem extra eam non potest dari salus. Sed *Ecclesia Romana* cùm sit Cœtus particularis visibilis, non modò potest sine periculo deseri, sed & debet, si ita corrupta est, ut fundamenta salutis in ea illibata non maneant ampliùs, nec ullus salvâ conscientiâ illius sacris interesse possit. Quod ergo Adversarii subinde vociferantur, salutem nostram conclamatam esse, quia Ecclesiam deseruimus, absurdissimè petunt principium, & confundunt

Aliud est secedere ab Ecclesia, Aliud ab Ecclesia Ro.

conſcientiam ipſam urgerent, ex eo rurſus liquidò conſtare poteſt: Quòd non Nobis tantùm deformis & corrupta viſa ſit Eccleſia Romana, ſed & quamplurimis Pontificiis, qui hanc Matris ſuæ turpitudinem diffiteri non potuerunt, quique propterea reformationem aliquam ſummè neceſſariam eſſe agnoverunt. Clamant hoc querelæ & gravamina Maximiliani Imperatoris, Germanorum, Gallorum, *&c. in Faſciculum rerum expetendarum ab Orthuino Gratio* congeſta. Clamant Scripta *Nic. de Clemangis, Alvari Pelagii, Theod. à Niem, VVicelii, VVeſſelii Groningenſis, Caſſandri, Rayneri*, & aliorum plurium, quos vide in *Catalogo Teſtium Veritatis*, & *Pleſſæi myſterio iniquit.* quibus *Vivem*, *Eraſmum*, *Ferum* addimus, qui multa in Eccleſia Romana jam deſiderari apertè ſunt faſſi, & graviſſimos ejus errores & corruptelas diſſimulare non potuerunt. Notum eſt etiam celebre *Fr. Petrarchæ* viri docti & diſerti teſtimonium, qui ante annos ducentos ita Papatum & Arcem ejus graphicè depingit, & alibi ſæpe, & præſertim *lib. epiſt. ſine titulo*, epiſt. 16. ut nominet eam *Impiam Babylonem, proditionum nidum, in quo totum terrarum orbis venenum fovetur, crapulis & ebrietatibus obſtrictum, meretricem execrabilem, in qua luxuria undiquaque vagatur & viget, hæreſium errorúmque aſylum, carcerem ubi bonum extinguitur & quodvis malum ſceleſtúmque alitur, Chriſto ejuſque Apoſtolis rebellem, ut Venerem Bacchúmque Deos colat.* Et alibi, *Roma non jam civitas, ſed larvarum ac lemurum domus eſt, & ut breviter dicam ſcelerum & dedecorum omnium ſentina, atque ille viventium infernus tanto antè Davidico ore notatus quàm fundatus aut cognitus.* Notæ ſunt etiam *Mantuani* Monachi Itali querelæ, laudati etiam *Eſpenſæo* Sorboniſtæ in epiſt. ad Tit.

Quiſquis opes ſacras nummo reperire profano
Quærit, eat Romam, ſacra ſunt venalia Romæ.

Et cùm alia vendant alii, inquit ex eodem Eſpenſæus,

venalia nobis
Templa, Sacerdotes, Altaria, ſacra, coronæ,
Ignes, thura, preces, cælum eſt venale Deúſque.

Nec ſolùm moderatiores illi & mitiores Pontificii, ſed & acerrimi Papatûs defenſores agnoverunt, vide *Contareni, Sadoleti, Poli*, aliorum ad emendandam Eccleſiam à Papa electorum conſilium *Paulo III.* exhibitum apud *Onuphrium* in quo ſcribunt, ferè *in præceps collapſam eſſe Eccleſiam Chriſti, abuſus & graviſſimos morbos, quibus jampridem Eccleſia Dei laborat, & præſertim Romana Curia, effeciſſe, ut ingraveſcentibus peſtiferis morbis magnam hanc ruinam traxerit:* Item, *Eccleſiam ad deſperationem ferè ſalutis laborare.* Hoc viderat *Marcellus* II. qui de Controverſiis religionis componendis ac de reformatione cogitans, aliam quàm deceſſoribus ab emendationis nomine, ut autoritati Pontificiæ ominoſo, abhorrentibus ſibi eſſe mentem

mentem palàm profitebatur. Et hic est qui post lectionem Scripturæ & Patrum ab Anagnoste in prandio factam, post longum silentium recordatus Adriani Papæ verba, *Romano Pontifice nemo est miserior*, inquit, *&c.* & manu mensam percutiens: *non video quomodo, qui locum hunc altissimum tenent, salvari possint.* *Onuph.* in Marcello II. *Ferus* non uno in loco de hisce Ecclesiæ Romanæ corruptelis loquitur, nominatim verò in cap. 8. *Iudic.* *Quàm multa instituerunt sancti bona intentione, quæ tamen nunc videmus partim in abusum, partim in superstitionem versa? Exemplo sunt Festa, Caremoniæ, Imagines, Missa, Monasteria, nihil horum ea intentione institutum fuit quâ nunc habentur, & tamen Gedeones nostri tacent, non abolent abusus, non auferunt superstitiones*, &c. Cùm verò ex hisce, ut innumera alia omittamus istius generis, ipsis Adversariis testibus, satis constet varios abusus & corruptelas & in fide & moribus in Ecclesiam Romanam irrepsisse, quæ statum ejus & puritatem deformarent, facile est colligere, quàm non temerè & sine gravi ratione Majores nostri opus hoc Reformationis susceperint, & ad istud peragendum secessionem sibi faciendam esse duxerint.

XXIX. Reponent hîc forsan Adversarii, *Quamvis daretur corruptam fuisse Ecclesiam diversimodè, non tamen propterea locum fuisse justæ secessioni; sanandam fuisse & corrigendam, non verò deserendam, non denudandam fuisse turpitudinem matris, si quæ fuit, sed pro virili obtegendam. Reformationem quidem necessariam fuisse & potuisse postulari, sed ab iis expectandam fuisse, penes quos jus & potestas erat reformandi, non temerè à quovis suscipiendam.* ℞. Sed facili negotio hoc quicquid est ratiocinij solvi potest, 1. fateor lubens & concedo, non statim propter quamvis corruptionem & ægritudinem deserendam esse Ecclesiam, corrigendam esse, & mediis appositis, si pote, curandam. Sed ubi malum eò usque excrevit, ut factum sit penitus immedicabile; Vbi omnis cura facta est inanis, & omnia remedia frustra tentata sunt; Ubi ipsa non modò medicinam admittere recusat, sed & Medicos suos fugat, & ferro ac flammis persequitur; quid ulteriùs curæ & sollicitudinis impendi potest? Hunc autem fuisse Ecclesiæ Romanæ statum, res ipsa, nobis etiam tacentibus, clamat. Notum est, quantas querelas boni omnes diu fuderint super gravissimis ejus corruptelis, quàm ardentibus votis & publicè & privatim Reformationem aliquam sæpius postulaverint, & quàm sæpe promissam, frustra tamen & incassum expectaverint. Notum quantâ sollicitudine in id incubuerint, ut malis medelam aliquam afferendo, unionem semel factam conservarent, eatenus ut nullam ferè pacis conditionem recusarent, præter eas, unde secutus foret omnis religionis interitus: Sed tantùm abest, ut pio zelo suo summa charitate temperato quicquam profecerint; ut contrà magis ac magis in malo suo obfirmata in Medicos suos insurrexerit, &

omnem remediorum apparatum procul à se rejecerit. Ubi ergo monita nihili fieri, & viâ mansuetudinis se nihil proficere animadverterunt Nostri, quid faciendum ipsis fuit ampliùs, nisi ut mandato divino olim adversùs Ecclesiam Israëliticam idololatriæ ream tradito Hos. 2. 2. *Litigate, litigate cum matre vestra, neque enim uxor mea est, dicite ei ut tollat scortationes de facie sua & ex uberibus suis*, in simili casu obsequentes, cum ea litigare inciperent, vitia ei ob oculos subjicientes, & exprobrantes, ut pudore suffusa ad Deum se converteret? Sed quia nedum ut viâ istâ etiam ad correctionem adducta sit, ut ex adverso rabies ejus magis sit exasperata, eatenus ut pios monitores omni persecutionum genere sit insectata: Quid antiquius ipsis esse debuit, si salutis suæ desiderio tenerentur, quàm ut eam desererent, atque ita certissimo ejus exitio se subducerent? juxta illud Jerem. 51. 9. *Curavimus Babylonem, sed noluit sanari, eam deserite, & revertatur unusquisque in terram suam, Iudicium enim ejus ad cœlos usque pervenit.*

Hos. 2. 2. Jer. 51. 9.

XXX. 2. Falsò supponitur tanquam simpliciter & absolutè verum, Ecclesiam nunquam esse deserendam: Nam etsi sponte hoc largimur respectu *Ecclesiæ Catholicæ* & *Invisibilis*, quia extra eam nulla est salus: Item, respectu *Ecclesiæ visibilis veræ & puræ*, quæ genuinas Ecclesiæ Christi notas retinet: Nemo tamen dixerit hoc locum habere debere respectu *Ecclesiæ* cujuslibet *particularis visibilis falsæ* & corruptæ, quæ & ipsa prior defecit à Christo. Aliàs nec Paulus secedendum esse à falsis fratribus, qui diversam docent doctrinam, bene præscriberet, 1. Timot. 6. 3. 4. 5. nec Judæi à Samaritanis, nec Orthodoxi ab Arianis justè secessissent, nec Propheta fideles sic hortari potuisset, *Ne ascendatis Bethaven* Hos. 4. 15. Hæc enim *Bethaven*, si locum spectamus, nihil aliud fuit quàm *Bethel*, sed cùm nomine esset Bethel, idola colendo facta est Bethaven. Si Roma, quæ olim fuit *Bethel*, id est *Domus Dei*, fit *Bethaven*, id est, *Domus vanitatis*, quis sine crimine eò ascenderet? Cùm ergo Ecclesia Romana non aliter hîc consideranda veniat, quàm ut Cœtus particularis visibilis corruptus, patet causam nullam fuisse cur ab ea secessio fieri non potuerit. Unde malè hîc arguitur à non distributo ad distributum, ab Ecclesia simpliciter & in genere, ad Ecclesiam Romanam in specie; quasi nemo possit deficere ab Ecclesia Romana, quin deficiat ab Ecclesia, & ab Ecclesia Universali. Cùm contrà quò magis ab Ecclesia Romana quà tali recedimus, eò propius ad veram Christi Ecclesiam accedamus. 3. Damus obtegendos esse nævos & defectus Ecclesiæ alicujus, cùm adhuc sunt tolerabiles & emendabiles, sed quum facti sunt exitiales & capitales, atque ita invaluerunt, ut eorum corrigendorum nulla spes ampliùs affulgeat, tum causam Christi proderet, qui illos dissimularet, & iis conniveret.

Hos. 4. 15.

XXXI.

XXXI. 4. Reformatio postulanda fuit quidem primò & expectanda ab iis, qui in autoritate erant constituti, & hoc non semel, sed sæpissimè præstitum : Sed cùm spes suas delusas viderent Nostri, & illi penes quos potestas tum fuit, omnium maximè reformatione indigerent, nec modò de ea cogitare nollent, sed & totis viribus illi reluctarentur, An quia non potuit ab iis obtineri, miserè in errore pereundum fuit? Nonne necessitatis lex, & vocationis generalis ratio unumquemque obligabat, etiam nullo alio accedente mandato, huic operi manum admovere? Ubi passim grassatur incendium, nónne quisque tenetur, cessantibus præsertim iis, qui ad id publicè sunt constituti, aquam undique comportare, & pro virili illud restinguere? In Republica si νομοφύλακες stertunt, si Janitores ipsi portas adventanti hosti aperiunt; Annon licebit civi claves è manu proditoris eripere, & hostem irruentem repellere? Si milites vident urbem à suo Duce prodi; An fidelitatis laudem merebuntur, si taceant & quiescant? annon perfidiæ & proditionis meritò insimulabuntur, nisi protinus à Duce illo secedant, & supremi Principis autoritatem adversùs ipsum tueantur, scelestissimis ejus conatibus obsistendo? Ea fuit piorum conditio, stertebant Rectores Ecclesiæ, imò ipsi gregem Christi miserè seducebant & hosti tradebant; Quid mirum ergo, si fideles divinitus excitati in præsentissimo hoc periculo & summæ necessitatis casu, sibi salutique suæ prospicere ante omnia conati sint, desertores & perduelles deserendo, ut fidem intemeratam supremo Principi & Duci Christo conservarent? Sed de his postea fusiùs, cùm de *Vocatione Reformatorum* disputandum erit; nunc obiter notâsse sufficiat, non potuisse Reformationem ab iis expectari, qui deformitatum & corruptelarum maximarum vel autores erant, vel approbatores. 5. Denique gratis semper supponitur tales abusus & corruptelas non fuisse, propter quas secedendum fuerit, Hoc ipsum enim est τὸ κρινόμενον, cujus contrarium rationibus variis jamjam sumus probaturi, ex quibus constabit causas secedendi nobis non fuisse tantùm, vel mores Cleri corruptissimos, qui tamen multis ingens scandalum præbebant, vel disciplinæ laxatæ varios abusus, vel errores tantùm quosdam leves & tolerabiles, sed gravissimos & teterrimos complures, quos amplecti vel profiteri sine salutis dispendio non poteramus.

XXXII. Hoc ipsum verò ut demonstremus, I. De *Erroribus circa fidem* dicendum, antequam ad Cultum & Regimen descendamus. Tale autem nobis esto principale argumentum. Ab Ecclesia hæretica, & quæ multiplices errores capitales & fundamentales fovet, necessariò secedere tenemur; At Ecclesia Romana talis est. Ergo ab ea secedendum nobis fuit. Major extra controversiam est posita, quandoquidem nulla potest esse communio luci cum tenebris, veritati cum mendacio, Christo cum Belial

2. Cor. 6. 14. 15. 16. & res ipsa loquitur, salutem consistere non posse subruto ejus fundamento. Unde Paulus hominem hæreticum, & qui sanos sermones Domini nostri Jesu Christi & doctrinam secundùm pietatem non retinet, fugere jubet 1. Timoth. 6. 3. 4. 5. & 2. Thessalon. 3. 14. Ergo tota lis est de Minore, ut probemus tales esse Romanæ Ecclesiæ errores, qui fundamentum ipsum salutis oppugnent, & hæresin faciant. Hoc autem facilè evinci poterit, si & fundamentum ipsum respicimus, & Pontificiorum circa illud doctrinam.

1. Tim. 6. 3. 4. 5.
2. Thess. 3. 14.

Quid sit fundamentum fidei.

Fundamentum Religionis quum dicimus, intelligimus doctrinam omnem, quæ ita ad salutem creditu & factu necessaria est, ut absque ea nemo adultus servari possit. Quæ vox à Judæis primò est usurpata, qui præcipua Religionis dogmata hoc nomine designare solebant, ut *Maimonides* initio nobilissimi operis, quod יד dicitur, eo usus est, יסוד היסודות id est *fundamentum fundamenti, & columna sapientiæ hæc est, ut sciamus, quod sit Ens primum* &c. mox ab Apostolis ad mysteria Evangelica translata est 1. Cor. 3. 11. Eph. 2. 20. Heb. 6. 1. Ea verò, ut notum, metaphorica est & ab ædificiis petita; Sicut enim ista absque fundamento stare non possunt, sed corruunt illicò, ita fideles, qui sunt domus Dei, 1. Corint. 3. 6. stare nequeunt, nisi Doctrinæ isti salutari tanquam Petræ immobili innitantur, ab eaque sustententur, Matth. 7. 24. 25. Quemadmodum verò *Religio Christiana* duabus partibus potissimùm absolvitur, *Fide & Cultu, Veritate & Pietate*; hinc duæ partes istius Fundamenti vulgò recensentur: Altera quæ *fidei dogmata* complectitur, & quæ *Evangelio* continetur. Altera quæ *morum præcepta* tradit, & *Lege* describitur: illa τὰ θεωρητικὰ & credenda, ista verò τὰ πρακτικὰ & facienda proponit. Quæ ergo in unam vel alteram, vel utramque fundamenti istius partem doctrina impingit, *fundamentalis error* dicitur, cum quo salus consistere nequit.

Matt. 7. 24.

Quis Error fundamentalis.

XXXIII. Verùm & hîc distinctio quædam notanda: Datur enim *Error*, qui fundamentum tantùm *tangit*, datur alius, qui fundamentum ipsum *evertit*. Ille circa *ipsum* versatur. Iste verò *contra*: Est qui *primò, directè, & immediatè* ipsum oppugnat & convellit: Est qui indirectè tantùm & *secundariò* illud impetit. Denique occurrit talis error, qui mediatè quidem & per *consequentiam*, sed *necessariam, proximam, evidentem* & ἔμφυτον, seu *innatam* in fundamentum fertur, Et talis, qui per Consequentiam tantùm *remotam, contortam*, & παρείσακτον seu *illatam* ad illius ruinam tendit. Ut autem hæc duo longè inter se differunt, Ita pari loco non debent haberi, Sicut enim non quælibet rima in fundamento ædificium ipsum subvertit, Ita nec quilibet error circa fundamentum statim est propriè fundamentalis; Sed ille demum, qui ipsum ita impugnat, ut eo ipso evertat & diruat,

XXXIV.

XXXIV. Tales autem errores esse Pontificiorum in utramque fundamenti istius Theoretici & Practici partem asserimus. Et ut de *Theoretico*, quod ad fidem pertinet, primò dicamus, de quo nunc disputamus, mox de altero, quod ad mores sive cultum spectat, disputaturi. Quia longum esset ire per omnia, pauca speciminis ergò ex multis aliis dogmata eorum notabimus erronea, quæ in ipsum fundamentum manifestè incurrunt. Cùm verò variæ constitui possint fundamenti istius partes, nemo negabit tres hasce inter primarias & præcipuas meritò reponi, *Scripturam, Christum*, & *Gratiam. Scriptura est fundamentum doctrinæ & Institutionis*, quatenus norma & basis est invariabilis fidei, quo sensu Ecclesia dicitur superstrui *fundamento Prophetarum & Apostolorum*, Ephes. 2. 20. non ratione *personæ* ipsorum, quæ fundamento & ipsa egebat, quô niteretur, sed *doctrinæ*, quæ ab ipsis tum in Veteri tum in Novo Testamento tradita est. *Christus* est *fundamentum salutis* tum acquirendæ per meritum mortis, tum conservandæ per efficaciam vitæ, siquidem teste Petro *non datur in alio salus*, Act. 4. 12. & *fundamentum aliud nemo ponere potest præter id quod positum est, quod est Christus Iesus*, 1. Cor. 3. 11. 1. Pet. 2. 4. 5. Unus enim est Princeps vitæ & Autor salutis, qui eam in *Decreto* ab æterno destinatam, in *Verbo* sæpius promissam, in *Cruce* semel acquisitam, in *Corde* subinde obsignat, donec in *Gloria* tandem impleat. *Gratia* est *fundamentum applicationis*, quatenus eâ nituntur omnia Dei erga nos beneficia, tam, quæ *pro nobis* à Christo, ut *Vade* parata sunt, quàm quæ *in nobis* ab ipso ut *Capite* per Spiritum producuntur, cujusmodi sunt, Justificatio, Sanctificatio, Perseverantia, *&c.* quo sensu gratiæ omnia tribuuntur in Evangelio Rom. 4. 16. & 11. 6. 2. Tim. 1. 9. & 1. Pet. 5. 10. Deus autor omnis gratiæ dicitur fundare fideles, peculiariter verò Heb. 13. 9. *Cor dicitur firmari gratiâ*, &c. In tria autem ista fundamenta graviter impingere Adversarios luce meridianâ clarius est.

Tres partes fundamenti Theoretici: Scriptura, Christus, Gratia.

Eph. 2. 20.

1. Cor. 3. 11. 1. Pet. 2. 4. 5.

XXXV. Nam ad primum quod attinet, quod *Verbum Dei* esse diximus, Patet quàm turpiter hic labantur, dum omnia istius Scripturæ θεοπνεύστου adjuncta, vel directè vel indirectè eunt eversum; *Originem* certam, quum *Occasionaliter* tantùm, non ex professo traditam esse volunt: *Autoritatem* & Αὐθεντίαν divinam, quum illam suspendunt saltem quoad nos à Testimonio Ecclesiæ, & ipsi Judicium Controversiarum fidei abrogant. *Perfectionem* omnimodam, quum Traditionum ἀγράφων necessitatem urgent, quas non modò ipsi *pari pietatis affectu* & *reverentiâ* suscipiendas cum Scripturis decernunt, ut *Conc. Trid. Sess. 4.* sed & sæpius præferunt, adeò ut *Baronio* ad an. 53. *tanti ponderis sit Traditio, ut fundamentum existat ipsarum Scripturarum. Perspicuitatem* & certitudinem evidentem, obscuritatis & incertitudinis eam impiè arguendo, ut

Ecclesia Romana impingit in Verbum Dei.

ipsis sit nasus cereus & regula lesbia, quæ pro libitu huc illuc inflecti possit. *Puritatem* & integritatem, corruptionis fontes ipsos insimulando. *Finem* primarium, negando esse solam normam, sed commonitorium tantùm aliquod fidei & morum. *Usum* denique, lectionem ejus severè interdicendo, & lucernam reponendo sub modio, ne scilicet ad illius lucem detegatur mysterium iniquitatis. Atque eò usque furor ille grassatus est, ut etiamnum hodie, ubi pleniùs Pontifex dominatur, capitale sit S. Scripturam, aut ullam ejus partem quacunque vulgari lingua expressam domi habere vel legere, juxta impiam Regulam *Indicis Expurgatorii*, qui Madriti excusus est an. 1612. his verbis expressam, quam nemo pius sine horrore legere vel audire potest: *Cùm experimentò manifestum sit, si S. Biblia vulgari lingua permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti, quàm utilitatis oriri, prohibentur Biblia cum omnibus eorum partibus sive excusa, sive manuscripta, In quacunque vulgari lingua extent*, &c. Quia verò *Pius IV.* videbatur consilio Ordinarii permittere, ut Bibliorum versorum lectio quibusdam concederetur, *Clementis VIII.* secuta observatio spem istam planè illusoriam esse docuit, dum negat *ullam de novo tribui Episcopis, vel aliis facultatem, licentiam talem concedendi, quæ ipsis hactenus sublata fuit mandato S. R. univers. Inquisitionis*, &c. Quæ omnia, Nequid jam, vel de *Canone*, vel de *sensu* & *interpretatione Scripturæ, Versionis Vulgatæ authentiâ* &c. dicamus, satis ostendunt, quàm graviter impegerint in primum Caput. Quid opponant Adversarii circa singula hæc capita, ad crimen sibi impactum diluendum, Vide in *Institutionis nostræ Elenct. Part. I.*

In Christum XXXVI. Sed non minùs peccârunt circa secundum Caput. Quamvis enim Christum ore profiteantur, & duas ejus Naturas in una Persona agnoscant: Nónne reipsa eum abnegant, dum Officium Mediatorium ita pervertunt, ut non possit ampliùs dici, quod est tamen revera, *Unus Mediator* noster apud Deum, 1. Timoth. 2. 5.? Nam quo pacto illum retinere censendi sunt, qui alios Mediatores etiam Redemptionis excogitârunt, quàm Christum, Aliud purgatorium quàm ejus sanguinem, qui *purificat nos ab omni peccato*: 1. Johan. 1. 7. Aliud sacrificium Propitiatorium, quàm ejus passionem, in qua semel oblatus *ut auferret multorum peccata, æternam redemptionem nobis est adeptus*, Heb. 9. 12. 28. Aliud meritum coram Deo, quàm ipsius Obedientiam, per quam tamen *multi constituuntur justi*: Rom. 5. 19. Aliam salutis regulam, quàm ejus Verbum, licèt solus sit Doctor audiendus in Ecclesia: Matth. 23. 10. & anathema nobis debeat esse, qui supra Evangelium aliquid docet, Galat. 1. 8. Aliud Orationum fulcrum, quàm ejus meritum & intercessionem, quamvis hoc officium uni illi demandatum legatur: 1. Johan. 2. 1. Aliud denique Universalis Ecclesiæ Caput, quàm ipsius

ipsius personam, utut constanter hæc prærogativa illi soli exclusivè ad omnes alios tribuatur, Ephes. 1. 22. 23. & 2. 20. & 4. 15. 16.? Alia mittimus bene multa, quæ congeri possent. Sed hæc satis superque probare possunt quod intendimus, gravissimos errores esse in secundum fundamentum.

XXXVII. In Tertio non major est difficultas. *Gratiam* enim basim esse & fundamentum totius Christianismi, quo posito ponitur, & quo sublato tollitur, nemo ignorare potest, qui Scripturam novit. Sive eam in Decreto respicias ratione *Prædestinationis* Dei, in qua gratia nobis data esse dicitur in Christo ante tempora secularia: 2. Timot. 1. 9. sive in executione ratione *Redemptionis* Christi, *Gratiâ* quippe *servamur*, Eph. 2. 8. Tit. 3. 4. 5. sive in applicatione ratione *Vocationis* & Regenerationis Spiritûs, quia Deus dat velle & perficere, omnis *ἱκανότης* nostra ab eo est, & gratiâ ipsius sumus quod sumus, Philip. 2. 13. 1. Cor. 15. 10. 2. Corint. 3. 5. Hanc autem gratiam non modò obscurari ab Adversariis, sed & everti & de solio deturbari, quis ire possit inficias, qui dogmata ipsorum hac in parte cognoverit? Nam ut nihil jam dicamus de *prævisione operum* & meritorum propriorum, cui electionem fidelium inniti plurimi ex ipsis statuunt, quod revera liberrimam & gratuitam Dei prædestinationem evertit. Nihil etiam de *Operibus satisfactoriis*, quæ Satisfactioni Christi perfectissimæ assuunt, quod etiam gratuitam Redemptionem tollit. Cui obscurum esse potest *Gratiam justificationis*, & *Gratiam sanctificationis*, apud ipsos enervari, & tantùm non abrogari? dum merita & opera nostra ad illam concurrere necessariò debere statuunt, cum ista verò liberum Arbitrium tanquam causam sociam ad minimum cooperari, ita ut præcipua discretionis & conversionis ratio ab illo pendeat, directè contra Paulum 1. Corint. 4. 7. Quo pacto tum in *Pharisæorum* & *Pseudoapostolorum* castra transeunt, qui vel Justitiam propriam stabilire conabantur, vel opera cum fide exitiali mixturâ confundere satagebant, tum *Pelagianorum* & *Semipelagianorum* hæresim pridem damnatam renovant, qui sub specioso gratiæ nomine Idolo liberi Arbitrii litantes, ut facerent homines liberos, faciebant sacrilegos. *In Gratiam.*

XXXVIII. Hæc verò quanti in Religione Christiana sint momenti norunt omnes, qui veram Christianismi naturam tenent. Cùm enim eò tota dirigatur, ut homo proprii peccati & miseriæ sensu dejectus, de se ipso viribusque suis planè desperans in uno Christo salutem suam quærat, quâ tandem ratione principium hoc retinere censendi erunt, qui non patiuntur hunc honorem Christo tribui, ut tota salus nostra in solidum ab ipso pendeat, nisi in partem veniant simul & Operum merita & liberi Arbitrii molimina? Sanè vel hoc unum, etsi nihil aliud extitisset, plusquam sufficere potuit ad secessionem instituendam. Nam ut de *Justificatione* tantùm dicamus,

dicamus, quis ambigat eam & Christianismi basin esse præcipuam, & Christianorum peculium, in qua cardo consolationis & salutis nostræ unicè vertitur, discrimen Legis & Evangelii continetur, veræ εὐθανασίας fundamentum proponitur, & quod omnium maximum est, Conscientiæ coram judicio Dei tranquillandæ certissima ratio habetur: Sed quis non videat pariter, ex quo Pontificiorum sententia de *Iustificatione operum* obtinuit, & sub anathematis pœna in *Concil. Trid. Sess.* 6. sancita est, præcipuum hunc & fundamentalem articulum ita deformatum fuisse & corruptum, ut Christo & Evangelio nuncium remittere teneatur, qui illum amplecti & retinere satagit. Sic enim mors Christi vana & inutilis redditur, *Si ex Lege justitia, Christus frustra mortuus*, Galat. 2. 20. Aboletur Gratia; & irrita fit promissio, Rom. 4. 14. Rom. 11. 6. Evangelium in Legem commutatur, & quod ἀσύςατον semper judicavit Paulus, Fœdus Novum cum Veteri confunditur, Gal. 5. 3. 4. quia non extra nos in alio justitiam & salutem quærere jubemur per fidem, quod gratia docuerat, Phil. 3. 9. Rom. 10. 3. sed in nobis per propriam obedientiam, quod lex postulabat. Sic conditio fœderis Gratiæ tollitur, sic fiducia omnis salutis & consolatio perit, sic hæsitatio & tremor conscientiam peccati sui & judicii divini metu anxiam ita premit, ut instar arundinis fluctuet semper, nihilque habeat nisi vanissimum & incertissimum, quô nitatur. Quid enim in operibus suis reperiet homo nisi dubitandi & tandem desperandi materiam? Quæ cùm ita sint ut sanè sunt verissima, ipsis etiam Adversariis testibus, qui incertitudinem propriæ salutis & perpetuam dubitationem de gratià Dei inter præcipua fidei capita reponere solent; Quis jam facilè non judicet, quàm graviter hìc impegerit Ecclesia Romana, & quàm justè *Lutherus, Zuinglius*, & alii propter hunc etiam articulum Reformationis opus sint aggressi, & de Secessione cogitàrint?

XXXIX. Quòd si ulteriùs inquirere in ejus doctrinam esset animus, Quanta hìc errorum colluvies esset detegenda? Quid non de absurdissimo Transsubstantiationis & Sacrificii Missatici commento dicendum esset? De sacrilega Calicis Eucharistici detractione, De superba perfectionis & impeccantiæ fidelium præsumptione, De falsissima Papæ infallibilitate, & aliis innumeris, quæ apud eos paulatim invaluerunt, & omnibus credenda proponuntur? Sed ne plura congeram, unicum tantùm præcedentibus attexere non pigebit, ex quo constabit Religionem totam Pontificiam ita dubiam esse & incertam, ut non tantùm de salute sua quisque hæsitare possit & debeat, ut jam antè observatum, sed & quotidianæ Idololatriæ objiciatur periculo; imò nec ullus in ea persuaderi unquam possit se esse Christianum. Mira sanè res & incredibilis, sed tamen verissima quam nemo potest diffiteri, si

meminerit

memineris hoc vulgò receptum esse dogma apud Pontificios, *Intentionem Ministri esse de essentia Sacramenti*, ita ut nisi hæc adsit, nulla sit Sacramenti consecratio. Verba sunt *Concilii Tridentini*, Sess. 7. Canon. 11. *Si quis dixerit in Ministris, dum sacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia, Anathema sit.* At si hoc verum est, cùm intentio sit arcana & occulta, de qua nemini constare potest extra hominem ipsum, nullus mortalium etiam de veritate Sacramenti persuaderi poterit. Putat ille se bonum esse Christianum & Catholicum, sed nequidem scire potest, an revera sit baptizatus, cùm hoc penderit ex intentione Ministri, quam ignorat. Iste arbitratur se legitimo matrimonio copulatum esse; sed adulterium fortè committit, si intentio defuit in Sacerdote. Credit hic se devotè adorare Christum in hostia consecrata; Sed nec scire certò potest, an ibi sit verè Christus, quia nescit an intentionem habuerit consecrandi Sacerdos; Vel an Sacerdos iste habeat revera consecrandi potestatem; An Episcopus à quo fuit ordinatus habuerit intentionem id ipsum, & non aliud quid præstandi. Ita in ancipiti hæreant semper necesse est, nec unquam immunes esse poterunt à periculo crassissimæ idololatriæ. Non absimili argumento olim Donatistas urgebat August. Epist. 166. qui peccatum personale ministri sacramentum irritum reddere statuebant. Quis dixerit verò Religionem tam vanis & ruinosis fundamentis nixam ab homine pio retineri posse sine gravi salutis dispendio? Ut ergo semel primum hoc argumentum concludamus. Cùm tam graviter & fœdè impegerint in *Verbum*, in *Christum*, & in *Gratiam*, illius *autoritatem* negando, istius *meritum* interpolando, hujus *efficaciam* enervando, jure colligimus fundamentales & capitales errores fovisse, atque adeò cùm pertinaciter eos tuerentur, & quibusvis credendos imponerent, necessariò deserendos fuisse, si saluti consultum voluimus.

XL. Quid ad hoc argumentum excipient Adversarii? An respondebunt ista dogmata, etsi erronea fortè, non esse tamen fundamentalia & capitalia, quæ justam Secessioni causam præbere potuerint; sed talia quæ tolerari potuerint, & quibus non obstantibus, charitas inter nos integra potuerit manere? Sic sanè censet *M. Ant. de Dominis Spalatensis Archiepisc. lib. 7. de Repub. Eccles. cap.* 11. ubi operosè conatur probare, dogmata ista, licèt falsa & erronea, non esse tamen fundamentalia. Nec multùm abludere videtur *Cardinalis Richelius* in tract. *Gall.* de *Conversione eorum qui ab Ecclesia Romana secessionem fecerunt*, qui lib. 3. c. 1. multus est in probando plerosque articulos, quos tanquam præcipuas secessionis causas obtrudimus, non esse fundamentales, ut *Sacrificium Missaticum, Transubstantiationem, Liberum Arbitrium, Invocationem Sanctorum, Cultum Imaginum, Papæ Primatum*, &c. Sed non

D difficile

difficile est respondere. 1. Petitur principium & supponitur quod est in quæstione, damus distinguenda esse fundamentalia à non fundamentalibus, ut Paulus inter fundamentum distinguit, & ea quæ illi
1. Cor. 3. 11. 12. inædificantur, 1. Cor. 3. 11. 12. In istis tolerantiæ alicui & charitati locum esse posse non inficiamur; Sed quoad illa negamus, quia sublato & everso fundamento, corruere totum ædificium necesse est; sed falsissimè supponitur errores Papatus non esse fundamentales; quasi verò *Traditionum necessitas*, *Iustificatio ex operibus*, *Satisfactiones & merita hominum*, *Sacrificium Missaticum*, *Papa ὑπεροχὴ*, *Indulgentiarum Papalium nundinatio*, & similia, de quibus antea, quæ tam apertè in Verbum Dei, Christi Personam & Officia, Gratiæ efficaciam & beneficia incurrunt, ad fundamentum non spectent, nec in ipsum impingant. Quasi aliam normam fidei proponere quàm Scripturam, alios Mediatores agnoscere quàm Christum, aliud Sacrificium quàm Cruentum Crucis, aliam causam justificationis & sanctificationis quàm solam gratiam, non sit fundamentum aliud ponere præter id quod positum est? 2. Etsi daremus quosdam ex erroribus istis *seorsim* consideratos, non esse propriè & directè fundamentales, eatenus ut unusquisque eorum potuerit quadantenus tolerari, si Ecclesia in cæteris omnibus pura fuisset & sana; Certum est tamen eos simul sumptos, & in concatenatione & dependentia, quam habent ad se invicem, morbum facere complicatum & capitalem, qui verè lethalis sit. 3. Denique aliud est dogma aliquod non esse fundamentale re ipsa, aliud pro fundamentali obtrudi; fatemur quidem multa in Ecclesia Romana proponi, quæ de ratione fundamenti nequaquam censeri possunt aut debent, sed quia necessitatem ipsa imponit conscientiis sub gravissimis pœnis ea admittendi & fidei articulis annumerandi; hoc respectu fundamentalia ipsi fiunt; Sic nequidem ex ejus hypothesi leviter potest errare, qui in talibus impingit.

XLI. II. Excip. Aliud esse *addere fundamento*, aliud *fundamentum evertere*, *potuisse quidem Ecclesiam Romanam addere nonnulla*, *sed non propterea tamen ab ipsa eversum esse fundamentum*, *retinuisse semper & retinere adhuc Verbum*, *ut Normam fidei*, *Christum ut Autorem salutis*, *Gratiam ut principium regenerationis*. ℞. 1. *Addi* potest aliquid fundamento bifariam, vel ut *pars ædificii*, quæ illi superstruitur, Vel ut *pars fundamenti*, quæ cum illo pro fundamento teneatur; priori sensu non statim quicquid additur fundamento illud evertit; ut qui *fœnum* & *stipulam* addit fundamento, id est, doctrinam, non quidem hæreticam & perniciosam, sed minùs sinceram & solidam; curiosam magis quàm utilem, retinet quidem fundamentum, & propterea servandus est, sed veluti *per ignem*, id est, ægrè, operâ, & mercede speratâ, licèt non vitâ, mul-
1. Cor. 3. 11. 15 ctatus, 1. Cor. 3. 11. 15. Sed posteriori sensu, qui addit fundamento
at sit

ut sit pars fundamenti, addendo destruit, quia aliud fundamentum præter positum dari non potest. Talia sunt autem Ecclesiæ Romanæ additamenta, quæ non tantùm fundamento superstruuntur, sed & quæ pro fundamento obtruduntur. 2. Qui addit fundamento, quæ sunt illi homogenea & conformia, non evertit fundamentum; Sed qui addit *contraria* & ἀσύςατα, *addendo evertit*; hujus criminis autem reos esse adversarios quis dubitet? Spiritus Sanctus docet Scripturam talem esse normam fidei, cui nihil addendum nec detrahendum sit, & præter quam nihil sub gravissimi anathematis pœnâ sit admittendum Galat. 1. 8. Volunt tamen isti Traditiones ἀγράφους pari affectu & reverentiâ suscipi. Docet idem Christum unicum esse Mediatorem nostrum 1. Tim. 2. 5. & Caput Ecclesiæ Ephes. 1. 20. Justitiam ejus unicum meritum, quô justi constituimur, Roman. 5. 18. 19. ejus Intercessionem unicum medium accedendi ad Patrem. Johan. 14. 6. 1. Joh. 2. 1. & Ephes. 2. 18. At Pontificii his non contenti, Mediatores alios, aliud sacrificium propitiatorium, alia merita, aliud Caput commenti sunt. Quid est fundamentum evertere, si hoc non est?

XLII. Frustra regeres, palàm tamen eos profiteri se istud retinere, nihilque minùs quàm de eo convellendo cogitare; Quid enim juvat retinere, si cum eo conjungas corruptelas exitiales quibus pervertitur? Quid juvabit adulteram clamare se virum, cui matrimonio juncta est, pro legitimo marito suo habere, si adulterum in sinum recipit, & corporis sui illi copiam facit? An minùs ideo adulterii rea peragetur, cùm constet protestationem esse facto contrariam? Aliud itaque est *ore tenus profiteri*, aliud *corde credere*, aliud nomen tenere, aliud rem ipsam & mysterium agnoscere. Damus eos profiteri Christum, & nomen ejus constanter obtrudere; sed sincerè recipere, & illi verè adhærere negamus, quia verbis gloriam ejus prædicando, reipsa abnegant, dum inter se & ipsum salutis opus dimidiant, & quod unius Christi est ad homines transferunt. Ut ergo fundamentum ritè teneatur, tres conditiones potissimùm requiruntur. 1. Ut non ore tantùm sed *corde*, non in verborum cortice, sed in rerum & mysteriorum veritate recipiatur, *fundamentalia* enim, non *in verbis consistunt*, ut bene *Hiero.* sed *in sententia*. 2. Ut non pars tantùm quædam, sed *totum* in solidum retineatur, quia Religionis doctrina est una copulativa, quæ facit unam ac individuam veritatis regulam, quæ nec additionem, nec detractionem ullam patitur. 3. Ut *solum* sine aliis ullis assumentis possideatur, *aliud enim fundamentum nemo ponere potest præter positum*, 1. Corint. 3. 11. Unde qui unicum non habet, planè non habet, *Christus non μεμέρισται* 1. Cor. 1. 13. vel solus adest, vel abest, impatiens consortis, nec priorem, nec parem ferre potest. Sic additio omnis non minùs ac detractio in materia *fidei & cultus*

ita prohibetur, ut quod est *præter*, sit etiam *contra*, Deutero. 4. 2. & 5. 32. Unde Paulus non jubet tantùm fugere eos, qui *contrarias* doctrinas tradunt, sed qui *diversas*, & alias εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ,
1.Tim.6.3.4. 1. Tim. 6. 3. 4. Vetat *sapere* non modò contra, sed ὑπὲρ *supra id*
1.Cor.4.6. *quod scriptum est*, 1. Cor. 4. 6. & anathemati subjicit, quisquis tentaverit Evangelizare παρ' ὃ *præter* id quod Evangelizatum fuerat ab ipso, Galat. 1. 8. Cùm ergo fundamentum sive doctrinæ, sive salutis, unicum tantùm sit, ultra & præter quod nihil admitti potest, quicunque solum non retinet, omnino non retinet, sed evertit.

XLIII. Dices *non tolli veritatem* exclusivarum, *nec per consequens fundamentum everti*, *quia* subordinata non pugnant, *Talia autem esse dogmata ista, de quibus agitur, quæ suam Christo gloriam & ὑπεροχὴν semper relinquant: Papam quidem esse caput Ecclesiæ, sed visibile tantùm, secundarium & ministeriale, sed Christum esse solum Caput primarium, invisibile. Mediatores Sanctos credi, sed Intercessionis tantùm, Christum solum propriè dictum Redemptionis: Opera & merita propria induci, sed quæ omnem vim suam, & efficaciam à Christo mutuentur, qui fidelibus virtutem merendi acquisivit. Sacrificium Missaticum urgeri, sed Sacrificium Crucis manere semper solum propitiatorium, quia illud nihil aliud sit, quàm istius commemoratio & applicatio, & sic in cæteris, tantùm abesse ut injuria fiat Christo, & gloria ejus imminuatur, ut magis gratia ejus commendetur & illustretur.* ℟. Sed hæ sunt inanes offuciæ, quæ nequicquam obtenduntur commento isti stabiliendo. 1. Quod hîc de *subordinatione* notatur merum est figmentum, quasi ulla concipi possit subordinatio inter ea, quæ planè sunt opposita & adversa, nam si gloria Capitis & functio Mediatoris soli Christo sit propria & ἀκοινώνητος, ut omnino fateri coguntur, qui norunt opus esse virtutis infinitæ, quod in Creaturam finitam cadere nequit, quomodo dividi poterit sine manifesto sacrilegio & aperta contradictione? Nec valet ξηρὸν φάρμακον distinctionum positarum, quia ut natura rei eas non patitur, ita ἄνευ γραφῆς finguntur, quæ nusquam vel Capitis secundarii & visibilis, vel Sacrificii commemorativi & applicativi, vel Mediatoris Intercessionis & non Redemptionis meminit. 2. Licèt Christus hominibus utatur tanquam *ministris* ad regimen externum Ecclesiæ, nunquam tamen *Capitis* dignitatem in unum quempiam contulisse dici potest, nisi caput monstrosum & biceps tribuere velimus Ecclesiæ, quæ non modò Christi, sed & Papæ vocetur Corpus. Sancti non tantùm Mediatores sunt Intercessionis, sed & Redemptionis ex sententia Pontificiorum, quia eorum *precibus & meritis* nixi remissionem peccatorum & vitam æternam petunt, vide *Breviarium Romanum* passim; & *Hortul. anim.* editum per Plant. an. 1557. in officio B. Mariæ, *precibus & meritis B. Mariæ semper Virginis & omnium Sanctorum perducat nos Dominus ad regnum cælorum*, &c.

Sic

Sic modò, ut *so ia* Christo adjungitur, modò ut *superior* præficitur, quum orant, ut *Matrem esse se monstret, & jure matris Redemptori imperet.* An hoc est subordinari Christo, an non potiùs in ejus Officium involare? 3. Falsò supponitur Christum meritum nobis esse virtutem merendi, cùm in Creaturam finitam & peccatricem non cadat, meruit salutem, & remissionem peccatorum, sed merendi facultatem nusquam, quid enim opus est merito nostro, ubi meritum Christi plenissimè sufficit? Quod ergo merita nostra non opponi meritis Christi, sed componi & subordinari volunt, absurdum est; nam eo ipso quo *componuntur, opponuntur*, gloriam capitis propriam in membra transferendo. 5. Ridicula est distinctio *Sacrificii commemorativi* & *applicativi*, nam commemorare rem gestam est agnoscere nos non facere quod est factum, sed tantùm recolere & repetere, ne excidat illud quod fuit factum; nec applicatio potest esse oblatio, cùm hæc applicatio facienda, illam oblationem præsupponat factam. Præterquàm quòd applicatio fieri debet homini, sacrificium autem offerri debet Deo. Unde, ne ulteriùs pergamus, satis liquet Adversarios ἀσύςατα velle conjungere, nec posse, quicquid profiteantur, Christum cum hisce commentis suis retinere. Paulum ipsum audiamus in simili planè negotio: Pseudo-Apostoli Christum sanè profitebantur, & dicit tamen eos *pervertere Evangelium*, & καταργεῖσθαι ἀπὸ τ͂ Χριςοῦ, quia cum fide & meritis Christi Legis opera & merita propria, planè ut hodie Pontificii, in justificatione urgebant, Galat. 1. 7. & 5. 4. Angelici veteres, qui cultum Angelorum à Platonicis haustum introducere satagebant, Christianum quidem nomen retinebant, sed tamen quia adjungebant Christo vero cultûs objecto falsum, & adulterinum, dicuntur *non retinere Caput*, Coloss. 2. 19. Idololatræ qui claudicabant in utrumque latus, *Jehovæ nomen* retinebant: Hos. 4. 15. sed non minùs *deseruisse Deum* dicuntur ℣. 11. Adeò verum est nihil componi posse hac in parte cum Verbo, vel cum Christo, & Gratia, quod non illis opponatur.

Gal. 5. 4. *Col. 2. 19.* *Hose. 4. 15.*

XLIV. III. Excip. *In Ecclesiis Galatarum & Corinthiorum fuisse errores capitales in doctrina de Iustificatione, de observatione Legis ceremonialis, de resurrectione mortuorum, nec tamen propterea communionem earum deserere jubere Paulum, Ergo licèt errores essent in Ecclesia Romana capitales, non tamen statim secedendum fuisse.* ℞. 1. Dist. *Ecclesiam à Seductoribus, qui sunt in Ecclesia,* fateor quosdam fuisse in illis Ecclesiis, qui tales errores foverent; sed Ecclesiam ipsam hoc errore infectam fuisse totam negamus, cùm Apostolus apertè eos distinguat, 1. Cor. 15. 12. *quomodo dicunt quidam ex vobis, non esse resurrectionem mortuorum?* & Gal. 1. 7. sunt *quidam qui vos turbant.* 2. Distingue *errores privatorum* paucorum, qui disseminari incipiunt in Ecclesia, nec *approbantur* tamen

ab Ecclesia, ab *erroribus publicis Ecclesiæ*, qui sunt in ἀκμῇ, & qui autoritate publicâ sanciuntur, & ita sunt confirmati, ut in leges abierint. Illi sanè exitiales quidem sunt eos foventibus & cæteris periculosi, sed non tamen fideles qui in illo cœtu versantur ad secessionem statim obligantur, quum immunes se ab iis tutari possunt. Imò Paulus testatur *oportere hæreses esse inter fideles, ut probati noscantur* 1. Cor. 11. 19. At alia ratio est istorum, quia cùm publici sint, singulos inficiunt. Jam primi generis fuisse errores illos Galatarum & Corinthiorum antea visum ex distinctione Apostoli, qui seductores à fidelibus secernit: Quòd si fideles compellare, vel de iis loqui videtur, non tam loquitur de iis, ut jam lapsis, quàm ut vacillantibus, ut eos confirmet, & adversùs seductores præmuniat; Non enim simpliciter dicit *translati* estis, sed μετατίθεσθε *transferimini*, tacitè culpam ab ipsis in impostores removendo, & bene adhuc de iis sperando, ut infrà cap. 5. 10. dicit, *confido vos nihil aliter sapere*. Sed errores Papales non fuerunt tantùm quorundam in Ecclesia; sed Ecclesiæ totius, in qua publicè docebantur & defendebantur; Non fuerunt in *initio*, quos admittere, vel rejicere liberum fuerit; sed ἐν ἀκμῇ & *fastigio*, qui autoritate publica vim legis obtinuerunt, maximè ex quo Concilium Tridentinum eos sub pœna anathematis singulis credendos obtrusit. Hactenus ergo discrimen est longè maximum inter Ecclesias illas & Romanam, ut ab illis ad hanc argumentari sit disparia planè conjungere.

XLV. Ut verò clariùs pateant errores capitales Eccl. Rom. libet hîc apponere novum Symbolum, quod à Pio IV. traditur in Bulla super forma Juramenti professionis fidei, quam juxta hanc & non aliam formam fieri, Apostolicâ autoritate districtè mandat; Ut extat in Catech. Trident. *Ego N. firmâ fide credo & profiteor omnia & singula, quæ continentur in Symbolo fidei, quô S. Romana Ecclesia utitur: videlicet Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium & invisibilium. Et in unum Dominum Iesum Christum, Filium Dei unigenitum, & ex Patre natum ante omnia secula, Deum de Deo, Lumen de Lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine. Et homo factus est, Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est, resurrexit tertiâ die secundùm Scripturas, & ascendit in cœlum, sedet ad dextram Patris, & iterum venturus est cum gloria judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum Sanctum Dominum & vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit, qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur. Qui loquutus est per Prophetas. Et in unam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam; Confiteor unum Baptismum in remissionem peccatorum,*

catorum, Et expecto resurrectionem mortuorum & vitam æternam. Amen.

Apostolicas & Ecclesiasticas Traditiones, reliquasque ejusdem Ecclesiæ observationes & constitutiones firmissimè admitto & amplector.

Item S. Scripturam juxta eum sensum, quem tenuit & tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu & interpretatione S. Scripturarum, admitto, nec eam unquam nisi juxta unanimem consensum Patrum accipiam & interpretabor.

Profiteor quoque septem esse verè & propriè Sacramenta novæ Legis à Iesu Christo D. Nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licèt non omnia singulis necessaria, scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem & Matrimonium, Illáque gratiam conferre, & ex his Baptismum, Confirmationem & Ordinem, sine sacrilegio reiterari non posse, Preceptos quoque & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in supradictorum omnium Sacramentorum solemni administratione recipio & admitto.

Omnia & singula, quæ de Peccato originali, & de Iustificatione in S.S. Tridentina Synodo definita & declarata fuerunt, amplector & recipio.

Profiteor pariter in Missa offerri proprium & propitiatorium Sacrificium, pro vivis & defunctis, Atque in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, esse verè, realiter, & substantialiter Corpus & Sanguinem, unà cum anima & divinitate D. N. I. Christi, fieríque conversionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, quam conversionem Catholica Ecclesia Transubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tantum specie, totum atque integrum Christum, verúmque Sacramentum sumi.

Constanter teneo, Purgatorium esse, animásque ibi detentas fidelium suffragiis juvari.

Similiter & Sanctos unà cum Christo regnantes, venerandos atque invocandos esse, eósque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas.

Firmissimè assero Imagines Christi, & Deiparæ semper Virginis, necnon aliorum Sanctorum, habendas & retinendas esse atque eis debitum honorem & venerationem impertiendam.

Indulgentiarum etiam potestatem à Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarúmque usum Christiano populo maximè salutarem esse, affirmo.

Sanctam Catholicam & Apostolicam Romanam Ecclesiam omnium Ecclesiarum matrem & magistram agnosco; Romanóque Pontifici, beati Petri, Apostolorum Principis, Successoris, ac Iesu Christi Vicario veram obedientiam spondeo, ac juro.

Cætera

Catera item omnia à sacris Canonibus, & Oecumenicis Conciliis, ac pracipuè à Sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata indubitanter recipio, atque profiteor, simúlque contraria omnia, atque hareses quascunque ab Ecclesia damnatas, & rejectas atque anathematizatas, ego pariter damno, rejicio, & anathematizo. Hanc veram Catholicam fidem, sine qua nemo salvus esse potest, quam in prasenti sponte profiteor, & veraciter teneo, eandem integram & inviolatam usque ad extremum vita spiritum constantissimè, Deo adjuvante, retinere & confiteri, atque à meis subditis, vel illis, quorum cura ad me in meo munere spectabit, teneri, doceri, & pradicari, quantum in me erit, curaturum. Ego idem N. spondeo, voveo, ac juro. Sic me Deus adjuvet, & hac sancta Dei Evangelia.

XLVI. Ex quibus proclive est colligere, quantùm non modò diversa sit à Scriptura Ecclesiæ Romanæ fides, innumera recipiendo præter ea quæ in ea continentur; sed & ei adversa & δὶς διὰ πασῶν opposita, plurima sanciendo, & tanquam necessaria ad salutem obtrudendo, quæ apertè ei repugnant; nec aliud fundamentum habent, quàm in Traditionibus ἀγράφοις; quarum nulla potest aut debet apud nos esse autoritas; quæque ideo recipere & amplecti sine præsentissimo salutis periculo non possumus, diro anathemati, quod Paulus denunciat, nos subjiciendo. Non nos latet equidem varias novissimis istis temporibus *Expositiones Doctrina*, ut vocant *Catholica* in medium prodiisse ad errorum fœdorum, quibus inquinatur, turpitudinem abstergendam, vel saltem utcunque tegendam; quasi fides ejus probè hactenus perspecta non fuerit. Verùm qualescunque colores & pigmenta quærantur ad cruda ista dogmata incrustanda, si penitius in rei veritatem inquirimus, facilè patebit, merum esse fucum, ad fallendum compositum, quo simplicioribus imponere satagunt, quod certiùs constat, vel ex eo quòd quicquid Methodistæ & Elucidatores isti in medium afferant ad emolliendam falsissimorum dogmatum duritiem, non desinunt tamen obtrudere Concilium Tridentinum tanquam fidei regulam, & pro Ecclesiæ suæ infallibilitate, quæ errorum omnium fons est & mater, tanquam pro aris & focis decertare. Quod dum urgebitur necessariam Secessionem nostram ab Ecclesia Romana reddet semper, & impossibilem cum ea Syncretismum, ὅπερ ἔδει δεῖξαι.

FINIS.

DISPUTATIO

DISPUTATIO SECUNDA

Quæ Prima est

DE IDOLOLATRIA ROMANA.

Respondente MARCO MICHÆLIO *Genevensi.*

I. UPERIORI Disputatione diximus, Tria hæc præcipuè Secessionis nostræ necessitatem, & Syncretismi impossibilitatem facere, *Hæresin* in Doctrina, *Idololatriam* in Cultu, & *Tyrannidem* in Regimine; Et de *Hæresi* jam egimus, demonstravimusque adeò tot capitales & fundamentales errores obtinere in Papatu, ut impossibile sit eos fovere & profiteri sine præsentissimo salutis discrimine. Sequitur jam ut de duobus aliis Capitibus disputemus; & primò de *Idololatriâ*, postmodum de *Tyrannide*.

II. Ut autem de *Idololatriâ* dicamus; Quia res est maximi momenti, & quæ sola necessitatem Secessionis nostræ abundè comprobat, paulò pleniùs de ea est disserendum. Hoc verò nobis argumentum esto primarium; Ab illius Ecclesiæ communione & sacris necessariò secedere tenemur, quæ multiplicis Idololatriæ in cultu suo rea est; At Ecclesia Papalis hoc crimine manifestè tenetur. Ergo. Majorem propositionem vix opus est ut probemus, quando Scriptura passim *Idololatriam* damnat, tanquam fœdissimum crimen, & cum vera Dei communione planè ἀσύςατον; hinc Paulus 1. Corint. 6. 9. idololatras à regno cœlorum excludit, & 1. Corint. 10. 14. jubet Corinthios fugere idololatriam, & 2. Cor. 6. 16. 17. nullam communionem esse posse inter Templum Dei & Idola profitetur, τίς συγκατάθεσις ναῷ θεοῦ μετὰ εἰδώλων, Petrus cap. 4. 1æ. ✝. 3. Idololatriam inter peccata Gentilium recenset, quæ procul esse debent à Christianis; Johannes 1æ. cap. 5. ✝. ult. hoc unum præ cæteris commendat, *Filioli cavete ab idolis.* Nec ob ullum aliud peccatum graviùs unquam iratus Dominus legitur adversùs populum Israëliticum, vel ad deserendum ipsum, & libellum repudii ipsi dandum; ullo alio crimine fortiùs est impulsus, ut passim apud Prophetas videre est. Nec sanè mirum; nam si non aliâ re magis mariti ira accenditur in uxorem, quàm si videat ab ipsâ violari fidem conjugalem; quantò justiùs Deus zelotypus, qui impatiens est consortis, nec parem aut superiorem ferre potest, commovebitur adversùs Ec-

Idololatria justa causa Secessionis.

 clesiam,

Disput. II.

clesiam, quæ sacrum fœderis & conjugii spiritualis, quod cum ipsa contraxit, vinculum infami idololatriæ adulterio abrumpit? Tale enim est vinculum Religionis, quæ nos soli Deo religat, quale est conjugii, Deus quippe in Scriptura se Sponsum nostrum esse testatur, Ecclesiam verò Sponsam suam, quam in uxorem sibi desponsavit Hos. 2. 2.16.20. Ezec. 16. 8. Ideo toties spirituale adulterium committit, quoties aliud quicquam præter verum Deum religioso cultu prosequitur, quo crimine nullum aliud gravius dari potest, nec quod acriùs zelotypiam Dei in Ecclesiam accendat, ut passim apud Prophetas legitur. Hinc Thomas 2. 2. q. 943. *In peccatis*, inquit, *quæ contra Deum committuntur, quæ tamen sunt maxima, gravissimum esse videtur, quod aliquis honorem divinum creaturæ impendit.* Si ergo demonstraverimus Ecclesiam Romanam Papalem esse idololatricam, causæ nihil dici poterit, cur Majores nostri ab ea seccedere non debuerint, & cur, rebus sic stantibus, impossibilem non dicamus cum ea Syncretismum. Quænam enim posset esse legitima consociatio? Quænam unio cum adultera, quandiu vigent & durant ipsius fornicationes? 2. Reg. 9. 22. Apo. 17. 4. Amoveat eas & redeat in gratiam cum Domino suo, & nobiscum etiam Pax erit.

III. Etsi autem Majoris propositionis veritas ita evidens est, ut nemo nisi apertè Idololatra huic refragari posse videatur: Eam tamen intactam non relinquunt Adversarii; sed quibuscunque possunt modis infringere conantur; Primò *Gregorius de Valentia* lib. 2. de Idol. cap. 5. distinguere non erubescit *Idololatriam licitam*, & *illicitam*, & ad tam nefarium commentum confirmandum trahere conatur locum 1. Pet. 4. 3. ubi damnantur ἀθεμίτοι εἰδωλολατρεῖαι, quod V. V. reddit *illicitos simulachrorum cultus*, quasi illicita tantùm Idololatria Lege Dei vetaretur, non verò licita, quæ à suis exerceatur. ℞. Monstrum doctrinæ, cujus ipsum Satanam pudere debuit, nedum hominem Christianum; si verò hoc credit cum sociis suis, cur tantopere laborant, ut se à crimine Idololatriæ liberent, cur adeò excandescunt quum Idololatræ vocantur, nonne facilè se hac distinctione expedire possunt? Sed quis ferat hominis insaniam? Quasi epitheta quæ rebus significandis adhibentur, essent semper διακριτικὰ, non verò etiam sæpe ἐξηγητικὰ, ad *distinctionem* tantùm, non item ad *amplificationem*; concludat ergo pari ratione peccatores quosdam dari pios, quia judicium Dei futurum dicitur adversùs *peccatores impios* Jud. 15. quasi darentur optimæ quædam abominationes, quia pessimarum sit mentio Ezech. 8. 9. quasi quædam stupra & scelera licita esse *Cicero* innueret, quia pro Milone *nefaria stupra* & *nefaria scelera* Clodii vocat. Quis verò non videt Petrum, hoc epitheto nihil aliud, quàm nefariam & infamem Gentilium Idololatriam carpere voluisse, & gravitatem tanti criminis describere?

1 Pet. 4. 3.

IV.

IV. II. Excip. Idololatriam non esse sufficientem Secessionis causam 1. quia certum est Ecclesiam Israëliticam sæpe in Idololatriam esse prolapsam, nec tamen vel pios ab ea secessionem statim fecisse, vel Deum hoc illis præcepisse. 2. Eliam non recessisse ab Ecclesia Israelitica, licèt se solum relictum esse putaret, qui verum Deum coleret 1. Reg. 19. nec septem illa millia, quæ genua non flexerant Baali, licèt Ecclesia illa idololatrica foret & corruptissima. 3. Azam, Josaphatum, Joazum, Amaziam, Azariam, & alios Reges celebrari, quòd ambulaverint recto pede coram Deo instar Davidis, qui tamen *Excelsa*, in quibus adhuc sacrificabat populus, non sustulerant, 1. Reg. 15. 14. & 22. 44. 2. Reg. 12. 3. & 15. 4. 2. Chron. 15. 17. & 23. 33. Quidni ergo potuerint ἐγκλήματα & abusus, si qui erant, relinqui in Ecclesia Romana, salvâ tamen conscientiâ? 4. Naamanem Syrum jam conversum sese incurvâsse in æde Rimmonis, cùm Rex coram Idolo procumberet, neque hoc à Propheta prohibitum fuisse, qui eum in pace dimittit 2. Reg. 5. 18. Idem ergo & nobis licere. 5. Ecclesiam Judaïcam tempore Christi corruptissimam fuisse & in fide & in moribus, domum Dei in speluncam latronum esse mutatam, nec tamen pios, qui in eâ adhuc degebant, Zachariam, Elizabetham, Simeonem, Annam, Beatam Virginem, & alios eam deseruisse. Licèt ergo concederetur, gravissimos fuisse errores & corruptelas in Ecclesia Rom. non ideo statim relinquendam fuisse.

V. Quia Exceptiones istæ subinde recurrunt apud Adversarios, & magno apparatu identidem reponuntur, diligentiùs paulò sunt excutiendæ. R. 1. Quum supponunt, Idololatriam non esse Secessionis causam sufficientem; in eo perperam principium petunt, & tanquam certum & indubitatum assumunt, quod est in quæstione; Imò tantùm abest ut non sufficiat, ut vel hæc una ratio, si nullæ aliæ darentur, ad secessionem faciendam necessariò nos impellere deberet; quia nulla communio potest esse Deo cum Idolis, nec sancto & cœlesti Sponso cum Adultera. 2. Exempla, quæ ad exceptionis probationem afferuntur, vel falsò, vel præter rem & ἀπροσδιονύσως adducuntur. Primò negamus pios sub Veteri Testamento nullam ab Idololatris secessionem fecisse, nec à Deo hoc illis præceptum; Secedebant *secessione* saltèm *mentali* & *negativâ*, abstinendo ab erroribus & idololatria; secedebant etiam sæpius *secessione apertâ* & patente, per *protestationem* seriam contra tales corruptelas, & gravem eorum increpationem, qui iis se polluebant. Sic Moses secessit ab Idololatris, cùm Levitarum ministerio gravissimè hoc crimen ultus est, Exodi 32. Sic Prophetæ concionibus & declamationibus suis secedebant ab impuro cultu; Sic fideles praxi pietatis & vitæ se puros & immunes præstabant ab istiusmodi sordibus, dum *gemebant propter abominationes Israëlis* Ezech. 9. 4. ut Lothus, qui Sodomis affligebat animam suam justam propter peccata Sodo-

DISPUT. II.

mæorum, 2. Pet. 2. Nec dici potest, secessionem illam præceptam non fuisse. Nam præterquàm quòd pœna mortis in Idololatras denunciatur Exod 22. 20. & Deut. 17. 2. Quoties Prophetæ nomine Dei increpabant Idololatras, toties piis secessionem ab ipsis præcipiebant, imò disertè non semel hoc præscriptum legimus Isa. 52. 11.

Isa. 52. 11.

Discedite, discedite, Exite illinc, immundum ne attingitote, exite è medio ejus, &c. Et Hos. 2. 2.

Hos. 2. 2.

Contendite cum matre vestra, contendite ipsam non esse uxorem meam, & me non esse virum ipsius, ut amoveat scortationes suas à conspectu suo & adulteria sua è medio uberum suorum, ne denudem eam planè, &c. quod non semel alibi iteratur.

VI. Dices, qualiscunque fuerit eorum secessio, certum est non fuisse *positivam*, qualis à nobis facta est, quæ cœtus habuerit segregatos, & aliam Ecclesiam erexerit. ℞. Gratis supponitur nullos secessisse positivè, quis dixerit è decem Tribuum numero, temporibus Regum piorum, neminem Samariam reliquisse & vitulos, ut ascenderet Jerosolymam, & ad sacra in Templo facienda rediret? Deinde si talis facta non est secessio, qualis Nostrorum fuit à Papatu, mirum videri non debet, quia nec fieri potuit, nec absolutè adhuc, quo loco res erant in populo Dei, necessaria fuit. 1°. Deus sub V. T. uni loco cultum suum affixerat, nec alibi quàm in Judæa notus erat, unde aliò se recipere non poterant fideles, vel Ecclesias novas erigere cum spe salutis, sed tenebantur ibi morari, ubi Verbum Dei audiebatur, ubi signa salutaris præsentiæ habebantur, & fœdus ac promissiones proponebantur. 2°. Licèt Idololatria sæpe obtinuerit in populo, nunquam tamen eatenus invaluisse eam videmus, ut abiret in Legem, & populus ad eam per vim adigeretur; aliàs septem illa millia Eliæ tempore genua flectere Baali coacta fuissent, quod tamen negat Dominus; pertrahebatur quidem populus ad peccandum exemplo Regum vel Sacerdotum, vel propriâ sponte, ut constat fuisse ad idololatriam maximè pronum & φιλείδωλον; Sed non constat necessitatem hanc cuiquam impositam fuisse; Imò non desinebant Prophetæ, qui tunc temporis vivebant, acerrimè invehi & in Reges & in populum, & à gravissimo illo crimine eos revocare. Non deerant etiam veri & puri Dei cultores, qui animum & corpus ab istiusmodi abominationibus illibatum servarent; Sic in vituli aurei Idololatria non omnes eo crimine se polluisse certum est, ex eo quòd Moses hortatur eos, ut vindictam Dei in fratres exequantur Exod. 32. 26. *Quisquis est Iehova ad me aggregator:* Sic tempore Judicum, quô corruptissimus erat Ecclesiæ status, excitabat subinde pios Vindices, qui eos ab Idololatria sua avertere conabantur, sed iis non auscultabant Jud. 2. 16. 17. Sic tempore Achabi Hobadias præfectus Domûs Regis dicitur *timuisse Iehovam valde*, & occultâsse centum & quinquaginta

Exod. 32. 26.

ta Prophetas Jehovæ 1. Reg. 18. 3. 4. Sic quum tempore Achazi Altare Damascenum erectum est in Templo, non sublatum fuit Mosaïcum, sed remotum tantùm aliquantisper, ita ut in eo sacrificia non desinerent offerri 2. Reg. 16. 14. 15. Tempore Ezechielis dum Principes, Sacerdotes, & maxima populi pars abominandâ idololatriâ se contaminabant Ezech. 8. supererant tamen veri fideles, *qui suspirabant in corde, & exclamabant apertè propter abominationes Israëlis* Ezech. 9. 4. quos ideo, ut à judicio quod in alios immittere decreverat tutaretur, notâ aliquâ in fronte signari jubet. Sed jam planè alia est ratio sub N. T. Nam Deus uni loco non ampliùs affixit Ecclesiam suam, sed in omnes gentes extendit, ita ut ubivis coli possit in spiritu & veritate, in omni loco suffitus & oblatio, id est, λογικὴ λατρεία & sacrificia spiritualia precum & laudum offerri possunt Nomini ejus, ut prædixerat Mal. 1. Itaque liberum est & integrum fidelibus secedere ab Ecclesia idololatrica, non tantùm negativè, sed etiam positivè; maximè cùm Deus vexillum Evangelij erexit, & ad libertatem vocavit; quomodo potior fuit conditio nostra præ aliis fidelibus, qui ante reformationem in Papatu vivebant, ut suo loco pleniùs dicetur. Deinde non tantùm liberum fuit, sed & necessarium, quia non simpliciter superstitio & Idololatria multiplex in Ecclesiam invecta est ut olim, sed in Legem jam abierat, & sub severissima anathematis pœnâ fuerat sancita, quod factum inprimis fuit in Conciliabulo Tridentino. Unde non potuit ampliùs secessio negativa sufficere, sed necessariò, vel secessio positiva facienda fuit, ut saluti fidelium prospiceretur, vel participandum idololatriæ, quod piæ mentes meritò horrebant.

DISPUT. II.
1. Reg. 18. 3. 4.
2. Reg. 16. 14.
Ez. ch. 9. 4.

VII. Sic ad rationem primam patet responsio. Secunda facili negotio pariter solvitur. Nam licèt Elias non recesserit positivè ab Ecclesia Israëlitica; non sequitur, neque Nos ab Ecclesia Papali recedere debuisse, rationes disparitatis jam dedimus, quibus & hanc addimus, quòd Elias peculiari vocatione ad populum illum, ut Propheta Dei missus esset, qui resisteret impio Regi Achabo, Sacerdotes & falsos Prophetas Baaliticos occideret, & populum idololatriæ convictum ad veri Dei cultum reduceret. Sed quis dixerit fideles tali munere instructos fuisse in Papatu? Quis nescit vel tacendum fuisse, & silentio exitiali premendam veritatem cognitam, & Christum abnegandum, vel si quis mutire ausus fuisset ad errores & idolomanias arguendas, paratas fuisse in eum cruces, exilia, ferrum, & flammas, & omnis generis tormenta, ut innumerorum Martyrum exemplis patet. Cùm E. malum eatenus factum esset immedicabile, ut non solùm vocem monitoris audire nollet Roma; sed & in monitores ipsos immaniter sæviret, quid faciendum fuit, nisi ut fugati diris persecutionibus ab ea recederemus,

DISPUT. II. & quando sanari noluit, saluti nostræ tempestivâ & justissimâ secessione consuleremus. Itaque non negamus Ecclesiam Israëliticam post decem Tribuum defectionem sub Jeroboamo corruptissimam fuisse & apostaticam, & veram Ecclesiam tunc temporis in regno Judæ superstitem fuisse, ubi Arca erat & Templum, ubi Sacerdotes & Levitæ legitimè vocati sacris operabantur. (quanquam fatendum est neque illam Ecclesiam, licèt gravissimi peccati ream, adhuc absolutè à Deo rejectam fuisse, suos enim ad eam adhuc mittebat Prophetas, suos habebat in ea fideles & electos, suumque adhuc vocabat populum, 2. Reg. 9. 6. 9.) Sed hoc tantùm volumus planè aliam esse in hoc negotio Eliæ & nostri rationem. Nec opponi hîc debet, quòd Elias interfuerit etiam sacris idololatricis, quando non ut approbator, sed ut irrisor adfuisse legitur, non qui iis communicaret, sed qui eorum impietatem & stultitiam sarcasticè traduceret 1. Reg. 18. 27. Sic adfuisse legitur Vir Dei sacro Jeroboamico, cùm ipse Rex vitulis immolaret, sed eò venit missus à Deo, ut impium cultum detestaretur, iis adjectis minis, quas Deus illi mandaverat 1. Reg. 13. 1. 2. Sed aliàs nec Propheta, nec pius ullus ostendi potest, qui adoraverit in Bethel aut sacrum fecerit, quia noverant se id non facturos, quin aliquo sacrilegio se contaminarent.

2. Reg. 9. 6. 9.

VIII. Ad 3um de piis Regibus, qui *Excelsa* non sustulerunt; ℞. 1º. pietatem eorum quidem in cæteris laudari, sed factum hoc tamen peculiariter carpi & vituperari, ut in Salomone 1. Reg. 3. 3. *Salomon dilexit Dominum & ambulavit in statutis Davidis Patris sui, sacrificabat tantùm & incensum offerebat in Excelsis.* Et in Amazia 2. Reg. 3. 3. & 14. 3. & 15. 34. *Fecit quod gratum est Deo, sed non sicut David, nam Excelsa non fuerunt remota, & populus adhuc sacrificabat in Excelsis.* Verum quidem est ante extructum Templum ibi sacra facere licitum fuisse, ut Samuel in Excelso sacrificavit 1. Sam. 9. 12. & 16. 3. in Area Araunæ David 1. Chro. 21. 27. 28. 29. 30. Salomon & populus in Excelsis sacrificabat 1. Reg. 3. 2. 3. 4. Et variis ex locis constat Prophetis concessum esse, ut in certis quibusdam casibus extra ordinem alibi, quàm supra altare Mosaïcum sacrificia præsertim Eucharistica offerrent, quod in abusum ordinarium postea traxit populus. Quia verò in eam rem seligebantur potissimùm colles & loca excelsa; hinc *Excelsorum* nomen datum est iis omnibus locis, in quibus sacra Deo fiebant extra locum à Deo constitutum. Quod Gentes etiam κακοζηλίᾳ quadam imitantes, in collibus & locis excelsis fana & altaria Diis suis erigebant; Unde vox Græca βωμὸς ab Heb. במה, quod *Excelsum locum* notat, manifestè deducitur. Sed postquam semel extructum fuit Templum, non fas fuit ampliùs in Excelsis sacrificare, sed in solo Templo; Unde non carebat vitio cultus in Excelsis, sed peccatum tamen differebat à crimine Idololatrarum; Nam

1. Reg. 3. 3.

2. Reg. 3. 3. & 14. 3. & 15. 34.

1. Sam 9. 12.

Nam quod 2°. loco observandum est, tolerabantur à piis Regibus Excelsa, non ut in iis falsi Dii & Idola colerentur, sed verus tantùm Deus; Bahalim enim & cætera Idola, quibus sacra fiebant, dicuntur destruxisse, ideoque laudantur. Peccatum ergo fuit, sed in *loco cultûs* tantùm, non verò in *objecto*. Sed Pontificii longè aliter se gerunt, nec enim peccant circa locum, quod levius esset, sed circa *Objectum ipsum* & *modum* cultûs, ut jam jam sumus probaturi. Itaque est hic fallacia parium, nec ab uno ad aliud valet consequentia. DISPUT. II.

IX. Ad 4. de *Naaman Syro* ex 2. Reg. 5. ℣. 1°. Regulis & legibus vivendum, non exemplis; neque si aliquid minùs rectè ab ipso admissum est, continuò in exemplum debet trahi; & mirum est homines istos, cùm habeant in Verbo viam universalem, ac bene tritam, in qua non possunt aberrare, in particulare exemplum tanquam in angustam semitam declinare malle, in qua facilis sit error. Naaman adhuc semipaganus & νεόφυτος exiguam tantùm intelligentiæ scintillam habebat, ideo non mirum si adhuc hærebat, sed Christiani in tanta Evangelii luce, quomodo adhuc cæspitare possunt sine gravi crimine? 2°. Si urgeatur exemplum, tantùm abest ut illis faveat, ut satis apertè adversetur; nam publicè ille abjuravit idolorum cultum, & verum Deum agnovit; cùm inter alia vovet *se posthac sacra non facturum, nisi Deo Israëlis* ℣ 17. id autem quid aliud erat quàm publicam & omnibus notam professionem facere, se non ampliùs esse idololatram? deinde duos mulos onerat terrâ sanctâ, in qua Deum adoret, ne terræ profanæ contagione pollueretur, quod etsi superstitione non caruit, testabatur tamen eo ipso se à superstitionibus Syrorum vehementer abhorrere. 3°. *Incurvatio* illa, de qua loquitur, non tam erat religiosus cultus idoli, quàm *officium politicum*, & civilis obedientia, quam Regi exhibere tenebatur oranti in Templo illo, sic vt esset illi scipionis loco; verba sunt manifesta; postquam enim protestatus est ℣. 17. *se non ampliùs facturum sacrificium aut holocaustum Diis alienis, sed Iehovæ*, addit, *hac in re condonet Iehova servo suo, quum ingreditur Dominus meus ædes Rimmonis, ut incurvet se ibi (nam is nititur manu mea) si incurvavero me in æde Rimmonis, hoc incurvare meum in æde Rimmonis, condonet quæso Iehova servo suo in hac re*. Ex quibus liquet hanc incurvationem non fuisse adorationem vel Idololatriæ simulationem, aliàs protestatio fuisset facto contraria, sed civile demum obsequium, quod Regi exhibere consueverat. Exemplum simile habet Ecclesiastica Historia apud *Theodor.* lib. 3. c. 15. in *Valentiniano* I. qui Iulianum Apostatam deduxit ad Fortunæ fanum. Et *Sleid.* li. 7. idem notat de *Electore Saxoniæ*, qui ensem præferens Carolo V. Missam adiit, non repugnantibus Theologis, quia ad suum officium vocabatur, non ad Missam ut ad cultum divinum. 2. Reg. 5.

Disput. II.

vinum: Hîc tantùm diligenter attendendum eſt, ne quis dubitante aut reclamante conſcientiâ hoc faciat, ſatiùs enim aliàs foret cedere munere Rom. 14. 23. Ne item ullum reverentiæ ſignum myſteriis impiis exhibeat, quod vel in ſpeciem conſenſus trahi poſſit, ſed manifeſta ſit improbatio & deteſtatio impiorum ſacrorum. Quam in rem memorabile eſt ejuſdem Valentiniani exemplum, qui cùm æditiuus introeuntes aquâ luſtrali ethnico more expiaret, & guttam aquæ lævæ ſuæ ab eo aſperſam videret, pugnis cædit æditiuum, ſeque inde non expiatum, ſed turpi labe pollutum ait. 4°. Eo ipſo quo veniam facti poſtulat, agnoſcit poſſe aliquod in eo eſſe peccatum, aliàs nihil opus fuiſſet, non ſemel, ſed bis tam ſollicitè petere ſibi hoc condonari, niſi alicujus culpæ reum ſe hoc præſtando fieri videret; quis verò dicat Naamanem peccantem imitandum eſſe? 5°. Reſponſio Prophetæ factum abſolutè non probat, nec ei licere affirmat, ſed tantùm in pace dimittit, & hoc reſponſo abeuntem ſalutat, non dicit, *Abi, ſic agito, Dominus tibi propitius erit*, Sed tantùm *abi in pace*, quod perinde eſt ac ſi polliceretur, ſe illum prout petierat precibus ſuis adiuturum. Neque hîc mirum videri debet, quòd Propheta eum non arguat, nec ſedulò moneat, ut ab hoc peccato ſibi caveat, cùm enim peccatum eſſe pro quo veniam rogabat non ignoraret, docendus non tam fuit, quàm conſolandus & confirmandus; Ideo cùm dicit *Vade in pace*, videtur illi polliceri divinam opem non defuturam, quæ illum à tali lapſu conſervaret; nec conſtat deinceps eum in eo perſeveraſſe.

X. Ad 5um de Eccleſia Judaïca tempore Chriſti. ℞. Diſparem eſſe rationem. Primò quia licèt eſſent multi abuſus & corruptelæ in cultu Dei, erant potiùs vitia perſonarum, quàm doctrinæ apud omnes receptæ. Traditiones & δευτερώσεις Phariſæorum erant, ſed obſervationis, liberæ & privatæ illius ſectæ, non totius Religionis; Præcipuè in Templo nullum apparebat idolum, quod à laxata captivitate Babylonica horruit ſemper populus Judaïcus. 2°. Etſi Chriſtus abrogaturus erat cultum illum Moſaïcum, nondum tamen abrogaverat, nondum Chriſtianos cœtus publicos à Iudaïcis ſeparatos cogebat, ſacrificia in Templo legitimo ritu peragebantur, & nulla alia Eccleſia præter Judaïcam adhuc erat conſtituta. At hîc alia omnia: Nam & Eccleſia Papalis tota Idololatriæ plena eſt, Chriſtus alibi Eccleſias puriores erexit: Ut ergo licèt Chriſtus permitteret tum audire Phariſæos, modò ab eorum fermento ſibi caverent fideles, tamen Chriſtiani nomen non meritus eſſet is, qui obtentu dicti Chriſti à Synagoga Iudaïca non receſſiſſet, poſt conſtitutam Eccleſiam Chriſtianam, & ex quo Apoſtoli ſeceſſionem à Iudæis urgebant Act. 2. 40. *Exite ex hac generatione*. Ita nec verorum fidelium nomine digni ſunt, qui Phariſæos hodiernos audiunt, & Eccleſias quas collegit Deus contemnunt. Babylone manſerunt

manserunt Iudæi sine crimine, nondum solutâ captivitate; Sed quum tempus liberationis accessit, qui se fratribus non adjunxerant ad exeundum, meritò culpandi veniebant. Dum captivitatis durant tempora, licet esse captivum, postea verò non captivus, sed servus est qui manere statuit, nec licet moram trahere sonante tubâ, *Exi è Babylone*, nisi pessimè nobis consultum volumus. DISPUT. II.

XI. His verò in antecessum ad Majoris propositionis confirmationem & vindicias ita dictis, descendimus ad Minoris probationem, & ostendere suscipimus *Ecclesiam Papalem* verè esse *idololatricam.* Non quòd crassam Gentilium idololatriam huic allingere velimus, quasi vel Jovem, vel Martem, vel alia exoleta & fictitia Gentium Numina adhuc veneretur. Sed quia etsi subtiliùs, non minùs tamen verè & propriè peccatum istud committit. Nam cùm duæ potissimæ sint Idololatriæ species, Prima respectu *Objecti*, quæ damnatur præcepto primo, quando aliud quid præter verum Deum divino & religioso cultu colitur; quomodo Idololatræ erant Gentiles, qui falsos Deos colebant, & quotquot Creaturis honorem & cultum Deo soli debitum reddunt. Altera respectu *modi*, quæ secundo mandato prohibetur, quando vel verus Deus in imagine colitur, quomodo Israëlitæ in deserto, & Jeroboam in defectione suâ, Deum in vitulis coluerunt; Vel falsus itidem in imagine adoratur, ut simulachra Gentilium erant falsorum Deorum. Utriusque Idololatriæ ream esse Romanam sedem pertendimus. *Ecclesiam Ro. esse idololatriæ ream probatur.*

XII. Ut ergo à prima specie ordiamur, quæ circa *Objectum* versatur. Sic arguimus. Qui divinum & religiosum cultum exhibet creaturis, & iis qui naturâ non sunt Dii, Is bene dicitur & est revera Idololatra. At Ecclesia Romana talem cultum defert Creaturis, Ergo. Major ab ipsa Idololatriæ definitione petitur, quia idololatria ex definitione Apostoli, nihil aliud est quàm σεβάζεσθαι & λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα Rom. 1. 25. nec abnuit Thom. 2. 2æ. q. 94. art. 3. & in Ephes. 5. 5. qui *Idololatriam* dicit esse *cùm honor Deo debitus, creaturæ impenditur*, quod Tertull. lib. 1. de idolol. jam antè notaverat, *Idololatra est, qui Deo suos denegat honores & confert aliis.* Sic errorem Collyridianorum B. Virginem religiosè adorantium αἵρεσιν εἰδωλοποιῶν vocavit orthodoxa Antiquitas, ut est apud *Epiph.* hære. 79. Sic Arianos, qui Christum, quem meram creaturam arbitrabantur, religiosè colebant, vocavit εἰδωλοποιοῦντας τὴν κτίσιν *creaturam facientes Idolum.* Ita si probatum semel fuerit religiosum & divinum cultum Creaturis exhiberi à Pontificiis, eo ipso demonstratum fuerit esse idololatras. *Cultus* autem *religiosus* soli Deo debitus, vel est *internus* cordis, vel *externus* corporis; Ut enim utramque hominis partem creavit & redemit, in utraq; etiam & coli & adorari vult. Ad *internum* refertur *spes & fiducia*, quæ in solo Deo *Ratione Objecti.*

F collocanda

Disput. II.

collocanda est; unde ipse *fiducia nostra* & *spes* dicitur Psal. 71. Col. 1. 27. 1. Timoth. 1. 1. Deo enim non tantùm ut *primo Vero* per fidem, sed ut *summo Bono* per fiduciam & spem est adhærendum. Cui enim cor nostrum apponimus, id nobis Deus est, unde *avari*, quia divitiis fidunt, iisque cor suum apponunt, dicuntur *Idololatra* Eph.5.5. & iis Deus Mammon est Mat. 6.24. Omnesque mundani, qui rebus secularibus & terrenis affixi sunt *adulteri* dicuntur Jaco. 4. 4. A Deo enim certum est cor ejus recedere, qui in Creatura fiduciam ponit Ier. 17. 5. fiducia cordis sacrificium est, cui confidimus ei sacrificamus Habac. 1. 16. Unde rectè *Basil.* in Ps. 17. ὥσπερ οὐδὲ σέβειν ἄλλο τι παρὰ τὸν θεὸν προσῆκεν, οὕτως οὐδὲ ἐπὶ ἄλλον ἐλπίζειν ἢ ἐπὶ τὸν θεὸν τῶν πάντων Κύριον. *Ut non licet colere aliud prater Deum, Ita nec sperare in aliquem praterquàm in Deum omnium Dominum.* Hoc non diffitetur *Bellar.* de Christo lib. 1. c. 5. *In Scripturis passim in solo Deo confidendum esse dicitur, Ier.* 17. & hinc rectè probat *Christum esse Deum, quoniam de eo scriptum est Psalm. 2. Beati qui confidunt in eo.*

Eph. 5 5.
Matt. 6.24.
Jacob 4. 4.

XIII. Exterior Cultus Deo debitus *adoratione* & *servitute* vulgò exprimitur, utraque verò Deo soli, ut peculiaris & propria reservatur; nam de Creaturis dicitur Exod. 20. 5. *Non adorabis eas neque coles*, de Deo autem, *Dominum tuum adorabis, eique soli servies* Matth. 4. 10. Ubi *Maldona.* in h. l. & *Ianseni. concord. Evang. c.* 15 bene observant exclusivam *solum* non ad secundam tantùm, sed & ad primam partem referendam esse, aliàs Tentatori adorationem postulanti minùs aptè respondisset Christus; Unde etsi à Mose non sit expressa προσκυνήσεις, implicitè tamen & virtualiter continetur, tum in scopo Mosis, qui est soli Deo cultum religiosum, exclusis Diis omnibus alienis, vindicare, tum ex natura subjecti de quo agitur ibidē, quæ enim Deo reduplicativè ut Deo debentur, illa soli Deo debentur, cum quo nulla Creatura in societatem adorationis se jungere potest sine sacrilegio, nulla admitti sine idololatria. Nec alia hîc Veterum mens, *Iustinus Apol.* 2. θεὸν μὲν μόνον προσκυνοῦμεν, ὑμῖν δὲ πρὸς τὰ ἄλλα χαίροντες ὑπηρετοῦμεν, *nos solum Deum adoramus, & vobis in rebus aliis lati servimus.* Ecclesia Smyrnensis apud Eusebium li. 4. c. 15. in Polycarpi Martyris Actis se Christum Dei Filium unà cum Patre colere professa, negat exertè *se quemquam alium colere posse.* Epiph. hæres. 69. *Sancta Dei Ecclesia Creaturam non adorat.* Origen. contra Celsum lib. 1°. Christum ait docere τὸ ἐπὶ πᾶσι θεὸν μόνον δεῖν σέβειν *summum Deum solum oportere colere.* Athan. cont. Arianos ad Adolphium οὐ κτίσμα προσκυνοῦμεν, *non adoramus creaturam, absit! in Ethnicos & Arianos istud delirium competit.* Hinc Veteres, Arianos idololatriæ insimulabant, eò quòd adorarent Christum, quem tamen volebant esse Creaturam & merum hominem.

Exod. 20. 5.
Matt. 4. 10.

XIV. Quæ autem est adorationis ratio, eadem *religiosa servitutis*, quæ

quæ Deo soli vindicatur 1. Sam. 7. 3. Matt. 4. 10. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Ad hanc autem varii actus pertinent, 1. *Invocatio.* 2. *Voti nuncupatio* 3. *Iuramenti conceptio.* 4. *Consecratio Altarium, Templorum, & festorum.* 5. *Thurificatio*, qui omnes ad Deum ita pertinent, ut ad alterum sine crimine transferri nequeant. 1°. *Invocationem* ad solum Deum dirigi, & præceptum Dei Psal. 50. 12. & Oratio Dominica, quæ ad unum Deum nos revocat, abundè docent. Ut sanè ille solus potest esse obiectum Invocationis, qui est fidei, *quomodo invocabunt eum, in quem non crediderunt?* Rom. 10. 14. Ille solus potest invocari legitimè, qui potest exaudire, Ps. 65. 2. 3. Et cùm sacrificium sit omnibus hecatombis longè præstantius, Ps. 50. 13. 14. 15. ut sacrificium nonnisi Jehovæ offerri potuit, Exod. 22. 20. Ita nec oratio. 2°. *Vota* soli Deo nuncupanda esse & Scripturæ autoritas Ps. 76. 12. Isa. 19. 21 Psal 50. 15. & praxis Sanctorum evincit, Gen. 28. 20. Num. 21. 2. 1. Sam. 1. 21. & hoc tam verum est, ut *Bellar.* ipse non potuerit diffiteri; sed misero effugio conatur elabi *lib. 3. de Sanct. c. 9.* scilicet *cùm scriberentur Scriptura, nondum cœpisse usum vovendi Sanctis.* Ergo jam ex Adversarij confessione, Votorum nuncupatio, quæ fit Sanctis, non habet fundamentum in Scriptura, sed in mero hominum commento. 3°. *Attestatio Iuramenti* ad solum Deum refertur Deuteron. 6. 13. & 10. 20. *Per nomen Domini Dei tui iurabis*, Unde ipsi etiam Ethnici θεὸν ὅρκιον *Deum iuramenti arbitrum* dixerunt, nec quisquam ut testis vel vindex in iuramento præter eum compellari potest, solus enim potest esse testis, quòd verè iuramus, solus potest esse vindex, si falsò juramus, Unde eum per quem juramus, quasi Deificamus, si ita loqui licet, attribuentes ei cordium scrutationem, occultorum cognitionem, veritatis patrocinium, falsitatis judicium, & potestatem ac potentiam periuria vindicandi. Hinc jurare per eum, qui non est Deus, est Deum ipsum relinquere, & abnegare Soph. 1. 5. & Iuramenta per Creaturas & falsos Deos disertè prohibentur Jer. 5. 7. Non tantùm Deus præcipit, ut quicunque jurat, per *Deum amen* id est veracissimum, *iuret* Is. 65. 16. sed ipse etiam iuravit unumquemque verè Christianum per se iuraturum, Is. 45. 23. ideo *Iuramentum* peculiariter *Iehovæ* dicitur Exod. 22. 11. quia nomine Dei interposito concipitur. 4°. Eadem est *Templorum, Altarium, & festorum* ratio; Ista enim solius Dei cultui in Scripturis passim deputantur; quod agnovit *Durandus* Ration. divin. offic. l. 4. c. 39. Ad λατρείαν *pertinent Templa & Altaria, Sacerdotalia, sacrificia, festivitates, caremoniæ, & hujusmodi, quæ soli Deo sunt exhibenda.* Ipse *Thomas.* 2. 2. q. 85. art. 2. cùm oppositum esset Templa & Altaria erigi Sanctis & Angelis, respondet verbis Aug. de Civ. Dei lib. 8. c. ult. *Non constituimus Martyribus templa, sacerdotia, sacra, sacrificia, quoniam non ipsi, sed eorum*

Disput. II

Ps. 50. 12.

Rom. 10. 14.

Ps. 76. 12.

Deut. 6. 13. & 10. 20.

Isa. 65 16.

Isa. 45. 23. Exod. 22. 11.

Disput. II. *Deus, nobis est Deus.* 5. Denique *Thurificationem* uni Deo deberi, quod de sacrificiis iam iam diximus, docet, quia incensum sive suffitus, est vel pars, vel species sacrificij, ut constat ex Levit. 1. 2. 3. 6. capitibus. Unde iam Propositionis nostræ probatio exurgit. Nam qui in Creaturis spem & fiduciam collocat, qui Creaturas religiosè adorat, qui eas invocat, & per eas iurat, qui iis vota nuncupat, Templa & Altaria erigit, festa consecrat, suffitum adolet, Is procul dubio cultum religiosum soli Deo debitum in Creaturas transfert, & sic idololatriam committit; At Ecclesia Romana hæc omnia præstat. E.

XV. Ecclesiam autem Romanam hæc omnia sancire, & præstare, ejus Constitutiones, & Praxis luce meridianâ clariùs probant, circa quatuor potissimùm objecta. 1. *Sanctos defunctos, & Angelos.* 2. *Pontificem.* 3. *Sacramentum.* 4. *Crucem, & Reliquias*, quod in singulis breviter demonstramus. Et ad *Sanctos* quidem quod attinet, licèt eos *honorandos* esse propter *imitationem* cultu dilectionis & societatis, qualis Conservis & Concivibus debetur, non abnuamus, Ut eorum memoriam gratâ & jucundâ recordatione usurpemus, virtutes prædicemus, exempla sequamur, & doctrinam tueamur, *adorandos* tamen propter *religionem*, quæ soli Deo convenit, cum *Augustino* lib. de vera Religione c. ult. negamus. Verùm Pontificii longè aliter; Nam ut à Beata Virgine incipiamus, quam nos Beatam prædicamus, & ad honorem, non ad adorationem nobis datam cum *Epiphanio* profitemur, hæres. 79. τετιμημένην, ἀλλ' ὐκ εἰς προσκύνησιν ἡμῖν δοθεῖσαν. Quem latet, non modò titulos divinos, sed & cultum divinum tum internum tum externum ei exhiberi? Quid enim aliud sibi volunt quum eam *spem Mundi* vocant, *Matrem misericordiæ, vitam, dulcedinem & salutem omnium in ipsa sperantium?* in *Officio Beatæ Mariæ* reformato jussu Pii V. edito dicitur *Consolatio desolatorum, via errantium, salus omnium in te sperantium.* Et in Hortulo animæ impress. Antuerpiæ 1557. *Ave mundi spes Maria, Exaudi me miserum peccatorem, in tua misericordia & pietate confidentem.* Nec eam ut spem solùm suam, Sed etiam ut *spem unicam* invocant, in Breviario Rom. §. sept. *Tu es spes unica Peccatorum, per te speramus delictorum veniam, & in te beatissima nostrorum est expectatio præmiorum.* Eò pertinet quòd in Psalterio Mariæ, quæcunque ad Deum solum dirigebantur, ad eam blasphemè transferuntur, profitentur se illi confidere, in eam sperare, Psal. 7. *Domina, in te speravi*, Psal. 30. *In te Domina speravi, non confundar in æternum*, Psal. 46. *Miserere mei Domina, miserere mei, quoniam tu es spes & Lux omnium confidentium in te.* Psal. 94. *Venite, adoremus & procidamus ante eam.* Psal. 96. *Adorate eam Cives curiæ Paradisi.* Psal. 50. *Miserere mei, Domina, quæ mater misericordiæ nuncuparis, & secundùm*

viscera

viscera misericordiarum tuarum munda me ab omnibus iniquitatibus meis, & alia id genus quæ sine indignatione legi non possunt. DISPUT. II.

XVI. Si ad *Invocationem* transimus, quid clarius quàm eam in precibus sæpius interpellari, quàm ipsum Deum, non solùm ut Mediatricem Intercessionis, sed etiam ut largitricem gratiæ & gloriæ, protectricem à malis. Quò spectant orationes illæ, quibus se custodiæ & tutelæ B. Virginis commendant, tam in vita quàm in morte; in Offic. B. Mariæ, *Maria mater gratia, mater misericordia, Tu nos ab hoste protege, & horâ mortis suscipe.* Et quare ad eam preces non dirigerent, quando *Deum præpotentem eam divinæ Majestatis potestatisq; sociam sibi ascivisse* pertendunt? ut loquitur *Viega in Apoc. cap.* 12. Constituisse eam super omnem Creaturam, & quicunque Jesu curvat genu, Matri quóque promum supplicare, *Deum ei dedisse dimidium Regni sui*, quod duobus aiunt contineri, potentiâ & misericordiâ, potestate ergo Deo remanente, *cessisse quodammodo misericordiam Dei Matri*, Itaque *Virginem divisum habere cum Deo imperium*; Biel *in Exposit. Cano. Miss. Lect.* 80. quod *Cassand.* consult. art. 21. cum indignatione annotavit, nec nos sine horrore audire possumus. Ita aliquando ut *sociam* Christo adjungunt, interdum ut *superiorem* præficiunt, nonnunquam etiam, excluso, ut videtur Christo, ei *soli* adhærent, Ut Christum Dominum vocant, sic Mariam Dominam, Illum Salvatorem, hanc Salvatricem, Illum Mediatorem, hanc Mediatricem, Illum Regem, hanc Reginam Cœli, Illum denique Deum, hanc Deam, vid. *Offic. B. Mariæ*; *Bemb.* epist. ad Carol. V. *Hortul. anim.* Nec adæquant tantùm, sed & quodammodo præficiunt. Eò enim ventum est, ut ipse fatetur Cassander artic. 21. consult. ut *Christus etiam jam in cœlo regnans matri subjiciatur.* Siquidem orant *ut se Matrem esse monstret, matrisque jure imperet*, *Breviar. Rom.* & *Offic. Mariæ.* Quò pertinent illa *Missal. paris. Ora Patrem, Iube Filio*; Imò & sæpe solam eam videntur in Throno locare, *unicam eam miserorum spem appellantes, nec alteram desolatorum spem agnoscentes, eique soli se commendantes.* Quid est Creaturam loco Creatoris ponere, si hoc non est? Sed ne in his diutiùs immoremur, qui plura voluerit adeat Celeb. *Drelincurtii* accuratum opus de *honore debito B. Virgini*, qui totum hoc argumentum solidissimè & plenissimè est executus. Videndus etiam liber *Crasseti* Jesuitæ, ante aliquot annos editus, qui Virginis cultum ad immensum extollit.

XVII. Quod de Beata Virgine, idem & in reliquis Sanctis, & Angelis observare est, quos tanquam Deos tutelares & averruncos colunt & venerantur, in iis fiduciam & spem suam collocant, per eos jurant, & vota ac preces ad eos dirigunt. Et ad Angelos quidem quod attinet, notum est eos passim invocari, non modò ut Mediatores intercessionis, sed ut largitores bonorum, & protectores

DISPUT. II.

à malis. Sic in Hortulo animæ, *Omnes novem Angelorum ordines orant, ut dirigant cogitatus, verba & actus nostros in viam salutis & prosperitatis.* Præcipuam verò Angelo cujusque proprio devotionem exhibent tam in vita quàm in morte, ibid. *Obsecro te, Angelice Spiritus, cui ego indignus peccator ad providendum commissus sum, ut indesinenter protegas, defendas, mundes, munias me ab omni incursu Diaboli.* Luculentiùs verò hoc ex cultu Sanctorum apud ipsos præcepto & usitato probatur, qui tanto iis exhibetur studio & fervore, ut *Espensæus* in 2. Tim. 3. fateatur *plerosque omnes apud ipsos nonminùs fidere ac tribuere Divis quàm Deo, quia hunc quàm illos minùs placabilem putant & exorabilem*, & *Vives* in August. de C.D. lib. 8. cap.27. ingenuè agnoscat, se *non videre in multis, quod sit discrimen inter eorum opinionem de Sanctis, & quod Gentiles putabant de Diis suis.* Longum esset recensere orationes varias, quibus Sanctos & Sanctas compellant, non solùm ut Intercessores, sed ut protectores à malis, & largitores suis meritis gratiæ & gloriæ, vide *Hortul. Animæ*, & *Breviaria*, ubi passim occurrunt. *Nos*, inquit Biel in expos. Canon. Missæ lect. 30. *fiducialiter ad Sanctos recurrimus, eorum memoriam venerantes, ut nos fragiles & mortales mereamur, eorum meritis & precibus ad eorum immortalitatis gloriam pervenire.* Eò spectant preces illæ variæ, quæ tum ad Apostolos in genere, tum ad singulos diriguntur in Hortu. animæ, *O beati Apostoli, solvite me à peccatis, defendite me, confortate me, & ad cæleste regnum me perducite*; & in Breviario Romano in Aposto. festo.

Vos secli justi judices
Et vera Mundi lumina
Votis precamur cordium,
Audite preces supplicum
Qui cælum verbo clauditis,
Seráſque ejus solvitis,
Nos à peccatis omnibus
Solvite jussu quæsumus
Quorum præcepto subditur
Salus & languor omnium,
Sanate ægros moribus,
Nos reddentes virtutibus.

Et ad Petrum ibi in festo Petri.

Iam bone pastor Petre clemens accipe
Vota peccantium, & peccati vincula
Resolve, tibi potestate tradita,
Qui cunctis cælum verbo claudis, aperis.

Idem facilè ostendi posset de aliis Apostolis, & de Sanctis qui religiosè invocantur. Unde jam liquet, præcipuas & primarias divini cultus partes, Ecclesiam Romanam Sanctis defunctis exhibere.

Cætera

Cætera quæ ad Religionis cultum pertinent, Juramenti conceptionem, Votorum nuncupationem, Templorum & Altarium erectionem, Festorum consecrationem, & id genus alia in honorem Sanctorum fieri, notius est, quàm ut probatione indigere videatur.

Canonizatio Sanctorum.

XVIII. Hæc verò omnia cultus religiosi erga Sanctos officia fundantur in eorum *Canonizatione*, quâ ex Decreto Papæ & Papalis Consistorii defunctus aliquis propter bonam famam & miraculorum evidentiam inscribitur Catalogo Sanctorum, & jubetur haberi Sanctus ab Ecclesia Romana & publicè privatimque coli & adorari, quem in finem Templa & Altaria ei eriguntur, Missæ ei dicuntur, Christus in honorem ejus sacrificatur; Dies festus peculiaris ei consecratur, Pinguntur ejus Imagines in Templis & reliquiæ adorantur, quæ canonizatione contineri docet *Bell. lib.* de *Beatif. Sanct.* c. 7. Et ut scias magnæ molis opus esse, anxiâ hîc sollicitatione opus est, circa quam sæpe plures anni conteruntur. Imò non pauci sanctitatis candidati petitione sua excidunt, quia non habent Papam propitium. Alii bene sperare jubentur, & titulum *Beati* impetrant, qui gradus est ad sanctitatem, quasi sanctitas non esset gradus & via ab beatitatem. At nos ab Ethnicis quidem *Apotheoses* fieri olim solitas didicimus; sed ut Spiritus Sanctus ulli mortalium potestatem concesserit Sanctos faciendi & cœlo inferendi; ut de aliena salute pronunciet, quasi librum vitæ legerit, qui non est certus de sua; ut ab ejus arbitrio, Sanctorum, quos Divos vocant, non veneratio solùm & cultus, sed & sanctitas divinitasque pendeat, hactenus in Verbo Dei legere non potuimus, & tanquam Paganorum inventum Deo ipsi verisque Sanctis injurium bene damnamus. Videant nunc qui hæc statuunt, utri nostrûm iniquiores simus Sanctis, An nos qui nolumus iis tribui cultum soli Deo debitum; An illi qui eos vertunt in Idola, & Dei amicis abutuntur ad eum ad zelotypiam provocandum. Qui si ex culmine illo gloriæ possent pervidere, quæ hîc geruntur, non modò cultum, qui eis defertur aspernarentur, sed & gravissimè talia facientibus indignarentur, & succenserent, sed de his alibi.

XIX. Sed neque in Sanctis defunctis subsistit religiosus ille Cultus, ad *Viventes* etiam transfertur, cùm Sanctissimum Dominum suum *Papam*, ut Numen quoddam adorant. Nec mirum id cuiquam videri debet: Nam si colendi sunt Sancti, quos Papa autoritate sua Deificâ canonizat; Quis æquum non dixerit, ut colatur is qui Sanctos facit; iisque omnibus ipsorum opinione major est? Hoc autem apud eos receptum esse dubitare non potest, qui E. R. sacra noverit: Nam prætterquàm quòd nonnunquam ipse Pontifex *Adoratione* creatur, saltem certum est recens electum *bis super Altare collocari cum mitra, primum in sacrario, deinde in Ecclesia S. Petri, ibique à Cardinalibus adorari.* Vid. *lib. Cærem. Rom.*

Nec

DISPUT. II.

Nec admittit solùm adorationes religiosas & oscula pedum, sed expectat & requirit, non ab inferioribus modò hominibus, sed à Principibus etiam maximis, supremisque Regibus, Ipsisque adeò Imperatoribus. In Processionibus verò super humeros hominum sublimis gestatur, ut Idola Gentium olim, succolantibus maximis quibusque, qui adsunt Principibus, & turbis populi, tanquam Numen quoddam adorantibus, ab eóque gratiam expectantibus. Titulos autem cum honoribus divinis deferri clarum est, vel ex eo, ne alia plura commemorem, quod tritum sit & Pontificiorum scriptis pervulgatum *Pontificem Rom. Deum esse in terris.* Notum est quid in honorem Sixti IV. arcui Triumphali inscriptum fuerit.

Oraclo vocis Mundi moderaris habenas,
Et meritò in terris crederis esse Deus.

Notum quid in *Glossa Iuris Canonici* habeatur Extrav. Joan. XXII. ubi hæc leguntur, *Credere Dominum Deum nostrum Papam conditorem dictæ Decretalis & istius, non sic potuisse statuere, prout statuit, hæreticum censeatur*, & ne adiectionem vocis *Deum* dicat quis esse erratum typographicum, in Censuris Glossæ Iuris Canon. Iussu Pii V. editis nihil mutatum est. Notum quid *Christophorus Marcellus* in Oratione habita coràm Julio II. in Concilio Lateranensi disertè posuerit sess. 4. *Cura denique ut salutem quam dedisti nobis, & vitam & spiritum non amittamus, Tu enim Pastor, tu Medicus, tu Gubernator, tu Cultor, tu denique alter Deus in terris.* Possemus hîc alia plura ex eorum libris congerere, ex quibus constat Pontifici honorem & cultum religiosum exhiberi, ipsumque adeò imperium & potestatem affectare in Spiritualibus & in Temporalibus super ipsos Reges & Imperatores, reclamantibus licèt variis, & inprimis *Gallis*, qui strenuè sæpius libertatem suam adversùs ejusmodi tyrannidem propugnârunt. Sed quia de his dicendum erit fusiùs quum de Antichristo ejusque revelatione disputabimus, sufficit hîc annotare, quod novissimè *Iesuitæ* in Thesibus in Colleg. Claromontano agitatis publicè propugnârunt; *Pontifici eandem infallibilitatem, quam Christus ipse habuit, non tantùm in quæstionibus Iuris, sed & facti* concessam esse, quod meritò alii tanquam hæreticum & idololatricum exagitant, quia ex Papa Deum, & ex Verbo hominis Verbum Dei faciunt; Idololatria quippe, ut bene iidem observant, non tantùm fit, cùm Dei nomen alicui tribuitur, sed cùm qualitates Deo propriæ vel cultus divinus rei creatæ transcribuntur, cùm submissio fidei divinæ exhibetur verbo hominis. Itaque ex istorum sententia *quicunque profitetur se credere fide divina id, quod ideo tantùm credit, quia homo dixit, hominem loco Dei statuit, in Creaturam honorem soli Creatori debitum transfert, & quantum in se est Idolum ex Vicario Christi facit.* Vide Theses Jesuit. & *Novam hæresim*, quæ illis ideo impingitur p. 5. 6.

XX.

XX. Ex his verò non obscurè colligitur veritas minoris propositionis, R. E. scil. multiplicis Idololatriæ esse ream. Non nos latet equidem, varias illam distinctionum captare argutias, quibus tanquam sudariis, ut mulier illa Proverb. 20. 20. os suum abstergit frontemque perfricat, negans se in B. Virginis, Sanctorum, Angelorum, & Pontificis cultu, idololatriam ullam committere. Sed quicquid moliatur, non posse tanti criminis notam effugere, luce meridiana clariùs demonstrari potest. I. *Negant se ulli Creaturæ adorationem deferre, hanc enim soli Deo deberi, sed venerationem & reverentiam, non esse religionem, sed observantiam, nec statim imperiti vulgi praxim & abusum Ecclesiæ ipsius sanctionibus adscribendum*, sic *Richeli. li.* 3°. *c.* 4°. *Valentia de Idol.* l. 2. c. 6. ℞. Sed qui sic loquuntur, vel sub aliis tantùm nominibus rem eandem retinent, & sic fucum faciunt, vel aperti sunt religionis suæ transfugæ. Nam ne hîc privata Pontificiorum Doctorum scripta referam, ubi passim legitur & ex professo traditur adorandos esse Sanctos, Crucem, Reliquias, Imagines; unde *Maldo.* homo ex Iesuitarum sodalitio nobilissimus, eorum sententiam, *qui nullum nisi Deo religionis honorem tribuunt, errorem esse dixit impium & imperitum*, in Matth. 5. 34. & *Sanderus* lib. 7. de visi. Monarch. *inter pseudo-prophetas & hæreticos, & Civitatis Diaboli membra eos censet reponendos, qui dicunt, Crucem & imagines Sanctorum non esse adorandas.* Si scripta publica, quæ doctrinam & confessionem continent Ecclesiæ Romanæ, & quorum autoritas non potest in dubium à Pontificiis vocari, attendimus, hanc adorationem frequenter ingerunt. *Catechis. Trident.* p. 3. c. 2. s. 8. & 9. docet, *Angelos esse à Christianis adorandos. Missale Roma.* autoritate Trident. Concil. editum feri. 6. in Paras. identidem repetit *adorandam esse Crucem*, Concil. Nicæn. II. ad quod in hac Causa Tridentini Patres Sess. 25. suos ablegant, sæpissimè illud ingeminat, adorandas esse Imagines. *Index Expurgatorius* Madriti editus an. 1612. inter cætera passim deleri iubet, quæ in scriptis Patrum observantur de adoratione solius Dei, ut ista Augustini & Athanasii, *Adorari solius Dei est, nulla Creatura adoranda, sancti honorandi imitatione, non adoratione &c.* Quæ omnia luculenter docent, adorationem apud ipsos tribui etiam Creaturis, non tantùm ex praxi, sed ex instituto.

XXI. II. Excip. *Adorationem aliam esse supremam, aliam subalternam, Illam soli Deo reservandam, istam etiam Sanctis & Angelis posse impendi sine idololatriæ nota, quia Idololatria est, cum cultus divinus Creaturæ exhibetur* sicut Deo, *se autem cultum non exhibere Sanctis* sicut Deo, *sed sicut amicis Dei*, Valentia. *li.* 2. *de Idolo. c.* 1. ℞. 1° hîc peti principium & πρῶτον ψεῦδος retegi; dari scil. gradus religiosi cultûs, & *adorationem* aliam esse *subalternam*, aliam *supremam*, quod ut Controversum probari debuit, non supponi. Dari

Disput. II.

ri quidem cultûs & reverentiæ civilis gradus non negamus, pro ratione gradûs excellentiæ cuiusque, sed in cultu religioso non item. Gloria Dei punctum est, quod dividi nequit, & Cultum religiosum concipere est summum cultum concipere. 2°. Hæc ipsa fuit Gentilium exceptio, in cultu Idolorum, qui distinguebant inter Numina cælestia, terrestria, & media, inter adorationem supremam & subalternam; illam soli Deo deberi, istam Diis inferioribus & per participationem talibus: sic *Marsil. Ficinus* in arg. li.4. & lib.8. de Leg. *Platonem*, inquit, *universam Deorum synagogam uni subdere Regi pront vult singulis imperanti, iubere quidem primùm Deum propter se adorari, sequentes verò qui participes ejus Dij quoque dicuntur, amari tanquam illi similiores, honorari etiam ut Vicarios, imò & advocari quasi Conciliatores*; Nonne hæc ipsissima est Pontificiorum Theologia. 3°. Glossa Valentiniana, quę negat Idololatriam committi, etsi cultus divinus deferatur Creaturæ, modò non deferatur *sicut Deo*, mera est vitilitigatio. Nam 1. contradictionem implicat, cultum divinum alicui deferri *non sicut Deo*, quia si non defertur sicut Deo, non est cultus divinus. 2. Sic sequeretur nullam esse Idololatriam in actu externo, & neminem Idololatram dici posse, nisi qui fatebitur se conciliare voluisse divinam planè æstimationem rei quam colit, qua ratione nulli aut paucissimi fuerunt, aut sunt idololatræ. An qui ventrem pro Deo habent Phil. 3. 19. aut nummos Eph. 5. 5. cogitant de concilianda iis rebus divinitatis opinione? Nihil minùs, imò palàm profitentur se in Deum fide recumbere, & nullum aliud Numen venerari, & tamen Idololatræ dicuntur. Sic Israëlitæ non fuerint Idololatræ colentes vitulum, nec Ethnici divinitatem in simulachris colentes, quia noluerunt illis cultum exhibere *sicut Deo*. Sic Patres Arianos idololatriæ insimulare non potuissent, quia adorabant Christum, qui illis merus erat homo, hunc enim cultum non illi deferebant *sicut Deo*. 3. Hoc perinde est, ac si cujuspiam uxor in adulterio deprehensa, os suum abstergeret, & negaret se adulterij ream, quia usuram corporis sui huic homini concesserit *non ut marito, sed ut mariti amico*, non conjugalem ei benevolentiam, quam soli marito debitam novit, sed *amicalem* tantùm exhibendo; quis verò ferret adulteram ita se excusantem? An minuitur crimen, quamvis uxor sui copiam faciat adultero illi, non tamen ut illi conciliet existimationem, quæ in solum maritum competit; Quis etiam Idololatras spirituale adulterium suum ita extenuantes admittat? Tam enim soli Deo proprius est omnis religionis cultus, quàm illa Marito soli conjugalis benevolentia debetur.

Latria & dulia non differunt.

XXII. III. Excip. *Distinguendam esse λατρείαν & δουλείαν, cultum λατρείας soli Deo vindicari, δουλείαν verò Creaturis etiam posse deferri: Nec novam videri debere istam distinctionem*; Augustinum *passim eâ usum, & Veteres, qui cultum falsorum Deorum vocabant Idolola-*

Idololatriam non Idoloduliam, *quòd cultus Deo proprius vocetur* DISPUT.
λατρεία, non δουλεία. Naturam rei etiam hanc docere; nam pro gra- II.
*dibus excellentiæ varium etiam esse debere cultum, Excellentiæ infi-
nitæ deberi cultum λατρείας, humanæ vel civili, civilem, mediæ
vero sive donis tum gratiæ tum gloriæ* medium, *δουλείαν quidem
Sanctis & Angelis, ὑπερδουλείαν verò B. Virgini ob singulare ἀξίωμα.*
℣. Sed Commentum istius distinctionis ex variis confutari potest.
1. Ex *vocum proprietate* & primigeniâ significatione, quia sunt voces synonymæ, quæ obtenduntur pro speciebus oppositis sub eodem genere. *Hesych.* exponit λατρεύειν per δουλεύειν, λατρείαν per δουλείαν. Gloss. δουλεία, λατρεία, λατρεύω, δουλεύω. *Vives* apud August. de Civit. Dei lib. 10. c. 11. agnoscit ex Valla, promiscuum esse earum usum apud Scriptores profanos, quod multis exemplis probari potest. Imò si vim vocum spectare volumus, minùs apposite λατρεία ad cultum Dei designandum adhiberetur quàm δουλεία, quia ista maiorem qualis τοῦ δούλου, id est, servi, λατρεία minorem qualis τοῦ λάτριος mercenarij servitutem denotat; δοῦλος enim & ἐλεύθερος opponuntur, est enim δοῦλος alterius hominis, quasi ὅλος ἐκείνου, λάτρις autem Hesyc. est μισθουργὸς ὁ ἐπὶ μισθῷ δουλεύων, μίσθιος ἐργάτης. Sic apud Suidam λατρεία ἡ ἐπὶ μισθῷ δουλεία. Si E. hanc distinctionem urgere volunt Pontificii, fatendum eos minorem Deo cultum, Creaturis majorem reservare.

XXIII. 2°. *Ex usu Scripturæ*, quæ promiscuè verbis λατρεύειν & δουλεύειν utitur, ut LXX. τὸ עבד Hebræorum passim per alterutrum reddunt; δουλεία sæpe de *cultu divino* usurpatur δουλεύειν τῷ Θεῷ ζῶντι 1. Thess. 1. 9. Matth. 6. 24. Nemo potest duobus Dominis δουλεύειν, Gal. 4. 8. Gentiles damnantur quòd ἐδουλεύσατε iis, qui naturâ non sunt Dii; cur verò hoc impactum istis ab Apostolo, si hoc ex Pontificiorum Theologia licitum credidisset, modò non deferretur illis λατρεία? Sic 1. Sam. 7. 3. *parate corda vestra Domino*, καὶ δουλεύσατε αὐτῷ μόνῳ, sic Roman. 12. 11. & 14. 18. Ephes. 6. 7. Col. 3. 24. Unde passim fideles, & peculiariter Viri Dei vocantur δοῦλοι Θεοῦ. Vicissim λατρεία sæpe de *cultu humano* intelligitur Deuteronom. 28. 48. καὶ λατρεύσεις ἐκεῖ τοῖς ἐχθροῖς σοῦ & *servies inimicis tuis*. Levit. 27. 7. πᾶν ἔργον λατρευτὸν non faciendum Sabbatho, id est *servile* & manuale, quod sæpe repetitur ℣. 25. 26. 37. & Num. 28. 18. Ergo cùm Scriptura non distinguat, neque nobis est distinguendum. 3. Ex *Adversariorum confessione*, Bellarminus fatetur distinctionem hanc esse ἄγραφον, & à Schola Theologica excogitatam, licèt tum hebræa tum græca vocabula promiscui sint usûs lib. 1. *de Beati. Sancto.* cap. 12. *Vasques* adhuc expressiùs, *nomen dulia nullus ex antiquis Patribus docet usu Ecclesiastico esse applicatum ad significandum cultum & honorem Sanctorum*, *disputat.* 93. in 3. part. c. 1. *Martin. Peresius* lib. de Tradit. part. 3. considerat. 7. hanc distinctionem improbavit, teste Bellarmino.

1. Thess. 1. 9. Matt. 6. 24. Deut. 28. 48.

DISPUT. II. XXIV. 4. Sed *ex ipsa natura rei* fortiùs adhuc refellitur: Nam cùm, uti jam diximus, unicus tantùm detur cultus religiosus, qualiscunque sit cultus duliæ, si religiosus dicitur, non desinit in Deum esse contumeliosus, quia Creaturam Dei perfectione induit, ei tribuens infinitam cognitionem & scrutationem cordium, & vim sublevandi animas pressas sensu peccati. Quòd si in schola nuperorum Theologorum versati fuissent Ariani olim, qui idololatriæ arguebantur à Patribus & Anthropolatriæ, facilè patuisset illis effugium hac distinctione, dixissent enim se Christo deferre cultum duliæ, non latriæ: Sic & Joannes potuisset adorare Angelum sine crimine, & Angelus potuisset cultum illum admittere sine periculo, Apocal. 19. 10. & 22. 8. quàm proclive enim fuerat Joanni se excusare, & dicere, non colere ipsum cultu latriæ, sed duliæ. Sed hactenus inaudita fuerat novitia ista Theologia, & pro certo receptum unicum tantùm cultum religiosum dari, & quidem soli Deo debitum. 5. *Ex Adversariorum praxi*; Nam licèt nomen λατρείας deludendæ plebi removeant à cultu Creaturarum, certum est tamen rem omnem per λατρείαν designatam tribuere Creaturis, & ad eas vota precesque emittere, in illarum intercessione, precibus, meritis, præsidio, spem & fiduciam ponere, iis Templa, Altaria, Imagines suspendere. In Scholis quidem nomine tenus distinguunt hunc cultum, sed in praxi nequaquam: Quotusquisque enim ex plebe Sanctos invocat & vota nuncupat, eademque reverentiæ signa illis exhibet, quæ Deo solet reddere, qui ita secernat ut illis quidem duliam, huic verò latriam reddat? Imò nequidem harum distinctionum naturam percipere potest: Ne jam dicamus, quod posthac probandum erit, cùm de σαυρολατρεία agemus, Cruci ipsi latriam exhiberi. Conclusum Ergo esto, distinctionem hanc tanquam nullius commatis, meritò à nobis reiici.

XXV. Neque hîc opponenda est *Augustini* autoritas: Nam quanquam distinctionem λατρείας & δυλείας nonnunquam usurpavit, tamen neque Scripturæ usui eâ promiscuè utenti in religionis negotio, præjudicatum voluit, neque in eum sensum usus est, quem sequitur hodie Ecclesia Romana. Nam Augustini mens nunquam fuit, cultum religiosum distribuere in latriam & duliam, Ita ut hæc ad Sanctos, illa ad Deum pertineret: Sed *duliæ* voce designare voluit cultum civilem, quô alii alios colimus in hac vita, non *cultum religionis*, sed *dilectionis* & *societatis* erga præsentes, & charitatis erga defunctos, quos *honorandos* docet *propter imitationem, non adorandos propter religionem* lib. de vera Relig. cap. 55. *Non sit nobis religio*, inquit ibidem, *cultus hominum mortuorum, quia si piè vixerunt, non sic habentur ut tales quærant honores, sed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur meriti sui nos esse consortes.* Per λατρείαν verò intelligit Augustinus cultum religiosum

ſum cum omnibus actibus ſuis tam *imperatis* quàm *elicitis*, quales ſunt actus precum, ſacrificiorum, ut & templorum, dierum feſtorum, noſtri & omnium quæ in nobis & à nobis, religioſis ritibus conſecratio. Sic ille lib. 10. de C. D. c. 1. *Latriam noſtri ubicunque S. Scripturarum poſitum eſt, interpretati ſunt ſervitutem, ſed ea ſervitus, quæ debetur hominibus, ſecundum quam præcipit Apoſtolus, ſervos Dominis ſuis ſubditos eſſe debere, alio nomine nuncupari ſolet* Græcè *Latria ſecundum conſuetudinem, quâ loquuti ſunt, qui nobis divina eloquia condiderunt, aut ſemper, aut tam frequenter, ut penè ſemper, ea dicitur ſervitus, quæ pertinet ad colendum Deum. Proinde ſi tantummodo cultus ipſe dicitur non ſoli Deo deberi videtur. Dicimur enim etiam colere homines, quos honorificâ vel recordatione, vel præſentiâ frequentamus*, &c. Ex quibus ne alia loca jam congeramus, patet *Auguſtinum* diſtinguere *ſervitutem* in eam, quæ ſoli Deo debetur, & quam docendi causâ vocat λατρείαν, quamque alibi vocat *ſervitutem religionis*, lib. 5. de C. D. cap. 15. & ſervitutem, quæ hominibus debetur, quam peculiariter duliam dicit. Aliud eſt verò cultum in genere diſtinguere in λατρείαν & δυλείαν, quod facit *Aug.* aliud cultum religioſum ita diſpeſcere, quod volunt Pontificii: Aliud λατρείαν & δυλείαν genere diſpeſcere cum Auguſtino, aliud gradu tantùm cum Pontificiis. Quòd ſi liberet hîc in Veterum mentem & verba inquirere, facile eſſet oſtendere, promiſcuè eos iſtis vocibus uſos fuiſſe; Sed quia non iis ſtamus aut cadimus; neque decet Virum Dei νοσεῖν περὶ λογομαχίας, litem de verbis non facimus, ſed de rebus: parum refert λατρεία an δυλεία dicatur cultus Deo proprius, modò fixum ratumque maneat, cultum religioſum ſoli Deo, nulli verò Creaturæ eſſe deferendum.

XXVI. Quod verò ſecundo loco affertur de *gradibus excellentiæ*, probat quidem diſtinguendum eſſe *cultum religioſum* & divinum, à *civili* & mundano, *pietatem à charitate*; ut duæ ſunt *Excellentiæ* ſpecies, alia increata & *infinita* nimirum Dei, alia *finita* & creata, qualis eſt omnium Creaturarum: Sed non probat dari cultum religioſum, qui ſit medius inter divinum & civilem. Nam etſi non diffiteamur, varios eſſe gradus Excellentiæ finitæ in Creaturis; tamen cultûs ſpecies non debent juxta eos multiplicari; aliàs non jam duæ aut tres, ſed innumeræ penè cultuum Creaturis debitorum ſpecies eſſent. Certum quidem eſt, ex diverſis gradibus dignitatum in Creaturis conſpicuarum poſſe oriri diverſos gradus cultus & venerationis; ſed ita ut ſemper intra limites cultus civilis maneatur, neque tranſitus fiat ad cultum religioſum, qui ſoli Deo, Excellentiæ purà infinitæ, ſit debitus. Ita alio cultu Regem, alio Præceptorem, vel Patrem colo; ſed utroque tamen humano & civili. Ita diſpari quidem gradu illos colere poſſumus, qui gratiæ vel gloriæ eminentiâ ſunt conſpicui, ſed ſub eâdem tamen

DISPUT. II. cultûs specie, quem cultum socialem & dilectionis vocat Augustinus. Alii *civilem* indigitant, ut contradistinguatur religioso, sed rursus civilem distinguunt, vel respectu *Civitatis mundanæ*, qui complectitur officia omnia reverentiæ, amoris, timoris, quæ hominibus debentur, etsi sint à fide alieni; Vel respectu *Civitatis supernæ*, quo honore domesticos fidei prosequimur. Quò pertinet τιμιότης illa, quâ nos invicem complectimur Rom. 12.10. Item observantia illa & reverentia, quam fidelibus exhibemus juxta conditiones varias & excellentiæ dotes, & gloriam eorum qui civitatem illam supernam constituunt, quo sensu *honoramus Sanctos & Angelos, charitate*, ut loquitur August. *non servitute*: Rursus *Cultus civilis* dicitur, vel *formaliter* ratione *subjecti & modi*, qui in se revera civilis est distinctus à religioso, qui exhibetur iis, qui in eadem nobiscum societate degunt, Vel *causaliter* ratione *principii*, qui propter causas merè civiles impenditur; prior oritur etiam à causis supernaturalibus, ut Regem Christiani colunt, colunt & infideles; sed hi tantùm politiæ gratiâ, nec quicquam habentes præ oculis, quàm potentiam illam regiam, cui civiliter subsunt: Illi verò propter conscientiam. Jam cultus qui Sanctis exhibetur, dicitur nobis *Civilis* priori tantùm, non posteriori ratione. Quomodocunque verò vocetur vel *moralis reverentia*, vel *socialis dilectionis*, vel *officiosæ charitatis*, per nos licet, modò toto genere distinguatur à religioso, qui soli Deo deferendus. Iste ad primam, ille ad secundam Legis Tabulam pertinet, prior religionis *pars*, posterior est tantùm *effectus*. Quæ ergo ratio est excellentiæ Creatoris & Creaturarum: Ea debet esse ratio venerationis & cultus, qui illis debetur. At Excellentia Creatoris infinitis modis major est excellentiâ Creaturarum, Imò nulla analogia vel proportio unius, ad alterum. Idem ergo discrimen debet esse in cultu, nec creaturarum & Creatoris cultus sub unum genus reducendus; sed potiùs cùm Creatoris cultus religiosus sit, creaturarum talis esse nequit.

Rom. 12. 10.

XXVII. Absurda est distinctio *adorationis absolutæ & relativæ*, quâ hîc uti solent, quasi adoratio quidem absoluta soli Deo relinquenda sit, relativa verò deferri possit Creaturis, tum Sanctis, tum eorum reliquiis. Nam præterquàm quòd propriè loquendo nulla est adoratio, quæ non sit relativa, quia refertur ad objectum suum, adeoque est ἐκ τῶν πρός τι; Genere negato, negantur species, adoratione religiosâ negatâ creaturis, negantur etiam species ejus. Adde quòd sic excusari potuissent Gentiles in cultu idolorum, quem pertendebant relativum tantùm esse, non absolutum. Denique Pontificii ipsi non pauci cultum istum pertendunt esse absolutum, non tantùm relativum & respectivum, ut suo loco inferiùs probabitur.

XXVIII. Frustra etiam distinguunt inter *actus* Religionis *elicitos*

citos & *imperatos*; quasi illi soli Deo debeantur, isti etiam creaturis tribui possint. Nam actus imperati alii sunt pars Religionis, putà omnes actus qui referuntur ad primam Tabulam, quales sunt invocatio, vota, sacrificia *&c.* Alii sunt tantùm ejus effectus, nimirum illi qui pertinent ad secundam. Istos creaturis posse & debere tribui fatemur, sed illos negamus; hîc verò, ut notum, agitur de cultu religioso qui respicit actus religionis elicitos, quos Pontificii fatentur soli Deo tribuendos, & de actibus imperatis, qui sunt pars Religionis, non de actibus imperatis, qui pertinent ad secundam Tabulam, & qui sunt effectus Religionis. DISPUT. II.

XXIX. Sed quia Pontificii varia excipere solent in specie pro Invocatione Sanctorum, ad diluendum crimen idololatriæ, quod illis propterea impingitur, vanitas exceptionum paucis est demonstranda. I. Excip. Ecclesiam cultum & Invocationem Sanctorum tanquam utilem & bonam præscribere, sed nihil ulteriùs addere, quasi necessaria sit, vel absolutè præcepta. Sic Episcopus Condomiensis loquitur in prima Editione Expositionis Catholicæ, pag. 33. *Nihil injustius est quàm objicere Ecclesia, quòd totam pietatem in cultu Sanctorum constituat, cùm contrà non imponat privatis ullam obligationem praxim istam observandi*; Et addit ibidem, *Verba Concilii notavimus, quòd satis habet praxim istam bonam & utilem vocare, non docendo ulteriùs quòd sit necessaria & præcepta; Unde patet satis clarè, Ecclesiam non alios damnare quàm eos, qui ab ea recedunt per contemptum, & rebellionis ac dissensionis animo.* Sed qualiscunque sit erroris istius incrustatio, certum est sub utilitate cultûs istius necessitatem includi, quod patet ex ipsis Concilii Decreti verbis de Invocatione & Veneratione Sanctorum, *&c.* Sess. 25. *Mandat Sancta Synodus omnibus Episcopis & cæteris docendi munus sustinentibus, ut juxta Catholica & Apostolica Ecclesia usum à primævis Christiana Religionis temporibus receptum*, &c. *in primis de Sanctorum Intercessione, Invocatione, & Reliquiarum honore, & legitimo Imaginum usu, fideles diligenter instruant, docentes eos Sanctos unà cum Christo regnantes, orationes suas pro hominibus offerre, bonum atque utile esse simpliciter eos invocare, & ob beneficia impetranda à Deo per Filium ejus Iesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster Redemptor & Salvator est ad eorum orationes, opem, auxiliúmque confugere. Illos verò qui negant Sanctos æternâ felicitate in cælo fruentes invocandos esse, vel qui asserunt eos pro hominibus non orare*, &c. *impiè sentire*; Et sub finem: *Si quis autem his Decretis contraria docuerit aut senserit, Anathema sit.* Quis verò ex his non colligat non modò utilitatem, sed & necessitatem cultûs istius induci? Aliàs cur juberentur Doctores diligenter instruere fideles de hoc cultu? Cur dice-

Disput. II. dicerentur impiè sentire qui negant Sanctos invocandos esse, & quidem ex usu Apostolicæ & Catholicæ Ecclesiæ? Cur anathema illis denunciaretur? Cur tot præscriberentur tam sollicitè orandi formulæ? Cur indulgentiæ orantibus concederentur, negligentibus verò pœnitentiæ injungerentur? 2. Id ipsum non obscurè confirmat *Catechismus Romanus*, qui expresse dicit confugiendum esse ad gratiam Sanctorum, & eos invocandos & colendos esse, additâ hac ratione, quòd protectionem & tutelam salutis nostræ suscipiant; *Professio fidei* venerandos & invocandos esse Sanctos per modum præcepti statuit. 3. Nullus cultus religiosus potest præscribi, quin transeat in officium debitum, quod proinde non est modò utile, sed & necessarium. 4. Idem evincit praxis constans & universalis Ecclesiæ non quorundam tantùm, sed omnium Populorum, qui ubique cultum hunc usurpant, & magno studio, tanquam maximam partem Religionis suæ exequi solent; hinc *Perronius* in Resp. ad Regem M. Britanniæ, cultum istum non modò ut utilem, sed etiam ut necessarium urget.

XXX. II. Excipitur, *Orationes dirigi ad Sanctos eodem charitatis spiritu & fraternæ societatis ordine, quò ad fratres in terris viventes confugere solemus ad auxilium & opem eorum implorandum.* Sic Episcopus loquitur art. 4. Sed quis non videt vanitatem illusionis, quâ simplicioribus fucum facere conatur, dum diversissima confundit, actum putà humanum, civilem, Christianæ societatis, opis mutuæ inter vivos & præsentes, quæ præscribitur nobis in Scriptura, cum actu religioso invocationis, adorationis, fiduciæ, voti, sacrificii, cujus objectum non sunt viventes, sed mortui, procul à nobis nec præsentes aut essentiâ aut operatione cum scientia, cujus nec vola nec vestigium in Scriptura, imò non obscura interdictio. 2. Si eadem cultûs istius esset utrobique ratio, & eodem spiritu cultus iste peragitur; Ergo poterunt ritè canonizari viventes, Templa & altaria poterunt illis erigi, incensus adoleri, sacrificia offerri, & alia id genus quæ fiunt erga Sanctos demortuos; poterunt preces & compellationes Christianæ, quæ illis fiunt, cultus religiosi nomen obtinere, quod nemo non videt absurdum esse, imò impium.

XXXI. III. Excipitur, *Non rogari Sanctos ut causas principales, qui vel bona dent, vel liberent à malis, nec iisdem quibus ad Deum confugitur precandi formulis, maximùmque esse discrimen inter modum, quò auxilium Dei imploratur & quò Sanctorum; nam Deum propriè invocari* ut nostri misereatur, *sed Sanctos tantum* ut pro nobis Deum orent. Sic Catechism. Roma. p. 3. Tit. de Cultu & Invocatione Sanctorum, & ex eo Episcopus Exposit. p. 22. Sed frustra hoc effugium quæritur, quod praxi apertè repugnat. Nam si nihil aliud petitur à Sanctis, quàm ut orent pro nobis,

nobis, Cur Concilium *suppliciter invocari vult, & ad eorum opem & auxilium confugi?* Cur formulæ publicæ expresſè petunt, *ut misereri velint, ut parcant, liberent, exaudiant, imò ut deleant peccata, conferant cor contritum, corda illuminent, largiantur spiritualem gratiam, in hora mortis suscipiant*, & alia id genus quæ passim in Litaniis & orationibus ad Beatam Virginem & Sanctos leguntur, ut suprà visum. Nec reponendum cum Bellarmino lib. 1. de Beati. Sanctorum c. 17. *Talia non alio animo dici, quàm ut ista beneficia nobis conferant, orando pro nobis; Itaque licere quidem quoad verba dicere, B. Petre, miserere mei, serva me, aperi mihi portam cæli, &c: modò ita intelligamus, miserere mei & salva me, orando pro me.* Quia si non aliud munus habeant Sancti, quàm orandi pro nobis, Cur præficiuntur Urbibus, Provinciis, & Regnis mundi tanquam Dii tutelares, à quibus utpote Mundo præsidentibus & Ecclesiam gubernantibus se regi & gubernari arbitrantur? Cur singulæ Artes & Vocationes, imò & morbi peculiares Patronos habent, ad quos confugiunt, qui eos profitentur, vel iis detinentur, non tantùm ut precibus, sed etiam protectione & auxilio eorum juventur? Rursus si nihil aliud intendunt per cultum Sanctorum, quàm ut orent pro nobis, Cur patiuntur preces ad ipsos dirigi expresſè tanquam bonorum largitores & protectores à malis; atque ita exponunt simplicem popellum periculo continuo teterrimæ idololatriæ? quotusquisque enim est, qui dum jubetur orare aliquem Sanctum ut sui misereatur, & se salvet; ut peccata sua deleat, intelligat, hoc non alio sensu dici, quàm ut pro se oret apud Deum, ut talia beneficia obtineat, non verò propriè ab ipso hæc directè petat? DISPUT. II.

XXXII. IV. Denique Excip. *Nullam injuriam fieri Christo, quia quodcunque consequimur Intercessione Sanctorum, id nos reipsa per Christum solum consequi, inque ejus nomine, cùm ipsi Sancti nonnisi per Christum orent, nec nisi in ejus nomine exaudiantur.* Sic Episcopus post Bellarminum & Tridentinos. Sed quid juvat nomen Christi prætendere, si merita & virtutes Sanctorum cum ipso obtenduntur, ad hæc aut illa beneficia obtinenda? Quis verò ignorat Sanctorum meritis inniti preces Romanas, eorumque intercessioni, merito, virtuti, accepta ferri beneficia, & invocari eorum nomen? Quin in Precibus, Juramentis, Votis, Confessionibus, Gratiarum actionibus, Missaticis sacris, Paparum Bullis, sociari nomen Virginis, & Sanctorum nomina, collaterali cultu, nominibus Dei & Christi? Quis verò non videt hoc pacto grandem fieri injuriam Christo, qui Intercessoris & Redemptoris in Scripturis solus nomen habet, & dignitatem possidet? Ex quo facilè colligere licet, Romam pari devotionis & venerationis affectu, si non majori, Sanctos æquè ac Deum & Christum colere. De quo jam olim *Vergilii*, *Cassandri*,

Disput. II. *Vives, Espencai*, & alii questi erant ; Nec diffiteri possunt, qui sincerè ex rei veritate loquuntur, patet ex libro *Consiliorum salutarium S. Virginis ad indiscretos sui cultores*, Coloniæ edito, ubi Autor fatetur Populum, Prælatos, Doctores & Prædicatores colere Virginem, ut alteram Divinitatem, Illi reddi cultum soli Deo debitum, In ea spem omnem collocari, eam supra Filium elevari, & illi dari omnem salutis nostræ gloriam.

XXXIII. Hoc verò ne cuiquam dubium sit, consulendus est antè citatus *Crasseti* liber, ubi autor fusè hoc argumentum tractat, & inter alia asserit, *Deum nullam gratiam ordinariè hominibus largiri,*
Tract. 1. p. 1. *nisi per intercessionem Matris suæ*, probat de ea rectè dici, *omnipotentiam ad eam pertinere & in cœlo & in terra: Nihil illi impossibile esse, posse eam servare desperatos, accedere ad Dei tribunal, non*
p. 28. *modò ut servam, quæ orat Dominum suum, sed ut matrem, quæ imperat Filio. Ita ut nulla creatura ullam gratiam aut virtutem acceperit, quæ non dispensata fuerit manibus misericordis istius Matris. Posse*
p. 39. *eam imperare Iesu Christo authoritate Matris. Et servare adhuc speciem authoritatis super ejus personam, super bona, & super omnipo-*
p. 58. *tentiam. Posse dici liberè, posse quicquid potest Filius, quia cùm Filius & Mater eandem carnem habeant, eandem etiam potentiam indivisim possideant, Filium per naturam, Matrem per gratiam.* Hinc istas ad eam preces dirigit, *ô Mater misericordiæ miserere mei, serva me in familia tua; si cado erige me, si aberro corrige me, & si*
p. 101. *pugno protege me, recipe animam meam in manus tuas.* Alibi reddendam esse ait *adorationem Religiosam B. Virgini, Sanctis, & Angelis*, & alia id genus, quæ rotundè sententiam Ecclesiæ R. circa cultum B. Virginis exprimunt. Quis enim credat talem virum de argumento toties agitato scribentem, Ecclesiæ suæ fidem ignorâsse, vel deditâ operâ in ea tradenda lectoribus imposuisse? vel quis sibi persuadeat librum, qui cum Examinatorum approbatione & Privilegio Parisiis excuditur an. 1679. quique publicè prostat, nec ullâ censurâ notatur, receptam doctrinam dissimulare & corrumpere? Videat jam Lector quàm belle illi conveniat cum fucatis & dolosis fidei Ro. expositionibus, quibus falsitas ejus incrustari solet.

XXXIV. Posset ulteriùs crimen Idololatriæ Rom. in cultu Sanctorum evinci, ex Sacrificio Missatico, quod in honorem eorum Deo offerri solet. Cùm enim honor sacrificii ad Deum solum pertineat, & res oblata inferior debeat esse eo, in cujus honorem offertur: non potest offerri Christus in Missa in honorem Sancti, quin Sanctus eo ipso, horresco referens, major statuatur Christo, & honor soli Deo debitus in eum transferatur. Sed quia alibi de eo actum est, plura non addimus.

FINIS.

DISPUTATIO

DISPUTATIO TERTIA

Quæ eſt Secunda

DE IDOLOLATRIA ROMANA.

Reſpondente IACOBO DU GUE' *Pariſino.*

I. IXIMUS ſuperiori Diſputatione, *Eccleſiam Romanam* duplici nomine à Nobis Idololatriæ ream peragi, Tum reſpectu *Objecti*, quia religioſum iis exhibet cultum, qui naturâ non ſunt Dii, Tum reſpectu *Modi*, quia etiam verum Deum ſuperſtitioſè & idololatricè in Imaginibus colit. Et ad primam illam idololatriæ ſpeciem quod attinet, multiplicia eſſe Objecta oſtendimus, quibus cultus iſte religioſus defertur, 1°. *Angelos & Sanctos*, 2°. *Pontificem*, 3°. *Sacramentum*, 4°. *Crucem & Reliquias.* De duobus primis jam actum, ſupereſt ut de duobus poſtremis diſputemus, *Sacramenti* ſcilicet & *Crucis* ac *Reliquiarum* adoratione : quibus addenda erit pars tertia de *Imaginum cultu*, ut, quod nos antea facturos recepimus, demonſtremus Eccleſiam Romanam Papalem verè eſſe idololatricam, adeoque legitimam fuiſſe noſtram ab ea Seceſſionem, & illicitum ad eam, rebus ſic ſtantibus, reditum.

II. Ut ergo de *Sacramenti adoratione* dicamus primùm : Craſſiſſimam hîc pertendimus à Pontificiis idololatriam committi, dum Hoſtiæ, ut vocant, conſecratæ, ſive Sacramento Euchariſtiæ cultum non quemvis, ſed ſummum, latriæ ipſis dictum, qui ſoli Deo debetur, deferunt, & ab omnibus ſub anathematis pœna deferri jubent. Cùm enim certum nobis ſit & indubitatum, Sacramentum iſtud à Chriſto inſtitutum, non aliud continere, quàm ſubſtantiam panis & vini, quæ ſymbola carnis & ſanguinis ſui eſſe voluit Dominus ; Nemo non videt talem cultum non poſſe illi exhiberi, quin in Creaturam adoratio ſoli Creatori debita transferatur, quod ſine immani ſacrilegiò fieri non poſſe credimus, nec ullus opinor inficias iverit. *Adoratio Sacramenti à Pontificiis inſtituta.*

III. Fatemur quidem Euchariſtiam, ut à Domino ad memoriam ſuæ mortis inſtitutam, nobiſque in amoris ſui, noſtræque ſalutis pignus datam, reverenter in religionis noſtræ ſacris habendam, neque unquam, niſi ſeriò probatâ priùs conſcientiâ, animoque ad ſinceram peccatorum confeſſionem & pœnitentiam, ad

 pietatem

DISPUT. III pietatem in Deum, ad charitatem in homines comparato esse sumendam; planè eodem modo, quô Baptismum, ejusdem quoque ordinis, & ab eodem Autore traditum mysterium eos decet suscipere, qui adulti Christianismo ritè initiantur. Agnoscimus etiam Christum Dominum in hujus Sacramenti celebratione esse adorandum, non tantùm quia dum celebratio fit, in Christum toto ferri animo debet vir pius; sed etiam quia ipsa illa celebratio est actus religiosus, qui proinde ab adoratione Christi separari non potest; Vnde etiam *Eucharistiæ* nomen; nam quisquis pius agit gratias Deo, idem adorat Deum. Sed negamus, quod volunt Pontificij, Sacramentum ipsum esse adorandum, & Christum ut sub speciebus per μετουσίαν latentem, esse quærendum vel colendum, quia cùm merus ibi sit panis, ἀρτολατρείαν necessariò committit, qui ad eum adorationem dirigit.

IV. Verùm ne quis arbitretur nos hîc Pontificiis imponere, audiendi sunt ipsi, ut, quid hac in parte statuant, perspicuè dignoscatur. Nolumus hîc in principium & originem istius erroris inquirere, quanquam non difficile esset demonstrare, inauditum planè fuisse & incognitum puriori Antiquitati, & sub Innocentio III. demum in Lateranensi Concilio an. 1215. inchoatum per Transsubstantiationis figmentum, quod ibidem sancitum fuit; sub Honorio III. verò circa an. 1220. immediato Innocentij successore confirmatum Decreto peculiari, quô Eucharistiæ adoratio sancitur: Extat in Decretalibus Gregorij IX. titulo Celebrat. Missar. c. 10. *Sacerdotes*, inquit, *frequentes doceant plebem suam, & cùm in celebratione Missarum elevatur hostia, reverenter se inclinent, idémque faciant cùm eam defert Presbyter ad infirmum.* Sed quia errores isti in ἀκμῇ demum fuerunt in Conciliabulo Tridentino, in quo leges de iis sancitæ sunt sub anathematis pœna, & quæ hodie passim in Papatu obtinent; non aliunde certiùs Eccl. Rom. sententia, quàm ex Concilij istius verbis elici potest. Sic autem Patres postquam Transsubstantiationis commentum, quod primum est erroris istius fundamentum, stabiliverunt, de Sacramenti veneratione loquuntur Sessione 13. cap. 5. *Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles, pro more in Catholica Ecclesia semper recepto, latriæ cultum, qui Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento in veneratione adhibeant, neque enim minùs est adorandum, quòd fuerit à Domino ut sumatur institutum, nam illum eundem Deum præsentem in eo adesse credimus: quem Pater æternus introducens in orbem terrarum dixit, & Adorent eum omnes Angeli,* &c. Et canon. 6. subiiciunt, *Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latriæ etiam externo adorandum, venerandum, atque in Processionibus secundùm laudabilem & universalem Ecclesiæ Sanctæ usum & con-*

& consuetudinem solemniter circumgestandum, vel non publicè, ut adoretur, populo proponendum, & ejus adoratores idololatras esse, anathema sit. Ex quibus verbis liquidò constat, non modò Christum ipsum in Sacramento, sed totum Sacramentum proponi adorandum, atque adeò non simpliciter Corpus Christi, in quod panem ipsum converti per consecrationis verba existimant; sed etiam ipsa symbola & species panis & vini, sub quibus Christum contineri statuunt. Disput. III.

V. Nec ab instituto Praxis ordinaria abludit; nihil enim frequentiùs apud Pontificios occurrit, nihil religiosiùs observatur hac Sacramenti adoratione. Primò Sacrificulus quamprimùm verba consecrationis protulit, eorumque prolatione Creatorem suum, ut illi impiè loquuntur, creavit, ipse statim Hostiam à se consecratam genuflexus adorat, & similiter calicem. Postquam ipse adoraverit surgit, Hostiamque utraque manu supra caput suum aversus à populo magna cum reverentia elevat, populoque spectandam, proque ipso Christo adorandam proponit, & pariter calicem: Dum elevatur Sacramentum, pulsatur campanula, quô veluti signô datô, populus summa cum veneratione Sacramentum tanquam Christum ipsum adorat. Deinde ante receptionem, Sacramentum rursus adorat, eique inclinatus dicit, *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis*, Et rursus, *Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum*, quæ omnia extant *in Missal.* In rit. celeb. Miss. Sect. 8. Sic *in Hortulo animæ, O venerabile sacramentum, per te quæso,* &c. Item

Ave caro Christi cara,
Immolata crucis ara,
Pro redemptis hostia,
Morte tuâ nos amarâ,
Fac Redemptor luce clarâ
Tecum frui gloriâ, &c.

Post Missam peractam, quod reliquum est Sacramenti in Sacrario asservatur, ut ad ægrotos deferatur, & in solennibus quandoque Processionibus circumgestetur. Sed præcipua istius idolomaniæ pars in festo, quod huic Panaceo Deo dicatum est, elucet. Festum hoc corporis Christi *Urbanus* IV. instituit circa an. 1262. *Clemens* V. in Concilio Viennensi indulgentiis quibusdam locupletavit anno 1310. *Iulius* denique III. in Concilio Tridentino confirmavit, Anathema iis denuncians, qui Sacramentum hoc, quod Dominum Deum & Creatorem suum indigitare solent, latriæ cultu adorandum & festivitate peculiari venerandum negaverit. Sic lege latâ Pontificij jam cultum missatici Dei omnibus imponunt, ferroque & flammis persequuntur, qui secum Deum hunc suum proni in terram & cernui non adorârint. Huc facit etiam quòd preces & gratiarum actiones vulgò ad Sacramentum dirigantur; quòd tempore

DISPUT. III. gravis alicujus calamitatis exponatur populo orandum & adorandum, nihilque sæpius apud ipsos audias hac benedictionis divinæ formulâ, *Laus sanctissimo Sacramento.*

VI. Ex hac verò sententiæ Adversariorum declaratione colligimus, non posse eos, quicquid moliantur, ab idololatriæ crimine se liberare. Primò quia Sacramentum ipsum, in quo præsentem Christum dicunt, adorari jubent, quod tamen certo certius est, meram esse creaturam, utpote symbola ipsa terrena à Christo instituta, & si credimus ipsis species seu accidentia tantùm panis & vini. Secundò, quia loco Christi veri & æterni Dei Filii, quem in locum substantiæ panis per μετουσίαν succedere falsissimè arbitrantur, nihil aliud quàm crustum & buccellam panis adorant: quæ sententia tanto fuit Averroi scandalo in Hispania degenti, ut dixerit, *inter omnes sectas nullam vidisse stultiorem Christianâ*, Papalem innuere volebat, *cujus sectatores adorent quod manducant*, quod antea jam observaverat *Theodoretus* q. 55. in Genesin, *summa esse insania, id adorare quod comeditur.*

VII. Nihil attinet autem argumenta varia referre ad errorem hunc jugulandum. Ut quòd talis Sacramenti adoratio, quæ tamen necessitatis esse creditur, nusquam vel à Christo imperata in sanctæ Cœnæ institutione, vel ab Apostolis in ejus praxi observata legatur. Quòd nuspiam à Paulo, qui tam sollicitè verba institutionis refert cap. 11. ad Corinth. vel unico verbulo sit commendata, quod tamen locus ille, si ullus unquam, exigere videbatur, ut dignitatem mysterij adversùs prophanorum contemptum eò magis extolleret. Quòd in Ecclesia Apostolica nullum praxeos istius deprehendatur vestigium. Quòd ab omnium aliorum Sacramentorum, quotquot in Vet. vel Novo Test. leguntur instituta, ritibus sit alienissima, quæ nec adorata videntur, nec ad adorandum proposita. Hoc unum nobis esto instar omnium, quod propiùs facit ad institutum. Non posse cultu illo defungi Pontificios, quin Creaturæ cultum soli Deo debitum deferant, dum Sacramentum adorando, panem loco Christi, & species ipsas cum Christo eodem cultu venerantur & colunt, quod utrumque fœdam idololatriam involvere, cœcus est qui non videat.

VIII. Quia tamen in omnes formas se vertunt Adversarij, ut tanti criminis invidiam declinent, age videamus paulò accuratiùs quid ad incrustandum errorem hunc adferant. Primò quod *ad adorationem specierum* attinet, Excipiunt *non adorari apud ipsos Sacramentum ipsum seu species, sed Christum ipsum sub speciebus latentem, nec si adorandum dicitur in Concilio Tridentino, alio sensu hoc intelligendum esse, quàm respectu Christi solius, qui totam hujus mysterij majestatem includit: ideo esse quidem de fide, Christum adorandum esse in Sacramento, & ipsi latria cultum deberi; sed non esse pariter*

pariter de fide, Sacramentum, prout sumitur pro speciebus solis Christum continentibus, latriæ cultu adorandum esse. Sic *Cardinalis Richelius* in novissimo Opere Gallico lib. 4. cap. 3. ℣. Sed quicquid dicat Cardinalis, vel planè suos hîc deserit, vel sententiam dissimulat, & nobis imponere conatur. Nam verba Concilii suprà allata manifesta sunt, quæ nullâ sophisticâ possunt eludi, *Nullus dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles, pro more in Ecclesia Catholica semper recepto, huic* sanctissimo Sacramento *latriæ cultum, qui vero Deo debetur, adhibeant. Nec enim minus est adorandum, quòd fuerit à Domino institutum, nam illum eundem Deum præsentem in eo esse credimus*, &c. Ubi disertè Patres sanciunt adorandum non tantùm Christum, sed Sacramentum ipsum in quo præsens dicitur; & quod ab ipso est institutum; At num Christus in se ipso præsens est, nunquid in Sacramento? Num est ipsum Sacramentum, vel nihil ad Sacramentum pertinet nisi Christus? Nonne ex ipsorum etiam hypothesi ex Christo & speciebus constat? Itaque non tantùm rem Sacramenti, vel Christum in Eucharistia, sed ipsam etiam Eucharistiam adorant. Fateor fundamentum istius adorationis secundùm ipsos peti à Christo, qui dicitur sub speciebus contineri; sed hoc non obstat, quin adorationem ipsam ad totum Sacramentum, & per consequens ad ipsas species externas visibiles extendant.

IX. Quòd si minùs nobis hac in parte creditur, consulantur præcipui ex Pontificiis Doctoribus, qui eam esse Ecclesiæ suæ mentem, & praxim non dissimulant. Audiatur ipse *Bellarm.* lib. 4. de Eucharistia cap. 25. *Fatemur Sacramentum ipsum esse adorandum, ut Concilium Tridentinum loquitur, nam etsi cultu latriæ dicimus per se & propriè Christum esse adorandum, tamen eam adorationem, ad symbola etiam panis & vini pertinere, quatenus apprehenduntur ut unum quid cum Christo*, &c. Audiatur *Suaresius* in 3. Thom. q. 79. art. 8. *Ecclesia totum Sacramentum adorat, & Concil. Tridentinum non sub nomine Christi, sed Sacramenti, docet adorandum esse hoc sanctissimum Sacramentum*; & fusiùs hanc eandem sententiam explicans: *Hoc totum sacramentum potest uno actu adorari, quô primò & per se adoratur Christus, qui est unicum Suppositum hujus Sacramenti, ad quod per se tendit adoratio*, coadorantur *autem* species *tanquam Christo conjuncta, & cum illo unum constituunt*. Imò ulteriùs progreditur sect. 2. *Etsi species nunquam per se atque disjuncto actu adorentur, sed adoratione latriæ absoluta & perfecta ordinariè & regulariter coadorentur cum Christo, sicut caro coadoratur cum Verbo, si quis tamen velit mente disjungere quæ in re conjuncta sunt, quòd possit* solas species adorare; addit quidem *talem adorationem non posse esse absolutam, nec latriam primariam & perfectam, sed respectivam & secundariam, qualis est imaginis, quando hoc modo*

Disput. III. *do & separatim adoratur à prototypo.* Non jam disputamus de commento latriæ absolutæ vel respectivæ, primariæ aut secundariæ, sed hoc tantùm habemus juxta illius sententiam, species adorari cum Christo, latriâ perfectâ & absolutâ, & species solas adorari posse seorsim, latriâ respectivâ & secundariâ. Ad hos etiam accedit *Gregor. de Valent.* tom. 4. com. in 3. Thom. disput. 6. quæst. 11. puncto 2. *Quod autem nullo modo isti* (Protestantes intelligit) *censent ad species ipsas illam venerationem pertinere, in eo heretici pugnant contra perpetuum usum & sensum Ecclesiæ*, &c. Ex quibus, ne alia jam congeramus testimonia, luculenter constat, inter ipsos non tantùm Christi in Sacramento, sed Sacramenti ipsius seu specierum adorationem obtinere, quod Cardinalis negabat.

X. Quia verò vidit non satis tutum esse præsidium in hoc primo effugio, quod facilè falsitatis convinci potuit ex domesticis testibus, ad secundum postea se recipit, quod Bellarminus etiam amplectitur; nimirum *Nolle*, verba sunt Bellarmini lib. 4. de Eucharistia cap. 29. *symbola externa propriè & per se adoranda esse cultu latriæ, sed solum veneranda cultu quodam minore, qui omnibus Sacramentis convenit; cultu autem latriæ per se & propriè Christum esse adorandum, & eam adorationem ad symbola etiam panis & vini pertinere, quatenus apprehenduntur, ut unum quid cum Christo quem continent, ut qui Christum in terris adorabant, non ipsum solum, sed etiam vestes quodammodo adorabant; nec enim jubebant ipsum nudari antequam adorarent, aut animo & cogitatione separabant à vestibus cùm adorarent, sed simpliciter Christum, ut tunc se habebat, adorabant, tametsi ratio adorandi non essent vestes, nec ipsa humanitas, sed sola Divinitas:* clariùs verò id ipsum explicat capite sequenti, quum discrimen ostendit præsentiæ Dei in rebus omnibus, & in Eucharistia; *nam in Eucharistia*, inquit, *unum tantùm Suppositum est, idque Divinum; cætera omnia ad illud pertinent, & cum illo unum quid faciunt, licèt non eodem modo; ideo rectè totum illud simul adoratur: at in aliis rebus, Deus quidem est, sed non est unum Suppositum cum illis, neque dici possunt unum quid Deus & creatura, in qua est Deus.* ℞. Sed hæc omnia nodum stringunt potiùs quàm solvunt. 1. Si per *cultum minorem* intelligit Bellarm. æstimationem & usum reverentem & sacrum symbolorum, hactenus nos habet assentientes; nec enim diffitemur, sacra hæc sanctè & maxima cum devotione tractanda esse. Sed si innuit cultum aliquem religiosum, qui terminetur ad ipsa symbola, & ut loquebatur *Suaresius*, *latriam secundariam & respectivam*, hoc sensu negamus cultum ullum talem illis exhibendum esse; quia cultum religiosum, qualiscunque demum sit, uni Deo putamus deferendum, & distinctionem latriæ respectivæ & absolutæ, primariæ & secundariæ, tanquam humani cerebri figmentum, de quo

Scriptura

Scriptura nunquam loquuta est, procul esse jubemus. 2. Cùm symbola, bifariam spectari possint, vel in esse suo *physico* & absoluto, quatenus sunt substantiæ quædam & res terrenæ, vel in esse *σχετικῷ & sacramentali*, quatenus sunt symbola & signa sacra à Deo instituta ad significandam & obsignandam Dei gratiam; priori sensu nullus illis cultus debetur, non magis quàm rebus aliis creatis; posteriori verò reverenter quidem, uti diximus, excipienda credimus, & non nisi cùm serio sui examine, ne indignè & illotis, quod ajunt, manibus ea tractemus; Sed religiosè adoranda negamus, quia etsi mutantur quoad usum & significationem, eadem manent tamen quoad naturam & substantiam.

XI. Quod verò secundo loco affertur de unione specierum cum Christo, ex qua fiat ut coadorentur legitimè, quatenus ut unum quid apprehenduntur cum Christo, & unum fiunt cum ipso suppositum. Non magis facit ad rem, & falsissimum est; Non negamus quidem dari unionem quandam in Sacramento inter symbola & rem significatam; Sed unionem istam merè *σχετικὴν* & *sacramentalem* esse pertendimus, non verò vel *physicam*, qualis est partium inter se ad constituendum aliquod compositum, vel *hypostaticam*, qualis est Naturarum in Christo. Itaque panis & vinum cum Corpore & Sanguine Christi constituunt quidem unum Sacramentum, sed nequaquam unum suppositum, quia nec essentialiter nec hypostaticè, sed relativè tantùm cum eo uniuntur. 2. Quid quòd si accidentia panis constituerent unum cum Christo suppositum, vel erunt accidentia panis, vel accidentia Corporis Christi. Non prius, quia ex illorum hypothesi, esse physicum panis cessat vi consecrationis, jam destructo accidentium subjecto, ab illo non ampliùs denominationem possunt accipere. Non posterius, quia hoc pacto Corpus Christi contrariis accidentibus substabit, nam visibile erit & invisibile, *&c.* illud secundùm accidentia, hoc secundùm naturam & statum in quo est, quod nemo non videt esse absurdissimum. 3. Denique ex hac Pontificiorum hypothesi de accidentium inhærentia in hypostasi Christi, error oritur crassissimus, Incarnationi, quæ fuit naturæ humanæ gratiosa in hypostasin Verbi assumptio, accessisse novam accidentium panis in sacra Cœna *ἐνυπόστασιν*, contra totius Scripturæ fidem, & rationis lumen.

XII. Denique ad exemplum seu similitudinem, quâ utitur Bellarm. vestium Christi, quæ cum Christo quodammodo adorabantur. ℞. falsissimâ eum niti hypothesi, quasi qui adorabant Christum, Christi vestes etiam adoraverint. Aliud est salutare Regem purpurâ indutum, aliud salutare ipsam purpuram. Aliud adorare Christum vestitum, aliud ipsas vestes; Distingue *adorationis objectum*, quod est Christus *θεάνθρωπος*, & *Objecti adjunctum* extrinsecum, quod fuerunt vestes; qui Christum vestitum adorabant, non quidem

jubebant eum vestibus nudari, quibus indutus fuit, antequam adorarent; interim adorationem suam non terminabant ad vestes, sed ad Christum tantùm. Sic etsi Christus supponeretur adorandus in Sacramento, quomodo pertendunt Pontificii, non tamen ipsum Sacramentum propterea esset adorandum. Quum verò hîc quidam ad Carnem Christi confugiunt, quasi eadem sit ratio specierum & Carnis, quæ coadoratur Verbo, bifariam peccant: 1. quia non est par unio utriusque, nam respectu carnis cum Verbo est unio hypostatica, sed respectu symbolorum & Christi, tantùm sacramentalis & relativa, quæ proinde non potest facere unum Suppositum ut jam dictum. 2° supponitur Carnem esse proprium objectum adorationis, quod dici non potest, quando nihil creatum per se est adorabile; Persona propriè adoratur, Causa propter quam adoratur est Divinitas, Caro est illud sine quo non adoratur.

XIII. III. Effugium Adversariorum petitur à *præsentia Christi in Eucharistia*. Ubi Christus, inquiunt, est realiter præsens, ibi est adorandus. At Christus est realiter præsens in Eucharistia, Ergo. Major non videtur posse negari, quando certum est Deo vero deberi adorationem latriæ: At Christus ut est in Eucharistia, sive in usu, sive extra, est verus Deus, unde sequitur protinus adorandum esse. Minor etiam, quòd Christus sit realiter præsens in Eucharistia, non potest negari; quia datur in Sacramento realis communio Christi, quæ præsentiam ejus realem necessariò supponit. ℞. Argumentum hoc non unâ parte laborat, 1. peccat *ignoratione Elenchi*, nec concludit quod est in quæstione, ex præmissis sequitur tantùm, Christum in Eucharistia esse adorandum. At non quæritur jam, an Christus sit adorandus in Sacramento, sed an Sacramentum ipsum sit adorandum. Aliud enim est adorare Christum in Eucharistia; aliud adorare ipsam Eucharistiam. Non negamus Christum adorari posse & debere in Eucharistia, non ut in signis latentem, quod est πρῶτον ψεῦδος Pontificiorum, sed ut spiritualiter animæ fideli ritè communicanti beneficia sua largientem, quomodo in oratione, Verbi auditione, & baptismo illum adorare tenemur, & ipsa actio sacramentalis est cultus vel pars ejusdem: nam illa beneficiorum Christi commemoratio, Dei gratiæ celebratio, sacrificium Eucharisticum, quod ibi à fidelibus offertur est ipsa adoratio: Sed non propterea sequitur ipsam Eucharistiam esse adorandam, quod volunt Pontificii. 2. Si major conceditur, dicit tantùm Christum ubi præsens est esse adorandum; Sed non statim inde potest elici, illud omne in quo præsens est, esse adorandum: Sic enim pariter ratiocinari possemus, Christus in præsepi jacens adorandus fuit, Ergo & ipsum præsepe; sic omnes fideles in quibus habitat Christus, & quibuscum intimè unitur adorandi essent, imò & creaturæ omnes quæ in ipso subsistunt. At quemadmodum olim Israëlitæ coram Arca,

adorabant,

adorabant, quia symbolum erat gratiosæ Dei præsentiæ, sed Arcam ipsam non adorabant tamen, verùm cultũ suum dirigebant ad Deum, in externis hisce symbolis gratiosè sese manifestantem: Ita Christus in Eucharistiæ usu adorandus est, sed honor & cultus adorationis externis symbolis nequaquam deferri debet. 3. Minor etiam falsa est sensu Pontificio, quamvis enim non negemus Christi præsentiam realem in Cœna, non admittimus tamen præsentiam ejus corporalem sub speciebus panis & vini, sed merè sacramentalem & spiritualem, quæ non minùs realem communionem infert cum ipso; Unde neque hoc respectu potest vel debet adorari. DISPUT. III.

XIV. Sed hoc ipsum clariùs est demonstrandum; Ad alterum enim jam devenimus caput idololatriæ Pontif. in Sacramento, quatenus non tantùm species externas adorari volunt; Sed panem ipsum loco Christi adorant, quo nomine eos ut ἀρτολάτρας meritò damnamus. Hoc verò ut evincamus, nolumus jam pluribus argumentis portentosum Transsubstantiationis figmentum, cui errorem hunc periculosissimum superstruunt, evertere, quod ad aliam quæstionem pertinet, & alibi fortè ex professo, si Deus dederit, tractabitur. Una nunc quidem, ad rei de qua agitur probationem, ratio nobis sufficiet, Qui panem loco Christi adorant, illi veri sunt ἀρτολάτραι, Atqui hoc præstant Pontificii: Ergo. Hoc autem eos præstare dubium esse non potest, si semel constiterit, Christum in Eucharistia per μετουσίαν, ut fingunt, corporaliter & per indistantiam loci præsentem esse non posse; quod ut ex aliis multis, ita ex his perspicuè demonstrari potest. 1°. Quia talis præsentia repugnat *veritati Corporis Christi*, quod finitum cùm sit & circumscriptum, unicum tantùm locum obtinere potest, nec sine contradictionibus multis vel ubique vel pluribus in locis simul & semel per corporalem præsentiam esse statuitur: nec exaltatio, quæ gloriam illi dedit, naturam tamen abstulit. 2. Repugnat *ascensioni ipsius* in cœlum, ubi jam est quærendus, Coloss. 3. v. 2. & unde non nisi ad judicium rediturus est, Act. 3. 21. 3. Repugnat *veritati sacramenti*; quæ signi externi præsentiam, non destructionem & annihilationem requirit; 4. *Conditioni & naturæ accidentium*, quæ hic statuuntur contradictoriè sine subjecto, cùm accidentis tamen ratio formalis juxta omnes Philosophos sit inhærentia, & esse illorum sit inesse. 5. *Scripturæ*, quæ panem & vinum etiam post consecrationem ista symbola vocat, Matth. 26. 29. *Non bibam ab hoc tempore ex hoc genimine vitis*, inquit Christus, erat tamen vinum consecratum, sic Paulus, 1. Corinth. 11. 26. 28. *quotiescunque ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis*, &c. *Itaque, quisquis ederit panem hunc*, & v. 28. *exploret autem homo seipsum & sic de pane illo edat*; pronomen relativum τὸν ἄρτον τοῦτον non alium post consecrationem designat panem, nisi qui fuit antea, mutatum quidem Matth. 26. 29. 1. Cor. 11. 26, 28

I 2 quoad

Disput. III. quoad usum & significationem, sed non quoad substantiam. 6. *Effectis & accidentibus* variis, quibus subiicitur panis sacramentalis, ut vim nutriendi & inebriandi corpus habere, corrumpi & in ventrem abire, à muribus devorari, à vermibus rodi, &c. quæ talia sunt, ut nec de Christi corpore sine horribili blasphemia dici possint, nec de accidentibus solis sine gravi absurditate, sed soli substantiæ panis & vini competant. Unde, ne plura jam congeramus, luce meridiana clarius est, Eucharistiam non esse ipsissimum Christi Corpus, atque adeò, qui eam adorant, non posse alio quàm artolatrarum nomine insigniri.

XV. Neque hîc opponenda sunt vexatissima Institutionis verba, quibus Christus de pane dicit *Hoc est Corpus meum*, quando certum est, ut alia jam mittamus, cum in institutione hujus Sacramenti sacramentali usum esse phrasi, & nomen rei significatæ signo tribuisse, ut sacramentalem inter signum & rem significatam designaret unionem: hæc enim perpetua est Spiritus Sancti loquendi ratio, quoties de Sacramentis loquitur. Sic *Circumcisio*, quæ erat signum fœderis divini Genes. 17. 11. Roman. 4. 11. vocatur *fœdus*, Genes. 17. 10. 13. *Agnus Paschalis*, qui transitûs fuit μνημόσυνον, Exod. 12. 13. 14. dicitur *Pascha* seu transitus ℣. 11. 21. 43. Baptismus lavacrum regenerationis, Tit. 3. 5. Petra Christus, 1. Corinth. 10. 4. unde August. supra Leviticum quæst. 57. *non dixit Petra significat Christum, sed tanquam hoc esset, quod utique per substantiam non hoc erat, sed per significationem*, sic Epist. 102. *nec moveat*, inquit, *quòd aliquo modo res quæ significat, nomen ejus rei quam signat accipit, quia significat Christum*, &c. Sic in hoc ipso sacramento, *Calix est Novum Testamentum in sanguine meo*; ubi duplex omnino occurrit metonymia; nec enim poculum est Testamentum, sed vinum in poculo, nec vinum est Novum Testamentum, nisi sacramentaliter & symbolicè, quia sacramentum est Novi Testamenti per sanguinem Christi pacti & rati. Jam quæ ratio est calicis, eadem debet esse panis, quod alterum est istius sacramenti elementum. Itaque cùm Christus dixit de pane, hoc est corpus meum, nihil aliud voluit, quàm panem esse corporis sui sacramentum.

Genes. 17 11. Gen. 17. 10 13. Exo. 12. 13. 14. 21. 43. Tit. 3. 5. 1. Cor. 10. 4.

XVI. Nec aliam Veterum purioris ævi fuisse mentem facile esset ostendere, si id nunc ageremus. Certè Tertullianus adversùs Marcionem libro 4. cap. 40. non aliter intelligit, *Christus acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illum fecit, hoc est corpus meum dicendo, id est figura corporis mei.* Chrysostomus in Psal. 22. ait, *Christum in similitudinem corporis & sanguinis sui panem & vinum nobis ostendere in sacramento.* Theodoret. dial. 1. ἄτρεπτος *Christus visibilia symbola corporis & sanguinis appellatione honoravit, non naturam mutans, sed gratiam naturæ adiiciens.*

Basilius

Basilius magnus in Liturgia in precatione Sacerdotis consecraturi signa vocat ὑπομνήματα τοῦ σωτηρίου πάθους *monumenta salutaris passionis*, & post pronunciationem verborum institutionis vocat τὰ ἀντίτυπα τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ χριστοῦ id est, *typos sancti corporis & sanguinis Christi*. Sed omnium disertissimè Augustinus libro contra Adimantum Manichæi discipulum cap. 12. *Non dubitavit Dominus dicere* hoc est corpus meum, *cùm signum daret corporis sui* : Et Epist. 23. ad Bonifac. *Si*, inquit, *sacramenta quandam similitudinem rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omnino sacramenta non essent; ex hac autem similitudine plerumque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt, sicut ergo secundùm quendam modum sacramentum corporis Christi corpus Christi est, sacramentum sanguinis Christi sanguis Christi est, ita*, &c. DISPUT. III.

XVII. Cùm verò ex his satis superque liqueat, panem semper manere panem, nec converti in corpus Christi, inde sponte sequitur non posse sine grandi idololatriæ crimine adorari & coli. Verùm hîc reclamant acriter Adversarii, & primò gravem sibi fieri injuriam queruntur, quòd ἀρτολατρείας rei peragantur, quando *ex suâ sententiâ panem remanere ampliùs negant, & Christum ipsum sub speciebus latere inclusum statuunt, itaque non se ad panem, sed ad Christum adorationem suam terminare*. Sic *Bellarminus* excusat, sic *Richelius* & alii, *Antonius* verò de *Dominis* Episcopus Spalatensis libro 7. de Rep. Ecclef. c. 11. jam ad Pontificios rediturienspeccatum minuere conatur, & quamvis sacramenti cultum improbet, tamen crimine idololatriæ eum nititur liberare, *quia*, inquit, *per rectam intentionis directionem, qui docent panem non ampliùs esse panem, sed corpus Christi; illi profectò panem non adorant. Sed solùm ex suppositione licèt falsa Christi corpus verè adorabile adorant*; & paulò pòst, *quòd si scirent sub speciebus illis panis & vini non latere verum Christi corpus, certè nullam illis exhiberent adorationem, tota ergo mens adorantium ad solum Christi corpus vivum, & non ad aliquid aliud dirigitur*, &c. *Ita si peccatum est, errorem tantum esse in intellectu, non vitium in voluntate*. Rt. Verùm quascunque in formas se vertant, crimen impactum declinare nequeunt. 1. Falsâ hypothesi nititur tota hæc ratiocinatio, quasi bona intentio, vel falsa suppositio liberent à peccato; cùm certum tamen sit utramque non sufficere: sanè si illa intentio vel negatio panis, panem reipsa everteret, non verbô tenus tantùm, & κατὰ δόξαν posset tolli peccatum; sed non spectamus hîc quid dicant vel sentiant, sed quid Christus instituerit, & quid sit ex rei veritate. Non adorent ergo panem Pontificii ex sua intentione, quia credunt Christum esse, adorant tamen ex rei veritate, atque ita idololatriam saltem materialem committunt. 2. Hoc effugio facilè se tuerentur omnes idololatræ; quod non

Disput. III. possunt tamen; nemo enim est, qui ex falsa aliqua hypothesi non peccet. Israëlitæ intendebant sanè verum Deum, qui eos eduxerat ex Ægypto, colere in vitulo, non ideo tamen minùs idololatræ. Non ideo minùs idololatræ Jeroboami posteri, qui Deum Israëlis in vitulis adorabant, vel Ethnici, qui creaturas pro veris Diis colebant, vel illi qui Solem colebant existimantes esse Christum, ut habet *Augustin.* præfat. in Psalm. 93. & lib. 20. contra Faust. c. 2. 5. 6. Sic si quis Antichristum pro Christo adoret, an minus idololatra erit, quia intentionem habet solum Christum adorandi? Nequaquam; Intentio enim ut recta sit, dirigi debet ex Verbo Dei tantùm, non verò ex mero mentis arbitrio, nec error mentis excusat vitium voluntatis.

XVIII. Nimirum *ignorantia* quædam est excusatione digna, alia est culpabilis, & quæ crimen aggravat potiùs quàm minuit. Quum *involuntaria* est, & circa ea quæ sunt *facti*, & quæ ita sunt obscura, ut quantavis adhibitâ diligentiâ percipi non possint, veniam sanè meretur: At si *voluntaria* est & ἐπίσπαστος in rebus *juris*, quas ex officio tenemur nosse, & quæ luculenter nobis revelatæ sunt, tantùm abest ut excuset, ut graviorem reatum inferat. Jam hîc quum Pontificii profitentur se credere panem esse Christum, & ignorare esse panem, non est ignorantia prioris ordinis, sed posterioris, quia & hoc scire tenentur ex officio, & possunt ex Verbo, cùm tot argumentis in Scriptura hoc demonstretur, ut, nisi sponte cæcutire vellent, facilè id agnoscerent; Itaque peccato suo ignorantiam prætexere non possunt, quia ignorantia voluntaria est & affectata, quæ propriâ culpâ accersita est, & quam non ægrè à se dispellere possent, si oculos mentis ad lucem Verbi aperire vellent. Neque hîc reponendum est, *hoc peccatum, si quod sit, esse tantùm errorem intellectûs, non vitium voluntatis, nec enim peccare voluntatem, cùm cultum exhibet rei illi, quam intellectus Christum esse judicat; imò peccaturam si non adoraret, ex quo intellectus ita judicavit.* Nam ex hâc hypothesi sequeretur nullum peccatum posse esse in voluntate & praxi, quando nullum datur, quod non oriatur ex errore aliquo intellectûs, nec enim voluntas malum unquam appeteret, nisi intellectus judicaret esse bonum, quippe malum sub ratione mali appeti non potest; etsi ergo voluntas semper ad bonum fertur, non ideo minùs peccat, cùm bonum apparens, quod revera est malum, amplectitur, quia intellectus bonum illud falsò judicavit: error itaque erit in intellectu fateor, sed non minùs in voluntate, quæ cæcum ducem sequitur. Ita idololatra qui lignum, aurum, vel aliud quid tanquam Deum adorat, errat quidem graviter in intellectu, qui falsa illa persuasione imbuitur, sed non minùs peccat voluntate, in cultu quem creaturæ exhibet, qui soli Creatori debetur: hoc vidit *Tolet.* lib. 4. de instr. Sacerd. cap. 14. *Idololatria*, inquit,

inquit, *non est, nisi error in intellectu pracedat, quò dignum honore judicamus Deum falsum, cui idololatra se prosternunt.* DISPUT. III.

XIX. Sed libet Adversarios ulteriùs urgere, & ex propria hypothesi eos convincere; dicunt se non panem, sed Christum adorare: At nunquam certi esse possunt, Christum revera adesse, quia Christus non potest adesse nisi per consecrationem: Sed nunquam certò iis constare potest factam esse consecrationem; quandoquidem multi sunt defectus, in quibus potest impediri ex ipsorum sententia, & transubstantiatio non fieri: notavit hoc Suarezius in 3. Tho. q. 39. art. 8. disp. 65. *Multa sunt causa propter quas hoc potest accidere, ut si Sacerdos non sit baptizatus, vel non habeat intentionem, vel non ritè ordinatus, quod pendet à multis aliis causis, in quibus ferè in infinitum progredi possumus*; Sic Biel Section. 49. in Can. Miss. *Quia non potest esse eadem certitudo neque celebranti, neque populo circumstanti, de conversione panis in corpus Christi propter defectum aliquem impedientem & contingere potentem, ut quod fortè celebrans non est Sacerdos, siquidem nullus celebrans potest evidenter scire se esse baptizatum, aut legitimè ordinatum, similiter propter defectum alicujus necessariò requisiti ad consecrandum, ut pote debita intentionis, aut errorem commissum in forma vel in materia, & multò minus circumstantes infallibiliter scire possunt sub hostia fore Christum, ideo adoratio fieri debet sub conditione habituali tacita, vel actuali expressa tali scilicet si servata sint omnia ad consecrationem necessaria.* Quid quod nequidem ipsi conveniunt in accessoriis, & facile contingere potest, ut aliquod istorum requisitorum desit, varios enim casus enumerant, in quibus Transubstantiatio impeditur, ut si panis non fuerit ex tritico, si aquæ plusculum vino admixtum fuerit, si vinum acescat, si 13. panibus oblatis intentio feratur in 12 tantùm, in quo casu nullus omnino consecratus censetur, si defuerit nonnullorum verborum essentialium recitatio; si qui offert Sacerdos non est, & non legitimè ordinatus, &c. uno verbo præsentiam Christi in hostia pendere volunt à legitima consecratione, legitimam consecrationem à qualitate Sacerdotis, pronunciatione verborum, & intentione consecrandi; Nam intentionem Ministri esse de essentia sacramenti vult Concilium Tridentinum Sess. 7. Can. 11. Jam quis certus esse potest vel de intentione Sacerdotis, quæ nemini nisi soli Deo potest esse certa, vel de legitimo Baptismo, & Ordinatione? An ritè ab Episcopo ordinatus, Et an Episcopus iste rursus ab alio bene sit ordinatus? Quis certus de legitimâ pronunciatione verborum, & an ex parte materiæ vel formæ omnia requisita observata sint; nihilque omnino desit? Unde cùm impossibile sit, vel Sacerdoti celebranti, vel populo communicanti hæc nosse, impossibile est

à pe-

à periculo præsentissimo idololatriæ liberari; nec unquam ullus certus esse poterit Deum esse quem adorat, quod tamen ad legitimam adorationem requiri certissimum est, nam ex Paulo *quicquid fit sine fide peccatum est* Rom. 14. 23.

XX. Non me latet equidem Adversarios, qui sentiunt se urgeri hoc argumento, à quo nunquam tamen se expedient, varia captare effugia, ut vim ejus elevent. Alii quippe confugiunt hîc ad *adorationem hypotheticam*, ut audivimus ex Biele, unde Bonaven. in 3. sent. dist. 9. art. 1. q. 6. *sufficit quòd adorans in habitu hanc habeat conditionem, videlicet si consecratio debito modo facta est*, &c. Sed quis non videt hanc adorationem impiam esse & absurdam; nam omnis vera adoratio nititur fide, Ro. 10. 14. & accedentem ad Deum oportet credere Deum esse Heb. 11. 6. Jam qui hæsitat, utrùm id quod adorat Deus sit, An accedit illâ fide prǽditus? Annon cum Samaritanis colit quod nescit, & cum Athenienſibus nescit quid colat, & ἀγνώστῳ θεῷ sacra facit? quasi verò hoc ludibrium Majestati suæ fieri Deus patiatur à creatura, ut invocationem talem concipiat, *Adoro & colo te si Deus es.* Sanè si conditio illa ita conciperetur de futuro, ut diceret homo de objecto, quod adorandum proponitur, *adorabo te, si es Christus*, nec adoraret, antequam certior esset factus de veritate, posset fortè extra culpam constitui: Sed quum concipitur de præsenti, *adoro te si es Christus*, & non obstante dubitatione sua actu homo adorat, inexcusabilis est. 2°. Alii humanam certitudinem hîc sufficere arbitrantur, sed licèt ea in rebus humanis possit sufficere, in divinis non item, ubi divina requirũtur argumenta. Deinde hæc certitudo sequitur humana argumenta, sensus, rationem, testes, &c. Atqui Transubstantionem humana nulla adstruunt argumenta, sed omnia evertunt, sensus repugnant, repugnat ratio, horret animus. Denique quando nihil est periculi in re facienda, nec vel Deus lædi, vel proximus offendi potest, sufficiunt humanæ πληροφορίας argumenta, At quum gravissimum subest peccati in Deum & proximum periculum, quis non dixerit, piam mentem divinam πληροφορίαν ex Verbo Dei petere debere, ne turpiter in iis, in quibus salus nostra vertitur, impingat?

XXI. Denique licèt daremus Pontificios non peccare adorando sacramentum, quod Christum esse falsò arbitrantur; non possunt tamen diffiteri eos, qui certò in conscientia persuasi sunt non Christum ibi, sed merum panem esse, revera ἀρτολατρείας crimen commissuros si illum adorarent. Quænam E. hæc Tyrannis est Papæ, nos cogere velle ad istam genuflexionem & adorationem, & ni faciamus, ferro & flammis tanquam atheos sceleſtissimos mortalium persequi? Annon est manifestè nos ad idololatriam propellere; & tam grande peccatum nobis præcipere? Fidem Dei & hominum appellamus, num æquum sit à nobis postulare, quod sine tam immani scelere

lere dare non possumus ? Itaque hæc una ratio, etsi aliæ nullæ suppeterent, abundè sufficeret ad necessitatem secessionis & syncretismi impossibilitatem evincendam, quando sic apud nos statuimus, hoc objectum quod nobis adorandum præcipitur, nihil aliud quàm meram creaturam esse, & quæ proinde à nobis sine idololatria coli non potest.

XXII. Sed non desinunt ipsi colores quærere, quibus peccatum suum deleant, vel saltem incrustent & minuant. Addunt iterum, Si quod sit peccatum suum, quod non fatentur, non tale esse tamen quod secessionem inferre debeat, quando communionem colere non detrectemus cum Lutheranis, qui eundem præsentiæ realis & corporalis Christi in Cœna errorem secum foveant; Vel ergo secedendum esse planè ab illis, Vel non impossibilem esse & illicitum ad se accessum. R. Hæc est exceptio πολυθρύλλητος, quæ in omnium fermè Adversariorum ore versatur, & quam, licèt abundè à Nostris responsum sit, subinde tamen regerere non desinunt, quasi Achilleum aliquod & invictum argumentum. Verùm vanitas istius ratiocinii facilè deprehendetur, si sequentia attendimus. I. Non negamus fraternitatem non semel à Nostris oblatam esse Protestantibus, quos Lutheranos vocant, quia licèt errores quosdam foveant, tales tamen eos non credimus, qui fundamentum ipsum fidei & salutis evertant, in quibus proinde ferendis tolerantiæ Christianæ & fraternæ charitati locus esse potest & debet ex præscripto Pauli Philip. 3. 15. Rom. 14. 1. Certè si symbolica Scripta & Confessiones publicas utrinque respiciamus, ex quibus de Ecclesiarum sententia ritè judicari potest, (nec enim privatorum Doctorum opiniones & κυρίας δόξας si quæ sunt attendimus) patebit facilè hactenus per Dei gratiam in fundamentalibus Capitibus consensum mansisse, dissensum tantùm in quibusdam levioribus & minoris momenti esse, quæ salvâ charitatis compage tolerari possunt. II. Negamus eandem esse Pontific. rationem, nam ut cæteros errores gravissimos & capitales, quos errant, de quibus actum Disputatione primâ, mittamus; & qui necessitatem secedendi nobis imposuerunt, à quibus abhorrent Lutherani, qui in Protestantismo contra Papismum nobiscum conveniunt; Certum est longum latumque discrimen intercedere inter sententiam Lutheranorum circa Sacramentum, quam ferri posse dicimus, & Pontificiorum errores sive *Theoreticos* sive *Practicos*, quos meritò damnamus. Primò etsi statuant præsentiam aliquam Corporis Christi in Cœnâ, Nobiscum tamen negant constanter, & fortiter impugnant contra Pontificios Transubstantiationis monstrum, sacrilegum Missæ sacrificium, absurdam solarum specierum, destructâ panis substantiâ, præsentiam, Communionem mutilam sub unâ specie, Theatralem sacramenti circumgestationem, asservationem, repositionem, & alia innumera,

Disput. III. quæ Adversarii congerunt. Secundò licèt præsentiam aliquam Christi necessariam velint, nolunt tamen fieri per μετουσίαν & ex vi verborum sacramentalium, ut Pontificii, & ejus modum ἄρρητον & inexplicabilem fatentur, & quum ita se explicant, ut facilè pateat eos puriorem habere mentem quàm linguam; præsentiam quippe talem innuunt, quæ *non sit per & propter quandam essentiæ humanæ immensitatem, sed propter purissimam cum λόγῳ unionem*; ut loquitur *Gerardus loc. com. de Attrib. div. sect.* 182. & disertè profitentur se talem credere præsentiam, quæ non destruat tamen essentiales naturæ humanæ proprietates *Confess. Orthod.* cap. 6. talem quæ panem in esse suo physico integrum linquat, nec ullam conversionem inferat, quæ doctrina est Pontificiorum, quæ congeriem absurditatum gravissimarum post se trahit.

XXIII. Sed quod caput rei est, apud Pontificios non tantùm sunt errores multi *theoretici* graves & intolerandi circa sacramentum; Sed præcipuè *practici*, quia venerationem & cultum sacramenti nobis præscribunt, & sub pœnâ sanciunt, quem tamen idololatricum esse credimus. At Lutherani quocunque tandem modo errent circa sacramentum, errant tantùm theoreticè, non practicè; nihil enim est in eorum praxi & cultu, quod nos ad idololatriam impellat; Licèt enim Christum præsentem esse velint in sacramento, tamen adorationem sacramenti nec ipsi inducunt, nec aliis imponunt; ideò nulla potest illis affingi idololatriæ, quam severè damnant, suspicio, nec quicquam obstat, quominus, salvâ conscientiâ, vel illi in communionem nostram recipi, vel nos cum illis, si eodem modo sint erga nos animati quô nos erga ipsos, communionem colere possemus, quod cum Pontificiis fieri nequit.

XXIV. Neque hîc audiendi sunt Adversarii, quum reponunt; Etsi hanc adorationem non præcipiatur, eam tamen ex eorum sententia sponte sequi, ideoque longè graviùs peccare Lutheranos non adorantes, Pontificiis adorantibus, *Quis enim*, inquiunt, *majus crimen esse dicat in Catholicis, Iesum Christum in Eucharistia præsentem adorantibus, quàm in Lutheranis, Christum quem præsentem credunt, suo honore privantibus*. Nam primò falsò supponunt ex præsentia Christi in Sacramento, quam statuunt Lutherani, sequi sacramenti adorationem: nam licèt credant Christum esse in sacramento, non propterea credunt esse ipsum sacramentum, quia panem semper manere panem confitentur, multò minùs sacramentum ipsum adorandum statuunt, nec ulla ratione id ex eorum hypothesi potest elici; nam non statim adorandæ sunt res, in quibus Deus præsens est, ut antea diximus. Secundò gratis etiam supponitur ex positione præsentiæ realis & corporalis Christi in pane, sequi necessitatem adorationis Christi in pane, ut enim ex præsentia Dei in lapidibus vel arboribus, &c. non sequitur externo aliquo cultu statim eum ibi esse adorandum

randum, sed demum ubicunque radios aliquos præsentiæ suæ vel in gratia vel in gloria patefacit; Ut ex præsentiâ Divinitatis Christi in baptismo, non sequitur Christum esse in aquis baptismi adorandum; Ita nec si esset in signis Eucharistiæ, statim sequeretur ibi cum illis esse adorandum; quia ibi invisibiliter corpus ejus lateret absque ullo divinæ Majestatis radio, nec ut vivum, sed ut mortuum proponeretur, sed in cœlo demum adorandus est, ubi vult quæri, & ubi vivit & gloriosè se nobis manifestat. Quò pertinet formula Veterum, quæ in ipso Can. Missæ retinetur adhuc speciali providentiâ Dei, *sursum corda*, quæ docet Christum non in pane, sed in cœlo quærendum esse. Non debet ergo vitio verti Lutheranis, si adorationem suam non dirigant ad Christum in Eucharistia latentem invisibiliter, sed ad eum gloriosè in cœlis regnantem. 3. Etsi hoc ex ipsorum dogmate consequeretur, non posset tamen hoc legitimè ipsis imputari; Quia consequentiam hanc nec vident nec admittunt; Imò disertè protestantur se ab ea quàm maximè abhorrere. Quis verò dixerit illi, qui thesin aliquam tuetur, statim omnes consequentias, quæ inde deduci possunt, sive verè sive probabiliter tantùm, licèt eas non agnoscat, nec probet, posse aut debere impingi? Cùm ergo certum sit Viros fratres adorationem Sacramenti, pro qua Pontificii, ut pro aris & focis pugnant, constanter detestari, neque adorationem Christi in pane, sed in cœlo agnoscant, aut videant hanc ex sententia sua sequi, quam alii eliciunt; nemo non videt, aliam planè ipsorum & Pontificiorum hîc esse rationem. DISPUT. III.

XXV. Crimen ergo Pontificiorum non in eo est, quòd Christum adorent, Sed 1. quòd non adorent eo modo, quô præcepit Deus, 2. quòd species cum Christo adorent, 3. maximè quòd pro Christo sacramentum & panem, id est, id quod revera non est Christus, adorent. Neque valet ipsorum intentio & cœca fides, quia ut antè diximus, erronea intentio non excusat. Itaque peccant hîc Pontificii, non tantùm in *loco* cultûs, quia quærunt & colunt Christum ubi non est quærendus, scilicet in signis sacramentalibus, sed etiam in *Objecto*, quia adorant hostiam pro Christo, quæ re ipsa Christus non est, quicquid illi statuant. Denique etsi Lutherani non adorant sacramentum, vel Christum in pane, non privant tamen eum debito honore, adorare enim non desinunt Christum in Eucharistiæ usu, ut passim testantur. Sic & Reformati, utut sacramenti adorationem, tanquam crimen longè maximum, aversentur, non denegant tamen Christo cultum debitum in hujus sacramenti celebratione, imò quocunque tandem modo communicent, sive stando, sive sedendo, sive genuflectendo, ut à variis fit diversimodè; certum est Christum ab omnibus adorari, non ut in pane latentem, sed ut in cœlo sedentem. Quæ omnia, ne ulteriùs quid addamus, satis superque docent, perperam

Disput. III.

nobis imponi, quòd cum Lutheranis syncretismum inire non recusemus, nolimus verò cum Pontificiis, cùm tam memorabile inter utrosque discrimen intercedat.

XXVI. Atque ita executi sumus paulò fusiùs, quæ pertinebant ad Sacramenti adorationem: Sequitur jam *Crucis* cultus, qui paucioribus verbis à nobis absolvetur. De *Cruce* autem hic quum loquimur, non sumimus eam, vel *metonymicè* pro *Christi passione* & Christo crucifixo, quo sensu, 1. Cor. 1. 18. Evangelium dicitur *sermo Crucis*, id est, de Christo crucifixo, 1. Cor. 2. 2. & alibi non vult gloriari Paulus nisi in *cruce Christi*, Galat. 6. id est, in ejus morte & passione, 2. pro mortis Christi prædicatione, ut 1. Corint. 1. 17. *ne irrita reddatur crux Christi*, & Galat. 6. 12. ne ob *crucem Christi*, id est, Evangelium, quod crucem Christi prædicat, *persecutionem patiantur*. Nec eam usurpamus *impropriè*, quo modo afflictiones fidelium vocantur *cruces*, quia ita Christo crucifixo conformes fiunt, Matth. 10. 38. Sed *propriè* pro instrumento Dominicæ passionis, tum pro ligno illo, in quo affixus fuit Salvator, tum pro imagine ejus sive picta sive sculpta. In hujus autem veneratione Crucis manifestam contendimus à Pontificiis committi idololatriam. Siquidem recepta est apud ipsos sententia, *latriæ* cultum, qui soli Deo debetur, Cruci ejusque imagini exhibendum esse, Thomas p. 3. q. 25. art. 4. *Si loquamur de ipsa Cruce, in qua Christus crucifixus est, utroque modo est à nobis veneranda, uno scilicet modo, in quantum repræsentat nobis figuram Christi extenti in ea, alio modo ex contactu ad membra Christi, & ex hoc quòd ejus sanguine est perfusa, unde utroque modo adoratur eadem adoratione cum Christo, scilicet adoratione latria, & propter hoc crucem alloquimur, & deprecamur quasi ipsum Crucifixum: Si verò loquamur de effigie crucis Christi in quacunque alia materia, putà lapidis vel ligni, argenti vel auri, sic veneramur crucem tantùm ut imaginem Christi, quem veneramur adoratione latriæ.* Ad Thomæ sententiam accedunt plerique Scholastici, *Bonavent.* ætate suppar Thomæ, idem iisdem rationibus probat in 3. sent. dist. 9. q. 4. *Alex. Alens.* Bonaventuræ præceptor p. 3. q. 3. *Biel* in expo. Miss. sect. 49. 50. *Andrad.* l. 9. pro Conc. Trid. & alii plures, quos vide citatos apud Valent. Tom. 4. disp. 1. q. 24. unde Vasques in 3. Tho. disput. 111. c. 2. dicit Catholicam fidem & doctrinam esse, Quòd *non solùm crux illa, in qua Christus mortuus est, sed & quacunque Crucis figura, vel in materia permanenter sculpta, aut depicta, vel in aëre, aut manu, aut digitis expressa, exosculanda & adoranda est.*

XXVII. Nec alia est praxis ordinaria; Cultum quippe latriæ soli Deo debitum tam internum quàm externum illi tribuunt, *internum* quidem, quia spem salutis in ea ponunt; & Thomas inde probat cultum latriæ deberi cruci, quoniam in illa salutis spem ponunt,

nunt, *Illi*, inquit, p. 3. q. 25. art. 4. *exhibemus latria cultum, in quo ponimus spem salutis, sed in Cruce Christi ponimus spem salutis; cantat enim Ecclesia Dominicâ passionis Domini in hymno. O crux ave spes unica, E. crux Christi adoranda est adoratione latria.* Ne autem, quod quidam hîc excipiunt, hæc verba de Crucifixo metonymicè intelligenda putemus, non verò de ipsa cruce, manifestum est ex integro hymno, & præsertim ex verbis præcedentibus, hæc nonnisi ad ipsum lignum crucis dirigi posse, sic enim habent in *Brevi. Rom. Domini. passio.* DISPUT. III.

Arbor decora & fulgida
Ornata Regis purpurâ
Electa digno stipite,
Tam sancta membra tangere,
Beata cujus brachiis
Secli pependit pretium,
Statera facta corporis
Prædámque tulit Tartari
O crux Ave spes unica
Hoc passionis tempore,
Auge piis justitiam
Reísque dona veniam.

Ubi nemo non videt crucem seorsim à Christo compellari. Non meliùs elabuntur, qui dicunt has laudes figuratè ad crucem referri per prosopopœam, Poëtis & Oratoribus satis familiarem; nam ut bene notat *Vasques* in 3. Tho. q. 25. disp. 109. cap. 4. Quamvis per figuram prosopopœam sæpius cum re inanimata loquamur, ineptè tamen etiamsi figuratè ab ea peteremus salutem & gratiæ augmentum, nec prosopopœa liberat eos à crimine idololatriæ, sine cujus criminis reatu nemo potest ita alloqui imaginem, aut ejusmodi rem aliquam, ut ei religiosè supplicet, & ab ea veniam peccatorum petat, quæ tamen isti non verentur petere à lignea cruce.

XXVIII. Spem autem & fiduciam collocare ipsos in cruce, tum quoad adeptionem bonorum, tum quoad liberationem & protectionem à malis, probant verba *Pontificalis Rom.* quibus Episcopus utitur in benedictione novæ crucis, parte secundâ, titulo de Benedict. novæ crucis: *Ita quæsumus accipias istam crucem, quemadmodum & illam quam manibus amplexus es, & sicut per illam Mundus expiatus est à reatu, ita offerentium famulorum tuorum anima devotissima hujus crucis merito careant omni perpetrato peccato.* Et rursus, *Oramus te Domine sancte Pater omnipotens, sempiterne Deus, ut digneris benedicere hoc lignum crucis tua, ut remedium salutare*

Disput. III.

generi humano sit, soliditas fidei, bonorum operum profectus & redemptio animarum, sit solamen ac tutela contra sæva jacula inimicorum per Dominum nostrum. Accedit externus latriæ cultus tum signi tum facti, *signi* quia eam *adorant*: Nam in Pontifi. ubi suprà, 1° *Pontifex seu Episcopus quivis, flexis ante crucem genibus ipsam devotè adorat & osculatur, vexillo enim Crucis omne genu, & omnis lingua confitetur.* Præcipuè verò in die Parasceves solent flectere genu cruci, eamque osculari. Ubi enim Papa aut Sacerdos detegit paulatim crucem, eamque populo ostendens, ait, *Ecce lignum crucis*, cui respondent Capellani, *in quo salus Mundi pependit*, deinde Cantores perficiunt, *venite adoremus*; Ad ea verba procedit Papa, exutis calceis per unum ex Scutiferis, & genu ter flexo adorat, & osculatur, post Papam Cardinales, Imperatores, Reges, si adsint, tum Episcopi &c. ita à summo Pontifice ad infimum Caudatarium omnes crucem adorant & osculantur, Vid. lib. *Ceramoniarum Romanarum* feria 6. majo. hebdo. *Facti* etiam cultum exhibent, templa, festa, aras, ei consecrando, incensum illi adolendo, & suaves odores offerendo, teste *Bellar.* cap. 13. lib. 1. de Triumphan. Eccles. *Suaves odores etiam cruci offerimus in Ecclesia.* Jam incensum adolere sacrificium Deo proprium est. Unde Israëlitæ notantur abominandæ idololatriæ crimine Eze. 8. 11. quòd quisque in manu sua thuribulum haberet, quô imaginibus suis adolerent. Et in primitiva Ecclesia, veteres Christiani mortem subire maluerunt, quàm aliquot grana thuris in honorem Cæsaris apponere, qui enim id faciebant, putabantur sacrificare. Hoc verò clariùs patet ex sacrificiis spiritualibus orationum & laudum, quibus eam colunt, ut passim in Breviariis leguntur: *Crux splendidior cunctis astris, mundo celebris, hominibus multùm amabilis, sanctior universis, quæ sola fuisti digna portare talentum Mundi* &c. *salva præsentem catervam in tuis hodie laudibus congregatam* &c. In Breviario Rom. in Festo Inventio. & Exalt. S. Crucis, & alibi, *Crux Christi salva nos, Crux Christi defende nos*, in Hortulo animæ.

XXIX. Hæc verò omnia clamant, nobis etiam tacentibus, Cultum omnem, qui Deo debetur in Crucem transferri: Quòd si hoc non est idololatriam crassam committere, non video quid sit idololatria. Nam cùm nemo neget crucem istam lignum esse & stipitem, nemo negare potest cultum religiosum illi exhibitum in rem creatam transferri: Nec eos excusare potest quod ajunt, Primò *Illum honorem, qui exhibetur cruci, referri ad rem significatam cujus est signum, non ad ipsam crucem in se.* Quia nec Crux Christi signum potest dici, & ex dictis patet cultum istum directè referri ad Crucem ipsam; Unde Thom. loc. cit. testatur, etiamsi ratione ipsius Crucifixi reverentia ista Cruci exhibeatur, tamen ob eam causam crucem eos adorare eadem adoratione cum

cum Christo, & propter hoc eos crucem alloqui & deprecari quasi ipsum Crucifixum. Non quod addunt secundò, *Cultum qui per se & propriè debetur imagini crucis, non esse latria cultum propriè, sed quendam multò inferiorem, qui analogicè & reductivè referatur ad latriam, tanquam imperfectum ad perfectum*, *Bellarminus* lib. 2. de Eccles. triumph. c. 25. nam etsi hoc concederetur respectu imaginis Crucis, sequeretur semper ipsam Crucem ut prototypum latriâ per se & propriè esse adorandam. Sed in sequentibus quum de Imaginibus disputabimus, docebimus cultum nullum talem reductivum & analogicum dari posse sine idololatriæ participatione. Nec denique quod tertiò subiiciunt cum *Gregorio de Valentia*, qui fidentiùs quàm Bellarminus & magis rotundè adorationem Crucis adstruit, *se deferre cultum latria imaginibus Christi, & Crucis, sed non sicut Christo.* Nam sic impurissimum scortum posset se tueri quum facit copiam corporis sui adulteris, iniquè secum agi, si adulterii condemnetur, quoniam non eodem facit animo atque affectu, quô se consociat viro suo. DISPUT. III.

XXX. Nihil attinet autem ut rationes varias fusiùs excutiamus, quibus idololatricum hunc cultum adstruere conantur, quanquam facillimum esset earum vanitatem retegere; & commemorâsse, eas refutâsse est. Quid enim afferre possunt, quod tantam dignationem Cruci concilieт, ut adoranda sit? An *contactum Christi*, quasi per eum, virtutem aliquam aut sanctitatem inhærentem habuerit, quæ tali cultu digna sit? Sed alia multa Christum tetigerunt, quæ nullam tamen ex eo sanctitatem duxerunt, ob quam ab hominibus religiosè colerentur; nec ullus nisi absurdissimè dixerit, rem inanimatam posse ex contactu personæ sanctitatem aliquam inhærentem, & virtutes morales habere, quarum respectu aliquo cultu digna censetur. Prærerquàm quòd hoc Crucem Christi tantùm respiceret, non imagines Crucis, quibus tamen idem hodie honor defertur. An afferent secundò usum Crucis ad Redemptionem hominum, quòd ea fuerit electa & honorata à Christo, ut esset Altare sacrificii, scala ad Regnum, & instrumentum liberationis nostræ, quô Diabolum vinceret ac de eo triumpharet? Sic sanè *Bellarminus* ratiocinatur; sed quàm frigidè quivis videt. Nam 1. etsi hoc daretur, non valeret tamen consequentia quæ hinc elicitur ad adorationem; quia triplici ista phrasi significaretur tantùm usus Crucis, nulla autem qualitas inhærens, adoratio autem refertur ad aliquid non propter usum, sed propter naturæ ὑπεροχὴν & eminentiam, 2. dist. *Crucem materialem, à mystica*, & lignum, à merito passionis ejus, qui illi affixus est; elogia hæc non priori, sed posteriori dicuntur respectu, nec nisi perperam Cruci ista tribui possunt, quæ ad passionem pertinent. Non est *Altare sacrificii*, nam altaris est sanctificare illud,

Disput. III. illud, quod in ipso offertur, Matth. 23. 17. An verò Crux sanctificavit carnem Christi? Annon potiùs caro sanctificavit crucem, & è ligno maledicto fecit lignum vitæ benedictum? Itaque Christus ipse fuit omnia, *Sacerdos* in persona, *Sacrificium* in natura humana seu carne, *Altare* in divina, unde seipsum dicitur *per Spiritum æternum obtulisse*, Hebr. 9. 13. Si verò à quibusdam ita Crux vocata est, impropria fuit & minùs accurata locutio. Non *scala ad Regnum*, nec enim per Crucem simpliciter, sed per mortem Crucis aditum sibi ad regnum fecit; frustrà confirmatio petitur

Joan. 12. 32. ex Jòa. 12. 32. *Si exaltatus fuero è terrâ, omnia traham ad me*: hæc quippe verba non crucem, sed mortem in Cruce notant, ut Christus optimus sui interpres docet, Luc 24. 26. *Nonne oportuit Christum omnia hæc pati, & sic ingredi in Regnum?* Denique perperam dicitur *liberationis instrumentum*; aliud enim est *instrumentum passionis* Christi materialiter spectatæ, aliud *instrumentum redemptionis*. Crux prius potest dici, non posterius, non per Crucem, sed per Crucifixum redempti sumus & salvati, Nec aliud evincunt

Col. 2. 14. loca, quæ in eam rem laudantur, Coloss. 2. 14. ubi in Cruce triumphâsse dicitur de Principatibus, *&c.* affixo ibi chirographo

1. Pet. 2. 24. nobis adverso, & 1. Petr. 2. 24. *portâsse peccata nostra super lignum*; Notum quippe, hæc de Cruce non posse dici propriè, quid enim Crux materialis conferre potuit ad peccatorum expiationem? sed de Crucifixo, qui per mortem Crucis hanc insignem de Diabolo reportavit victoriam, & peccata nostra delevit. Unde patet quàm falsò & injustè ut Crucis Christi osores traducamur, quia cultum illi nullum exhibere volumus, hunc soli Crucifixo reservantes. Non est, crede mihi, verus discipulus Crucis, qui eam præ oculis depictam habet, vel in manibus gestat ac colit; sed qui in corde penitus insculptam gerit, & qui ita Christum Crucifixum veneratur & diligit, ut cum eo totus crucifixus sit, Galat. 2. 20.

Gal. 6. 14. & vers. 24. hoc verè est in Cruce Christi gloriari. Galat. 6. 14.

XXXII. Unum superest quod urgent etiam Adversarii, Ecclesiæ scilicet veteris praxim, apud quam *Crucis signum*, & *cultum* in usu fuisse ab initio pertendunt; Unde Christiani *Religiosi crucis* dicti, & Gentiles ipsis adorationem crucis objiciebant, ut constat ex *Tertulliano* & *Minutio Felice*, quod non fecissent tamen, nisi aliquem cultum illi exhibuissent. ℞. Frustrà hic patrocinium Ecclesiæ veteris advocatur: Certum est Ecclesiam Apostolicam nullum cruci cultum exhibuisse, nullum sanè vel in Actis vel in Epistolis Apostolicis ejus extat vel minimum vestigium. At si idem cum Pontificiis statuissent, nonne summâ diligentiâ lignum hoc abstulissent, & asservâssent, nonne venerationem hanc populo Christiano commendâssent in Scriptis suis, & exemplo suo docuissent, de quibus omnibus altum apud ipsos silentium? 2. Si de Ecclesia

Ecclesia Christiana sermo est, probari non posset ante Constantinum M. ullam apud Christianos in usu fuisse Crucis imaginem pictam aut fabricatam ex ligno, auro, similive materia; ipse quippe primus perhibetur permotus visione cœlesti, quæ victoriam in signo crucis portendebat, cum his verbis *Ἐν τούτῳ νίκα*, Vexillum Imperiale, *Labarum* dictum, in formam crucis confecisse, ut observat *Euseb.* lib. 1. *de vita Constan. cap.* 22. 23. & *Sozome. lib.* 1. *hist. cap.* 4. Ita primis Christianis ne visa quidem unquam erat crux, nedum ut esset adorata. Nec ex illa prima ætate Christianismi ad annum Domini 300. quemquam Adversarii proferunt vel habent, qui crucis adorationem vel commendet, vel memoret, ut observat *Dallæus* lib. 1. de Relig. Cultus objecto cap. 8. Non quidem diffitemur signum crucis, sed *ἀνύπαρκτον*, & in aëre certo digitorum motu formatum, jam antea in usu fuisse, ut liquet ex *Tertull.* de coro. mili. cap. 3. *ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum &c. quacunque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.* Sed id absque lege Scripturæ & Apostolica traditione fiebat, ex sola consuetudine & traditione non scripta, ut fatetur ibidem Tertullianus. Verùm hoc signo usi Veteres, non ut adorando, nec ut operativo ex opere operato, quod vult *Bellarm.* lib. 1. de Imaginib. cap. ultimo; Sed tantùm ut *signo discretivo* Christianitatis & tesserâ, quâ se invicem Christiani internoscerent, & ut quod probro vertebatur, quòd Christum crucifixum sequerentur, illi gloriæ adscriberent; quod bene observat *Andreas Masius* in Jos. 22. ubi ostendit ex Lactantio, Tertulliano, Nazianzeno, Basilio, ob eam causam hoc monumentum tantâ veneratione habitum apud vetustissimos Christianos, non ut adoraretur, sed ut testimonium esset Christi crucifixi.

DISPUT. III.

XXXIII. Nec desunt loca diserta Veterum, quibus constat, quàm alieni fuerint à Crucis adoratione; quæ omnia recensere non patitur instituti nostri ratio: unus vel alter locus nobis erit instar omnium. Octavius apud Minutium Felicem respondens Cæcilio, qui inter turpia & nefanda, quæ apud suos de Christianorum cultu & religione spargi & jactari tradit, *Crucis* quoque *cultum* memorat, ad hanc calumniam reponit. *Cruces nec colimus, nec optamus, vos planè qui ligneos Deos consecratis, cruces ligneas, ut Deorum vestrorum partes, forsitan adoratis.* Ambrosius in Orati. funeb. Theodo. ubi de inventione crucis loquitur, *Helena*, inquit, *invenit titulum, Regem adoravit, non lignum utique, quia hic gentilis est error & vanitas impiorum.* Frustrà verò hîc laudatur versus Lactantio tributus in carmine passionis, *Flecte genu, lignúmque crucis venerabile adora*, quod Bellarm. affert lib. 2. de S. Imag. cap. 12. Nam Viri docti pridem observârunt Carmen esse supposititium, ut observat Michael *Thomasius* notis in Lactan. & ex eo *Possevinus*, qui negant

Disput. III.

gant hoc carmen in ullis Codicibus antiquis inveniri. Nec nos movere debet, quòd hoc impactum dicatur Christianis à Gentibus; Nam à calumniis & criminationibus Ethnicorum non procedit argumentum. Quis enim nescit, quàm multa Christianis ab iis objecta falsissimè fuerint, ut Capitis Asinini adoratio, adoratio Solis, Ononychitis, & similia, quæ leguntur apud *Tertull.* in Apolog.? Ejusdem commatis est objectio ista, quam constanter illi refellunt. Vid. *Tertull.* Apol. cap. 15. 16. 17. ubi non magis illas de Capite Asini, de Sole, de Ononichyte, quàm hanc de cruce appellat *falsam opinionem*: Ideo æquè mentitos Ethnicos cùm dicerent crucem à Christianis coli, quàm cùm asini caput, & reliqua. Idem testatur *Minutius Felix in Octav. Cyrillus lib. 6. cont. Iulia. Celsus* sanè, qui acerrimus fuit Christianorum adversarius, crucis cultum Christianis nusquam objecisse reperitur in eo quem adversùs Nostros composuit libello, quem Origenes solidè confutavit, quod argumento est, non fuisse suo tempore adoratam Crucem. Si enim jam tum adorata fuisset, qui Christi crucifixi cultum tam acriter & toties Nostris objicit, Cur is Crucis cultum, qui multò absurdior & terrior videtur, ne semel quidem objecisset?

XXXIV. Fatendum est sequentibus seculis, gliscente paulatim superstitione, post Constantinum Magnum, Crucis imagines paulatim in Christianorum Oratoria introductas fuisse, maximè ex quo invaluit traditio de inventa ab Helena Constantini matre, verâ Domini Cruce, circa annum 326. Cujus vanitatem multa tamen evincunt, maximè quòd nemo reperitur eorum, qui Helenam viderunt, iisdemque cum ea temporibus vixerunt, qui ejus meminerit: Eusebius inprimis, qui illi familiaris erat, quique de vita Constantini opus conscripsit, in cujus parte tertia multis Helenæ pietatem laudibus effert, & illud ipsum iter ejus in Judæam, in quo Crucem Dominicam ab ea repertam fuisse volunt, describit, resque in eo gestas narrat; sed de Cruce Domini repertâ, non modò nullum verbum facit, sed nihil quicquam, quod eò referri possit, innuit. Quod occasionem procul dubio dedit Gelasio Pontifici Romano I. an. D. 494. scriptum hoc de Inventione Crucis inter libros Apocryphos & cum cautione legendos, referendi in Decreto de libris Apocryphis, apud Gratianum Distinct. 15. Quod verò affertur à Bellarmino lib. 2. de Imag. cap. 27. de Chronico Eusebiano, quod in vulgatis Hieronymianæ interpretationis Codicibus ad ann. 16. Constantini refert, *Helenam Constantini matrem divinis monitam visionibus beatissimum Crucis lignum, in quo salus Mundi pependit, apud Hierosolymam reperisse*, non evincit, hæc revera esse verba Eusebii, quæ in Græca editione Scaligeri non occurrunt, nec in accuratioribus Codicibus Latinis; sed ostendunt tantùm à mala manu post Autoris mortem inserta fuisse ex Ruffino, ut non

sine

sine ratione conjicit *Scaliger*, quia eadem fermè verba leguntur apud Ruffinum, in Historia Ecclesiastica, quo loco, sermone de Helena instituto: *Divinis*, inquit, *admonita visionibus Hierosolymam petit, atque ibi locum in quo sacrosanctum Corpus pependerat affixum, ab incolis perquirit, tum purgato loco, tres confusò ordine reperit Cruces.* Quam traditionem Ruffinus, & post eum Ambrosius, Paulinus, & alii sequentium seculorum Scriptores, referunt, non à certis Autoribus, & oculatis rei gestæ testibus acceptam, sed ex incertis, & temerè ab aliquo reliquiarum studioso confictis rumoribus haustam, ut omnino fit verisimile.

XXXV. Licèt autem hæc traditio Crucis Imaginum usum longè fortiùs in Ecclesias introduxerit, repugnantibus licèt variis Viris piis, qui huic errori gliscenti se opponebant, ut patet ex Epiphanii epistolà ad Joannem Episcopum Hierosolymitanum: Certum est tamen nondum tam fuisse adorationis objecta, quàm mystica quædam insignia, & fidei Christianæ symbola, quæ ad memoriam, non verò ad cultum proponebantur. Donec sequentibus temporibus, res in apertum abusum mutata est ab iis, qui aliquem Cruci honorem & cultum deferre cœperunt, ut *Iulianus* apud Cyrillum Alexandrinum lib. 6. illis opponit circa annum D. 462. non diffitentibus illius seculi Scriptoribus. Qui cultus inveteratâ consuetudine confirmatus est, non sine multis certaminibus, & tandem seculo octavo exeunte, sancitus in Pseudonicæna Synodo an. D. 797. Atque hæc de *Crucis Cultu* dicta sunto. Superest ut *de Reliquiarum* veneratione & cultu aliquid etiam dicamus, quod non minimum est Romanæ Idololatriæ argumentum.

XXXVI. *Reliquiarum* autem nomine, non sola Sanctorum defunctorum corpora apud Pontificios notantur, sed omnia quæ ipsorum fuère, dum viverent, ossa nimirum, carnes, sanguis, dentes, ungues, capilli, cineres, vestimenta, togæ, tunicæ, interulæ, pallia, caligæ, crepidæ, calcei, cingula, pectines, cilicia, flagella, & alia id genus quæ commemorare nihil attinet. Hisce verò omnibus religiosum cultum deferri res ipsa clamat, & praxis publica clarè evincit. Constat quippe corpora vel ossa Sanctorum, & quæcunque ad illos putantur pertinuisse, ex sepulchris eruta elevari, & in conspicuo loco, imò sæpe supra altare collocari, auro, argento, serico exornari; In Processionibus & supplicationibus Reliquias istas circumferri, à populo tangendas, osculandas vel spectandas, coram illis gestu & animo adorabundos procidere: In illis gratiam & beneficia Dei quæri; Eis pretiosa dona offerri; Ad loca ubi reliquiæ esse putantur, religiosas peregrinationes suscipi; In altari includi ad sanctitatem Eucharistiæ conciliandam; In collo ex devotione & fiducia ad Deum & Sanctos portari; Tactis reliquiis juramenta fieri; Et tali religiosæ venerationi reliquiarum gra-

Reliquiarum cultus.

tiam, beneficia, efficaciam precum apud eas fusarum, & remissionem peccatorum obtineri, quæ omnia luce meridianâ clariùs docent religiosè eas coli.

XXXVII. Ne verò hoc ipsis falsò & perperam à nobis impingi querantur, quod subinde facere solent, graviter succensendo Doctoribus nostris, imò & mendacii eos accusando, dum Reliquias ab ipsis *adorari* & *divinis honoribus* affici scribunt, ut *Bellarminus* lib. 2. de Reliquiis & Imagi. Sanctor. c. 2. 3. *Nos*, inquit, *Reliquias honoramus & osculamur, ut sacra pignora Patronorum nostrorum, sed nec adoramus ut Deum, nec invocamus ut Sanctos.* Videamus annon justè hoc ipsis tribuatur. Primò adorationem istam sancitam & approbatam fuisse in Concilio Nicæno II. patet ex verbis Actionis IV. *Ossa, cineres, pannos, sepulchra denique adoramus, illis tamen non sacrificamus.* Concilium Tridentinum eodem sensu, cultum istum confirmat Seff. 25. Decreto de Invocatione Sanctor. Mandat Episcopis ut doceant, *Martyrum & aliorum Sanctorum cum Christo viventium corpora à fidelibus esse veneranda, per qua multa beneficia hominibus à Deo præstantur; Tum eos omnes damnandos esse* pronuntiat, *qui affirmant Sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eos aliáque sacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari, & eorum opis impetrandæ causâ, Sanctorum memorias frustrà frequentari, prout eos jampridem damnavit & nunc etiam damnat Ecclesia.* Ubi licèt subdolè & callidè more suo agens Synodus, abstineat quidem ab *adorationis* voce, & solius venerationis & honoris meminerit, superstitionis suæ dedecus sub vocabulorum istorum ambiguitate tegens, non aliam tamen esse ejus mentem, quàm cultum religiosum Reliquiis debitum præscribere, vel ex eo patere potest, quòd damnet eos qui *affirmant Sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi*, quibus verbis dubium non est, quin perstringat Doctores nostros, non quòd honorem debitum Sanctorum & fidelium corporibus denegemus, qui consistit in honesta sepultura & pia custodia, quem à Nobis illis deferri sat notum est, sed quòd venerationem, & religiosum honorem illis reddere recusemus; quod ex eo etiam colligitur, quando addunt talem esse venerationem, per quam sacra monumenta à fidelibus frequentantur, & eorum opis impetrandæ causâ memoriæ Sanctorum frequentantur, quod religiosum cultum omninò importat.

XXXVIII. Hoc verò candidiùs & apertiùs exponit Vasques in 3. Tho. quæst. 35. disputat. 112. *Apud Catholicos*, inquit, *veritas indubitata est, reliquias Sanctorum, sive fuerint partes ipsorum, ut ossa, carnes, & cineres, sive res aliæ quæ ipsos tetigerunt, vel ad ipsos pertineant, adorandas & in hoc honore sacro habendas esse.* Et disp. 113. init. *Cinctoria & sudaria Pauli*, ait, *adorationis cultu*

fuisse

fuisse veneranda, & sic passim loquitur. *Valdensis* ex Damasceno statuit non modò lignum Crucis Domini, sed etiam sepulchrum, præsepe, clavos, lanceam, vestes, Sion & Golgotha loca esse *adoranda*, & eos veluti hæreticos refutat, qui Deum quidem in his rebus aut locis adorari concedunt, res verò ipsas, vel loca *adoranda* negant, Doctrinal. p. 3. Tit. 13. cap. 120. & alibi c. 121. *Omnes Dei Sanctos & eorum reliquias esse suis gradibus adorandas.* Nec aliter loquuntur hodie *Iansenistæ*, patet ex responso ab ipsis dato super miraculis, quæ edita ferebantur à sancta Spina apud Ecclesiam Portus Regii, ubi vindicantes ea ab obtrectatorum calumniis non semel dicunt, Sacram illam Spinam, quam ex corona Domini spinea decerptam jactant, *adorari.* Et *magnam mortalium catervam adire Ecclesiam illam suam ad Spinam adorandam.* Et *Sanctas Moniales cum profunda veneratione spinam Dominicæ coronæ adorare*, & sic passim loquuntur p. 15. 18. 22. Eò pertinet etiam quòd Catechesis Tridentina in tertium præceptum, quod ipsis est secundum, probat juramenta per reliquias, *Ad faciendam*, inquit, *fidem, per res creatas juramus, ut per sacra Dei Evangelia, per Crucem, per Sanctorum reliquias & nomen.* Qui honor ad latriæ cultum pertinet, siquidem eum per quem juramus adoramus, testem conscientiæ & ultorem imprecamur si fallimus. Huc facit quòd in legibus Ecclesiæ Romanæ, quæ in Pontificali habentur, nullum Altare consecratur absque reliquiis, unde Capite de Consecratione Altaris, altare dicitur dedicari in honorem Sancti, cujus reliquiæ includuntur altari, quasi reliquiæ sanctitatem aliquam altari & rebus, quæ illi imponuntur, possent conciliare. Ex quibus omnibus non obscurè colligitur, Reliquias non modò magno esse apud Romanos in pretio, sed cultum sacrum illis exhiberi. Quomodocunque autem vocare libeat cultum illum, sive *adorationem*, quod candidius & rei ipsi planè consentaneum, sive *venerationem*, quod tanquam commodius, ad obumbrandam cultûs istius turpitudinem, retinent, parum refert, modò constet esse cultum religiosum, qui defertur creaturis mortuis, rebusque corporeis & inanimatis; quod nemo non videt esse crassissimam idololatriam.

XXXIX. In eo sanè miram fraudem Satanæ observare est, quâ ludificatur populos, dum occultantur divina Apostolorum Scripta, ex quibus tela petuntur ad errorem & idololatriam confodiendam, ostentantur & adorantur eorum reliquiæ. Et cùm Christus in Verbo suo, Sacramentis, & aliis gratiis spiritualibus quærendus esset, abducitur plebs Christiana ad fascias, vestes, subuculas, & alia id genus argumenta, in quibus frustrà quæritur. Cúmque Sanctorum vita diligenter meditanda & imitanda foret; studium omne ponitur in contemplandis & colendis eorum ossibus & reliquiis. Quô non modò nihil vanius, sed nihil magis impium & in

Deum,unicum adorationis & cultûs omnis religiosi objectum,magis injurium dici potest. Nec inanis cavillatio Bellarmini, quâ putat optimè rebus suis cavisse., dum negat se reliquias *adorare ut Deum*, nec *invocare ut Sanctos*, potest quicquam illum juvare: Quia ut antè sæpius dictum, cultus religiosus unicus est, qui in alium quàm Deum transferri non potest; nec ulla religionis adoratio dari potest vera & genuina, quæ alterius sit quàm Dei.

X L. Rationes ad jugulandum hunc errorem referre nihil attinet, quæ alibi à nobis propositæ sunt, Institut. Part. II. Loc. XI. Quæst. 8. Sufficit ostendisse religiosum cultum in Ecclesia Romana Reliquiis deferri, ut inde constet, legitimè nos propterea Idololatriæ ream illam peragere. Quòd si liberet, fraudes & imposturas innumeras referre, quæ in Reliquiarum usu passim occurrunt,sive dum fictæ & suppositæ pro veris & genuinis obtruduntur, quod innumeris exemplis ostendi posset; sive dum varia loca de iisdem glorientur, & acriter inter se contendunt; sive dum reliquiæ proponuntur eorum Sanctorum, qui nunquam fuerunt in vivis, & meræ sunt larvæ & humani cerebri figmenta, quales sunt reliquiæ Christophori, Longini, Ursulæ, Trium Regum, Margaretæ & sim. sive dum aliæ id genus artes veteratoriæ adhibentur, ad miserum popellum decipiendum, quàm latus hîc se aperiret scribendi campus. Consulat qui voluerit eximium *Calvini* Tractatum in *Admonitione* de *Reliquiis*, *Hospinianum* de Reliquiarum origine, *Chamierum* lib. 16. de Antichr. c. 12. ubi agit de Imposturis Reliquiarum, & *Dallæum* de Reliquiarum cultu. Nostrum interea est gratias immortales agere Deo, qui nos liberavit à duro hoc idololatriæ tam fœdæ jugo, in quo non modò à Deo aversi sunt homines, ut rebus vanis & caducis adhæreant: sed etiam execrabili sacrilegio res omni sensu carentes adorant loco Dei in secula benedicti: Ut nunc liceat nobis Deum colere in spiritu & veritate, & rejectis vanis & falsis Sanctorum reliquiis, vera verorum Sanctorum dogmata retinere, & profiteri.

FINIS.

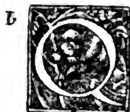
DISPUTATIO

DISPUTATIO QUARTA

Quæ Tertia est.

DE IDOLOLATRIA ROMANA.

Respondente STEPHANO DUMAS *Cologniacensi.*

I. UAMVIS ea sit Controversiarum, quæ Nobis cum Pontificiis intercedunt, ratio, ut nulla sit quæ suum pondus non habeat ad Veritatis illustrationem, quæque adeò diligenti examine non indigeat; Nemo tamen, ut opinor, inficias iverit, istam, quam præ manibus nunc habemus, *De Secessionis nostræ ab Ecclesiâ Romanâ necessitate, & impossibili cum eâ Syncretismo*, Quæstionem, gravissimi esse præ cæteris omnibus momenti, eò vel maximè, quòd in aliis de unico tantùm agatur Doctrinæ Capite; Hîc verò de omnibus simul, quæ justam secedendi nobis causam præbuerunt. Unde cùm magnopere intersit, cùm aliorum, tum Juventutis nostræ Sacris initiatæ, quid de re totâ secundùm Verbum Dei tenendum sequendumque sit, mirum videri non debet, si ad ejus Tractationem iterum nos accingimus, ut sententiæ nostræ fundamenta pleniùs aperiantur, & ab Adversariorum cavillis vindicentur.

II. Accedit etiam temporis, in quo versamur, ratio, quod si unquam non utilem modò, sed necessariam planè facit Argumenti istius Tractationem. Nam præter gravia quæ quotidie videmus scandala ab iis data, qui non satis perspectâ Secessionis nostræ necessitate, vel metu territi, vel promissis illecti, tristissimo casu *ναυαγοῦσι περὶ τὴν πίστιν*, & infami apostasiâ ad Papismum deficiunt. Notum est quàm varii ubique de Religionis Syncretismo etiam hodie misceantur sermones, & quanto molimine renoventur à plurimis periculosæ Syncretistarum artes, & malè sana consilia, ut quædam vel inter Christianos omnes si fieri posset; vel inter Nos & Pontificios saltem fidei instituatur conciliatio. Unde nihil frequentius solent ingerere, quàm temerariam & injustam fuisse nostram ab Ecclesiâ Romanâ Separationem, & facilem cum ea Syncretismum, si animi vero pacis Christianæ, quam unicè commendavit nobis Christus, & modis omnibus procurandam injunxit, studio incenderentur.

III. Atque

Disput. IV.

III. Atque ea de causâ Emissarii, & Sinones Romani, Proselytis juxtà cum Pharisæis terrâ marique faciendis unicè intenti, ut Controversiarum pondus faciliùs imminuant & elevent, quasi non tantum esset inter Nos dissidium, quod commodè componi non posset, fidei Romanæ non tam Defensores, quàm Mangones & interpolatores agunt, propudiosa dogmata sua subdolè velando, & excusando, & fœdam Papismi novitatem, novis quotidie, sed verè veteratoriis artibus incrustando; Imò ad instar Principis tenebrarum se in Angelum lucis transformantis nobiscum loqui, & nobiscum ferè sentire simulant, gravémque sibi injuriam fieri queruntur, quòd sibi errores varii præter rei veritatem in dogmatibus & cultu affingantur. Planè sicut Hyænæ humanas æmulantur voces homines illecturæ, quos illectos & attractos devorent; Ita Seductores isti Sanctorum linguam conantur mutuari, ut simplices & incautos ad castra sua pelliciant, & pellectos tandem gehennæ filios reddant, & miserè perdant. Ne ergo per τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης imponi nobis sinamus, & omni vento doctrinæ circumferamur per κυβείαν & πανουργίαν ἀνθρώπων, larva illis semel detrahenda, ut constet falsissimè nobis impingi Schismatis & dissidiorum, quibus laborat hodie Christianus Orbis, crimen, & insidiosissimè Pacis nomen obtrudi, ubi mera quæritur Errorum incrustatio, & impia ac damnabilis Religionum σύγκρασις & confusio.

IV. Gravissimo sanè se obstrinxisse crimine eos non diffitemur, qui sacris istis dissidiis occasionem primi præbuerunt, quibus factum ut simplex & ἄῤῥαφος ut olim Christi, sic Veritatis tunica discerperetur: Sed quod nobis impingunt Adversarii crimen, id jure meritò in Accusatores retorquemus, quomodo Elias qui ab Achabo reus conturbati Israëlis peragebatur, impium Regem hoc ipso crimine teneri certissimè evincebat, utpote qui, veram abjecisset Religionem, & nefandos Baalis cultus induxisset 1. Reg. 18. 17. 18. Ita quid proclivius quàm demonstrare, nequaquam à nobis malum hoc profectum esse, qui Christi doctrinam intemeratam retinemus & sequimur; sed ab iis ortum, qui cœlestem & divinam hanc doctrinam impiis hominum commentis multifariàm depravârunt, & abjecto vero Dei cultu impuros & idololatricos in Ecclesiam Christianam introduxerunt. Quòd si præjudiciis non excœcarentur illi cum quibus negotium nobis est, facilè de re totâ judicium fieri posset, si sedulò inquireremus, quinam à Religione Christianâ & Apostolicâ defecerint, quod per collationem doctrinæ ab utrisque traditæ cum doctrinâ Apostolicâ facilè deprehendi posset. Verùm quia satis intelligunt Adversarii, sic malè rebus suis consultum fore, & luce meridianâ clarius evasurum, abjecisse se fidem semel Sanctis traditam, & deflexisse à vero Christianismo, Compendium hoc ipsis non placet;

& aliâ

& aliâ rem aggrediuntur viâ, quum relicto Doctrinæ examine, ad Ecclesiæ authoritatem nos abducere satagunt, & quasi hoc illis privilegium proprium esset, Schismatis reos peragere non dubitant, quotquot ab Ecclesia Romana, quacunque tandem de causa Secessionem faciunt. DISPUT. IV.

V. Hac arte usi sunt præ cæteris *Perronius* & *Richelius* Cardinales, ut legitimum fugerent congressum, & jugulum causæ declinarent. Nec aliò respicit Tractatus Gallicus novissimè editus Parisiis, de *Præjudiciis legitimis adversus Calvinistas*; In quo Author aliorum vestigia premens, & crambem sæpius recoctam nobis reponens, magno molimine duo præ cæteris demonstrare conatur. Primò, tutissimum & compendiosissimum veram Religionem à falsa secernendi medium esse, non *Viam rationis & discussionis*, quam urgere solemus, ut dogmata, quæ in hoc vel illo Cœtu proponuntur, expendantur & discutiantur ex Scripturæ Sacræ normâ: Sed *Viam submissionis & Authoritatis*, ut vocant, ut in suprema Ecclesiæ authoritate acquiescamus, fidémque nostram illi tanquam normæ certæ & infallibili subiiciamus, quam non alibi quàm apud Ecclesiam suam reperiri prætendit. Secundò, tot præjudiciis Religionem & fidem nostram gravari, ut, si nullum aliud à doctrinæ falsitate suppeteret argumentum, sufficerent tamen ad eam rejiciendam, & nos etiam inauditos condemnandos; qualia sunt Vocationis & Missionis defectus, Secessio schismatica à vera Ecclesia, Mores corrupti Reformatorum, & Tumultus ac bella hac occasione exorta, Dissidium quod inter Nos & Lutheranos natum, & alia id genus, quæ injustitiam causæ nostræ tam apertè videntur prodere, ut non opus sit penitiori doctrinæ indagine. *Via discussionis & submissionis quomodo differant.*

VI. Verùm, ut aliquid obiter & ὡς ἐν παρόδῳ de tali consilio dicamus. Nec enim nostri nunc est instituti hoc argumentum fusiùs exequi, vel falcem in alienam messem immittere. Quicquid ab Authore isto speciosè & subdolè obtendatur ad nobis invidiam conflandam, & suspectam ac exosam omnibus reddendam fidem nostram; Si penitiùs methodus ista expendatur, patebit clarissimè nihil absurdius eâ dari posse & iniquius, nihil quod certius malæ & periclitantis causæ præbeat argumentum. Quis enim, nisi qui sponte cœcutire voluerit, non facilè animadvertet, hæc omnia eò tendere, ut omisso Doctrinæ examine, ad quod semper provocavimus, & à quo certum est Religionis veritatem unicè pendere, in aliis quæstionibus hæreamus, quæ & minùs sunt necessariæ, & longè intricatiores? At si seriò persuasi sunt de fidei, quam profitentur veritate; Cur declinant ejus examen? Cur tot diverticula & ambages quærunt? Cur non deveniunt statim ad causæ jugulum, & momentosissimæ quæstionis cardinem, quo semel discusso cætera omnia facilia sunt & expedita? Nam si demonstrare possint, se *Viam submissionis à Pontificiis malè urgeri.*

M doctrinam

Disput. IV.

doctrinam Christi & Apostolorum mordicus retinere, quis denegare illis poterit veræ Ecclesiæ nomen? At si contrà constare potest eos miserè illam corrupisse, quis hunc illis titulum, nisi perperam tribuat? Sed alia sedet sententia menti, credunt sibi sufficere solum Ecclesiæ quô gloriantur nomen, ut hanc fraudibus suis nubem objiciant: Planè ut hostes, qui in aperto campo consistere nequeunt, in silvas & dumeta se condunt, ut salebris, quarum nullus exitus, arceant persequentes, & excitato pulvere, & objectis impedimentis sui conspectum furentur, & aciem pro libitu commutent: Ita isti Ecclesiæ Authoritatis speciosum nomen obtendentes, putant se faciliùs posse latere, & tela omnia declinare. Nec abs re, qui in aliis liberaliores videntur, in hoc tamen pertinaces sunt, Crede, inquiunt, ut libet, modò te Ecclesiæ committas & subjicias, fidémque captiuam dedas: norunt enim Viri sagaces, ea quæ antea videbantur concessisse, statim se recepturos, quando ipsos animos Ecclesiæ fascibus submiserint.

VII. Dum verò *Viam Authoritatis* hîc sequendam necessariò præscribit Author, quis audacem & temerariam istam disputandi rationem ferre queat? ubi gratis supponuntur varia tanquam ἀναμφισβήτητα quæ tamen inter ipsos maximè controvertuntur. Primò, dari supremam aliquam Authoritatem in Ecclesia, cui fideles teneantur sine ulteriori examine sese submittere. At quî potuit Author ignorare, hoc ipsum esse τὸ κρινόμενον, de quo inter Nos disceptatur, quod probandum fuit, non ita præfidenter supponendum; quasi ex quo loquutus est acclamandum esset αὐτὸς ἔφα, & ne mutire quidem liceret: At solidè tamen Nostri hactenus fictitiam esse supremam illam authoritatem Ecclesiæ demonstrârunt, & neminem nisi Deum in Scriptura loquentem ut Judicem summum & infallibilem in Ecclesia esse audiendum; Ecclesiæ autem aliquam non denegandam Authoritatem, sed Doctoris, non Iudicis, consilii, non imperii, & Ministerialem, non absolutam, quæ non ulteriùs obliget, quàm quatenus Verbo conformis deprehenditur. Secundò Ecclesiam, penès quam suprema illa Authoritas residet, non aliam esse quàm Rom. ut ita sedeant in propria causa Judices, cùm tamen de hoc ipso tota lis nostra sit, & constanter à nobis semper negatum sit, posse eam Ecclesiam Christi veram vocari, quæ doctrinam Christi non habet, qualiacunque obtendantur ejus alia privilegia. Tertiò supponitur insuper, fideles posse & debere in authoritate illa suprema acquiescere, non inquirentes ulteriùs in ejus fidem & doctrinam. Verùm quis nescit hoc etiam esse πρῶτον ipsorum ψεῦδος & fidem illam cæcam & implicitam Carbonarii pridem profligatam, ut Scripturæ adversam, & conditioni fidelium injuriam? Nam si sine ulteriori examine doctrinæ fideles sese authoritati Ecclesiæ subjicere tenentur,

Cur

Cur Isaias *ad Legem & Testimonium* fideles amandat cap. 8. 20. ut falsitatem ariolorum cum veritate Oraculorum cœlestium conferant ? Cur Christus Iudæos ad Scripturas investigandas revocat, Ioh. 5. 39. ut de veritate Vocationis & Doctrinæ suæ persuaderentur ? Cur Beroenses authoritati Pauli non acquiescunt, sed sermones eius cum Scripturis conferunt, ut viderent an res ita se haberent? Act. 17. 11. Cur Paulus provocat ad fidelium Iudicium, *Iudicate vos ipsi quod dico?* 1. Cor. 10. 15. Cur Johannes vult explorari spiritus, an sint ex Deo? 1. Johan. 4. 1. Frustrà sanè & absque ratione, si via ista Authoritatis sufficit ad fidem stabiliendam. Sed alia est mens fidelium, ut enim sunt oves Christi λογικαὶ, non bruto & cæco debent ferri instinctu ad id omne recipiendum quod obtruditur, sed ut fide suâ vivere debent, ita lumine Spiritûs pollent, ut omnia dijudicent, 1. Cor. 2. 15. & cibos salutares à venenatis, aquas corruptas à puris, & Verbum Dei à traditionibus hominum secernant. Non quòd *Iudicium decisionis* ipsis tribuamus, quod eorum est, qui publicâ authoritate sunt instructi, sed quòd *Iudicium privatæ discretionis* illis ex dono fidei competat.

DISPUT. IV. *Isa.* 8. 20. *Joan.* 5 39. *Act.* 17. 11. 1. *Cor.* 10. 15. 1. *Joan.* 4. 1. 1. *Cor.* 2. 15.

VIII. Sed non in eo tantùm commenti istius absurditas patet, quòd gratis supponat ea, quæ in controversiam veniunt; Ex eo etiam non obscurè colligitur, quòd dum compendiosissimam viam se putat Author invenisse, non aliam intricatiorem & magis difficilem, ne dicam planè impossibilem obtrudere potuit. Nam cùm Via Authoritatis necessariò supponat, nobis debere esse persuasum, Authoritatem talem esse legitimam & supremam, veræ Ecclesiæ non falsæ, ut aliquem apud nos obtineat locum, debet mens nostra in eam inquisitionem primò incumbere, ut hoc habeat perspectum, hoc autem intricatissimum & difficillimum esse nemo potest diffiteri, qui noverit Pontificios veritatem Ecclesiæ ab Antiquitate & Successione non interruptâ personarum metiri, quod non modò accuratam historiæ omnium seculorum à Christo nato notitiam postulat, sed & tot difficultatibus involvitur, ut mens nihil certi inveniat, ubi tutò quiescere possit. Adde quòd cùm tota authoritas Ecclesiæ Verbo ipso nitatur, ut ipse Author agnoscit p. 16. dum eam à Scriptura arcessit; Quis non videt primò veritatem & αὐθεντίαν Verbi tenendam esse, antequam de authoritate Ecclesiæ persuadeamur, & sic viam discussionis semper præmittendam esse viæ authoritatis? Atque eò magis hoc necessarium est, quòd cùm nemo diffiteri possit Verbum esse Ecclesiæ fundamentum, à quo formam suam & esse specificum obtinet Eph. 2. 20. ordo naturalis postulat, ut de Doctrina primò inquiramus, quàm de Ecclesia, cùm non aliud certius Ecclesiæ γνώρισμα peti possit, quàm à doctrina quam profitetur. Hoc vidit

Disput. IV.

Hieronymus in Ps. 133. *Ecclesia ibi est, ubi fides vera est*; Sed *Augustinus* inprimis, qui passim adversùs Donatistas disputans, Ecclesiam non aliunde quàm ex Scriptura cognosci posse non semel profitetur, lib. de Unitate Ecclesiæ c. 11. *Inter nos & Donatistas quæstio est ubi sit Ecclesia, quid ergo facturi sumus, in verbis nostris quæsituri, an in verbis Capitis sui Domini Iesu Christi, puto, quòd in illius verbis potiùs quærere debemus, qui Veritas est & optimè novit Corpus suum*, & cap. 3. *Non audiamus hæc dico, sed audiamus hæc dicit Dominus, sunt certè Libri Dominici, quorum authoritati utrique credimus, utrique servimus, ibi quæramus Ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram*, & paulò pòst, *in Scripturis Canonicis quæramus Ecclesiam*, c. 16. *utrùm isti Ecclesiam teneant non nisi Divinarum Scripturarum Canonicis Libris ostendant.*

IX. Neque hîc reponendum cum Authore, Capite 14. *Viam discussionis* longam esse, & difficilem, quæ accuratam omnium controversiarum disquisitionem & examen, & linguarum originalium cognitionem postulat, quùnque ideo paucissimi possunt insistere. Sed *Viam authoritatis* brevem & expeditam, quæ omnibus etiam maximè rudibus & imperitis patet. Nam si bene calculos ponimus, contraria hîc esse omnia, & nihil facilius & tutius nostrâ, nihil verò periculosius & impeditius eâ, quam Adversarius sequitur viâ, nullo negotio deprehendemus. Ut enim de nostrâ dicamus primùm, falsò supponit Author à singulis fidelibus controversiarum omnium examen vel linguarum originalium notitiam requiri, ut persuadeantur de fidei veritate. Cùm enim Scriptura perspicua sit in rebus ad salutem necessariis, & possit ab unoquoque fideli, qui oculos mentis illustratos habet, & legi cum studio, & intelligi cum fructu, quid obstat quominus ad eam normam componentes præcipuas, quæ inter Nos & Adversarios agitantur, controversias, dijudicent facilè à quorum partibus stet Scriptura? v.g. Quæritur inter nos, An Sancti sint invocandi, & an Imaginibus cultus aliquis sit exhibendus? Si Scripturam consulimus, facilè tota lis componetur, quando non semel Deum solum adorandum & invocandum præscribit Psal. 50. 12. Matt. 4. 10. Isa. 42. 8. & in Lege expressè omnem Imaginum cultum prohibet Exod. 20. Quæritur, An præter Sacrificium Christi, necessarium adhuc sit Sacrificium Missaticum? Quid facilius erit fideli, quàm ex Scripturâ respondere, non modò inutile, sed & injurium Christo esse aliud omne sacrificium ἱλαςικὸν? siquidem Christus *unicâ oblatione* ἐφάπαξ factâ sanctificatos perfectè consummavit, & peccata omnia eorum expiavit Heb. 9. 28. & 10. 12. 14. Quæritur de Justificatione nostrâ, An sit ex operibus, An ex fide? Sed uno verbo res expeditur, si Paulum audias, qui toties fidei justificationem tribuit & operibus denegat, Rom. 3. 27. Galat. 2. 16. Quæritur, An opera mereantur,

Ps. 50. 12. Matt. 4. 10.

Heb. 9. 28.

mereantur, vel ex condigno vel ex congruo? Quid opus magnâ disquisitione post verba Pauli, *Si ex gratia, non ex operibus, aliàs gratia non est amplius gratia*, &c. Rom. 11. 6. & alibi *donum Dei vita aeterna* Rom. 6. 23. *&c.* Quaeritur de Communione sub utraque specie, Quis locus ambigendi post vocem Christi, *Bibite ex hoc omnes?* Quaeritur de Viribus liberi arbitrii, An supersint adhuc quaedam in homine post peccatum, quibus se praeparet ad gratiam? Sed verbo Paulus rem expedit, quum nos mortuos in peccatis vocat, Eph. 2. 1. qui ne cogitare quidem quicquam boni possumus 2. Cor. 3. 5. Ita si per alia Controversiarum capita, quae fundamentum fidei spectant, ire volumus, facilè demonstrari posset, ea ita clarè proponi, ut nullo negotio à fideli agnosci queat veritas, nihil ut opus sit vel linguas originales consulere, vel operosam de Scripturae integritate, & de Libris Canonicis quaestionem discutere; Cùm in hoc saltem negotio consensus sit inter Nos & Adversarios, Libros ex quibus similia loca petimus esse Canonicos, & nullam hîc inter fontes & versiones quibus utimur esse discrepantiam. Verùm si de *Via authoritatis* loquimur, quid difficilius & magis intricatum occurrere potest? quando nemo illi se subjicere potest, qui non habeat perspectum eam legitimam esse & in Verbo fundatam; & Ecclesiam, quae illâ gloriatur, veram; quod non modò ipsius Scripturae, sed & totius Antiquitatis, ex hypothesi Adversariorum, discussionem & cognitionem postulat, atque ita non compendiosam, sed longissimam omnium viam praescribit.

DISPUT. IV.

Rom. 12. 6.
Rom. 6. 23.

X. Sed si in hoc Capite fraudulenter agit Author, ut simplicioribus imponat; Non aequiorem se praebet in altero, quod tanto apparatu urget, dum *Praejudicia* varia conquirit, quibus Religionis nostrae innocentiam, si potest, obruat, quod non modò à justitia, sed & à sinceritate alienissimum est; Nam si ipsi Philosophi praejudiciis ante omnia liberandam esse mentem sanciunt, ut clara rei cognitio habeatur, & de ea judicium rectum & sanum ferri queat, Quis credat in Religionis delectu, quae res omnium est maxima & gravissima, praejudiciis agendum esse, potiùs quàm rationibus ab ipsius rei naturâ petitis? cùm istae argumenta necessaria certa nobis suppeditent, quibus mens tutò possit acquiescere; illa verò tantùm topica & probabilia, quorum non alia vis est, quàm causae, propter quam afferuntur, gratiam aliquam conciliare, adversam verò suspectam & exosam reddere: Quis verò nescit causas magis speciosas non semper esse meliores? & hanc esse Veritatis sortem, ut nón raró praeconceptis opinionibus obscuretur & opprimatur? Maximè si, quod intendit Author, ex praejudiciis de Causae veritate fieret judicium, & inauditi, qui eam sustinent, condemnarentur; quô quid iniquius dari possit, vix dici potest. Nam si in foro civili inauditus nemo damnatur, quantacun-

In Religione non agendum est per Praejudicia.

Disput. IV. que sint adversùs ipsum præjudicia, quæ malùm iniquitas est, ut causam dicere prohibeamur, & vel ex solo nomine inauditi condemnemur? Gravissima nobis intentatur accusatio Schismatis, quòd ab Ecclesia secessionem fecerimus; Nec minus crimen ἀποςασίας à nobis Adversariis impingitur, quòd à veritate Christi defecerint: Quis tandem potest esse legitimus modus componendæ istius litis momentosissimæ? nisi ut utraque pars audiatur, vel ad sustinendam accusationem, vel ad sui defensionem: hoc tamen non potest ferre Author, qui nullum non movet lapidem, ut nos etiam inauditos præjudiciis obruat; & indignos ostendat quorum ulla habeatur ratio, vel ad purgandum crimen nobis impactum, vel ad accusationis capita probanda. Vtrùm innocentia, an mala conscientia postulat ne accusatio audiatur, néve defensioni detur locus? An Veritas lucem fugit & tenebras quærit? imò omnibus se conspiciendam præbet, & nihil impensiùs optat quàm videri, quia novit se non posse videri quin diligatur. Erroris est & malæ fidei, se in tenebras abdere, nec Adversarii vel accusationem vel purgationem audire velle sine hinc accusationis veritas, inde verò defensionis pateat innocentia.

XI. Sic equidem Ethnicos olim cum Christianis egisse legimus, ut vel ex solo nominis præjudicio inauditos damnarent, quod *Tertullianus* Apol. c. 1. & 2. gravissimè in ipsis perstringit. *Respondendi, altercandi facultas aliis patet, quando nec licet indefensos & inauditos damnari; sed Christianis solis nihili permittitur loqui, quod causam purget, quod veritatem defendat, quod judicem non faciat injustum, sed illud solum expectatur quod odio publico necessarium est, confessio nominis, & non examinatio criminis.* Et ibidem, *malunt nescire, quia jam oderunt, adeò quod nesciunt præjudicant id esse, quod si sciant odisse non poterant.* Quid verò hîc veritas? *nihil de sua causa deprecatur*, inquit c. 1. *quia nec de conditione miratur, scit se peregrinam in terris agere, intra extraneos facilè inimicos invenire. Cæterùm genus, spem, sedem, gratiam in cœlis habere, unum gestit interdum ne ignorata damnetur, Quid hîc deperit legibus in regno suo dominantibus, si audiatur? An hoc magis gloriabitur potestas earum, quò etiam inauditam damnabunt veritatem? Cæterùm inauditam si damnent, præter invidiam iniquitatis, etiam suspicionem merebuntur alicuius conscientiæ, nolentes audire, quod auditum damnare non possent.* Quis verò dixerit Christianos cum Christianis adeò injustam agendi rationem sequi, ut ex præconceptis opinionibus sine ulteriori Doctrinæ examine damnare eos sustineant; Vix hoc in animum suum inducere quis potuisset, præsertim de iis qui hactenus moderatiores cæteris videri voluerunt, nisi expresse hoc non semel Author reperiisset.

XII.

XII. Quòd si in *Præjudiciorum* istorum, quæ tanto cum apparatu urgentur, Examen descendere vellemus, quàm facilè demonstrari posset, ea vel falsissima esse, & per meram calumniam nobis afficta, vel si quid veritatis habent, ad causæ momentum non pertinere. Nam quod de *Vocationis defectu* dicitur, suo loco, cum bono Deo, à vero procul esse ostendemus. Si verò *dissidium* aliquod *inter Nos & Lutheranos* ortum est. Si *bella & tumultus* occasione Reformationis variis in locis nati sunt, quod Adversariorum furori, non ipsi Religioni tribuendum est. Si *Reformatores* humani aliquid sunt passi, ut ab ipsis humani nihil alienum fuit, (quamvis ea quæ ipsis impinguntur crimina, jam sæpius à Nostris nullum nisi in Calumniatorum mentibus fundamentum habere demonstratum sit) quid hæc omnia ad causam nostram pertinent? An propterea certò concludi potest, vel falsam esse quam prædicamus Doctrinam, vel veram quâ gloriantur ipsi Ecclesiam? Unum, fateor, ab Authore præjudicium affertur, quod si verum esset, causam non dicimus, quin meritò rei peragamur: Quum *Schismaticos* nos esse pertendit, quòd ab Ecclesia Secessionem fecerimus cap. 7. Hactenus sanè non recusamus herbam porrigere, & crimen fateri, si verum sit nos à vera Ecclesia secessisse, cùm extra eam non detur salus. Sed si Ecclesiam impuram & idololatricam reliquimus, ut in vera maneremus, si Papatum tantùm & errores ejus abjecimus, ne participes peccatorum ejus, consortes essemus pœnarum. An vitio nobis verti debet, quòd saluti nostræ prospectum voluerimus, & voci divinæ morem gesserimus? Hoc verò est quod inter Nos quæritur, ad quod unum Controversiæ nostræ omnes revocandæ essent, si candidè agere vellent Adversarii. Nam si evincere possunt, se doctrinam Christi puram & intemeratam semper servâsse & etiamnum servare, nullámque nisi Christi vocem apud se audiri, agnoscimus ultrò, veræ Ecclesiæ nomine posse ipsos gloriari, & nonnisi injustè ab illis secedere quemquam posse. Sed si ex adverso demonstramus clarissimè ipsos à Christo defecisse, cur ægrè ferunt nos ab ipsis secedere velle, ut Christo Capiti & Sponso nostro indivulsè adhæreamus?

XIII. Scio hîc Authorem reponere c. 7. licèt hoc daretur, Ecclesiam Romanam & erroneam & impuram fuisse, non necesse tamen fuisse propterea ab ea recedere, sufficisse *secessionem negativam*, ut abstineremus à cultu, quem idololatricum credebamus; sed non necessariam fuisse *secessionem positivam*, quæ novam Ecclesiam novúmque Ministerium sine vocatione institueret. Verùm in eo graviter fallitur, & fallit Adversarius, quasi sola secessio negativa potuerit hîc sufficere. Nam cùm Deus nobis colendus sit non *negativè* tantùm, abstinendo à falso cultu, sed & *positivè*, verum cultum ab ipso præscriptum illi exhibendo, nec cultus debeat tantùm

1. Cor. 6. 20. *internum* esse, sed & *externus*, ut eum glorificemus & animo & corpore 1. Cor. 6. 20. ut utriusque & Creator & Redemptor est, quis non videt impossibile nobis fuisse hoc defungi officio in Ecclesiæ Romanæ communione manentibus? maximè ex quo Romana Ecclesia sub anathematis pœna, non vult modò credi quod docet, sed & præstari quæ jubet. Fateor olim Patrum nostrorum temporibus ante Reformationem, quosdam primâ illa secessione contentos fuisse; tum quia nondum cogebantur sub Anathematis pœna subscribere omnibus erroribus Papalibus, tum quia nulla dum patebat ad egrediendum via. Sed postquam erectum fuit vexillum Evangelii variis in locis, & populus ad libertatem vocatus, postquam patuit latissima ad exeundum porta, & Roma ipsa toties de Reformatione interpellata, non modò errores & abominationes suas non abjecit, sed auxit, & jugum tyrannidis non uno modo aggravavit, ferro flammáque in nos sæviendo: Nonne ingratissimi fuissemus mortalium, nisi hoc Dei beneficium nobis oblatum amplexi fuissemus, & Romam nos fugantem Anathematismis, Excommunicationibus, & persecutionibus suis fugissemus, ut Deum alibi possemus purè ut jubet colere, & sic saluti nostræ prospicere?

XIV. Atque ex his, ut è diverticulo redeamus in viam, nisi fallor, facilè colligitur necessariam fuisse Secessionem nostram, & vanum esse & impossibilem, qui urgetur à variis cum Pontificiis Syncretismum, nec alium finem habere, qualiscunque obtendatur prætextus, quàm ut Nos antiquo servitutis jugo subiiciat, & Romæ mancipia reddat. Nam cùm pertendamus errores, quos Ecclesia Romana fovet quamplurimos, non esse leves & minoris momenti, circa quos potest tolerantia inter dissentientes locum habere Philip. 3. 15. sed gravissimos & capitales, qui fundamentum ipsum Veritatis & Salutis petunt, nemo non videt necessariò nobis ab ea secedendum fuisse, si saluti nostræ prospectum vellemus, ex

2. Cor. 6. 17. præscripto Apostoli 2. Cor. 6. 17. *Exite è medio ipsorum & separate vos, immundum ne attingite, & ego recipiam vos*, & ex mandato Dei Apocal. 18. 4. *Exi Babilone, popule mi*: Et reditum ad eam non modò difficilem, sed & planè impossibilem esse, nisi ipsa, abjectis erroribus, & superstitionibus impuris, quibus à puriori doctrina defecit, in gratiam cum Christo redeat, & Religionem Christianam pristino Apostolicorum temporum nitori restituat.

XV. Hoc autem non sine ratione à Nobis asseri, & jam antè in Disputationibus præcedentibus luculenter demonstravimus, & ulteriùs adhuc demonstraturi sumus. Cùm enim ad tria potissimùm Capita corruptelæ omnes Ecclesiæ Romanæ referri possint, *Hæresim* in doctrina, *Idololatriam* in cultu, & *Tyrannidem* in regimine: De hæresibus diximus jam Disputatione primâ. De Idololatriâ etiam in sequentibus verba facere cœpimus. Verùm quia tanti momenti res est,

est, ut vel ex hoc uno articulo, licèt in cæteris omnibus consensus esses, Secessionis nostræ necessitas, & Syncretismi ἀδυναμία penderet, paulò fusiùs de eo dicendum, ut constet verissimè idololatriam à nobis ipsis impingi, & quicquid comminiscantur ad diluendum hoc crimen, non posse eos purgare.

XVI. Cùm verò duplex Idololatria distinguatur vulgò, alia respectu *Objecti*, quum aliud quid præter Deum colitur; Alia respectu *Modi*, quum verus Deus quidem, sed alio quàm quo præscribit modo colitur. De prima jam diximus, & demonstratum dedimus, Ecclesiam Romanam respectu cultûs quem defert Angelis, Sanctis demortuis, Pontifici, pani Eucharistico, & Cruci, non posse ab idololatria liberari. Nunc ad aliud Caput deveniendum, quod εἰκονολατρείαν spectat, ex quo constare poterit hâc etiam ratione ream meritò à nobis peragi. Ne verò queri possint, quicquam à nobis ipsis impingi præter ipsorum mentem, ostendemus, Primò nihil à nobis falsò ipsis affingi, & imponi, quod monumentis authenticis & ipsâ praxi apud ipsos receptâ liquidò non constet. Deinde vanitatem demonstrabimus subterfugiorum, & subtilium distinctionum, quas propudio suo velando vel excusando obtendunt.

XVII. In Ecclesia Romana vigere εἰκονολατρείαν, quicquid privati quidam Doctores protestentur, ut turpitudinem hanc à se amoliantur, vel subdolè dissimulent, multa probant. Primò Concilii II. Nicæni inter Oecumenica à Pontificiis relati, sanctio: quod ab *Irene* Leonis IV. viduâ, & Constantino ejus filio, adversùs Synodum Constantinopolitanam anno 754. sub Constantino antea congregatam, in qua Imaginum cultus damnatus fuerat; primò Constantinopoli indictum, mox Nicæam translatum fuit; In quo decretum, referente Zonara, τὰς σεπτὰς εἰκόνας προσκυνεῖσθαι καὶ σέβεσθαι, *venerabiles, imagines adorandas & colendas esse*. Sic scilicet ambitiosissima fœmina Imaginum cultrix, promovendæ idololatriæ, simul & asserendo sibi imperio ex devinctis sibi idololatris, non aliud medium aptius invenit, quàm indictionem Synodi, in quâ ut faciliùs voti compos fieret, *Tarasium* Laïcum Secretarium sibi addictissimum & magnum Iconolatram, in locum *Pauli* Patriarchæ insignis Præsulis Iconomachi, substituit. Fateor huic Pseudosynodo masculè se opposuisse *Carolum Magnum* in Occidente, tum in *Capitulari* suo, quod triennio pòst quatuor libris adornavit, ubi nervosè & solidè refellit quæcunque à Nicænis Patribus ad Cultum Imaginum adducta erant. Quod tantopere urit Adversarios, ut ausi sint illud in crimen falsi accersere, tanquam scriptum aliquod ὑποβολιμαῖον, ab aliquo Nostratium obtrusum; Verùm impudentem calumniam Viri docti jam diu detexerunt, indicato simul & evicto editore Pontificio *Iohanne Tilleto Episcopo Meldensi*. Tum etiam in Concilio Francofurtensi 300. Episcoporum, quod congregavit anno 794. in

Disput. IV. quo Patres Synodi Nicænæ quoad cultum Imaginum expresſè damnant, & ſolius Dei adorationem ſanciunt: Quod confirmatum fuit in Synodo Pariſienſi ſub Ludovico Pio Caroli M. filio, anno 825. cui aſſenſum præbuerunt *Ionas Aurelianenſis Epiſcopus*, *Agobardus*, *VValafridus Strabo, Hincmarus Rhemenſis Epiſcopus*, aliique plures. Sed hæc omnia non obſtiterunt, quominus Eccleſia Romana Synodum Pſeudo-Nicænam receperit, & Concilium Tridentinum poſtea eam approbaverit & confirmaverit.

XVIII. II. *Concilium Conſtantinopolitanum IV.* anno 869. quod cenſetur à Romanis Oecum. VIII. In quo Adrianus II. cultum Imaginum curavit denuò approbari, & reſtitui. Memoranda inprimis ſunt, quæ Canone III. extant verba, *Sacram Imaginem Domini noſtri Ieſu Chriſti adorari decrevimus æquo honore cum libro ſanctorum Evangeliorum*. Paulò pòſt imprecatio concipitur in eum, qui non adorat imaginem Chriſti, *Qui non adorat Imaginem Chriſti Salvatoris, non videat faciem Chriſti in ſecundo ejus adventu*, & ibidem, *Veneramur & adoramus Imaginem Matris ipſius impollutæ, & S. Angelorum & omnium Sanctorum, qui aliter ſanciunt, ſint Anathema.* III. *Concilium Tridentinum,* quamvis enim inſtar Apollinis λοξίου, hîc, ut alibi ambiguis & obliquis ſtuduerit in hoc articulo verbis, ut utramque diſſentientium opinionem, tam eorum qui tantùm relativum cultum urgebant, quàm eorum, qui adorationem objectivam ad Imagines ipſas directam tuebantur. Canon tamen, quem de honore, & veneratione Imaginum Seſſio. XXV. edidit, exertè ut jam dixi, confirmando Concilium Nicænum II. cujus Decretum profitetur ſe amplecti, ſatis teſtatur nòn aliam fuiſſe ipſi ſententiam, *Imagines Chriſti, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum in Templis præſertim habendas, & retinendas, eiſque debitum honorem, & venerationem impertiendam, non quòd credatur ineſſe aliqua in iis divinitas,* &c. *Sed quoniam honos qui eis exhibetur refertur ad prototypa quæ illæ repræſentant, ut per imagines quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus Chriſtum adoremus, & Sanctos quorum illæ ſimilitudinem gerunt veneremur; Id quod Conciliorum, præſertim verò ſecundæ Nicænæ Synodi Decretis contra oppugnatores Imaginum eſt ſancitum.* IV. *Thomas*, qui cultum latriæ ligno Crucis deberi ex celebri hymno, qui Sabbatho ante Dominicam paſſionis cantillatur, probat p. 3. q. 25. art. 4. quod confirmatur ex *Breviariis* & *Miſſalibus*, quæ hunc cultum paſſim præſcribunt: Ubi non omittendum quod in magno die Veneris præſtari ſolet, quod infamem hanc εἰκονολατρείαν clariſſimè demonſtrat; Dum Sacerdos Crucem velatam è manu Diaconi accipiens, eandemque paulatim detegens, ſic effatur: *Ecce lignum Crucis*, & choro accinente & reſpondente, *Venite adoremus,* confeſtim quotquot ibi adſunt in genua proſternuntur, donec planè denudata & ad

locum

locum certum prope altare delata, Sacerdos cum reliquâ turbâ populi, *flexis genubus, trina vice adorant Crucem*, ut loquitur Missale. Memorabilis est consecratio Imaginis B. Virginis in Cæremoniali Rom. ita sonans. *Sanctifica, Deus, hanc formulam B. Virginis, ut tuis fidelibus salutaris auxilii opem ferat, tonitrua aut fulmina, si invaluerint, nocentia celeriùs expellantur, pluviarum quoque inundatio, aut civilium bellorum commotio, seu Paganorum devastatio, ad præsentiam ejus comprimantur*: Eadem est ratio consecrationis *Agni Dei*, quæ ibidem legitur, *Sicut Agnus innocens I. Christus in ara crucis immolatus Protoplastum nostrum de diabolica potestate eripuit: Sic isti Agni immaculati virtutem istam accipiant, quos consecrandos offerimus in conspectu divinæ Majestatis. Tu eos benedicere, sanctificare & consecrare digneris, ut tuâ largâ benedictione sanctificati eandem virtutem accipiant, contra omnes diabolicas versutias, & fraudes maligni Spiritûs, ut illas devotè super se ferentibus nulla tempestas eisdem prævaleat, nulla adversitas dominetur, nulla aëris pestilens; nulla aëris corruptio, nullus morbus caducus, nulla maris procella, nullum incendium, neque ulla iniquitas dominentur iis* &c. Nec obscurum est, vulgò tanquam præsentissimum adversùs varia mala remedium eos gestari. DISPUT. IV.

XIX. Quamvis verò multiplex sit dissensus inter Doctores de *modo adorationis, & cultûs Imaginum*, & Babelis istius mysticæ operarii diversis magis linguis loquantur, quàm priscæ Babelis ædificatores; Quorum dissidia nostrum non est nunc referre vel expendere, dum alii volunt Imagines adorari per se & propriè, ut terminent ipsam adorationem; Alii tantùm analogicè & reductivè ob exemplar & prototypum; Alii adorari cultu diverso, & inferiori à cultu Prototypi; Alii eodem, ut Trinitatis quidem Imagines latriâ, Sanctorum duliâ, B. Virginis hyperduliâ colantur, quæ receptissima est apud Adversarios sententia, pro quâ *Bellarminus* lib. 2. c. 20. citat totam ferè Scholasticorum familiam, *Alexandrum, Thomam, Caietanum, Bonaventuram, Marsilium, Almaynum, Carthusianum, Capreolum*, & alios plures; Certum est tamen in eo omnes convenire, quòd adorandæ sint Imagines: Et hoc ipsum, si nihil aliud evinceret, quotidiana praxis apud ipsos recepta satis comprobaret. Quis enim nescit cultum & venerationem, quæ illis passim exhibetur? Dùm populus coram Imaginibus procumbit adorabundus; Dum easdem osculatur, illi thura adolet, & Templa erigit, illas solemni & religiosâ Processionum pompâ circumferre solet, & coram iis circumlatis in genua ubsidere.

XX. Ad hunc Errorem jugulandum possent afferri omnia illa Scripturæ loca, quæ in Religionis negotio vetant Imagines, non modò adorare, sed & facere & habere. Sed sola Dei Lex nobis est

Exod. 20. 4.

instar omnium, quæ disertissimè loquitur Præcepto secundo Exod. 20. 4. *Non facies tibi sculptile, neque ullam similitudinem eorum quæ sunt in Cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, & quæ in aquis sub terra, non adorabis ea, neque coles*, cui respondent verba Levit. 26. 1. *Non facietis vobis Idolum neque sculptile, neque vobis erigetis Statuam, vel lapidem figuratum in terra vestrâ, ut prosternatis vos ante eum.* Ubi clarum est summum Legislatorem, qui in primo mandato *Cultûs objectum* sanciverat, ut nullus præter Deum solum adoraretur; in hoc *modum Cultûs ipsum* præscribere, ne scilicet colatur in imagine vel similitudine ulla, ideóque duo vetat, imagines facere, & factas colere vel adorare: Quia verò sub variis imaginibus solebant Gentiles Numen repræsentare, modò rerum terrenarum, modò etiam aquatilium, omnes quæcunque tandem illæ sint prohibet, ne quis putet unam magis quàm alteram Deo convenire. Quàm malè habeat Pontificios istud mandatum, vel ex hoc uno colligi potest, quòd commodiorem non putârint viam elabendi dari posse, quàm si totum sacrilegâ audaciâ expungerent, tertium loco secundi reponentes, & decimum de concupiscentia in duo perperam dispescentes, ut factum in Breviariis, Officiis, horisque precatoriis, quæ populi manibus teruntur, in quibus Legis hæc verba non leguntur, quod utique nunquam ausi fuissent, nisi præceptum hoc sibi vehementer adversari cognovissent.

XXI. Quia verò non possunt verba ipsa è Lege delere, varia captare solent effugia, quibus teli istius vim quacunque ratione declinare conantur. Primò non pauci facilè se expedire posse putant, negando ullum à se cultum Imaginibus deferri, neque in Templis, vel uspiam alibi proponi ad cultum sed ad historiam tantùm & monumentum rerum præteritarum, adeóque non adorari ipsam imaginem, sed tantùm coram imagine colendum esse ipsum exemplar, quò pertinet Distichum relatum Sabellico:

Nam Deus est quod imago docet, sed non Deus ipsa,
Hanc videas, sed mente colas quod cernis in ipsa.

Hanc fuisse sententiam *Gregorij Magni* patet ex epistola ad Serenum Massiliensem Episcopum, qui Imagines in Ecclesia confregerat, eò quòd quosdam eas adorare conspexisset, ubi laudat eum quòd cultum damnaverit, sed reprehendit quòd imagines fregerit, li. 9. ep. 9. *Quòd ea adorari vetuisses omnino laudavimus, fregisse verò reprehendimus, aliud est picturam adorare, aliud per picturæ historiam, quid sit adorandum addiscere.* Eadem fuit mens *Durandi* in 3. sent. distin. 9. q. 2. *Gersonis*, *Holchoti* & aliorum: Sic moderatiores ex Pontificiis negant à se coli, & adorari Imagines,

sed

sed tantùm exemplar quod repræsentant. Crediderim ego erubescere eorum Doctores apud Discipulos, nec audere profiteri id quod in Scriptis non verentur asserere; & hoc *Bellarm.* non obscurè insinuat, quum agnoscit posse imagines adorari cultu latriæ, modò sit cultus latriæ per accidens, & improprius; Sed idem in modo loquendi non vult efferri in vulgus & in concione ad populum lib. 2. c. 22. Nempe sic loqui amant quos pudet suæ sententiæ: At vir bonus nunquam abscondet mentem suam, vel erubescet vera loqui, maximè quum agitur de informandis fidelibus in iis, quæ ad cultum Dei pertinent, aliàs nefas esset dicere quod facere tamen licebit. Verùm ut mittamus nunc quod ista sententia de Imaginibus retinendis habet saltem ad usum historicum, non modò sine Dei Verbo, sed & contra ipsum Legis præceptum, Contra praxim Veteris Ecclesiæ, ut fusè docet *Cassander* Consul. art. 21. Contra Antiquorum Conciliorum decreta, *Elibertini* nominatim Can. 36. *Placuit picturas in Ecclesia esse non debere, ne quod colitur aut adoratur, in parietibus depingatur*: Certum est, ut ut placeat nonnullis apud Pontificios, non esse tamen communem & receptam in Eccl. Romanà, quod non modò patet ex Bellarmino & aliis Scholasticis, qui eam constanter reiiciunt, tanquam temerariam & hæreticam, adeò ut Baronius insaniisse eos dicat qui sic censuerunt, ad a. 794. & Sirmundus to. 2. Conci. Galli. vocet hanc *hæresim Gallorum*. Sed præcipuè ex Canone Concilii Tridentini suprà citatò, qui cultum Imaginum expressè sancit. Ne jam de praxi loquar; quam nemo, nisi cui periit frons, potest asserere esse immunem ab Imaginum cultu. DISPUT. IV.

XXII. Missâ ergo hac Exceptione, quam falso niti fundamento oculatiores satis cernunt. Ad secundam pergimus, quæ ab aliis obtenditur. *Præceptum* scilicet de Imaginibus non colendis esse *positivum*, non *naturale*, Legem quippe positam esse ad tempus Judæis ad idololatriam pronis, quibus Deus ansam Idolalatriæ Gentium, cum quibus habitabant, imitandæ amputare volebat, non item nobis Christianis. Sic *Vasquezius, Lorinus*, & post eos *Hugo Grotius* papizans. Sed hoc est desperatæ causæ argumentum, cui opponimus; Primò communem inter Primarios Doctores Pontificios sententiam, quâ statuunt omnia præcepta Decalogi esse juris moralis perpetui & indispensabilis. Secundò, si esset præceptum merè positivum, ostendi deberet illud abrogatum fuisse sub Novo Testamento; Sed tantùm abest ut illius mutationis vel tenuissimum extet vestigium, ut multa occurrant quæ illius perpetuitatem probent, quando non semel ab Apostolis repetitum est, & Ecclesiis Gentilium datum Act. 15. 20. 1. Cor. 10. 7. 1. Joan. 5. 21. & alibi sæpius. Tertiò, tantum abest ut Judæos solos lex illa obligâsse censenda sit, ut ex Paganis prudentissimi quique falsi sint

Disput. IV.

cultum, qui Numini per Imagines exhibetur, minùs castum esse; & *primos, qui simulachra Deo posuerunt, Civitatibus suis & metum demsisse, & errorem addidisse*, ut habet *Varro* apud Augustin. lib. 4. de Civit. Dei cap. 31. Sic Romæ olim Templa simulachris caruisse per annos 170. *Varro* ibidem docet, & apud *Clementem Alexandr.* in Protreptico videre est, Lycurgum Spartiatis prohibuisse imagines notat *Alexan. ab Alexan.* lib. 2. cap. 22. & Persas ac Lydios imaginibus caruisse observat *Origenes* lib. 8. contra Celsum; Unde Gentiles redarguit Paulus, qui Imaginibus utebantur contra τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ Rom. 1. Act. 14. & 17. Cùm ergo præceptum hoc lumine naturæ notum sit, ex eo liquet non esse Cæremoniale, sed Morale. Quartò denique, ratio addita ipsi præcepto hoc evincit, cùm enim sit moralis & perpetua, petita à Majestate immensa & invisibili Dei Deuter. 4. 16. Isa. 40. 18. Act. 17. 29. Cui talis cultus nequaquam convenit Joan. 4. 24. Rom. 1. 23. Et ipsum morale debet esse & perpetuum, quod nón minùs Christianos quàm Judæos spectat. Imò tantò propiùs illos, quò purior & magis abstractus à rebus corporeis & sensibilibus debet esse sub Evangelio cultus noster, & remotior ab Ethnicorum ritibus, ne idololatriam paganam per Evangelium profligatam per posticum revocare videamur. *Non est dubium*, inquit Lact. lib. 2. cap. 18. *quin Religio nulla sit, ubicunque simulachrum est.*

XXIII. III. Exceptio communior est Legem prohibuisse *Idola*, sed non *Imagines*. *Idola* esse rerum non existentium, qualia erant sola Gentium Numina; Imagines verò rerum existentium, sic *Bellarminus* & *Vasquez*. ℞. Sed futilissima tamen est, licèt à plerisque vulgò afferatur, responsio. Nam quod obtruditur discrimen inter *Idolum & Imaginem* vanum est & fictitium, sive *nomenclatio* rei, sive *natura & usus* attendatur. Et ad nomenclationem quidem quod attinet, nec apud Hebræos, nec apud Græcos, nec apud Latinos, discrimen tale occurrit; Nam voces פסל תמונה quæ occurrunt in hoc mandato, promiscuè de quavis effigie sculptâ, vel Imagine seu similitudine usurpantur, Chaldæ. reddit per צלם & דמות quod non potest aliter verti quàm per *Imaginem* & *Similitudinem*. LXX. modò vertunt פסל per εἴδωλον ut hîc, modò per γλυπτὸν ut Lev. 16. & Deut. 5. 8. per γλυπτὸν ὁμοίωμα Deut 4. 16. modò etiam per εἰκόνα, ita Isa. 40. 18. & 20. μὴ εἰκόνα ἐποίησε τέκτων. Josephus Antiquit. lib. 3. c. 4. ὁ δεύτερος κελεύει μηδενὸς εἰκόνα ζώου ποιήσαντας προσκυνεῖν, imò etsi daremus פסל per εἴδωλον contradistinctè ad imaginem posse verti; At vox תמונה generaliter omnem Imaginem, & Similitudinem damnaret. Græcis εἴδωλον & εἰκὼν pro eodem sumuntur Gloss. εἰκὼν εἴδωλον, sic Diod. lib. 16. Philippi εἴδωλον, vocat ejus *Statuam*, Plutarchus in Antonio *Cleopatræ Idolum vocat*, & *Idolum Alexandri* apud Ælianum lib. 12. cap.

12. cap. 64. Lucia. dialog. Diogenis & Herculis ἐγὼ δὲ εἴδωλον ἠμὶ αὐτοῦ quod repetit postea per εἰκόνα : Sic Patres Græci τὰ εἴδωλα & τὰς εἰκόνας de Simulachris Gentilium, quæ ad idololatriam prostabant, indifferenter usurpârunt: Latini verò *Idola* & *Imagines* promiscuè ponunt, Cicero lib. 1. de finib. *Imaginem* & *Idolum* eo tantùm vult differre, quòd alterum Græcum, alterum Latinum sit, *Atomi, Inane, Imagines, quæ Idola nominant* : Ita si originatio vocum attendatur, nullum potest inde exsculpi tale discrimen.

XXIV. Sed non meliùs id potest elici ex *rei naturâ & usu:* Quamvis enim fatendum sit plerumque Imaginem latiùs patere Idolô, & in bonam partem non rarò sumi, ita ut omne quidem Idolum sit Imago; Sed non omnis Imago vicissim Idolum, nisi quum illi aliqua Divinitatis relatio accedit, sive quoad repræsentationem, sive quoad cultum: Tamen certum est nusquam ita inter se distingui, quasi *Idolum* sit tantùm τῶν μὴ ὑφεστηκότων seu *non existentium*, *Imago* verò τῶν ὑφεστηκότων *rerum existentium*. Primò quia non modò Imagines, sed res quælibet creatæ Idola fiunt, quando religiosus cultus illis exhibetur: Sic Imago Serpentis ænei, quæ Christum repræsentabat, facta est Idolum quando Judæi illi incensum adolebant. Sic Statua Nebucadnezaris Idolum fuit, licèt esset rei veræ, quando posita est ad adorationem. Secundò pleraque Gentium Idola non rerum falsarum, sed verè existentium Imagines fuerunt, vel Astrorum, vel Hominum. Tertiò Deus in secundo præcepto damnat non tantùm Imagines rerum falsarum, sed etiam rerum omnium existentium sive in cœlo, sive in terra, sive in aquis, unde expressè dicit rerum quæ sunt *in Cœlis*, non verò quæ non sunt, ut dicendum erat ex mente Adversariorum. Quartò Scriptura *Idola* vocat *Imagines* in eum finem effictas, ut verus Deus per eas repræsentaretur & coleretur, patet clarissimè, Primò ex *Vitulo Aureo* qui *Idolum* vocatur Act. 7. 41. & ejus Cultores Idololatræ? Quia tamen factus est ad veri Dei repræsentationem, unde Aaron Exod. 32. 5. vocat ejus festum, Jehovæ, *Cras erit festum Iehovæ*, & dicitur *Deus qui eduxit ipsos ex Ægypto* ℣. 4. Quis verò credat tam vecordes fuisse, ut putârint Vitulum ex inauribus suis recèns conflatum post exitum ex Ægypto, ipsos ex Ægypto eduxisse? Secundò *Idolum* Micæ Jud. 17. 5. erat imago veri Dei, quia dicit se consecrâsse hoc argentum Jehovæ, erat Jehovam sibi benefacturum quòd sit ipsi Levita pro Sacerdote . 12. 13. Tertiò *Vituli Ieroboami* 1. Reg. 12. 28. non ad falsos eos, sed verum Deum Israëlis repræsentandum destinabantur; ec enim in animo habuit abstrahere à vero Dei cultu populum, l tantùm à loco cultûs, ne Hierosolymam ascenderet Populus ad :mplum Dei, ubi erat Arca, atque ita ad Regem Judæ reversus à se

Act. 7. 41.

Exod. 32. 5.

Jud. 17 5.

1. Reg. 12. 28.

Disput. IV. à se deficeret: Atque hoc inter idololatriam Achabi, & Jeroboami cæterorúmque Regum Israëlis discrimen intercessit, quòd ille contra primum præceptum, quod est de objecto cultûs divini alienum Deum, Baalem scilicet colendum proposuit, Jeroboam verò & alii contra secundum præceptum, quod est de modo cultûs, Jehovam Deum verum per Imagines coluerint, Ille abstraxit à *veri Dei cultu*, alii verò à *vero cultu* Dei; Unde dicitur fecisse Achab quod malum videbatur in oculis Jehovæ, plusquam omnes qui fuerant ante ipsum; Nam cùm leve ei visum esset ambulare in peccatis Jeroboami, Bahalem Sidoniorum Deum tum ipse coluit, tum aliis colendum proposuit 2. Reg. 16. 27. Ex quibus constat manifestè, Idolum non de re falsa tantùm, sed de re vera etiam dici.

2. Reg. 16. 27.

1. Cor. 8. 4.

XXV. Nec obstat quòd Apost. 1. Cor. 8. 4. *Idolum dicit nihil esse* in mundo, Hoc enim non absolutè & simpliciter debet intelligi *subjectivè* ratione *existentiæ* vel *objectivè* ratione *repræsentationis*, quod vel non sit res quædam subsistens, vel rem falsam repræsentet: Nam plerique Gentium Dii homines erant, vel aliæ creaturæ. Sed *nihil* ratione *efficaciæ*, quòd nihil habeat Divinitatis, nihil virtutis ad faciendum aliquid boni, vel mali, atque adeò nihil efficaciæ ad sanctificandos vel polluendos homines, quò videtur potissimùm Paulus respicere; Eodem sensu 1. Cor. 7. 19. *Circumcisio nihil esse dicitur*, id est nullam habere virtutem ad salutem, ut exponitur Gal. 5. 6. Ita quum in Veteri Testamento Idola Gentium dicuntur אליליםvel אונים id est *vanitates*, hoc intelligendum tantùm respectu naturæ & virtutis divinæ, quâ fallunt expectationem suorum Cultorum, nec quicquam illis prodesse possunt.

1. Cor. 7. 19.

XXVI. IV. Exceptio est Bellar. & aliorum, qui pertendunt prohiberi *Imagines*, non quasvis, sed tantùm *quæ habeantur pro Diis*, se autẽ Imagines nec pro Diis habere, nec pro Diis colere. Sed quocunque modo crimen suum dissimulare conentur, excusare non possunt tamen. Primò verba Legis non possunt pati hoc glossema, Lex enim prohibet imagines colere, & se coram illis incurvare. At aliquid colere, & coram eo se prosternere, non est statim illud habere pro Deo; nam & Pontificii Sanctos & Angelos colunt, coram illis procumbunt, nec tamen eos volunt habere pro Diis. 2. Si valeret exceptio de non *colendis Imaginibus pro Diis*, ageretur hîc tantùm de *objecto* cultûs, & sic confunderetur præceptum primum cum secundo, cùm tamen certum sit ea inter se differre, quòd in primo agatur de objecto cultûs, seu de non colendis Diis alienis, in secundo verò de eius modo, id est de non colendo vero Deo in Imagine vel per Imaginem. 3. Si hoc admittitur, plurimi Idololatræ facilè excusari possent; Nec Idololatræ fuissent Israëlitæ in Vitulo Aureo, quem non putabant Deum esse, sed eius tantùm simulachrum; Nec Ieroboam Vitulos conflando in Dan, & Bethel; Nec cultores

tores Serpentis ænei, quem non habebant pro Deo, licèt incensum ei adolerent; Nec Christiani ipsi dicendi fuissent Idololatræ, qui coacti Idolis vel sacrificabant vel adolebant, licèt Idola pro Diis non haberent. Nec Ethnicis ipsis, si non omnibus, saltèm plurimis hoc crimen impingi posset, qui sæpe profitentur se non habere Idola sua pro Diis, Celsus apud Origen. lib. 7. pag. 384. τίς γὰρ ἄλλος εἰμὴ πάντῃ νήπιος ταῦτα ἡγεῖται θεοὺς, *quis nisi planè infans hæc* scil. Simulachra *putat esse Deos?* Arnob. lib. 6. Ethnicos loquentes inducit, *Erras & laberis, nam neque nos æra neque auri argentique materias esse per se Deos, & religiosa censemus Numina, sed Deos ex his colimus.* Eodem modo loquuntur Ethnici apud Lactantium lib. 2. c. 2. *Quæ amentia est aut ea fingere, quæ ipsi postmodum timeant, aut timere quæ finxerunt. Non ipsa*, inquiunt Ethnici, *timemus, sed eos ad quorum imaginem ficta, & quorum nominibus consecrata sunt.* August. in Ps. 113. hoc Ethnicorum commentum refert & refellit, *videntur*, inquit, *sibi purgatioris esse religionis, qui dicunt nec Simulachrum, nec Dæmonia colo, sed per effigiem corporalem eius rei signum intueor, quam colere debeo.* Item, *non hoc visibile colo, sed Numen quod illic invisibiliter habitat*, Qui ipsissimus est Pontificiorum sermo: An minùs tamen propterea Idololatræ censendi sunt Ethnici? Ita licèt Pontificii imagines non pro Diis colerent, non haberent tamen, quo sese ab Idololatriæ crimine purgarent. DISPUT. IV.

XXVII. Nec meliùs possunt elabi per quintam Exceptionem, quæ distinguit *Cultum absolutum*, & *relativum* seu *respectivum*, Idololatras esse, qui Imaginibus *cultum* deferunt *absolutum* & propter se; non verò qui *respectivum* tantùm & propter aliud scilicet prototypum. Nam primò falsò supponunt, se cultum relativum tantùm Imaginibus tribuere, cùm contraria sententia vulgò recepta sit, Imagines scilicet Christi & Sanctorum venerandas esse, non solùm per accidens vel impropriè, sed etiam per se & propriè, ita ut ipsæ terminent venerationem, ut in se considerantur, & non solùm ut vicem gerunt exemplaris, ut Bellarm. fusè docet lib. 2. de Imag. cap. 20. & 22. & probat ex Concilio Nicæno. Secundò, jam visum Idololatras veteres tam Gentiles quàm Israëlitas reos peragi non ob cultum tantùm absolutum, sed etiam propter relativum & analogicum, nec Simulachra fuisse illis proprium adorationis objectum, sed Deum quem in Simulachris colere se profitebantur, ut demonstratum fuit tum in idololatria vituli aurei, tum Vitulorum Ieroboami, & plerorumque apud Ethnicos. Tertiò distinctiones illæ inanes ad deludendam plebem excogitatæ, sunt folia ficulnea, quæ pudenda Romæ tegere nequeunt, imò captum non modò miseri & rudis vulgi, sed & doctiorum superant, quod ingenuè confitetur Bellarminus respectu distinctionis latriæ *abso-*

Disput. IV.

luta & relativa, dum ait, *qui defendunt Imagines adorari latriâ, coguntur uti subtilissimis distinctionibus, quas vix ipsimet intelligunt, nedum populus imperitus*, lib. 2. cap. 22. Et sanè quotusquisque tales distinctiones in ipsa praxi observare potest, ut partiatur suam mentis intentionem, & quidem absolutum & proprium tribuat prototypo, relativum autem tantùm improprium & analogicum Imagini, huic cultum latriæ, illi cultum duliæ, alteri cultum hyperduliæ? Quis contrà non videt, Pontificios coram Imagine prostratos eundem cultum illi exhibere, quem prototypo redderent? Nec aliter intelligunt, qui cum *Thoma* Imagines eodem cultu cum prototypo colendas censent, quam fuisse Concilii Tridentini mentem, *Andradius*, *Naclantus*, *Soto*, qui & ipsi pars Concilii fuerunt, testantur.

XXVIII. Cùm ergo liqueat vana esse & falsa quæcunque captant effugia, ad vim fulminis Legalis declinandam, Quid superest, nisi ut concludamus, Ecclesiam Romanam & quoad dogma & quoad praxim bene à nobis Idololatriæ ream peragi, adeoque Secessionem ab ea ita esse necessariam, ut nemo, salvâ conscientiâ, vel in ejus communione manere & ejus sacris interesse, vel ad eam redire queat. Quòd si locus esset de Patrum & purioris Antiquitatis sententiâ super hoc argumento disserendi; Quàm proclive esset ostendere Imaginum cultum, vel incognitum fuisse in primis Christianismi seculis, vel apertè damnatum? Nam si hoc apud ipsos receptum fuit, Cur toties perstringunt, & salsè irrident Simulachra & Imagines Gentilium earumque cultum? ut videre est apud *Tertull.* Apol. cap. 22. *Minutium Felicem* in Octavio, *Lactant.* lib. 2. cap. 2. 14. 17. 18. *Athanasium* contra Gentes, & alios passim. Cur Gentiles hisce Christianorum sarcasmis respondentes, nunquam regerunt ipsis suum Imaginum cultum? Quod non omisissent procul-dubio, si tale quid apud ipsos observâssent. Cur contrà, Carentiam Altarium, Templorum & Imaginum illis ut crimen objiciunt? Cur *nullas Aras habent*, inquit Cæcilius apud Minutium Felicem pag. 6. *Templa nulla, nulla nota Simulachra*; & apud Orig. lib. 8. *Celsus ait nos Altarium, Templorum, & Statuarum Dedicationes fugere*, & apud Arnob. lib. 6. *Consuestis crimen nobis maximum impietatis affingere, quòd neque Ædes sacras venerationis ad officia construamus, non Deorum alicujus Simulachrum constituamus*, &c. Cur verò Christiani ut se ab illo crimine purgent, nunquam reponunt falsò hoc sibi impingi, siquidem & ipsi habeant Altaria & Simulachra. Sed ex adverso respuentes omnem Altarium & Imaginum corporearum usum & cultum, alia sibi Altaria esse, mentes scilicet fidelium, unde *εὐωδία* ad Deum ascendit, Alias Imagines, virtutes nempe Christianas, sic Orig. contra Celsum lib. 8. pag. 400. *Pro Aris nobis est mens sua cuique, ex qua sursum feruntur*

tur verè ac spiritualiter suffitus suaveolentes, preces cum purâ conscientiâ; Simulachra autem Deo dicanda sunt, non fabrorum opera, sed à Verbo Dei dedolata formatáque in nobis, videlicet virtutes ad imitationem Primogeniti totius creaturæ, &c. Sic Minutius Felix, *Quod simulachrum Deo fingam, cùm si rectè existimes, sit homo ipse Dei simulachrum*, &c. Cur Patres Hæreticis variis ut Gnosticis & Carpocratianis hunc tanquam errorem crassissimum exprobrant, quòd venerarentur Imagines Christi, Apostolorum, Mosis, *&c.* Ut *Irenæus* adversùs Gnosticos lib. 1. c. 24. *Epiphanius* contra Carpocratianos in Panario lib. 1. Tom. 2. Hæres. 27. Perperam sanè, si & ipsi imagines coluissent. DISPUT. IV.

XXIX. Sed tantùm abest ut eas coluerint, quin potiùs damnârunt expressè, ut colligere licet ex ipsorum Scriptis; loca referre non patitur Thesium brevitas, sed consuli possunt *Origenes* contra Celsum lib. 3. pag. 135. & 139. & lib. 7. pag. 333. 386. 387. *Arnob.* contra Gentes lib. 6. pag. 671. *Lactan.* lib. 2. c. 18. 19. *Epipha.* in Epist. ad Joh. Hierosolym. quam Hiero. Latinitate donavit tom. 2. pag. 161. *August.* Epist. 119. ad Janu. c. 11. de fide & Symbolo C. 7. in Psal. 113. conc. 2. de Consensu Evangelist. lib. 1. cap. 10. de Civ. Dei lib. 4. cap. 31. Quibus addi possunt *Concilia* varia, ut *Elibertinum* in Hispania, quod juxta Baronium incidit in annum 305. quod expressè Imaginum Usum & Cultum prohibet Can. 36. de quo antea Th. XXI. *Constantinopolitanum* 338. Episcoporum sub Constantino Copronymo & Leone, anno 757. Ubi decretum, juxta secundum divinæ Legis præceptum, nec faciendas esse Imagines, scilicet ad Cultum religionis, nec adorandas, aut si adorationi prostitutæ fuerint, demoliendas esse & confringendas; *Francofurtense* & *Parisiense* de quibus suprà. *Decreta* quinetiam varia ab Imperatoribus & Principibus adversùs Imaginum cultum facta, imprimis à Valente & Theodosio, aliisque qui pium ipsorum zelum sequuti sunt, reclamantibus licèt Rom. Pontificibus acerrimis Imaginum Patronis: Quot verò quantæque ab 8. seculo rixæ super Imaginum erectione & cultu excitatæ fuerint inter Iconoclastas, & Iconolatras, tum in Oriente, tum in Occidente, fusè referunt *Blessaus* in Historia Papat. *Chamierus, Forbesius Instruct. Hist. Theol. Chemnicius, Molinæus, Dallæus*, & novissimè *Celeb. Spanhemius*, qui hoc argumentum plenissimè est executus in *historia Imaginum restitutâ*, paucis à mensibus editâ.

XXX. Cùm ergo ex dictis pateat Imaginum cultum, non modò in Scriptura, vel puriori Antiquitate locum nullum habuisse, sed & expressè damnari tanquam Idololatricum: Non posse fidelem illi adhærere sine certissimo salutis discrimine, adeoque vel solam hanc rationem Secessionis necessitatem nobis imposuisse, proclive est colligere. Nec movere Nos debent quæ à Pontificiis hîc

Disput. IV.

in subsidium laborantis causæ afferuntur, quæ nullam vim habent ad Erroris confirmationem: Non *Imagines Cherubinorum* ad Arcam positæ; nam præterquàm quòd remotæ erant à populi conspectu, adeoque non ad cultum, sed ad ornatum & symbolum tantùm positæ; Non fuerunt *Imagines personales*, alicujus suppositi repræsentativæ, sed *figuræ Symbolicæ, & Emblematicæ* officii & usûs Objecti quod adumbrabant. Non *Adoratio*, quæ *fiebat ad Arcam*: Quia nec Arca Imago fuit, sed symbolum tantùm Dei præsentis, Nec coram Arca procumbebat populus, quasi ipsa per se esset veneratione digna, sed coram Deo quem præsentem adesse Arca illa testabatur; Nec Psal. 99. 5. dicitur adorandum scabellum pedum Dei, sed *ad scabellum*, ut notetur *locus cultûs*, non verò *objectum*: Non *Visiones Dei* variæ sub specie corporea, & *locutiones Anthropopathicæ* quæ in Scriptura occurrunt. Quia aliud est metaphoricè de Deo loqui ad captûs nostri modulum; Aliud verò speciem ejus visibilem quasi veram & propriam pingere & omnium oculis subjicere. Aliud essentiam ipsam Dei aut Personas propriè repræsentare, Aliud opera & externam gloriam, seu præsentiam aliquo symbolo ad momentum quadantenus adumbrare. Adde quòd Deus potuit in Verbo quibuscunque signis placuit, sui præsentiam designare, sed nefas est contra ejus mandatum expressum eum in simulachro repræsentare, multò minùs colere. Non *Serpens aneus*, qui fuit typus Christi, sed non imago, & qui tantùm abest, ut religiosè coli debuerit, ut contrà ipsum jusserit comminui Ezechias, licèt Dei jussu formatus fuisset, & multa miracula per ipsum essent præstita, statim atque populus cœpit ei adolere 2. Reg. 14. Nec elevatio ejus Erectionem ad cultum notabat, sed typicam passionis Christi repræsentationem Jo.3.14. Non denique *Dei recordatio*, quasi Imagines sint *libri Idiotarum*, qui ipsis in memoriam Deum revocent, eosque officii sui moneant: Nam longè alia mens est Spiritûs Sancti, qui *Lignum vanitatis doctorem* pronunciat apud Jeremiam cap. 10. 3. & *conflatile Doctorem mendacii* apud Habac. 2. 18. Alii sunt libri, Aliæ Imagines quas sine periculo intueri possumus; *Liber Naturæ*, in quo expressa sunt virtutum Dei vestigia, ubi quot sunt Creaturæ, tot Doctores, qui nos monent officii nostri. *Liber Scripturæ*, in quo contemplari licet Christum vivam Patris Imaginem, & Sanctorum exempla nobis ad Imitationem proposita. Quid opus aliis libris mutis, qui non modò inutiles, sed & noxii & periculosi? per quos, ut observat *Polydorus Virgilius* de Invent. rerum lib. 6. cap. 13. *Eò insania deventum est; ut hæc pars pietatis parum differat ab impietate*. Sic *Gerson* in Regulis moralibus, *Nisi pia intentio*, inquit, *excusaret multos simplices, Idololatræ censerentur*; Bellarminus ipse periculum esse non diffitetur, nisi adsit institutio lib. 2. cap. 8. Absit verò à nobis ut mutos istos Doctores unquam sequamur, qui

Ps.99.5.

Jer. 10. 3.
Habac. 2.18.

non

non alia de causa populo obtruduntur, quàm ad eum à Scriptura abducendum, quam meritò Ecclesia Romana fugit, & exhorrescit ut fures lucem, & sontes Legem. Absit ut summâ in Deum injuriâ, summo Religionis Christianæ dedecore, & Judæorum ac reliquorum infidelium scandalo per *μοιχευομένην διάνοιαν mentem scortantem*, ut loquitur *Epipha. Idola ulla zelotypia* in Templum ejus inducamus: Quin potiùs unico Doctore Christo contenti, eum in Verbo audiamus, & cùm non aliter legitimè se coli posse doceat, quàm in spiritu & veritate, hunc illi Cultum præ cæteris omnibus acceptum semper exhibeamus, nec unquam patiamur fidem vel praxim ullâ erroris vel Idololatriæ labe infici. Γένοιτο.

1. JOH. V. 20. Τεκνία φυλάξατε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν εἰδώλων.

FINIS.

DISPUTATIO QUINTA

Quæ est

DE TYRANNIDE ROMANA.

Respondente RENATO LA CHARRIERE *Privatensi.*

I. T vera Christi Ecclesia tribus præcipuè partibus constituitur, & totidem veluti characteribus internoscitur, *Veritate, Pietate, & Libertate*, Veritate in *Doctrina*, Pietate in *Cultu*, & Libertate in *Regimine*: Ita falsa tribus potissimùm notis distingui solet, *Hæresi*, quę Veritatem evertit, *Idololatriâ*, quę Pietatis & Cultûs puritatem corrumpit, & *Tyrannide*, quæ Regiminis suavitatem & libertatem opprimit. Quemadmodum enim *Spiritus Christi*, qui à Capite totum Corpus mysticum pervadit & vivificat, triplicem solet nomenclationem sortiri à triplici, quem in nobis producit, effectu, *Spiritus veritatis* Joh. 14. 17. & Sapientiæ Eph. 1. 17. qui mentes nostras illuminat ad cognitionem Veri, *Spiritus Sanctitatis* Ps. 51. 13. qui corda sanctificat & impellit ad praxim Boni, & *Spiritus libertatis* & *adoptionis* 2. Cor. 3. 17. qui homines à

Disput. V. peccati & Diaboli servitute liberat, & in regiam filiorum Dei dignitatem evehit. Sic Spiritus Diaboli & Mundi, qui in falsâ Ecclesiâ regnat, tribus nominibus solet in Scripturâ designari ad exitialia Joan.8.44. ejus effecta connotanda, *Spiritûs mendacii*, Joh. 8. 44. qui omnium errorum & hæresium est author, *Spiritûs immundi*, qui ad Matth.10.3. omnis generis sordes nos incitat, Matt. 10. 3. & 12. 43. & *Spiritûs* 1.Joan.3.12. *homicidæ*, qui Tyrannide & sævitiâ ubique grassatur 1. Joan. 3. 12.

II. Hæc tria autem ita sunt gravia & periculosa, ut si unum vel alterum duntaxat in Cœtu aliquo, qui Ecclesiæ nomine gloriatur, obtineat, necessariò ab illo nobis sit secedendum, nec ulla possit cum illo communio coli. Nam si testatur Apostolus, nullam communionem esse posse luci cum tenebris, Templo Dei cum Idolis, & Christo cum Belial; Quis dixerit in eâ Ecclesiâ fidelem manere posse, quæ vel hæresim aliquam docet, vel Idololatriam fovet, vel Tyrannidem usurpat? Jam si tria ista seorsim singula justam & necessariam secedendi causam præbent; Quid fieri putandum est, quandò omnia velut agmine facto simul concurrunt, & monstrosum Corpus ex hæresi teterrimâ, crassissimâ Idololatriâ, & Tyrannide durissimâ conflatum constituunt? Hæc autem non seorsim tantùm, sed conjunctim in Ecclesiâ Romana occurrere antea diximus, & quoad duo prima capita probavimus. Tertium nunc superest de *Tyrannide*, quam durissimam & intolerandam in Papatu vigere ostensuri sumus, adeoque cum libertate Christiana planè ἀσύςατον.

III. Hoc verò ut demonstremus, non alio opus nobis est Argumento, quàm ut beatum Ecclesiæ Christianæ statum, & libertatis, quam illi acquisivit Christus, suavitatem conferamus cum tristi Ecclesiæ Romanæ conditione, & multiplici jugo, quod imposuit ipsi Antichristus. Christus sanè in eum præcipuè finem venit, ut libertatem nobis acquireret; Propterea גאל noster & Redemptor vocatur, qui durissimâ pressos servitute liberare debuit, & Jubilæum Evangelicum promulgare, in quo non modò datur ἄφεσις seu *remissio debitorum*, ἀποκατάστασις & *restitutio hæreditatis* cœlestis, quâ in Adamo excideramus, sed & *liberatio & manumissio servorum*, quæ tria fuerant Jubilæi legalis privilegia, quæ in Evangelicum potiori jure & longè nobiliori ratione quadrant. Quò pertinent verba ipsius Is.61.1.2. Christi apud Isa. 61. 1. 2. ubi mentio fit anni *beneplaciti*, in quo Unctus Domini debuit prædicare *servis libertatem*, & *captivis carceris aperturam*. Ut autem multiplex erat servitutis Jugum, quô premebamur, *Servitus Legis*, *servitus Peccati*, *servitus Mortis*. Lex maledictionum fulmine & rigidâ cæremoniarum observatione in homines regnabat; Peccatum, reatu & dominio eos sibi mancipabat. Et Mors terroribus & pœnis Tyrannidem in eos exercebat. Ita Christus à triplici hoc jugo nos liberat; A *Legis servitute*,

tute, quia factus ipse est pro nobis κατάρα, ut à maledictione Legis nos liberaret Galat. 3. 13. & finis ac complementum est Legis in justitiam omni credenti Rom. 10. 4. ut non ampliùs simus sub Lege sed sub Gratia Ro. 6. 14. & mortui simus Legi Ro. 8. 5. & 6. Gal. 2. 29. A *Peccati jugo*, quia factus est peccatum pro nobis, ut essemus justitia Dei in ipso 2. Cor. 5. 21. & factus in similitudinem peccati & pro peccato damnavit peccatum in carne Rom. 8. 3. A *Mortis imperio*, quia per mortem destruxit eum qui habebat imperium mortis, ut liberaret eos qui metu mortis per totam vitam erant obnoxii servituti Hebr. 2. 14. Quod Apostolus admirabili brevitate complectitur Rom. 8. 2. *quum Legem Spiritûs & vitæ quæ est in Christo*, dixit *ipsum liberâsse à lege peccati & mortis*: Nam quod Christus meritô suô nobis acquisivit, idipsum Spiritûs efficaciâ nobis applicat, qui propterea distinguitur à *Spiritu servitutis* ad timorem, qui sub Lege vigebat, & *Spiritus adoptionis* & *libertatis vocatur*, Rom. 8. 15. & 2. Cor. 3. 17. Hic enim ut *Spiritus gratiæ* nos liberat à Lege per justificationem, ut *Spiritus sanctitatis* nos liberat à peccato per regenerationem, ut *Spiritus vitæ & gloriæ* nos liberat à miseria & morte per glorificationem.

Disput. V.

Gal. 3. 13.

Rom. 6. 14.

Heb. 2. 14.

Rom. 8. 2.

Rom. 8. 15.

2. Cor. 3. 17.

IV. Quamvis verò dulcissima illa & verè aurea libertas, quam Christus nobis attulit, suis limitibus circumscribatur, & non sit quidlibet agendi effrænis licentia, quod vellent Libertini, sed suam semper habeat Legem & jugum cui fideles subjicit, sed Legem suavem Christi & Jugum leve, Matth. 11. 18. & Galat. 2. 19. unde Apostolus hortatur eos, ne libertatem ad quam vocati sunt, trahant in licentiam carnis cap. 5. ℣. 13. & Petrus ita liberos esse monet, ut sint semper Dei servi 1. Pet. 2. 13. Ita tamen eos eximit ab omni peccati vinculo & nexu, ut nullo ampliùs vel Ceremoniarum legalium, vel Traditionum quarumlibet humanarum jugo subesse possint & debeant, sed conscientia soli Deo obnoxia, ab eo etiam solo pendeat, & illi stet vel cadat. Quò spectant varia illa Pauli loca, in quibus seriò fideles monet, ut maneant *in libertate, quam acquisivit ipsis Christus, nec pristino servitutis jugo denuò implicentur* Gal. 5. 1. ut *pretio redempti ne fiant servi hominum* 1. Cor. 7. 23. *Ne quis eos damnet in cibo & potu, vel dierum & sabbathorum discrimine, vel eos præceptis oneret ne comede, ne gusta, ne tange, quasi adhuc viverent in mundo* Col. 2. 16. 20. Unde si quis non jugum illud pristinum semel confractum revocare, sed aliud longè gravius & intolerabilius conscientiis imponere satagit; Ille nec Christum tenet, vel Spiritum ejus novit, nec cum illo partem ullam habere censendus est. Quænam enim Tyranno pars esse potest cum legitimo Principe, servituti durissimæ cum dulcissima libertate, & Synagogæ Diaboli cum Ecclesia Christi?

Gal. 5. 13.

1. Pet. 2. 13.

Gal. 5. 1.

1. Cor. 7. 23.

Col. 2. 16. 20.

V.

DISPUT. V.

Tyrannis Ro. probatur ex Primatu Papæ.

V. Hoc autem Ecclesiæ Rom. esse crimen pertendimus, gravissimis adducti rationibus. Prima petitur ex *Primatu Papæ*, & Monarchiâ, quam sibi in totam Christi Ecclesiam ut Oecumenicus Pontifex arrogat, adeò ut nulli prorsus potestati quæcunque tandem illa sit, Civilis aut Ecclesiastica, obnoxius sit, ne tum quidem quum officio minimè fungitur. Canone *Si Papa* (verba sunt Gratiani distinct. 40.) *suæ & fraternæ salutis negligens deprehenditur, inutilis & remissus in suis operibus & insuper à bono taciturnus, quod magis officit sibi & omnibus, nihilominus innumerabiles populos catervatim secum ducit primo mancipio gehennæ, cum ipso plagis multis in æternum vapulaturos, huius culpas istic redarguere præsumit mortalium nullus, quòd cunctos ipse judicaturus, à nemine est judicandus:* & Causâ nonâ quæstione tertiâ, *Aliorum hominum causas Deus voluit per homines terminari; sed Sedis istius Præsulem suo sine quæstione reservavit arbitrio* &c. Huic verò ab omni potestate sic exempto, reliqui omnes absque ullâ exceptione subjiciuntur; Ita ut subjectio ista inter præcipuas Ecclesiæ notas recenseatur, imò statuatur esse de necessitate salutis. Sic enim *Bonifacius VIII.* in Extravag. de Maior. & Obed. C. *Unam sanctam*, audacter & impiè definire ausus est. *Porrò subesse Romanno Pontifici omni humanæ Creaturæ declaramus, dicimus & pronuntiamus esse de necessitate salutis.* Imò tales volunt ejus esse sententias, ut contra eas ne hiscere quidem cuiquam liceat, apud *Gratian.* Causâ 17. qu. 4. *Nemini de Sedis Apostolicæ judicio judicare aut illius sententiam retractare permissum, videlicet propter Romanæ Ecclesiæ primatum, Christi munere in beato Apostolo Petro divinitus collatum:* Et ut cumulus perficiatur impudentiæ, summus Pontifex asseritur apud Glossatorem in Cap. *quanto personam* habere *cæleste arbitrium, & ideo naturam rerum mutare, substantialia unius rei applicando alij, & de nullo posse aliquid facere, & sententiam quæ nulla est, facere aliquam, in his quæ vult illi esse pro ratione voluntatem, nec esse qui ei dicat, cur ita facis? posse enim* supra ius dispensare, *& de injustitia facere justitiam, corrigendo iura & mutando, demum plenitudinem obtinere potestatis.* Ita jurisdictionem hanc tam latè patere contendunt, ut nihil sit in toto mundo ad Religionem pertinens, quod ex ejus nutu ac imperio non pendeat.

VI. Nec abludit communis Doctorum sententia, qui supremam illam Pontificis authoritatem tanquam præcipuum Ecclesiæ fundamentum obtendere solent; Audiatur vel unus *Bellarm.* lib. 3. de Eccl. milit. c. 12. *Tenemur omnes sub periculo æternæ mortis veræ Ecclesiæ nos adiungere & in illa perseverare, id est, Capiti eius obedire, & cæteris membris communicare.* Et cap. 5. *Nemo potest, etiamsi velit, subesse Christo, & communicare cùm Ecclesia cælesti,* qui

qui non subest Pontifici, & non communicat cum Ecclesia militante, &c. Imò eò usque progreditur impietas Cardinalis ut asserat lib. 4. de Pontif. c. 5. *Quòd si Papa erraret præcipiendo vitia, vel prohibendo virtutes, teneretur Ecclesia credere vitia esse bona & virtutes malas, nisi vellet contra conscientiam peccare*, quod sine horrore nemo pius legere potest. Sic Ioan. de Capistrano de Papæ Ecclesi. authoritate, *Papa Rom. sine comparatione major est omnibus, nec superiorem habet in terris, sed ipse est super omnes, tanquam qui de cœlo venit Ioannes Baptista, verba enim illa, qui de Cœlo venit super omnes est, intelligi possunt de Summo Pontifice, omnia enim Petro subiecit Dominus, Ergo nihil exclusit, nec Imperatorem, nec Patriarchas*, &c. Quò spectat etiam illud Nicolai Papæ in Epist. *Nec ab Imperatore Pontificem, nec à Rege judicari posse, quoniam non est servus supra Dominum.* Posset hoc luculentiùs confirmari ex intoleranda Rom. Pontificis superbiâ, ut supra πᾶν σέβασμα sese efferat, non modò quod in terris nominatur, quales sunt Reges & Imperatores, sed & in cœlis celebratur, quales sunt Angeli & Sancti, imò & in Templo Dei sedeat tanquam Deus, supremam sibi in Ecclesia potestatem vindicans, & Christo Domino se æquans. Verùm quia ista commodiùs poterunt pertractari in sequentibus; quum de Characteribus Antichristi sumus disputaturi: Sufficiet nunc *Primatum* istum & summam totius Ecclesiæ Monarchiam attingere, tanquam certissimam Tyrannidis Romanæ notam, quam fugere genuini omnes Regni Christi subditi tenentur.

DISPUT. V.

VII. Non diffitemur equidem memorabilem à Christo, Apostolis cæterísque Viris Dei, quorum operâ uti voluit ad Ecclesiam gubernandam, concessam esse potestatem, ut *Claves* Regni cœlorum tum *Scientiæ*, tum *Regiminis* administrarent, & ligarent & solverent in Terris, quod ligatum & solutum esset in Cœlis. Verùm eam omnem potestatem qualiscunque sit, ministerialem tantùm esse & subalternam, non absolutam & supremam contendimus, quæ Servos & Ministros deceat, non Dominos, ne gloria quæ Christo soli competit, & quam ut impatiens consortis testatur se alteri dare non posse, in hominem mortalem & peccatorem impiè transferatur. Et si Rom. Pontifices intra justos potestatis istius & ministerii terminos sese continuissent, si claves istas mysticas ritè & ut par est semper tractâssent, tum puræ doctrinæ præconio, tum sanctæ & bene constitutæ disciplinæ exercitio, debuissent sanè fideles ex Christi præscripto illis obtemperare; nec eorum obsequium sine crimine detrectare potuissent. Verùm quum relicto ministerio Dominium & Magisterium sacrilegè usurpârunt, & qui Ecclesiam ut Virginem puram soli Sponso Christo aptare debuerunt, sibi subiicere, & infami adulterio legitimi Sponsi thorum invadere tentârunt; quum illi qui ad obsequium unius Chri-

DISPUT. V. sti conscientias captivare tenebantur, ipsi sibi mancipare ausu inaudito & planè intolerando moliti sunt; Quis non fateatur gravissimum esse Tyrannidis jugum, quod nemo subire potest, nisi qui legitimum Christi jugum & dominium excusserit.

VIII. Nam ut nihil nunc dicamus de Monarchiæ istius naturâ, quæ talis est, ut nemo mortalium tanto oneri par esse possit, multò minùs quàm respectu Monarchiæ universalis in mundo, quam tamen negant dari posse saniores Politici: Si Scripturam audimus, tam procul est ab ullo Primatu & Monarchiâ in Ecclesia instituendâ, ut eam expresse non semel ut tyrannicam & Christo injuriam damnet. Cur enim aliàs Christus discipulis de Primatu contendentibus, tam sollicitè omne dominium interdixisset? Luc. 22. 23. 24. *Reges Gentium dominantur eis, & qui potestatem habent in eas benefici vocantur, Vos autem non ita, sed qui maximus est inter vos, sit sicut minimus, & qui princeps est, sicut qui ministrat.* Cur Petrus tam expressè vetat Pastores, ut συμπρεσβύτερος ipsorum κατακυριεύειν τῶν κλήρων 1. Pet. 5. 3. Cur Paulus se non dominari fidei Corinthiorum testatur, sed servum esse ipsorum propter Christum 2. Cor. 1. 24. Cur inter ministeria sacra, Pastores quidem & Doctores post Apostolos & Evangelistas; at nec Papam nec Cardinales recenset, 1. Corint. 12. Ephes. 4. 11.? Cur toties idem unicum esse Dominum 1. Corinth. 8. 6. unicum Caput Ecclesiæ, Ephes. 1. 22. & cap. 4. ✝. 15. declarat? Et sanè si eidem Regno duo non possunt dari Monarchæ vel coordinatè vel subordinatè, citra evidentem contradictionem. Si unum Corpus duo Capita habere nequit, nisi sit monstrosum, Quis dixerit in Regno Ecclesiæ duos esse Reges, & duo in Corpore hoc mystico Capita?

Luc. 22. 23. 24

1. Pet. 5. 3.
2. Cor. 1. 24.

1. Cor. 12.

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη εἷς κοιρανὸς ἔςω, εἷς βασιλεύς.

Nec huic incommodo remedium afferri potest per σοφὸν φάρμακον *Capitis Primarii* & *Secundarii*, injuriam fore Christo, si Papa diceretur Caput primarium, & quoad internam potestatem; sed posse dici optimè Caput secundarium cum Christo & sub Christo, quemadmodum non fit injuria Regi, si dicatur Prorex esse Caput Regni sub Rege, quin potiùs ejus augetur gloria, quia semper Rex præsumitur esse nobiliori modo Caput. Nam primò distinctio est ἀσύςατος, siquidem qui Caput dicit & quidem supremum, dicit eo ipso primum, quod supra se superius non agnoscit, nec unquam visum nec auditum, Corpus unum bene constitutum duo habere capita, unum primarium, alterum secundarium. 2. Falsò etiam supponitur, Papam dici Caput quoad externam directionem; cùm internam etiam potestatem sibi vendicet, leges ferendi conscientiæ obligativas, ut postea dicetur. 3. Exemplum quod affertur de Rege & Prorege, ad rem non facit, quia licèt possit à Rege Prorex vel Præfectus constitui, qui

qui Regis nomine gubernet, nemo tamen dixerit eum Regem posse vocari, & si quis ex subditis Regem appellet & salutet, vel si Regis nomen & authoritatem ipse sibi vendicet, tantùm abest ut toleretur, quin potiùs ut reus Majestatis damnabitur. Ita possunt in Ecclesia Rectores & Ministri à Christo constitui, qui sub eo Ecclesiam gubernent; sed immanis fieret Christo injuria, si honorem Regis & Capitis soli Christo debitum invaderent. Uno verbo cùm Christus sit Monarcha, Caput & Sponsus Ecclesiæ, qui profitetur se illi affuturum semper; nec Vicarium nec Socium ferre potest, sic enim Monarcha non esset μόνος, & Corpus esset biceps, & Sponsus admitteret thori socium, quod non est ferendum. Unde Gregorius I. titulum Pontificis Oecumenici ceu Antichristianum & omnino Tyrannicum detestabatur epist. 38. ad Johannem Constantinopolitanum lib. 6. epistol. *Ego fidenter dico, quia quisquis se universalem Episcopum, vel Sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in sua elatione Antichristum præcurrit.*

DISPUT. V.

IX. Cùm verò maximum sit Primatûs istius momentum, utpote à quo tota Religio Romana pendet, tantæ Authoritatis procul dubio leve non debet esse fundamentum. Sed licèt magno molimine passim urgeatur, facilè tamen observare est, aquam ipsis hac in parte hærere, nec invenire quomodo Nostris satisfaciant, quum tanti Principatûs, quem Papa sibi sumpsit, petunt ex Verbo Dei fundamentum. Imò non obscurè colligi potest molestissimam Pontificiis semper visam fuisse quæstionem, quam declinare subinde conati sunt, quia satis intelligebant authoritatem istam nullâ divinâ institutione subnixam, nullo legitimo fultam esse argumento. Unde Paulus III. coacto Concilio Tridentino, Legatos suos præcipuè de hoc articulo monuerat, ne unquam quacunque de causa ad disputationem Papæ veniretur, ut patet ex hist. Conc. Trid. lib. 2. Et Pius V. instaurato hoc Concilio, subito metu perculsus fuit, ne authoritas Pontificia in discrimen veniret si de eo disceptaretur; adeò ut de Concilio inhibendo non semel cogitaverit, nisi à tam damnoso consilio dimoveri se passus fuisset, ut refert Ill. Thuanus Tom. 2. lib. 32. ad ann. 1562.

X. Scio subinde afferri ad malæ causæ præsidium decantatissima Christi ad Petrum verba Matth. 16. 18. *Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam* &c. Quasi hinc clarissimè constet, Petrum non modò fuisse à Christo constitutum Ecclesiæ fundamentum, sed etiam Principem & Monarcham cum Successoribus suis. Verùm nihil vanius & falsius hoc figmento. Primò quia perperam & gratis supponitur *Petram*, de qua Christus loquitur, esse ipsam personam Petri; Cùm variis rationibus demonstrari queat, non posse nec debere hoc ad Petrum ipsum referri, 1. quia *Petra* hîc expressè distinguitur à Petro, σὺ εἶ

Primatus Papæ non probatur ex Matth. 16. 18.

Disput. V.

Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ: At si Petrum voluit designare, [illegible] non eandem vocem retinet, sed aliam diversi generis usurpat? N[illegible] obstat quòd Syriacè loquutus sit Christus, apud Syros autem [illegible] promiscuè usurpari & pro Petro & pro Petra, sine generis mutatio[illegible] Nam licèt Christus Syriacè loquutus sit, & eâ linguâ *Petrus* & *Pe*[illegible] eodem sono efferantur, notum tamen non idem servari genus; nam quum ponitur pro *lapide* fœmininum est, quum pro personâ masculinum; Adde quòd Matthæus Græcè scribens, non tam sollicitè distinxisset inter Πέτρον & πέτραν, nisi ad exprimendam Christi mentem, ne quis Petrum talem Petram esse arbitraretur, sed ab ea Petra Petrum fuisse denominatum constaret. Ut verò non potest idem esse nomen & denominatum, Ita nec Petra nomen, unde Petrus denominatur, potest idem esse cum ipso. Aug. tract. 124. in Joh. *Ecclesia fundata est super Petram, unde & Petrus nomen accepit, Non enim à Petro Petra, sed Petrus à Petra; sicut non Christus à Christiano, sed Christianus à Christo vocatur.* Secundò Petrus non potest esse Petra, de quâ hîc agitur, quia pars est & membrum Ecclesiæ, quæ super eum est ædificanda, unde vel super seipsum ædificaretur, vel debet à Petra distingui. Tertiò firmiùs adhuc hoc ipsum colligitur ex natura rei quæ hîc promittitur, ædificatione scilicet Ecclesiæ; At cùm Paulus testetur 1. Cor. 3. 11. nullum aliud fundamentum poni posse præter Christum, hoc in Petri personam sine sacrilegio transferri non posset. Quartò nullus melior interpres dari potest ipso Petro, qui hoc non ad se, sed ad solum Christum refert primæ c. 2. 4. 5. Nec obstare potest pronomen demonstrativum ταύτῃ, *super hanc petram*, quod videtur referendum ad proximè antecedens, ut sit positum loco relativi, ut vult *Maldonatus*, quasi dixisset, Tu Petra es, super quam ædificabo Ecclesiam meam. Nam primò non est necesse, paulò antè eam Petram fuisse nominatam ab ipso Christo, sed sufficit de ea fuisse jam factum sermonem; ut omnino factus fuit, si Petra ad confessionem Petri, vel ad Christum quem confessus erat, referatur. Deinde quis nescit istiusmodi pronomina non semper ad proximè & immediatè præcedens, sed aliquando ad remotius referri, quando rei natura hoc exigit? Vide Act. 2. 22. 23. & 3. 15. 16. 2. Thessal. 2. 8. 9. Ita licèt hoc referamus vel ad Christum, vel ad Confessionem & Fidem Petri, nihil inde coacti exurgit, sed sensus optimè fluet; maximè si addimus, in nomine Petri Petram posse dici includi, quasi Christus dixisset, Tu diceris Petrus à me Petra, super quam ædificabo Ecclesiam meam. Nec novum est relationem fieri aliquando ad vocem in præcedente aliqua dictione latentem, ut Joh. 8. 44. de Diabolo loquens Christus ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, quid αὐτοῦ? nempe τοῦ ψεύδους, quod latet in voce ψεύστης. Quid si dicamus pronomen hoc non sumendum esse ἀναφορικῶς, sed δεικτικῶς de loquentis

1. Cor. 3. 11.

1. Pet. 2. 4. 5.

Jo. 8. 44.

quentis persona ? quomodo Joh. 2.19. *solvite templum hoc* Christus dicit suum corpus indicando, vel palmâ pectus percutiendo, Domino nostro vocem suam gestu adjuvante. Sic potuit Christus seipsum designando dicere, super hanc Petram, à qua tibi nomen Petri inditum, ad significandam firmitatem tuam in fide, & operam in Evangelii ministerio olim præstandam, ædificabo Ecclesiam meam; quod commodè interpretatur Augustinus *super me*, inquit, *ædificabo te, non me super te*.

DISPUT. V.

Jo.2.19.

Quid per Petram intelligatur?

XI. Atque hinc jam patere potest, quid per *Petram* designare voluerit Spiritus S. nimirum ipsum Christum, quem ore confessus fuerat Petrus, & quem corde crediderat, qui verè est πέτρα ἀσάλευτος & rupes seculorum, contra quam nec venti tentationum, nec fluctus decumani persecutionum mundi quicquam possunt, ut sæpissimè eo nomine venit in Scriptura, Deutero. 32. 4. Psal. 18. Isa. 26. 4. Matth. 7. 24. Atque ita facilè conciliantur variæ Veterum sententiæ super hoc argumento. Quidam de Christo ipso exponunt, ut *Augustinus* de verbis Domini secundùm Matth. Sermon. 13. *Super hanc Petram quam confessus es, super hanc Petram quam cognovisti dicens, Tu es Christus Filius Dei vivi, ædificabo Ecclesiam meam*, quod confirmat alibi sæpius, Tract. 124. in Joh. & de Trinitate lib. 2. cap. 17. Retract. lib. 1. cap. 24. *Ambrosius* Serm. 85. *Rectè ergo quia Petra Christus, Simon nuncupatus est Petrus, ut qui cum Domino fidei societatem haberet, cum Domino haberet nominis Dominici unitatem, ut sicut à Christo Christianus, sic à Petra Christo Petrus Apostolus vocaretur.* Hilar. de Trinit. lib. 2. *Unum ergo est immobile fidei fundamentum, una hac felix Petra Petri ore confessa, Tu es Filius Dei vivi.* Sic Theodoretus in Psal. 47. Hieron. ad Matth. cap. 7. Alii *de confessione & fide Petri*, Chrysost. in h. l. ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ τουτέστι τῇ πίστει τῆς ὁμολογίας, *super hac Petra id est fide confessionis.* Theoph. pariter αὕτη ἡ ὁμολογία, ἣν ὡμολόγησας, θεμέλιον μέλλει εἶναι τῶν πιστευόντων, *hæc confessio, quam confessus es, fundamentum erit credentium.* Hilarius 6. de Trinit. *Super hanc igitur confessionis Petram, Ecclesiæ ædificatio est.* Quod omnium optimè exponit Basilius Seleuciæ in h. l. *Hanc confessionem cùm nominâsset Christus Petram, Petrum nuncupat eum, qui primus illam est confessus, donans illi hanc appellationem, tanquam insigne & monumentum hujus confessionis; hæc enim est revera pietatis petra, hæc salutis basis, hic fidei murus, hoc veritatis fundamentum, fundamentum enim aliud nemo ponere potest præter id quod positum est Iesus Christus.* Sic Isidor. Pelusi. lib. 1. epist. 235. Cyrill. lib. 4. Dial. cum Hermia. Theod. lib. 2. in Cant. Licèt verò verbis differant, sensu tamen & reipsâ conveniunt duæ istæ sententiæ, & ut loquitur Augustinus, *locutionum fuit diversitas, non sententiarum*, Sive enim ad Confessionem & fidem referamus cum Chrysostomo; Sive ad rem vel personam confessione designa-

Deut. 32. 4

Is. 26. 4.

Matt. 7. 24.

DISPUT. V.

tam, Christum scilicet ut Augustinus & alii, res eodem redit; quia neque confessio, neque fides per se conferunt ad ædificationem Ecclesiæ, nisi metonymicè ratione *objecti*, nimirum Christi, quem amplectuntur. Imò si qui ex Patribus ad Petrum referunt, non tam attendunt ejus *personam*, quàm *fidem* & *doctrinam*, quæ sæpe in Scriptis eorum metonymicè *Petrus* dicitur, quæ fuit & est hodieque, ac semper erit firmissimum Ecclesiæ fundamentum.

XII. Nec sic sentiunt tantùm Patres, sed quamplurimi nec ignobiles ex Adversariis, quorum alii de Christo, alii de fide & confessione Petri Petram interpretantur, Lyranus, *super hanc Petram, quam confessus es, id est super Christum*. Glossa interl. *Petram* exponit *Christum in quem credis*. Et ordinaria, *Petrus à me Petra, ita tamen ut mihi retineam dignitatem fundamenti, Tu super me ordinabis lapides multos*. Sic Cardinalis de Alliaco, Joan. Arboreus Theosoph. lib. 5. cap. 5. Pererius in Danielem cap. 2. ubi docet Christum lapidem dici, tum ob alias rationes, tum *quia est Petra, super quam est fundata Ecclesia*, &c. & huc pertinet illud vulgatum.

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodolpho.

Alii malunt ad fidem & confessionem Petri referre; Glossa ordi. Decretorum distinct. 19. Capite *Ita Dominus*, Et super hanc Petram, *Per hanc distinctionem non credo Dominum aliud demonstrâsse, quàm hæc verba, quæ Petrus respondit Domino, quum dixit, Tu es Christus Filius Dei vivi, quia super illo articulo fidei fundata est Ecclesia, super se ipso fundavit Dominus Ecclesiam*. Sic Adrianus I. in Epist. ad Episcopos Galliciæ & Hisp. quæ est in Actis Concilii Francofurtensis, *super hanc Petram quam confessus es, & à quâ vocabuli sortitus es dignitatem, super hanc soliditatem fidei Ecclesiam meam ædificabo*; Joannes de Turre Cremata de summa Ecclesiæ lib. 2. cap. 10. *Ecclesia est fundata super Petram id est fidem Christi*, &c. Sic Dionysius Carthusi. in h. l. Gorranus, alii, & præcipuè Ferus, qui optimè loci sensum reddit, *Et hoc claret, quòd Christus Ecclesiam suam non super Petrum aut quemcunque alium hominem ædificavit, alia igitur Petra inquirenda est, Petra ergo primariè Christus est, cui tota Ecclesia superædificata est. Deinde quia per veram fidem Christo conjungimur & sic quodammodo petrascimus, si sic loqui licet; Et ipsa igitur fides Christiana & veritas Evangelica firma & inconcussa petra illa est, super quam Christus ædificavit Ecclesiam suam.*

XIII. Duo præcipuè huic sententiæ opponuntur. Primum, Christum de re futura loqui *ædificabo*. At non ædificanda erat aut ædificari tunc cœperat Ecclesia, sed fuerat jam olim ædificata; Itaque ita loquutum esse, quia nondum constituerat Petrum fundamentum. Verùm nihil hîc est quod nos morari debeat: Nam

ita

ita ædificata erat jam Ecclesia super Christum, ut adhuc ædificanda esset in posterum, & quidem peculiari ratione, non ut Ecclesia particularis Iudaïca, qualis fuerat antea, sed ut Ecclesia Christiana Catholica per totum orbem dispersa, quæ post Pentecostem demum propriè cœpit ædificari ministerio Apostolorum. Potuit ergo in futuro loqui Christus, etsi de Petro non cogitaret. Imò ex hypothesi Adversariorum non constituendus erat tantùm in fundamentum Ecclesiæ, sed ex verbis, *Tu es Petrus*, expressè jam constituebatur de præsenti. DISPUT. V.

XIV. Alterum, Quòd positâ istâ sententiâ nihil hîc Petro singulare tribuatur: cùm tamen verba Christi apertè hoc videantur connotare; nam in præmium eximiæ quam ediderat confessionis statim addit, *Et ego dico tibi, Tu es Petrus* &c. quasi diceret Tu me Christum confessus es, Et ego vicissim pro illa tua libera confessione hoc tibi repono, Tu es Petrus *&c.* At si Petra de Christo intelligitur, quid hoc ad Petrum attinet, quænam merces propria Petro rependitur, quis honor defertur? Sed frustrà hoc urgetur. Primò quia Petrus non suo tantùm, sed & aliorum nomine respondet, in signum & argumentum unitatis fidei omnium; Ut Christus non Petrum solum sed omnes interrogaverat, *Et vos quemnam dicitis esse me?* ℣. 15. Ita responsio Christi quæ additur ad omnes spectat, ratione doctrinæ communis & æqualis Apostolatûs, quasi diceret, In vicem confessionis quam edidisti, Tibi vicissim dico, quòd, sicut cognomen Petri tibi imposui in signum firmitatis fidei quam tibi daturus sum, & Apostolatûs ad quem te voco, faciam ut doctrina istius fidei à te prædicata, sit fundamentum Ecclesiæ meæ, & authentica ac θεόπνευστος veritas, ad quam cæteræ omnes doctrinæ componi debent. Secundò licèt daremus, Christum aliquid singulare Petro promittere, An propterea dicendum esset, illum constitui Monarcham & Caput Ecclesiæ? Nonne satis magna Petro rependitur merces pro edita confessione, quòd beatus prædicetur, quòd Petri nomen ei inditur ad præsignificandam ipsius in fide constantiam, Luc. 22. 32. & fidelem quam in Evangelii Ministerio præstiturus erat operam, quòd Doctrina eius Ecclesiæ fundamentum statuitur, quòd claves Regni cœlorum illi promittuntur; An verò tot tantáque privilegia ita sunt exigua, ut nihil retributum Petro dici possit, nisi Monarcha Ecclesiæ constituatur; Scio hoc etiam ad singulare Petri privilegium à quibusdam Viris doctis post Tertull. lib. de Pudic. cap. 21. referri, quòd primus Ecclesiæ Christianæ fundamenta jecerit, tum inter Judæos Act. 2. 14. tum inter Gentes Act. 10. 34. & 15. 7. atque eatenus dici ædificandam Ecclesiam super ipsum, quia primus omnium hoc efficere debuerit & ut scitè Tertullian. *primus clavem imbuit.* Quo sanè sensu aliquid

Act. 2. 14. & 10. 34. & 15. 7.

Disput. V. quid singulare Petro præ cæteris tributum esset, sed quod ad Successores ejus, si qui essent, utpote merè personale. pertinere non posset. Verùm licèt facilè concedam, hanc prærogativam Petro concessam fuisse; nescio tamen an commodè ex isto loco adstrui posset, ubi agitur non tam de fundatore & Architecto, qui ædificium debet instruere & fundamentum jacere, quàm de fundamento ipso, cui debet superstrui; Nec unquam similis locutio vel apud sacros vel apud prophanos Authores facilè invenietur, in quo domus super Architectum ædificata legatur, quamvis sæpe hic vel ille dicatur domum ædificâsse & fundamenta eius jecisse. Nec locus qui affertur ex Apoc. 21. 14. ubi nomina Apostolorum dicuntur inscripta duodecim fundamentis Civitatis, hoc evincit, vel qui petitur ex Eph. 2. 20. ubi Ecclesia dicitur *superstrui fundamento Prophetarum & Apostolorum*. Nam, ut jam suprà insinuavimus, hoc non ad personas, sed ad doctrinam referendum est, quasi dicat Apost. fidem Ephesiorum niti authoritate utriusque Testamenti, ut explicat *Iustinianus*, & doctrinâ tum Prophetarum tum Apostolorum; id enim de personis Prophetarum intelligi non posse, satis ex ipsorum commigratione ad Deum constat. At Mosem & Prophetas adhuc habemus, ut ait Abraham ad epulonem Luc. 16. quia eorum doctrina libris Veteris Testamenti consignata nunc etiam locum obtinet, unicum autem dicitur fundamentum quoad consensum & doctrinam, quamvis multiplex sit quoad personas.

Apoc. 21. 14. *Eph. 2. 20.*

XV. Quamvis verò daremus, quod non concedimus tamen, hanc Christi promissionem ad Petri unius personam respicere, ne sic quidem evincerent Adversarii, Pontifici hoc jus competere, quandoquidem longissimè distat à Petro Papa, nec ab illo ad istum ulla potest duci consequentia. Nam, ut nunc non dicamus non posse Successorem ejus censeri, cùm incertum sit an Petrus Romæ fuerit, imò gravissimis argumentis demonstrari posset, si id nunc ageremus, Petrum Romam nunquam vidisse. Quis non videt privilegium quod hìc Petro confertur, singulare esse quod ad alium extendi nequit? vel munus Apostolicum respicere, quod extraordinarium fuit, & proprium personis Apostolorum, adeóque ἀδιάδοχον, ut enim illi soli θεόπνευστοι fuerunt, & infallibiles in doctrina; Ita soli potuerunt fundamentum esse Ecclesiæ respectu doctrinæ.

XVI. Porrò licèt *Claves* Petro dicantur traditæ, non inde sequitur Principem & Monarcham constitutum fuisse Ecclesiæ. Primò quia claves *sunt ministerii*, quæ dantur Oeconomis & Servis, 1. Cor. 4. 1. qualis fuit Eliakim Is. 22. 20. Non *claves Dominii*, quæ dantur Regi & Principi, quo sensu Christus dicitur Apoc. 3. 7. *habere clavem Davidis qui claudit & nemo aperit, & qui aperit & nemo claudit.* Secundò Claves istæ non soli Petro fuerunt datæ,

1. Cor 4. 1. *Isa 22. 20.* *Apoc. 3. 7.*

sed

sed in persona Petri unitatis significandæ gratiâ, ut Veteres observârunt, omnibus Apostolis, imò & singulis Ecclesiæ Ministris, unde quod hîc Petro vindicatur, aliis promittitur, Matth. 18. 18. *Amen dico vobis, quæcunque ligaveritis in terris, ligata erunt in cælis*, & Joan. 20. 23. *Quorum remiseritis peccata remittentur eis, quorum retinueritis retenta erunt*. Quod attinet verò *Triplex pasce*. Joan. 21. 15. *&c.* illi à Christo commissum, nullum primatum vel dominium potest conferre, sed tantùm ejus ministerium confirmat, & trinæ abnegationi, in quam lapsus fuerat, triplicem opponit amoris stipulationem, triplicémque in munus restitutionem, ut pasceret cum cæteris, non pro cæteris, inter cæteros ut socius, non supra cæteros ut Monarcha. Ex quibus, ne diutiùs in hoc argumento immoremur, colligitur clarissimè, Petrum nullum sibi vindicare potuisse principatum vel Primatum in Ecclesia. Quòd si Primatus aliquis illi tribuendus venit; quo sensu *primus* vocatur, Matth. 10. 2. & sæpe à Patribus *Princeps Apostolorum*, est tantùm *Primatus ordinis*, vel *Primatus honoris* & existimationis propter dotes eximias, quibus præditus erat, quo sensu Jacobus & Joannes cum ipso vocantur columnæ, Gal. 2. 9. & præcipuè ob zeli ardorem & θερμότητα, quâ impulsus sæpe primus inter Apostolos & omnium nomine Christo respondebat: Sed non fuit *Primatus Authoritatis* vel *Iurisdictionis*, de quo disputamus, & quem Tyrannicum esse meritò statuimus.

DISPUT. V.

Matt. 18. 18.

Ioan. 20 23.

Ioan. 21. 15. &c.

Matt. 10. 2.

Galat. 2. 9.

XVII. Ex hoc porrò Primatu varia Pontificiæ Tyrannidis Capita exurgunt, sed Tria ista præ cæteris, Quòd in Imperatores & Reges potestatem sibi arroget. Quòd in animas & conscientias sibi jus competere credat. Quòd in Corpora & facultates hominum sibi omnia licere putet. Et ut de *Regibus* dicamus primùm, Quis nescit Rom. Episcopos, qui per multa secula subjecti fuerant Imperatoribus, cadente Imperio Romano, per ejus ruinas gradum sibi fecisse ad id dignitatis fastigium, quod formidabiles & tremendos eos reddidit Principibus & Regibus Terræ, eatenus ut postquam locupletati fuerunt eorum liberalitate, hanc retulerint ipsis gratiam, ut intolerandâ superbiâ super ipsos Caput extulerint, & scelere inaudito eorum colla impiè premere & sibi subjicere ausi sint. Nam ut nunc nihil dicamus de *Osculo pedum*, quod ad morem Rom. Imperatorum invexerunt superbissimè, ut in Concilio Rom. sancitum sub Gregorio VII. teste Baronio ad ann. 1076. Nihil etiam de contumeliis innumeris Regibus & Imperatoribus sæpius illatis, ut quod refert Matthæus Paris de Henrici II. Angliæ Regis flagellatione, & quod ab aliis narratur de Frederico Ahenobarbo, cui ad pedes Alexandri III. provoluto Venetiis ad obtinendam Othonis filii captivi libertatem, superbissimus Pontifex cervicem pede premens, hæc dicitur intonâsse, *super aspidem*

Papa ex Primatu potestatem in Reges usurpat.

Q *& basilis-*

Disput. V.

& basiliscum ambulabis, & conculcabis Leonem & Draconem, ad quem Fridericus, *Non tibi, sed Petro hoc dictum est*, regessit Papa *& mihi & Petro.* Hæc gesta sunt anno C. 1177. referente Bessarione apud Baronium, Stellâ de vitis Pontificum, Hieronymo Bardi Florentino, qui de rebus Venetis Italicè scripsit accuratissimè & historiam hanc fusè describit, in exemplum scilicet humilitatis Apostolicæ. Sed ista exigua sunt præ potestate, quam sibi arrogant in Cæsarum & Regum coronas & vitam, quasi penès ipsos sit Reges deponere & Solio deturbare, Regna transferre vel prædæ exponere, Subditos fidelitatis juramento exsolvere, aliáque id genus quamplurima præstare, quæ Principum Majestati & securitati sunt perniciosissima. Ne verò tantum crimen gratis videamur impingere Adversariis, paucis ostendamus, hoc non modò præcipuorum Doctorum inter ipsos calculis, imò & variis Conciliorum Decretis, & Pontificum placitis esse sancitum, sed etiam exemplis nimis multis teterrimis confirmatum.

XVIII. Papam potestatem habere Reges exauthorandi, & subditos à fidelitatis juramento liberandi, adeò communiter receptum est inter ipsos, ut *Bellarminus*, *Baronius*, *Perronius* hanc vocem esse pertendant totius Ecclesiæ Catholicæ, & *Bellarminus* in præfatione libri adversùs Barclaium vocet eam *Causam universæ Ecclesiæ*, & *sententiam Ecclesiæ Catholicæ*, quam etiam magnâ Authorum nube confirmat. *Concilium Lateranense* sub Innocentio III. anno 1215. hæc expresè habet, *Si Dominus temporalis monitus terram suam purgare ab hæretica pravitate neglexerit, per Metropolitanum, & Comprovinciales Episcopos Excommunicationis vinculô innodetur; Si satisfacere contempserit infra annum, significetur hoc Summo Pontifici, ut intimos ejus Vassallos ab ejus fidelitate denunciet absolutos, & terram exponat Catholicis occupandam.* Lugdunense pariter sub Innocentiô IV. Fridericum II. Imperiô spoliat. Huc pertinent Dictatus Papæ Gregorii VII. inter quos isti etiam recensentur, *Quòd solus uti possit Imperialibus insigniis. Quòd solius Papæ pedes omnes Principes deosculentur. Quòd unicum est nomen in mundo, Papa videlicet. Quòd illi liceat Imperatores deponere. Quòd à fidelitate iniquorum subjectos possit absolvere.* Et Canones varii, præsertim Gelasii, *Alius item Romanus Pontifex Zachariam Regem Francorum, non tam pro suis iniquitatibus, quàm pro eo quòd tantæ potestati erat inutilis, à Regno deposuit, & Pipinum Caroli Imperatoris Patrem in ejus locum substituit, omnésque Francigenas à juramento fidelitatis absolvit*, &c. Et Gregorius VII. Rom. Synodo Præsidens, *Nos Sanctorum Antecessorum nostrorum statuta tenentes, eos, qui excommunicati fidelitate aut sacramento constricti sunt, Apostolicâ authoritate à juramento absolvimus*, &c. Et Canonistæ eò usque progrediuntur, ut ex Papa Regem faciant, & ex

ex Regibus totidem Vassallos & subditos Papæ. Licèt verò Bellarm. videatur non usquequaque probare hanc Canonistarum sententiam, tamen hanc Papæ in Reges Potestatem fortiter adstruit, & variis Doctorum Testimoniis confirmat, Italorum, Gallorum, Hispanorum, Germanorum, Anglorum, quorum loca legi possunt in libro contra Barclaium, quibus addit, *Si hæc non est Ecclesiæ Catholicæ vox, ubi obsecro eam inveniemus? & si est, ut verissimè est, qui eam audire contemnit, ut Barclaius fecit, annon ut Ethnicus & Publicanus, & nullo modo Christianus habendus erit? Si non habet Pontifex Summus potestatem in terris disponendi de temporalibus, usque ad depositionem Principum eorum, qui vel ipsi hæretici sunt, vel hæreticis quoquomodo favent, Cur in editione hujus Canonis nullus ex tanto numero reclamavit? Cur ne unus quidem, ex tot Imperatorum, & Regum Oratoribus mutire ausus fuit? Nondum videlicet parasiti Principum temporalium exorti fuerant, qui ut regna temporalia stabilire videantur, regnum æternum iis, quibus adulantur, eripiunt.* Jesuitæ sanè omnes, ut præcipua Papatûs columina pedibus eunt in eam sententiam. Imò si quis eam negare sustineat, eo ipso in hæresim incurrere pertendunt. *Schulkenius* pro Bellarmino contra Barclaium, *hæreticum vel certè erroneum est & temerarium dicere, Pontificem ut Pontificem, & ex jure divino non habere potestatem privandi Principes seculares suo Principatu, quando id bonum spirituale, sive ingens necessitas exigit.* Idem & *Lessius* tuetur, *Eudæmono-Iohannes* in Epist. monitoria ad I. Barclaium rotundo ore pronunciat *sine controversia non Bellarmini modò, sed Pauli etiam Summi Pontificis & Catholicorum omnium judicio hæresim esse.* Bellarm. in Respons. ad Apol. pro Juram. pag. 638. *Probabimus in hoc eodem juramento non agi de sola civili obedientia, sed agi de fide Catholica*, & paulò pòst, *Quæritur abnegatio fidei Catholicæ, & ut obediatur homini contra obedientiam Dei.* Perronius multus est in hoc capite probando in Cœtu Ordinum Regni anno 1615. ubi itum est in eam sententiam, reclamantibus Delegatis Populi, *Papam posse adimere Regna, & Regem exauthorare.* Consule pag. 600. 602. 620. 621. 634. opusculorum. Plura possent Jesuitarum testimonia afferri huc pertinentia ex *Azorio in Institu. Moral. Avilâ de Censuris, Becano in Controversia Anglicana, Clari Bovarscii aut Scribanii Amphitheatro. Io. Osorio, Io. Mariana, Eman. Sà, Salmerone, Valentia*, & aliis non paucis, qui Papalem Monarchiam mordicus defendunt. *Stapletonis* verba Controv. 3. de primar. subjecto potestatis Eccles. q. 5. art. 2. expressa sunt: *In casu peccati mortalis, & maximè hæresis, potissimum, quando in publicum aliquod, & magnum Ecclesiæ detrimentum vergit; Rom. Pontifex, tanquam supremus Ecclesiæ Pastor, ad Ecclesiæ conservationem, & punire quosvis Principes potest, & si rei necessitas exigat, regnô privare.* DISPUT. V.

Disput. V.

XIX. Papæ autem potestatem competere Reges deponendi variis ex causis censent, quales sunt crimen hæreseos, Bell. de R. P. lib. 5. cap. 7. *Non licet Christianis tolerare Regem infidelem vel hæreticum, si ille conetur pertrahere subditos: at judicare an pertrahat ad hæresim, pertinet ad Pontificem.* Bannes in 2. 2. q. 12. art. 2. §. circa ult. Concl. *Ecclesia non tantum privat dominio in subditos Principes apostatas perfectè, verùm illos, qui lapsi sunt aliquo pacto in hæresim.* Tolerantia hæreticorum, & negligentia in iis exscindendis. Grego. IX. Decr. lib. 5. tit. 7. cap. 16. *Absolutos se noverint à debito fidelitatis dominii, & totius obsequii, quicunque lapsis manifestè in hæresim aliquo pacto quacunque firmitate vallata tenebantur adstricti.* Hinc Excommunicationis contrahit pœnam, qui cum Excommunicato communicat Caus. 11. q. 3. *Excommunicationis contrahit pœnam, qui excommunicatis communicat.* Raymundus in summa lib. 1. tit. de hæreti. s. 7. *Iudex vel potestas secularis, non solùm propter hæresim suam, sed etiam propter negligentiam contra hæresim extirpandam, potest non solùm excommunicari ab Ecclesia, sed etiam deponi.* Quò pertinet Decretum Concilii Lateranensis, *Si Dominus temporalis*, &c. de quo thesi præcedenti. Inutilitas, insufficientia, ignavia, ætas ad regendum inepta, prodigalitas, & aliæ id genus, quarum cognitio ad solum Pontificem pertinet, Bannes in 2. 2. q. 10. Art. 10. 4. Concl. *Quando utendum sit hac potestate, relinquitur ejus dominio vel judicio*, & Bellarm. lib. 5. de R. P. cap. 7. *Pontificis est judicare, Regem esse deponendum, vel non.* Imò tantam esse ejus potestatem pertendunt, ut etiam sine culpa possit Regna transferre. *Bozius* lib. 17. de signis Ecclesiæ, *In quo elucescit authoritas Papæ, qui potest justis de causis, vel sine causa, ab aliis in alios, jura maxima, qualia sunt imperii, decreto suo transferre.*

XX. Nec verbis tantùm dira hæc Tyrannis sancita fuit; sed exemplis innumeris confirmata. Referunt Pontificii Scriptores ad perpetuam Pontificis sui gloriam, Gregorium II. parte Imperii mulctâsse Leonem III. Imperatorem; Zachariam deposuisse Childericum Francorum Regem, & Pipinum in eius locum substituisse; Leonem III. Imperium à Græcis ad Romanos transtulisse; Gregorium VII. Henricum IV. Imperatorem deposuisse, aliúmque elegi jussisse; Innocentium III. Othonem IV. & Innocentium IV. in Concilio Lugdunensi Fridericum II. ab Honorio III. excommunicatum deposuisse, ut testatur Bellar. de Rom. Pontif. l. 5. c. 8. Notum etiam quid Iulius II. adversùs Ludovicum XII. tentaverit, quo pacto ei Imperium abrogârit, & Galliam interdicto subjecerit, cui tamen Rex, Optimatum Regni & Episcoporum consiliô strenuè se opposuit, imò superatis Alpibus ad Ravennam delevit copias Papæ, jussítque cudi nummos aureos, qui etiamnum videntur cum hoc elogio in ambitu,

ambitu, *Perdam Babylonis nomen.* Idem Iulius circa idem tempus Regnum Navarræ Johanni Albretano adèmptum dedit Ferdinando Castiliæ Regi, qui regnum illud invasit non alio jure, quàm quia sic visum est Pontifici. Sed ne præterita refricemus tempora, Quis nescit Henricum III. Galliæ Regem, diris Papalibus à Sixto confossum, fidem subditorum, mox & vitam amisisse nefandâ Iacobi Clementis Dominicani manu? Et Henricum IV. ad quem consanguinitatis jure Regni successio pertinebat, declaratum fuisse inhabilem ad succedendum in Galliæ Regnum? Ad quod quando pervenit, diræ Papales in eum repetitæ sunt à Gregòrio XIV. Sed Curia Parlamenti, quæ tunc Turone agebat, Pontificalem Bullam jussit manu Tortoris publicè cremari an. 1591. & solemni Senatusconsulto *Bullæ Papales* declarantur *abusiva, seditiosa, impia, & imposturis plena.*

XXI. Licèt verò hoc jam sit in se inauditum & intolerandum, longè gravius tamen & dirius animadvertet, qui ad tam injustæ potestatis tristissima effecta respexerit. Hoc enim semel posito, Papam sibi arrogare potestatem deponendi Reges, transferendi coronas, subditósque à juramento fidelitatis liberandi; nemo non videt sponte sequi, Pontifices non improbare talium Regum neces, imò eos morti addicere. Nam qui potestatem sibi vindicat Regem de Solio deturbandi, eo ipso statuit post latam sententiam desinere esse Regem, & ad privatos redigi: Quòd si retinere dignitatem velit, non posse nisi per vim & latrocinium, tanquam Tyrannum & usurpatorem. Tales autem hostes publicos generis humani haberi, & jure posse à quolibet occidi; Quia *In reos Majestatis & publicos hostes, omnis homo miles est,* ut ait Tertullianus. Ita qui vult Regem pelli è Regno; vult quoque eum occidi, spoliat enim eum eâ authoritate, quæ vitam ejus tuetur & sacram facit. Unde Papa Urbanus Cano. Excommun. declarat eos pro homicidis non habendos, qui excommunicatos occiderint. Suarez lib. 6. de fi. c. 4. *Incipit esse tyrannus in titulo, quia non est legitimus Rex;* quique ideo occidi potest, ut Emanuel Sà notat in verbo Tyrannus, *Occupantem tyrannicè potestatem, quisque de populo potest occidere, si aliud non sit remedium, est enim publicus hostis.* Quod solidè demonstrat Rex magnæ Britanniæ in libro contra Cardinalem Perronium. Possent huc congeri, si id nunc ex professo ageremus, innumera, ipsos etiam inter Pontificios testimonia, qui immensæ istius potestatis quam Pontifices sibi arrogant, injustitiam, & perniciem demonstrant; inter quos eminent *Barclaius, Widringtonus, Budæus de Asse* lib. 4. *Carol. Molinæus contra parvas datas, Ioannes Tilletus, Claudius Fauchetius de libertate Gallicana. Petrus Pithæus, Antonius Hotomannus, Ioann. Aventinus, Ioannes Cuspinianus, Duarenus lib.* 1. *de Sacra Ecclesiæ ministeriis & benef. cap.* 4.

DISPUT. V.

Et quotquot adversùs Jesuitas scripserunt super hoc argumento. Nec omittenda varia Arresta Curiæ Parisiensis, & aliarum, quæ hanc Pontificum tyrannidem atrô lapillô notant, eatenus ut Pontificem tanquam Regni hostem, rebellium fautorem, & immanis ac detestandi parricidii contra Henricum III. patrati reum damnent, verba sunt Thuani lib. 101. *Eodem Senatusconsulto Gregorius se pro Pontifice hujus nominis XIV. gerens, publicæ pacis, Vnionis Ecclesiæ Catholicæ Apost. Rom. Regis Regnique hostis, Conjurationis Hispanicæ princeps, rebellionis fautor, immanis detestandi & inhumani parricidii per proditionem contra Henricum III. Christianissimum & verè Catholicum Regem patrati reus declaratur.* Idem li. 114. refert Orationem Præsidis Forgeti, qui testatur *ab hoc errore veluti projectas in Regnum sicas, quibus digladiarentur inter se cives. Inde perniciosa de Regno ad prædam expenendo & exteris prodendo agitata consilia, ab his initiis detestandam conjurationem contra Christianiss. & verè Catholicum Regem Henricum III. initam cœpisse, ipsúmque tandem abominandô parricidiô occisum. Inde flammam, sanguinem, cædes, sacrilegia, latrocinia, vim publicam, immanitatem, monstra, prodigia, & malorum iliadas miserum regnum jam septennium integrum exercere.* Nec sine causa ita ratiocinabatur, sciebat scilicet ex Bulla Pii IV. editâ anno 1558. *Reges & Principes, quos pro hæreticis habere voluerit Pontifex, eo ipso absque aliquo Iuris aut facti ministerio suis Regnis & Ducatibus privatos existere, Regnáque, Ducatus, Dominia, & bona publicari, & effici juris & proprietatis eorum, qui illa primò occupaverint, si in sinceritate fidei & unitate Sacræ Romanæ Ecclesiæ ac sub Romano Pontifice obedientiâ fuerint* &c. Imò & interficere licere, *Cùm* ex Directorio Inquisitorum p. 3. *hæreticos propriâ authoritate capere, spoliare ac interficere liceat*, &c. Quod autem de hæreticis dicitur, Idem & de Excommunicatis statuitur, *Cano. Excomm.* suprà citatô. Hanc sanè Jesuitarum esse mentem, quorum sectâ, nullam sæviorem in Reges & Principes esse, non modò exemplis; sed & testimoniis quamplurimis probari posset, si id nunc ageremus; ex quibus clarè pateret, tantorum scelerum vel Authores vel approbatores fuisse, adeóque rotundo ore eos non semel pronuntiare, non modò licitam, sed & justam esse eorum Regum necem, qui à P. R. excommunicati & Regnô privati fuerunt, & Pontificem id juris in ipsos habere. Videatur *Mariana* li. 1. de Rege & Regis institutione c. 6. & 7. *Bellarminus* in Barclaium c. 7. & l. 5. de R. P. c. 8. *Baronius* ad an. 800. s. 10. *Suarez* li. 6. adversùs Regem M. Britanniæ c. 4. & alii non pauci.

XXII. Hanc verò communem & receptam apud ipsos esse sententiam non semel agnovit Curia Parisiensis, & apertè testata est; quando

quando restitutioni Jesuitarum apud Regem intercedebat, ut Thuanus refert variis in locis, & inprimis libro 132. ubi Harlæus *Iesuitas* ostendit, *votum universale, & doctrinæ capita secum consentientia omnes habere, ut præter Pontificem superiorem nullum agnoscant, eique fidem & omnimodam obedientiam præstent, idque fixum & ratum credant, Pontificem potestatem habere Regis extra communionem Ecclesiæ ponendi; Regem autem excommunicatum tyrannum esse, & subditos contra eum impunè insurgere, ipsorum unumquemque, qui vel minoribus Ecclesiæ Ordinibus sit initiatus, quodcunque crimen admiserit, in læsæ Majestatis crimen non posse incurrere, quippe qui minimè sint ampliùs Regis subditi, nec jurisdictioni ejus subjecti. Ita Ecclesiasticos per illorum doctrinam à seculari potestate eximi, manus cruentas licere impunè sacrosanctis Regibus afferre. Hoc eos & libris editis asserere, & eorum qui contrà sentiunt rectam sententiam damnare* &c. Sorbona non semel impiam istam doctrinam damnavit, inprimis in Censura Propositionum *Santarelli* circa Regum à Pontificibus depositionem & ejus causas, anno 1626. 4. April. *Facultas improbavit & damnavit doctrinam his propositionibus, & horum capitum corollariis contentam, tanquam novam, falsam, erroneam, Verbo Dei contrariam, Pontificiæ dignitati odium conciliantem, Schismati occasionem præbentem, supremæ Regum authoritati à Deo solo dependenti derogantem, Principum infidelium & hæreticorum conversionem impedientem, Pacis publicæ perturbationem, Regnorum, Statuum, Rerúmque publicarum eversionem, subditos ab obedientia & subjectione avocantem, & ad factiones, rebelliones, seditiones, & Principum parricidia excitantem.* DISPUT. V.

XXIII. Hoc verò Exempla nimis multa Regibus funestissima testata sunt sæpius. Præter ea quæ antea notata sunt, quid non dici posset de ferali tragœdiâ à Gregorio VII. Hildebrando dicto, in Henricum IV. Imperatorem inchoatâ, & ab ejus successoribus continuatâ; de Victore III. Urbano II. & Paschali III. eò usque ut proprios filios in Patrem, ab ipsis excommunicatum & diris devotum armârint, qui persequi ipsum crudeliter non destiterunt, donec miserè periret, corpore ipsius per quinquennium insepultô manente in cellâ quâdam ædis desertæ, Pontifice id sepelire vetante, ut referunt *Sigonius* lib. 9. & *Krantzius* lib. 5. Quid de Alexandri III. in Fredericum Imperatorem latâ excommunicatione? De Frederici II. gravibus certaminibus cum Honorio III. Gregorio IX. & Innocentio IV. qui anathematibus illum feriendo, & ab Imperio deponendo, funestissima bella in Italia & Germania excitârunt, in quibus longo tempore omnia seditionibus, cædibus, & furoribus immanibus repleverant? Quid de Ludovici Bavari optimi Imperatoris durissimis persecutionibus à Johanne XXII. Benedicto XII. Clemente VI. excitatis, qui eum tanquam hæreticum & schisma-

schismaticum diris devotum Imperio spoliârunt, Status ejus in prædam exposuerunt, hostes adversùs illum intus & foris suscitârunt, atque ita effecerunt tandem, ut violentâ morte interiret? Denique quid non referendum esset de Pontificum fulminibus & diris adversùs Reges Galliæ sæpius vibratis, ut Bonifacii VIII. adversùs Philippum Pulchrum, Benedicti XIII. adversùs Carolum VI. Julii II. adversùs Ludovicum XII. & aliorum id genus, quæ memorare longum nimis foret?

XXIV. Sed ne vetera repetamus quæ sunt innumera, sufficiat obiter notâsse, quod seculo præterito & hoc nostro præstitum sit tam à Gregorio XIII. Sixto V. & Gregorio XIV. qui nihil omiserunt ad perdendum Henricum III. & IV. & Regnum evertendum. Nota est Bulla Fulminatoria Sixti V. adversùs Henricum Borbonium Regem Navarræ, & Principem Condæum lata anno 1585. in qua uterque tanquam Sectarii & in errorem relapsi, Sectariorum fautores ac defensores publici & manifesti, divinæque Majestatis rei, & fidei Catholicæ hostes proscribuntur, & Navarrum quidem, omni jure, quod in Navarræ Regno sibi competeret contendit, & ea parte, quem nunc occupat, simul & Benearni Principatu excidisse: Condæum autem & utriusque Successores omnis Principatûs & potestatis jure in præsens & in posterum pariter excidisse, indignósque eos esse & eorum Successores, qui in ullum Principatum, & speciatim Regnum Franciæ succedant, hâc sententiâ pronunciatur, Subditique obsequii sacramentô solvuntur, *&c.* Notum fulmen depositionis ab eodem in Henricum III. vibratum ob cædem Cardinalis Guisiani, quod Regis parricidium à *Iacobo Clemente* Monacho Dominicano paulò pòst est consequutum anno 1589. Paríque conatu, sed dissimili eventu Henricus IV. post Pontificis excommunicationem sauciatus est à *Iacobo Castello* Jesuitarum alumno an. 1594. & an. 1610. à *Ravalliaco* Jesuitarum itidem pullo nefariè occisus, qui horrendâ istâ doctrinâ imbutus, Pontificem posse excommunicare Principes, Subditos solvere sacramentô fidelitatis, Reges tyrannos, quibus non placeret Novatorum excidium, hos insidiis, ferrô, venenô petere, non permissum tantùm, sed & laudabile, scelus istud execrandum perpetrare non dubitavit. Post Pii V. diras Elizabethæ Reginæ cædes sæpe, sed frustrà tentata est. Nec mitius actum cum Rege Jacobo ejus Successore in conjuratione sulphurea anno 1605. in quâ cuniculis actis sub Palatio Westmonasterii, ubi Parlamentum congregari debuit, & pulvere nitrato oppletis, parum abfuit, quin Rex cum Familia Regia, & totius Regni flore funestissimè uno ictu periret, nisi Deus clementissimus hoc infernale consilium maturè satis detexisset, de qua Thuanus ita loquitur lib. 135. *Conjuratio omnium, quæ nostri & prisci avi temporibus memorantur, consilio*

consiliô, audaciâ, immanitate maximè admirandâ, nam fando ubique acceptum, & famâ ad posteros transmissum, multos Principes fraude casos, Respublicas insidiis petitas fuisse: At nulla tellus, nulla atas tale conspirationis monstrum unquam aluit, in qua Rex cum Regina, Parentes cum omni sobole, Ordines totius Regni, totum denique Regnum, & in eo innumeri innocentes, ut paucorum furiosorum libidini litaretur, uno exitio uno momento destinarentur &c. Quæ omnia consectaria esse impii dogmatis de supremâ Papæ Potestate in Reges, non est obscurum, quod ibidem Illustrissimus Præses rectè observat. Quàm verò istiusmodi scelera non displiceant Pontificibus, exemplum memorandum habemus in Sixto V. Pontifice, in Oratione ejus habitâ in Consistorio Papali anno 1589. super cæde Henrici III. excusâ Lutetiæ anno 1590. apud Nicolaum Nivellium & Rollinum Theodoricum cum approbatione Doctorum, ubi factum Clementis Operi assumptæ à Domino carnis, & resurrectionis ejusdem mysterio, ab Habacuco Vate prædicato, propter magnitudinem & rei admirationem confert, & sub finem judicat Regem indignum his officiis, quæ Imperatoribus & Regibus exhiberi solent, quippe S. Scripturæ authoritate prohiberi, ne quis pro eo, qui in peccato ad mortem, hoc est in Spiritum S. admisso, quale Regis peccatum fuit, moritur, preces faciat, & Orationem sic claudit, *Propter hac & similia manifesta impœnitentia indicia, decrevimus pro ipso non esse celebrandas exequias*, &c. Thuan. lib. 95. Quod si seriò animadvertere vellent Reges & Principes, viderent, quantum è re sua esset, sese maturè jugo isti iniquissimo subducere, & Papam res suas habere jubere, ut tutiùs & securiùs vivere possent. Sed ad alia nunc pergamus, & ostendamus in *Animas* & *Conscientias* eandem *Tyrannidem* non unâ ratione obtinere.

Tyrannis Romana in Conscientias.

XXV. Primò quis non gravem Tyrannidem agnoscat in eo quòd, cùm Scriptura S. sit Fax veritatis, Pabulum vitæ, Testamentum Patris, Contractus fœderis nobiscum à Deo initi, Semen regenerationis, & Epistola Dei ad nos, quæ in eum finem data est, ut sedulâ & jugi meditatione legatur & investigetur, Psal. 1. 2. Ioh. 5. 29. Col. 3. 16. Ita severè tamen eius lectio interdicitur Populo, ut nefas sit vel Scripturam domi habere vel legere. Quod enim olim Pius IV. Regulâ 4. consilio Parochi permisisse videbatur, ut Bibliorum versorum lectio quibusdam concederetur, Clementis VIII. observatione revocatur; ut merum fucum esse videas, quo simplicioribus imponitur, dum negat ullam Episcopis vel Inquisitoribus hoc concedendi potestatem fieri, imò illam iis jam antè sublatam fuisse: nec alia ratio prætexitur, quàm quòd vernaculâ linguâ liber sit exaratus; scil. fraudi Christo est, si populariter loquitur. O miseros, qui lucem fugiunt, vitam horrent, cibum calcant, quorum princeps cura est Verbum Domini ejicere,

Disput. V.

Clypeum fidei piis eripere, & Lucernam sub modium reponere. Sed mirari desine tam audax facinus; Ut fures oculos ante petunt lucémque priùs extinctam cupiunt, quàm scelus suum perpetrent: Ita boni isti viri Verbi facem surripiunt, ut faciliùs regnare possint in tenebris, & pestiferam luem disseminare. Quàm horrendum verò illud, quòd sacratissimus iste veritatis Divinæ Codex, immota fidei regula & canon, consolationis fulcrum, non modò proscribitur impiè, ne in oculos hominum veniat, sed, horresco referens, ardentibus rogis sæpius addictus est. Hic scilicet honor est, quô Divina Christi Oracula afficiuntur, hoc medium, quô errantes in viam reducere satagunt, & fidem ipsis suadere conantur! quasi Scriptura salutis magistra hæreticæ pestilentiæ vehiculum esse posset. Licèt autem nonnulli videantur in alia omnia ire, lectionem Scripturæ Sacræ non improbantes, & Versionem eius in lingua vernacula adornantes; Quantas tamen turbas excitârit novissima Iansenistarum Novi Testamenti Versio, nemo est qui nesciat, & si quid de rigore illo quidam remittunt; certum est tamen non omnibus placere, & in pluribus locis, ut in Italia, Hispania, & alibi, idem interdictum severissimè observari.

XXVI. Unde nihil mirum jam videri debet, si nihilo mitiùs aliorum Scripta tractentur. Longum esset impias eorum artes hîc persequi, sed qui eas cognoscere voluerit, adeat *Indices Expurgatorios* varios antehac editos, & novissimum, qui in lucem prodiit Madriti a. 1667. ubi immanis Inquisitorum audacia in corrumpendis doctissimis & piissimis quibusque, quà veterum quà recentiorum lucubrationibus patet. Eò quippe processit furor, ut in ipsos libros, non secus ac in veritatis Professores agatur, non ratione, sed manu, non stylo, sed ferro, non scriptis, sed proscriptionibus. Pacem enim nullam putant nisi vastitatem fecerint, damnant quia oderunt, oderunt quia ignorant, & malunt nescire, quia odisse volunt, quàm id scire quod si sciant, odisse non poterant, ut scitè de Ethnicis loquebatur *Tertullianus*, metuunt scilicet, ne Lux veritatis Ægyptiacas tenebrosásque artes & prodat & perdat. Ideo quicquid inerat masculi & sinceri in omnium gentium generúmque Scriptoribus, quicquid Tyrannidis suæ sævitiam, Superstitionis fœditatem, & Curiæ Rom. corruptionem perstringebat, consilio sanè audacissimo, sed consultoribus pessimo, novaculâ suâ & falce expurgatoriâ præcidere ausi sunt. Nemini parcitur; Alii in totum arcentur & damnantur, & fronti inustô cauteriô nigrum præfigitur Theta; Alii ut dubiæ & suspectæ fidei obelo interpunguntur. Alii cum expurgatione permittuntur, ut nihil jam vel Patres vel Scriptores alii loquantur, quod non sapiat ad Papæ palatum. Et ne quis putet hæc ab iis clam fieri, & in occulto, ut incautos deci-

piant

piant, iuxta vetus illud *si non castè saltem cautè*, apertè agunt & tanquam de re bene gesta gloriantur. Testem habemus omni exceptione maiorem, *Augustinum* Venetiis apud Iuntas excusum in quarto, anno 1584. qui penès nos est, in quo qui editioni præfuerunt, testantur in ipsa libri inscriptione, *se præter locorum multorum restitutionem secundùm collationem veterum Exemplarium, curâsse removeri illa omnia, quæ fidelium mentes hæreticâ pravitate inficere possent, aut à Catholica Orthodoxa fide deviare.* Eâ verò specie plagia quælibet, furta, & corruptelæ obvolvi possunt, ne posthac Patres quicquam ampliùs Rom. Curiæ molestum sonent.

XXVII. Sed tempus est, ut ad *Potestatem* νομοθετικὴν transeamus, in qua sævissimam etiam Tyrannidem in animas exercet Ecclesia Romana. Cùm enim Christus se unum Doctorem & Legislatorem esse profiteatur, penès quem servandi & perdendi potestas est posita Jac. 4. 2. qui solus proinde imperium habet in animas, & à cuius nutu pendere debemus: Isti novos & quidem à Christo institutos pertendunt esse se Nomothetas, qui non modò constitutionibus Ecclesiasticis prospiciant, ut omnia decenter & ordine fiant in Ecclesia, quod ad omnes legitimos Ecclesiæ Rectores pertinet ex mandato Pauli 1. Cor. 14. 40. Sed qui infallibiles se jactent, & jus sibi arrogent Leges ferendi conscientiis, quæ pro necessario & vero Dei cultu ingeruntur, quasi maxima Religionis & pietatis pars in earum observatione sita sit. Longum esset earum catalogum texere, & vanitatem ac impietatem describere; Sed quis non videat iugum esse ἀβάςακτον, quod conscientiis imponitur, & quô miserè torquentur? 1 Cor. 14. 40.

XXVIII. Ut verò ex innumeris unam vel alteram tantùm attingamus; Quis ad *Confessionis auricularis* institutum attendere potest, quô quisque adultus baptizatus tenetur semel saltèm in anno peccata omnia sua cum omnibus eorum circumstantiis confiteri in aurem Sacerdotis, ut eorum remissionem obtineat; qui non fateri cogatur gravem esse conscientiarum carnificinam, Tyrannidis & rapacitatis Pontificiæ organum, arcana Principum & familiarum rimandi machinam, & scelerum ac impuritatum scholam? Quis *Vota Monastica* expendit, qui idem Tyrannidis iugûm non animadvertat, non modò dum nemini licet sacris operari, nisi qui volens nolens cælibatûs legem sibi imposuerit, sed & dum tanta istius voti necessitas creditur, ut capitale sit illi renunciare, & tanquam votifragi traducuntur, qui libertatem Evangelicam amplectuntur, cùm tamen in turpi voto mutandum sit decretum, & satius sit matrimonium, quod inter omnes est τίμιον Heb. 13. 4. contrahere, quàm uri 1. Cor. 6. 9.? Quis denique tot *Festa, Jejunia, Vigilias*, & *Cæremonias*, partim ex Ethnicismo, partim Iudaïsmo derivata, quibus conscientiæ velut gravissimo onere premuntur, &

DISPUT. V.

& tantùm non opprimuntur, intuetur, qui intolerandam hanc Tyrannidem non defleat? Conquerebatur suo tempore *Augusti. Epist. 119. ad Ianua.* quòd neglectis Dei præceptis, tam multis præsumptionibus plena essent omnia, ut graviùs corriperetur, qui per octavas suas terram nudo pede tetigerat, quàm qui mentem vinolentiâ sepelierat? Conquerebatur Ecclesiam, quam Dei misericordia liberam esse voluit, servilibus oneribus sic premi, ut tolerabilior fuerit conditio Judæorum. Si hoc seculo sanctus ille Vir vixisset, quibus querelis deplorâsset eam, quæ nunc in Ecclesiam invecta est, servitutem? Si vidisset innumeris illis ritibus partim ineptis & inutilibus, partim impiis & falsis, omnibus sanè fictitiis & merè humanis totum Dei cultum corrumpi?

XXIX. Sed gravius hoc est longè & intolerabilius, quòd non modò Leges istæ feruntur conscientiis, sed & tanto rigore urgentur, ut Legis divinæ violatio nihil videatur esse præ illarum transgressione. Et sanè quis nescit, longè majorem reatum apud Sacrificulos Pontificios contrahere, qui carnem die Veneris gustaverit, quàm qui linguam blasphemam adversùs Deum extulerit? Qui auricularem confessionem anno vertente prætermiserit, quàm qui nequissimam vitam in totum annum produxerit? Qui votivam peregrinationem non persolverit, quàm qui in promissis omnibus fidem fefellerit? Qui Idolum sine honore præterierit, quàm qui homines contumeliosè tractaverit? Qui sacris operans legitimo se copulaverit matrimonio, quàm qui mille sordibus corpus fœdârit? Qui non demurmuraverit certis horis, & ad globulos, certa sine sensu verba, quàm qui legitimam orationem animo nunquam conceperit? Quid est irritum facere propter suas traditiones Dei præceptum, si hoc non est? Quum observationes mandatorum Dei frigidè tantùm & perfunctoriè commendantes, suorum exactam obedientiam non minùs anxiè urgent, quàm si totam pietatis vim in se continerent; Quum divinæ Legis violationem levibus satisfactionum mulctis ulciscentes, unius sui Decreti vel minimam offensionem nullâ leviore pœnâ plectunt, quàm carcere, exilio aut gladio. Sic cœlestia Dei Oracula vilescunt præ verbis hominum, & Lex summi Numinis mandatis infimorum mortalium postponitur.

Tyrannis Ecclesiæ Rom. in Corpora.

XXX. Plura possent afferri istiusmodi, quibus sævâ tyrannide in *Conscientias* Roma grassatur; Unde non mirum si in *Corpora* etiam sæviat, & Imperium suum ferro & flammis, aliisque injustissimæ violentiæ mediis stabilire conetur. Nec obscura sunt ejus rei documenta. Quis enim ambigendi locus esse potest, post ea quæ superiori seculo & hoc nostro contigerunt? Consulantur Martyrologia, & evolvantur Annales rerum à tribus seculis gestarum, & clariùs hoc constabit, quàm ut probatione indigeat. Nam ut nihil nunc dicamus de *Ioh. Wiclefo*, qui ante 350. annos ausus est Romæ bellum palàm

palàm indicere, & cujus, immani crudelitate, quadragesimo demum post mortem anno, cremata sunt ossa Oxoniæ. Nihil etiam de *Iohanne Husso*, & *Hieronymo Pragensi*, qui violatâ publicâ fide Constantiæ ex Pseudo-Synodi decreto, execrabili perfidiâ, non tantùm durissimo carcere aliisque tormentis vexati sunt, sed & vivi sunt ustulati circa ann. 1416. Nihil de pluribus aliis ex diversis Orbis terrarum Regionibus divinitùs ad instaurandum Christianismum selectis Martyribus. Quis nescit quot & quantæ perpetratæ fuerint cædes, non paucorum, sed innumerorum fidelium? Quàm immanes contra Albigenses, Valdenses, Lolhardos, Lutheranos, Reformatos, sese Erroribus & Tyrannidi Ecclesiæ Romanæ opponentes, suscitatæ persecutiones, editæ strages, & carnificinæ horrendæ in præcipuis Europæ Regnis & Provinciis? Horret animus cogitare & recensere proscriptiones, exilia, carceres, bella, lanienas, & sævissima tormenta, quibus in fideles Christi Servos, & Christianorum myriadas sævitum est, non aliâ de causâ, quàm quia conscientiam Idololatriæ crimine polluere detrectabant, & characterem Bestiæ, vel admittere nolebant, vel ampliùs ferre. Vidit hoc nimiùm & sensit, proh dolor! Hispania, Italia, Gallia, Anglia, Germania, Belgium, & totus penè Orbis Christianus. Clamat adhuc tot innocentium sanguis, quô non Urbes modò, sed & campi toti maduerunt. Sed præstat hæc silentii sipariô tegere, quàm ea referendo infandum renovare dolorem. Utinam verò hæc fuissent tantùm; nec nostra ætas, nostrum hoc seculum tristissima istiusmodi vel vidisset jam, vel videret etiamnum exempla. Sed Satan antiquum semper obtinet; Imò procedente seculo duplicari videtur ejus rabies, dum Tyrannidis suæ spatium contrahi videt. Quòd si recensenda essent plurima crudelitatis istius argumenta, Quid non dicendum esset de dirissimis, quæ quinquaginta abhinc annis, vel in *Rhætia* & *Valle Telina*, anno 1620. vel in *Hibernia*, anno 1645. vel in *Vallibus Pedemontanis*, anno 1655. perfidiâ plusquàm Punicâ, & barbarie plusquàm belluinâ contigerunt, lanienis? Et de luctuosissima Ecclesiarum illarum antiquissimarum dissipatione & clade, quæ novissimè contigit, non aliam ob causam, quàm propter Religionem, quia noluerunt puriorem fidem à piis Majoribus traditam, & ab ipsis Apostolorum temporibus constanter inter ipsos receptam & creditam, ejerare, ut se Papali tyrannidi manciparent; quarum miserabiles supersunt reliquiæ, piorum omnium amore & charitate dignissimæ, partim ex inaccessis montium jugis, & abditis Rupium antris elapsæ, velut *titiones ex igne crepti*, partim ex tetris, quibus à pluribus mensibus injustissimè inclusæ tenentur, carceribus, quę brevi liberandæ dicuntur, de quibus sine lachrymis, & tenerrimo tantæ ipsarum calamitatis sensu cogitari non potest. Quid rursus dici non posset de compluribus aliis crudelissimis persecutionibus, quæ

Disput. V.

DISPUT. V.

in *Bohemia*, *Palatinatu*, *Hungaria*, & alibi passim in Protestantes motæ sunt antea, & quæ quotidie moventur? In *Gallia* inprimis, ubi in tantum exarsit persecutionis exquisitæ æstus, adversùs pios fratres, ut nullam quietem sibi dederit Clerus Romanus, hostis ipsorum ἄσπονδος, donec obtinuerit ultimum Ecclesiarum illarum florentissimarum excidium, per absolutam *Edicti Nannetensis*, Octob. 18. 1685. factam abrogationem, sub cujus fide publica, tanquam *Edicti perpetui & irrevocabilis*, & *legis Regni fundamentalis*, ut appellatur subinde, hactenus pacatè quoad libertatem conscientiarum vixerant; licèt non parum illud jam variis modis quotidie, artibus Adversariorum vaferrimis labefactaretur. Exinde enim, ut abyssus abyssum invocat, factum, ut Privilegia omnia Reformatis concessa ablata sint, Templa eorum diruta, Scholæ & Academiæ clausæ, Pastores in exilium pulsi, vel in carceres conjecti, Greges Dominici dispersi, & huc illuc disjecti, Libertas exercitiorum, conscientiarum penitus erepta, & alia id genus in afflictissimos fratres decreta & exercita, quæ ut nimis in vulgus nota omittimus, quæque lachrymis potiùs sanguineis deflenda, quàm verbis sunt exprimenda. Sic scilicet, quos simul & semel delere non potuit Antichristi crudelitas, sensim conficere conatur; Et quod lanienis, bellis, ferro & igne, aliisque sævitiæ generibus, quæ corpora & bona tangunt assequi non potuit; Idem ipsum, subtiliore quidem, sed periculosiore ratione aggreditur, non corpora ipsa tantùm & bona ac facultates, sed fidem & Religionem ipsam, & Religionis caput & arcem, Veritatis scilicet thesaurum, & Conscientiarum libertatem, rebus quibusvis pretiosissimis longè cariorem, impetendo.

Inquisitionis Hispanicæ crudelitas.

XXXI. Possemus ulteriùs sævam istam Tyrannidem confirmare, Ex nefaria *de propaganda fide & extirpandis hæreticis Congregatione*, quæ in id unum intenta est, ut quacunque tandem ratione lucem veritatis in Ecclesia coruscantem extinguat, & fideles Christum profitentes perdat. Tum ex sanguinolentis consiliis, quæ Papa per Emissarios suos solet suggerere Principibus sibi addictis in eos, qui durissimo ipsius jugo colla nolunt subdere, quorum exempla nimis multa afferri possent. Sed sufficiat nunc unam *Inquisitionem Hispanicam* memorare, quæ omnium clarissimè hoc ipsum evincit. Quid enim iniquius & crudelius sacerrimo hoc Tribunali, in quo, Magistratu Politico excluso, & cui nihil aliud relinquitur præter executionem istius carnificinæ, Inquisitores simul Actores, Testes, & Judices esse solent? Ubi verè si uspiam τὰ βάθη Satanæ occurrunt. Cujus arcana, horribilésque processus Inquisitorum, & pœnarum ac tormentorum modos, si quis penitiùs cognoscere cupiat, adeat *Raynoldum Gonsalvum Montanum* in peculiari tractatu Latino, *Eymerici Directorium Inquisitorum* cum Commentariis Francisci Pegnæ, &

Lucer-

Lucernam Inquisitorum authore *Bernardo Comensi* cum notis ejusdem Pegnæ, qui fusè quicquid huc pertinet exequuntur, & Tribunalis istius plusquàm Busiridei diritatem exponunt. Unde non mirum si omnibus exosum semper fuerit, & tot tantæque excitatæ sint turbæ, sive in Regno Neapolitano, sive in Belgio, sive alibi, quoties de eo erigendo cogitatum, quod non semel observat *Thuanus* nominatim lib. 3. ad annum 1543. p. 81. *Tunc temporis*, inquit, *jam in Italia multos clàm Lutheri doctrinam amplecti rumor erat, sensímque latiùs serpere malum, quàm ut diutiùs ferri deberet, ei non aliter posse occurri dicebat Toletanus, quàm si ex laudabili Ecclesiæ decreto lex in regno stabiliretur, quæ quoniam severissimè in capita & fortunas hominum pravè de religione, ritibúsque atque institutis Ecclesiæ sentientium inquirit,* Inquisitionis *nomen sortita est. Ejus horror & odium ingens jam ab illo tempore, quô Ferdinandus, ejectis ex Bœtica Mauris, Catholici titulum adeptus, ut reliquias Iudaïcæ & Mahumetanæ pestis in Hispania extingueret, illam sævissimè in Regnis suis per Dominicanos Fratres exercuerat; augebat horrorem perversa & præpostera judiciorum forma, quæ contra naturalem æquitatem, & omnem legitimum ordinem in jurisdictione illa explicanda observatur, tum etiam immanitas tormentorum, quibus plerumque contra veritatem quicquid delegatis judicibus libebat à miseris & innocentibus reis, ut se cruciatibus eximerent, per vim extorquebatur; quô fiebat ut non tam pietatis tuendæ causâ eam inventam dicerent, cui aliâ viâ satis ex antiqua Ecclesiæ disciplina prospectum esset, quàm ut eversis istâ ratione etiam omnium fortunis, liberis capitibus periculum crearet* &c. Et lib. 23. ad annum 1559. narrat, quo pacto Philippus in Hispaniam veniens à Sectariorum castigatione initium fecerit; Et cùm antea singuli aut plures, ut casus tulerat, ob pravas de Religione opiniones post condemnationem mox carnifici traderentur, in ejus adventum servati passim totâ Hispaniâ damnati, & Hispalim ac Pinciam deducti sunt, quibus locis theatrali pompâ ad supplicium producerentur, ibidémque complurium nomina utriusque sexûs recenset, qui crudelissimè ex Inquisitorum sententiâ ultimô suppliciô sunt affecti. Possunt etiam videri apud *Burgundum* in histor. Belg. lib. 2. Leges Inquisitionis Belgis impositæ, uti eas Carolus V. anno 1550. in unum corpus omnes contraxit; & hanc tabulam populo proposuit, ut vel ex hoc uno Tyrannidis istius immanitas pateat. Primi articuli in Reformatorum aliorúmque Apapistarum capita scripti, sic se habent: *Extra Theologos ab Universitate admissos de Scripturarum sensu sermonem controversiámque nemo misceto. Proferendi, differendi, concionandi illicita jus non esto. Qui secus faxit perduellis esto, ex die criminis intestabilis esto, alienandi facultatem ne habeto. Pœnarum gradus sunto*; Pœnitentiâ ducti, *si viri, gladiò plectuntor.*

DISPUT. V.

plectuntor. Fœminæ in terram vivæ defodiuntor. Contumaces *cremantor, bona universorum in fiscum rediguntor*, &c. Alia plura istius generis, quæ sine horrore mens pia legere non potest. Quòd si plena detestandæ istius praxeos notitia haberi posset, quam non sine causa Carnifices isti summo studio occultare conantur, facilè mihi persuadeo neminem fore cui cor sit, non dicam Christianum, sed humanum tantùm, qui ad talia portenta horrore totus non percelleretur. Si de Turcis vel Paganis ageretur, qui veri Dei cognitione destituuntur, minùs mirum esset eos tale quid adversùs nos moliri; licèt vix arbitrer apud Turcas & Paganos tantæ immanitatis exempla occurrere posse. Sed quis unquam credidisset Christianos in Christianos ipsos ita sævire, non alia de causa, quàm quia Christi veritatem profitentur, nec alias Leges, quàm quas ipse nobis in Verbo præscripsit sequi volunt? Siccine ergo Christus Dictatoriâ potestate Ministros suos instruxit, qui de vita & fortunis hominum pro libitu statuerent? Siccine ad fidem & Religionem voluit eos adduci? At Christus fidem quidem persuaderi vult, sed non imperari, ut Doctoribus, non Draconibus, Pastoribus non Tortoribus, verbis non verberibus ad id opus sit; vult ut efficacissimâ veritatis demonstratione, & armis spiritualibus, non carnalibus, 1.Cor. 2.2. & 10.2. peccatores à fide devii invitentur, flectantur, & suavi quadam ac gratâ violentiâ & πειθανάγκῃ ad Christum ducantur. Sed ubi unquam permissum vel injunctum est, vel à Christo, vel ab Apostolis, ut ad fidem homines sub capitalibus pœnis, & tormentis, morte ipsâ gravioribus, cogerentur. An hæc spirant Spiritum Christi Agni Dei mitissimi, An non potiùs Draconis infernalis genium, qui mendax & homicida fuit ab initio?

XXXII. Ex quibus omnibus, ne diutiùs in hoc argumento immoremur, luce meridianâ clariùs patet; quod antea demonstrandum suscepimus, Ecclesiam Romanam gravissimo tyrannidis jugo conscientias onerare, quod cum libertate Christiana planè est ἀσύςατον; Unde & sponte fluit sententiæ nostræ invicta probatio. Nimirum & Majores nostros justissimam, & summè necessariam habuisse ab ea secedendi causam, & Nos nullam rationem habere hodie, quocunque demum prætextu, ad eam redeundi & Syncretismum cum ea ineundi. Et sanè si Deus expresè vetuerat olim, ne Israëlitæ semel ab Ægyptiaca servitute liberati, de reditu in Ægyptum cogitarent Deut. 17. 16. Jerem. 42. 15. Si semel egressos è captivitate Babylonica noluit iterum ad eam se conferre; sed in perpetuum ab ea sejunctos manere, ne ejus sordibus ampliùs inficerentur Is. 52. 11. Quantò magis necessarium est à Romana Tyrannide, Ægyptiacâ & Babylonicâ longè crudeliori, semel liberatos, de ejus jugo iterum subeundo nunquam in æternum cogitare? cùm hîc non Corpora tantùm, sed Corda, non Facultates, sed Conscientiæ in servitutem addicantur?

Deut 17.16.
Jer. 42. 15.
Isa. 52. 11.

XXXIII.

XXXIII. Atque hinc proclive est colligere, quid judicandum sit de eorum Consilio, qui jam olim de *Syncretismo* cum Pontificiis ineundo cogitârunt, & de illis qui nunc etiam idem saxum volvere dicuntur, & eum in finem Emissarios huc & illuc missitare, qui per varias Regni provincias circumcursent, Verbi Ministros privatim conveniant, humaniter compellent, & multa polliceantur quæ ad Controversias aut minuendas, aut dirimendas, aut amicè leniendas prodesse possent, modò ipsi tam salutari consilio aurem præbere & subscribere non recusent; Imò eò usque progredi feruntur, ut summa Capita operis Henotici, quod moliuntur, variis articulis expressa exhibeant, quibus Errorum variorum & Superstitionum reformatio videtur promitti, quales sunt v. g. *Imaginum è Templis ablatio, Communionis sub utraque specie restitutio, Liturgiæ reformatio, & in linguam vernaculam versio, maxima Cœnobiorum partis suppressio, & ad trigesimum usque ætatis annum Votorum Monasticorum dilatio; Indulgentiarum moderatio, aliorúmque rituum & Cæremoniarum minùs necessariorum mutatio.* Et alia non pauca id genus, quæ in Cœtu generali Doctissimorum utriusque Communionis Theologorum debeant approbari, & Confessione generali, quæ Capita fidei, de quibus consensus est inter partes, omissis iis in quibus dissensus, contineat, exprimi. Quæ quidem magna cum ostentatione possunt obtendi; Sed ut facile conjicere licet, incassum, ut neutri dissidentium parti placitura sint hæc molimina. Non Adversariis, quia plus justo ex illorum mente nobis conceditur. Non Nostris, quia non satis. Illi querentur Ecclesiam suam infallibilem erroris argui. Isti verò non ferent præcipuos & capitales errores semper retineri: Ita non potest non irritus esse omnis iste conatus. Sed si quis penitius ad rei veritatem attendat; non obscurè deprehendet hæc omnia non alio fine tentari, quàm ad laqueos conscientiis nectendos, & simpliciores, sub eximio pacis, sed subdolæ & insidiosæ nomine illis imponendo, in servitutis pristinæ jugum reducendos. Dum enim Roma Primatum & Tyrannidem suam retinebit, quæ dominari vult & non corrigi, quis locus potest esse Syncretismo? Unde non mirum si Ecclesiæ Reformatæ adeò ab eo consilio, quod *Samaritanismum* & Religionum farraginem potiùs quàm veram & sinceram ἕνωσιν inducit, alienas semper se præbuerint, utut zelum bonæ, & quæ Deo grata esset, pacis præ se ferentes, molitiones illas repudiaverint; Et si quis esset inter Evangelii Ministros, qui illis vel palàm vel clanculùm faveret, exautorationem severissimè sint interminatæ.

DISPUT. V.

Frustrà Syncretismum cum Roma hodie urgeri.

XXXIV. Non sanè quòd Pacem toto pectore non exosculemur; Verùm Pacem veram & solidam quærimus, quæ indissolubili cum Veritate coniuncta sit vinculô, quando tam arctè duæ istæ Patris luminum, qui & prima Veritas est, & summa Charitas, filiæ

sunt

Disput. V.

sunt connexæ, ut neutram habere possit, qui alterutram negligit, & utramque perdat, qui utramvis non servat. Nec alia de causa divinus Vates Gratiam & Veritatem sibi mutuò occurrentes, Iustitiam & Pacem sese invicem osculantes proponit Ps. 85. 11. & Zacharias *Veritatem & Pacem* amare iubet, c. 8. 19. & Paulus Eph. 4. 15. τὸ ἀληθεύειν ἐν ἀγάπῃ tam sollicitè commendat, quàm ut utriusque sanctum & constans connubium doceant, ut nec Veritatem sine Pace, nec Pacem sine Veritate sectemur. Hactenus sanè Pax modis omnibus quæratur à nobis & optetur, & si quis alienum se ab ea ostendit, nunquam vel Dei pacis filius, vel Christi Principis Pacis frater & membrum haberi poterit. Verùm si pacem obtinere non possumus sine Veritatis dispendio, quâ nihil prius, nihil antiquius nobis esse debet, ad cujus defensionem Maiores nostri tot sunt labores passi, tot ærumnas sustinuerunt, totque martyria subire promptissimè non recusârunt; Quis iniustissimæ Pacis δῶρον ἄδωρον non aversetur, & pacem internam & æternam cum Deo, externæ & temporali cum hominibus qualiscunque demum sit utilitatis & commodi, non præferat lubens? Imò si totus mundus lucrandus esset, exitialis ista mixtura nunquam esset facienda. Hiero. ad Theoph. *Volumus & nos pacem, & non solùm volumus, sed rogamus sed pacem Christi, pacem veram, pacem sine inimicitiis, pacem in qua non sit bellum involutum, pacem, quæ non ut Adversarios subjiciat, sed ut amicos iungat; Quid dominationem pacem vocamus, & non reddimus unicuique rei vocabulum suum?* Aliàs cum Nazianzenò censemus *melius esse laudabile bellum pace, quæ nos à Deo separat.*

Ps. 85. 11. Zach. 8. 19. Eph. 4. 15.

Vanitas Consilii Henotici demonstratur.

XXXV. Hanc autem & non aliam urgeri Pacem, Hypsæâ cæcior est, qui non videt. Primò quia qui hoc opus aggredi dicuntur, se eò ingerunt non vocati, nullâque ad id suscipiendum facultate à Partibus dissidentibus donati, præsertim ab iis, sine quorum nutu & consensu quæcunque vel offerunt vel promittunt irrita esse necesse est. Quid enim proderit magno molimine Syncretismum urgere, & pacem offerre, insciis vel invitis illis quorum præcipuè hîc res agitur? nisi Pontifex, quem Ecclesiæ suæ Caput esse volunt, Bullâ aliquâ vel Diplomate hoc quicquid est negotii calculô suô approbet? Ostendant verò nunquid Papa consensum huic operi præbeat, vel ut Patriarcha fiat in Regno, qui à solo Rege pendeat, vel ut cætera quæ promittuntur reipsa impleantur? Cùm verò nihil tale hactenus fecerit, nec unquam sit facturus; Quis non iudicet dolum malum & fraudem hîc subesse, ut si quod intendunt assequi non possint, quæcunque molientur aut gerent, semper improbari possint ab ea potestate cui sunt obnoxii? Secundò si sincerè & bonô animô feruntur; Cur non apertè & viâ regiâ incedunt, sed clanculum & per cuniculos rem gerunt? Cur privatim Pastores conveniunt, & nonnullos, aliis insciis, compellant?

lant?

lant? Cur subscriptionem ab illis exigunt, & silentii arcanum tam sollicitè commendant, ne res ad Synedriorum cognitionem statim veniat? Cur præcipuè magnis pollicitationibus eos, quos alloquuntur, permovere conantur, imò, horresco referens, pecuniâ etiam, ut ferunt, oblatâ, si quæ occurrerent venales animæ, quæ pessimis hisce artibus ad bonæ causæ proditionem allici possent? Hæc sanè nimis demonstrant, anguem hîc in herba latere, & mysterium aliquod subesse; sed mysterium iniquitatis, ut faciliùs blando, sed fallaci pacis nomine incautos inescare possint.

XXXVI. Hoc verò clariùs adhuc colligitur ex speciosis, quas offerre dicuntur, variorum Errorum & Rituum superstitiosorum reformationis promissionibus. Nam si vera sunt quæ referuntur; Quis non miretur eos, qui antea omnem Ecclesiæ reformationem toties à Principibus expetitam semper aversati sunt, & quidem eo rerum statu, illisque temporibus, quæ illam suadere poterant; nunc, dum impotentiùs in nos & voce & scripto debacchantur, dum odium ipsorum quotidie magis exardescit, dum omnia ex voto illis succedere videntur, de corrigendis tamen erroribus suis cogitare, & prætensæ ἀναμαρτησίας dogma, quod tanto molimine aliàs propugnârunt, hâc ratione eversum ire? Quis verò non videt, promissiones istiusmodi inanes esse & ludicras, quæ bona verba præ se ferre videntur, sed verba tantùm, simplicioribus irretiendis apta, quæ ad effectum perduci & reipsa impleri nunquam poterunt? Nam præterquàm quòd, qui talia pollicentur, præstare non possunt quod promittunt, nullâ authoritate ad id instructi; licèt sincerè agerent, quis potest certitudini locus esse apud eos, qui teterrimum istud dogma tuentur, & tam sæpe in praxim deduxerunt, *Promissam hæreticis fidem non esse servandam?* Nonne si quid promissum esset, & datum, posset ad Pontificis libitum primâ oblatâ occasione rescindi? Quomodo Moravis olim fuerat concessum, ut sacra sua non latinè, sed sclavonicè peragerent, sed ademptum postea Papæ arbitriô, teste *Bellarmino* lib. 2. de Verbo Dei cap. 16. & Bohemis indulta fuerat à Concilio Basiliensi Communio sub utraque specie, unde dicti fuêre *Calixtini*, sed hoc etiam ipsis postea negatum. Quòd si velint nobis persuadere, se bonâ fide, & non malo animo hoc polliceri; manum ergo operi admoveant, prædictos errores reformare incipiant; Tollant è Templis Imagines & earum cultum, quod sanè maximum paci obstaculum semper attulit; reddant Communionem sub utraque specie à Christo institutam, & toties à Principibus & Populis expetitam, Vernaculam linguam in Sacris adhibeant, ne populus serviat Deo ignoto cum Atheniensibus, sed adoret quod cognoscit Joh. 4. 22. Infamem Indulgentiarum nundinationem, & rerum sacrarum venalitatem, quæ Simonem magum authorem habet, non Simonem Petrum, tollant; Vota Mo-

DISPUT. V.

nastica abrogent, Sacramenta reducant ad antiquum numerum, usum & modum, prout à Christo liquet instituta fuisse, & ab Apostolis celebrata. Vigilias, Jejunia, Peregrinationes, & alios id genus errores complures, & ritus voluntarios, non ludicros modò & pueriles, sed impios & idololatricos corrigant. Tunc æquius judicium de toto hoc consilio ferri poterit. Sed dum nihil minus quàm hæc in animo habere Romam palàm est; dum contrà superstitio quotidie augetur, & errores veteres magis magisque confirmantur. Quis, nisi qui sponte voluerit seipsum decipere, non adducitur ad credendum, inanes esse & falsas tales omnes promissiones, quæ speciosè quidem obtruduntur ad illaqueandos infirmos, sed quæ irritæ semper futuræ sunt, ut fuerunt hactenus aliæ omnes, quæ in simili negotio dari potuerunt?

XXXVII. Verùm demus etiam præstari quod promittitur. An propterea confecta res erit, & Reformati poterunt vel debebunt aurem præbere consiliis istis Henoticis? Nihil minus; Quippe si accuratè rem putamus, videbimus quidem nonnulla emolliri, & in speciem corrigi; Sed minutiora & levioris momenti, quæ ad ritus externos & regimen potissimùm pertinent. Sed nihil remitti tamen de præcipuis & capitalibus Erroribus. Nihil de authoritatis Pontificiæ fundamentis, quæ ut justam Secessioni causam ab initio præbuerunt, ita rebus semper sic stantibus Syncretismi ἀδυναμίαν evincunt. Quid enim iuvabit Communionem sub utraque specie obtinere, Sacra vernaculâ linguâ peragere, Imagines è Templis tollere, & alia id genus mutari vel incrustari; Si retinetur semper Transsubstantiationis figmentum, Idolum missaticum, Meritum operum, Satisfactionum humanarum necessitas, Purgatorii doctrina, Traditio ἄγραφος, Cultus & veneratio Sanctorum, Tyrannicus Pontificis Primatus, & cætera istiusmodi, quæ, salvâ conscientiâ, nunquam, vel recipi vel observari à nobis poterunt? Hæc sanè talia sunt, ut etiam singula secedendi necessitatem nobis imponerent, quantò magis dum omnia huc agmine facto concurrunt? De Veritate Dei non est transigendum, eam non habet, qui totam non habet; ut Christus non μεμέρισται 1. Cor. 1. 13. Ita nec Veritas eius; pura debet esse, & integra, nec contrarii mixturam ferre potest, unde frustrà sunt qui eam cum mendacio componere satagunt.

XXXVIII. Ut ergo rem in pauca contrahamus, Dicimus veram & salutarem *Unionem* Christianorum rem esse quidem optimam, quæ à singulis optari debeat; Sed quæ tamen, rebus sic stantibus, sit impossibilis; & à nemine verè pio & cordato sperari possit. Nam nec Romana Ecclesia parem admittit, nec Reformatæ possunt agnoscere superiorem, Illa leges dare ut Domina, & non accipere ut Soror & socia vellet, & se gravari putat nisi dominetur,

καὶ εἰ μὴ τυραννεῖ πάμπαν ὑβριστὴς δοκεῖ, Istæ verò jugum illius ferre nec volunt nec debent. Fateor ſanè nunquam pacem repudiandam eſſe, ſi æquis conditionibus offeratur, & ſine pietatis & veritatis diſpendio; ſin verò nihil aliud quæritur, quàm ut ad eadem vincula, ſervitiúmque quod evaſimus, ſub prætextu reconciliationis trahamur, bellum tali pace melius, & diſſidium tali unitati longè anteponendum. Non nego etiam aliquid boni expectari poſſe, ſi Roma ſeriò de ſui reformatione cogitaret, & quemadmodum juſtam nobis à ſe recedendi cauſam dedit, daret etiam cauſam ad ſe redeundi, & quidem priori contrariam. Sed quandiu ipſa *infallibilitatis* opinione ebria, antiquum ſemper obtinebit, & eoſdem errores fœdiſſimos, craſſiſſimam Idololatriam & Tyrannidem duriſſimam propugnabit; quandiu neceſſariò volet credi ſub Anathematis pœnâ quicquid definitum eſt in Concilio Tridentino, & quicquid Papæ libuerit de omnibus quæſtionibus Theologicis pronunciare. Uno verbo, quandiu ſtabit Papa, qualis à ſuis habetur, & qualem ſe haberi vult, fruſtrà erunt qui de reconciliatione loquentur; Et meritò coniicias, ſi ſint adhuc è Noſtris, eos nihil aliud in animo habere eiuſmodi conſiliis, quàm ad turpem Apoſtaſiam viam ſibi præſtruere, defectionem ſuam hoc tectorio incruſtando, ut maiore cum prætextu & plauſu in caſtra hoſtium tranſeant, quod in *Nigrino*, *Codurco*, *Milleterio* & aliis viſum. Si verò ſint ex Adverſariis, eos meras nobis ſtruere inſidias, & equum Troianum Papiſticis erroribus refertum Eccleſiis Reformatis obtrudere, ut iure *Danaos timere* debeamus *etiam dona ferentes*. DISPUT. V.

XXXIX. Fruſtrà verò obtenderetur *Conventus* aliquis utriuſque Communionis Theologorum, in quo omnia accuratè deberent expendi, & ſanciri. Nam ſi tale quid proponi deberet, in *Concilio* generali libero & legitimo excutiendum eſſet, ad quod liber acceſſus daretur omnibus quorum intereſt, & cuius unica norma & regula eſſet Scriptura Sacra & vox Spiritûs Sancti ſupremi Iudicis in Scriptura loquentis, quod in Veteribus Conciliis fuit factitatum, ubi in medio Conſeſsûs Thronus fuit unà cum libro Evangelii, vice Chriſti, ut obſervat Baronius ad a. 325. An verò tale Concilium expectari poſſit hodie, Synodi Tridentinæ experientia nimis docuit, quæ cùm ex voto piorum omnium libera expectaretur, ad omnia expendenda ex ſolo Dei Verbo, & Eccleſiam reformandam in Capite & Membris, nulla tamen viſa eſt iniquior, & ad Pontificum arbitrium magis mancipata, quod, præter alios, Celeberrimus *Heideggerus*, in aureo quod noviſſimè edidit, *Anatomes Concilij Tridentini* Opere, pluribus argumentis ſolidiſſimè demonſtravit. Et hoc, vel ex ſola Papæ per Legatos ſuos præſidentiâ, patere poteſt; Unde Cardinalis Lotharingus graviter querebatur, *Concilium minimè liberum eſſe, cùm neque tractari, neque decerni quicquam*

Disput. V.

possit, nisi quod Legatis placeat, & Legati nihil nisi de voluntate Papæ faciant, apud Suavem Polanum lib. 7. pag. 596. Et notum fuit Proverbium illo tempore jactatum, *Spiritum illum sanctum, qui Tridentina consilia gubernat, in mantica clausum subinde Romà mitti.* Ipsa quinetiam Synodus Sess. 25. cap. 21. servitutem suam satis testatur, quum declarat, *omnia & singula, sub quibuscunque clausulis & verbis, quæ de morum Reformatione & Ecclesiasticâ disciplinâ sub Paulo III. & Pio IV. in sacro Concilio statuta sunt, ita decreta esse, ut in his salva semper authoritas Sedis Apostolicæ & sit & esse intelligatur.* Quod si tale Concilium proponitur, ut nullum aliud hoc rerum statu expectari potest, in quo nihil sanciatur nisi salvâ Apostolicæ Sedis Authoritate; quid aliud quàm ludibrium debent, qui talia vel in animo habent, vel aliis suadere conantur?

XL. Unde nulla tutior & compendiosior sese ab his laqueis extricandi, quos Pacificatores isti subdoli cum Henoticis suis consiliis nectunt, via datur, quàm si generosè ea respuamus, & maneamus in Veritate & Libertate, quam Christus nobis peperit, nec patiamur nos iterum sub pristinæ servitutis jugum reduci. Sic non meliùs poterunt à nobis dimitti, quàm olim à Jehu dimissus est Joram, quærens annon pax esset ipsi, 2.Reg. 9. 22. *Quæ pax potest esse*, inquit Jehu, *quandiu durant matris tuæ Iezabel scortationes & præstigiæ?* Quæ pax potest esse vobiscum, dum mater vestra aureô scortationum poculô populos dementat, & per fœdissimos errores & Idololatrias se cum adulteris polluere pergit? Annon stultus esset, qui marito, post uxori missum repudium ob impudicos mores, suadere conaretur, ut talem reciperet qualem repudiavit, non repromissâ ex parte uxoris antè actorum pœnitentiâ, & vitæ prioris emendatione? Sed longè stultior est, qui nos in gratiam redire jubet cum ea Ecclesia, à quâ ceu meretrice divortium facere coacti sumus ob impuritatem ejus rituum & pravitatem dogmatum, qui nobis non etiam spondeat pro ea mutationem in melius, purioremque in posterum cultum cum reformatione priorum Errorum. Redeat ergo primò in gratiam cum Christo, & pacem cum ipso faciat, & nos faciles ad pacem cum ipsa redintegrandam inveniet.

2.Reg. 9.22.

XLI. Qui secus fecerint, & aures nefariis consiliis præbere non recusârint, gravissimo sese coram Deo crimine obstringent, in gratiam divinam Ingrati, Contumeliosi in labores Patrum, & cineres Martyrum, qui suo sanguine nobis hanc quâ fruimur libertatem pepererunt, Veritatis hostes, Ecclesiæ Pestes, & Christi ipsius proditores. Facessat à nobis tam infaustæ pacis vel minimum desiderium, Absit ut claudicemus ab utroque latere 1. Reg. 18. 21. aut pro genuinâ linguâ Canaan, Asdodicè loquamur; Vel in ejusmodi formulas ambiguas & flexiloquas consentiamus, sub quibus hæreticus potest latere sensus, quales olim in Ariminensi Concilio,

1. Reg. 18.21.

Edictis

Edictis Constantii, & Zenonis Henotico improbavit pia Antiquitas. Quinimò memores dicti Apostolici 2. Cor. 6. 14, 15. 16. nullam esse communionem Christi cum Belial; Lucis cum tenebris, Justitiæ cum iniquitate, & Templi Dei cum Idolis, maturè ab ipsis secedamus, non tam corpore, quàm animo & affectu, ne immunditiem ullam vel erroris vel vitii contrahamus. Nec à generoso hoc instituto amovere debent nos, vel hominum Mandata, vel Promissiones, vel Minæ: Ita enim vox hominum est audienda, ut semper obtineat illud Apostolicum, *Satius est Deo obedire, quàm hominibus.* Quid etiam proderit homini totum mundum lucrari, si animam suam & salutem perdiderit? Ecquid verò damni dari potest, quod sit conferendum, vel cum tremenda Dei maledictione, & Patris abnegatione, in quam incurrunt infames illi Emansores, quos Crucis Christi pudet, & qui φιλήδονοι potiùs quàm φιλόθεοι cum Dema Christum deserunt & præsens seculum amant; Vel cum gloriosissimâ remuneratione, quæ fortes Christi Athletas & fideles discipulos manet? Pellantur in exilium, Deus ipsos excipiet. Honoribus & dignitatibus spolientur, Regnum ipsis disponet, & coronam incorruptibilem largietur. Pro retrimentis mundi, & despectissimis mortalium habeantur, At Pater cœlestis in dilectorum filiorum censum recipiet. Persecutioni objiciantur & maledicantur ab omnibus, Ipse colliget in sinum suum, & benedicet; Morti ipsi addicantur, At ipse Princeps vitæ immortalitatem concedet, & dabit ut à morte transeuntes ad vitam, æternâ secum felicitate fruantur.

DISPUT. V.

2. Cor. 6. 14. 15.

2. COR. VI. 17. Ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ ἀφορίσθητε, λέγει Κύριος, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἅπτεσθε, κἀγὼ εἰσδέξομαι ὑμᾶς, καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας, λέγει Κύριος παντοκράτωρ.

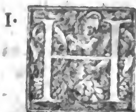
FINIS.

DISPUTATIO

DISPUTATIO SEXTA

DE ROMA BABYLONE.

Respondente HENRICO WASERO *Tigurino.*

I. ACTENUS *Secessionis nostræ* ab Ecclesiâ Romanâ *Necessitatem* tribus præcipuè ex Capitibus, quæ totidem suppeditârunt nobis Argumentorum Classes, demonstravimus; *Hæresi* scilicet in Doctrina, *Idololatriâ* in Cultu, Et *Tyrannide* in Regimine. Quartum nunc succedit principale Argumentum non minoris momenti, petitum ab ipsâ *Dei jubentis Voce*, quæ hanc piis omnibus necessitatem imponit in illustri Oraculo, quod extat Apoc. 18. 4. *Et audivi etiam vocem è cœlo dicentem, Exite ex ea Popule mi, ne participes sitis peccatorum ejus, & ex plagis ejus accipiatis.* Nam si semel probatum fuerit Babylonem istam, ex qua exire jubemus; non aliam esse quàm Romam Pontificiam, eo ipso demonstratum erit, Necessariam fuisse nostram ab ea Secessionem, & Impossibilem cum ea Syncretismum. Quia verò Oraculum istud maximi est in hac causa ponderis, ad Veritatis quam tuemur confirmationem, paulò accuratiùs illud expendere hâc Disputatione constituimus; sub quatuor præcipuarum, quas complectitur, partium Examine; Ut Primò videamus *Quænam* sit *Babylon* ex qua exire jubemur. Secundò *Quis exire* debeat, *Populus Dei*. Tertiò *Quomodo* & *Quando* exire teneatur. Quartò *Quare* exeundum sit, ad vitandam participationem peccatorum ejus & pœnarum.

Apoc. 18. 4.

II. Apud omnes quidem est in confesso, Babylonem istam, de qua loquitur Joannes, tum hoc capite 14. tum cap. 17. non esse propriè sed *figuratè* intelligendam; Non de Babylone mundanâ, quales binæ fuerunt, una in Chaldæa, altera in Ægypto; Sed de *Babylone mystica*, quæ novissimis temporibus debuit Hominem peccati & magnam Meretricem in sinu suo fovere. Nam licèt olim idem mandatum datum fuerit Populo Judaïco, ut maturè se exitio Babylonis Assyriæ, in qua captivus detinebatur, subduceret, ab ea exeundo. If. 48. 20. Jer. 50. 8. & 51. 6. Zach. 2. 6. 7. Et Spiritus Sanctus eò hîc manifestè alluserit, verba vetera mandato

novo

novo accommodando; quia ut Israël secundùm carnem fuit typus Israëlis secundùm Spiritum; Ita captivitas Israëlis secundùm carnem in Babylone, fuit typus captivitatis Israëlis secundùm spiritum in Babylone mystica; Certum est tamen veterem illam Babylonem non hîc respici, sed novam quandam, quæ sub Novo Testamento ad illius instar erigi debuit; Et hactenus consensus est inter omnes. Verùm quando ulteriùs quæritur; Quænam ergo sit illa Babylon, ex qua secedere jubemur, hîc mira est sententiarum diversitas; Et non minus est inter Babylonis istius mysticæ operarios opinionum divortium, quàm apud Babelis terrenæ ædificatores linguarum confusio, ut ostendant Romam Papalem non posse per ipsam intelligi, quod tamen pertendimus, gravissimis ducti rationibus, ut in sequentibus patebit.

III. Sunt ergo nonnulli, qui per Babylonem non certam aliquam Urbem, vel Statum significari putant, sed *universam impiorum multitudinem*, quæ sit veluti Diaboli Civitas, opposita Civitati Dei: qua in sententia sunt *Stapletonus, Sanderus* de visibi. Monarch. lib. 8. c. 8. *Malvenda* de Antichristo lib. 4. cap. 2. & 7. post Veteres nonnullos *Ambrosium, Anselmum, Rupertum, Aretam*, & alios. Sed nihil est hôc commentô frigidius, quod propterea à Pontificiis plerisque reiicitur, *Bellarmino, Suarezio, Ribera, Viega*, & aliis, qui fatentur Civitatem aliquam denotari, non verò Impiorum multitudinem. Et sanè rationes sunt plures gravissimæ, quæ hoc suadent. Primò quia Babylon ista, quæ eadem est cum Meretrice magna Apoc. 17. 1. 5. quæ hoc nomine insignitur, disertè πόλις vocatur, & non tantùm πόλις, sed cum articulo ἡ πόλις ἡ μεγάλη *Urbs illa magna* Apoc. 18. 10. 16. 18. quæ inter alias civitates numeratur Apoc. 16. 19. quod fieri non posset, nisi certa quædam Urbs designaretur. Secundò de ista Babylone ea dicuntur, quæ ad universam Impiorum multitudinem pertinere non possunt; Ut *quòd insideat septem montibus* Apocal. 17. 9. quòd *imperium habeat in Reges terræ* c. 17. 18. quòd *sedeat super aquas multas*, id est Populos & Gentes, ut exponitur c. 17. 1. 15. quòd *incolas terræ vinô scortationis inebriet* cap. 17. 2. Nunquid enim multitudo Impiorum Regnum habet in Reges terræ; cùm contrà Reges terræ imperium habeant in Impiorum multitudinem? Nunquid potest dici sedere super multos Populos, id est super se ipsam, quæ inanis esset φλυαρία? Nunquid mundus dicitur inebriare incolas terræ, qui sunt ipse mundus à Meretrice inebriatus? Tertiò illa Babylon intelligitur, cuius excidium Reges qui cum illa scortati, & negotiatores qui cum illa negotiati sunt, & reliqua Impiorum turba, qui supremæ illi & finali Babylonis vastationi superstites futuri sunt, plancturi sunt ἀπὸ μακρόθεν ἑστηκότες propter metum cruciatûs eius Apoc. 18. 10. 15. 17. At si universitas significaretur Impiorum, illa multitudo, Babylonis

Babylon non est multitudo impiorum.

Apo. 17. 1. 5. & 18. 10. 16. & 16. 19. & 17. 9. 18. & 17. 1. 18. c. 18. 10. 15. 17.

DISPUT. VI.

Babylonis excidio superstes esse non posset, nec procul ab ea stare. Præterquàm quòd finale omnium reproborum exitium, non erit ante finem seculi, atque adeò longè posteriùs huic Babylonis excidio: Nec verisimile est Spiritum Sanctum toties támque accuratè & prolixè Ioanni revelare voluisse, quod neminem latebat, nec revelatione opus habebat, Impios scilicet universos in fine mundi in æternum exitium ruituros.

Romam esse Babylonem probatur ex Adversariis.

IV. Rationum istarum vim senserunt saniores ex Adversariis, qui coacti sunt fateri, non tantùm certam quandam Urbem hîc designari; sed Urbem istam non aliam esse quàm *Romam.* Ne verò ad nos accedere videantur propterea, volunt *Romam* esse non Christianam, sed *Ethnicam* idola colentem, & Christianos persequentem. Sic *Bellar.* lib. 3. cap. 13. de Romano Pontifice, ait, *meliùs suo indicio per Meretricem intelligi Romam*, Et lib. 2. cap. 2. *Ioannes passim in Apocalypsi Romam vocat Babylonem, ut Tertullianus observavit, & apertè colligitur ex cap.* 17. *Apocalypsis, ubi dicitur Babylon magna sedere super septem montes, & habere imperium super Reges Terræ. Nec enim alia Civitas est, quæ Ioannis tempore imperium habuerit super Reges Terræ quàm Roma, & notissimum est supra septem colles Romam ædificatam esse.* Sic Cæs. Baron. ad a. C. 45. n. 18. *certissimum esse*, ait, *hoc nomine Romanam Urbem significari.* Viegas in Apoc. 17. *Existimamus nomine Babylonis Romanam Urbem significari in hoc Apocalypsis opere, ubi toties Babylon nominatur*: Et paulò pòst: *Et verò Ioannes clarissimis argumentis Romam videtur indicâsse, quum dixit, mulierem sedere super septem montes, imò omnia quæ in his capitibus memorantur, in Romanam Urbem aptissimè quadrant.* Quos sequuntur *Ribera*, *Gagnæus*, *Sixtus Senensis*, & alii non pauci; quod ideo observamus, ut os occludamus iis, qui dum Petrum volunt per Babylonem Romam figuratè intellexisse, ubi propriè & sine figura loquitur 1æ cap. 5. ✝. 13. nolunt tamen Joannem, quem hîc figuratè locutum esse constat, per Babylonem Romam notâsse, ne causa Pontificis sui ullum inde detrimentum patiatur, quod alii vi veritatis victi agnoscere coguntur, sponte fatentes, non de alia, quàm de Româ Ioannem hoc in loco loqui.

Ex Apoc. 17. & 18.

V. Nec mirum hoc videbitur rem ipsam accuratiùs perpendenti; talis quippe fit Babylonis descriptio à Joanne cap. 17. & 18. ut non alteri quàm Romæ competere queat. Quanquam autem nulla est nota, quæ aptissimè non quadret in Romam, duæ tamen sunt, quæ ita propriè & perspicuè Romam describunt, ut nullum dubitationi locum relinquere videantur. Prima habetur ✝. 9. ubi Mulier dicitur *sedere super septem montes*, quod nemo ex Adversariis, vel tam ignarus est ut nesciat, vel tam impudens, ut neget Romæ apprimè convenire; sitam enim super septem montibus fuisse, Et

Apoc. 17. v. 9.

res ipsa clamat, & Scriptores loquuntur. Nam ad hunc usque diem Roma in ambitu suo septem montes includit, *Palatinum* scilicet, *Capitolinum, Quirinalem, Cœlium, Esquilinum, Viminalem, Aventinum*; hinc *Roma* ἑπτάλοφος *septicollis* dicta, & apud *Plutarchum* mentio fit *septimontii*, festi nimir. quod celebrabant Romani, quia addito urbi septimo colle, Roma septicollis dicta est. *Varro* de Lingua Latina lib. 5. Dies *Septimontium* nominatus ab his septem montibus, in qua sita urbs est, Unde *Virgil*. Georg. 2. sub finem, DISPUT. VI.

Scilicet & rerum facta est pulcherrima Roma,
Septem quæ una sibi muro circundedit arces.

Et *Ovidius* Tristi. lib. 3. Eleg. 4.

Sed quæ de septem totum circumspicit orbem
Montibus, Imperii, Roma, Deûmque locus.

Horatio Dii Tutelares Romæ dicuntur

Dii, quibus septem placuêre colles.

Cùm ergo constet Romam super septem montibus sitam esse, liquidò patet, non alibi quærendam esse Babylonem mysticam, cui hoc tribuitur.

VI. Sed clariùs adhuc hoc colligitur, ex altero Urbis istius charactere, qui à primo non est separandus, qui ℣. 18. indicatur, ℣. 18. quum Urbs illa magna dicitur *Regnum habere super Reges terræ.* Quis enim nescit Romam Joannis tempore, fuisse βασιλεύουσαν πόλιν. Orbis Dominam, Caput Mundi, Reginam Gentium? de qua Martia. lib. 13. Epig. 8.

Terrarum Dea, Gentiúmque Roma,
Cui par est nihil, & nihil secundum.

Ammianus Marcellinus lib. 14. cap. 5. *Romam*, dicit, *per omnes quotquot sunt partes Terrarum, ut Dominam suspici & Reginam.* Virgil. *Romanos rerum Dominos* vocat & *Populum latè Regem*. Hora. Carmi. lib. 4. od. 4. *Dominam & potentem & Principem Urbium.* Et planè peregrinum esse oportet in veteri historia, qui non fatetur, nullam aliam præter Romam Mundo tunc imperitâsse, & Reges etiam dominio suo subjecisse, adeò ut Romanum Imperium ὅλης τῆς οἰκουμένης *totius mundi* nomine sæpe veniat in Scriptura. Hinc factum, ut Veteres plerique Romam, Babylonem sint interpretati; *Tertull.* adversùs Judæos, Et lib. 3. contra Marcio. cap. 13. *Sic & Babylon*, inquit, *apud Ioannem nostrum Romanæ Urbis figuram portat, proinde & magnæ, & Regno superbæ & Sanctorum debellatricis.* Ita Hiero. ad Algasi. *In fronte purpuratæ Meretricis scriptum esse* dicit *nomen Blasphemiæ, id est Roma æterna.* Augustin. *Romam* nunc *secundam Babyloniam*, nunc *alteram Babylonem*, nunc *Occidentalem Babylonem* appellat, de Civitate Dei lib. 18. cap. 2. 22. 27. *Condita est Roma velut altera Babylon, & velut prioris filia Baby-*

 lonis,

lonis, per quam Deo placuit orbem debellare terrarum. Et fatetur Andreas Cæsariensis, ea quæ dicuntur Apoc. 18. *de Babylone, quæ est apud Romanos, intelligenda esse juxta veterum Ecclesiæ Doctorum sententiam.*

Sed non Pagana est, sed Christiana.

VII. Verùm non satis est agnoscere Romam hîc per Babylonem designari, nisi ulteriùs probatum demus, *Romam* non *Paganam* intelligi, quæ Imperatoribus Ethnicis fuerit subjecta, quod contendunt Adversarii, sed *Christianam*, quæ Papæ. Hoc verò non unâ ratione evinci potest. Primò quia Joannes non loquitur de rebus claris & apertis, sed de obscuris & occultis; Ideo ubi de Babylonis, tum Idololatriâ, tum persecutione Sanctorum agit c. 17. 5. 6. 7. *prophetiam* proponit, *mysterium* notat, summaque ipse admiratione capitur. At si nihil aliud sibi voluit, quàm Romam Ethnicam & Idololatriæ deditam, & Sanctorum sanguine ebriam fuisse; Quid hîc quæso propheticum, quid mysticum, quid admiratione tantâ dignum fuisset? An ignota fuit unquam vel Romæ Ethnicæ Idololatria, vel barbara in Sanctos crudelitas? Quorsùm ergo tam sollicitè describere opus fuit, & quidem figuratè & mysticè, quod omnibus satis erat perspectum? Sed cùm Romam ad Christum conversam, seque omnium Ecclesiarum matrem & magistram indigitantem, sibi hac visione repræsentatam intelligeret, non potuit non mirari, *Sedem*, quam vocant *Apostolicam*, non modò ipsam *Apostaticam* factum iri; sed in tantum etiam à pristinâ pietate degeneraturam, ut omnium in Christiano orbe, tum superstitionum, scortationumque mater & magistra, tum persecutionum adversùs sanctos Dei Martyres causa extitura, & ipsius Antichristi sedes futura esset. Secundò Joannes de illa Babylone loquitur, quæ *Meretrix* dicitur, & *cum qua scortati sunt Reges terræ, cujus vino inebriati sunt ejus incolæ* cap. 17. 2. & 18. 3. Id est, quæ idololatriâ, quæ scortatio est spiritualis, totum orbem implèvit; Et cujus approbatores & defensores ac socios, Reges varios & Principes habuit. Sed hoc Romæ Ethnicæ convenire nequit; Prætterquàm quòd enim *Meretricis* nomen adulterum & apostaticum notat statum, & supponit præcedens aliquod pactum & connubium; quo sensu Isa. 1. 21. de Jerosolyma loquens, *quomodo Civitas fidelis est facta meretrix?* quod de Ethnicorum Cœtibus dici nequit, qui in fœdus nunquam cum Christo ingressi sunt, quique per consequens non possunt dici illi fidem fregisse, quam nunquam illi dederunt; sed tantùm de Ecclesiis corruptis, quæ priùs Christo copulatæ, fidem datam perfidè abruperunt, qualis fuit Romana, quæ dum Sponsam se Christi jactat, sese adulteris per idololatriam prostituit. Certum est veterem Romam, non artibus meretriciis, & lenociniis usam esse ad alliciendos Populos; sed vi armorum, & prudentiâ politicâ, virtuteque bellicâ illos subegisse; Nec aliis regionibus

Apo. 17. 5. 6. 7

Is. 1. 21.

quamvis

quamvis à se devictis Religionem suam imposuisse, sed ipsam potiùs ab iis accepisse; & Numina peregrina in triumphum deportâsse, & illis Templa extruxisse. Hinc *Leo* de Petro & Paulo Serm. I. *Hæc civitas*, inquit, *ignorans suæ provectionis Authorem, cùm penè omnibus dominaretur Gentibus, omnium Gentium serviebat erroribus, Et magnam sibi videbatur assumpsisse Religionem, quia nullam respuebat falsitatem.* Sed hoc novæ Romæ apprimè convenit, quæ, ut ex Sponsa Christi facta est adultera, alteri præter Christum, qui se Vicarium Christi, & Sponsum profitetur, se jungendo; ita, ut mater scortationum & abominationum, terram fornicatione suâ corrupit, & superstitiones suas, & idololatricos cultus omnibus, sub pœnâ fulminis, etiam invitis obtrusit.

VIII. Tertiò illa Roma per Babylonem est intelligenda, quæ *cecidisse* dicitur, *Et facta domicilium Dæmoniorum, & custodia omnis spiritûs immundi* &c. Apoc. 18. 3. At hoc excidium vel casus Romæ Ethnicæ competere nequit, nisi excisam fuisse dicas, quum facta est Christiana, & desiit esse Pagana, quod nemo dixerit; multò minùs poterit dici facta *domicilium Dæmoniorum*, cùm fuerit habitaculum Ecclesiæ verorum Christianorum. Rursus quando cecidisse dicemus hanc Babylonem? Num quando desiit persequi Christianos? Num quando Constantinus in Imperio constitutus Christianos lædi prohibuit? Num sumpsit tum Deus de Roma pœnas, quando pia & Christiana facta est? At hoc summi amoris, non Dei odii testimonium fuit. Scio quosdam hoc Romæ excidium referre velle ad cladem, quam ab Herulis, & Gothis passa est initio quinti seculi. Sed multa sunt quæ hoc effugium vanum esse ostendunt; 1. Quia Gothica clades licèt magna, non fuit tamen ultimum, & finale Romæ excidium, de quo loquitur Joannes, ut colligi potest ex ℣. 22. 23. ubi ultima, & nunquam reparanda Romæ desolatio graphicè describitur, quod bene observat Suarez lib. 5. cap. 7. num. 11. *Desolatio Romæ quæ prædicitur* Apoc. 18. *erit sempiterna, Ideóque certum videtur Oraculum illud, in nullo præcedentium excidiorum Romæ impletum fuisse.* Et cap. 21. num. 6. *Prophetia illa nondum impleta est, nondum enim Roma fuit penitus extincta; Nam licèt aliquas graves calamitates, & clades non modicas sub Gothis & Vandalis passa sit, per illas tamen non est impleta illa Ioannis Prophetia* dicto cap. 18. *quia per illa excidia factum non est, ut ampliùs non inveniatur.* 2. Clades Gothica Romæ non contigit dum erat Ethnica, sed postquam ad Christum conversa fuerat, nec ampliùs Christianos persequebatur. 3. Excidium de quo Joannes, à Populo Dei, postquam è Babylone exierit, inferendum fuit; sic enim loquitur ℣. 4. *Audivi vocem è Cælo dicentem, Exite ex ea Popule mi, ne participes sitis peccatorum* &c. *Reddite ei sicut & ipsa reddidit vobis.* At hæc Gothicæ cladi haudquaquam conveniunt;

Apoc. 18. 3.

Disput. VI.

Illa enim non à Populo Dei è Babylone egressio, sed Populo Dei ab illuvione barbarica, Arianâ peste infectâ, infligebatur. Denique Babylonis excidium Regibus terræ, & impiis omnibus luctus, piis verò gaudii & exultationis, materiam præbiturum est. At contrà clades illa, quâ Barbari Romam affecerunt, piis doloris, impiis lætitiæ causa fuit.

IX. Quartò de eâ Roma loquitur Joannes, qualis futura erat, sub ultimo Capite, qui Rex octavus, Et unus è septem dicitur; sic
Apoc. 17. 10. enim ait cap. 17. 10. *Septem capita sunt septem Reges, quinque ceciderunt, unus est, & alius nondum venit, Et quum venerit, oportet eum ad exiguum tempus manere; Et bestia quæ erat & non est, octavus est, & unus ex septem, & in exitium abit.* Quòd si nobis repræsentare voluisset Romam Ethnicam, non descripsisset illam, qualis futura erat sub octavo Rege, sed qualis tunc fuit sub sexto Capite, quod fuit Imperatorum. Nam ut Doctiores bene observârunt, hæc Romano statui apprimè congruunt, Et *septem Capita* aptè referuntur ad septem Capita Regiminis, quibus ille Status successivè subjectus fuit, *Reges* scilicet, *Consules*, *Dictatores*, *Decemviros*, *Tribunos militum consulari potestate*, *Imperatores*, *Patriarchas*, & horum quinque jam fuerant & ceciderant Joannis tempore; *Sextum* nimirum Cæsarum Imperium erat; *Septimum* nondum venerat, & exiguo tempore durare debuit, Ecclesiasticum scilicet regimen Patriarcharum, ex quo Imperium Româ Constantinopolim translatum est; Eos enim Romæ dominatos esse notat *Socrates* lib. 6. cap. 11. licèt illorum regimen Imperatoribus semper fuerit subordinatum. *Octavum* denique, est Bestia, quæ designat Antichristum, qui quidem censetur Octavus, propter illius summum & absolutum imperium, diversum à prioribus, simul tamen Septimus, quia ex Patriarchâ Pontifex factus est œcumenicus, & parem gloriam habiturus erat illi magnificentiæ, quam magna illa Ciuitas obtinuit, tum cùm maximè floreret & triumpharet.

Apoc. 18. 18. X. Quintò, Ea Roma est Babylon, quæ *nundinatur animas hominum* Apoc. 18. 18. At nundinationem animarum Roma Ethnica non exercuit, sed Papalis exercet fœdissimè, tam vivorum quàm defunctorum, ut cuivis notum. Imò totum Regnum Pontificum mera est mercatura & nundinatio, ubi omnia, etiam sanctissima, venum exponuntur, *Cœlum est venale, Deúsque*, inquit Mantuanus. Vide *Taxam Cancell.* Sextò, ea Roma intelligitur, ex qua postremis temporibus exire jubetur Populus Dei: At nusquam Spiritus Sanctus jussit fideles Româ Ethnicâ secedere, nec Christiani unquam leguntur vi huius præcepti Romam Ethnicam deseruisse; sed ibidem semper, etiam sævientibus persecutionibus, constantes perseverârunt. Septimò si propter idololatriam Ethnicam sic dicta est Roma; Cur Patres post illam sublatam, eam non

non desinunt vocare Babylonem? Cur Marcellam *Hieronymus* abstrahere Româ cupit Ep. 17. quòd sit Babylon, unde populus Dei exire jubetur? Cur ipse noluit diutiùs morari Romæ, quòd Babylon esset, *Ora*, inquit ad Asellam, *ut de Babylone Ierosolymam regrediar*? Cur tot inter ipsos Pontificios hoc nomine illam designant? *Episcopi Belgici* in Epistola ad Nicolaum primum apud *Aventinum* lib. 4. *Annal. Boio.* dicunt Romam esse, quæ à sacris Vatibus Babylonia vocatur; *Clerus Leodiensis* in Epist. contra Paschalem II. idem profitetur apud Aventinum lib. 5. *Petrus Blasensis* Epist. 44. & alii, & inter eos præcipuè *Petrarcha*, qui passim Romam vocat *Babylonem meretricem*, *matrem idololatriarum & scortationum* &c. Nec alia fuit mens Ludovici XII. quum temerè & iniuriosè à Iulio II. Pontifice proscriptus, moribundi senis inanes diras contrariâ obnunciatione generosè revicit, cæsô etiam nummô, qui titulos Regis Franciæ Regnique Neapoli. ex una parte, & insignia Franciæ ex altera referebat cum elogio, *Perdam Babylonis nomen*, quales adhuc hodie multi reperiuntur.

DISPUT. VI.

pag. 428

XI. Frustrà verò Bellar. contendit intelligendam esse Romam Ethnicam, quia Joannes loquitur de ea quæ tenebat imperium super Reges terræ, & quæ erat ebria de sanguine Sanctorum, & de sanguine Martyrum Iesu cap. 17. 6. & 18. 24. hoc verò locum non habere nisi in ea Roma, quæ regnantibus Nerone & Domitiano Martyres trucidabat. Nam ad Imperium quidem quod attinet, satis est Romam tunc imperium habuisse in omnes Gentes, cùm hoc scriberet, quod innuere voluit, ut disertiùs Urbs notaretur, quam indicabat, nullúsque esset dubitandi locus. Deinde quis nescit Romam Papalem adhuc esse locupletissimam & potentissimam, Orbis Reginam, quæ quod *non possidet armis, religione tenet?* Quid enim aliud volunt ista Elogia, *Omnia Regna Constantinus Papæ dedit*, Distin. 96. cap. 14. *Constantinus. Per Papam omnes Reges regnant* Bozius de Iure natu. & Divi Eccl. liber. 1. cap. 6. *Papa est mundi Dominus* idem lib. 5. cap. 19. ita ut omnes Reges *sint Papæ Vassalli*, si Iesuitis creditur, *Steuch. de Donati. Constan.* & jus habeat transferendi regna, & dandi quibus vult *Decret.* lib. 1. tit. 6. cap. 34. de Electione. Ita quod de persecutione Sanctorum & sanguine Martyrum dicitur, non ad Ethnicos Imperatores, sed ad Antichristum referendum est. Quamvis enim non dubium sit, quin Roma Ethnica Christianos etiam sit persecuta; tamen cùm agatur de persecutione, quæ excitatur à Meretrice, quæ nomen Mysterii in fronte gerit, quæ dum ex una parte poculô aureô scortationum Populos dementat, fraudibus & lenociniis in errorem inducendo: ex altera, inauditâ violentiâ in fideles Christi Servos grassatur, patet ad Romam Ethnicam hoc haudquaquam pertinere: Sed ad Pontificiam, cujus immanem crudelitatem & dirissimas

Disput. VI. dirissimas persecutiones, utinam pii non sensissent sæpius, & non sentirent etiamnum hodie; Sed res ipsa nimis clamat, & historiæ loquuntur, ut superiori Disputatione probatum est; ut ista vix ac ne vix quidem explicatione egeant; Non magis ac illa, quæ adduntur, quum Mulier dicitur *purpurâ & coccô amicta*, *aurô & lapidibus pretiosis & margaritis inaurata*, Quòd in fronte scriptum gerit nomen *Mysterium*, quod in Romani Pontificis tiara scriptum fuisse, testes αὐτόπται referunt, & alia id genus, de quibus alibi fusiùs dicendum erit.

XII. Scio duo adhuc objici ab Adversariis adversùs sententiam nostram. Primum, non posse intelligi Romam Christianam, sed

Apoc. 17. 6. 13. Paganam, quia Apoc. 17. 6. *decem cornua*, id est decem Reges, qui potestatem suam tradituri dicuntur Bestiæ, & cum Agno pugnaturi ℣. 13. & 14. quia vires suas & jus Imperii conferent ad Romanæ Sedis & Religionis tutamen, adversùs Christi doctrinam & San-

℣. 16. ctos ejus testes; Iidem postea ℣. 16. dicuntur *Bestiam aversaturi*, & *desolatam eam & nudam reddituri*, *carnes ejus manducaturi*, & *igne eam concrematuri*. *At quomodo*, inquit Bell. lib. 3. de Rom. Pont. c. 13. *erit sedes Antichristi, si eo ipso tempore debet* à Regibus istis *everti & comburi?* Sed nodus facilè solvitur, si distinguantur tempora. Primò enim daturi sunt potestatem suam Bestiæ per illusionem falsæ pietatis, & dementationem vini scortationis, quô inebriari debuerunt. Sed postquam ab errore suo & spirituali ebrietate erunt expergefacti, tunc amore in odium verso, aversabuntur summè quam maximè deperibant; Deo justissimo judicio suo hoc ita dispensante, ut à propriis amasiis deleatur, *Deus enim*, ut subjicitur ℣. 17. *dedit in corda eorum, ut faciant quod illi placitum est.* Alterum petitur ex hypothesi Pontificiorum de duratione Anti-Christi per 1260. dies, id est, *tres* annos cum dimidio; Nam si brevi hoc tempore tantùm durare debuit, quomodo Roma hodierna Christiana, quæ à tot seculis jam duravit, potest esse Babylon Apocalyptica, & sedes Anti-Christi? Sed demonstratâ semel falsitate istius hypothesis, quæ dies naturales supponit pro propheticis; & tres annos cum dimidio, pro mille ducentis & sexaginta annis, cadit vanitas istius figmenti, ut in sequentibus sumus probaturi.

XIII. Sic ostensum fuit Veterem Romam Ethnicam, per Babylonem non posse designari: De hac veritate convicti aliquot ex Pontificiis, aliud effugium captant, ut Roma quidem intelligatur, qualis futura erat sub finem mundi tempore Antichristi. Verùm non Roma Christiana, & Papæ subjecta, sed Pagana & ad Ethnicismum relapsa, quod somniavit *Viegas*, *Lessius*, *Ribera*, cum aliis nonnullis. Sed hoc etiam κρατούντων proclive est eripere Adversariis, siquidem eadem facilitate rejicitur commentum quâ proponitur; cùm hæc interpretatio nullum in Scri-

ptura

in Scriptura fundamentum habeat, nullum in Patrum monumentis vestigium, nulla rationum momenta, sed meras conjecturas & vanas divinationes. Unde *Lessius* ipse dum eam commendare studet, nihil afferre potuit, nisi quod *non debet alicui incredibilis videri* in Apoc. c. 17. & 18. At non quæritur, an factum aliquod non incredibile debeat videri, sed an probari aliquo argumento possit reipsa contigisse; At unde probabunt nobis, Romam sub Antichristo ad Ethnicismum reversuram? Imò nonne Apostolus testatur *Antichristum in Templo Dei*, id est Ecclesiâ *sessurum*, quod dici non posset, si ad Ethnicismum sub eo relapsura erat? Hinc plerique ex Pontificiis hoc respuunt figmentum, tum *Iustinianus* in 2. Thess. 2. ubi de eo dicit, *quid hoc est quàm divinare.* Suarez f. 7. 10. *Non video unde probari possit.* Malvenda ut incredibilem detestatur, Alcazar in Apo. 17. & 18. ad eos accedit.

XIV. Hoc verò semel posito, Romam Christianam & Pontificiam hîc connotari; Inquirendum jam est ulteriùs, quare Spiritus S. sub Babylonis nomine illam describere voluerit, & quæ sit istius locutionis ratio & fundamentum. Primò mirum videri non debet si ænigmaticè & figuratè loquitur, cùm hîc non historiam scribat, sed prophetiam, quæ obscurior solet esse, & variis figurarum involucris tecta; Ita tamen velata est & operta, ut mysterium sub hoc velo latens penitiùs rem attendenti non difficile sit agnoscere; Quando tanta est inter Romam & Babylonem similitudo, ut cæcum esse oporteat, qui eam non videt. Audiatur vel unus *Orosius* histor. lib. 2. c. 2. *Ecce*, inquit, *similis Babylonis ortus & Romæ, similis potentia, similis magnitudo, similia tempora, similia bona, similia mala, &c. Babylon eo anno sub Præfecto Arbacto dehonorata est, quò Roma sub Proco Rege, ut propriè dixerim seminata est; Babylon novissimè eo tempore à Cyro Rege subversa, quò primum Roma à Tarquiniorum Regum dominatione liberata est. Siquidem sub una eadémque convenientia temporum illa cecidit, ista surrexit, illa tunc quasi moriens dimisit hæreditatem, hæc verò pubescens, tunc se agnovit hæredem: tunc Orientis occidit imperium, & ortum est Occidentis.*

XV. Sed ut hoc clariùs pateat, quædam collationis capita attingenda sunt; Non tam ea quæ Urbis magnitudinem & gloriam, quàm quæ Peccata & Pœnas spectant. Multa quidem Ecclesiæ ab ejus incunabulis damna sunt à Mundo illata, Ægyptus nascentem suffocare; Babylon adultam opprimere & corrumpere; Antiochus provectam extinguere conaii sunt. Sed quæ distincta fuerunt temporum intervallis persecutionum exempla, omnia, ut solent morbi omnes in senectutem confluere, collecta in Ecclesiæ novissimam ætatem ingruerunt: Quippe quòd sævitia Pharaonis, fastus Babylonis, Antiochi furor designaverat, ad unius Antichristi com-

V ponendam

DISPUT. VI.

ponendam immanitatem coëunt. Hinc ejus sedes, modò *Ægyptus* propter servitutis duritiem, modò *Sodoma* dicitur, propter impuritatũ fœditatem Apoc. 11. 8. Vicit tamen cætera *Babylonis* nomen. Nam aliæ suas artes, suas scelerum formas singulæ contulerunt, Babylon imperium, statúmq; cum Ecclesiæ Captivitate conjunxit & produxit. Adde quòd germanæ utriúsque dotes Tyrannis, & Idolomania. Omnium utraque scortationum metropolis & impietatis officina. Hôc differunt quòd altera Corporum exitio attenta, carnificinæ & excidio Animarum non adeò intenta fuit. Hîc Nimrod robustus animarum Venator. Hinc linguæ, fideíque sanctæ nata oblivio, & omnium linguarum ac rerum processit confusio. Hinc barbaries in Religionem infusa, Veritas oppressa, Templum Dei fœdissimâ Idololatriâ pollutum, divina pietatis instrumenta miserrimâ captivitate, vel sepulta, vel ad nefarios & profanos usus traducta; Sacramenta impiis superstitionum commentis commutata; Omnia sacra turpissimo quæstu contaminata, Evangelium anilibus fabulis obrutum, Conscientia Traditionum laqueis & legum humanarum vinculis constricta; Et Populus Dei durissimæ servitutis jugo oppressus.

XVI. Longum foret sigillatim omnia persequi, sed paucis rem notâsse sufficiet. Vetus Babylon Ierosolymam, & Templum Dei vastavit, Nova Ecclesiam Christianam, quæ Dei vivi Templum est, corrupit. Illa Populum Dei captivum abduxit, & sub gravissimo Tyrannidis jugo gementem diu detinuit. Ista Ecclesiam Christi captivam sub durissimâ servitute detinet. Illa fastu intolerando sese supra cætera mundi Regna extulit, quasi omnibus superior esset & nulli secunda, *Dixisti*, inquit Isa. 47. 2. *in seculum ero Domina*, & ℣. 10. *confisa es malitiæ tuæ, dicens nullus videt me, sapientia & scientia tua ipsa evertit te, ut diceres cum animo tuo. Ego sum & nulla præter me amplius.* Ista non aliter. *In corde suo dicit, sedeo Regina, nec sum vidua, nec videbo luctum* Apoc. 18. 7. dum se jactat æternam, infallibilem, Mundi dominam & Pontificem suum supra Reges & Principes, atque adeò supra πᾶν σέβασμα effert. Illa rapinis & injustitiâ celebris fuit, quâ ad se mundi opes per fas & nefas pertrahere est conata Ier. 51. 34. 35. *Exedit me, quatit me Nebucadnezar Rex Babyloniæ, statuit me ut vas inutile, deglutit me ut draco, implet ingluviem suam deliciis meis &c.* Istam eodem rapacitatis & avaritiæ crimine teneri, non diffitentur, qui in ejus sinu vivunt, *Mantuan.* ad falco. de colloq. inopum cum falcone.

Is. 47. 2. 10.

Apoc. 18. 7.

Jer. 51. 34. 35.

Obtinet expulsâ probitate pecunia Romam,
Nec Deus in tota possidet urbe locum;
Quot sunt Romæ homines, tot sunt per compita fures,
Quosve canes speras experiere lupos.

Vide etiam *Petr. Blesensem* in Epist. 144. 145. 146. Illa præstigiis & magicis artibus dedita fuit, ut hoc illi non semel à Prophetis exprobratur.

probratur. Has verò in ista nimis obtinere jam diu compertum est; cùm non paucis ex Pontificibus crimen hoc impactum sit, ut *Sylvestro* II. *Benedicto* IX. *Gregorio* VII. aliisque. Videatur *Platina* in vita Sylvestri II. *Io. Stella* in fasciculo rerum expetendarum, *Beno* in vita Hildebrandi. Illa nominis etymo *confusionem* notat. Ista non nomine, sed reipsa mera confusio est, non linguæ tantùm, sed & doctrinæ, *turbat omnia, miscétque*, inquit Petrarcha li. Epist. sine titulo epist. 13. *industria, quam putas ob causam, nisi ut circulatorum more, vel perplexo loro, vel confuso vulnere licentiùs fallat, & fraus sub proprio umbraculo turbata Reip. delitescat? Et ille quidem pro qualitate propositi artibus utitur non novis; Nam & in fruticoso gaudet auceps, piscator in turbido, fur in tenebris*, &c. Illa *malleus* fuit & virga in manu Domini ad conterendas gentes, & Dei populum Isa. 10. 5. Ier. 51. 20. Istâ Deus utitur ad affligendum Mundum & Ecclesiam. Illa *Tyrannide & Idololatriâ* illustris fuit; Istam utriusque non minùs ream esse, superioribus Disputationibus ostensum fuit. Illa denique gravissimas criminum suorum pœnas dedit ex justo Dei judicio Ier. 51. Istam non leviores manere Spiritus S. testatur Apoc. 18. DISPUT. VI.

XVII. Ne verò videamur quicquam Romæ affingere ex Nobis, damus Testes domesticos, & maluimus id ipsum aliorum, quàm nostris verbis exprimere. *Petrarcha* multus est in describendo corruptissimo eius statu suo tempore, *O fons dolorum*, inquit p. 1. Cant. 106. 107. 108. *domicilium irarum, Schola errorum, Templum hæresium, olim Roma, nunc Babylon falsa & nequam, cuius causâ tantum lachrymarum funditur & suspiriorum, officina fraudum, claustrum irarum, In qua bonum interit, & malum creatur & oritur; Viventium inferne & cruciatus, Nide proditionum in quo latitant, quæcunque mala per orbem terrarum hodie sparguntur, Vini servà otii, & epularum, in qua libido suos extremos edit conatus*, & luculentiùs adhuc lib. Epist. sine titulo Epist. 7. 8. *Quicquid de Assyria, vel Ægyptia Babylone, quicquid de quatuor labyrinthis, quicquid denique de averni lumine, déque tartareis silvis, sulphureísque paludibus legistis, huic Tartaro admotum fabula est. Hîc turrificus, simul & terrificus Nimrod, hîc Pharetrata Semiramis, hîc inexorabilis Minos, hîc Rhadamantus, hîc Cerberus universa consumens, hîc Tauro supposita Pasiphae, mixtúmque genus quod Maro ait, prolésque biformis, Minotaurus inest Veneris monimenta nefanda. Hîc postremo, quicquid confusum, quicquid atrum, quicquid horribile usquam est, aut fingitur aspicies*, &c. Et ibid. *Hîc verò non tam civitas, quàm larvarum & lemurum domus est, & ut breviter dicam, scelerum atque dedecorum omnium sentina, atque viventium infernus*: Vide etiam Epist. 15. 16. 17. Ubi idem argumentum persequitur, quas brevitatis studiô omittimus. Addamus etiam illustrissimi inter Pon-

DISPUT. VI.

tificios Cardinalis Baronii suffragium, qui ad ann. 912. Romæ corruptelas & sordes nefandas fatetur, *Quæ tum facies S. Romanæ Ecclesiæ, quàm fœdissima, Cùm Romæ dominarentur potentissimæ ac sordidissimæ meretrices, quarum arbitriò mutarentur Sedes, darentur Episcopi, & quod auditu horrendum & infandum est, intruderentur in sedem Petri, earum Amasii Pseudo-pontifices*, quos postea *monstra* vocat. Quorum quantus fuerit numerus, exponit *Genebrardus*, licèt nobis inimicissimus a.m. 4987. *Seculum hoc*, inquit, *uno infelix, quòd per annos ferè centum quinquaginta à Ioanne VIII. Pontifices à virtute Majorum defecerint, Apotactici, Apostaticique potiùs quàm Apostolici.* Qui talia vellet operosè congerere ex *Bernardo, Sigeberto, Platina, Sigonio, Fasciculo temporum, Vspergensi, Theodorico à Niem, Mantuano*, aliisque, posset ingens inde volumen conficere, & Romæ cum Babylone similitudinem deprehendere; Unde mirum nemini debet videri, si Joannes illam istius nomine designare voluerit, quando non potuit alio significantiùs statum ejus ac conditionem nobis describere.

XVIII. Cùm ergo ex his constet, Romam Pontificiam veram esse mysticam Babylonem, ex qua egredi nos jubet Spiritus Sanctus, nemo non videt justissimam fuisse, & summè necessariam nostram ab ea Secessionem, ut Voci cœlesti pareremus, & saluti nostræ iremus prospectum. Quod clariùs patebit, postquam visum fuerit, *quinam* teneantur exire, & *quomodo*. Prius innuit Joannes, quum *Populum Dei* compellat, *Exite ex ea Popule mi.* Ut ostendat, non ad omnes, quotquot Babylone fuerint, exitum hunc spectare, sed ad eos tantùm qui *Populi Dei* singulari prærogativâ gaudent; Ut solus Abraham ex Ur Chaldæorum evocatur; solus Israël ex Ægypto; soli Judæi ex Babylonia. Licèt enim omnes possint vocari populus Dei, generali nomenclatione, ratione Providentiæ; tamen strictiori significatione *Populus Dei* vocatur sola *Ecclesia* ratione fœderis Gratiæ, quia cum ea pactum speciale iniit, in quo testatur se fore Deum nostrum, petitque vicissim ut *simus ejus Populus*; Populus ergo Dei dicitur, non ratione *Creationis*, sed *Redemptionis*, Non respectu *Providentiæ*, sed respectu *Prædestinationis*, quia à Deo electus fuit ab æterno, à Christo redemptus, à Spiritu Sancto vocatus in tempore, ut esset, λαὸς περιούσιος *populus peculii* 1. Pet. 2. 9. & Tit. 2. 14. Ut verò appellatio ista honorifica, *beneficium* à parte Dei longè maximum importat, nimirum communionem cum Deo, & communicationem gratiæ & gloriæ, & omnimodæ felicitatis; Ita *officium* postulat ab homine strictissimum, omnimodum scilicet cultum & obsequium; quod in eo potissimùm locum habere debet; ut quemadmodum Deus illum præ cæteris omnibus dilexit, & ab illis secrevit, ut esset illius Deus: Ita ipse vicissim ab omnibus aliis se

se

se separare teneatur, ut Deo suo soli adhæreat, nec patiatur fidem suam, vel cultum ullâ vel erroris vel idololatriæ, quæ cum Deo est ἀσύςατος, labe infici. Unde fluit Secessionis quæ hîc præscribitur necessitas, & Mandati divini justitia; Cùm enim Babylon ista pessimè corruperit totum Dei cultum, & Populus Dei sub gravissimo ibi detineatur servitutis jugo, ubi non potest sine præsentissimo salutis periculo manere: Quis non videt summam illi & indispensabilem imponi eo ipso exeundi necessitatem? DISPUT. VI.

XIX. Ut verò exeundi ex aliquo loco mandatum, supponit necessariò moram ibidem præcedentem; bene inde colligimus, si Populus Dei exire Babylone tenetur; Eum ibi antea fuisse, adeóque rectè dici Ecclesiam in Papatû latuisse. Non quòd Papatus vera sit Ecclesia, cùm contrà sit ejus pestis & corruptio. Sed quia Deus voluit aliquandiu fideles suos in eo conservare. Quomodo Judæi, qui tunc temporis Populus Dei erant, captivi fuerunt Babylone; nec tamen dici potest, Babylonem propterea veram fuisse Ecclesiam. Atque hinc non obscurè liquet, quid responderi possit ad Quæstionem vexatissimam, quam identidem Adversarii Nobis oggerunt, *Ubinam esset vera Ecclesia ante Lutherum & Calvinum, si non fuit Romana?* Quid enim, si ab iis vicissim quæramus, Ubinam vera fuerit Ecclesia Dei tempore captivitatis Babylonicæ, si Babylon non fuit? Respondebunt procul dubio; Non fuisse Babylonem, sed in Babylone captivitate oppressam. Quidni & Nos pariter dicamus, Ecclesiam fuisse in Papatu, sed captivam. Porrò ut quæstio ista potest intelligi, vel *de personis*, vel *de sede & loco*; Ita diversimodè responderi potest. Nam respectu *personarum*, bene respondetur Ecclesiam fuisse in omnibus & singulis Fidelibus & Electis, qui tunc temporis vivebant, qui licèt hominibus & Mundo ignoti, Deo tamen erant notissimi; quomodo septem millia qui tempore Eliæ genua Bahali non flexerant. Ita respectu *loci* & *sedis*, dicimus, non fuisse certo loco alligatam; sed diversam sedem, modò hîc, modò illic juxta dispensationem Dei fuisse sortitam; Vel extra Papatum, in Cœtibus variis, qui nullam cum Roma communionem habuerunt; Vel in ipso Papatu, non quidem quoad communionem internam cum eo, sed quoad communionem externam & visibilem, quia in medio Papatûs vixit, non conjunctim & simul, sed sparsim per Regna, Provincias, ac familias, in quibus Deus Populum suum, & Electos suos habuit, quos in mediis Papatûs tenebris voluit conservare, ut totidem μάρτυρας & Testes veritatis, qui contradicerent Papatûs erroribus, & Veritati testimonium perhiberent. Fateor quidem conditionem istius Ecclesiæ miseram fuisse & afflictam; non tantùm, quia obscura fuit & splendore suo destituta, quod adumbratur imagine Mulieris fugientis in desertum Apocal. 12. & quia exigua fuit numerô, & ad magnam Apoc. 12.

 paucitatem

Disput. VI.

paucitatem redacta; sed etiam quia non potuit non, in Papatu manendo, variis ejus abusibus participare, licèt fundamentum salutis semper retinuerit. Verùm dubitare non debemus, quin ibidem semper aliquem sibi Populum servârit Deus, quem Spiritûs efficaciâ, & Verbi ministeriô sustentavit: Et vel ex hoc uno luculenter colligitur, quòd exire è medio Babylonis jubetur; Nec enim juberetur exire, nisi fuisset adhuc in ea.

Quænam Secessio imperetur?

XX. Dum autem *exire* populus jubetur, *Secessio* imperatur, cuius *modus* & *ratio* tertio loco jam venit expendenda. Cùm verò *secessio* duplex possit distingui, alia *localis* & *politica* quoad sedem, alia *spiritualis* & *mystica* quoad fidem; primam Iudaico populo olim imperatam fuisse, extra controversiam positum est, ut relictâ Babylone, Iudæam repeteret, & libertate pristinâ frueretur; quò respiciunt loca antè citata Isa. 48. 20. Ierem. 51. 6. Zaca. 2. 6. 7. Sed secundam Populo Christiano imponi, non minùs clarum est; Ut enim Ecclesia migraverat non *mœnibus*, sed *moribus*, & mutaverat, non *sedem*, sed *fidem*; non *nomen*, sed, proh dolor! *Numen*: Ita non agitur propriè de *secessione politica* & civili, quod ad habitationem & hospitium. Sed de *secessione sacra* & *mystica*, quoad Religionem, per quam fiat, ut nullam in sacris cum ea communionem ampliùs colamus. Rursus cùm *Secessio sacra* sit vel *cordis*, vel *oris*, vel *latens* & *negativa*, per reiectionem errorum internam, quum quis se purum & immunem præstat à cultu idololatrico, non communicando cum ipso, quod fecerunt septem millia tempore Eliæ. Vel *patens* & *positiva* per apertam veritatis professionem, quum palàm nos testamur alienos ab erroribus & superstitionibus alicuius Ecclesiæ, Imò & Cœtus segreges ab ea instituimus, & puriorem Dei cultum seorsim profitemur, quomodo Gentiles ab Ethnicismo secedebant ad Christianismum. Hîc non alterutram tantùm, sed utramque simul præscribi certum est: quomodo Iudæi apertè Babylonem delinquere tenebantur, ut Ierosolymam se reciperent. Atque hoc clarè insinuat Isa. 52. 10. *Discedite, discedite, Exite illinc, immundum non attingite. Exite è medio istius, purgate vos portantes vasa Domini*, ibi enim ad utrumque exitum respicit *typicum* ex Chaldæa, & *mysticum* ex Babylone spirituali; Unde Paulus hoc loco utitur 2. Cor. 6. 16. 17. ad insinuandam Secessionis ab impuro impiorum Cœtu necessitatem, *Quapropter exite è medio ipsorum, inquit Dominus, impurum ne attingitote, & ego vos recipiam.* Sic Act. 2. 40. Eadem secessio aperta & positiva à Iudaïsmo ad Christianismum Iudæis imperatur à Petro, *Servamini ex hac perversa generatione.* Nec aliter fieri potest, si saluti nostræ consultum volumus; ut geminum hîc scopulum æquè periculosum declinemus, Alterum *hypocritarum*, qui corpore Babylone egrediendo, animo semper & corde ibidem manent; Alterum verò *Pseudo-*

Is. 48.10. Jer. 51. 6. Zach 2.6.7.

Is. 52. 10.

2. Cor. 6.16.17.

Act. 2.40.

Ni-

Nicodemitarum, qui se corde secedere profitentur, licèt corpore adhuc ibi hæreant.

XXI. Et ad Secessionem cordis quod attinet, Cùm nulla possit esse communio inter lucem & tenebras, Errorem & Veritatem, Templum Dei & Idola; Et Deus cor nostrum super omnia postulet; Nemo non videt, *Secessionem cordis* hîc primò requiri, ut omnem errorem & impietatem abnegantes, puro corde & fide ἀνυποκρίτῳ Deum veneremur & colamus. Aliàs quid juvaret ore tenus ad Deum accedere, si cor ab eo remotum sempermanet? Quid juvaret veritatem extrinsecùs profiteri, dum pestiferi & exitiales errores in mente foventur? Quid prodesset Ierosolymæ civem se jactare, & Babylonem corpore reliquisse; si animus in eam semper conversus est, imò si Babylon cordi semper hæret infixa? Satius omnino foret nunquam ex ea egressum esse, quàm ejus odium hypocriticè simulando, pronum erga ipsam affectum semper habere: Unde non mirum, si tales Vertumni Proteo quovis mutabiliores, qui Religionem propriis commodis accommodare volentes, Christum videntur amplecti, quum è re sua hoc esse vident; Iidem tamen subinde, quum sibi utilius fore judicant, ad Babylonem relabantur, quia ex ea nunquam seriò & sincerè fuerant egressi, de quibus impletur quod ait Petrus, *Canis ad vomitum revertitur, & sus ad volutabrum* c. 2. secundæ ℣. 22. 2. Pet. 2. 22.

XXII. Sed ita Secessio cordis ante omnia requiritur; Ut necessaria etiam sit *Secessio oris & corporis*, Nam ut *corde creditur ad justitiam*; Ita *ore fit confessio ad salutem* Rom. 10. 10. Et ut Christus Corporis, non minùs ac Animi Redemptor est; sic in utroque vult glorificari 1. Cor. 6. 20. non modò per internam veritatis cognitionem & amorem, sed & per externam & apertam ejus professionem; ne ullam ampliùs cum Cœtu idololatrico communionem habeamus, ut sacris ipsius intersimus, & errores amplectamur, quod esset *characterem Bestiæ sumere* & eam adorare Apoc. 14. 9. Apoc. 14. 9.
Nec aliâ de causâ veri fideles proponuntur toties in hoc libro *obsignati in frontibus* Apoc. 7. 3. quàm ut necessitas professionis externæ innuatur, non minùs ac fidei internæ, quia Christus damnat, non modò eos qui non crediderint corde, sed etiam qui ore abnegârint Luc. 12. 9. Quod Pseudo-Nicodemitarum vanum commentum jugulat, qui secessionem mentalem jactant, dum externam fugiunt, seque satisfecisse putant mandato Dei, quum Errores & abusus Papales corde aversari se fingunt, dum Babylone semper manent, & corpus idololatrico cultu polluunt, quasi Deus alterâ hominis parte contentus esset, nec cultum externum corporis, non minùs ac internum animi requireret. At divisionem istam minimè ferendam esse non semel protestatur; Nec potest pati, ut Corpus, quod ad imaginem suam condidit, quod per Christum redemit,

Apoc. 7. 3.

Luc. 12. 9.

 redemit, quod in Templum Spiritûs S. consecravit, idolis polluatur, vel spirituali scortatione contaminetur; Non potest ferre, ut Christianus, filius Dei veritatis, infamis mendacii crimine se obstringat, simulando corpore, quod animo improbat, & divortium exitiale inter linguam & cor faciendo; An Vir vxorem suam pudicam & castam dixerit, quæ cor quidem servare illibatum marito profiteatur; interim corpus adulteris nefandâ libidine prostituat? Ita an Christus pro fideli Sponsa, & casta virgine habiturus est, quæ partiri voluerit inter se & mundum, & Cor quidem dare se Christo profiteatur, dum Corpus mundo & idolis prostituit?

XXIII. Neque hîc reponendum; *Non statim Babylonis peccatis infici, quotquot in ea manent, cùm libertas quidvis pro arbitrio credendi, modò in ejus communione externa maneatur, iis qui ad eam accedere voluerint, promittatur*: Nam licèt blando isto sermone, non rarò uti soleant Babylonis mancipia; Non difficile tamen est dignoscere, inania tantùm verba esse, & escam periculosam, quâ incautos inescare satagunt. Quid enim juvat *Libertas credendi* quod libuerit, si necessitas semper imponitur profitendi quod conscientiæ repugnat? Non potest, fateor, cogi conscientia, sed potest opprimi; Nam quicquid sit, si communionem externam fovemus cum illa; Si sacris ipsius intersumus, saltem corpore; Si ejus fidem externè profitemur, Nonne characterem ejus sumimus, & Christum abnegamus? Nonne dissimulamus veritatem agnitam, & mendacium simulamus? Nonne ejus jugo collum subdimus, & peccatis ejus participamus? Taceo quòd falsò talis libertas promittitur, cùm nihil minus in animo habeant, qui ita loquuntur; Et contrarium ex ipsâ praxi pateat; Quis enim nescit, neminem in communionem ejus recipi, vel in ea degere posse, qui Missatico Sacrificio interesse non debeat, id est, coram Idolo genu flectere? quique Papæ authoritatem agnoscere non teneatur, & Decretis Ecclesiæ acquiescere? Quod unum, si nihil aliud esset, gravissimum tyrannidis jugum, cum libertate Christianâ planè *ἀσύστατον* importat; siquidem, hoc semel posito, tenebuntur omnes cæcâ obedientiâ recipere, quod Papæ libuerit ad credendum vel præstandum imponere; quod nemo non videt verum & legitimum esse positivæ Secessionis, quæ hîc præscribitur, motivum & fundamentum, *Mandato* præsertim *divino* accedente.

XXIV. Quando autem *Mandatum* illud factum sit, nunc inquirendum; ut constet non tantùm de modo Secessionis, sed etiam de *Tempore*. *Vocem* quidem cœlitus *auditam* narrat Joannes; non quòd tunc temporis efferri debuerit, vel impleri, sed hîc *auditus propheticus* designatur, ut suo tempore implenda prænunciaretur. Quamvis verò non ita proclive sit designare Temporis momentum, quô Vox ista cœlestis debuerit audiri, vel audita fuerit? Non obscuri

obscuri tamen sunt characteres, quibus hoc dignoscatur; Siquidem hic mentio fit Babylonis, non modò stantis, sed & ad occasum vergentis & jam jam casuræ. Unde patet, non statim natâ Ecclesiâ, Oraculum hoc locum habere debuisse, sed tantùm post revelatam Babylonem; Neque verò statim initio Tyrannidis Babylonicæ; sed postquam hæc Tyrannis diu duravit, & casui proxima erat; quod ad Reformationis tempus pertinere non diffitebuntur, qui rem seriò & absque præjudicio expendere voluerint: Quum Christus Angelicæ tubæ sonitu, nimirum per fideles Servos suos, qui non rarò *Angelorum* nomine veniunt, annum beneplaciti, & liberationem à captivitate tristissimâ promulgavit. Quomodo olim publicâ voce Judaïco Populo Captivitatis solutionem, & reditum in Patriam per Cyrum denunciari jussit. Nimirum qui luxuriantem castigare voluerat Ecclesiam Deus, in triste exilium pellendo, ubi inter hostes delitescere debuit; noluit tamen eam deserere, sed illi afflictæ propitius adfuit, & tempore præstituto septuaginta annis elapsis, Cyrum excitavit, qui libertatem Judæis attulit, & Edicto promulgato *Ierosolymis dixit, readificantor*, & *Templo, fundator* Isa. 44. 25. Esd. 1. Ita in novissimâ hâc captivitate, Israëlem secundùm Spiritum Babylone latentem & gementem non deseruit; Audivit ille captivorum gemitus, Vidit conscientiarum tyrannidem, & tristissimum Ecclesiæ in spiritûs immundi domicilium commutatæ spectaculum, nihilque jam superesse, nisi ut Christi nomen deleretur. Suo itaque tempore suppetias illa tulit, Cyros vocavit, Imò ipse Rex Regum, Dominus Dominantium, Cyrus noster, (Solem enim Persæ Cyrum vocant, si *Plutarcho* credimus in Artaxerxe, Κῦρον γὰρ καλοῦσιν οἱ Πέρσαι τὸν ἥλιον,) Sol ille justitiæ, luce nova tenebras discussit, & Spiritualis Libertatis solemne velut Edictum cœlitus promulgavit.

DISPUT. VI.

Is. 44. 23. Esdr. 1.

XXV. Quia verò plurimum intererat hoc ab omnibus intelligi; Ideo non submissâ, sed clarâ & altâ voce, Angelicarum tubarum sonitu, qui homines veterno peccati, & vino scortationis Babylonicæ sepultos excitaret, denunciari hoc voluit. Unde tres sibi invicem succedentes mittit Angelos, qui præconium hoc certiùs confirmarent: Quod jam cap. 14. insinuaverat, postquam de 144. millibus *obsignatorum* egerat, id est, de veris fidelibus, qui se puros ab idololatriâ servaverant, *non se polluendo cum mulieribus* &c. ✝. 4. Primus proponitur ✝. 6. ἐν μεσουρανήματι volans, & *Evangelium æternum* antea sepultum incolis terræ afferens. Quod in fidelibus Dei Servis impletum, quos Deus post Antichristi revelationem subinde excitavit ad Veritatis conservationem & defensionem, ut ex *Catalogo Testium Veritatis* patet; præcipuè verò novissimis seculis, appetente jam Reformationis tempore, ut via illi paulatim pararetur. Ut factum à *Waldensibus*, & *Albigensibus*

Apoc. 14. v. 4. & 6.

DISPUT. VI. circa duodecimum seculum, anno 1170. postea à *Wiclefo* declinante decimo quarto circa annum 1360. & à *Ioh. Husso* & *Hiero. Pragensi* circa initium decimi quinti, confirmatum est. Secundus & tertius introducuntur ℣. 8. & 9. casum Babylonis describentes, & pœnas denunciantes ejus Cultoribus. Quod tum impletum est, quum magni Viri Dei potenti voce instar tubæ Angelicæ, ab initio Reformationis Papatûs fundamenta masculè subruere cœperunt, tum voce, tum scriptis, hominesque ab Idolomaniâ Romanâ abstrahere, & ad Christi Evangelium revocare studuerunt; quod in *Luthero*, *Zuinglio*, *Oecolampadio*, *Bucero*, *Calvino*, & aliis Heroïbus observatum fuit. Quod autem cap. 14. jam attigerat Spiritus Sanctus, ulteriùs cap. 18. exequitur, & clariùs, tum de excidio Babylonis, non inchoato tantùm, sed consummato vaticinatur ℣. 2. 3. tum de necessaria fidelium à Babylone secessione. Ideo non tantùm denuntiat pœnas Bestiæ cultoribus, quod fecerat cap. 14. sed hortatur insuper pios omnes in ea degentes ad secessionem, ne contaminati illius peccatis, pœnis ejus involvantur, & ruinâ opprimantur ℣. 4. 5. Hoc verò eodem Evangelii præconio impletum esse, ita per se patet, ut magnâ probatione non sit opus. Quis enim ignorat eximios illos Dei Servos in id præcipuè incubuisse, ut fideles à Babylone ad Jerosolymam, à Papa ad Christum, ab Errore & superstitione, ad Veritatem & purum Dei cultum deducerent? Nec eo tempore tantùm vox ista audita est, sed exinde continuò in Orbe Christiano sonuit, & etiamnum hodie resonat, & ad fideles Babylone adhuc latentes dirigitur, ut de salute suâ etiam solliciti, maturè se Babylonis jugo & exitio subducant, ne peccatorum ejus participes, fint etiam pœnarum socii.

Apo. 14. 8. 9.

Apoc. 18. 2. 3. 4. 5.

XXVI. Hæc quippe ratio Mandati gemina proponitur, *Ne participes peccatorum ejus ex plagis accipiatis.* Fateor vel solam Babylonis mentionem, Secessionis istius necessitatem satis inducere; cùm impossibile sit Civem esse simul Ierosolymæ & Babylonis. Sed ut fortiùs adhuc mandati istius iustitia cognoscatur, duplici hac ratione fulcire eam voluit Spiritus Sanctus, quâ justior & gravior nulla dari potuit. Cùm enim summo quisque salutis & felicitatis ducatur desiderio, ea verò sit alienissima, imò planè ἀσύςατος cum duobus maximis, quæ hîc notantur malis, *Culpa* scilicet & *Pœna*, Quis non videt, ineluctabilem illis omnibus, qui salutis suæ sunt studiosi, imponi necessitatem eam deserendi societatem, quæ talium peccatorum & pœnarum consortio eos involvit? Atque eò magis, quòd ut peccata ista non levia sunt & minuta, quæ cum fide & salute possunt utcunque subsistere; Sed gravia & teterrima, quæ fidem Christi, & puriorem Dei cultum penitus corrumpunt: Ita pœnæ, quæ illa manent, non castigatoriæ sunt & medicinales, à quibus felix datur exitus, quales in fideles sæpe cadunt; sed

sed ultrices & horrendæ, quæ ultimum sontibus exitium sunt allaturæ, quas nemo salutis suæ cupidus fugere non tenetur.

XXVII. Atque eâ potissimùm ratione moti fuerunt superiori seculo Maiores nostri, quum Babylonem generosè reliquerunt, ut Ierosolymam corruptam restaurarent, & Reformationis Operi manum admoverent. Quid enim aliud eos permovere potuit, ut relictâ Patriâ, Parentibus, amicis, bonis, & rebus quibúsque charissimis, quibus fruebantur, & frui poterant dulcissimè, si Babylone mansissent; de mutandis sedibus cogitarent, & de Papatu deserendo, & vexillo Evangelii sequendo consilium inirent; quod indignationem Principum, Concivium odium, totius penè mundi furorem in ipsos concitabat, & non modò bonorum jacturæ, sed & mille ærumnis & Crucibus, adeòque propriæ vitæ periculo eos exponebat? Quid, inquam, eos adeò potenter afficere potuit, nisi Conscientiæ ipsius Vox, & divini Mandati justitia, Salutísque, quæ rebus omnibus pretiosissimis, imò & vitâ hac temporali carior piis omnibus debet esse, desiderium; Nam si ullum dari potuisse credidissent pacis vel conciliationis cum Babylone medium; Næ insani & mente capti fuissent, si illud molestæ, & tristissimæ secessioni non prætulissent; Ut Superiorum favorem, Æqualium amorem, & dulcissima quæque, quibus antea gaudebant bona retinere possent. Verùm, quia se talia possidere non posse, salvâ conscientia, & Christi fide, persuasissimum habebant; maluerunt cum Paulo omnium jacturam facere ut Christum lucrarentur; & suorum odio & furori se exponere, ut amorem Christi illibatum sibi servarent.

XXVIII. Porrò quæ ratio Secessionis necessitatem illis imposuit, Eadem, rebus semper sic stantibus, Syncretismi ἀδυναμίαν evincit. Nam si exire jubetur Dei populus ex Babylone, quo tandem pacto, vel in ea adhuc manere, vel ad eam redire, & quocunque demum prætextu cum ea συγκρητίζειν possemus, nisi cœlesti voci rebelles, & in propriam salutem iniurii? quicquid enim prætexatur, ad exitialem illam ἕνωσιν faciendam; quicquid dicatur ad Errores incrustandos, tegendámque eius turpitudinem, Babylon semper est, cum qua sacrum commercium nullum nobis intercedere potest, nisi cum ea perire volumus. Quòd si Lothus Sodomis non modò exire jubetur promptissimè, ne detestandæ Urbis involveretur excidio; sed & prohibetur retrorsùm ad eam respicere semel egressus, Gen. 19. 14. 17. quod cùm uxor ejus detrectâsset, crimen gravissimâ pœnâ luit, in salis statuam conversa. Si nefas erat Israëlitas ex Ægypto semel liberatos, iterum eò redire, vel peponum, & cœparum, similiumque ejus deliciarum desideriô capi, quod malè cessit Israëlitis murmurantibus Numer 11. 3. & 14. 3. 4. Deut. 17. 16. Si Judæi ex cap-

Gen. 19. 14. 17.

Num. 11. 3. & 14. 3. 4. Deut. 17. 16.

DISPUT. VI.

tivitate Babylonica reduces, sub pristinæ servitutis jugum redire sine crimine non potuerunt. Quantò gravior pœna eos manere censenda est, qui suavissimæ, quâ fruuntur, libertatis obliti, vellent ferreum, quô antea tantùm non opprimebantur Tyrannidis jugum sponte subire, & exitialem Babylonis amicitiam, salutaris cum Christo communionis dispendio quærere? Nam præterquàm quòd *Samaritanismus* ille, seu Religionum mixtura Deo semper fuit summè exosa, qui consortis impatiens, nec parem nec superiorem in Cultu ferre potest; ut toties hoc illis exprobrat, qui claudicare volebant in utrumque latus, & Dominum colendo, Diis etiam suis servire 1. Reg. 18. 21. & 2. Reg. 17. 33. Ut vetuerat agrum conseri diversis seminibus, & vestem contextam ex lanâ & lino gerere, Levit. 19. 19. eo ipso mixtiones omnes in cultu divino adulterinas esse symbolicè innuens; Et Paulus periculosam illam *σύγκρασιν* non semel damnat 1. Cor. 10. 21. & 2. Cor. 6. 14. 15. 16. 1. Tim. 6. 5. Heb. 13. 13. 2. Jo. 10. Accedit etiam salutis nostræ ratio; Nam quicunque sic *ἀμφότερος* est, revera *οὐδέτερος* est, qui utramque Religionem sociare pertendit, neutram habet: Nec bene conveniunt, vel in una sede morantur, Arca Dei cum Dagone, Veritas cum Mendacio, Christus cum Belial, & Templum Dei cum Idolis. Unde magnam olim laudem consecuti sunt *Athanasius* & *Hilarius*, qui dum totus orbis ingemiscebat, & Arianum se esse mirabatur, secessionem & exilia sancto & verè generoso consilio, huic pestiferæ Unioni, & maledictæ concordiæ alacres prætulerunt.

1. Reg. 18. 21.
2. Reg. 17. 33.
Levit. 19. 19.
1. Cor. 10. 21.
2. Cor. 6. 14. 15. 16.
1. Tim. 6. 5.
Heb. 13. 13.
2. Joan. 10.

XXIX. Ita demonstratâ *Secessionis* nostræ Necessitate à *divino Mandato*. Unum superest, ut paucis respondeamus nonnullis, quæ afferri adhuc possunt, ad vim Argumenti nostri infringendam, Exceptionibus. Prima petitur ex *Allegorico* loquendi *Sermone*, ex quo nihil certi posse colligi contendit *Perronius*, tum quia subobscurus esse solet, tum quòd ex Canone recepto, *Theologia Allegorica non sit Argumentativa*. Secundò, licèt daretur, inquiunt, Ecclesiam corruptam fuisse, non propterea ab ea recedendum fuisse, fuisse corrigendam, sed non fuisse deserendam, ne unitas eius laceraretur. Tertiò, si quæ Secessio postulabatur, non statim fuisse positivam, & externam, quæ jus tribueret novas Ecclesias novúmque Ministerium erigendi, quod sine peculiari vocatione nemo aggredi debet; sed suffecisse negativam, & internam. Quartò, Patres ante Reformationem Babylone manentes potuisse servari, & reipsa servatos esse ex nostrâ sententia; Sic & nos eorum exemplô posse servari, etsi Babylone maneamus.

XXX. Facilè tamen ad omnia respondetur. Ad 1. R. distinguendam esse Interpretationem *Allegoriæ*, quæ non potest aliunde confirmari, nec aliâ ratione nititur, quàm mero arbitrio Interpretis;

pretis; Ab ea quæ partim ex Scriptura apertè confirmatur, partim ex ipso eventu intelligitur: Fateor prioris Allegoriæ sermonem esse subobscurum, & hoc sensu verè dici, Theologiam Allegoricam non esse Argumentativam. Sed quoad posteriorem aliter se res habet; aliàs Apostolus, qui toties ex allegoria argumentatur, non solidè ratiocinatus fuisset: Nec Ioannes Apoc. 1. 3. beatos diceret, qui legunt & audiunt, quæ in hac prophetia proponuntur, quæ maxima ex parte allegorica sunt. Iam mandatum exeundi Babylone ita est allegoricum, ut ex ipsâ Scriptura luculenter confirmetur, & ex ipso eventu clarissimè comprobetur, ut antea visum. DISPUT. VI.

XXXI. Ad 2. ℞. Hoc non tam contra nos, quàm contra Spiritum Sanctum dici, qui expresse jubet exire. Fateor, si Babylon sanari potuisset vel voluisset, non fuisse deserendam, sed corrigendam: Sed quia curavimus Babylonem, & noluit ipsa curari; Imò non modò Medicum recusavit; sed in Medicos suos insurrexit, & ferro & flammâ eos persecuta est, quid supererat, quàm ut eam tanquam insanabilem & desperatam relinqueremus, & saluti saltèm nostræ prospiceremus? ut hîc verè impletum sit, quod olim de veteri Babylone Jeremias dixerat Jer. 51. 9. *Curàvimus Babylonem, & noluit sanari, eam deserite, & revertatur unusquisque in terram suam; Iudicium enim ejus ad Cœlos usque pervenit.* Eum autem statum fuisse Romæ, eam pervicaciam & obstinationem adversùs piorum monita, & vota, qui Reformationem petebant; Nemo est qui nesciat; ut non tam fugere illam debuerimus, quàm ab ipsa fugati fuerimus, non tantùm Anathematum fulminibus, sed etiam cædibus & lanienis, ut ostensum fuit Disput. 1. Thes. 26. 27. 28. Ubi plura de hoc Argumento. Frustrà regeritur, non deserendam esse Ecclesiam, *extra quam nulla est salus*, vel unitatem ejus lacerandam. Nam aliud est *Ecclesiam veram* deserere, extra quam non est salus; Aliud *Ecclesiam Romanam*, quæ hoc nomine indignam se præstitit; Aliud sanctam Unitatem Corporis Christi, quæ veritate nititur, lacerare, quod impium; Aliud Unionis falsæ, quæ in errore fundatur, vinculum abrumpere, ut veritatem & pacem Christi retineamus, quod summè laudandum. Jer. 51. 9.

XXXII. Ad 3. ℞. gratis supponi Secessionem tantùm internam & negativam requiri; cùm externa etiam & positiva hîc præscribatur. 1. Quia Israëlitæ non tantùm corde exire debuerunt Babylone, sed etiam externè & positivè Ierosolymam repetendo, & altare Dei & Templum instaurando. 2. Quia Deus non tantùm cultum internum, sed & externum postulat 1. Cor. 6. 20. 3. Quia Secessio non imperatur uni vel alteri, sed toti *populo*, id est, Cœtui fidelium, qui non potest carere cultu externo & publico; aliàs sequeretur vel cultum externum & publicum non

Disput. VI.

esse necessarium, vel cultui idololatrico saltèm externè licere participare, quod utrumque vel cogitare impium. Nec hîc opponi debet defectus legitimæ vocationis; Nam præterquàm quòd vocatio ordinaria plerisque non defuit; Alia est ratio *Ecclesiæ constitutæ* & *stantis*; Alia *restituendæ* & *corruptæ*. In illa, fateor, Ministerium neminem suscipere debere, qui non sit ex ordine recepto vocatus: Sed in ista res aliter se habet; multa enim, quæ aliàs non licerent in ordine constituto; rebus perturbatis, & in casu necessitatis, quæ non habet legem, facilè permittuntur. Quòd eo justiùs hîc potest locum habere, quòd radix authoritatis, quâ vocatio Pastorum nititur, non est penès Rectores Ecclesiæ: sed penès ipsam Ecclesiam; quæ proinde ipsa sibi in tali casu potest suos Pastores instituere, si aliter fieri nequit, potiùs quàm ut sinat oves Christi palantes sine Pastoribus & pabulo interire.

XXXIII. Ad quartam de *Patribus ante Reformationem*. ℞. 1. Legibus, non Exemplis vivendum esse; Nec tam nos esse debere sollicitos de eo, quod ante nos præstitum est, quàm de eo quod præstari reipsâ debuit. Itaque si Patres peccâssent, vel humani quid essent passi, Babylone manendo; Non statim eos sequi teneremur, si clariùs de voluntate Dei nobis jam constet. 2. Alia fuit Patrum conditio, alia nostra, ut aliud est *Captivitatis*, aliud *Libertatis* tempus. Babylone sine crimine manserunt Judæi, nondum solutâ captivitate: At gravi reatu se obstrinxerunt ii, qui sese fratribus non adjunxerunt, cùm Deus eos ab hac servitute vocavit. Dum Captivitatis durabat tempus, licuit esse captivum; Sed postquam Deus libertatem cœlesti voce promulgavit, non *Captivus*, sed *Servus* est qui manere statuit; Nec licet moram nectere, Angelo præeunte, & sonante tubâ, nisi miserè perire malumus, quàm maturè imminenti exitio nos subducere. Potuerunt ergo Patres, quos sibi Deus Babylone servabat, secedentes à superstitione, non secedere tamen à superstitiosis, quia nondum videbatur captivitas soluta; Necdum Dominus exeundi rationem ipsis patefecerat, vel locum quò se reciperent præparaverat: Sed ex quo novissimis hisce temporibus Dominus Evangelii sui Signum extulit, & altâ voce proclamari jussit, *Exite Babylone Popule mi:* Ex quo viam antea clausam aperuit, & complanavit; ad Signum hoc non accurrere, huic invitationi non obtemperare, Babylone Jerosolymam non ascendere, rebellio est in Deum, & manifestus gratiæ Divinæ contemptus; quia non invitos, sed cum voluptate Babylone agere se testantur, qui inde non discedunt, & non ampliùs captivi sunt, sed mancipia Babylonis, qui communionem cum ea colunt.

XXXIV. 3. In eo etiam differt conditio nostra, à conditione Majorum, Quòd antea, licèt graves essent errores, & abusus,

sus, vel nondum erant capitales, & mortiferi, vel nondum in leges abierant, & sub Anathematis pœnâ erant sanciti, ita ut cogerentur quotquot ibidem manebant eos profiteri: poterant ergo per secessionem negativam immunes se ab illis præstare, & in pabulo quod illis proponebatur, venenum à salutari cibo secernere. Sed ex quo Errores fuerunt in ἀκμῇ, non modò graves, sed lethales, contagiosi & immedicabiles; Ex quo in Leges abierunt, & sub Anathematis pœnâ sunt sanciti, quod factum fuit potissimùm in Conventu Tridentino; Quis, salvâ conscientiâ, post cognitam veritatem, ibi hærere posset, cùm nemo sine idololatriæ crimine sacris ejus interesse queat? 4. Licèt non dubitemus, quotquot ex populo Dei Babylone manserunt ante Reformationem, servatos esse per Dei misericordiam: Non sequitur tamen propterea nobis liberum esse & integrum, hodie in tanta Evangelii luce, ubi datur facilis & publica Deum purè colendi ratio, ibidem morari; Quia non tentandus est Deus, vel spernenda quam nobis offert gratia. Quamvis ergo nonnulli servari potuerint in illa Communione, & reipsâ servati sint, sed ægrè & veluti per miraculum, in tanta & tam gravium errorum multitudine; perperam inde colligitur ibidem pios posse & debere semper manere sine salutis periculo, & non quærendam esse aliam communionem puriorem, in qua non modò salus obtineri aliquando possit in certis casibus, sed ubi via salutis certa sit & infallibilis, modò fidei puritati vitæ sanctitas respondeat. Sic quamvis illi, qui in aëre contagioso, & urbe, in qua pestis grassatur, manent, quia nulla illis ad secedendum via patet, possunt tamen à contagio præservari: non ideo sequitur omnibus, etiam iis, quibus exire inde licet, ibidem manendum, imò temeritatis & insaniæ, addo etiam propriæ mortis reus esset, qui hoc tentaret, quia se præsentissimo salutis periculo sponte exponeret. Ita dum nullus alius locus Majoribus nostris sese offerebat præter Ecclesiam Romanam variis modis corruptam: Nec ulla patebat ad exeundum via, potuerunt ibidem tantisper manere, donec porta ipsis ad secedendum aperiretur. Sed postquam Deus occasionem præbuit, sese liberandi ab erroribus capitalibus & crassissimâ idololatriâ, quibus cœlum Ecclesiæ Christianæ infectum erat, & Ecclesiam puriorem, in qua salubriore licet nobis aëre frui, inveniendi, magno crimine obstringeremur, & indigni essemus tam eximiâ Dei gratiâ, si illuc quantò ocyùs nos non reciperemus & pestem alibi grassantem fugeremus, salutiq; nostræ non temporali, sed æternæ consuleremus. Nec tolerantia Dei in certo tempore, potest vel debet esse regula tolerantiæ ejus in omnibus aliis.

XXXV. Si jam quæritur. Quid porrò judicandum sit de illis, qui in Ecclesiâ Romanâ manent. ℟. Nostrum non esse judicare de personis, sed tantùm de fide. Nec ii sumus, qui limites ponere velimus

Disput. VI.

DISPUT. VI.

velimus misericordiæ & potentiæ Dei, cujus manus nunquam est abbreviata, ut non possit per vias mirabiles & ἀνεξιχνιάστους ab errore suos liberare, & servare quotiescunque voluerit ὡς διὰ πυρός. Duo tantùm ut indubitata firmiter teneri volumus. Primò Neminem citra grande vulnus conscientiæ & salutis periculum, posse cognitâ semel veritate, vel in Papatu manere; vel ad illum deficere. Quia fieri hoc non potest sine gravissimis peccatis, quæ cum salute sunt ἀσύστατα, putà, *Dissimulatione veritatis*, *Simulatione mendacii*, *Participatione errorum & sordium Ecclesiæ Romanæ*, *Christi abnegatione*, *Tentatione patientiæ Dei*, *Rebellione aperta ejus mandato*, *& Scandalo infirmorum*, aliisque id genus, quæ iram Dei in homines accersunt. Secundò Neminem formaliter Pontificium, id est, qui Papatûs errores & cultum profitetur, & retinet, & in eo statu moritur, esse in viâ salutis, quia ex regula Spiritûs Sancti,

1. Cor. 6. 10. *Idololatræ non possunt hæredare Regnum Dei* 1. Cor. 6. 10. *Timidorum pars est in stagno ignis & sulphuris, quæ mors est secunda*,

Apoc. 21. 8. Apoc. 21. 8. *Et quisquis characterem bestiæ sumit, bibere debet ex vino*

Apoc. 14. 8. *iræ Dei* Apoc. 14. 8. Non placet, fateor, hic sermo multis, quibus Pax cum Româ longè rebus suis conducibilior videretur: Sed nostrum non est pacem promittere, ubi Deus maledictionem interminatur, vel spem salutis conciliare, quum ipse eam præscindit. Si cui ergo chara est sua salus; Nihil antiquius habere debet, quàm Deum vocantem sine mora sequi; Non hìc cum carne & sanguine conferendum, cui nunquam hora videbitur commoda exe-

Agg. 1. 2. undi, & Templum ædificandi, cum Judæis profanis Aggæ 1. 2. Sed Deus solus audiendus, ut, omnibus superatis obstaculis, amorem Salutis, affectibus quibusque mundanis, pacem Dei, paci hominum, & mandatum ejus quibusvis mundi promissionibus

Matt. 16. 37. & illiciis generosè anteponamus. Aliàs *quisquis patrem, matrem,*

& Luc. 14. 26. *filios, & filias, uxorem supra me*, inquit Christus, *dilexerit*, imò qui non eò usque processerit ut odio etiam habeat, id est, promptè pro-

Matt. 19. 29. pter me relinquat, *non est me dignus*. Sed contrà, *Quisquis reliquerit domos, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut liberos, aut agros, causâ Nominis ejus, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* AMEN.

FINIS.

DISPUTATIO

DISPUTATIO SEPTIMA

Sive

ANTICHRISTI DEMONSTRATIO.

Respondente MARCO WERDMYLLERO *Tigurino.*

I. ICET Ecclesiam in terris militantem varii semper exercuerint hostes, à quibus innumera passa est mala; Alii aperti & detecti, pro hostibus Christiani nominis palàm se gerentes; Alii tecti & dissimulati, Christum sub ipsius nomine oppugnantes: Nullum tamen Satan, ἄσπονδος ille salutis nostræ adversarius, pestilentiorem & diriorem unquam ipso *Antichristo* excitavit, qui cæterorum artes & fraudes conjungendo, Christi doctrinam & Regnum oppugnare, & infami Apostaliâ ab ipso deficere debuit. Hinc fit ut ex omnibus, quæ inter Nos & Pontificios agitantur Controversiis, nulla majoris momenti ad Secessionis nostræ justitiam & necessitatem compendiosissimâ viâ confirmandam, occurrat, eâ, quæ de Antichristo agit. Cùm enim certò certius sit, Christo è diametro ipsum opponi, nec ullam cum eo communionem dari posse; si semel constiterit, Pontificem, qui Catholicæ obtruditur Ecclesiæ, ut omnium Controversiarum Judex, Conciliorum Præses, Regnorum dispensator, Ecclesiæ Sponsus, & Christi Vicarius, esse Antichristum illum magnum, quem delineat Scriptura, promptum erit cuilibet colligere, necessariò ab eo ejusq; societate secedendum nobis fuisse, nullumque deinceps dari posse cum eo Syncretismum.

II. Hoc est autem, quod probare nunc suscipimus, & quod *Quintæ* & ultimæ *Demonstrationis* locum obtinebit, in eo, quod versamus argumento. Et eò diligentiùs hoc nobis est exequendum, quò majori studio & conatu Adversarij tenebras hîc nobis offundere, & Antichristum alienis coloribus depingere satagunt, ut longissimè abeant à Papæ sui vultu. Hinc falsi characteres sunt affixi Antichristo, quibus Christiani in errorem inducantur. Ut Messiæ falsas notas Judæi apponunt, ut à salutari Christi cognitione

Disput. VII.

nos abducant. Verùm si penitiùs rem attendimus, nihil faciliùs est, quàm caliginem, quæ hîc obducitur, excutere, & ex Verbi divini luce hoc iniquitatis Mysterium propalare. Quod ut commodiùs fiat, duo nobis præstanda esse censemus; Ut primò in thesi, *Qualis* debuerit esse Antichristus, quem quærimus, probemus; Secundò, *Quis* ille sit in hypothesi, intento velut digito demonstremus. Prius Characteres & notas genuinas Antichristi oculis subjiciet. Posterius earum applicationem docebit, & in quo subjecto deprehendantur. Illud ex Scriptura petendum erit; Hoc verò ex eventu & experientia.

Quotupliciter sumatur vox Antichristi.

III. Antequam verò ad rem ipsam accedamus; duo de Nomine præmittenda sunt. Primò *Antichristi* vocem, modò *communiter* sumi, pro quovis Christi Adversario, qui quacunque ratione Christo se opponit, vel quoad unum doctrinæ caput, vel quoad plura; Et in Scripturæ usu, non tam quemlibet Christi hostem, quàm larvatum & domesticum designare, quo sensu Joannes testatur suo tempore plures jam fuisse Antichristos, 1. Joan. 2. 18. hoc nomine hæreticos illos indigitando, qui vel Divinitatem Christi, vel illius Incarnationem negabant. Modò *singulariter* & δεικτικῶς, ibidem pro insigni quodam Christi Adversario, cui κατ' ἐξοχὴν hoc debetur nomen, & in quem characteres varii concurrunt, qui sparsim tantùm reperiuntur in aliis. Et hoc sensu de eo nunc disputamus. Secundò Antichristi nomenclationem duo dicere. 1. *Hostem* & *Æmulum* Christi. 2. Ejus *Vicarium*; Utrumque enim vis propositionis ἀντὶ importat, quæ in compositione nunc *pro*, nunc *contra* significat; Modò *vicem* & substitutionem, ut ἀντύπατος *Proconsul*, qui vicem Consulis gerit, ἀντίδειπνος apud *Lucianum* Conviva quasi vicarius, alterius nempe locum supplens, qui invitatus non venit, ἀντάδελφος qui est vice fratris, ἀντίψυχος, qui vice alterius mori cupit, & similia. Modò *Oppositionem* & contrarietatem, ut ἀντικείμενος, ἀντίδικος, ἀντίπαλος *&c.* Utraque significatio hîc locum habere debet. In eo enim Antichristus se prodit magnum Christi Adversarium, quatenus se æquat Christo ut æmulum; & se locum Christi tenere in terris profitetur, ut Christi Vicarium. Nec alia de causa Satan pro Christi Vicario eum obtrudit, quàm ut faciliùs sub illo schemate & histrionia Christum oppugnet: Ita prior *Vicariatûs* expositio est fundamentum posterioris, & posterior *Oppositionis*, prioris finis & scopus.

IV. Hujus Antichristi propriè & ἀντονομαστικῶς sic dicti adventum jam olim à Spiritu Sancto propheticè Ecclesiæ prædictum esse, utrique agnoscimus, idque tum à Paulo in 2. ad Thessal. 2. tum à Joanne in Apoc. 13. 17. 18. sub specie modò *Meretricis*, modò *Bestiæ*, imò & ab ipso Daniele jam sub Veteri Testamento, sed

1. Joan. 2. 18.

sed sub Typo Antiochi Epiphanis, cujus in Ecclesiam Iudaïcam Tyrannidi, Antichristi grassatio in Ecclesiam Christianam respondere debebat. Sed in eo dissensus est maximus; quòd Adversarii Pontificem suum Antichristum à Viris Dei designatum & descriptum dici posse præfractè negent. Nos verò in nullum alium ejus notas aptiùs competere constanter statuamus. Quod dum asserimus, non putandum hoc à nobis fieri ullo maledicendi studio, prout qui illius partes sequuntur, hæreticos nos æternùm damnatos quotidie criminantur, & sexcentis impetunt calumniis; sed merâ nos defendendi necessitate, ut Conscientiis, nobis id juxta Dei Verbum dictantibus, satisfaciamus, & Secessionis nostræ ab Ecclesia Romana, justitiam & necessitatem evincamus; ne frustrà vel levi quadam de causa Majores nostri communionem, in qua nati & educati fuerant, reliquisse videantur; Nósque omnem ad Romam reditum, vel cum ea Syncretismum respuere censeamur.

Communis Protestantium est sententia, Papam esse Antichristum.

V. Hæc est communis & constans Protestantium sententia, pluribus ipsorum Confessionibus expressa; *Helveticâ* Art. 17. *Belgicâ* Artic. 36. *Scoticanâ* in Comitiis Regni firmatâ anno 1581. cui Regia Majestas ejusque Familia, aliique varii ad Dei gloriam, bonorumque omnium exemplum subscripserunt. *Bohemicâ* editâ anno 1535. art. 8. *Anglicâ* Ivelli, anno 1562. cui suffragantur Academiæ Oxoniensis & Cantabrigiensis, cum doctissimis Episcopis & Theologis, & qui unus potest esse instar omnium *Iacobus VI.* Rex in Apologiâ suâ pro Juramento Fidelitatis, & in alloquio suo ad Cæsarem, Reges, & Principes. Quid verò Ecclesiæ Gallicanæ hactenus crediderint, satis testatæ sunt in Synodo Nationali Vapincensi, anno 1604. ubi articulum huc spectantem unanimi consensu, qui Confessioni suæ adjiceretur, hisce conceptum verbis condiderunt: *Cùm Episcopus Romanus, erectâ sibi in Orbe Christiano Ecclesiâ Monarchiâ, sibi arroget Principatum in omnes Ecclesias & Pastores, usque adeò inflatus, ut Deum se ipse appellet*, Can. satis. Dist. 96. L. 1. Sacr. cærem. cap. de Bened. Ensis; *velit adorari* Concil. Lateran. ult. sess. 1. 3. 9. 10. *ipse sibi tribuat omnem potestatem in cælo & in terra, res Ecclesiasticas ad libitum componat, condat articulos fidei, authoritatem Scripturæ velit pendere à sua, eam ad libitum interpretetur, animarum mercaturam exerceat, liberos adstrictos votis & juramentis exsolvat, novos Dei cultus instituat, & quod ad Civilia attinet, legitimam Magistratuum authoritatem conculcet, dans, adimens, & transferens Regna; Credimus & asserimus eum esse verùm & germanum Antichristum filium perditionis* 2. Thess. 2.3. *prædictum in Dei Verbo* Zach. 11. 16. 17. 1. Joan. 4. 3. Apocal. 13. 11. *Meretricem purpuratam* Apocal 17. 1. *insidentem septem montibus in magnâ Civitate* Apoc. 17. 9. *obtinentem regnum in Reges terræ* Apocal. 17. 18. *& expectamus, donec Deus, prout promisit, & jam*

Disput. VII.

cœpit, eum fractum & victum Spiritu oris sui, tandem deleat fulgore adventus sui 2. Thessal. 2. 8. Non diversam hinc abire *Augustanam* Confessionem patere potest, vel ex eo, quòd notas & signa Anti-Christi Papæ tribuat præsertim abusu 1. 2. 3. 5. 7. Quòd Apologia illius Confessionis in iisdem Comitiis Augustanis Cæsari oblata communi nomine Confessorum, disertè Papam Antichristum profiteatur loco de Ecclesia p. 149. de Conjugio Sacerdotum p. 240. 241. de Traditionibus humanis p. 208. 209. ut solidè probatum dedit *Nicolaus Hunnius* in depulsione Accusa. Jesuit. cap. 3. Bellarminus consensum omnium Protestantium in hac sententia agnoscit lib. 3. de P. R. cap. 1. *Similia docent omnes hæretici hujus temporis, ac præcipuè Lutherus, Magdeburgenses, Illyricus, Musculus, Beza, Bullingerus* &c.

VI. Ne verò gratis hoc asserere videamur, jam ostendendum Characteres omnes, quibus Antichristus in Scriptura describitur, ita Romano Pontifici convenire, ut nemo possit ad eos attendere, quin facilè in illis tanquam in speculo Papam ipsum intueatur. Licèt autem varii vulgò recenseantur, possunt tamen ad hos tres præcipuos referri, qui non seorsim, sed simul sunt spectandi: *Locum*, *Tempus*, & *Personam*. In quibusdam locis Spiritus Sanctus *Locum* seu sedem, in quâ sessurus fuit designat. In aliis *Tempus*, quô exori debuit indicat. In cæteris varias *Personæ* qualitates & actiones, quibus insignis esse debuit, describit. Et ad *Locum* quidem quod attinet, designatur duplex, *Communis* & *Singularis*. *Communis* dicitur esse *Templum Dei* apud Paulum 2. Thess. 2. 4. quum homo peccati dicitur sessurus in Templo Dei ut Deus. Quod non de alio, quàm de Templo mystico, id est *Ecclesiâ*, quæ passim hoc nomine venit in Scriptura Ephes. 2. 21. 1. Corint. 3. 16. 2. Cor. 6. 16. 1. Tim. 3. 15. 16. intelligendum esse liquidò constat. Scio *Templum Dei* non rarò sumi pro Templo Hierosolymitano, Deo inter Iudæos sacro; Matth. 23. 16. & Luc. 1. 9. Sed non potest hoc sensu hîc usurpari, quicquid Pontificii, vt faveant fictitio suo Antichristo è Iudæis oriundo, garriant, & post eos *Grotius* in hunc locum, qui pessimâ fide verba Pauli aliò detorquere conatur, ut Pontifici Romano palpum obtrudat. Nam Paulus loquitur de illius Templi profanatione, quæ & metuenda esset Christianis & fugienda. Sed ad illos pertinebat Templi Hierosolymitani desolatio. Imò optanda erat potiùs Christianis, quàm formidanda, ut ita Cæremoniæ legales penitus abrogarentur, & Christi prædictio suum haberet complementum: Nec ullum mœrorem concipere poterant ex tali profanatione, utpote, qui scirent & abominationem desolationis juxta Danielem, & Christum Templo inferendam, & illud brevi diruendum; imò id avidè exspectabant. Atque hinc secundò patet, non posse hîc Templum Hierosolymitanum intelligi, quia ex Christi vaticinio

Locus Antichristi communis, Templum Dei 2. Thess. 2. 4.

Eph. 2. 21.

Matt. 23. 16.
Luc. 1. 9.

vaticinio Matt. 24. 2. à Romanis funditùs fuit destruendum, ut ne lapis quidem super lapidem esset relinquendus, sed in perpetuam solitudinem esset redigendum, nec unquam deinceps instaurandum. Quod cùm Julianus Apostata in odium Religionis Christianæ tentâsset cum Judæis, temeritatis & impietatis suæ pœnas dederunt; Nam titanicum opus, quod nefario ausu incœperant, terræ motu, & ultricibus flammis deserere coacti sunt, ut referunt *Socrates* lib. 3. cap. 20. *Sozomenus* lib. 5. cap. ult. & alii. Tertiò licèt domus Hierosolymitana in Vet. Testamento sæpius Templum Dei dicatur, tamen post mortem Christi, & Cæremoniarum impletionem & abrogationem, nec Templi Dei veritatem, nec nomen retinere potuit. Quartò Antichristus, de quo hîc agi non negant Pontificii, non debuit Hierosolymis sedere, sed Romæ, ut jamjam videbitur, nec inter Judæos, sed in Ecclesia Christiana, utpote qui non apertè, sed hypocriticè & tectè Christum oppugnaturus erat. Matt. 24. 2.

VII. Antichristus ergo dicitur *sessurus in Templo Dei*, quia in Ecclesia dominationem & imperium usurpaturus erat, ut *Thomas* notat, vel primam sedem arrepturus, ut *Theodoretus*. Sedere enim Dei regnare est: Ita innuit Apost. ipsum dominationem suam exerciturum, non quemadmodum Tyranni olim in Ecclesiam Dei, id est, contra eos qui fidem profitebantur, ipsi interea in infidelitate perseverantes: Sed in Ecclesia regnaturum, id est, intra Ecclesiam, ut non externum sit bellum, sed intestinum potiùs, & quasi civile. Neque negligenda est Augustini observatio l. 20. c. 19. de Civ. Dei, qui vult dici sessurum non tantùm *in Templo*, sed ut Græcè habetur *εἰς ναὸν Θεοῦ in Templum Dei, tanquam ipse sit Templum Dei, quod est Ecclesia, sicut dicimus, sedet in amicum, id est, velut amicus, &c.* licèt enim propositio εἰς pro ἐν possit aliquando poni, tamen nihil obstat, quominus genuinam & primariam ejus significationem retineamus, maximè cùm agatur de Antichristi Tyrannide, quam non tantùm in Ecclesia, sed & adversùs Ecclesiam exerciturus erat.

VIII. Hoc autem Pontifici Romano convenire, res ipsa clamat; Nam ut Christianum se profitetur, imò suum Corpus, Ecclesiam Christianam, Catholicam & Apostolicam vocat: Ita in Templo Dei bene sedere dicitur; Tum quia in Ecclesia Christiana sedem suam fixit. Tum quia in omnem Ecclesiam Primatum sibi arrogat; Et Ecclesiæ nomen, privilegia, & authoritatem omnem ad se trahit, quasi ipse solus cum suis esset Templum Dei, quod est Ecclesia; Reliqui autem Christiani pro hæreticis & schismaticis essent habendi. Tum denique quia ita regnat in Ecclesia, ut Ecclesiam ipsam destruat & oppugnet. Et ut Oraculo eventus respondeat, verbum ipsum *sedendi* retinuerunt, ad

Disput. VII. dominium suum designandum; *Sedere* enim in Ecclesia, proprium est Pontificum, quorum quisque tamdiu *sedisse* dicitur, quamdiu illam obtinuit dignitatem, quæ etiam antonomasticè *Sancta Sedes* dicitur. Licèt verò dicamus Pontificem sedere in Ecclesia Dei, non inde sequitur Ecclesiam Romanam esse veram Ecclesiam; Nam distinguendus hìc est *sensus compositus* & *divisus*, & *denominatio antecedens & consequens*. Quum Antichristi sedes dicitur esse Ecclesia, hoc non intelligendum in sensu composito, quasi posset simul esse Ecclesia Christi & Antichristi, quod ἀσύςατον: Sed in *sensu diviso*, ut innuatur eam, quæ antea fuerat Ecclesia Christi, factam fuisse sedem Antichristi. Quomodo apud Isa. cap. 1. 21. *Civitas fidelis dicitur meretrix*, quia quæ olim fuerat fidelis, facta est meretrix per suam Apostasiam. Ita *cæci videre* dicuntur, *surdi audire*, *claudi ambulare*, non *quà* tales in sensu composito, sed *qui* tales antea fuerant in sensu diviso. Sic Romana Ecclesia, quæ debuit esse sedes Antichristi, potuit esse vera antea, quum ejus fides annuntiabatur in toto mundo, & aliquot seculis deinceps, quamdiu sanam doctrinam retinebat, & hæreses oppugnabat; Et tùm temporis negamus fuisse sedem Antichristi: Verùm quum progressu temporis à veritate defecit, & alienam doctrinam induxit, tum desiisse esse Christi Ecclesiam, & factam esse Antichristi sedem dicimus.

Isa. 1. 21.

Matth. 11. 5.

Locus singularis Babylon Rom.

IX. *Locus singularis* est *Babylon*, Urbs magna ἑπτάλοφος, quæ tempore Joannis imperium obtinebat in Reges terræ; & quæ poculô scortationum omnes populos debuit inebriare, & ebria esse sanguine Sanctorum. Sed soli *Romæ* hoc convenire Disputatione præcedente demonstratum fuit, Et quidem non Paganæ vel ad Ethnicismum relapsæ, sed Christianæ, & ad Apostasiam delapsæ, ut nihil opus sit ulteriùs in eo probando immorari. Unum tantùm superest dubium expediendum, quod hìc movetur à *Bellarmino*, *Lessio*, & aliis, Sedem scilicet Antichristi non fore Romam, sed Hierosolymam, quia in Urbis magnæ plateis corpora duorum Testium dicuntur jacere, quæ *vocatur spiritualiter Sodoma & Ægyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus est*. Apoc. 11. 8. At non Romæ, sed Hierosolymis Christus est crucifixus. Verùm gratis supponitur, per magnam illam Civitatem intelligendam esse Hierosolymam, quæ nusquam in Apocalypsi Civitas magna in sequiorem sensum dicitur: Sed hoc aptissimè Civitati Romanæ convenit, quæ ut alibi, mysticè vocatur Babylon, urbs illa magna; Ita hìc spiritualiter dicitur *Sodoma*, propter nefandas fœditates ibi grassantes, & *Ægyptus*, propter cæcitatem, idolomaniam, & crudelitatem. Nec obstat, quòd Dominus ibi crucifixus dicatur: Hoc enim trifariam potest intelligi. 1. *Propriè*

Apoc. 11. 8.

de

de ipso Christo, quia in Ditione Romana & auctoritate auspiciisque Romanæ civitatis crucifixus est; sic enim civitas Romana Urbis Romæ mœnibus non includitur, sed ad Provincias omnes illius imperio subjectas extenditur. 2. *Mysticè* in membris Christi, quorum passiones suas reputat Christus. Act. 9. 4. 5. Colos. 1. 24. 3. *Spiritualiter* ratione peccatorum, quibus impii Apostatæ dicuntur ab Apostolo Hebr. 6. 6. *sibi crucifigere Filium Dei*, id est, quantùm in se est. Jam Roma, magnæ illius Apostasiæ caput est, ut postea dicemus; Ibi igitur inprimis Christus spiritualiter crucifigitur. Ne jam dicamus, quotidie cruci quodammodo affigi ab ipsis in Missa, dum quotidie offerri in Sacrificium propitiatorium pro peccatis viventium & mortuorum contendunt.

Act. 9. 4. 5. Col. 1. 24. Heb. 6. 6.

X. Sic inventâ Sede Antichristi, nunc *Tempus* ejus revelationis, quô in ea sessurus erat, attendendum est, Circa quod non minùs acriter controvertitur. Pontificii enim Tempus ejus adventûs rejiciunt ad finem usque mundi: Et quemadmodum Judæi nondum exhibitum Christum esse contendunt; Ita isti venturum adhuc Antichristum somniant, & demum sub mundi finem grassaturum. Nos verò Antichristum jam ortum esse & manifestatum, non verò sub finem tantùm mundi revelandum pertendimus. Quia Paulus jam suo tempore gliscere cœpisse testatur. 2. Thes. 2. 6. quum ait; *mysterium iniquitatis, ἤδη ἐνεργεῖσθαι jam operari*, & 1. Joan. 2. 18. jam tunc Antichristos esse in mundo; quod dici non posset, nisi jam tum horrendæ istius Apostasiæ fundamenta jacta fuissent. Fateor quidem hoc clàm factum fuisse & opertè, ut non facile sit primum ortûs momentum observare, Satanâ, hujus Mysterii architectô, sensim per varios anteambulones, & doctrinæ corruptelas sternente fundamenta istius Tyrannidis. Ideo *Mysterium* dicitur *iniquitatis*, oppositum *pietatis Mysterio*, quod Christi ortum & revelationem docuit; Ut ortus ejus *μυστηριώδης*, atque adeò occultus & latens, non apertus & patens indicetur. Verùm hoc non impedit, quominus reipsa jam revelatus sit, ut ex eventu patet, & clarissimè ex infrà dicendis constabit. Nec mirum videri debet, si quemadmodum rerum variarum initia latent, incrementa patent; ut corruptionis Rerumpublicarum, scientiarum, linguarum, & similium, principia sunt exigua & operta, progressus verò & incrementa majora & aperta; Sic & corruptæ Ecclesiæ. Unde Antichristi ortus obscurior fuit, ex divina dispensatione, quia debuit esse *μυστηριώδης*, ut primò *conciperetur* filius perditionis, quàm *nasceretur* & *revelaretur*.

Tempus revelati Antichristi.

2. Thess. 2. 6.

1. Joan. 2. 18.

XI. Tempus autem istius *revelationis* Scriptura refert ad periodum sublati è medio τοῦ κατέχοντος, scilicet *dissipati Imperii Romani*. Sic enim Paulus 2. Thessal. 2. 7. 8. καὶ νῦν τὸ κατέχον οἴδατε,

2. Thess. 2. 7. 8.

Et

DISPUT. VII.

quid sit ὁ κατέχων?

Et nunc nostis quid impediat, nam mysterium iniquitatis jam operatur, μόνον ὁ κατέχων ἄρτι ἕως ἐκ μέσου γένηται, καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος, *Tantùm ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat, tunc revelabitur Impius* &c. Hîc ergo videndum imprimis, quis sit iste ὁ κατέχων, qui Antichristi manifestationem impediebat. Duobus modis exponi potest, vel quasi ὁ ἐμποδίζων & κωλύων, ille qui *impedit* & obstat, quomodo exponit *Chrysost.* & post illum *Oecumenius*, vel ὁ κρατῶν *qui obtinet Imperium* sive imperat, ut vult *Augustinus*. Utrâque significatio locum hîc habet. Quippe Imperator tenendo imperium Romæ, detinuit sive impedivit revelationem Antichristi. Quomodo enim Romæ dominari potuit Antichristus, quamdiu Rerum potiebatur Imperator? Debuit ergo ὁ κατέχων sive Romanus Imperator de medio auferri, antequam revelaretur Antichristus, & ut via illi sterneretur. Hoc verò Paulus exprimit modò in genere neutro per τὸ κατέχον ℣. 6. ut notet Imperium Romanum, modò in masculino ℣. 7. μόνον ὁ κατέχων, ut designetur ipse Imperator: Nec negligenda est vis vocis μόνον, *tantùm qui nunc obstat*, donec è medio tollatur, quasi hoc unicum esset obstaculum, quô semel sublatô, Antichristus esset revelandus. Hanc autem & non aliam esse Pauli mentem, ut per τὸ κατέχοντα intelligatur Romanus Imperator, colligimus ex Apo. 17. ubi Tempus revelati Antichristi refertur ad tempus dissipati Imperii in decem Reges designatos per decem cornua, qui Regnum cum Bestia partituri erant, ℣. 12. 13. Quod ex eo confirmatur, quòd Antichristus ultimum Bestiæ Caput statuitur, quod nisi decedenti sexto Capiti scilicet Imperatorum, quod tum erat, *& è medio sublato*, succedere non potuit. Nec alia fuit Veterum sententia.

XII. Quamvis enim nonnulli τὸ κατέχοντα referant ad *Spiritum & gratiam*, quæ impedire potuit istam Apostasiam. Alii ad *Decretum Dei*, quod cuique sua præfixit tempora: Tamen longè plures nobis hîc adstipulantur. Scholia Græca exponunt per *Romanorum Thronum, Imperium nunc impediens*, τουτέστιν ὁ Ρωμαίων Θρόνος καὶ βασιλεία νῦν ἐμποδίζουσα, ὅταν παύσεται φησὶ καὶ τέλος λάβῃ, τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος, τουτέστιν ὁ Ἀντίχριστος. Sic Tertullian. de resurrect. carnis, cap. 24. *Tantùm qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat, Quis nisi Romanus Status, cujus abscissio in decem Reges dispersa Antichristum superducet, & tunc revelabitur iniquus.* Atque eâdem de causâ Apolog. capite 32. *Est & alia major necessitas*, inquit, *orandi pro Imperatoribus, etiam pro omni statu Imperii, rebúsque Romanis, quod vim maximam universo orbi imminentem, ipsámque clausulam seculi acerbitates horrendas comminantem Romani Imperii commeatu scimus retardari. Itaque nolumus experiri & dum precamur differri, Romanæ diuturnitati favemus.* Hinc alibi testatur, fideles orare pro *mora finis*, non pro dilatione finis mundi,

quod

quod perperam quidam voluerunt, sed pro *mora finis Imperii Romani*, cujus dissipationem secutura erat Antichristi Revelatio. Cyrillus Hierosol. Catech. 11. Ἔρχεται δὲ ὁ προειρημένος Ἀντίχριστος οὗτος, ὅταν πληρωθῶσιν οἱ καιροὶ τῆς Ῥωμαίων βασιλείας. *Venit autem prædictus ille Antichristus, cùm completa fuerint tempora Romani Imperii.* Chrysostomus in hunc locum expressè hoc refert ad ἀρχὴν τὴν Ῥωμαίων, & vult sic obscurè Paulum loquutum fuisse, *quia nollet frustra inimicitias suscipere, & inutilia pericula*: Chrysostomum sequuntur in h. l. *Oecumenius* & *Theophylactus*, in ea verba, *Tantùm ut qui tenet, teneat. Hoc est*, inquit, *Romanum Imperium tolletur è medio, tunc effecturus est ille, nempe Antichristus.* Ambrosius in 2. Thess. 2. *Et tum revelabitur iniquus, post defectum*, inquit, *Regni Romani, appariturum Antichristum dicit Apostolus.* Hiero. ad Algasi. quæst. 11. ita exponit, *Tantùm ut Romanum Imperium, quod nunc universas Gentes tenet, recedat, & de medio fiat, & tunc Antichristus veniet*, quod confirmat in Ier. cap. 25. Et ad Gaudentium cùm intelligeret Romà raptâ, *unóque*, ut ipse, ait, *haustâ incendio*, Imperium occidentale ad occasum vergere, *qui tenebat*, inquit, *de medio fit, & non intelligimus Antichristum appropinquare*? Augustinus lib. 20. de Civit. Dei cap. 16. licèt fateatur se nescire quid illud sit quod detinuit, tamen verba illa, *tantùm qui modò tenet, teneat*, rectè exponi posse existimat de Imperio Romano, *tanquam dictum sit, tantùm qui modò imperat imperet, donec de medio fiat, id est, de medio tollatur, & tunc revelabitur iniquus, quem significare Antichristum nullus ambigit.* Sedulius in 2. Thess. 2. Qui nunc *Rex Romanorum* tenet *Regnum*, teneat *Regnum suum*, donec de medio fiat, id est, donec Regnum, *quod nunc tenet*, de medio auferatur, *priusquàm Antichristus reveletur. Hoc de Imperio Romano dictum est, & propterea Paulum non id apertè scribere voluisse dicunt, ne calumniam incurreret, quòd Romano Imperio malè optaverit, cùm speraretur æternum.* Idem agnoscunt *Anselmus, Glossa Interlinearis, Lyranus, Thomas*, & alii non pauci ex Adversariis. DISPUT. VII.

XIII. Hoc verò semel posito, probandum superest, Oraculum hoc jamdiu impletum esse, hoc est, dominium Imperatorum, quod revelationem Antichristi impediebat, è medio sublatum fuisse, atque adeò Antichristum, eô sublatô, jam inde revelatum fuisse. Quanquam probatione opus esse haudquaquam videretur, cùm eventus ipse, & rerum experientia hoc, nobis etiam tacentibus, clamet. Scio reclamare hîc Adversarios, & nondum sublatum esse Romanum Imperium contendere, ac proinde adhuc expectandum esse Antichristum. Verùm facili negotio scrupulus tollitur, si distinguamus *Vetus Imperium & Novum*: ordinem scilicet Veterum Imperatorum, qui in Augustulo intercidit, ut jamjam videbimus, & seriem Novorum, quæ in Carolo Magno ini-

Disput. VII.

tium sumpsit. Fateor quidem, Imperium novum adhuc superesse quod nomen prioris, & qualemcunque imaginem ejus retinet, Sed vetus Romanum jam diu desiit. De hoc autem Paulum loqui multa probant; Primò, quia loquitur de eo Imperio, quod tunc stabat, quódque Revelationem Antichristi impediebat, non de eo quod futurum erat, *qui tenet*, inquit, non qui tenebit; At novi Imperatores qui nondum fuerunt, neque tunc tenere potuerunt Imperium, nec detinere Antichristum, sed Veteres qui tum rerum potiebantur. 2. Agit de illo Imperio, quod impedire potuit manifestationem vel dominium Antichristi; At quomodo nudus titulus & nomen Imperatoris in Germania potuit impedire dominationem & revelationem Antichristi Romæ, vel Hierosolymis, ubi Pontificii eum collocant, & ubi Imperator nihil habet Iuris? 3. Imperium quod revelationem Antichristi impedire debuit, fuit sextum Caput Bestiæ seu status Romani apud Ioannem: At Imperatores novi, nec sunt Capita Romani status, sed Germanici, nec possunt dici sextum Caput, sed tantùm ejus imago quædam & umbra, quam secunda Bestia, id est Antichristus faciendam curat, factam animat, animatam loqui facit. 4. Imperium de quo loquitur Paulus dividendum erat in decem cornua, seu decem Reges: At novum tantum non est, ut in decem segmenta, quæ Regna dicantur, dividi queat; nec unquam expectandum est, ut ex ejus divisione decem Reges oriantur. 5. Imperatores, de quibus Apostolus, Antichristum præcesserunt, ejusque revelationem impediverunt, iisque succedit Antichristus secunda Bestia Apocal. 13. omnem eorum potestatem exercens. Novum verò Imperium imago est prioris Bestiæ sive Imperii & status Romani, quam Antichristus faciendam curat, & factam loqui facit. Ideo eô omnino debet esse antiquior, ut pote ejus author. 6. Pontificii non pauci vi veritatis victi ad nos hîc accedunt; Faber Stapulensis, *Vbi nunc quæso Romana Monarchia? Vbi quis in ea mundi regit habenas? Cum videamus Monarchia caput ab ea deficere*, & Salmero omnium clarissimè, *Imperium Romanum jam diu eversum est; nam qui nunc est Imperator Romanus, levissima est umbra Imperii antiqui, usque adeò, ut ne quidem Vrbem Roma possideat, & iam per multos annos Romani Imperatores defecerunt.* Iustinianus, *Pridem Romanum Imperium in eas angustias redactum, ut vix tenuem quandam umbram Imperii teneat.* Baronius ad an. 476. parag. 1. cùm videret non tantùm Imperatorem esse Græcum, sed ne Consules quidem Romanos, *Sic*, inquit, *Occidentale Imperium, quod erat Romanum, penitus collapsum est & devolutum ad Barbaros.* Barradius in Concordiam Tom. 1. lib. 4. cap. 4. Iudæis negantibus Christum venisse, quia Imperium Romanum adhuc stet. *Respondetur*, inquit, *non extare Romanorum Monarchiam ut est compertum.*

XIV.

XIV. Cùm ergo vetus Imperium necessariò sit intelligendum, inde manifestè colligitur, eo sublatô, Antichristum etiam revelandum fuisse: Et sanè prædictioni ad amussim respondit eventus. Ex quo enim Imperium in Occidente labefactari cœpit, innotescere cœpit Rom. Pontificis Tyrannis, & magis ac magis retegi; Et per quos gradus descenderunt Imperatores, per eos ascenderunt Pontifices Romani. Tres autem possumus præcipuos notare gradus sublati è medio Imperii. Primus est quum sedes Imperii à veteri Roma ad novam seu Constantinopolim translata est à Constantino A. C. 331. quia tunc sedem Pontifici vacuam reliquit, imò si ipsis Pontificiis fides est habenda, Vrbem Pontifici concessit, *decernens in ipsâ urbe utriusque Potestatis Monarchiam Romanis Pontificibus* Dist. 96. c. *Constantinus*. Secundus, quum post divisionem Imperii in Orientale & Occidentale, non modò Imperatores Occidentis, relictâ Româ, sedem Ravennæ, vel Mediolani posuerunt, & sic è medio secesserunt, vel discesserunt, sed etiam è mundo sublati sunt anno Christi 475. quando, eversô per Gothos Occidentali Imperiô, ordo ipse Imperatorum, qui revelationem Antichristi potissimùm impediebat, in Augustulo I I. planè intercidit, qui abdicare se coactus est ab Odoacro Rege Herulorum; Nec ullus Romæ, vel in toto Occidente Imperator postea fuit per annos 325. donec novum Imperium tanquam veteris imaginem Romanus Pontifex in Occidente erexit. Quamvis enim Gothi per septuaginta annos & ampliùs in Italia vi & armis regnârint, non tamen Romani Reges audiverunt, nec inter Romani statûs Capita, sed inter Romani potiùs nominis & Imperii hostes numerandi sunt. Tertius, quum Græci Imperatores, qui Romam cum reliqua Italia Bellisarii primùm, deinde Narsetis operâ è Gothorum manibus recuperârunt, illis ex Italia expulsis anno 552. quicquid iuris habuerunt in Italia & Roma, Paparum artibus amiserunt, A. C. 727. qui varia ἀξιώματα Imperatoribus extorquendo, & titulum Oecumenici Pontificis à Phoca parricidâ tandem impetratum usurpando, & summum in Ecclesia primatum sibi arrogando, in Occidente tyrannidem suam exercuerunt, & auxerunt, successivè per varios gradus ad supremæ illius potestatis, quod etiamnum hodie obtinent, culmen grassati sunt.

DISPUT. VII.

XV. Nec enim Mysterium hoc simul & semel unico temporis momento vel perfici potuit, vel debuit revelari; sed paulatim & successivè, ita ut sub variis gradibus Antichristum hîc spectare possimus; Vel ut *Conceptum* tantùm, jam ab Apostolorum tempore quô mysterium iniquitatis incipiebat operari; Satanâ ei præludente, tum Neronianis persecutionibus, tum pluribus hæresibus à falsis Doctoribus excitatis, tum contentionibus variis subnascentibus in Ecclesia per φιλοπρωτεύοντας, qualis erat *Diotrephes* primatum ambiens 3. Joan. 9. Vel ut *Nascentem & revelatum*,

Disput. VII.

qui exeri cœpit circa an. 606. in Bonifacio III. qui à Phoca Cæsaricidâ, non modò Oecumenici Patriarchæ titulum, quem Mauritius Constantinopolitano concesserat obtinuit, sed etiam ut sedes Romana omnium Ecclesiarum Caput esset, atque ita spiritualem Monarchiam invasit; Vel ut *Crescentem* & *adultum* jam factum, à Bonifacio III. usque ad Benedictum IX. vel Gregorium VII. circa seculum decimum, qui Monarchiam temporalem sibi arrogavit; Vel ut *florentem* & ἐν ἀκμῇ in teterrimis Papatûs tenebris à Gregorio VII. usque ad Lutheri Reformationem; Vel ἐν παρακμῇ ut *decrescentem* & *cadentem* ab illo tempore, quô visa sunt ejus fundamenta paulatim subrui Evangelicæ tubæ sonitu, donec penitus conficiatur in illustri Christi adventu. Duæ enim istæ periodi notantur destructionis ejus à Spiritu S. Prior inchoata per *Spiritum oris Christi*, id est, per Verbum Evangelii, quod à tempore Reformationis in mundo resonare debuit. Posterior consummata & plena in *illustri apparitione Christi*, 2. Thessal. 2. 8. sic enim per ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας designatur παρουσία ἐπιφανὴς; illustris nimirum adventus antonomasticè, qualis illustrior dari nequit eô, qui aliquando futurus est in decretorio illo die. Ut enim per varios gradus ad impietatis suæ fastigium perventurus erat; Ita paulatim minuendus erat & atterendus, restitutâ in integrum Veritate Evangelicâ, & quasi miraculosè excitatis è mortuis duobus Testibus Christi. Nec Oraculo eventus defuit: Quantùm enim prædicatione Verbi divini accisæ sint ultimis istis temporibus vires Antichristi, quantam cladem Imperium Papale ex Reformatione acceperit, & in dies accipiat, cuivis notum est, & de eo non semel queritur *Bellarmin.* præf. in 1. Tom. Controv. & lib. 3. de Rom. Pont. c. 21. *Ab eo*, inquit, *tempore, quô per vos Papa Antichristus esse cœpit, non crevit ipsius imperium, sed semper magis ac magis decrevit.*

Persona Antichristi qualis 2. Thess. 2. 3. 1. character Apostasia.

XVI. Tertiò diximus *Personam Antichristi* hîc esse attendendam, ut videamus, *qualis* esse debuerit, & quibus Characteribus à Spiritu Sancto describatur. Plures commemorantur, sed præcipuos & insigniores tantùm notamus. Primus est *Apostasia*, quæ à Paulo ei tribuitur 2. Thes. 2. 3. ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον, *Nisi venerit defectio prius, ac revelatus fuerit homo peccati*; Sive Apostasia notet hîc ipsum Apostatam, abstracto posito pro concreto, ut scelus pro scelesto, quod volunt *Chrysost. Theodor. Oecumen. Hier.* & alii; Sive in concreto sumatur, ut *August. nisi venerit refuga primùm.* Nec diffitentur Pontificii Bell. l. 3. de Pont. Rom. cap. 2. *Per Apostasiam*, inquit, *apud Paulum ipse Antichristus intelligi potest; Hoc enim docent communi consensu Interpretes Græci & Augustin.* Sic *Suarez, Malvenda*, & alii. Defectio ergo hîc singularis, & insignis quædam intelligitur, quæ non potest dici *Politica*, ut Pontificii vellent, ab Imperio Romano; tum quia hoc nihil faceret ad negotium Religionis, de quo hîc

hîc agitur,tum quia notatur Apostasia talis antonomasticè ἡ ἀποϛασία, quæ non de alia, quàm de defectione à Deo ejusque fide & Religione, quam semel quis professus fuerat, intelligitur. Paulus ipse seipsum explicat 1. Tim. 4. 1. *Spiritus*, inquit, *disertè dicit*, *quòd posterioribus temporibus* ἀποϛήσονταί τινες τῆς πίϛεως, *deficient*, *seu Apostasiam facient quidam à fide.* Adstipulantur nobis hîc Patres plerique, *Chrysost. Theophyl. Oecumen. Theodor.* quorum hic ἀποϛασίαν vocat τὴν ἀπὸ Θεοῦ ἀναχώρησιν, *Secessionem à Deo.* Sic *Aug.* de Civit. Dei l. 20. cap. 19. *Primas.* in hunc loc. *Cyrillus Hieros.* Catech. 11. Ex Pontificiis *Thomas*, *Lyranus*, *Alcazar*, *Suarez* tom. 2. q. 59. art. 6. dist. 34. *Licèt plerique Latini interpretantur de defectione Rom. Imperii, tamen propriùs intelligitur de defectione à Christo* &c. Unde colligitur hîc agi à Paulo de defectione à fide antea receptâ, non autem de quavis; nam sic omnes hæretici,qui in uno vel altero capite deficiunt à fide, sunt Apostatæ; Sed de insigni quadam quasi Catholica, cujus Caput & Princeps futurus erat Antichristus,ut si non omnia, saltèm quamplurima, eáque præcipua fidei capita evertantur.Ea enim vis & emphasis articuli esse videtur,qui hîc adhibetur. DISPUT. VII.

XVII. Quamvis verò magna & insignis intelligatur Apostasia; non statim intelligenda est omnimoda defectio à fide, abnegatio publica Christiànismi, & alterius cujuslibet religionis, exceptâ illâ ipsâ Antichristi, ut vellent Pontificii, ad vim argumenti nostri retundendam, quia nulla talis sit defectio in Papismo. Nam sufficit ad Apostasiam defectio à fide memorabilis, licèt non sit totalis ejus abnegatio, quomodo vox ἀποϛασίας respondet verbo hebræo מרד quod rebellare significat, quo sensu Rubenitæ & Gaditæ propter erectum Altare prope ripam Jordanis dicuntur *apostatâsse* vel *rebellâsse adversus Dominum*, Josu. 24. 18. 19. non quòd absolutè ejerâsse eos crederent Religionem, sed quia alibi quàm in loco constituto à Deo sacra facientes separabant se à fratribus, & rebelles erant mandato Dei. Sic datur vera defectio à fide, etiamsi non abnegetur absolutè Christianismus, si errores capitales, & idololatrici cultus maximè in eum inferuntur: Idololatria enim in Scriptura sæpissimè per apostasiam & defectionem designatur. Deinde tantùm abest ut apostasia Antichristi debeat esse abnegatio totalis Christianismi, ut contrà sessurus dicatur in Templo Dei, id est, Ecclesiâ Christianâ, ut in ea exerceat tyrannidem suam, eoque nomine fucaturus detestandam suam Apostasiam. *Josu.24.18.19*

XVIII. Hic autem Character, si quisquam alius in Pontificem Romanum competit. Nec operosâ probatione ad id opus est, quando res ipsa docet Catholicæ istius Apostasiæ caput esse & Principem, & defecisse eum verissimè à fide Christi, partim per Errores & hæreses innumeras introductas in Dogmatibus, partim per superstitiones imperatas in Cæremoniis, partim per Idololatriam stabi-

DISPUT. VII. licam in cultu, ut antea visum Disput. I. II. III. IV. Bellarminus lib. 3. de Pontifice Romano cap. 2. hîc reclamat. *Etsi*, inquit, *daremus Calvino generalem Apostasiam à fide, & multis annis jam durantem esse Regnum Antichristi, non continuò sequeretur Papam esse Antichristum, nam adhuc quæstio tractanda esset, quinam à fide & Religione Christi defecerint, Nósne an illi*; Nos verò conditionem lubentes accipimus, ut apud quos Apostasia ista invenietur, illi ad Antichristum pertinere censeantur. Expendatur ergo seriò utrinque quinam retinuerint fidem Christi, & quinam ab ea defecerint. Nam si demonstrare possunt Adversarii, Nos Christi fidem reliquisse & apostatâsse à veritate, causam non dicimus, quominus hæc Antichristi nobis impingatur nota. Sed si vicissim luce meridianâ clarius ostendere possumus, istius criminis ipsos reos esse, Ecquid querantur injuriam sibi fieri, quum hoc illis exprobratur? Hoc autem collatio doctrinæ utrinque traditæ facilè evincit. Christus solam Scripturam θεόπνευστον à nobis recipi vult in Regulam perfectam fidei & morum; Papa negat Scripturam solam esse adæquatam fidei regulam, nisi illi assuantur Traditiones ἄγραφοι, quæ pari pietatis affectu & reverentiâ cum Scriptura sint suscipiendæ & venerandæ. Christus Verbum suum vult esse αὐτόπιστον quod ab homine authoritatem non accipiat; Papa vult Verbi authoritatem quoad nos dependere ab Ecclesia. Christus nullum alium agnosci vult Controversiarum Iudicem summum, quàm Deum in Scriptura loquentem; Papa hoc munus sacrilegè sibi arrogat. Christus unum se à Patre datum Mediatorem docet, qui solus sit via, veritas & vita, sine quo nemo ad Patrem venire queat; Papa innumeros nobis obtrudit Mediatores, qui viam nobis in cœlum aperiant. Christus nullum aliud sacrificium quàm suum, nullum aliud meritum, nullam satisfactionem nobis remissionem peccati & salutem obtinere testatur; Papa merita & satisfactiones humanas urget, & novum sacrificium propitiatorium missaticum procudit. Christus solâ fide & gratiâ salvari homines statuit; Papa etiam operibus. Christus duo tantùm Sacramenta instituit; Papa septem. Christus neminem nisi Deum solum, Objectum cultûs & adorationis esse sancit; Papa etiam Creaturas. Christus unicum Ecclesiæ Caput & Sponsum se profitetur; Papa hoc etiam sibi tribuit. Christus se Magistratui subiicit, & servos suos subiici jubet; Papa sibi Magistratus, Principes & Imperatores subiicit. Ne jam innumera alia observemus doctrinæ capita, in quibus dissentiunt à nobis. An verò qui talia docent ac propugnant dogmata, possunt dici fidem Christi retinere, Annon meritò defectionis & Apostasiæ rei peraguntur?

XIX. Ad hanc Apostasiam insignem confirmandam, facit in primis locus Apostoli 1. ad Tim. 4. 1. 2. 3. ubi loquens de Apostasia novissimorum temporum, ait, *Spiritum expressè dicere*, 1. Tim. 4. 1. 2. 3

postremis

postremis temporibus quosdam à fide defecturos, attendentes spiritibus erroneis, & doctrinis Dæmoniorum, per hypocrisim falsiloquorum, cauteriatam habentium conscientiam, prohibentium inire matrimonium, & jubentium abstinere à cibis &c. Verba sunt memoratu dignissima, quibus Paulus prophetiam tradit de magna quadam Ecclesiæ Christianæ visibilis novissimis temporibus futurâ Apostasiâ, defectione à fide, seu magno Pietatis mysterio, versu ultimo capitis præcedentis descripto; Cujus primò generalem dat descriptionem, quum ait quosdam defecturos à fide, attendentes spiritibus πλάνοις erroneis & seductoribus, vel ut alii legunt πλάνης erroris; Sive per spiritus intelligantur Dæmones ipsi, qui spiritus mendaces non semel vocantur 1. Reg. ult. Sive falsi Doctores & Prophetæ, à Dæmonibus seducti & impulsi, qui sic etiam designati non rarò solent 1. Joan. 4. 1. & seq. Sive, quod non minùs commodum, doctrinæ ipsæ erroneæ & falsæ, quomodo vox spiritûs sumitur 1. Cor. 14. 32. 1. Joan. 4. 1. 2. 3. *Ne credite cuivis spiritui*, id est, cuivis doctrinæ, & ibidem *Spiritus Dei* & *Spiritus* Antichristi pro doctrina Dei vel Antichristi ponitur. Mox in specie designat cujus generis doctrinæ istæ sint futuræ, nimirum διδασκαλίαις δαιμονίων doctrinæ Dæmoniorum, quibus certò certius est innui præ cæteris cultum Idololatricum, in quo scilicet essentia & anima ingentis istius Apostasiæ meritò collocatur, & quæ præcipuus est character, quô ab omnibus aliis blasphemiis, sectis & hæresibus cujuscunque ætatis & temporis secernitur; Ut enim juxta Apostolum, amplecti fidem Christianam est convertere se ab Idolis ad Deum verum & vivum 1. Thess. 1. 9. Ita *deficere à fide* est convertere se ad Idola, relicto Deo vivo, & Filio ejus Jesu Christo. Unde passim in Apocalypsi Babylon mystica, sub charactere *Meretricis*, & *Matris fornicationum*, id est Idololatriarum describitur. Porrò non sine ratione tales Idololatriæ vocantur *Doctrina Dæmoniorum*, tum *originaliter & activè*, quia Diabolus earum est author & inventor, ab eo enim tanquam Spiritu erroris & Patre mendacii, omnes falsæ doctrinæ, idololatria imprimis, ortum ducunt; tum *objectivè* & *passivè* pro materia & objecto harum doctrinarum, quia doctrinæ istæ versantur circa cultum Dæmonum ex mente Ethnicorum, ut non sine ratione exponit *Josephus Medus* in h. l. & post eum alii, quomodo *doctrina Domini* dicitur, id est, de Domino, & *doctrina baptismatum, & impositionis manuum*, id est de illis Heb. 6. 2. Sic notabitur Idololatrica Gentilium Theologia de Dæmonibus apud Christianos restituenda. Dæmones autem apud Ethnicos erant Deastri, sive Dii inferiores, & inter summos Deos & mortales homines medii, ut expresse Plato in Symposio, & Plutarchus de defectu Oraculorum notant, qui censebantur Advocati seu Mediatores hominum, sine quibus *non licuit hominibus*

1. Cor. 14. 32.
1. Jo. 4. 1. 2. 3.
Act. 13. 12.
Tit. 2. 1.
Heb. 6, 2.

Disput. VII.

hominibus ad Deos summos accedere, ut Plato ibidem ait: *qui ultro citróque portant, hinc hominum petitiones & merita, illinc Deorum dona atque suppetias. Neque enim pro Majestate Deum cœlestium fuerit hæc curare*, inquit Apuleius de Dæmonio Socratis. Et rursus, *Cuncta Cœlestium voluntate, numine & authoritate fiunt, sed Dæmonum obsequiô, operâ, & ministeriô.* Plura de ista Theologia Gentilium vide apud Plutarchum de defectu Oraculorum, Apuleium locô citatô, Iamblichum de Mysteriis, & præcipuè Augustinum lib. 8. de C. D. Nec sine ratione doctrina illa Dæmoniorum dicitur, non modò objectivè, quia Dæmones erant objectum istius cultûs; sed etiam *terminativè*, quia ad Dæmonem ipsum, spiritum malum totus ille

1. Cor. 10. 20. cultus referebatur, quod Apostolus 1. Cor. 10. 20. clarè ostendit, quum ait: *Quæ immolant Gentes*, infideles scilicet in suis sacrificiis, *Dæmonibus immolare*, id est, malis spiritibus, non quidem intentionaliter, putabant enim se veros Deos colere, sed reipsa & quoad eventum: quia omnis potentia quæ se exerebat in illo cultu, sive in reddendis oraculis, sive in præstandis interdum beneficiis, exercebatur operâ Dæmonum, qui simulacris assidebant, & in iis

℣. 21. colebantur Psal. 96. 5. Unde Paulus ibidem mentionem facit *calicis Dæmoniorum* oppositi *poculo Domini*, quod à Domino institutum in honorem Domini bibebatur, ubi contrà calix Dæmoniorum in eorum honorem bibebatur, quô vinum idolo, & per hoc Dæmoniis consecratum erat. Hæc verò omnia quæ in Theologia Gentili locum habebant, in Sanctorum & Angelorum cultum cum aliis Idololatriæ partibus in Ecclesiâ Romanâ usitatis, apprimè quadrare, cæcus est qui non videat, ut fusè à Doctissimo *Medo* est demonstratum, & novissimè à Celeberrimo Theologo *D. Iurieu*, in complemento Prophetiarum solidissimè est confirmatum.

XX. Sed Paulo non satis est dare descriptionem istius Apostasiæ, addit postea ad clariorem ejus cognitionem descriptionem *personarum*, & *mediorum*, à quibus & per quæ defectio ista erat introducenda, quum subjicit, illos qui defecturi erant à fide, & spiritibus erroneis adhæsuri, hoc facturos ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων. *Per hypocrisim falsiloquorum, cauteriatam habentium conscientiam, prohibentium inire matrimonium, & jubentium abstinere à cibis*, quæ verba *intransitivè* quidem solent vulgò exponi cum relatione ad personas superiore versu expressas, nimirum eas fore falsiloquas per hypocrisim, cauteriatam habituras conscientiam, prohibituras matrimonium contrahere, & præcepturas abstinentiam à cibis. Sed syntaxis repugnat, quia personæ defecturæ ℣. 1. exprimuntur in casu recto, at personæ designatæ hoc ℣ in genitivo; longè commodiùs ergo *transitivè* sumuntur ut genitivi illi regantur à verbis ἐν ὑποκρίσει, ut exprimatur medium sive modus, quô doctrinæ illæ Dæmoniorum intro-

troducendæ erant,& quô ſeducere debebant homines,ut iis attenderent, nimirum *hypocriſi*, & *mendacio*, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων per *hypocriſim* vel fraudem *falſiloquorum*. Cùm enim mirum videri meritò poſſet, quâ tandem ratione Chriſtiani non modò rationis, ſed & Verbi luce præditi, poſſent aſſenſum præbere doctrinis adeò falſis & exitialibus, quales erant doctrinæ Dæmoniorum, oſtendit Satanam duobus potiſſimùm uſurum mediis ad commendandas & perſuadendas per miniſtros ſuos tales doctrinas, *hypocriſi* ſcilicet & *mendacio* ſeu fabulis; illa devotionem & pietatem præ ſe fert, iſtud miraculum, quibus duobus facilè capiuntur homines. Utroque autem iſto medio doctrinas iſtas erroneas Dæmoniorum introductas & confirmatas fuiſſe in Eccleſiâ Chriſtianâ, hoſpitem planè eſſe oportet in hiſtoriâ Eccleſiaſticâ qui neſcit. Hinc enim ficto humilitatis & pietatis velo, cultus Idololatricus ſanctarum Reliquiarum, & Imaginum invaluit; Inde verò falſis miraculis & prodigiis mendacibus, Legendis fabuloſis, Scriptis ementitis & ſuppoſititiis magis ac magis in cordibus hominum radicatus eſt, per artes & fraudes innumeras Impoſtorum ψευδολόγων, qui qualemcunque pietatis & humilitatis ſpeciem per hypocriſim ſuam præ ſe laturi ſunt, intus tamen nihil minus ſunt futuri, quàm quod videbantur, cauteriatam quippe conſcientiam ſunt habituri, id eſt, parum ſanam, pollutam & contaminatam, & impuriſſimis criminum, quorum conſcii ſibi ſunt, notis veluti quodam cauterio inuſtam, atque adeò duram, calloſam & ἀναίσθητον. Quò ſpectat etiam quod apponitur, de *prohibitione matrimonii*, & *interdictione ciborum*, quæ fieri debuit ab iſtis ψευδολόγοις, ut preſſiùs deſignetur character eorum, qui tales doctrinas introducturi erant; Et ita oſtendatur non modò Legem Cœlibatûs & Jejuniorũ, inter eas doctrinas meritò reponi, quæ dæmonem autorem habent, & divinæ inſtitutioni repugnant. Sed à talibus hominibus potiſſimùm invectas eſſe in Eccleſiam Chriſtianam. Ut ſanè eventus vaticinio apprimè reſpondit. Notum quippe Idololatriam in Eccleſia ortam eſſe eodem tempore, quô Legem cœlibatûs & vitæ monaſticæ, & iiſdem authoribus, Paulo ſcilicet & Anthonio, Monachorum Patriarchis in quarto ſeculo.

XXI. Nihil autem opus eſt diu immorari in vaticinii iſtius complemento inveſtigando, cùm res ipſa clamet, quæcunque de apoſtaſiâ iſtâ noviſſimorum temporum à Paulo dicuntur, in Eccleſia Romana deprehendi: Tam quoad defectionem à fide, ſpiritus erroneos, doctrinas Dæmoniorum in multiplici idolomania, quæ in ea obtinet, quàm quoad hypocriſim falſiloquorum, qui cauteriatam habent conſcientiam, & qui Leges Cœlibatûs & Jejuniorum introduxerunt. Quæ omnia non in alium quàm in Pontificem, & Eccleſiam Romanam quadrare certum eſt. Nobis ſanè conſtat tribui non poſſe, qui nec à fide ſemel Sanctis traditâ defecimus, nec doctrinas

Disput. VII.

erroneas & idololatricas induximus, nec conjugium cuiquam interdiximus, nec usum ciborum vetuimus. Sed de Adversariis quis dubitet? quos ista præstare clarum est. Nec juvat eos, quòd alii etiam Hæretici, in quos Apostasiæ istius invidiam derivare solent, putà, Tatiani, Encratitæ, Marcionitæ, & Manichæi, matrimonium & ciborum quorundam usum damnârint. Nam accusatio aliorum, ipsos excusare non poterit, nisi ostendant se nec matrimonium, nec cibos vetare: præterquàm quòd Textus Pauli aliò respicit, quàm ad veteres illos Hæreticos, quia loquitur de Apostasiâ, quæ *novissimis Temporibus* demum oritura esset, non primis illis Ecclesiæ Christianæ seculis. Deinde agit de iis, qui potestatem habituri erant jubendi abstinentiam à cibis, & prohibendi matrimonium; At Hæretici isti docere quidem poterant & damnare talia; sed non poterant jubere, non cogere, quod faciunt Pontificii. Nequicquam etiam hìc opponitur, Paulum loqui tantùm de quibusdam, τινὲς, inquit, ἀποςήσονται. Nam præterquàm quòd Apostolus potuit respicere ad initium & primam istius Apostasiæ periodum, in qua certum paucos adhuc istis falsis doctrinis fuisse imbutos: Constat pronomen hoc non excludere multitudinem, sed tantùm universalitatem, ut innuatur non omnes absolutè & sine exceptione istius apostasiæ reos fuisse, quia Deus suos semper habet, quos ab errore immunes servat. Talem usum esse in Scripturâ istius pronominis patet ex variis locis, ubi τινὲς pro multis ponuntur, Jo.6.60. collato cum 64. Rom. 11.17. colla. cum ѱ.32. 1.Cor.10.7.8.9. collato cum Exo.32.3. Num.14. 1. & 25.4.

2. Character, Christi Adversarius.

XXII. Ex hac porrò Apostasia oriuntur duo alii Characteres Antichristi à Paulo notati: *Oppugnatio* Christi, & *Elatio*, quòd sit ὁ ἀντικείμενος, καὶ ὁ ὑπεραιρόμενος, *Hostis*, & *Æmulus*. Hostis debuit esse Christi, qui ejus doctrinam oppugnaret, sed non apertus & patens, qui γυμνῇ, quod aiunt, κεφαλῇ Christum impeteret; sed dissimulatus & latens, qui dum se ἀντὶ χριςοῦ esse profitetur, revera Α'ντίχριςον se proderet, & sub prætextu vicariatûs authoritatem Domini sui usurparet, & eum de Solio deturbaret. Hinc Apostasia ista vocatur μυςήριον τῆς ἀνομίας, & in fronte Babylonicæ meretricis inscriptum est nomen *Mysterium* Apoc.16.5. quia mystica debuit esse Antichristi impietas, id est, *pietatis nomine palliata*, ut bene habet Glossa; quia per cuniculos in Ecclesiam irrepere debuit, & in ea specioso Religionis & pietatis obtentu, dominium suum stabilire. Quò spectat etiam aureum Babylonicæ meretricis poculum, quô homines superstitionibus, sub specioso prætextu pietatis, mandatis, & mysteriorum nomine commendatis dementat. Propterea proponitur veniens, *cum omni fraude iniustitiæ, sive iniquitatis seductione* 2. Th. 2.10. Tanquam πλάνος *Impostor* & *Seductor* 2. Joan. 7. qui oculatissimis etiam possit imponere, qui incolas terræ debeat seducere. Apoc.

Apoc. 16.5.

2.Thess.2.10. 2.Joan.7.

13.

13. qui sit ψευδόλογος ἐν ὑποκρίσει 1. Tim. 4. 1. Atque adeò qui callidâ pietatis simulatione & Christianismi professione faciliùs homines seduceret, & à Christo abduceret. Nam si aperto Marte Christum oppugnaret, quis non statim Christi hostem agnosceret? Quodnam hîc esset mysterium, quænam sapientia, agnoscere Antichristum? Ita Antichristus, non manifestus Christi hostis esse debuit, sed occultus & clandestinus, qui sub nomine Christiano Christum oppugnaret, & sub *cornibus Agni* Draconis blasphemias eructaret. Quomodo proditoribus & Apostatis, qualis est Antichristus, in more positum est, Regis sui nomen & authoritatem præ se ferre, ut subditos faciliùs decipiant, Pseudoprophetis, qui lupi sunt rapaces, ovium pelles inducere, & Satanæ in Angelum lucis, & ministris ejus in ministros justitiæ se transformare.

DISPUT. VII. *1. Tim. 4. 1.* *Apoc. 13. 11.* *2. Cor. 11. 14. 15.*

XXIII. Pontificem autem talem esse Christi *Adversarium*, quis negare sustineat, dum mysterium hoc iniquitatis δὶς διὰ πασῶν oppositum mysterio pietatis, attendit. Nec opus est multis hanc oppositionem demonstrare, quæ in antecedentibus tum quoad fidem, tum quoad cultum, tum quoad regimen abundè probata est; quod ulteriùs posset ostendi ex recensione innumerorum errorum tam veterum quàm novorum, quibus se Apostatam esse luculenter testatur. Sed sufficiat nunc observâsse, quomodo Christo adversetur quoad ejus *Officium Mediatorium*, tum in genere per alios Mediatores & Intercessores, quos illi adjungit, tum in specie quoad *Prophetiam* per Traditiones ἀγράφους, & authoritatem infallibilem, quam sibi vendicat. Quoad *Sacerdotium* per Sacrificium Missaticum & Satisfactiones humanas. Quoad *Regnum* per potestatem & Imperium quod usurpat in terris. Ita autem Christo adversatur, ut non sit aperta oppugnatio, qualis est Judæorum aut Mahumetanorum; sed μυστηριώδης & occulta, larvâ Christianismi velata, & sub prætextu Vicariatûs. Quod diffiteri non possunt Adversarii, qui pertendunt, ideo Papam non posse Antichristum dici, eò quòd nomen & Religionem Christi, se autem ejus servum & vicarium profiteatur; Quasi non possit Christum verbis profitendo reipsa abnegare, & sub pietatis velo, impietatis venenum propinare.

XXIV. III. Antichristus debuit ita esse ἀντικείμενος Christum oppugnando, ut debuerit etiam esse ὑπεραιρόμενος ejus gloriam æmulando, & ei se conferendo, imò etiam præferendo, sic enim Paulus 2. Thessal. 2. 4. ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ὡς Θεὸν καθίσαι; *Qui est contrarius & se extollens super omnem qui dicitur Deus aut Numen, adeò ut in Templo Dei sicut Deus sedeat, præ se ferens se esse Deum.* Sensus est, Hominem illum peccati, Filium perditionis, eò superbiæ perventurum, ut terræ filius cùm sit, se efferat super id omne, quod dicitur Deus, id est, tum super *Reges* & Principes,

3. Character, Æmulus Christi. *2. Thess. 2. 4.*

DISPUT. VII.

Pſ. 82. 1. 6. Joan. 10. 34.

qui in Scripturis Dii vocantur Pſal. 82. 1. 6. Joan. 10. 34. tum ſupra Auguſtam illam *Imperatorum* Maieſtatem, qui σεβαστοὶ olim vocabantur, ut ſæpe in Numiſmatibus Auguſti occurrit, quare autem dictus ſit σεβαστὸς, docet Dionis abbreviator; *volebat*, inquit, *Romulus vocari, ſed invidiæ declinandæ causâ, ne Regis ullius nomen affectum videretur, malui dici Auguſtus*, ὡς πλεῖόν τι ἢ κατ' ἀνθρώπους ὤν, πάντα γὰρ τὰ ἐντιμότατα καὶ ἱερώτατα Αὔγουστα προσαγορεύεται ἐξ οὗπερ καὶ σεβαστὸν αὐτὸν ἑλληνίζοντες προσεῖπον ὥσπερ τινὰ σεπτὸν, *Tanquam aliquid eſſet ſupra hominum conditionem, nam quæ in honore & cultu ſunt, ea Auguſta vocantur, unde qui Græciſabant* σεβαστὸν *vocabant, quaſi ſanctum Dei*. Dio. lib. 53. Nec ſuper eos tantùm Antichriſtus ſe efferre debuit, qui in terris vocantur Dii., Sed & ſuper eos, qui in cœlis divi indigitantur, *Angelos* & Sanctos, Imò eousque, ut in Templo Dei ſedeat tanquam Deus, ſupremam, univerſalem, ac planè divinam in Eccleſia poteſtatem ſibi vindicans; & ita ſe gerens, ac ſi Deus eſſet in terris.

XXV. Quòd ſi à Theſi ad Hypotheſim deſcendimus, cui aptiùs iſta quadrant quàm Pontifici, in Primatu & Dominio tum temporali, tum ſpirituali, quod ſibi arrogavit? Quis neſcit, eum ſupra Reges & Principes, imò ipſos Imperatores ſe efferre, dum ſibi ius arrogat eos inſtituendi, & deſtituendi ad libitum, abſolvendi ſubditos illorum à Juramento fidelitatis, & ipſorum Regna ad alios transferendi? ut fusè oſtenſum Diſp. V. Nonne ſe effert ſupra Angelos, quorum ſe judicem conſtitutum eſſe jactitat, qui habeat jus illis imperandi, cui ſubeſſe teneantur? *Innocentius IV.* in C. Canonum, *Conditori Canonum & Vicario Creatoris ſubdita eſt omnis creatura, eius poteſtas eſt maior omni poteſtate creatâ, ſe extendens ad cœleſtia, terreſtria, infernalia, ut ei genua cuncta curventur* &c. Anton. ſumm. p. 3. l. 22. c. 5. *Clemens VI.* in Bulla ſuper Anno Iubilæo beatis Angelis mandat, ut animas eorum, qui poſtquam peregrinandi causâ Romam venire propoſuiſſent, in via fortè confeſſi morerentur, in cœlum rectà transferrent, *Prorſus mandamus Angelis Paradiſi, quatenus animam à Purgatorio penitus abſolutam in Paradiſi gloriam introducant*, apud Balæum in vita Clementis VI. Nonne ſe effert ſupra *Sanctos*, quando eorum ἀποθέωσιν à ſe pendere vult, ut quos velit vel catalogo Sanctorum adſcribere poſſit, vel ex hoc libro vitæ diſpungat? atque ita Papa *Deus* Pontificiorum *Deificus*, ut Tertulliani verbum uſurpem, pro arbitrio ſuo, non modò de veneratione & honore, qui Sanctis debetur, ſed etiam de ſanctitate & divinitate ſtatuit, *ut niſi homini Deus placuerit, Deus non ſit*, ut ait *Tertullianus* Apol. c. 5. Quòd ſi cætera Eccleſiæ Romanæ σεβάσματα attendimus, Imagines Crucis, Reliquias Sanctorum, Altaria, Sacramentum ipſum Altaris, quod vulgò *Corpus Domini* dicitur; Nonne ſe ſuper illa effert, quando eorum conſecrationem

tionem & cultum à se pendere contendit? Et ita ea consecrat, ut honori suo inserviant, atque ut ita dicam famulentur: Hinc Imago Crucis in Processionibus, Pontifici, ut ejus Insigne honoris, præfertur, & ipse Deus missaticus jumento ante ipsum vehitur ex *Carem.* lib. 1. dum ipse humeris Principum sublimis effertur.

XXVI. Verùm hæc levia sunt, præ superbia, quâ se gerit pro Deo, sedens in Templo Dei ut Deus, & ostentans se esse Deum. Licèt enim vix credibile sit dari posse hominem, qui eò usque dementiæ procedat, ut se gerat pro Deo, & nomen & authoritatem Dei atque honorem sibi arroget; Inventus tamen est, qui & nomine & re se pro Deo gerit, quatenus denominationes soli Deo proprias, & honores debitos, non tantùm tribui sibi permittit, sed & imperat. Et ad *Nomina* quidem quod attinet, negari non potest, passim in Pontificiorum Scriptis *Papam Deum* vocari: ut suprà jam visum Disput. III. Glossa Juris Canonici Extr. Joan. XXII. expresse *Papam Dominum Deum nostrum* vocat; Nicolaus Papa, ut à Gratiano citatur Dist. 69. cap. 7. *Satis evidenter ostenditur à seculari potestate, nec ligari prorsus, nec solvi posse Pontificem, cùm nec Deum posse ab hominibus judicari, manifestum sit.* Stapleto. in Præfat. ad Gregor. XIII. Princip. Doctrin. *Papam optimum, maximum, & supremum Numen in Terris nominat.* P. Blond. l. 3. Romæ instauratæ, *Omnes Principes orbis terrarum*, inquit, *Pontificem ut Deum summum honorant & colunt.* Unde apud Canonistas passim legas voces istas impias; *Quòd sententia Papæ, & sententia Dei sit una sententia. Unùmque tribunal inter Deum & Papam, Quòd nulla possit esse ab eo ad Deum appellatio, quia una sit Curia Dei & Papæ, Quia Pontifex tanquam Deus judicat, ideo nihil contra ejus sententiam opponi possit.* Augustin. Triump. quæst. 6. 1. Tiber. Deci. vol. 3. respon. 14. num. 57. Menoch. conf. 51. num. 13. *Quòd divinam habeat dignitatem. Quòd, quicquid vel approbat vel reprobat, id omnes vel approbare vel reprobare debeant.* Gloss. dist. 19. *Quòd nemo ei debeat dicere quid facis? Etiamsi innumerabiles populos unà secum in infernum præcipites adducat.* Dist. 40. *Quòd omnes mortales sibi habeat subditos, omnisque ei subsit humana creatura.* Extra. De Maior. C. Unam sanctam, & innumera id genus, quæ referre longum nimis foret. Nec ad excusandas impias istas blasphemias dici potest, esse oratorias aut panegyricas ὑπερβολὰς, quæ pro dogmatibus non sint sumendæ. Nam præterquàm quòd istæ à Doctoribus maximè approbatis sunt profectæ, & ipsorum Conciliis, Iuri Canonico, & libris usualibus insertæ, Quis nescit, talia Elogia Papis tributa fuisse ab eorum adulatoribus, illis non modò non invitis & recusantibus, sed

Disput. VII.

approbantibus, nec unquam ea curâsse tanquam blasphema & Christo contumeliosa ex libris suis deleri, cùm tam seduli sint in bonis authoribus per Indices suos Expurgatorios mutilandis. Ut verò Dei nomen sibi vindicant', Ita & Christi Domini titulos & attributa sibi arrogant. Nec diffitetur *Bellarminus* de Concil. Authorit. l. 2. c. 17. *Nomina omnia*, inquit, *quæ in Scripturis tribuuntur Christo, unde constat eum esse supra Ecclesiam, eadem omnia tribuuntur Pontifici.* Hinc si Christus dicitur *Caput, Sponsus, Fundamentum, supremus Pastor Ecclesiæ, Principium fidei, Dominus domûs Dei, Leo de Tribu Iuda, Radix David* &c. Apud omnes est in confesso, hæc Pontifici non minùs tribui. Frustrà hìc opponitur, Papam nihilominus se *Servum servorum* vocitare; Quid enim juvat fictâ humilitate se Servum servorum dicere, si reipsa Domini Dominorum authoritatem intolerandâ superbiâ sibi arrogat? Quò spectat Trevirensis Præsulum querimonia de Nicolao apud Aventi. Annal. 4. *Tu Pontificis quidem personam præ te fers, at tyrannidem agitas, sub habitu Pastoris lupum sentimus. Titulus parentem mentitur, tu te factis Iovem ostentas. Cum sis servus servorum, Dominus Dominorum esse contendis* &c.

XXVII. Sed parum esset nomina tribui, nisi reipsa authoritatem & potestatem soli Deo & Christo propriam sibi vindicaret: Verùm quis ambigendi locus esse potest, post ea quæ præstare solet, & quæ ipsi vulgò tribuuntur? Annon ille se gerit pro Deo, qui gloriatur se omnem potestatem consequutum in cœlo & in terra? Qui jus habeat condendarum legum & imperandarum conscientiis? Qui se infallibilem & ἀναμάρτητον jactet, Scripturæ Sacræ Interpretem summum, & supremum Controversiarum Judicem, à quo non liceat provocare? Qui ex peccato possit facere non peccatum, & contrà, & absolutâ potestate possit quicquid vult? Annon se gerit pro Deo, qui se totius Orbis Dominum & Monarcham jactat, qui triplex Regnum obtinet, cœlestium, terrestrium, & subterraneorum, In cujus signum Tiara Papalis triplici Coronâ ornata est, quod *Regnum* appellatur? Qui summum habeat in Reges & Principes, & Imperatores ipsos Imperium, & in Spiritualibus & in Temporalibus, ut possit ipsos de Solio deturbare quandocunque libuerit, & Regna transferre? Annon se effert etiam supra Deum, Qui Scripturæ Authoritatem omnem à sua suspendit, Qui jus sibi tribuit dispensandarum & abrogandarum Legum divinarum & humanarum, ut in juramentis & votis, in gradibus consanguinitatis, & in plerisque Legis præceptis', imò possit dispensare contra authoritatem Apostoli, quia sit major Apostolo, Imò contra Vetus Testamentum, eò quòd sit major omnibus ejus authoribus? Qui Mandata Christi varia abrogat, opposita illis introducit, & dispensandi de institutis Christi facul-

facultatem sibi transcribit? Qui denique peccata in se & Regimen suum admissa majoribus pœnis plectit, quàm admissa in Christum? Quid est verò pro Deo se gerere, si hoc non est? DISPUT. VII.

XXVIII. Ita Pontifex verè se prodit, ἄνθρωπον ἁμαρτίας, υἱὸν ἀπωλείας & ἄνομον, *Hominem peccati, filium perditionis, exlegem*, quod Paulus Antichristo tribuit ✝. 3. *Homo* quidem *peccati* rectè dicitur, tum quia ipse peccator est insignis, licèt *Sanctitatis* titulum usurpet, nec dissimulant Pontificii Scriptores, dum gravissima Paparum scelera describunt, tum quia aliis est peccandi author. *Filius* etiam *perditionis* non modò *passivè*, quia perditioni devotus est instar Judæ, qui osculo prodidit Dominum, Joan. 17. 12. sed & *activè*, quia alios in idem perditionis barathrum secum abducit, adeoque & אבדון & ὁ Ἀπολλύων κατ' ἐξοχὴν Apoc. 9. 11. Denique ὁ ἄνομος antonomasticè qui *Exlegem* se ostendit, omnibus scilicet legibus solutum, qui à nemine judicandus sit, licèt de omnibus judicet, qui sibi licere putat quicquid libet, ut sua illi pro lege sit voluntas, ut nec in personam, nec in facta ipsius omnino sit inquirendum; sed acta illius qualiacunque pro licitis, & ipse qualiscunque, non modò pro sancto, sed etiam pro sanctissimo, imò ipsâ *sanctitate* habeatur, *Papa legi non subjacet ulli*, inter casus Papales apud Hostiensem, *Habet Potestatem eminentissimam, plenissimam, absolutam & illimitatam, cui nihil resistit, per quam omnia super jus, extra jus, & contra jus potest, quia est quasi Deus in terris* &c. *Tiber. Deci.* l. 3. resp. 14. *Bertachi* repert. dictione Papa, Glossator Gratiani Causa 9. Quæst. 3. Canone *Nemo. Concilium non potest Papam judicare: Unde si totus mundus negotiaret in aliquo negotio contra Papam, videtur quòd sententiæ Papæ standum esset.* Quia ut in illo Canone legitur, *Neque ab Augusto, neque ab omni Clero, neque à Regibus, neque à Populo Iudex judicabitur.* Unde impia illa quidlibet audendi libido. Dist. 40. Canone. *Si Papa. Hujus culpas istic redarguere præsumit mortalium nullus, quia cunctos ipse judicaturus, à nemine est judicandus.* Apoc. 9. 11.

XXIX. Ad istam Antichristi ἀνομίαν, pertinet etiam fœda *Idololatria*, cujus reus esse debuit, & propter quam ejus sedes nomine *Meretricis, scortationum matris* indigitari solet apud Joannem. Quia verò hanc sedi Romanæ justissimè impingi Disp. II. III. & IV. probavimus, non est, quòd actum agamus. Pergimus ad *Quintam* notam, quæ *Numerum & Characterem* Bestiæ spectat, de quo Apocal. 13. 16. 17. *Et facit omnes*, inquit Joannes de secunda Bestia, *parvos & magnos, divites & pauperes, liberos & servos, ut det iis Characterem in manu sua dextera, aut in frontibus suis, & ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habeat Characterem, sive nomen Bestiæ, sive numerum nominis ejus; Hic sapientia est, qui intelligentiam habet computet numerum Bestiæ, numerus enim hominis est,* 5. Nota, Character & numerus. Apo. 13. 16. 17

Disput. VII. *est, & numerus ejus 666.* Nolo jam penitiùs inquirere, quid per priorem Bestiam intelligendum sit, An Imperium Romanum vetus sub Imperatoribus Paganis, ut non paucis placet. An verò Imperium Antichristi, quod postea pleniùs describitur, ut aliis plerisque videtur. Quod Bellarminus agnoscit lib. 3. de Ponti. cap. 15. *Idem*, inquit, *Antichristus per duas bestias exprimitur, per unam, ratione regiæ potentiæ & tyrannidis, quâ coget homines violenter, per alteram, ratione magicæ artis, quâ callidè homines seducet.* Hoc tantùm observâsse sufficiet, tanquam extra controversiam positum; Posteriorem *Bestiam ex terrâ ascendentem* Antichristum designare, non tam respectu potestatis temporalis, & ut Monarcham & Principem terrenum, quàm ratione potestatis spiritualis, & ut Pseudoprophetam & Seductorem, quod notat Bellarm. loco citato, qui debuit *Characterem* imprimere in fronte & dextera suis omnibus & singulis, nullo prorsus excepto, cujuscunque fuerint gentis, conditionis, sexûs, & ætatis, quo quasi symbolo & tesserâ solenni suæ in universos potestatis, adoratores omnes suos insigniet. In quo Diabolus, ut Dei simia Christum imitatur; Ut enim Christus dicitur suos omnes *Apoc. 7. 4.* signare in frontibus sigillo Dei cap. 7. ut hâc notâ à filiis seculi discernerentur; Ita Bestia suos sectatores, aliquo etiam Charactere obsignare voluit.

XXX. Quis autem sit *Character* iste dissentiunt Interpretes, Certum est quidem Spiritum Sanctum hîc alludere ad Veterum morem, qui stigmate notabant in manu, vel qui militiæ nomen dabant, Unde apud Veget. l. 2. c. 5. *milites* dicuntur *scripti victuris in cute punctis*; Vel qui ad publicas operas destinabantur, Vel qui servitio addicti erant, quibus stigmata in fronte inurebantur, non modò ad contumeliam & pœnam, sed & ad distinctionem, ut servi dignoscerentur ex Dominorum suorum stigmate ipsis impresso, & *inscripti* vel *literati* & *στιγματίαι* dicebantur. Verùm non inde sequitur quod vellent Pontificii, esse Characterem visibilem frontibus vel dexteris impressum, quod ænigmatico & Prophetico stylo parum convenit. Sufficit ut tessera aliqua detur illius communionis, sive cum *Dionysio Carthusiano & Alberto magno* intelligamus *Vitæ & Doctrinæ Antichristi Conformitatem*, sive cum *Thoma professionem illiciti cultûs*, quâ Antichristi sequaces ab aliis distinguantur, & quâ se ei tanquam Sacramento militari & voluntariâ servitute subiiciant, ad ipsius authoritatem subeundam & promovendam professione & opere. Eò enim refertur, quod de Charactere impresso *fronti* & *dexteræ* dicitur, *in fronte* propter professionem, *in manu* propter operationem. Ut *Augustin.* de Civit. Dei lib. 20. cap. 9. *Primasius* in Apoc. c. 13. & alii notant: Quomodo Chri-
2. Tim. 2. 19. stus suos obsignat; partim charactere interno, Spiritu scilicet &
Eph. 4. 30. fide per charitatem efficaci 2. Tim. 2. 19. Ephes. 4. 30. partim externo,

externo in fronte Ezech. 9. 4. Apoc. 9. 4. per fidei *professionem*, In manu per *operationem*, ut profitentes publicè veritatem, non pudeat ipsos Evangelii Rom. 1. 16. DISPUT. VII. Ezech. 9. 4. Apoc. 9. 4.

XXXI. Quo posito, non difficile est *Characterem* istum apud Pontificios invenire. Nam ut nihil dicamus de *Signo Crucis*, quô perperam Pontificii à Reformatis volunt jam dignosci, quod manu dexterâ fronti solent imprimere. Nihil etiam de *Confirmationis Chrismate*, quod omnes debent ab Episcopo suscipere in fronte, & cuius tantam esse necessitatem dicunt, ut *Christianus nunquam esse possit, qui Confirmatione Episcopali non fuerit Chrismatus*, De Consec. dist. 5. A. Ut Ieiun. Nihil etiam de *Sacramento Ordinis*, in quo Character dicitur imprimi per unctionem in capite & manu dextrâ, qui vocatur *indelebilis*, absque quo nullum possideri potest Beneficium. Quis nescit neminem in communionem Rom. recipi posse, qui Papæ non subiiciatur, ita ut illi subesse sit de necessitate salutis? Quò spectat professio fidei Romanæ à Pio IV. edita, quâ novum Symbolum Romanum, quô tanquam Charactere insigniuntur Romani, & per quod solemne obsequium tenentur Papæ vovere & promittere, ex Decreto Concilii Tridentini, continetur in Bulla Pii IV. super forma Iuramenti Professionis fidei, de qua supra Disp. I. *Ego N. firma fide credo & profiteor* &c. Qui ergo tali juramento se obstringit; Qui expresse profitetur subjectionem & fidem Papæ & communionem cum eo; Qui Religionis cultum observat juxta Traditiones Romanæ Sedis, quales sunt Sanctorum, Imaginum, Reliquiarum cultus, Adoratio Crucis & Eucharistiæ, frequentatio Missarum, Peregrinationes ad loca sancta *&c.* is Characterem Romanum habet. Quo sensu Author 2. lib. Maccab. cap. 4. v. 10. observationem rituum Gentilium vocat τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, *Græcanicum Characterem*, quô scil. Religio Græca seu Gentilis dignoscebatur. Ita *Professio Papismi*, ad quam suos omnes stipulatione communi, vel juramento singulari obstringit Papa, bene *Character Latinus* dicitur. 2. Macab. 4. 10.

XXXII. Quod verò dicitur Antichristus prohibiturus, *ne quis emat vel vendat, qui non habuerit characterem*, suam etiam in Regno Pontificio veritatem ita clarè obtinet, ut non tam ista prædictio rei futuræ, quàm historia jam gestæ videri possit. Testis hîc nobis sit *Gregorius VII.* qui author Guliel. Conquestori fuit, *ne aliquem in sua potestate aliquid emere & vendere permitteret, quem Apostolicæ Sedi inobedientem deprehenderet*, apud Bertold. append. ad Herm. Contr. anno 1084. *Alexander III.* qui in Synodo Turonensi contra eos, qui se à subjectione Rom. Sedis subduxerant, decernit, *ne ubi cogniti fuerint, receptaculum quisquam eis in terra sua præbere, aut præsidium impertiri præsumat, sed nec in Emptione, aliqua cum iis communio habeatur* &c. apud Guliel. Neubrig. re-

DISPUT. VII.

rum Anglic. l. 2. cap. 15. Item in Conc. Later. contra Albigenses habitô, *Eos & defensores eorum & receptores anathemati decernimus subjacere, & sub anathemate prohibemus, ne quis eos in domibus, vel in terra sua tenere vel fovere, vel negotiationem cum iis exercere præsumat* Decret. Greg. l. 5. t. 7. c. 8. Martinus V. optimus hujus oraculi interpres & πρακτὴρ in Bulla Damnationis errorum Wiclefi & Husi annexâ Actis Concilii Constantiensis districtè prohibet, *ne hujusmodi homines domicilia tenere, Larem fovere, contractus inire, negotiationes & mercantias quaslibet exercere, aut humanitatis solatia cum Christi fidelibus habere permittantur.* Talis fuit Bulla Pauli III. adversùs Henricum VIII. Angliæ Regem, quòd Pontificis jugum excusserat, Christianis omnibus interdicentis, *ne cum Henrico ejúsque Subditis commercia haberent, aut contractus inirent* &c. Sic comprobata est etiam ad literam veritas hujus Prophetiæ juxta Carthusiani expositionem, *Christiani*, inquit in hunc locum, *tunc*, id est tempore Antichristi, *velut excommunicati vitabuntur, Et mutuò vendere ac emere non licebit apertè, nisi signatis Charactere Antichristi.* Notum quinetiam hæc apud Pontificios obtinere hodie, & factis ipsis nimis comprobari cruda dogmata. *Licere hæreticum bonis suis spoliare*, Caus. 15. quæst. 4. Glossa, *Patrem filium hæreticum teneri exhæredare. Propter hæresim patris filios esse sui iuris. Uxorem viro hæretico benevolentiam reddere non teneri*, apud Simanchum, *Subditis licere Domino hæretico negare obsequium. Non licere Christianis tolerare Regem hæreticum, si conetur ille pertrahere subditos ad suam hæresim.* Apud Bellar. lib. 5. de R. P. cap. 7. Hæreticus autem illis est, quilibet vel maximè Orthodoxus, cujus fides cum Papæ, & Ecclesiæ Rom. fide non conspirat.

Nomen & Numerus Bestiæ.

XXXIII. Characteri additur *Nomen*, & *Numerus Bestiæ*. Quomodocunque autem intelligatur, sive exegeticè & copulativè, ut tria ista jungantur, tanquam tria nomina ejusdem rei, ut posterius sit ἐξηγητικὸν prioris: ut non paucis placet, & videtur satis clarè insinuari loco citato cap. 17. 13. ubi ista conjunguntur, *nemo potest emere vel vendere, nisi qui habuerit* τὸ χάραγμα, ἢ τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου, ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, *Characterem, aut nomen Bestiæ, aut numerum nominis ejus*, id est, nomen hunc numerum habens; Unde alibi mentio fit simpliciter characteris cap. 14. 9. vel characteris nominis bestiæ ✝. 11. vel characteris & numeri nominis cap. 15. 3. Sive *distinctè*, quasi res diversæ, ut aliis magis probatur, & *Character* quidem in genere notet professionem cultûs Antichristiani; *Nomen* verò propriam Bestiæ appellationem, quâ Bestia ab aliis bestiis distinguatur, *Numerus* verò *Nominis* nomen tali numero expressum. Certum est rem eòdem redire, nimirum ut proponatur nota singularis Antichristianismi, prout professione, nomine, & numero isto designatur. *Nomen* autem hoc non proprium & personale

notat,

notat, sed mysticum seu Gentilitium & commune, quod non aliud est quàm nomen *Romani* seu *Latini status*, cuius ultimum Caput debuit esse Antichristus; de quo dubitari non potest, si Nomen istud numerum Bestiæ comprehendat; Numerus dicitur *numerus Nominis*, quia literæ, ex quibus nomen constat, numerum illum complectuntur, juxta Hebræos & Græcos, qui literis suis, pro numerorum notis sæpe utuntur. Dicitur etiam *numerus hominis*, vel quia ejus computatio hominibus est nota, & inter eos non rarò usitata, quam humani ingenii vis assequi possit, quomodo *mensura hominis* Apoc. 21. 17. est quæ hominibus usitata est, & obvia, & *calamus hominis* Isa. 8. 1. qui ab hominibus usurpatur & intelligitur. Vel quia hominis intellectum habentis proprium est numerare. Exprimitur autem *Nomen* hoc, & *Numerus*, vel tribus vocibus integris, ἑξακόσιοι ἑξήκοντα ἕξ, ut habet Regium exemplar *Montani*, vel tribus numeralibus χ, ξ, ϛ, quarum χ Græcis notat 600. ξ. 60. ϛ. 6. ut numerus totalis sit 666. Quam computandi rationem non modò Nostri sequuntur, sed & Pontificii ferè omnes, Unde *Suarez*, lib. 5. cap. 19. num. 11. *De nomine Bestiæ omnes docent tale futurum esse, ut ex literis constat, quæ ad rationem numerorum juxta Græcæ linguæ consuetudinem redactæ numerum 666. contineant.* Nec recens est iste computus, quando *Irenæus* ipse Polycarpi discipulus, testatur lib. 5. c. penult. *eos, qui Ioannem de facie ad faciem viderant, docuisse, quòd numerus nominis Bestiæ secundum Græcorum computationem, per literas, quæ in eo sunt, sexcentos habebat & sexaginta sex.*

DISPUT. VII.

Apoc 21. 17. Isa. 8. 1.

XXXIV. Licèt autem difficile fuerit ante adventum Antichristi mysterium Numeri istius assequi, ut Irenæus fatebatur rem arduam esse ante Prophetiæ complementum certò statuere quod illud nomen sit, *certiùs & sine periculo esse affirmando sustinere adimpletionem Prophetiæ, quàm suspicari & divinare nomina qualibet.* Interim non obscurè colligi potest, ex rerum eventu, si receptam & communem computandi rationem per literas numerales sequamur. Nolumus hîc immorari in recensendis & refellendis variis Interpretum sententiis, qui numeri istius mysterium conati sunt aperire, Obiter tantùm notamus parum appositam & planè alienam videri nobis eorum sententiam, qui volunt istud nomen & numerum Bestiæ non tam in literis, quàm in doctrinis consistere, nec tam literalem computandi rationem respici, quàm res, doctrinas & praxes Antichristianas, ex quibus Bestiæ sive Antichristi sequaces dignoscuntur, numerumque finitum poni pro indefinito, eoque magno, ut significetur errores & blasphemias Antichristi nec leves nec paucas esse. Sed longè alienius est Grotii commentum, qui pertendit hoc loco designari *Trajanum* cujus nomen notissimum erat *Ulpius*, ΟΥΛΠΙΟΣ, quod nomen facit numerum 666. Si in fine scribas non Σ quod valet ducentos, sed ϛ

DISPUT. VII.

quod pro numero senario semper ponitur. Cur enim Trajanus hîc designaretur potiùs, quàm multi alii Cæsares, qui Trajano pejores fuerunt, & Ecclesiæ nocentiores? Rursus cur tertia potiùs persecutio hîc notaretur, quàm alia aliqua? Tertiò ejusdem est numerus & nomen & character. At character non est Trajani, ut Grotius ipse fatetur, & res ipsa docet. Denique cur numerus hîc quæritur non in nomine *Trajanus*, sed in prænomine *Vlpius*, quod multis commune erat? eoque magis quòd ΟΥΛΠΙΟΣ non valet 666. nam sigma finale quocunque modo scribatur, sive Σ sive σ sive ς sive C semper valet 200. Sic O notat 70. Υ 400. Λ 30. Π 8. I. 10. O. 70. C. 200. quæ summam faciunt 860.

XXXV. Missis ergo istis sententiis, communiorem & vulgò receptam retinemus, quæ Pontificem & statum ac Imperium ejus tectè describi vult. Hoc verò quomodocunque computetur sive græcè sive hebraïcè, ut duæ sunt linguæ, quibus dedit Deus Oracula sua & Prophetias, ac Mysteria sua inclusit, res eòdem redibit. Nam si græcis literis computatio fieri debeat, quod fit valde verisimile, quia græcè scripta est Apocalypsis, & ad Græcos; non aliud convenientius occurrit, quàm nomen Λατεῖνος, ut conjiciebat Irenæus; Si verò Hebraïcis Characteribus nomen istud numerari debuit, erit vel רומיית *Romana* scilicet *Sedes*, vel רמענוש. *Romanus*, ut *Ioh. Foxus* arbitratus est. Quæcunque enim de nomine illo dicuntur, istis nominibus propriè conveniunt. Nam *Romanus* vel *Latinus*, nomen est prioris Bestiæ, & tale, quod Papa, cui omnes aliæ notæ Bestiæ ibidem additæ conveniunt (nimir. quòd tota penè terra eam secuta sit mirabunda, quòd supra capita sua habeat nomen blasphemiæ, quòd loquatur grandia & blasphema, quòd potestatem habeat in omnem gentem & linguam *&c.*) omnibus imponit, quod denique continet numerum 666. ut ex sequenti schemate patet.

λ	30	ר	200	ר	200
α	1	ו	6	מ	40
τ	300	מ	40	ע	70
ε	5	י	10	נ	30
ι	10	י	10	ו	6
ν	50	ת	400	ש	300
ο	70		666		666
ς	200				
	666				

Sic optimè *Pontifex Romanus*, ejúsque *Sedes* designatur. Is enim verè *Latinus* est, qui Latini Imperii Reliquias & Sedem antiquam obtinet,

obtinet, Cultúmque publicum, non alio sermone quàm Latino peragi patitur; nec alio Diplomata & Decreta sua emittit. Imò *Ecclesia Romana* Græcis appellatur *Latina*, & hæc distinctio adeò insignis erat, ut in Generalibus Conciliis Occidentales Patres seu Episcopi, *Latini*, reliqui verò *Græci* discriminatim appellarentur; tam accuratè eventus cum Vaticinio consentit. Sedem etiam ejus Romam esse, res est in propatulo. Ex qua interpretatione commodus oritur sensus, nihil ut opus sit recurrere ad subtile quidem & ingeniosum ac abstrusum Clarissimi *Potteri* inventum, sed nescio an æquè sit solidum, & ex mente Spiritûs Sancti, quô pertendit computum istum fieri debere & numerum inveniri posse per extractionem radicis quadratæ numeri *666*: qui sit numeri 25. per se multiplicati cum fractionibus 41. quomodo numerus 144. qui numerus est Cœtûs virginum & novæ Jerusalem derivatur ex radice quadrata 12. per se multiplicatâ; qui numerus passim recurrit in descriptione Jerosolymæ cœlestis, cui 12. fundamenta, 12. Portæ, 12. Angeli, 12. Tribus *&c.* tribuuntur in Apo. ut numerus 25. in Papatu passim obtinet. Relictâ ergo suo loco sententiâ istâ, sufficit ad institutum nostrum, numerum Bestiæ præcisè inveniri in nominibus prædictis. DISPUT. VII.

XXXVI. Frustrà Bellarm. & alii hîc reponunt, nomen *Latinus* ut significat *Romanum*, non scribi per ει, sed per simplex Iota, & tunc non reddere illum numerum. Nam præterquàm quòd Irenæus, qui Græcè procul dubio meliùs novit, & Græcè etiam scripsit, hoc habet, Λατεῖνος *nomen*, inquit, *valde verisimile est, quoniam verissimum Regnum hoc habet vocabulum, Latini enim sunt qui nunc regnant*; jamdiu observatum est, Græcos literam ι. in Diphtongum ει convertere solitos fuisse, quum eam ante ν producebant, ut Ἀντωνεῖνος, Σαβεῖνος Λατεῖνος, *Antoninus*, *Sabinus*, *Latinus*, ut Celeb. Scaliger notat animadv. in Euseb. Chron. p. 106. Et notum est Veteres Romanos, pro ι. longo quô nunc utimur, Diphtongum ει usurpâsse, ut *queis*, *preimus*, *capteivei*, apud Plautum, *&c.* sic in Ennio, *Quamprimum Caseei, populei tenuêre Lateinei.* Non meliori cum ratione additur, multa alia nomina dari, quæ eundem numerum exhibent, ut Τειταν, Λαμπέτης, Εὐάνθας, ὁ Νικητὴς & sim. Nam nos non ex solo nomine Bestiæ argumentamur, sed ex nomine aliis Bestiæ notis conjuncto, quod de aliis nominibus dici non potest. Adde quòd solum hoc nomen *Latinus* vel *Romanus* est nomen prioris Bestiæ: frustrà verò quæritur aliud quodvis nomen continens numerum *666*. nisi etiam Bestiæ illius nomen sit. Denique malè pertendit etiam Bellarmin. si *Latinus* sit nomen Antichristi, *debere ei esse proprium, & usitatum maximè, At neque proprium esse nomen Papæ, sed commune, nec usitatum, quia nunquam se Papæ Latinos vocant.* Quia supponit nomen hoc esse debere proprium Antichristi, cùm sit nomen prioris Bestiæ, quæ

Romanum statum designat, ideóque nomen gentile & commune, non proprium.

VI. nota Antichristi, ejus effecta & Miracula.
2. Thess. 2. 9.
Apoc. 13. 13.
Matt. 24. 24.

XXXVII. VI. Antichristi *nota* respicit ejus *effecta* & *opera*, qualia sunt inprimis *Miracula* & *Signa*, quæ illi tribuuntur, *cujus Adventus*, inquit Paulus, 2. Thess. 2. 91. *erit in omni virtute, & signis & prodigiis.* Ita Apocal. 13. 13. *Et faciet Signa magna*, confirmatur ex Matth. 24. 24. *Exorientur Pseudo-Christi & Pseudo-Propheta, edéntque magna signa & prodigia* &c. quod *Bellarminus, Malvenda,* & alii ad Antichristum referunt, Qualia autem futura sint Paulus explicat, quando ea vocat τέρατα ψεύδους *prodigia mendacii*, quod potest intelligi, ut bene observat *Bellarmin.* lib. 3. de Pontifice Rom. cap. 15. *Vel originaliter*, ratione efficientis, quia sunt à Satana mendacii Patre, qui nulla potest vera miracula edere, quod Paulus ibidem notat, dum ait adventum Antichristi *fore cum efficacia Satana in omni virtute & signis mendacii:* Vel *formaliter*, ratione naturæ, quia vel fabulosa erunt & præstigiosa, vel figmenta mendacium hominum, vel portenta fallacium spirituum, unde dicuntur fieri in *conspectu hominum* Apoc. 13. id est, ut apparentia & oculos hominum perstringentia, non solida & vera, ut vera miracula. Vel denique *terminative*, ratione finis, quia ad stabiliendum mendacium tendunt, & sunt comparata, ὅτι πρὸς ψεῦδος ἄγουσι. Non alia enim de causa Antichristus signa ista patraturus est, quàm ut mendaciis suis fidem conciliet, & à Veritate ad Errorem homines abducat, ut *Chrysost. & August.* interpretantur.

XXXVIII. Non difficile verò est complementum apud Pontificios deprehendere, Quis enim ignorat *Miraculorum* ostentationem ab aliquot seculis propriam esse Latinorum; nec ulli jam Religioni præter Papisticam competere; Iudæi enim miraculis destituuntur, Turcæ religionem suam, non virtute miraculorum, sed vi & armis propagandam esse profitentur? Orthodoxi solis miraculis Christi & Apostolorum contenti, alia nulla quærunt. Et quamvis nascenti Ecclesiæ necessarium fuisse usum miraculorum censeant, ut per ea infideles ad fidem converterentur; conversis tamen, & fidem in Ecclesia confirmata profitentibus, miraculis non esse opus credunt, ut *qui adhuc prodigia, ut credat, inquirit, magnum sit ipse prodigium, qui mundo credente non credit*, ut ait Augustinus de Civit. Dei lib. 22. cap. 8. Et qui *propter miracula jam facta non credit, multò minus crederet, etsi alia nova miracula illi proponerentur:* ut bene Stella in Luc. 2. 29. observat. At Pontificii de miraculis suis gloriantur, Imò ea inter præcipuas Ecclesiæ notas reponere solent. Hinc nullus Sanctus apud illos habetur, qui miraculis non inclaruisse dicatur: Nullæ reliquiæ, nulla insigniora simulachra ad quæ peregrinationes fieri solent, quæ miraculorum famâ

famâ non celebrentur. Sed qualiacunque hîc miracula obtrudantur; dicimus esse τέρατα ψεύδους; 1. quia ad erroris & mendacii confirmationem adhibentur, ita ut vel hoc solum falsitatem ipsorum satis possit arguere, licèt de cætero aliquid veri haberent, quia nos abducunt à Christi veritate ad mendacium. 2. Quia maxima ex parte meræ sunt illusiones, imposturæ & præstigiæ vel malorum spirituum, vel impiorum hominum, ad quæstum adornatæ, ut multis exemplis probari posset. 3. Quia si veri aliquid subest, hoc non superat totius naturæ vires, sed referendum est vel ad portenta Dæmonum, vel ad Prodigia Magorum, ut facillimum esset imposturas & vanitatem talium Miraculorum retegere, ut à variis factum est. Sed præstat audire Testes domesticos, qui de gravissima hac fraude conqueruntur. *Aliquando fit in Ecclesia*, inquit Lyranus in Dan. 14. *deceptio populi maxima in miraculis fictis à Sacerdotibus, vel eis adhærentibus, propter lucrum temporale.* Sic Biel in Can. Miss. C. 49. dicit, *Miracula fieri hominibus ad imagines confluentibus, nonnunquam operatione Dæmonum, ad fallendum inordinatos cultores, Deo permittente, exigente talium infidelitate. In Sacramento*, inquit Alex. de Hales in 4. sent. q. 53. *apparet Caro interdum humanâ procuratione, interdum operatione diabolica.* Huc pertinet Melchioris Cani ingenua confessio, qui lib. 2. Loc. Theol. prolixè queritur, res gestas Sanctorum, falsis & commentitiis fabulis contaminari; *Nostri*, inquit, *Plerique vel affectibus inserviunt; vel de industria quoque ita multa confingunt, ut eorum non solùm pudeat, sed etiam tædeat*; addit, tales rationes inventas esse, aut ad quæstum, aut ad errorem, Et post alia multa huc pertinentia subiicit de *Legenda Aurea: In illa*, inquit, *miraculorum monstra sæpius legas, quàm vera miracula, hanc homo scripsit ferrei oris, plumbei cordis, animi certè parùm severi & prudentis.* Hujusmodi multa suppeditant libri Legendarum, Speculum Historiale Vincentii, Antonii, Conformitates Francisci *&c.* Eò pertinent Statuarum in Ecclesiis progressiones, stationes, risus & varii motus, Animarum etiam Lachrymæ, Suspiria, Confessiones, Christi, Mariæ, Apostolorum crebræ visiones, morborúmque fictæ sanationes, & mille mendacia & ludibria hujus generis, quibus ad Regnum suum stabiliendum usus est Pontifex. Hinc enim Idololatria multiplex in Ecclesiam irrepsit; hinc Statuarum adoratio, hinc Missarum celebratio, & vota pro mortuis, Purgatorii flammæ, & Indulgentiarum nundinatio; hinc denique innumerabilium fallaciarum inventio manavit; Et nisi in Pontificiis implenda fuisset Prophetia Pauli, quòd *Deus missurus sit in eos efficaciam erroris, ut credant mendacio* 2. Thess. 2. 11. planè incredibile videretur homines ratione pollentes, & luce Evangelii illustratos, ita dementari potuisse, ut in errores tam fœdos, miraculis tam crassis & putidis abduci se

DISPUT. VII.

pate-

Disput. VII.

paterentur. Huc pertinent *Impostura* & *fraudes*, quibus Pontifices Imperium suum promovere, & confirmare sategerunt, sive in falsandis & corrumpendis Authoribus, sive in Revelationum figmentis, sive in Imposturis circa Sanctos & Reliquias, sive in fabulis innumeris, quibus totus Papatus nititur, ut fusè à Nostris est probatum. *Chamiero* inprimis lib. 16. de Antichristo à cap. 9. usque ad 14. & Celeb. *Iurieu* in Præjudiciis p. 12. 13. 14. & seq.

Crudelitas & violentia.

XXXIX. *Fraudulentiam & Deceptionem* Antichristi in Signis & Miraculis, Excipit *Crudelitas* & *Violentia*, quæ se exercere debuit in Tyrannico imperio, & verorum fidelium Persecutione, secundùm quam describitur per *Bestiam, cui data est potestas bellum faciendi Sanctis, & eos vincendi* Apoc. 14. *per Mulierem ebriam sanguine Martyrum* Apoc. 17. de qua dictum Disp. V. & VI. His adde *Luxum* & *Divitias*, quando per Mulierem *amictam purpurâ & cocco*, & *inauratam auro & margaritis* describitur Apoc. 17. 4. in qua omnes qui habebant naves in mari dicuntur facti divites ex eius copiis 18. 16. 19. Hæc verò ubi meliùs impleta reperias, etiam quoad literam, quàm in Rom. Pontifice; & ejus Curia? Quis potest *Petri patrimonium* attendere, quô & Petro illuditur, & toti Orbi, & Luxum ingentem Aulæ & Curiæ Pontificiæ, Thesauros omni divitiarum genere fœtos, Reditus immensos, & alia id genus, qui non fateri cogatur, non alios meliùs Mulierem illam purpurâ & cocco amictam, quæ se jactat Reginam luctûs omnis expertem, nobis exhibere? Ne jam loquamur de venalitate Officiorum Ecclesiasticorum, de Annatarum, Pallii Episcopalis, Dispensationum, Iubilæorum, Indulgentiarum nundinationibus, de Taxa Cancell. ubi omnia venum exponuntur: aliisque artibus innumeris, quibus opes undiquaque per fas & nefas corradere solet, & totum penè orbem terrarum sibi obnoxium & tributarium facit.

Luxus & divitiæ.

Apoc. 17. 4.

XL. Possent alia plura adhuc addi argumenta ad sententiæ nostræ confirmationem, inprimis quæ ex collatione *Antiochi* & *Antichristi* ex Daniele peti possunt; Sed de his alibi dicendi erit locus, Et quę hactenus allata sunt sufficere possunt, si ritè expendantur, ad evincendum notas eas, quibus Antichristus ejusque Imperium & status nobis à Spiritu Sancto describitur in Scriptura, non alii cuipiam meliùs quàm Pontifici Romano convenire. Qui plura voluerit, consulere potest magna ex Nostris Nomina, & Viros undequaque doctissimos, qui Quæstionem hanc ex professo tractàrunt, & uno ore idem pronuntiàrunt; quales sunt inter cæteros Sereniss. M. Rex Britanniæ *Iacobus*, in Opere suo Regio & Apologià ad Principes. Ill. *Plessæus* in Historia Papatûs, *Whitakerus, Iunius, Danæus, Chamierus, Molinæus, Vignerius, Povvelius, Dovvnanus, Maresius, Medus*, aliique non pauci, & novissimè Eruditissimus Theologus & & de Ecclesia

Dei

Dei in bonâ causâ tuendâ optimè meritus, Frater in Christo conjunctissimus D. *Jurieu* in lib. *Præjudiciorum contra Papatum*, & in *Complemento Prophetiarum* ante annum evulgatô part. 1. ubi hoc argumentum ea accuratione & soliditate exequitur, ut post ejus messem vix ulli spicilegio locus detur. DISPUT. VII.

XLI. Sed ut pressiùs urgeamus Adversarios, libet hîc nonnulla ex ipsis Pontificiis in medium afferre testimonia, qui ingenuè agnoverunt Antichristum in Papa, & ejus Sedem in Sede Romana inveniri. Gregorius I. Pontifex ipse circa annum 600. non obscurè hoc insinuavit adversùs Joannem Constantinopolitanum, qui titulum *Oecumenici* quem Papæ proprium sibi esse voluit, usurpabat, in Epistola ad Mauritium Imperatorem lib. 4. epist. 30. *Ego autem fidenter dico, quòd quisquis se Universalem Sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in sua elatione Antichristum præcurrit, quia superbiendo cæteris se præponit*, &c. Et epist. 36. *Rex superbiæ propè est, & quod dici nefas est, Sacerdotum præparatus est ei exercitus, quia cervici militant elationis, qui ad hoc positi fuerunt, ut ducatum præberent humilitatis.* Circa finem seculi decimi luculentum extat testimonium *Arnulphi* Episcopi Aurelianensis in Synodo Rhemensi, qui miserrimum Ecclesiæ sui temporis statum deflens, *O lugenda*, inquit, *Roma, quæ nostris Majoribus clara Patrum lumina portavisti, nostris temporibus monstrosas tenebras futuro seculo fumosas effudisti.* Et post mentionem factam variorum Pontificum corruptissimorum, quales fuerunt Octaviani, Bonifacii, aliaque id genus monstra hominum, ut vocat, qui Sedem à centum annis occupabant, concludit tandem, *Quid hunc, Reverendi Patres, in sublimi Solio residentem, veste purpureâ & aureâ radiantem, quid hunc*, inquam, *esse censetis? Nimirum si charitate destituitur, solâque scientiâ inflatur, & extollitur, Antichristus est in Templo Dei sedens & se ostendens tanquam sit Deus.* Hæc erant secula ferrea & plumbea, de quibus Baronius ad annum 900. queritur, in quibus impotentissimæ dominabantur meretrices Theodora & Marozia, & monstra in Sedem intrudebant, & Genebr. in lib. 5. Chroni. fatetur, *Per annos ferè* 150. *Pontifices circiter quinquaginta à Ioanne scilicet VIII. usque ad Leonem IX. à virtute Majorum prorsus defecisse, Apotacticos, Apostaticósque potiùs quàm Apostolicos.* Gregorii VII. tempore, quô Imperium Antichristianum ad ἀκμὴν pervenit, quod contigit seculi undecimi initio, non pauci illorum temporum idem apertè testati sunt, referente Aventino Anna. lib. 5. *Plerique pro concione*, inquit, *Gregorio maledicunt, Hildebrando malè precantur, ipsum Antichristum esse prædicant, pietatis sub specie*, inquiebant, *debacchatur, honestis nominibus bonum publicum simulat, Titulo Christi, negotium Antichristi agitat; In Babylonia in Templo*

Disput. VII.

Dei sedet, super omne id quod colitur extollitur, quasi Deus sit, se errare non posse gloriatur &c. Fridericus II. Imperator de Pontifice non aliter loquitur seculo decimotertio apud *Petrum de Vineis* lib. 1. Episto. ubi asserit *Papam esse Bestiam è mari egredientem, magnum Draconem mundum seducentem, & Antichristum* &c. quod confirmat in Epistola ad Germaniæ Principes apud Aventinum lib. 7. Memorabile inprimis est testimonium *Eberardi* Salisburgensis Episcopi, qui in Conventu Ratisbonensi multis probat omnes caracteres Antichristi in Papa inveniri, apud eundem lib. 7. Præfatus Christum tesseram nobis, quâ à cæteris dignosceremur, studium pacis reliquisse, *Summo opere*, inquit, *admonuit quoque, uti falsos Christos, falsos Prophetas vitaremus, qui tecti pelle ovium, nimirum Christiano nomine, atque Pontificio titulo, nobis dominari atque illudere cuperent. Quos ex spinis atque operibus nimirum avaritiâ, luxu, contentione, odio, invidiâ, bellis, dominandi libidine, ambitione cognosci oportere. Quidnam apertius hisce verbis, quàm Babylonis Pharisæos atque Scribas cœlestis Imperator indicavit? sub Pontificis maximi titulo, Pastoris pelle lupum sævissimum, nisi cæci sumus sentimus* &c. *Hildebrandus ante annos centum & septuaginta, primus specie Religionis* Antichristi *Imperii fundamenta jecit, hoc bellum nefandum primus auspicatus, quod per successores usque continuatur* &c. *Qui servus servorum est, Dominus Dominorum, ac si Deus foret, esse cupit, sacros cœtus, atque Concilia fratrum, imò Dominorum suorum aspernatur* &c. *Ingentia loquitur, quasi Deus esset, nova consilia sub pectore volutat; ut proprium sibi constituat Imperium Leges commutat, suas sancit, contaminat, diripit, fraudat, occidit, perditus homo ille, quem* Antichristum *vocare solent, in cujus fronte contumelia nomen scriptum, Deus sum, Errare non possum, in Templo Dei sedet, longè latéque dominatur*, & alia plura id genus habet, quæ ibidem legi possunt. Longum foret referre omnia testimonia, quæ sequentibus seculis de hac veritate prodierunt, sive apud *Petrarcham*, *Marsilium Patavinum* in defensore Pacis part. 2. *Nicolaum de Clemangis* de corrupto Ecclesiæ statu, *Alvarem Pelagium*, *Theodoricum à Niem*, *Mantuanum*, *Vesselum Groningensem*, & alios non paucos, quæ ut ab aliis collecta jam omittimus; hoc unum nobis sufficiat hinc observâsse, non novitiam, & inauditam esse Nostrorum de Antichristo sententiam, sed à multis seculis in ipsius Ecclesiæ Romanæ sinu cognitam & sæpius propositam.

XLII. Non desinunt tamen Adversarii in contrarium niti, & nihil non moliri ad veritatem istam clarissimam obscurandam, his potissimùm rationibus fulti. Primò Antichristum hominem, singularem & unicum futurum, qui sub finem mundi demum revelandus sit, post prædicationem Evangelii per totum orbem

Matt.

Matt. 24. 2. & Imperii Romani desolationem, & per tres annos cum dimidio sit duraturus. Secundò futurum origine Iudæum, qui instauraturus sit Templum, & restituturus Circumcisionem, Sabbathum, & alias Cæremonias Legales. Tertiò Henochum & Eliam venturos, qui se ipsi opponant, qui per *duos Testes* designentur de quibus Apoc. 11. Quartò abnegaturum Christum ejúsque Incarnationem 1. Joan. 2. 19. & oppugnaturum omnia Salvatoris nostri instituta. Quæ cùm de Papa dici nequeant, non debere etiam ipsum Antichristum censeri. Quintò Patres hîc procul à nobis abire; Et non paucos esse, qui locum Pauli de Caligula & Simone Mago, & Apocalypsin de Trajano, Apollonio, & Domitiano intelligendum censeant.

DISPUT. VII.

Matt. 24. 2.

XLIII. Nam ad primum quod attinet, falsò supponitur Antichristum debuisse esse unam Personam singularem, Cùm *successivè* tantùm & *repræsentativè* una, non *numericè* unica dici possit; Quomodo ὁ κατέχων apud Paulum Rom. Imperatorem in communi denotat, seu statum Imperii, non unum aliquem Imperatorem in singulari. Sic *unus* aliquando significat unum certum individuum, sive unicum hominem singularem, aliquando unam in Corpore Civili vel Ecclesiastico personam nunquam morientem, quæ non est homo unicus singularis, sed singularium hominum continuata in eodem statu sibi invicem succedentium series. Quo posteriori sensu tantùm non priori dicimus Antichristum esse unum. I. Quia mysterium Antichristi jam tempore Apostoli operabatur 2. Thessal. 2. quod oportuit retinere ne revelaretur, quod dici non potuisset, si unica demum futura erat persona. II. Quia debuit esse Author & Caput insignis & quasi catholicæ Apostasiæ ex 2. Thess. 2. 3. Apoc. 13. 16. quod non est opus unius hominis, aut unius seculi, sed plurium. III. Quia quæ in Scripturis sub typis Bestiarum mysticè describuntur, non sunt singularia individua, sed singuli bestialium hominum status; Sic *quatuor Bestiæ*, Dani. 7. sunt quatuor Regna, Assyrium quod per Leonem, Persicum, quod per Ursum, Macedonicum, quod per pardum, & Romanum quod per bestiam terribilem notatur. Sic c. 8. *Aries* notat Reges Medorũ & Persarum. *Hircus* Reges Græcorum. IV. Septem capita Bestiæ septicipitis, non sunt septem Principes singulares Rom. status, sed totidem Principatus, seu præcipuæ Regiminis formæ quæ obtinuerunt. Antichristus verò debuit esse ultimum istius Bestiæ caput, non ergo unicus & singularis Princeps, sed Principatus & Imperium. V. Quia status ejus vocatur *Babylon*, & *Civitas magna*, quæ à pluribus, sibi succedentibus regi debuit, quorum gesta non cadunt in unius hominis vitam, ut Spiritus Antichristi non in uno clauditur Individuo sed in multa extenditur 1. Joan. 2. & 4. Denique quia revelandus fuit

DISPUT. VII. sublato Romano Imperio, & abolendus tantùm illustri adventu Christi, quod durationem non unius hominis, sed plurium necessariò postulat.

Joan. 5. 43. XLIV. Nec contrarium evincitur, Vel ex loco Joan. c. 5. 43. ubi Antichristum volunt designari per ἄλλον, qui venit nomine suo. Quia hoc notat indefinitè quemlibet, qui suo nomine, non missus à Deo venit, utcunque missionem divinam prætendat, non unum singularem. Maldonatus, *quisquis alius*, Salmero, *De quocunque potest intelligi.* Jansenius, *sæpius hoc impletum fuisse* ait. Vox ἄλλος nunquam individuum certum notat, nisi addito articulo, vel ex diserta circumscriptione Mat. 5. 39. obverte illi καὶ τὴν ἄλλην, id est alteram Joan. 20. 8. ὁ ἄλλος μαθητὴς *alius ille discipulus* Matt. 4. 21. vidit ἄλλους δύο ἀδελφοὺς *alios duos fratres.* Antithesis verò nihil concludit; etsi enim ego & alius opponantur, & ego significet unam certam & individuam personam, non est necesse per alium intelligi pariter unum definitè, Joan. 21. 18. *Alius te cinget*, hîc *alius* non unum definitè, sed indefinitè notat 1. Cor. 3. 10. *Ego ut peritus architectus fundamentum posui, alius verò superædificat*, id est quivis indefinitè. Unus etiam multis opponitur, Pastor bonus, furibus, lupis. Nec si Christus unicus est, unicus propterea debet esse Antichristus illi oppositus. Quia Christus Caput Ecclesiæ suæ unicus est, quia immortalis, ac proinde sacerdotium habet ἀπαράβατον; Antichristus caput suæ Ecclesiæ, non est unicus aliquis homo immortalis, sed singulorum quorundam mortalium in eadem Sede successio. Nequicquam etiam unitas numerica & individualis Antichristi colligitur ex articulo præpositivo qui apponitur ab Apostolo 2. Thess. 2. 3. & 8. ὁ ἄνθρωπος ἁμαρτίας, ὁ ἄνομος. Quia sæpe articulus indefinito subjecto præponitur, non minùs ac definito; Matt. 12. 35. ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος indefinitè de quolibet homine bono aut malo, non definitè de unico Marc. 2. 27. ὁ ἄνθρωπος homo non est propter sabbathum, sic sæpe alibi. Rursus si articulus aliquid certi & definiti significat, non est statim unicum individuum, sed id de quo expresse & determinatè est sermo, ne aberret animus & vagetur oratio, sive sit singularis persona, sive genus quoddam aut species, quomodo ὁ κατέχων non unicum Imperatorem sed Imperium Romanum in genere notat, & ὁ βασιλεὺς in Regno, non individuum, sed certæ alicujus regionis Regem notat. Denique articulus sæpe non tam apponitur διακριτικῶς, quàm δεικτικῶς & ἐξαιρέτως ad significandum id quod in unoquoque est magis insigne & notabile, sive in bono sive in malo, quod de eo κατ᾽ ἐξοχὴν dicitur, ut ὁ πειράζων, ὁ πονηρὸς, Diabolus vocatur, licèt homines etiam mali & tentatores dentur. Hoc sensu rectè ὁ ἄνομος & ὁ ἄνθρωπος ἁμαρτίας dicitur Antichristus.

Joan. 21. 18. 1. Cor. 3. 10. 2. Thess. 2. 3.

XLV.

XLV. Gratis etiam fingitur, Antichristum sub finem tantùm mundi revelandum; Cùm jam Pauli tempore nefandi istius mysterii tela texeretur, & eventus doceat jam impleta esse quæ de ipso prædicta fuerant. Neque hoc vel ex prædicatione Evangelii per totum orbem, de qua Matth. 24. colligi potest, quia non agitur de adventu Antichristi, sed vel de fine seculi, vel de excidio Jerosolymitano, ante quod debuit Evangelium prædicari per totum orbem, quod suo tempore jam contigisse Paulus testatur Col. 1. 5. Vel de desolatione Imperii Romani, quam jam ante multa secula contigisse suprà probatum est. Vel ex eo quòd *novissimis temporibus* excitandus dicitur. Quia notum est diversimodè novissima tempora in Scripturâ usurpari, aliquando pro *fine temporis*, quo sensu ἐσχάτη ἡμέρα ultima dies notat diem resurrectionis & finem mundi. Joann. 6. 39. & 11. 24. 1. Pet. 1. 5. aliquando pro tractu aliquo & *duratione temporis*, quomodo tempus Novi Testamenti à primo Christi adventu usque ad secundum solet designari per *tempora novissima* absolutè, passim in Novo Testamento Act. 2. 17. Hebr. 1. 1. 1. Pet. 1. 20. quia est ultima Dei dispensatio, post quam nulla alia expectanda est, sed sola æternitas. Sed quia duratio illa varias debuit habere periodos; ideo ultima periodus specialiter & comparatè vocatur *novissimum tempus*, id est, temporum ultimorum novissimum, quo sensu Paulus 1. Tim. 4. 1. dicit apostasiam fore *novissimis temporibus* ἐν ὑστέροις καιροῖς, & 2. Pet. 3. 3. ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν extremis diebus venturos irrisores. Sed ista novissima tempora non statim immediatè & paucis tantùm annis ultimum judicium sunt præcessura, sed designant memorabile aliquod temporis intervallum, quod finem mundi præcedere debuit: Unde licèt Antichristus oriturus diceretur tantùm novissimis diebus, non statim inde colligi potest, quòd paucis demum annis finem mundi præcessurus sit, ut vellent Pontificii; sed tantùm quòd in periodo temporis ultima sit manifestandus.

Disput. VII. | *Matth. 24.* | *1. Tim. 4. 1.* | *Joan. 6. 39. & 11. 24.* | *1. Pet. 1. 5.* | *Act. 2. 17.* | *Heb. 1. 1.* | *1. Joan. 2. 18.* | *1. Pet. 1. 20.* | *1. Tim. 4. 1.* | *2. Pet. 3. 3.*

XLVI. Hoc verò certiùs confirmabitur, cùm responsum fuerit ad objectionem Adversariorũ de *duratione Antichristi*, quam tribus annis cum dimidio circumscribunt ex Apo. 12. 6. ubi mulier dicitur mansura in deserto per mille ducétos & sexaginta dies, & c. 13. 5. ubi bestiæ dicitur data potestas bellum faciendi Sanctis per 42. menses. Sed perperam ista exponuntur, quasi historicè de diebus naturalibus ageretur secundùm literam, cùm certum sit ista intelligenda esse mysticè ex stylo Prophetarum de *diebus propheticis*, qui totidem sunt anni, quo sensu 70. septimanæ Danielis ponuntur pro septimanis, non dierum, sed annorum. Nec res obscura est, si ea quæ Antichristus peragere debuit, attendantur, quę tantillo temporis spatio perfici non potuerunt. Debuit scilicet ex sententia Pontificiorum totum orbem subigere, Christianos omnes profligare, Cultum omnem Religionis

Apoc. 12. 6. & 13. 5.

DISPUT. VII. Christianæ abolere, Jerosolymam cum Templo denuo extruere, Gog & Magog secum jungere, & alia id genus, quæ tam brevi intervallo posse peragi nemo dixerit. Et cùm ex rei veritate testetur Spiritus Sanctus, quòd Regna decem eodem tempore oritura sint cum bestia, 2. Populi & nationes innumeræ eam sint adoraturæ. 3. quòd bellum gerere cum Sanctis debeat, & eos vincere. 4. quòd omnes terræ incolas ad sui cultum compellere debeat, non armorum vi, sed seductionis artibus. 5. quòd Meretrix tamdiu insidere debeat bestiæ, donec vinô scortationis ejus inebriatis omnibus terræ incolis cum ea scortentur Reges, & Mercatores opibus delitiarum ejus ditescant, quis non videt hæc omnia opus esse non duorum vel trium annorum, sed longè majoris spatii? quomodocunque tempus hoc intelligatur, vel indefinitè, ut quibusdam videtur, vel definitè ut aliis placet.

XLVII. Quod ulteriùs affertur de *origine Antichristi*, quòd sit futurus Judæus, ex Tribu Dan oriundus, merum est figmentum à nonnullis Veterum sine ulla ratione excogitatum, cui ne ipse quidem Bellarminus multùm tribuit. Nam si Judæus debuit esse, quomodo diceretur per Apostasiam defecisse à fide, quam nunquam habuit, & sedere in Ecclesia, in qua nunquam fuit? Quàm autem sit futile & infirmum, quod dicitur ex Tribu Dan oriundus, quia Apo. 7. 4. non *Apoc. 7. 4.* fiat mentio istius Tribûs inter 144. mille signatos, res ipsa docet; nec diffitetur Emanuel Sà, quum ait non posse dici cur omissa sit. Quod verò pertendunt Antichristum Hierosolymis sedem suam habiturum, & ibi instauraturum Templum, & restituturum Cæremonias legales; Repugnat verbis Christi, qui Templum Hierosolymitanum nunquam esse denuo ædificandum docet Mat. 23. 38. & 24. 2. Lu. 19. 44. & Scripturæ, quæ cultûs Levitici abrogati semel, per Evangelium restitutionem nuspiam tradit. Templum ergo, in quo sessurus dicitur Antichristus, non potest esse Templum Jerosolymitanum æternæ desolationi devotum, sed Ecclesia Dei, quæ passim hoc nomine venit in Scriptura, quam erat invasurus, & sacerrimam suam sedem in illa collocaturus, ut suprà probatum est.

Mat. 23. 38. & 24. 2. Luc. 19. 44.

XLVIII. Non melioris est commatis fabula de *Enocho* & *Elia*, qui è Paradiso in orbem redituri sint sub finem mundi ex Gen. 5. 24. & Malach. 4. 5. & publicè se oppositari Antichristo, & ab eo interficiendi, sed triduo pòst cunctis videntibus resurrecturi, & in cœlum assumendi Apoc. 11. 3. meram enim fabulam esse, vel ex eo constat, quòd altum de eo sit in Scriptura silentium, quæ de eorum translatione in Paradisum planè tacet. De Enocho quidem dicit, quòd postquam ambulavit cum Deo, id est, pie & sanctè in mundo vixit, non visus sit ampliùs, quia Deus eum ad se recepit, nimi. in cœlum, ne videret mortem. Nec locus Ecclesiastici 44. 26. aliud docet, Vulgata quidem Versio habet, quòd

Gen. 5. 24. Malach. 4. 5. Apoc. 11. 3. Eccl. 44. 26.

quòd *translatus sit in paradisum, ut det Gentibus pœnitentiam*; sed Græca aliter sonant, dicitur tantùm quòd μετετέθη ὑπόδειγμα μετανοίας ταῖς γενεαῖς, ut esset *exemplum pœnitentiæ generationibus posteris*, ut hoc exemplo sapere discerent, & pari gloriâ fruerentur. Elias verò expresè dicitur in *Cœlum translatus* 2. Reg. 11. 11. ubi mortalitate exutâ, immortalitatem induit, nec ulteriùs morti obnoxius esse potuit, ut vel neci possit tradi ab Antichristo, vel resurrectione opus habeat. Nec hoc commentum potest ex Apoc. 11. 3. elici, ubi mentio fit *duorum Testium* occisorum, & postea vivificatorum: Quia Testes isti non alii sunt, quàm pauci illi pii Evangelicæ veritatis assertores, ante tempora Reformationis diviniitus excitati ad resistendum Antichristo, qui in primis Reformatoribus reviviscere visi sunt. Nec *Elias* personalis, sed *mysticus*, apud Malachiam intelligitur, qui jamdudum venit in persona Joannis Baptistæ ex Christi declaratione Matt. 11. Apoc. 11. 3. Matt. 11.

XLIX. Ad quartum ℞. *Abnegationem* Christi & eius oppugnationem esse, vel *apertam* & *explicitam*, quoad externam professionem vel *implicitam* & *occultam*, quoad rei veritatem. Antichristus debuit abnegare Christum non primo, sed secundo modo, dissimulatus Christi hostis esse debuit, qui prætenso Christi nomine, dominaretur in Ecclesiam ipsius, & Christi Personam, Officia, & Beneficia reipsa oppugnaret. Non ergo hîc expectandum, ut Antichristus se Christi hostem profiteatur, sed ut talem se reipsa exhibeat, nec ut se Christum jactet, quod faciebant Pseudochristi, sed ut revera quæ Christi sunt sibi vindicet, quod Papam facere suprà probatum est. Quod Augustinus in hunc locum bene observat, *Non attendamus ad linguam, sed ad facta.* Item *magis mendax est Antichristus, qui ore profitetur Iesum Christum, & factis negat.* Cùm ergo Papa triplex Officium Christi ad se rapiat, ejus Evangelium suis Traditionibus, & ejus Redemptionem suis Indulgentiis, Purgatorio, Missis, Meritis pessundet, etsi ore profiteatur adhuc Jesum esse Christum, tamen illum unà cum Patre factis & operibus negâsse censendus est. Porrò quod addunt Pontificii *Antichristum aboliturum Sacrificium Missaticum*, & *baptismi abnegationem* introducturum, nuspiam dicitur. De Antiocho quidem prædicitur apud Danielem c. 11. 31. quòd *sacrificium juge*, quod sub Lege quotidie offerebatur, esset aboliturus, quod reipsa etiam præstitit. Cui hac in parte optimè respondet Antichristus, non quidem Sacrificium Missaticum abolendo, sed per ejus institutionem & observationem idololatricam, tollendo juge sacrificium Ecclesiæ, infringendo scili. vim & efficaciam sacrificii à Christo pro nobis semel oblati, & spiritualem & rationalem Novi Testamenti cultum à Deo institutum evertendo, ad introducendum cultum idololatricum *Dei Maozim*, de quo Angelus loquitur apud Danielem c. 11. 38. quod ut à plerisque intelligitur Dan. 11. 31. Dan. 11. 38.

DISPUT. VII.

telligitur respectu *Antiochi* de *Iove Olympio*, qui Deorum princeps & potentissimus habebatur, quem in Templo Jerosolymitano posuit, ut populum ad illius cultum cogeret 2. Macab. 6. 2. Ità respectu *Antichristi* non incommodè refertur ad Idololatriam Romæ, tum erga Deum Missaticum, qui revera ignotus erat Patribus, tum erga Angelos & Sanctos, quos tanquam Protectores & auxiliatores, ac ὑπερασπιστὰς colunt, & honorant, auro, argento, & rebus pretiosis, id est, magnificè & cum externa pompa ac donariis amplissimis, ut solenne est apud Pontificios, quomodo vox מעז quæ hîc occurrit vertitur à 70. per ὑπερασπιστὴν, & à Vulgato per *protectorem*, Psalm. 27. 1. & 28. 8. & 31. 3.

L. Ad quintum de *Patribus* &c. non fuisse Prophetas, sed Interpretes, proposuisse tantùm quid suspicabantur, non quid certò esset statuendum, ut Aug. lib. 20. de Civitate Dei cap. 19. observat: Nec mirum, si rerum eventu facem vaticiniis nondum præferente sæpe fluctuaverint, & multa hîc à veritate aliena conjectârint; Cùm constet omnibus, longè facilius esse impleta observare, quàm implenda prædicere, quia hoc est revelationis divinæ, quæ paucis competit, illud verò experientiæ in medio positæ. Vnde si nuspiam Patres in controversiis debent sedere Iudices, multò minùs in hac, quàm in aliis quibusvis, quæ non illorum, sed nostrorum fuit temporum. Quòd si qui sint inter Doctos, qui loca Pauli & Ioannis aliò detorquere conati sint in gratiam Pontificis, quod præ cæteris *Hugo Grotius*, vir eruditione conspicuus, sed dubiæ semper in Religione fidei, novo & hactenus inaudito commento tentavit; Præterquàm quòd ab ipsis Pontificiis non recipitur, qui loca nobiscum de Antichristo intelligunt: Talis figmenti vanitas abundè à Nostris demonstrata est, & præ cæteris solidissimè à Celeb. *Maresio*, ut non opus sit in eo refellendo nunc immorari. Cùm verò ex dictis liqueat, Nobísque sit persuasum, Papam esse Antichristum, summè necessariam fuisse nostram ab ejus communione *Secessionem*, & impossibilem planè, rebus sic stantibus, nostrum cum ea *Syncretismum* esse meritò concludimus.

FINIS.

DISPUTATIO

DISPVTATIO OCTAVA
ET ULTIMA
In qua Objectiones solvuntur.

Respondente EMANUELE WURSTEMBERGERO *Bernensi.*

I. VERSATI fuimus hactenus in Examine præcipuorum Argumentorum, quibus nostræ ab Ecclesiâ Romanâ Secessionis Necessitas, & Syncretismi cum ea ἀδυναμία adstruitur, & justissimas ac gravissimas causas Majores nostros habuisse ab illa exeundi; Nos verò nullas ad eam redeundi habere posse probatum dedimus. Ordo jam postulat, ut ἀνασκευὴν etiam instituamus Rationum præcipuarum, quibus οἱ ἐξ ἐναντίας contra Secessionem & pro Syncretismo pugnant. Nec enim defuerunt superiori seculo, vel desunt hoc nostro tam Theologi quàm Politici, qui Secessioni nostræ temeritatis & injustitiæ crimen impingunt, quique sub speciosо pacis prætextu, sed revera ut rebus suis & commodis consulant, nostrum ad Romam reditum urgere non desinunt, & honestum in speciem, sed reipsa turpissimum & exitiale Syncretismi consilium suadere conantur.

II. Quia verò multiplici Argumentorum genere utuntur, Ea in duos ordines dispescemus. Primò expendemus illa, quibus Secessionem nostram injustam, & temerariam, atque adeò verè Schismaticam fuisse probare contendunt. Secundò excutiemus alia, quæ Syncretismum, ut justum & possibilem commendant. Et ut de prioribus dicamus primùm; Ex eo potissimùm Schismaticam esse Secessionem nostram evincere satagunt. Primò Quòd ab Ecclesiâ verâ defecerimus. Si à vera Ecclesia, inquiunt, nemo potest secedere sine Schismatis nota, non potuimus ab Ecclesia Romana secedere, quin in Schismatis crimen incideremus, quia vera fuit Christi Ecclesia: Veram autem fuisse probant 1. Quia retinet præcipua veræ Religionis fundamenta, quibus fides nostra superstruitur, & salus constat, putà Verbum Dei & publicam ejus prædicationem, Symbolum Apostolicum, Decalogum, Orationem Dominicam, quibus continetur summa credendorum & faciendorum. 2. Retinet Sacramentorum, & Baptismi inprimis

Disput. VIII.

usum, qui quoad substantiam saltèm integer servatur, ex nostra etiam hypothesi. 3. Quia fuit olim vera Ecclesia, Ergo & nunc esse debet, aliàs evanuisset promissio Christi, firmitatem Ecclesiæ adversùs Inferorum portas spondentis. 4. Si Ecclesia Romana defecisset à pristina Majorum fide, ostendi possent Authores, & tempora ac momenta, quibus introductæ sunt tales corruptelæ & factæ mutationes, quod cùm fieri nequeat, non posse dici ullam talem factam esse mutationem.

1. Objectio de Schismate.

III. Sed non difficile est nodos istos solvere. Primò damus libenter Adversariis, ab Ecclesia vera nunquam esse secedendum, & meritò in Schismatis crimen incurrere, qui veram Ecclesiam quocunque demum prætextu deserunt. Cùm enim unica sit Ecclesia, extra quam nulla est salus, ut nulla fuit extra Arcam, quæ illius fuit symbolum; Nec possit Deum habere Patrem in Cœlis, qui Matrem Ecclesiam in terris non habeat; Nemo potest ab ejus communione recedere, quin eo ipso à Communione Dei & Christi sese separet, atque adeò ab omni salutis participatione exclusus maneat. Sed negamus propterea ab Ecclesia Romana non fuisse secedendum, quia supponitur πρῶτον hoc ψεῦδος, quod in tota hac Disputatione subinde recurrit, Ecclesiam Romanam unam, esse veram illam Ecclesiam, quæ nunquam debet deseri. Cùm verò hoc falsissimum esse in præcedentibus variis rationibus sit demonstratum; Ex eo etiam liquet nec injustam, nec temerariam fuisse aut schismaticam nostram ab ea separationem; *Schisma* enim *non facit separatio, sed causa*, ut bene monet *Cassander* L. de *offi. viri pii*, Et ut vera Ecclesia deseri non potest sine schismate; Ita in falsa & apostatica nemo potest manere sine crimine: Ut non quævis Secessio in Religionis negotio est vitiosa & culpanda, & quædam non modò licita est, sed & necessaria & indispensabilis. Ita non quævis communio Ecclesiæ est probanda, sed ea demum, quæ potest consistere cum communione Christi & fundamento salutis. Si ergo nobis sit persuasum, ut est persuasissimum, talem esse communionem Ecclesiæ Romanæ hodiernæ; Nemo non videt, necessariò nobis ab ea secedendum fuisse, ut saluti nostræ iremus prospectum.

IV. Verùm ut faciliùs cavillationes Adversariorum, quas hoc in negotio nectere solent, discutiamus; Observandum *Ecclesiam* posse spectari, Vel respectu *fidei*, & quoad *statum internum* & invisibilem, quatenus est Corpus Christi mysticum, & Cœtus verorum Fidelium & Electorum, sine ulla hypocritarum & profanorum mixtura. Vel quoad *statum externum & visibilem* & respectu *professionis*, quatenus est Cœtus vocatorum, qui eandem Fidem & Religionem profitentur. Priori respectu certum est, Secessionem omnem ab Ecclesia illa, quæ est Corpus mysticum Christi, esse injustam & illicitam, quia necessariò post se traheret Secessionem om-

nem

nem à Christo, & salutis privationem. Sed posteriori damus non esse abrumpendum temerè vinculum Communionis externæ cum Cœtu aliquo visibili vocatorum, dum fundamentum salutis, sive quoad fidem, sive quoad cultum retinet. At si contingat, ut Cœtus ille quoad majorem sui partem, relictâ puriori fide Errores capitales foveat, & Idololatriam in cultu præcipiat; Nec modò Monitores spernat, sed ferro & flammis eos persequatur, & ad eosdem errores profitendos & cultum Idololatricum præstandum per vim adigat: Separatio non modò licita est, sed justa, necessaria & indispensabilis, quia non possemus in communione talis Ecclesiæ Apostaticæ manere, nisi nuncium remittendo Christo, & ejus veritati, quo nullum gravius crimen dari potest. Hunc autem fuisse statum Ecclesiæ Romanæ, è qua Majores nostri exierunt, hactenus pluribus argumentis confirmavimus. Unde si ab ea facta fuit secessio, non tam fuit secessio ab Ecclesia, quàm Secessionis terminus, & ad veram Ecclesiam Christianam, imò antiquam illam Romanam, cujus fides toto orbe celebrabatur, à qua hodierna defecit, regressio. DISPUT. VIII.

V. Nec huic verissimæ sententiæ intercedere possunt, quæ pro veritate Ecclesiæ Romanæ afferuntur rationes. Non prima, quòd *retineat vera Religionis fundamenta.* Nam 1. Non statim qui retinent utcunque veræ Religionis fundamenta, vera sunt Ecclesia, Jeroboam non evertit omnia Religionis fundamenta, qui tamen Israëli Defectionis fuit Author. Pharisæi retinebant plurima Religionis fundamenta; nec tamen poterant dici vera Ecclesia. Pseudapostoli profitebantur se Christianos & se doctrinam Christi observare gloriabantur, qui dicuntur tamen non retinere caput Col. 2. 19. & excidisse à Christo Gal. 5. 3. Ita licèt Ecclesia Romana retineat varia Religionis fundamenta, non propterea veræ Ecclesiæ nomen potest sibi arrogare. Nec mirum, quia cornua Agni debuit retinere Antichristus, ut faciliùs simplicioribus imponeret. Nec Satan iniquitatis Mysterium concipere & edere potuisset, nisi mysterii pietatis fucô palliatum; Nec homo peccati se Apostatam & Filium Perditionis, ac verum Antichristum prodidisset, nisi in *Templo Dei*, Ecclesiâ scilicet Christianâ, quæ doctrinam Christi retinere se profitetur, sedem suam locâsset. Ideo *Ecclesia Romana* sub duplici *χέσει* potest spectari, vel quà *Christiana*, vel quà *Papalis*, vel quà aliquid adhuc veri retinet ex parte Christi, vel quà recepit errores & corruptelas Antichristi. Secessio non facta est ab ea ut Christianâ, hactenus enim cum ipsa sentire & credere nos profitemur, quod ex Verbo Dei retinet, sed quà Papali, quia nolumus admittere errores & idololatrias veræ doctrinæ superinductas. *Col. 2. 19. Gal. 5. 3.*

VI. 2. Aliud est fundamentum *retinere ore tenus &*

quoad professionem. Aliud *corde* & quoad *veritatem*, Aliud retinere utcunque, Aliud purum & illibatum servare absque ulla contrarii mixtura. Aliud retinere ex parte; Aliud integrum & solum, sine ulla additione vel detractione. Damus Ecclesiam Romanam retinere fundamentum priori sensu, sed negamus posteriori. Quid verò juvat substantiam Religionis & fundamentum nomine tenus profiteri, si reipsa adulteres & corrumpas erroribus variis capitalibus? ut licèt aurum & argentum in improba & adulterina moneta remaneant; non minùs tamen illa rejicitur, quia cupro & stanno miscentur. Quid juvat fundamentum habere, si illud vel alio fundamento subvertas, aut illi idolum imponas? *Veritas fundamenti* ex *unitate* ejus & *integritate* pendet, ubi unicum & totum non habetur, ibi omnino non habetur. Ut
1.Cor.1.13. Christus non dividitur 1. Cor. 1. 13. Ita nec Evangelium ejus, *nullum aliud fundamentum poni potest præter positum, Christum*
1.Cor.3.11. *Jesum* 1. Cor. 3. 11. Unde evertitur non modò detractione & oppositione directâ, sed & additione, maximè si additio illa sit corruptiva fundamenti, tunc enim quod additur, & apponitur, opponitur, & quod videtur tantùm *præter*, est etiam *contra*: hinc Paulus vetat nos sapere παρ' ὃ γέγραπται, *præter id quod scri-*
1.Cor.4.6. *ptum est*, 1. Cor. 4. 6. & anathemate percutit eum, qui voluerit
Gal.1.8. *evangelizare* παρ' ὃ *præter id, quod evangelizatum est* Gal.1.8. Hoc autem in Ecclesiâ Romanâ locum habere quis non videt? quæ hîc peccat non modò *detractione*, negatâ sufficientiâ & integritate Scripturæ, inducto secundo Decalogi præcepto, ablato laïcis calice Eucharistico *&c*. Sed etiam *additione*, Articulos fidei multiplicando pro lubitu, & ea dogmata proponendo, quæ cum articulis fundamentalibus planè sunt ἀσύστατα. Sic fundamentum fidei est Scriptura Sacra: sed quàm miserè illam corrumpunt, sensum ejus pervertendo, Auctoritatem, Perfectionem, Perspicuitatem, Integritatem *&c*. vellicando, & Traditiones ἀγράφους, quæ pari pietatis affectu sint cum ea recipiendæ, addendo? Fundamentum est Christus, Mediator noster unicus apud Deum: Sed quomodo illum retinent, qui alios Mediatores cum ipso nobis obtrudunt, aliud caput & fundamentum Ecclesiæ, alia merita, aliud sacrificium propitiatorium, aliam intercessionem, aliud purgatorium *&c*. Quid est evertere fundamentum, si hoc non est? Ita si de Cultu Dei agitur, licèt fateantur Pontificii Deum esse colendum, quia tamen huic fundamento multiplex imponunt idolum in variis objectis cultûs religiosi, quæ hîc proponuntur, meritò censentur hac in parte etiam addendo illud evertere. Frustrà etiam dicitur apud ipsos remanere Symbolum Apostolicum, Oratio Dominica, & Decalogus, si verba profitendo genericè, genuinum sensum tamen & veritatem specificè non retinent; quod facilè ex singularum partium

tium inductione colligi posset, si id nunc ageremus. Disput. VIII.

VII. 3. Si nomen veræ Ecclesiæ non est denegandum illi Cœtui, qui retinet veræ Religionis fundamenta, non possunt negare Adversarii, Ecclesiam nostram veram esse, utpote quæ ex ipsorum etiam confessione talia fundamenta retinet. Nihil enim à nobis creditur quod ad articulos *affirmativos*, quòd ab ipsis Pontificiis non recipiatur, licèt non assentiamur illis omnibus, quæ credenda nobis imponunt. Unde Controversiæ, quæ nobis cum illis de Religione intercedunt, non versantur circa ea quæ credimus, talia enim sunt, ut de illis omnes veri Christiani tum veteres tum recentiores consentiant, & quæ nobiscum unâ fide suscipiunt & confitentur, (quod satis demonstrat, ut hoc obiter dicam, quàm falsa sit & impudens eorum accusatio, quì Religionem nostram vel novam ac recentem, vel privatam ac singularem esse criminantur) sed tantùm circa alia doctrinæ capita, quæ illi statuunt, nobisque invitis credenda obtrudunt. Sic non quæritur inter nos, An Christus Jesus sit noster apud Deum Mediator, vel, An ejus mors sit sacrificium pro peccatis nostris, quæ nostrâ est fides: Sed, An præter Christum dentur alii Mediatores, & præter sacrificium Crucis, detur aliud sacrificium propitiatorium incruentum, quod statuunt, Nos negamus. Non quæritur, An Deus sit adorandus, quod agnosco: Sed An adoranda sit hostia, quod nego. Non quæritur, An Christus sit Caput Ecclesiæ, quod utrinque est in confesso: Sed, An præter Caput istud primarium, Pontifex possit esse Caput secundarium, quod sanciunt Adversarii. Ita si cætera controversiæ Capita persequimur, facilè est demonstrare; Non agi de *articulis positivis* & *affirmativis*, quibus quid nos credamus definitum est & expositum. Sed de *articulis negativis* & *exclusivis*, quibus non quid credamus, sed quid non credamus explicatur, quodque ab Adversariis est additum. Cùm ergo tota lis nostra cum Pontificiis, non sit de ullis fidei nostræ Capitibus, quæ nobiscum omnia confitentur, sed de ipsorum tantùm placitis, quæ Nos non possumus admittere, quia cum Verbo Dei pugnare censemus: Ex eo colligitur clarissimè, Argumentum quô utuntur, ad veritatem Ecclesiæ suæ demonstrandam, non minori, sed potiori jure Nostræ veritatem suadere, atque adeò Adversarios hac in parte non posse juvare.

VIII. Quod verò de fundamentis Religionis dictum est, Idem etiam applicandum est *Sacramentorum administrationi*, quæ secunda est Adversariorum ratio. Fateor veram Ecclesiam eam esse, quæ cum purâ Verbi Dei prædicatione habet conjunctam legitimam & incorruptam Sacramentorum administrationem; Et si hoc apud Romanos obtineret, nemo negare posset ipsis veræ Ecclesiæ nomen. Sed quia Sacramenta ista miserè corrumpunt, non modò quinque spuria addendo, sed ea quæ à Christo sunt instituta,

Disput. VIII.

Baptismum, & S. Cœnam variis modis vel substantialiter vel accidentaliter adulterando: Ideo ex hoc etiam crimine defectionem eorum colligimus. Ad *Baptismum* verò quod attinet, licèt plures corruptelæ in eum introductæ sint, quia tamen ejus substantia illæsa mansit in Papatu per Dei gratiam, non rebaptizamus quotquot ad nos à Pontificiis accedunt. Sed verus Baptismus non statim facit veram & puram Ecclesiam. Vera Circumcisio & sacrificia Uni Deo consecrata erant in Ecclesia decem Tribuum, non ideo erat vera. Ecclesia hæretica verum potest habere Baptismum, ut agnoscunt Patres, nec tamen minùs propterea falsa est Ecclesia. Nec hoc possunt diffiteri Pontificii, etiam ex sua hypothesi, dum Baptismum nostrum agnoscunt esse verum, semel administratum non iterando, qui tamen Ecclesiæ veræ nomen nobis tribuendum esse acriter negant.

IX. Ad Tertium ℞. licèt Ecclesia Romana fuerit olim vera Ecclesia, quum ad eam scripsit Apostolus, & fides ejus toto celebrabatur orbe; Non sequitur eam veram esse etiamnum hodie; Quasi privilegium infallibilitatis illi competat, ut nec erraverit unquam, nec errare potuerit, quod falsissimè hîc semper supponunt. Neque hîc reponendum, sic inanes fore promissiones Ecclesiæ factas, Quòd supra petram sit ædificata, quódque portæ Inferorum adversùs ipsam non sint prævaliturae. Hæc enim & similia elogia Ecclesiæ Catholicæ & invisibili Electorum competunt, quæ nec deficit unquam, nec deficere potest totaliter. Sed malè ad Cœtum aliquem visibilem particularem applicantur, cùm nullus talis detur, qui deficere non possit, & non paucos defecisse exemplis variis probari possit, & in Veteri & in Novo Testamento. Non quòd veri fideles & electi unquam possint deficere vel totaliter vel finaliter: Sed quia Cœtus visibiles, in quibus degunt electi, possunt corrumpi eatenus, ut nec pura ampliùs obtineat Verbi prædicatio, nec legitima retineatur Sacramentorum administratio. Aliàs si ratio allata valeret, sequeretur, neque Ecclesiam Israëliticam potuisse unquam deficere, & fieri meretricem, quia fuerat antea vera Ecclesia; & Ecclesias Asiaticas, quæ olim fuerunt veræ Ecclesiæ Christi, esse etiamnum hodie tales, quod nemo non videt esse absurdissimum.

X. Verùm dices, Si aliqua hîc mutatio contigit, debent ergo designari Auctores, per quos, & temporum momenta, quibus facta est. Sed nulla est ratio quæ nos eò adigat; Quasi in infelici seculi hujus conditione, in quo quotidie omnia in pejus ruere videmus, ac retro sublapsa referri, variæ non occurrant subinde mutationes, quarum neque tempus, neque locus, neque primi Auctores accuratè observari possunt? Quis enim ignorat Satanæ hunc esse astum, ut non interdiu sed noctu dormientibus hominibus & non

non advertentibus Zizania sua serat ? Quis nescit hanc esse Novatorum artem, ut faciliùs venenum suum & errores insinuent, ut non apertè & palàm, sed clàm & subdolè agant? ut difficile sit, ne dicam impossibile, prima momenta notare, quibus Corruptio aliqua cœpit, licèt tam sit aperta ut negari nequeat. Verùm quid opus Auctores, vel tempora indicare, modò de rei veritate constet? An ut probem te peste correptum esse, vel aliquo alio morbo, necesse est ut doceam, quo momento exitialis illa lues cœperit grassari? nonne sufficit ut ostendam indubitatis argumentis, te gravi hoc & lethali morbo laborare ? & nonne ludibrium deberet, qui de principio morbi potiùs cogitaret, quàm de remedio salutari, quod adhiberi debet ad ejus curationem ? An ut demonstrem te senem esse, opus est ut doceam, quo momento cœperint primæ apparere rugæ in facie, aut vires tuæ inclinari & temperamentum corrumpi? Nonne hîc satis est, ut conferam corpusculum tuum jam exangue & humi cernuum cum corpore tuo olim vegeto & florenti, ut evincam magnam in te factam fuisse mutationem ? Licèt ergo talium corruptelarum originis momentum indicari præcisè non posset, non propterea sequeretur eas nullas esse, vel falsò à nobis Ecclesiæ Romanæ tribui; quia non quæritur hîc, Quando talis facta fuerit corruptio: Sed An revera talis deprehendatur, quod non ex historiæ veteris monumentis, sed ex statûs præsentis consideratione colligi potest. Nec alia fuit Christi Domini nostri in redarguendis erroribus Scribarum & Pharisæorum agendi ratio. An ille vel Auctores, vel locos, vel tempora, quibus tales errores invecti erant in Ecclesiam, recenset, quo tamen nemo meliùs hoc præstare potuit, qui omnia mutationum momenta noverat accuratissimè ? Nihil minus, Imò solâ Scripturâ contentus ad primum principium provocat, *Ab initio non fuit sic* Matt. 19.8. vel, *erratis nescientes Scripturas* Mat.22.29. Cur ergo ad scrupulosam istam temporis & cœterarum circumstantiarum notationem, quæ nihil ad rem faciunt adstringeremur, sufficit nobis ut ostendamus doctrinam Apostolorum à doctrina, quæ nunc obtinet in Papatu δὶς διὰ πασῶν dissidere, & statum hodiernæ Ecclesiæ Romanæ multùm differre ab antiqua, atque adeò ab initio non fuisse sic.

DISPUT. VIII.

Matt. 13.

Matt. 19. 8.
Matt. 22. 29.

XI. Regeres fortè, facilem esse istam Temporis & Auctorum mutationum designationem, quia ejusmodi mutationes in re tanti momenti fieri nequeunt sine magnis motibus; Quando agitur de mutanda veteri fide, pro qua ut aris & focis disceptatur, & de nova & contraria introducenda. Sed neque hoc majoris est ponderis. Quis nescit mutationes istiusmodi, non semper magno cum apparatu & γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, sed sæpius & ordinariè paulatim & sensim fieri, ita ut vix ac ne vix quidem præcisè singuli earum gradus distinctè observari queant, maximè quum tales mutationes non fiunt

statim

statim per veteris Doctrinæ abrogationem, quod posset hominum animos commovere; Sed per novæ nondum creditæ introductionem. Non per Errorum crassiorum, qui in sensus facilè possunt incurrere, propositionem; Sed per occulti & à sensibus remoti dogmatis alicujus insinuationem. Non per publicam professionem inter omnes; Sed per clancularíam & privatam intra paucos disseminationem. Non per cognitionem claram & distinctam; Sed per cognitionem obscuram & confusam, quod hîc contigisse constat: Tunc enim facilè imponitur hominibus, & insensibilis potest fieri mutatio, Hîc itaque distinguenda sunt *Errorum initia & primi gradus*, ab eorum *incrementis* & ἀκμῇ, tacita eorum & subdola inter paucos communicatio, & publica ac aperta eorum professio. Fateor posteriori sensu posse varios animorum motus excitare in Ecclesia, & dissidia ac contentiones parere; quod nimis contigisse omnium seculorum experientia testatur. Sed non par est ratio initii & primorum graduum eorum; Ita enim sensim ac sine sensu fieri solent, ut non possint facilè observari; Satanâ hac arte subdolè utendo, ut incautos decipiat, & feliciùs ac commodiùs venenum suum exitiale instillet, & infelix lolium serat, dum homines citiùs immedicabile vulnus sentiunt, quàm ut sciant se accepisse.

II. Objectio petita à defectu Successionis & Vocationis.

XII. II. Contra Secessionem nostram sic pugnant. Ab ea Ecclesia sine crimine non possumus secedere, quæ perpetuam & non interruptam habet successionem, ut ad eam nos recipiamus, quæ omni destituitur Vocatione legitima: Nam si aliquam habuissent primi nostri Reformatores, vel fuisset *Ordinaria* vel *Extraordinaria*; Ordinariam non fuisse res ipsa clamat, quia nullum adhuc Ministerium inter nos erectum erat; Nec extraordinariam, quia miraculis debuissent eam confirmare, quod non fecerunt tamen; Cùm E. nullam missionem habuerint, nullam etiam Ecclesiæ reformandæ authoritatem habuisse; atque adeò nullas Vocationis suæ notas dare posse, quod tenentur tamen ut audiantur; veram enim eam Ecclesiam esse non posse, quæ falsam missionem habet.

Successio personalis vel localis non est necessaria sed tantùm doctrinalis.

Ut responsio clariùs pateat, quia duplex difficultas hîc attingitur, prima De *perpetua Successione*, altera de *Reformatorum nostrorum Vocatione*, quas ad ravim usque solent nobis obiicere, paulò distinctiùs de utraque nobis est agendum. Et ut de *Successione* perpetua dicamus primò. Cùm multiplex possit esse *Successio*, Vel *Personarum & locorum*, Vel *Doctrinæ & Rerum*, Vel *naturalis* ratione carnis, Vel *politica* ratione munerum. Vel *spiritualis* ratione fidei; Videndum quænam hîc Successio debeat obtinere. Et naturalem quidem ac politicam nemo dixerit locum hîc habere debere, ut nec personalem & localem. Nam ita Iudæi increduli & profani succedebant piis Patribus, dum ab ipsis oriundi erant. Scribæ & Pharisæi succedebant veris Doctoribus, qui tamen seductores

erant

erant & veritatis hostes acerrimi. Sic Arriani succedebant Orthodoxis; sic tenebræ luci, morbus sanitati, Tyrannus pio Principi succedit. Sola ergo hîc *Successio fidei & doctrinæ* attendenda est, absque qua cæteræ omnes successiones vanæ sunt & exitiales. *Cathedræ successio nihil successionis præter nomen habet, sed idem sentiendi successio veritatem*, inquit Gregor. Nazianz. in Mat. 23. Illi demum in Cathedra Mosis sedent, qui doctrinam Mosis docent; Nec habent hæreditatem Petri, qui fidem ejus non tenent. Quamvis ergo Ecclesia Romana successionem vel personalem, vel localem haberet, frustrà esset, nisi successionem doctrinæ & veritatis, quâ ipsam destitui pertendimus, haberet. Ne jam dicamus Successionem etiam personalem sæpissimè in Papatu interruptam esse per schismata & dissidia horrenda, quibus laboravit, & per simoniacam variorum Pontificum in Sedem illam pestilentiæ intrusionem, quæ inanem esse ipsorum de Successione non interrupta gloriationem evincunt. Sed si apud nos Apostolica doctrina retinetur illibata; Cur Successionis præjudicio gravare nos volunt, cùm penès nos vera & legitima, non penès ipsos sit Successio. Quod si negare velint Adversarii, ad Examen Doctrinæ veniendum erit, quod tanto molimine refugiunt.

Quanta sit necessitas quæstionis de Vocatione Pastorum.

XIII. Ad *Vocationem* verò *nostram* quod attinet, varia sunt, quæ hîc reponi debent. Primò perperam & sine ratione notæ Vocationis nostræ petuntur: Nec enim multùm refert, ut populus de ea inquirat, modò illi constet de veritate Doctrinæ, quam proponimus. Sanè si fidem nostram vellemus pendere à vocatione Pastorum, necesse esset de illius veritate persuaderi; sed alia longè est mens nostra. Nec enim sic procedimus, Vocatio nostra est legitima, ergo Doctrina nostra vera est; & audiendi sumus. Sed contrà, Doctrina nostra vera est; Ergo audiendi sunt, qui eam docent, ut veritas Missionis & Ecclesiæ pendeat à veritate Doctrinæ, non contrà. Nec enim falsa potest esse Ecclesia, quæ veram & salutarem Christi doctrinam retinet, licèt de cætero vocatio Pastorum aliquid minùs ordinati haberet. Et ut Ministerium est propter doctrinam, non doctrina propter ministerium; Ita inquisitionem Ministerii præcedere debet inquisitio doctrinæ. Quod non ideo à nobis dicitur, quasi quæstionem hanc planè fidelibus inutilem & non necessariam censeamus. Fatemur enim hoc non parum conducere ad boni ordinis conservationem, & legitimorum Pastorum à falsis & adulterinis discretionem. Sed tantùm ut ostendamus, primariam aut præcipuam esse non debere, quæ nos sollicitos habeat; sed secundariam tantùm & minùs principalem, quæ supponat semper veræ doctrinæ inquisitionem: Illa enim est tantùm *Necessitas ordinis*, sine quo salus potest obtineri; Sed ista est *Necessitas medii*, sine quo non pervenimus ad

DISPUT. VIII.

salutem. Secundò meritò suspecta nobis esse debet hæc agendi ratio cùm auctores habeat Pharisæos, qui ita cum Christo agere solebant ut in ejus Vocationem non semel inquirerent. *Quâ auctoritate*, inquiunt, Matth. 21. 33. *facis ista, & quis tibi dedit istam auctoritatem?* Tertiò Pontificios minimè omnium decebat hanc Quæstionem nobis movere, quam longè potiori jure in ipsos possumus retorquere; ostendant enim & ipsi vicissim Vocationis suæ veritatem, quâ auctoritate Pontifices, Cardinales, Sacerdotes *&c.* talia munera usurpârint & exerceant, quorum nulla institutio, nullum exemplum in Scriptura potest deprehendi?

Matt. 21. 33.

Reformatores nostros non caruisse Vocatione probatur.

XIV. Sed ut pressiùs Quæstionem propositam attingamus, quatenus primos nostros Reformatores spectat; Dicimus quartò distinguendos esse Eos, qui publico in Ecclesia Romana Ministerio fungebantur, ab aliis qui merè privati fuerunt. Et ad illos quidem quod attinet, ut quamplurimi fuerunt, qui ad hoc opus se accinxerunt Archiepiscopi, Episcopi, & Presbyteri, In Anglia, Germania, Gallia, Helvetia, & alibi, non potest de eorum Vocatione dubitari, quando ipsam ab Ecclesia Romana habuerant; Aliàs fateri cogentur, vel suam Vocationem nullam esse & falsam; Vel si vera est, Nostros, qui eâ instructi opus Reformationis sunt aggressi, non sine vocatione hoc fecisse. Neque hîc reponendum 1. Si veram vocationem habuerunt, eo ipso veram fuisse Ecclesiam, quæ illis eam contulit, nec enim falsam Ecclesiam posse dare veram vocationem. Nam si Baptismus verus potest esse in Ecclesia falsa & hæretica, ut suprà visum, quidni etiam Vocatio? Nam ubi est baptismus verus, ibi debet esse legitima administrandi potestas, ubi est illa potestas, ibi est etiam vera vocatio. Nemo sigilla tractare potest, nisi sigillorum Custos, Nemo Custos nisi vocatus; Ita nemo Sacramenta, quæ sigilla sunt fœderis, potest administrare, nisi cui tabulæ fœderis sunt commissæ. Nec semper verum, Vocationem veram, supponere Ecclesiam veram. Certum quidem est, ubi nulla est vocatio, ibi nullam esse veram Ecclesiam; Sed non continuò sequitur, ibi esse veram Ecclesiam, ubi est aliqua vocatio. Nam Ecclesia Judaïca tempore Regum Idololatrarum, non erat vera Ecclesia, sed non destituebatur tamen vocatione ordinariâ. Ecclesia Arriana & Nestoriana non erat vera Ecclesia, & vocationem tamen veram habuit; Novatianis & Catharis conversis idem servabatur locus, in quo fuerant antequam ad Orthodoxos accederent. Unde Canon sextus Ecclesiæ Africanæ sancit, τοὺς κληρικοὺς τῶν Δονατιστῶν ἐν τῷ κλήρῳ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀναδέχεσθαι ἢ ἐν ταῖς ἰδίαις τιμαῖς μένειν, *Ut recipiantur Clerici Donatistæ in Clero Ecclesiæ Catholicæ, aut maneant in propriis dignitatibus.* Quod fusè persequitur *Hiero.* in Dialogo adversùs Luciferianos. Missio ergo inter eos

esse

esse potest, qui tamen vera Ecclesia non sunt, sed Ecclesiæ aliquid retinent, vel Ecclesiæ serviunt; per quos ut doctrinæ pars, Ita etiam vocationis nonnihil ad eam doctrinā prædicandam derivatur. Missio non oritur ab Ecclesia ut fonte & principio, sed à Deo per homines etiam malos; Ut diplomata Regia per eum etiam feruntur, qui nihil regium in se habet. Sic ab Ecclesiæ Rom. auctoritate non pendet vocatio, etsi per manus Ecclesiæ Romanæ transmissa; Nec Ecclesiæ, sed Christo, quod in vocatione supererat boni, acceptum ferri debuit, ut aqua per canalem delata, non à tubulo, sed à fonte est derivanda. DISPUT. VIII.

XV. 2. Dices, Nostros quidem Vocationem habuisse ab Ecclesia Romana, sed omni illo jure excidisse, quia ab Ecclesiæ Romanæ doctrinâ, ad cujus defensionem vocati erant, defecerunt. Sed tantùm abest, ut illos excidisse vocationis suæ jure dici debeat; ut contrà certum sit, eos vocationem suam ad proprium & legitimum suum finem retulisse, & sic ritè officio suo defunctos fuisse. Nimirum hîc distinguendus est accuratè *finis primarius Dei & Christi vocantis, & finis secundarius* hominum, quorum ministeriô Deus usus est ad vocationem illam conferendam. Fateor non fuisse finem & intentionem eorum, qui ipsos ordinaverant, ut doctrinæ receptæ se opponerent, sed potiùs ut eam docerent & defenderent; sed respexerunt illi, quod facere omnino tenebantur, ad finem primarium Dei vocantis, Christi institutionem, & muneris sui primævam obligationem & naturam; nimirum ut Evangelium purum prædicarent, & doctrinam à Christo & Apostolis traditam illibatam retinerent & populo traderent. Nec aliter se se gerere potuerunt, nisi hominibus potiùs quàm Deo obedire vellent; & juramentum, quô se Deo vocanti obstrinxerant ad propugnandam & prædicandam veritatem, violarent & rescinderent, ut fidem datam hominibus de propagando mendacio servarent, quod impium est vel cogitare. Si ergò à fine ordinantium aliquo modo deflexerunt, non fuit Vocationis abusus & corruptio; sed potiùs correctio. Et si aliter fecissent, in Deum, in proximum, in populi Christiani salutem, atque adeò in seipsos, officiumque suum graviter peccâssent. Nec culpandi veniunt, sed laudandi; qui resectis sordibus & corruptelis ab hominibus additis, retinent bonum quod à Christo est institutum, & ad legitimum ordinem omnia revocant.

XVI. Quò verò res clarior evadat, *Vocatio* iterum est distinguenda, Alia quæ *suâ institutione falsa est*, ut Vocatio Judæorum, Mahumedanorum, & aliorum infidelium, quæ directè tendit ad propagationem Idololatriæ & Impietatis. Alia, quæ institutione suâ quidem sancta est & legitima, sed quæ *abusu hominum corrupta* degeneravit, qualis est Vocatio Pontificiorum. Illa penitus exscin-

Disput. VIII.

denda est & abiicienda, quia nihil boni in ea deprehenditur. Sed ista corrigenda & reformanda juxta intentionem primarii Auctoris, ut sublatis corruptelis sola Christi institutio & usus maneat. Quod dum facere conati sunt Nostri, non repugnâsse Vocationi, sed illi potiùs respondisse censendi sunt: Ita enim ad hoc tenebantur, ut nisi præstitissent, perjurii crimine adversùs Deum se se obstrinxissent. Fateor quidem Vocationem istiusmodi, quæcunque tandem sit, etiam corruptissimam, si ad Dei Verbum docendum tendat, inutilem esse ad conciliandam Errori auctoritatem, vel homini in errore manenti gratiam, vel Ecclesiæ per illam prædicationem salutem; Adstringit tamen Vocatum, ut munus suum religiosè & sanctè obeat; & licèt passim omnes aliò munus illud convertant; ille tamen si conscientiam suam audit, tenetur ad veritatem indagandam, agnitam amplectendam, pestem arcendam, & salutem gregis procurandam. Quia ipsa Ecclesiæ prima intentio & scopus hoc postulat, hoc ipsa rerum necessitas exigit; hoc Deus ipse, cui magis obediendum quàm hominibus, præcipit; hoc Vocationis ratio petit. Nam si omnes & singuli Christiani, quà tales, oblatâ occasione, urgente necessitatis casu, Verbum Dei fratribus annunciare tenentur; multò magis, qui ad id hominum consensu vocati sunt. Nec hujus agendi modi exempla varia desunt, sive in Repub. sive in Ecclesia, sive in familia. Si quis Tyranni auctoritate in Senatum cooptatur, eo proculdubio fine ut tyrannidem magis magísque confirmet & illi inserviat, Et pœnitentiâ postea ducitur; Nonne agnitum Tyrannum ex ratione muneris tenebitur deserere, imò etiam persequi? In Ecclesiâ Israëlitica Sacerdotes Levitici, qui ad idola deflexerant, non opus habebant novâ vocatione, ut ad reformationem Ecclesiæ sese accingerent, sed legitimo tantùm vocationis exercitio: Ita si qui inter Arrianos, Nestorianos, & Donatistas, Episcopi fuerant, poterant legitimè, imò tenebantur ex vi muneris errorem abiicere & veritatem profiteri. Si servi cum fure, vel Oeconomi cum Adversario colludunt ad Dominum prædandum; nonne licebit ipsis suum errorem castigare, & ad meliorem frugem redire, ut Domino suo fideliter inserviant? Sic neque censendi sunt vocatione suâ excidisse, vel novâ opus habere vocatione, qui ad sacrum munus vocati erant, ut mendacio obniterentur & profiterentur veritatem. Regeres, Sed obstrinxerunt se Romano Pontifici, cui fidem datam frangunt. ℟. Obstrinxerunt se Pontifici, fateor, sed priùs Deo, & propter Deum illi: Ita si fidem datam Pontifici deprehendunt ἀσύςατον esse cum fide Deo datâ, illam abrumpere debent, ut istam inviolatam servent. Ita Centuriones in castris fidem Regi & Duci pollicentur, sed primò Regi, dein Duci propter Regem; si verò agnoscant Ducem proditionis

tionis reum esse, & res novas moliri contra Regem, eodem illo, etsi implicito juramento Ducem non tantùm deserere, sed & oppugnare tenentur. In malè promissis rescindenda fides; Quæ impia sunt, nec promitti debuêre, nec, si promissa sunt, sine impietatis crimine præstari queunt.

XVII. Non potest etiam eorum Vocationem irritam reddere, Vel quòd *Excommunicati fuerint* : Nam Excommunicatio injusta ut brutum fulmen, non eos feriit, nec suum illis potuit auferre Ministerium : Non magis quàm Apostolis nocuit excommunicatio Synedrii Judaïci, & Athanasio aliisque Orthodoxis excommunicatio Arrianorum, quod Canones ipsi Pontificii sanciunt. Caus. 24. Can. Ait *Cœlestinus* : Vel quòd *Episcopi non fuerint*, sed tantùm Presbyteri, qui nullum jus vocandi habuerint : Nam præterquàm quòd non defuerunt etiam Episcopi & Archiepiscopi varii, qui Reformationi manum admoverunt; Cùm nullum sit inter Episcopum & Presbyterum ex jure Divino discrimen; non major illi potest, quàm isti competere vocandi potestas. Vel denique Quòd *reordinentur* jam, qui veniunt ex Papatu, quod non fieret, si legitima eorum agnosceretur Vocatio. Nam quod potuit sufficere in Ecclesia corrupta ad eam reformandam, non sufficit in Ecclesiâ restitutâ & reformatâ : Vocatio eorum vera fuit & legitima quoad *substantiam*, sed diversimodè inquinata quoad *modum*, Ita repurganda est à suis sordibus, & nitori suo restituenda, ut retinendo quod superest veri & boni à Christo instituti, respuatur quicquid falsum est & Antichristianum.

XVIII. Ex quibus colligitur Reformatores nostros, qui in Papatu ordinati fuerant, non caruisse Vocatione, quum magnum hoc opus sunt aggressi. Sed quia non illi modò, sed alii non pauci, qui nullo inter Pontificios publico fungebantur munere, in eo etiam laborârunt; Videndum quo jure & quâ vocatione instructi id susceperint. Hîc autem ante omnia observare licet, Quòd licèt Vocatio ordinaria necessaria sit in Ecclesia ad vitandam ἀταξίαν, ut omnia fiant in ea εὐσχημόνως & κατὰ τάξιν 1. Cor. 14. 40. non tamen eò usque absolutè & simpliciter sit necessaria, quasi non liceat privato in ullo casu, vel Verbum prædicare, vel de Ecclesiâ restituendâ cogitare. Nam cùm vocatio generalis Christianorum, & charitatis lex hoc unicuique imponat, ut quibuscunque potest modis salutem suam & proximi promoveat : mirum videri non debet, si occasione oblatâ quis utatur ad hoc opus exequendum. Maximè si summæ cujusdam & ineluctabilis necessitatis ratio hoc videtur exigere. Nam necessitas multa facit, quæ remotâ necessitate fuissent culpanda, *Vbi nulla urget necessitas, constituta Patrum inviolata serventur*, inquit Gelasius. Sed in casu necessitatis, ubi aliter fieri nequit, *nullam habet*

Qualis fuerit vocatio Laicorum.

Disput. VIII.

Legem necessitas, & ipsa sibi Legem facit ut habetur in Decreto Gratiani Caus.1.q.1.cap. *Remissionem,* ubi agitur de Baptismo, quem conferri posse à Simoniaco conceditur, non autem Ordines, nimirum quia alia sunt *Sacramenta necessitatis*, alia *dignitatis*. Sic multa licent & laudantur in maximâ Reipublicæ perturbatione, quæ aliàs in statu pacato & bene ordinato non licerent, nec legitimè fierent. Si in Regno conjuratio fit adversùs Principem, & si illi, quorum munus erat Conjuratoribus sese opponere, non modò non faciunt, sed ipsi vel stertunt, vel in Conjuratorum partes trahuntur; Nonne licebit bonis & fidelibus Subditis, quantumvis privatis, proditoribus resistere, de auctoritate ipsos deturbare, facere quæcunque necessaria videbuntur ad conjurationem illam dissipandam, & cæteros in obsequio Principis continendos? Sanè quod seditionis & criminis læsæ Majestatis nomine notaretur, si fieret contra Regios ministros, auctoritate sibi concessâ legitimè utentes; Si de proditione constiterit, non crimen, sed actio heroïca censeri debet, & obedientiæ exemplum eò nobilius, quò minoris est auctoritatis ille, qui id exequi voluit. Ita si milites hostem in se irruere vident, Duce suo stertente vel languente ad Imperia, vel etiam urbem prodente; Annon licebit ipsis Claves proditori eripere, & ad signa etiam nullo vocante convenire? Cùm res ipsa vocat, quid voces, si desint moramur? Imò si obedientiæ specie silent & quiescunt, immemores juramenti, perfidiæ & proditionis insimulantur; sola scelerum conscientia inquinat; illam verò nemo purgat, nisi malo pro virili obnitatur. Licèt specula non sis, nec in excubiis, si tamen incendium vides, & vigiles dormire vel silere animadvertis, si non exclamas, reus es; quisque enim incendiò grassanti obviam ire pro virili tenetur. Huc referri potest P. Scipionis consilium laudatum à Valerio lib. 5. cap. 7. qui, cum ex Ærario pecuniam ad necessarios usus Reipubl. promi oporteret, idque Quæstores, quia lex prohibebat, agere recusarent, privatus claves poposcit, & legem utilitati & necessitati cedere coegit. Pontificii ipsi in casu necessitatis potestatem baptizandi concedunt laïco & mulieri, & à privato fieri posse confessionem, si desit Sacerdos. Joh. Hier. Albanus de Potestate Papæ & Concilii, Si Papa in hæresim incidat, & Prælati officium facere negligant, Laïcos de Ecclesiæ Reformatione consilium inire posse fatetur. Distinguendus ergo hîc venit duplex *Ecclesiæ status*, vel bene *ordinatus & constitutus*; vel *confusus & perturbatus*. Fateor in priori non licere privato laïco sacra tractare, neminémque sine prævia vocatione legitima Ecclesiæ clavum & regimen invadere debere. Sed alia est ratio posterioris: Nam in perturbato Ecclesiæ statu, sat juris est cuique ex vocatione generali, & charitatis lege ad rejiciendos errores, & veritatem amplectendam & profitendam. Et si, ut bene Jurisconsulti observant,

servant, *nulla datur obligatio ad illicita*; Quis dixerit fideles ad mendacium propugnandum obligatos fuisse? Quis non contrà fateatur, indispensabilem illis necessitatem fuisse impositam mendacium rejiciendi, & veritatem publicè defendendi? Hæc verò fuit temporum illorum ratio: Ita omnia erant perturbata, ut Rectores Ecclesiæ, quorum erat Erroribus grassantibus sese opponere, & lupos ab ovili Domini arcere, non modò non facerent, sed & ipsi in lupos conversi gregem Dominicum vastarent, & Christi legitimi ac unici Regis auctoritatem nefariè usurparent, & si qui de officio monere eos vellent, non tantùm non audirent, sed ferro flammísque persequerentur. Quid hîc faciendum fuit Majoribus nostris, qui gravissimum hoc malum perspectum habebant? An manendum illis fuit sub jugo illo Antichristi dirissimo, ubi pereundum illis fuisset necessariò? Annon licuit, postquam omnem spem Reformandæ Ecclesiæ viderunt decollatam, maturè se ab exitio præsentissimo subducere, & saluti suæ per justam secessionem prospicere? Ni hoc fecissent, summo se obstrinxissent scelere, & in Deum ingrati & injurii, certissimam in se perniciem accersivissent.

DISPUT. VIII.

XXI. Uno verbo, si unusquisque ad profitendam veritatem necessariò obligatur, nec jus ullum habet ad mendacium retinendum & docendum, quisquis mendacium docet, nullam ad id missionem legitimam potest habere. Contrà qui Veritatem prædicat, non modò jus & vocationem habet eam proponendi, sed & ex officio indispensabili tenetur. Ita quandiu Rectores Ecclesiæ docent veritatem quam Christus tradidit, jus habent illud præstandi nec potest in dubium vocari eorum Vocatio. Sed si mendacium docent, impossibile est eos ad id vocari à Christo. Ut ergo agnoscatur, à quorum partibus stet legitimè Vocatio & Missio, non ad formulas externas ordinationis, quæ nihil est sine veritate, attendendum est: sed respicienda est unicè Veritas, nam ut qui pro veritate militat, ex Deo est, & ad id ab ipso vocatur: Ita qui eam oppugnat, non potest à Deo esse, nec ab ipso ad id vocari. Quod non ideo dicimus, quasi vellemus liberum esse & integrum cuivis sese ingerere omni tempore & casu ad functiones Ministerii publici. Scimus Deum esse Deum ordinis non confusionis, nec ordinem, semel in Ecclesia sancitum, sine absoluta necessitate esse violandum. Sed hoc tantùm volumus, veritatem non propter ordinem datum esse, sed ordinem propter veritatem, atque ita ordinem veritati cedere debere, non veritatem ordini, quum veritas & ordo non possint simul subsistere. Dum ergo qui ex ordine recepto vocantur ad veritatem docendam, ritè officio suo funguntur, nemini licet eos turbare, vel intrudere se in Ministerium. Sed si eo miserè abutantur, & tantùm abest ut doceant veritatem, persequuntur eos, qui eam sequuntur, & mendacium persuadere

DISPUT. VIII. persuadere conantur; Nemo est qui jus non habeat illis resistendi, & veritatem pro virili promulgandi & amplectendi, à quocunque nobis proponatur: Nec ulla datur circumstantia locorum, temporum, personarum, quæ impediat quominus obligemur ad veritatem sequendam, & quæ efficiat, ut debeamus sequi eos qui eam oppugnant, quacunque jactent se instructos esse vocatione. Aliàs dicendum esset, vel eos, qui ordinationem non acceperunt juxta ritus receptos, non posse veritatem unquam docere, vel veritatem non esse amplectendam, quoties ab iis proponitur, qui ordinationem non habent, quod utrumque & sanæ rationi, & experientiæ repugnare certum est. Rursus, si ex necessitate missionis pro Ecclesiâ Romanâ quis pugnaret, dicendum erit. Vel nullos ex iis, qui missionem habent posse errare: Vel licèt errent, non minùs sequendos tamen esse, quod utrumque etiam pietati, & rationi adversari nemo non videt. Hunc autem statum esse controversiæ inter Nos & Pontificios proclive est cuivis agnoscere. Donec ergo non demonstrant nobis, Veritatem penès se esse, & mendacium penès nos, non possunt obtendere nobis defectum Missionis, qui pertendimus, Veritatem à partibus nostris stare; & Mendacium apud Adversarios. Sic necesse est ad Examen Doctrinæ venire, ut constet quibusnam jus competat prædicandi.

Rom. 10. 15. XX.. Verum quidem est neminem prædicare debere, nisi mittatur ex Rom. 10. Sed non semper externè & mediatè ab hominibus fit missio, sed aliquando internè & immediatè à Deo. Quum tolerabilis est Ecclesiæ status, nullaque urget necessitas, ἀταξίας ratio, fateor, postulat, ut ordo receptus, qui à Deo institutus est & hominum ministeriô peragitur, servetur. Sed in casibus summæ & ineluctabilis necessitatis, & in deplorato rerum statu, qualis iste fuit, quum nullus ampliùs locus ordini relictus est; Necessitatis lex, seu potiùs Deus ipse, qui homines in istam necessitatem compulit, non modò non vetat, sed etiam præcipit & potestatem dat ea procurandi, quæ faciunt ad salutem propriam, & proximi ædificationem, etiam cum ordinis illius neglectu, si modo ordinario & consueto haberi non possint. Sic si aliquis in remotissimas orbis terrarum plagas tempestate delatus esset, inter populos planè barbaros, apud quos nullum esset Christianæ Religionis vestigium; An sacrilego silentio premere debebit mysteria Evangelica; Nonne ex charitatis lege tenebitur Infidelibus illis convertendis operam dare, & si labori ipsius Deus eatenus benedicit, ut plures adducat ad fidem; An non licebit ipsi Cœtum colligere, Ecclesiam constituere, & Pastoris ordinarij ex ipsorum voto apud ipsos fungi officio? An Patriam repetere priùs tenebitur, ut juxta ritus receptos consecretur? Quid si in Patriam redeundi denegatur illi facultas, An satiùs esset pati potiùs lumen Evangelii

extingui,

extingui, & gregem dissipari, quàm ut Pastoris munere fungeretur, & tam insigne opus desereret?

XX. Rem autem non modò ita se habere posse, sed & contigisse sæpius testatur historia Apostolica & Ecclesiastica. Sic Act. 8. Act. 8. 4. Fideles post mortem Protomartyris Stephani, huc illuc vento persecutionis dispersi, Evangelium prædicant, & multos ad fidem adducunt ỳ. 4. & cap. 11. 19. 20. Apollos edoctus viam Dei per Act. 11 19. 20. Priscillam & Aquilam, nullâ aliâ munitus vocatione Iudæos convincit per Scripturas demonstrando Iesum esse Christum cap. 18. 18. 25. 26. 25. 26. Sic *Theodor.* lib. 1. cap. 22. refert tempore Constantini M. *Ædesium* & *Frumentium* fratres delatos in Indiam, & à Barbaris longâ servitute detentos, multos ex illis, & Regem præ cæteris ad fidem Christi convertisse, & ita cœpisse Cœtus cogere, Ecclesias instituere, ut istic cultui sacro vacarent. Idem cap. 24. narrat, fœminam captivam inter Iberos conversionis ipsorum fuisse causam, Reginâ primùm ad fidem Christi adductâ, & per Reginam Rege, & sic Rex *Apostolus gentis suæ factus est*, inquit Ruffinus lib. 10. cap. 11. Et quum Valentis tyrannide duo Macarij Ægyptius & Alexander Monachorum Patres in Insulam Paludium relegati essent, exilij necessitate in beneficij occasionem versâ, brevi effecerunt ut Insulares baptismo consecrarentur, *Theod.* lib. 4. cap. 1. Plurima possent afferri exempla ejusmodi hominum privatorum, quorum operâ conversi sunt ad fidem Christi plurimi. An mirum ergo videri debet, si quidam ex Reformatoribus nostris in eo statu constituti, tale quid fuerint aggressi, summâ id exigente necessitate, quum nulla alia apparebat vel libertatis vel salutis via? Maximè cùm dona illa eximia & singularia, quibus eos instructos Deus voluit, rara eruditio, ingenij acumen maximum, judicium subactissimum, constantia & patientia invicta, zelus ferventissimus, & alij motus heroïci & planè extraordinarij, quibus Reformationem cœperunt, promoverunt, & tandem perfecerunt, adversùs omnes contradicentium artes & molimina, fuerint veluti sigilla authentica divinæ eorum Vocationis: Cùm neminem lateat, magna illa dona nunquam à Deo conferri, nisi ad magnum & extraordinarium aliquod opus; Quibus adde successum admirabilem & planè stupendum, quem Deus eorum laboribus largitus est, in quo Providentia prorsus singularis & admirabilis ita apparet conspicua, ut neminem latere possit, nisi eos, qui fascinô superstitionis & odio veritatis sunt excæcati. Denique si quid desiderari potuit in hac prima vocatione, facilè suppletum fuit, tum Ecclesiæ consensu & succedente approbatione, tum auctoritate publicâ Magistratuum & Populorum, ut hîc nihil habeant quod carpere possint Adversarii, nisi doctrinam à Nostris traditam falsam esse & corruptam, quod in æternum nunquam sunt demonstraturi, ostendant.

DISPUT. VIII.

XXI. Dices fortè varias illas corruptelas, quas in Ecclesia Rom. fuisse pertendimus, potuisse quidem Majoribus nostris occasionem dare eas reiiciendi, & se ab illis immunes præstandi per *Secessionem negativam*: Sed non statim jus potuisse conferre Cœtus segreges cogendi, & novum Ministerium in illis instituendi, quod sine auctoritate publica fieri non potuit; nisi velimus ἀταξίαν inducere in Ecclesiam. Verùm facile est hoc telum repellere; nam ut non dicamus, hoc locum non habere in illis Ecclesiis quæ ab Episcopis, Presbyteris, & aliis Romanæ Ecclesiæ Rectoribus reformatæ sunt; Quæ rationes Secessionis negativæ necessitatem imposuerunt fidelibus; Eædem Secessionem positivam & patentem exigunt, ut Conventus fiant publici, ubi Verbum prædicetur, & Sacramenta administrentur: Nec tantùm hoc jus censendum est, cujus usus penès ipsos positum sit, sed officium & obligatio arctissima, & quæ, nisi absoluta sit impossibilitas, est indispensabilis. Hoc natura fidei exigit, quæ ut corde retinetur, ita per confessionem apertam declaratur. Hoc pietas postulat, quæ cultum non tantùm internum cordis, sed & externum corporis complectitur. Hoc Charitas jubet, ut salutem proximorum non minùs ac nostram sedulò promoveamus. Aliàs nisi hoc liceret, quid tandem illis fidelibus præstandum foret? an perstare deberent in Communione Romana erronea & idololatricâ? Sed hoc conscientia ipsorum non patitur, quia ore negarent quod corde credunt. An potiùs deberent manere sine Pastoribus & ullo cultu externo, & expectare, donec Deus alios extra ordinem excitaret; quàm ut jus sibi arrogarent congregandi Ecclesias & creandi Pastores? Scio quidem hoc satiùs visum *Auctori Præjudiciorum* cap. 7. pag. 155. sed nihil dici potuit absurdius & magis inconsideratè. Quid enim? An satiùs erit dispersos manere fideles tanquam oves palantes sine Pastoribus, & sine cultu ullo externo manere, atque ita pati lucem Evangelij, fidem & pietatem intercidere, quàm Cœtus publicos cogere, & Pastores præficere, qui illis præsint; An satiùs erit quod præcipuum est omittere, & sine quo Ecclesiæ societas stare nequit, quàm non observare ordinem aliquem receptum, quum eò res devenit ut observari nequeat? An satiùs erit Religionem omnem de mundo tolli; vel saltèm ex aliqua regione, quàm Verbi Præconium aliquod habere, quantumvis citra ritus consuetos, quia usurpari non possunt; Non crediderim quemquam pium & fidelem hoc apud se facilè statuere posse. Imò quivis videt gloriam Dei & salutem fidelium exigere contrarium; nullâ præsertim lege id prohibente: Et si maximè aliqua daretur, casu necessitatis exceptionem & dispensationem à Lege faciente. Neque hîc reponendum, Ad Privatos & Laïcos non pertinere publicam Ministerij institutionem; Ita non potuisse

potuisse vocari & mitti Pastores nisi à Pastoribus. Nam licèt hoc in Ecclesia constituta & bene ordinata obtineat; Non ideo debet semper locum habere in Ecclesia corrupta & restituenda. Et hoc eò faciliùs admitti debet, quòd certum sit & indubitatum, ut pluribus ostendi posset, si instituti nostri ratio id pateretur: Ius Vocationis Pastorum, quod à Christo datum est Apostolis, & per eos Ecclesiæ; non pertinere ad solos Pastores; seu *Ecclesiam repræsentativam*; Sed *primariò* & *radicaliter* residere in societate fidelium, seu *Ecclesiâ collectivâ*, quæ illud quidem ad meliorem ordinis observationem in Pastores seu Synedrium transtulit; ita tamen ut illo se penitus non abdicârit, quin nomine & auctoritate suâ semper exerceatur, & quin possit eô uti, quando illi, quibus hoc commisit, perperam eo abutuntur ad mendacij propagationem; ut solidissimè hoc, ut cætera omnia, exequitur Celeber. *Claudius* in eximio Opere *Defensionis Reformationis*, non ita pridem edito gallicè, P. IV. cap. 3. & 4. Vide etiam quæ à nobis dicta sunt *Institu. Elenct.* P. III. Loco 18. Quæst. 24. de jure vocationis Pastorum. Licèt ergo Pastores Evangelici vocationem non habuerint ab aliis Pastoribus, (quod de quibusdam tantùm dictum volumus, plerique enim, ut diximus, à Pontificiis ordinati erant) non minùs tamen legitimè potuerunt vocari ab Ecclesia, in casu extremæ necessitatis, quem ponimus. DISPUT. VIII.

XXII. Frustrà ergo pertendunt Pontificii, non potuisse Laïcos Ministerium obire, vel alios ad Ministerium vocare, dando illis auctoritatem, quam non habebant. Pari enim ratione dici posset Populum, qui Rege destituitur, non posse unquam Regem sibi eligere, quia sic auctoritatem supremam communicaret alteri, quam non habet, vel Cardinalium collegium, quod caret Pontifice, non posse creare Pontificem, quia nemo ex ipsis auctoritatem Pontificiam obtinet. Sed ut facilè respondebitur, Et Populum & Cardinales, licèt Rege & Pontifice destituantur, habere tamen jus eligendi: Ita de Laïcis dicendum est, eos, licèt Pastores non sint, habere tamen jus eos eligendi, quia quamvis Ministerium non habeant quoad usum & exercitium, habent tamen quoad jus collationis, ex institutione Christi, qui Ecclesiam voluit hoc jure donare, Ut sanè auctoritas ministerialis propriè & primariò non est Pastorum, qui eam exercent, sed Corporis Ecclesiæ, ad cujus ædificationem Ministerium instituitur, & societatis fidelium, qui sunt pars potissima & essentialis Ecclesiæ, & ad quam ideo præcipuè pertinent promissiones Christi, & gratiæ, quas communicat Ecclesiæ suæ; inter quas auctoritas ministerialis locum primarium obtinet, ut quæ inprimis est necessaria ad ejus ædificationem. Hoc tamen ita intellectum volumus, ut locum demum habeat in casu summæ necessitatis, ubi Pastores legitimi desunt, & Ecclesiæ status est corruptus, vel pertur-

batus; aliàs ubi omnia sunt bene ordinata, non possunt legitimè laïci vel Ministerii partes assumere, vel alios ad illud vocare, quia hoc esset ordinem bene positum sine necessitate violare.

Qualis sit Vocatio Reformatorum, Ordinaria, an Extraordinaria.

XXIII. Atque hinc non obscurè colligitur, Qualis dicenda sit illa *Vocatio*, An *Ordinaria*, An *Extraordinaria*. Nam juxta varios vocum istarum sensus potest dici, vel Ordinaria, vel Extraordinaria, vel ex utraque mixta. Si *Ordinarium* dicitur, quod ordini primitus & divinitus instituto est consentaneum; potest dici Vocatio *Ordinaria*. Sed si æquivocè pro eo sumitur, quod inveteratâ consuetudine, qualiscunque ea sit, publicè est receptum; *Extraordinaria* dicenda erit, quia plurimùm abfuit ab ea consuetudine & more, qui in Ecclesiâ Romanâ inoleverat. Rursus *ordinaria* potest dici quoad *τὸ materiale*, sive functiones ordinarias Ministerii à Christo instituti, Verbi scilicet Præconium, & Sacramentorum administrationem. Sed *Extraordinaria* quoad *τὸ formale*, seu electionem & consecrationem, atque adeò illius *exercitium* & applicationem, quatenus eos Deus extra ordinem suscitavit, & donis heroïcis & extraordinariis instruxit ad Antichristum debellandum. Tertiò *Ordinaria* quoad *Ius* perpetuum & indispensabile, quod fidelibus competit, Errores & Idololatriam rejiciendi, & Veritatem profitendi; Imò quoad officium, quod tum fideles, tum Pastores ipsos spectat ex Christianismi Lege, sese ab Antichristi jugo subducendi, & Christo legitimo Domino fidem & obsequium addicendi. Sed *Extraordinaria* quoad *modum*, quia non facta est interventu Ministerii ordinarii, (loquor de Laïcis, qui manum Reformationi adhibuerunt) sed præter ordinem receptum, propter casum summæ necessitatis fieri debuit. Denique potest dici *Extraordinaria*, Non ratione *Doctrinæ*, quasi nova doctrina prædicata sit, Vel ratione *Muneris* quasi officium merè novum usurpârint, cujusmodi fuit munus Apostolicum. Sed ratione *Actûs vocandi*, quia non consueto modo factus est, non neglecto ordine, sed quia violatus erat & corruptus, non observato. Vide quæ fusiùs dicta sunt Instit. P. III. Loc. 18. Q. 23. & 25.

XXIV. Si verò Extraordinariam censemus eo sensu fuisse, Non continuò sequitur, *miraculis* eam debuisse confirmari. Nam quævis vocatio extraordinaria non habet miracula, ut in variis Prophetis, & Joanne Baptista visum, qui, licèt vocati extraordinariè, nulla tamen fecisse leguntur miracula. 2. Alia est Ecclesiæ de novo constituendæ: Alia Ecclesiæ Reformandæ & restituendæ ratio. Nam ad primam Christianismi constitutionem, ubi abrogandus fuit Dei cultus antiquus per Mosem institutus, & novus instituendus, & Gentes ab Idolis ad verum Deum convertendæ; opus fuit immediatâ & planè extraordinariâ vocatione, quæ per miracula debuit confirmari, ad fidem eò magis adstruendam prædicationi

dicationi Apostolorum; *Deo illis testimonium perhibente signis & prodigiis* &c. Heb. 2. 4. At ubi nova doctrina non proponitur, sed quæ corrupta fuit & obscurata, repurgatur tantùm, & illustratur, ut in Reformatione factum; Non opus fuit miraculis novis, sed solâ Verbi prædicatione; Eadem enim miracula, quibus Christus & Apostoli suam confirmârunt doctrinam, nostram etiam, quæ eadem est, confirmant. Ne jam dicamus successum admirabilem Reformationis, & conversionem Mundi tantum esse miraculum, ut qui mundo credente, prodigia adhuc quærit, ipse sit prodigium, ut loquebatur Augustinus. *Heb. 2. 4.*

XXV. III. Objectio contra Secessionem petitur ab Exemplis variis tum Veteris tum Novi Testamenti, ex quibus patet, fideles ab Ecclesiâ corruptâ non statim secessisse. Sic in Veteri Testamento Moses & Prophetæ idololatricis temporibus nova non erigebant altaria, ut ordinaria celebrarentur sacrificia. Fideles non secedebant ab Ecclesia, quamvis idololatrica, ut Cœtus separatos ab ea cogerent, & novum Ministerium instituerent. Tempore Christi Ecclesia Judaïca corruptissima fuit; Nec videmus tamen Simeonem, Zachariam, Annam &c. eam deseruisse. Nicodemus, qui Discipulum Christi se profitetur, non secedit à Judæis, & noctu tantùm ad Christum accedit. Paulus ipse legitur Ritus & Cæremonias Judaïcas, etiam post earum abrogationem observâsse, circumciso Timotheo Act. 16. nuncupato voto & susceptâ purificatione Act. 21. Patres ante Reformationem potuerunt manere in Ecclesiâ Romanâ, & in eâ salvari, quidni & nobis idem præstare liceat? *III. Objectio ab Exemplis Veteris & novi Testamenti.*

XXVI. Ad hoc verò in genere Respondemus, Leges hîc attendendas esse, non Exempla. Nec enim, quod ab hoc vel illo fideli factitatum est, statim potest aut debet in imitationem trahi. Itaque licèt nonnulli in Ecclesiâ corruptâ versantes de Secessione non fuerint solliciti; Non sequitur idem à nobis sine vitio præstari potuisse. Non tam respicere debemus quid ante nos factum sit, quàm quid nobis ex officio agendum incumbat. 2. Ad Exemplum Mosis & Prophetarum & cæterorum fidelium Veteris Testamenti, vide quæ dicta sunt Disp. II. Th. 6. 7. 8. 9. 10. Paucis observamus, Fideles tunc temporis secessisse ab Idololatris saltèm negativè, ut patet in 7000. qui genua non flexerunt Bahali. Imò non paucos etiam secessisse positivè, ut Eliam, qui in desertum secedit, ne idololatriâ pollueretur, Mosem & Levitas, qui ultionem sumunt de Idololatris Exod. 32. 26. & Prophetas, quoties invehebantur in peccata populi, & idololatriam illi suam exprobrabant. Deinde, alia fuit temporis illius, alia istius ratio. In illo Deus cultum suum ita uni loco addixerat, ut nefas esset aliò convenire, vel sacra facere. Sed jam ubivis possumus puras manus ad Deum attollere, & Deum

Disput. VIII. adorare in spiritu & veritate Jo. 4. 23. & 1. Tim. 2. 9. Tertiò licèt idololatria obtineret inter Israëlitas, dum populus ad Regum exemplum componebatur; non tamen eatenus invaluerat, ut in legem abiret; ita ut populus per vim ad eam adigeretur. Quod etiam locum habere debet respectu Ecclesiæ Judaïcæ tempore Christi, quæ utut varios abusus & corruptelas haberet, sola tamen adhuc erat Ecclesia, solum Templum, in quo ritè sacra fieri poterant; Ideo in ea poterant fideles adhuc sine crimine manere; Imò & debebant ad instar Christi cultum Mosaïcum observare, & ipsos Pharisæos docentes, & in Cathedra Mosis sedentes, audire; modò ab eorum fermento sibi caverent. Sed ex quo Christus cultum Mosaïcum abrogavit, & Evangelicum instituit; Ex quo Ecclesiam Christianam fundavit; Christo renunciaret, qui vellet adhuc τῇ σκηνῇ λατρεύειν, Heb. 13. 10. retinendo cultum Mosaïcum.

Heb. 13.10.

Joan. 3.1.

XXVII. Ad exemplum *Nicodemi* R. Nicodemi timiditatem, quum noctu venit ad Christum Joan. 3. 1. non posse hìc favere Neutralium, & Pseudo-Nicodemitarum tepori; quia si ab initio aliquam pusillanimitatem exhibuit, quæ culpanda omnino fuit, eam tandem contemptis omnibus periculis generosè superavit, quum se junxit Josepho Arimatheensi ad Domini sepulturam Joan. 19. Hìc itaque distinguendus nobis *Nicodemus Iudaïzans*, & adhuc Neophytus, & *Nicodemus Christianus* & confirmatus; Ille ignorantià adhuc detentus timet, & noctu tantùm ad Christum venit: At postquam fide illuminatus fuit, palàm & interdiu confitetur, idque tempore magis formidoloso, quàm fuisset antea, in morte scilicet Christi, quum ipsi discipuli fugiebant, & omnia desperata videbantur: Tunc fidem profitetur coram omnibus, non refugit odium, probrum & infamiam non metuit, persecutiones non reformidat. Hoc scilicet est Nicodemizare, si Nicodemum Christianum aspicimus. Cur ergo isti, quod fecit Nicodemus, ignorantiæ suæ tempore imitari volunt, exemplum autem, quod fide jam donatus prodit, dissimulant ad se pertinere?

XXVIII. Ad *Paulum* quod attinet, Cæremonias adhuc observantem R. discrimen esse longè maximum in Exemplis. Nam Cæremoniæ illæ Legales, quas Paulus observabat, erant à Deo institutæ: At ritus Papales sunt humanitus confìcti, & in Ecclesiam introducti. Cæremoniæ illæ, licèt jam abrogatæ essent de jure per mortem Christi, nondum tamen erant de facto. Itaque tempore Apostoli indifferentes erant & mediæ, usque dum plenè abrogarentur, nec damnabantur in Evangelio, nisi quatenus cum opinione necessitatis, & meriti observabantur. At ritus Papales sunt illiciti, & Verbo Dei damnati, quibus proinde nunquam licet communicare. Tria ergo hìc *Cæremoniarum* tempora distinguenda: Primum, quô *vivæ* & necessariæ erant ex ordine Dei. Secundum, quô factæ

sunt

sunt *mortua* & adiaphoræ post mortem Christi, quæ finem umbris imposuit. Tertium, quô *mortifera* sunt & exitiales, post prædicationem plenam Evangelij. In primo debebant retineri; In secundo poterant usurpari, modò id fieret ex charitate. In tertio nefas est iis ampliùs uti. Hinc factum ut Apostoli in secundo hoc intervallo cæremoniis Mosaïcis nonnunquam usi legantur per Christianam συγκατάβασιν, ut Iudæis infirmis sese accommodarent, & Synagogam honorificè sepelirent; quod præcipuè Paulum fecisse observamus, qui omnia omnibus & Iudæis Iudæum se faciebat, ut aliquos lucraretur 1. Cor. 9. 20. *1.Cor.9.20.* Sed tum demum, quum res illi erat cum fratribus infirmis; Nam alibi quum agendum illi fuit cum Pseudo-Apostolis, constanter eas repudiat, ne ad momentum quidem ipsis cedit Gala. 2. 9. *Gal.2.9.* Unde qui voluit circumcidi Timotheum Act. 16. 3. noluit tamen *Act. 16. 3.* circumcidi Titum Gal. 2. 3. Idem de Tonsura & purificatione Pauli *Gal.2.3.* Act. 18. & 21. 26. dicendum. Hæc enim usurpat ut res medias ex *Act. 18.* charitate, sociis suis se accommodando, ne videretur Mosis Legem *& 21.26.* velle pervertere. Sed quid hoc ad Idololatriam Papalem? quasi nihil differant, Tondere se, & Genua flectere coram Idolo. De Patribus ante Reformationem dictum Disp. VI. th. 32. *&c.*

XXVIII. Non omittenda est hîc objectio, quæ solet identidem adversùs Secessionem nostram, ut schismaticam & injustissimam fieri, quæ petitur ex *Schismate Donatistarum*, quasi rei simus criminis, quod meritò illis impingitur. Sed quis non videt longum latúmque discrimen intercedere inter nos & ipsos hac in parte? Primò quia Donatistæ non accusabant Ecclesiam, à quâ secessionem fecerant, ullius erroris in doctrina, vel depravationis in cultu. Nam quoad validitatem vel invaliditatem baptismi hæreticorum, agnoscebant utrinque, non esse causam sufficientem separationis, nec super illam secessionem suam fundabant Donatistæ, ut August. non semel observat cont. Cresco. lib. 2. cap. 3. & epist. 48. Sed tantùm, quòd inter Episcopos suos retinerent *Traditores*, vel ordinatos à Traditoribus, id est, qui libros sacros tradiderant persecutoribus comburendos. Quales erant *Cæcilianus*, qui accusabatur, quasi tempore persecutionis libros sacros tradidisset comburendos, quod tamen falsum erat; Et *Felix Aptungitanus*, qui Cæcilianum ordinaverat in *Mensorii* locum. Verùm quis ignorat, nos Ecclesiæ Romanæ impingere varios errores gravissimos, & idololatrias crassissimas, quæ cum salute consistere nequeant? 2. Donatistæ sese ab Ecclesiâ segregaverant, secessione voluntariâ, nulla ad eam vi vel persecutione adacti, Ecclesiâ ipsis identidem communionem suam & pacem offerente. Sed hîc voluntaria non fuit, sed coacta Secessio nostra; Ecclesia Romana ipsa nos à se separavit, nos proscripsit, & anathemate feriit, quia nolebamus retinere & profiteri

DISPUT. VIII.

& profiteri ejus errores, & etiamnum hodie, quo præ se fert velle nos ad se revocare, oppugnat doctrinam nostram, ut hæreticam & ad ejus ejerationem cogit quotquot ad ipsam accedunt. Quis non videt duas istas differentias reddere secessionem Donatistarum schismaticam & injustam, & nostram non modò innocentem, sed & absolutè necessariam? Peccatum quod Ecclesiæ impingebatur à Donatistis; fuit factum Cæciliani, quod nec probatum à Donatistis, nec confessum ab Orthodoxis, atque adeò verum non erat; nec si verum fuisset, poterat justam secessioni causam dare, quia factum erat merè personale, cujus Ecclesia Catholica non erat rea, nec Donatistæ obligabantur ad illud probandum vel sequendum, si voluissent ad eam redire. Verùm Nos, qui accusamus Ecclesiam Romanam variorum errorum, qui certò persuasi sumus esse idololatriæ ream; Nos qui accusamur ab Ecclesiâ Romanâ hæresis: Quomodo possumus ad eam redire sine salutis aperto discrimine, coacti quippe profiteri doctrinas, quas falsas & hæreticas credimus, cultum observare, quem scimus esse illicitum, & ejerare doctrinas, quas verissimas esse ex Dei Verbo persuasissimum habemus.

Pro Syncretismo urgetur. 1. Pax Ecclesiæ.

XXX. Sic contra Secessionem disputant. Videndum jam quid pro *Syncretismo* soleat afferri. Varia enim etiam proponuntur in eam rem argumenta. Primum petitur à *Pace Ecclesiæ*, quæ toties nobis commendatur à Christo. Nam si pacem cum omnibus quærere & procurare debemus, si proximum etiam errantem diligere tenemur, Quidni Syncretismum cum eo fovere poterimus? ℞. *Speciosum quidem est nomen Pacis*, inquit Hilarius, *& pulchra opinio unitatis, sed quis ambigat eam solam unicam esse Ecclesiæ pacem, quæ Christi est?* Quòd si talis pax per Syncretismum haberi queat, ultrò largimur modis omnibus esse quærendam. Sed si sine præjudicio veritatis & pietatis obtineri non potest; Quis dixerit pacem talem optandam esse, vel quærendam? Fateor si pacificandæ Ecclesiæ vera & seria fieret mentio, nullum pium esse debere, qui libenter aures animumque non accommodaret. Nemo enim est vel mediocri pietatis sensu præditus, quem non excruciet fœda hæc & horrenda Corporis Christi laceratio. Sed si hoc prætextu homines astuti se insinuant, ut à sincerâ Christi doctrinâ nos abducant, quis vellet pacem hominum redimere, Pacis divinæ dispendiô? Optandum sanè super omnia, ut pax cum omnibus colatur, sed εἰ δυνατὸν, inquit Paulus Rom. 12. si gloria Dei, si ratio Veritatis & salutis nostræ hoc patitur, si pax divina non rescinditur; quod hîc fieri non posse, rebus sic stantibus, persuasum habemus. Nec aliter de *Proximi dilectione* ratiocinari debemus. Eatenus sanè proximum diligere tenemur, ut nihil omittamus ex iis, quæ possunt facere ad promovendam ejus salutem, errantem convertendo ad veritatem, infirmum & docilem cum omni lenitate

tractando,

tractando, Rom. 14. 1. Gal. 6. 1. Sed semper meminisse debemus hoc fieri debere *usque ad aras*, id est, ut amor Dei & obedientia illi debita non lædatur, quod fieret tamen, si eam extenderemus usque ad Syncretismum cum hostibus Christi, & cum illis, qui errant fundamentaliter, quod expressè Paulus vetat 2. Cor. 6. 16. 17. dum *fideles* cum *infidelibus consociari* prohibet. DISPUT. VIII. *Rom. 14. 1. Gal. 6. 1. 2. Cor. 6. 16.*

XXXI. Secundò Paulus docet communionem coli posse cum fratribus errantibus, quum vult fratres infirmos tolerari Rom. 14. 1. Phil. 3. 14. 15. nec abnuit etiam graviter errantes posse servari, quum ostendit eos, qui fundamento superædificant fœnum, stipulam *&c.* posse tamen, licèt ægrè, servari, ὡς διὰ πυρὸς 1. Cor. 3. 12. 13. Unde colligunt, nihil obstare quominus communionem colamus cum Pontificiis, etiam ex nostra sententia, errantibus. ℞. Ut solvatur difficultas, distinguendi sunt *Errores*, ut & *Articuli fundamentales*, à *non fundamentalibus*: Ut enim non omnes veritates sunt ejusdem necessitatis: Ita nec omnia vulnera, quæ veritati infliguntur, statim sunt lethalia. Nec omnis morbus statim est sonticus. Hinc Error duplex potest distingui; Alius *Capitalis* & *fundamentalis*, qui cor ipsum Religionis & fidei petit, & qui articulum aliquem fundamentalem oppugnat & evertit. Alius levior & *non fundamentalis*, qui veritati quidem in Verbo revelatæ repugnat, sed minùs necessariæ, & qui non statim errantem salute privat. Fateor posse communionem coli cum Errantibus posteriori sensu: Sed negamus priori, de quo hîc potissimùm quæritur; cùm Errores Pontificiorum sint capitales & fundamentales, ut suprà visum. Unde loca Pauli aliena sunt, utpote quæ agunt de fratribus infirmis, qui errant in rebus levioris momenti, quales erant illi, qui tunc non satis adhuc edocti de natura libertatis Christianæ, Cæremoniarum usum nondum poterant abjicere. Tales, fateor, tolerari possunt, non ut probentur & adoptentur eorum errores; sed ut, non obstantibus illis, charitas Christiana cum illis foveatur, donec majori luce à Deo donentur ad fidei confirmationem. Quò spectant verba aurea Pauli ad Philip. 3. 14. 15. *Quotquot sumus perfecti, idem sentiamus, & si quid aliter sentitis, Deus vobis revelabit, Interim in eo ad quod pervenimus eodem incedamus Canone.* Sed malè & perperam hæc referas ad eos, qui Capitales & fundamentales fovent Errores, qui cum vera in Deum fide & salute sunt ἀσύστατοι; quod Pontificios præstare credimus. *Rom. 14. 1. Phil. 3. 14. 15. 1. Cor. 3. 12. 13. Phil. 3. 14. 15.*

XXXII. Non magis appositus est alter, quô utuntur, locus ex 1. Cor. 3. 13. 14. Nam certum est Paulum non loqui de illis, qui errabant fundamentaliter; cùm dicat eos retinere fundamentum, & salutis tandem fieri compotes. Sed de aliis, qui leviùs errando, & Doctorum officiô non ritè defungendo, mercede speratâ, sed non statim salute mulctari debebant, servandi ὡς διὰ πυρὸς, *1. Cor. 3. 13. 14.*

DISPUT. VIII. id est ægrè & non sine difficultate, animam pro spolio habentes; ductâ scilicet loquutione ex communi apud omnes diverbio, quô is, qui ægrè servatur, dicitur *ereptus quasi ex incendio*, *δαλὸς σωθεὶς ἐκ πυρός*. Nimirum Apostolus ibi agit de Doctoribus & Ministris Evangelii, quos Architectis comparat, qui debent fundamento semel ab Apostolis posito superstruere doctrinam Evangelicam ad ædificationem fidelium. Ex iis verò alii fideles & genuini Doctores sunt, qui veram, salutarem, & ipsi fundamento homogeneam & convenientem doctrinam superædificant, quæ nomine
Is. 54. 11. *auri*, *argenti*, & *lapidum pretiosorum* venit, allusivè ad Is. 54. 11. ubi Ecclesia dicitur fundanda *sapphiris & lapidibus pretiosis*. Alii verò minùs probæ notæ, dicuntur fundamento superædificare *fœnum*, *lignum*, & *stipulam*, id est doctrinas, non quidem absolutè hæreticas & exitiales; sic enim servari non possent; Sed *vanas*, *curiosas*, & *inutiles*, heterogeneas, & parùm respondentes fundamenti præstantiæ. Bene ergo hinc concluseris, in sinu Ecclesiæ posse dari tales Doctores, qui non ritè per omnia muneris sui partes impleant; Sed malè colliges communionem coli posse cum iis, qui errant fundamentaliter.

XXXIII. Hoc tamen Tertiò evincere conantur ex *Lutheranorum* Exemplo. Nam si cum illis Syncretismum inire non recusamus, qui non minùs graviter errant in articulo de Cœna, Pontificiis, quidni poterimus illum cum Pontificiis pariter inire? Licèt verò de hoc Argumento quædam jam dicta sint Disp. III. th. 22. &c. Quia tamen nihil fermè est, quod toties, & tanto cum ardore à Missionariis, & aliis Pontificiæ Communionis hominibus objici soleat & urgeri, adeò ut hinc animi injusto & pertinaci in E. R. odio incensi nos insimulent; ut qui ab ea secessionem fecerimus, & in ea pertinaciter perseveremus; cùm non detrectemus Lutheranorum communionem, à quibus haud minùs tamen justas, minùsque idoneas rationes secedendi habemus: æquum est ut de hoc etiam paulò pleniùs agamus. Primò fatemur votum hoc fuisse semper Reformatorum, ut communionem colere & syncretismum inire possent cum Protestantibus, qui nomen à summo Dei Viro Luthero ducere solent, ut infelix illud dissidium tolleretur, quô mirum quantum renascentis Evangelij propagatio est inhibita, infirmis scandalum præbitum, & hostibus veritatis insultandi, & de dissidiis nostris triumphandi data est ansa; atque in eum finem fraternitatis dextram non semel parati fuerunt porrigere iis, qui eodem pacis & charitatis studiô agerentur. Cujus insigne testimonium esse potest Decretum Synodi Carentoniensis an. 1631. de quo toties mentio fieri solet ab Adversariis. Sed ab ipso Reformationis tempore non semel hoc se optare Nostri sunt professi, & datâ occasione consilia Irenica ursrunt; quod fecerunt inprimis varii Principes

cipes & Theologi Reformati, ut patuit inprimis ex Legatione, quam in eum finem instituit Henricus IV. verè magnus, tunc Rex Navarræ,& adhuc noster, ad Principes Germaniæ a. 1583. approbante Synodo Vitriacensi. Et non ita pridem ex Celeb. Viri *Ioh. Durai* laboribus, qui Opus hoc saluberrimum magno studio & indefessâ diligentiâ promovere conatus est, luculenter liquet. Nec difficile esset ostendere, vulnus hoc non esse immedicabile; cùm consensus iste Evangelicorum non semel fuerit initus. Ut ex Colloquio Marpurgensi inter Lutherum & Zuinglium & alios habito a. 1529. patet, in quo agnitum fuit, in cæteris omnibus capitibus consensum esse, dissensum tantùm in unico articulo de Cœna Domini, eoque non toto. Sic in Conventu Wittembergensi, anno 1536. Maii 21. fuit inita concordia in communi formulâ à Melanchtone scriptâ, & subscriptâ à Theologis utriusque partis, qui ibi aderant. Quibus adde quæ in Conventu Svveinfurtensi, a. 1532. Witebergensi, a. 1536. Smalcaldico, a. 1537. & inter Saxones & Helvetios acta sunt a. 1537. & 1538. ubi ipse Lutherus suis ad Helvetios datis 1. Dec. a. 1537. pacem urget & optare se summoperè testatur: *Erunt tam apud vos quàm apud nos aliqui, quibus concordia hac parum probabitur, sed suspecta erit. Si tamen nos utrinque, quibus illa cordi est, seriò sedulóque instabimus, Clementissimus Deus & Pater utique gratiam suam dabit, ut & alii paulatim mitescant, & aqua turbida considant*: Et postea, *Cumprimis verò obnixè vos rogatos volo, ita de me existimetis, tanquam de eo, cui res tota summè sit cordi, quique quantùm omnino mearum erit virium, nihil eorum sim intermissurus, qua ad concordiam promovendam pertinebunt. Novit id Deus, quem testem invoco super animam meam* &c. Tum de Capite controverso agens, *Verumtamen, si non omnino satis rectè mentem mutuò percepimus, hoc in præsens optimum sit, ut invicem amici simus, & optima quæque mutuò de nobis invicem polliceamur, donec gluma & aqua fæculenta tandem subsidat*. Sic in Polonia Evangelici consensum Sendomiriæ inierunt, an. 1570. Et Bohemiæ Ordines, anno 1575. exemplo Polonorum, qui Hussiticam, Bohemicam, & Augustanam Confessionem sequebantur, unanimes in communem fidei formulam convenerunt; quam Imperator Maximilianus tunc ratam habuit & securitate donavit. Ne jam loquamur de civili unione Principum & Ordinum Evangelicorum in Imperio, per quam ipsi Reformati agniti sunt *Socii Confessionis Augustanæ*, ut in Conventibus Monasteriensibus & Osnabrugensibus fuit declaratum. Quæ omnia, non impossibilem, sed facilem fore syncretismum, si utrinque spiritu charitatis & pacis agerentur fideles, ostendunt; Ut Theologi *Marpurgenses & Rintelenses* non ita pridem, in *Colloquio Cassellano* auctoritate Serenissimi Principis Wilhelmi Hassiæ Landgravii inito, agnoverunt. Cujus conclusionem hîc subjicere non piget. *Ex his ita ultro citróque*

DISPUT. VIII.

DISPUT. VIII. *actis, cognitis & perpensis, atque declaratis*, inquiunt, *cùm constet, circa ea quæ fundamentum fidei & salutis constituunt, plenum esse consensum, quæstiones autem controversas fundamentum istud minimè attingere, minùsque multò tollere & evertere, convenit utrinque, ne altera pars alteram, propter dissensum in prædictis quæstionibus residuis traducat, convitiis proscindat, aut damnet, sed se mutuò sincerâ & fraternâ charitate complectantur, utrique parti addicti etiam ad hoc disponantur, quo se invicem pro ejusdem veræ Christi Ecclesiæ Catholicæ membris, veræque salvificæ in Christum fidei consortibus, atque vitæ æternæ cohæredibus agnoscant.*

XXXIV. Quamvis verò Syncretismum cum fratribus Lutheranis iniri posse censeamus; Non sequitur eundem posse iniri cum Pontificiis. Quia longum latumque discrimen intercedit inter utrosque. Isti impingunt in fundamentum multipliciter; Sed illi nobiscum in eo conveniunt. Consentiunt in Protestantismo formali contra Tyrannidem, Idololatriam, & hæreses multiplices Ecclesiæ Romanæ. Nobiscum aversantur Cultum Imaginum, & Invocationem Sanctorum, Purgatorium, Satisfactiones humanas, Merita operum, Transubstantiationem, Sacrificium Missaticum, Adorationem Hostiæ, Primatum Papæ, & infallibilitatem Ecclesiæ. Eadem nobis est regula fidei & morum sola Scriptura Canonica. Idem unicus Mediator apud Deum Christus θεάνθρωπος. Eadem Justificatio per fidem ex meriti & satisfactionis Christi gratuita imputatione, & alia innumera, quibus à Pontificiis dissidemus, & quæ locum Secessioni nostræ dederunt. Quòd si alia quædam doctrinæ Capita retinent, quæ nos veritati non satis consentanea credimus; & pauca sunt præ illis in quibus consentimus mutuò, si Symbolica scripta, & Confessiones publicas, ex quibus de Ecclesiæ fide nobis est judicandum, respicimus: (nam κυρίας δόξας & singulares Doctorum privatorum opiniones attendendas non credimus) & non ejus momenti, quæ conscientiam possint inficere, & salutem ipsam evertere. Quòd si res Ecclesiæ Romanæ in eo essent statu, si bonâ fide illi crederent, quod Lutherani credunt, & rejicerent quod rejiciunt, facilè tolerantia Christiana illis à nobis non secus ac istis offerretur; Sed cùm nemo non videat diversissimam esse utrorumque hac in parte sententiam; nemo etiam mirabitur, si dum istis offerre solemus syncretismum; illis tamen denegamus.

XXXV. Verùm quicquid sit, inquies, errant Lutherani graviter cum Pontificiis, vel in hoc uno articulo de *Præsentia reali Corporis Christi* in Cœna; Si ergo ab istis propterea secedendum esse nobis putamus; Cur non pariter ab illis? Vel si cum illis possumus communionem colere, quidni etiam cum istis? ℟. Fateor dogma hoc Lutheranorum tale esse, quod à nobis probari non possit; Sed negamus ejusdem esse momenti cum Erroribus Pontificiorum

ficiorum circa hoc Caput. 1. Quia Pontificii non errant solùm in præsentia reali Corporis Christi; Sed in Transsubstantiatione, Sacrificio Missatico, Adoratione Hostiæ, Substractione Calicis, & aliis, quæ gravia sunt & capitalia, quæ illi constanter nobiscum reiiciunt 2. Error Lutheranorum est merè *theoreticus*: qui mentem quidem falsâ opinione imbuit, sed qui conscientiam propterea non inficit, ut aliquid in cultu admittatur, quod idololatriam sapiat: Licèt enim Christum præsentem esse velint in Sacramento, tamen Adorationem Sacramenti nec ipsi agnoscunt, nec aliis imponunt, sed apertè impugnant. *Primò dicunt*, sic loquitur Chemnitius in Exam. Conci. Trident. p. 2. de Veneratione Sacramenti, de Pontificiis, *Ipsum Sacramentum Eucharistiæ, seu totum illud, quod à Domino ut sumatur institutum est, esse cultu latriæ adorandum. Atqui Eucharistia juxta dictum Irenæi, constat duabus rebus terrenâ & cœlesti. Essent igitur etiam terrena elementa panis & vini in Eucharistia cultu latriæ adoranda, quod à manifesto idololatriæ seu ἀρτολατρείας crimine excusari & defendi nullo modo posset:* Et postea. *Ad cavendam igitur idololatriam disertè distinguendum est. Christus Deus & Homo in divinâ & humanâ naturâ in actione præsens adoretur, substantia verò vel species elementorum panis & vini non adorentur, ne præter Creatorem etiam creaturam colamus* &c. Sed Pontificii non hîc modò *theoreticè*, sed & *practicè* etiam errant, & quidem gravissimè, dum adorationem hostiæ & credunt ipsi & exhibent, & tanquam summè necessariam sub pœna anathematis omnibus imponunt. 3. Lutherani hîc falluntur respectu *loci*, dum putant Corpus Christi ibi esse, ubi non est revera. Sed non quoad *Objectum*, ut pro Corpore Christi aliud aliquod subjectum, substantiam purà panis accipiant, quia volunt semper manere panem distinctum à Corpore Christi. Sed Pontificij non modò peccant resp. *loci*, sed & *obiecti*, dum non tantùm Christi Corpus ibi esse localiter pertendunt; sed ipsum panem in Corpus Christi mutatum statuunt; atque ita dum credunt se adorare Christum, reipsa nihil aliud quàm panem adorant, & sic meritò in ἀρτολατρείας crimen incurrunt. 4. Pontificii adorationem hostiæ non modò in usu Sacramenti sanciunt; sed etiam extra usum seu extra illam actionem imperant, purà quum panis in Processionibus circumgestatur & in repositione includitur, ut tunc populo adorandus proponatur. Sed Lutherani licèt cultum Christi in usu Sacramenti agnoscant, extra illum tamen peculiarem cultum aut adorationem ad panem circumgestatum vel repositum statui non posse sine manifesta idololatriâ profitentur. *Quid aliud possumus*, inquit ibid. Chemn. *juxta normam Verbi divini judicare, quàm talem cultum non esse χειςολατρείαν, sed ἀρτολατρείαν.* 5. Licèt præsentiæ realis dogma varia absurda post se trahat; quia tamen Lutherani ea non agnoscunt, & ab his ab-

horrere se profitentur, & testantur se credere præsentiæ istius modum esse planè ἄῤῥητον & inexplicabilem; qui non obstet, quominus Corpus Christi saltèm *quoad actum naturæ*, ut loquuntur, unicum locum eúmque circumscriptivum occupet: Quia Naturarum in Christo veritatem & distinctionem expresè nobiscum confitentur. Non statim possunt aut debent illis impingi omnes illæ, quæ ex hoc ipsorum dogmate possunt elici consequentiæ, quasi de illorum essent fide. Ut non possunt justè nobis adscribere portentosa illa dogmata, quæ ex nonnullis quorundam Doctorum nostrorum verbis malè intellectis solent perperam colligere. Sed Pontificiorum alia est ratio: Nec enim, qui tribuuntur illis *Errores* solùm sunt indirecti, & per consequentias educti, sed *directi & formales*, quos non modò non reiiciunt, sed quos omnibus credendos obtrudunt, v. g. Sacrificium Missaticum, Transubstantiatio, Adoratio Hostiæ, Cultus Imaginum, *&c.* 6. Syncretismus, quem optamus cum Lutheranis, talis est, ut per eum nihil decedat nobis de ea veritate quam profitemur, utpote qui in sola fraterna tolerantia consistat, donec Deus ulteriùs errantes illuminet ad plenum consensum ineundum, in iis in quibus dissidemus. Sed Roma, quæ se Dominam & infallibilem jactat, nullum potest Syncretismum admittere, nisi in ejus verba juremus, & illius jugum subeamus. Absit verò ut tale quid vel cogitemus unquam, vel præstemus. Maneamus in libertate, in quam Christus nos asseruit, ne sub reconciliationis prætextu, redeamus ad compedes, & sub jugum durissimæ servitutis, sub quo antea detinebamur, denuò mittamur. Et si nostrum ad se reditum obtinere vult Roma, redeat primò in gratiam cum Christo, & eum solum regnare patiatur; & nos faciles experietur in ineundo consensu. Sed hoc optare facilius est quàm sperare: nisi Deus, qui hominum corda in manu sua habet, potenter ea Spiritûs sui virtute flectat, Quod piorum omnium votum esse debet.

XXXVI. Cùm ergo ex iis omnibus, quæ à Nobis hactenus disputata sunt, constet, Romam quamplurimis exitialibus hæresibus doctrinam Christianam corrupisse, & in cultu crassissimarum superstitionum & idololatriarum, quæ cum salute planè sunt ἀσύστατοι, ream esse; atque adeò sedem esse Imperii tyrannici & Antichristiani, & insignis Apostasiæ, quæ novissimis temporibus contingere debuit, à quâ proinde Spiritus Sanctus pios omnes secedere jubet, si saluti suæ consultum volunt. Quid superest, nisi ut concludamus, necessariam omnino fuisse Patrum nostrorum ab eâ Secessionem, Et impossibilem, rebus sic stantibus, nostrum ad eam reditum & cum eâ Syncretismum, qui totius istius Disputationis scopus fuit & finis. Faxit Deus Optimus Maximus, qui nos ad gloriosam Regni sui libertatem vocavit, ut in hoc pio proposito magis magisque confirmati, posthabitis & spretis promissis

& minis

& minis omnibus, quibus vel nos inescare & ad se allicere, vel à fide Christi deterrere & avertere Babylon conatur; Christo unico Capiti & Sponso nostro indivulsè adhæreamus, Illum ita constanter præ omnibus amemus, colamus, & sequamur, ut nihil ab ejus communione avellere unquam nos possit; donec ad communionem ejus gloriæ in cœlos translati, cum eo in æternùm felices vivamus. *Amen, Amen!*

FINIS.

INDEX
LOCORUM S. SCRIPTURÆ,
Quæ vel illustrantur & explicantur, vel vindicantur.

Prior Numerus Paginam, *Posterior* Paragraphum *notat*.

Hh Pf.

C. XIII.

INDEX RERUM

Quæ in Disputationibus istis tractantur.

Ignorantia

T.

V.

FINIS.

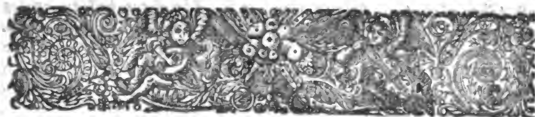
DECAS

DECAS
DISPUTATIONUM
MISCELLANEARUM,
Variis Temporibus Habitarum,

QUARUM CATALOGUM SEQUENS
Pagina exhibet.

INDEX
DISPUTATIONUM MISCELLANEARUM.

EXERCI.

EXERCITATIO THEOLOGICA
DE
LIBRO VITÆ.

Respondente MARCO MICHAELE MICHÆLIO *Genevensi.*

I.

Um frequentissima *Libri Vitæ* in Scripturis occurrat mentio, & graves de eo moveri soleant quæstiones, quæ ad Electionis inmutabilitatem & certitudinem illustrandam non parum faciunt; fructu suo non carituram esse apud Veritatis Studiosos operam nostram sumus arbitrati, si brevem de eo institueremus disceptationem. Quod ut commodiùs exequi possimus; Tria hìc potissimùm expendenda venient. I. Quid per Librum vitæ intelligendum sit, & quo sensu Deo tribuatur. II. An quisquam ex eo deleri possit. III. An & Unde constare queat, nos in hoc libro esse scriptos.

II. Et ad primum quidem quod attinet; Quid sit *Liber* iste, & quotuplex, non convenit inter omnes. Quidam plures, quidam pauciores ejus species constituunt. *Sixtus Senensis* Biblioth. sanctæ lib. 2. cui placuit ista minutiùs distinguere; quintuplicem facere voluit ad instar Pentateuchi, & Volumen unum in quinque quasi Tomos distribuere. Primus illi est ספר חיים *Liber viventium*, sive prædestinatorum Catalogus, in quo quicunque ad vitam electi sunt, conscripti censentur, de quo Paulus Phil. 4. 3. & Apoc. 17. 8. & 21. 27. Secundus est *Liber mandatorum*, qui κατ' ἐξοχὴν *Scriptura* dicitur, eo nomine rectè insignita; tum quia promissiones vitæ æternæ unà cum præceptis ad vitam æternam consequendam necessariis continet, quo sensu passim vocatur λόγος ζωῆς *Verbum vitæ* & *Doctrina salutis.* Tum etiam quia Christus, qui verus Deus est & vita æterna, totius Scripturæ centrum est & finis. Tertius illi

Quotuplex Liber Deo tribuatur.

DISPUT. I.

est *Liber vitæ Agni*, de quo Apoc. 13. 8. *Adorabant bestiam omnes incolæ terræ, quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ Agni*;&c. Ita dictus, non quòd sit Liber ab Agno descriptus, sed quòd ipse Agnus ad normam vitæ nobis proponatur, veluti Liber quidam illustris & conspicuus, non papyro aut membranis, sed in ipsa Christi carne & membris aptatus, non atramento minióve, sed pretioso & incontaminato ejus sanguine conscriptus, in quo quilibet Christianus potest uno velut intuitu legere & ediscere, quæcunque ad piam & verè Christianam vitam necessaria, innocentiam singularem, profundam humilitatem, perfectissimam obedientiam, patientiam incredibilem, ardentissimam charitatem, & cæteras virtutes ad æternæ beatitudinis aditum maximè necessarias; ad quem librum pertinere posset, quod Christus dicitur apud Petrum primæ cap. 2. 21. reliquisse ὑπογραμμὸν *ut sequamur ejus vestigia*. Quartus vocatur *Liber vitæ præteritæ*, seu liber vitæ uniuscujusque, in quo scilicet singulorum dicta & facta reponuntur, ut de illis rationem reddant in die judicii, de quo vult intelligi locum Apo. 20. 12. ubi ex August. lib. 20. de Civ. Dei, cap. 14. putat legendum, non tantùm ut habetur vulgò, & *liber alius apertus est, qui est liber vitæ*, sed *liber alius apertus est, qui est liber vitæ uniuscujusque*, ut notetur vis quædam divina, cujus virtute in die judicii ita reducentur unicuique in memoriam præterita gesta sua, & ante oculos mentis ponentur, ut nulli tunc licitum futurum sit vel ignorare, vel dissimulare, vel abscondere peccata sua. Quintus & ultimus est *Liber vitæ æternæ*, beata scilicet & æterna Christi præsentia, apud quem est fons vitæ Psalm. 36. & in cujus visione habebimus lumen vitæ, & assiduam, ut ita dicam, Libri vitæ lectionem; ita ut quicquid in primo Prædestinationis libro sancitur: In secundo Scripturæ promittitur, In tertio Agni exercetur; In quarto Judicii determinatur, In hoc ultimo tandem certissimè complendum sit & revelandum.

III. Quamvis autem non diffiteamur, quædam hîc à Senensi appositè recenseri ad librorum divinorum evolutionem; sunt tamen non pauca, quæ meritò hîc desiderantur, dum vel sine necessitate quosdam multiplicat, vel sine ratione alios omittit. Quis enim ignorat Providentiæ librum amplissimum, cujus tamen nulla hîc apud ipsum mentio? Quis non videt iterum, perperam distingui Librum primum Prædestinationis, à Libro ultimo gloriæ & felicitatis, qui titulo tantùm, non reipsa differunt? Ut nihil jam dicam vel de subtili, sed parum solida Libri Agni expositione, cujus nullum in Scriptura verum occurrit fundamentum, vel de Libri vitæ præteritæ commento, quem sine ratione ex loco Apocal. exculpere conatur, contra omnium probatorum Codicum fidem, qui legunt simpliciter βιβλίον ἄλλο ἠνοίχθη, ὅ ἐστι τῆς ζωῆς, *qui est liber vitæ*,

non

non verò τῆς ζωῆς ἑκάστου *liber vitæ uniuscujusque*, ut contendit. Disput. I.

IV. Ut Ergo enucleatiùs rem totam persequamur, quædam in genere de *Libris Dei* præmittenda sunt, ex quibus faciliùs ad cognitionem *Libri vitæ*, de quo nunc agimus, pervenire poterimus. Librorum Dei sæpe Scriptura meminit, sed non semper eodem sensu. Nos cæteris distinctionibus missis in duos ordines eos tribuimus. Alii sunt *externi*, qui à Deo quidem sunt *originaliter*, sed non in Deo *subjectivè* continentur. Alii *interni*, qui & *à Deo* sunt, & *in Deo*, quorum ipse non tantùm est efficiens & principium, sed etiam, ut ita dicam, subjectum. Externi rursus varii, sed potissimùm triplices, pro triplici Dei scriptione: 1. Liber *Mundi* seu *Creaturarum*. 2. Liber *Scripturæ*. 3. Liber *Conscientiæ*. Primum scripsit in Mundo per opera; Secundum scripsit in Ecclesia per Verbum; Tertium exarat in corde per Spiritum.

Libri externi Dei varii
1. Liber mundi

V. Primus *Liber* Dei est *Liber mundi*, totius sc. huius Universi opificium, in quo velut in libro amplissimo, magnis quidem & crassis, sed speciosissimis tamen & magna arte incisis characteribus ita se ipsum descripsit Deus, ut aperire oculos nequeant homines, quin aspicere eum cogantur. Licèt enim essentia ejus sit incomprehensibilis, & humanos sensus procul effugiat, tam illustres tamen, tamq; claras gloriæ suæ singulis operibus suis notas insculpsit, ut sublata sit omnis quantùlibet rudibus & stupidis ignorantiæ excusatio. Quid enim est conspicuum huius mundi Theatrum, quàm παιδευτήριον τῆς θεογνωσίας, καὶ ψυχῶν λογικῶν διδασκαλεῖον, ut magnificè exprimit *Basilius*. Eò respicit procul dubio Paulus, quum Rom. 1. 19. 20. dicit τὰ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, *invisibilia ejus à creatione mundi operibus conspecta videri*, scili. velut in libro, qui nobis legendus proponitur. Nec abludit Scriptura quum sub *Libri* metaphora de Creaturis, & in specie de Cælo loquitur. Is. 34. 4. Apoc. 6. 14. Sed inprimis Ps. 19. ubi non solùm קול seu vox & sonus creaturis tribuitur, sed etiam קו seu *linea*, qualis nempe duci solet in libris scribendis Is. 28. 13. Unde dicuntur cæli מספרים *enarrantes* gloriam Dei, quia in seipsis velut in libro, qui ספר dicitur, laudum divinarum materiam nobis suppeditant, ut hìc revera Creaturæ sint instar librorum, quæ ut ut mutæ videantur, in quibus nec loquela nec sermo sit, omnes tamen vocales sint reipsa, *quarum vox ubique audiatur*, Ps. 19. 3. nec sursum tantùm Cæli gloriam Opificis prædicent, sed & deorsum Terra, in qua magnificum ejus nomen conspicitur, imò præsentem clamat quælibet herba Deum.

Rom. 1. 19. 20
Is. 34. 4.
Apoc. 6. 14
Ps. 19.
Isa. 28. 13.

2. Liber Scripturæ.

VI. Ita Deus in schola naturæ homines, non Verbo, sed Opere erudire voluit, & ut bene Tertull. *Præmisit naturam magistram, submissurus & Prophetiam, quò faciliùs credas Prophetiæ discipulus naturæ.* Verùm quia liber iste per peccatum mirum in modum obscuratus, & tantùm non deletus fuit, ita ut ad salutem sufficere nequeat

DISPUT. I. queat; addidit Deus *Librum* alterum *Scripturæ*, in quo clarè & distinctè, non modò potentiæ & divinitatis lineamenta nobis expressit, sed insuper voluntatis & gratiæ testimonia indubitata reliquit, Unde passim *Liber Dei*, Liber Legis, Liber fœderis, Liber Domini vocatur Exo. 24. 7. Heb. 9. 9. Is. 34. 16. Utrumque librum nobis aperit Psaltes Ps. 19. ut ostendat, utrâque viâ Deum se nobis patefecisse, & à creaturarum contemplatione ad Verbi lectionem esse transeundum, ut cognitio Dei salutaris possit haberi. Fateor Scripturam & Librum Dei singulari ratione vocari posse Tabulas illas, in quibus propriis digitis Legem suam exarare voluit, quæ מעשה אלהים *opus Dei* & מכתב אלהים *Scriptura Dei* Exo. 32. 16. vocantur; Sed hoc non obstat, quominus Verbum illud, quod speciali Dei iussu & inspiratione per Viros θεοπνεύστους scriptis consignatum est, *Liber Dei* verissimè dicatur, quia eius solus auctor est & causa principalis, licèt usus sit hominum ministeriô in eo promulgando.

Exod. 32. 16.

3. Liber Conscientiæ.

VII. Tertius Liber externus est *Liber Conscientiæ*, In quo Deus jam ab initio cognitionem sui & Legem naturalem impressit, & quod sui juris est & nostri officii docuit; ita ut singuli, si eum audire & attentè expendere velint, facilè non tam hominem, quàm Deum ipsum loquentem animadvertant. In *statu institutio naturæ*, Liber iste integer fuit & nullâ liturâ notatus. In *destituto peccati*, corruptus quidem fuit & miris modis fœdatus, sed mansit tamen ad hominis convictionem & ἀναπολογίαν, *Gentes enim ostendunt opus Legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente conscientiâ ipsorum, & cogitationibus vicissim accusantibus & excusantibus*, Rom. 2. 15. In *restituto gratiæ* renovatur & reformatur in fidelibus per Spiritum, ad eorum sanctificationem, quippe qui Legem digito suo non in tabulis lapideis, ut olim, quæ confringi possint, sed carneis cordis inscribit, 2. Cor 3. 4. iuxta promissionem fœderi novo annexam, *Inscribam Legem meam cordibus ipsorum, Et ero Deus illorum, & illi erunt mihi in populum*, Jer. 31. In statu denique *præstituto gloriæ* Liber iste perficietur in Beatis, super quos *scripturus* dicitur Christus *nomen Dei sui*, ut sciant se esse eius filios, *nomen Civitatis Dei Ierusalem cœlestis*, ut norint se esse eius incolas & cives, & *nomen suum novum* ut agnoscantur eius membra. Apoc. 3. 11.

Rom. 2. 15.

2. Cor. 3. 4.

Apoc. 3. 12.

VIII. Sic fuerunt *Libri externi* Dei; Alii sunt *interni*, qui ita dicuntur, non propriè, quasi Deus, qui omnia uno intuitu in seipso disponit & videt, opus habeat libris ad instar hominum, vel ad memoriæ subsidium, vel ad rerum certitudinem confirmandam, sed ἀνθρωποπαθῶς & figuratè ad denotandam rerum omnium, tum præfinitionem certissimam, tum infallibilem præscientiam. Quomodo libris utuntur homines, illisque acta aut agenda inscribunt, partim ad sublevandam memoriam, partim ad inviolatam & perpetuam rerum certitudinem. Ut hîc mens Dei æterna sit instar libri,

in

in quo per decretum quæcunque futura sunt, inscribit, & per præscientiam legit & cognoscit distinctissimè, quasi in libro exarata. Licèt autem unicum tantùm sit decretum & unica Dei scientia, ut omnia in ipso sunt simplicissima, tamen ratione modi nostri concipiendi, & pro objectorum diversitate, multifariam distingui potest.

IX. Hinc ut triplicem diximus concipi posse Librum Dei externum, Triplicem etiam facere possumus Librum internum. Primus est *Liber Providentiæ*; Secundus *Liber Iudicii*; Tertius *Liber Vitæ* seu Prædestinationis. *Liber Providentiæ* est universalis & amplissimus, qui omnes omnino creaturas complectitur. *Liber Iudicii* contractior, qui ad creaturas tantùm intelligentes & rationales pertinet. *Liber Vitæ* strictissimus, qui solos electos & fideles respicit. Primus Naturæ dispensationem. Secundus Legis œconomiam. Tertius supernaturalem gratiæ ordinem nobis exhibet. In illo Deus notat, quid facere decreverit in mundo per potentiam. In isto quid hominibus reddere velit per justitiam; In hoc quid fidelibus dare ex misericordia constituerit. *Liber internus Dei triplex.*

X. *Liber* primus *Providentiæ* dicitur, qui creaturarum omnium causas, actiones, cursus & effectus complectitur, in quo decreta de rebus extra Deum futuris continentur; Ubi fixus & immotus assignatur unicuique vitæ terminus, quem nemini vel accelerando vel producendo refigere licet; qui à nonnullis liber vitæ præsentis seu liber viventium dicitur. Ibi principium ortûs & interitûs cujusque notatur, Imperiorum incrementa & decrementa, totius Orbis administratio, causarum secundarum ordinata series, imò rerum etiam minimarum eventus ita præscribuntur, ut ne passeris quidem vel capilli casus hanc Dei providentiam fugiat. De hoc libro Psal. 139. 16. agitur, ubi Psaltes loquens de sui formatione in utero, *Informem massam meam*, inquit, *viderunt oculi tui*, id est cùm nondum in utero matris bene formatus essem, & *in libro tuo* nimirum Providentiæ & Præscientiæ *omnia scripta erant*. Ita alibi Psal. 56. 9. profitetur *Deum numerare fugas suas, & lachrymas suas esse in registro ipsius*, id est, Deum accuratam earum notitiam & curam habere. Unde bene inferas, omnia infallibiliter & necessariò evenire, quia ita præstituta sunt ab æterno; sed malè tamen inde colligas, libertatem hominum vel rerum contingentiam de mundo tolli, ut Sociniani perperam argutantur; quia hæc Dei scriptio non tantùm versatur circa res ipsas, sed & circa earum modos, ut dum eventus certam futuritionem infert, nullam tamen rerum naturæ vim afferat, sed causas secundas ineffabili quidem & occultâ, sed tamen verissimâ ratione juxta suos modos agere sinat. *1. Liber Providentiæ.* *Ps. 139. 16.* *Ps. 56. 9.*

XI. *Liber* alter internus dictus nobis est *Liber Iudicii*, quia in eo scribuntur, quæ ad Creaturarum rationalium gubernationem & judicium spectant, ubi adversa & prospera, bona & mala earum *2. Liber Judicii.*

Disput. I. notantur, ex quibus judicandæ veniunt. Ut enim nihil in rerum natura contingere poteſt, quod à Deo non ſit præſtitutum; Ita nec in hominum ſocietate quicquam boni vel mali poteſt fieri, quod ab ejus decreto vel effectivo vel permiſſivo, non pendeat; nihil quod ejus æternam præſcientiam fugiat, & quod coram ipſo ſcriptum non ſit; hinc ut peccatum dicitur ſcriptum ſtylo ferreo in corde peccatoris, Jer. 17. 1. ſic ſcriptum pariter perhibetur coram Deo, Iſ. 65. 5.
Iſ. 65. 5. *hoc ſcriptum eſt coram me*, ait Dominus, ut ſignificet ſe illud probè noſſe, ejuſque ſe perpetuò recordari. Non aliter de bonis operibus eſt ſtatuendum, ea ſcilicet omnia ita ſcripta eſſe coram Deo, ut eorum nunquam obliviſcatur, ſed memor ſit futurus in judicio ſuo, ut rependat illis, ſi non *propter* ea, quia nullum eſt meritum, at *ſecundum* ea. Quò videtur reſpicere ספר זכרון *Liber memoriæ*,
Mal. 3. 16. de quo Malac. 3. 16. qui dicitur *conſcriptus coram Deo pro timentibus ipſum*, ut innuatur Deum recordaturum pietatis ipſorum ſuo tempore, & retributurum præmium fidei & perſeverantiæ ip-
Dani. 7. 10. Apoc. 20. 12. ſorum. Ad hunc librum pertinet, quod Daniel. 7. 10. & Apoc. 20. 12. ubi de Judicio ultimo agitur, dicitur libros apertos fuiſſe: *Et vidi*, inquit Joannes, *mortuos parvos & magnos ſtantes coram Deo, & libri aperti ſunt, & apertus eſt liber alter, qui eſt liber vitæ, & judicati ſunt mortui ex illis, quæ ſcripta ſunt in libris ſecundùm opera ipſorum*; Sic notatur ſumma judicii iſtius æquitas ex humano foro, ubi juxta leges ſcriptas, & cum his congruentia facta & dicta, Judex juſtam pronuntiat ſententiam. Cur autem librorum, non unius libri mentionem faciat, ratio facilè reddi poteſt, quia præter librum iſtum internum Dei, in quo ſcripta ſunt omnia hominum opera, libri alii duo illi reſpondentes aperientur. Primò *Liber Scripturæ*, in quo juris Dei & officii noſtri regulam præſcribit Deus, ad quam ſe componere quiſque tenetur, & ex qua judicandi ſunt, quotquot Scripturam ducem habuerunt. Secundò *Liber conſcientiæ*, quæ de factis teſtimonium præbet, & quæ inſtar mille teſtium homines vel accuſabit vel excuſabit; nam *Deus tunc illuſtraturus eſt res occultas tenebris, & manifeſta faciet conſilia cordium*,
1. Cor. 4. 5. 1. Cor. 4. 5. ut hîc nihil abſconditum & indiſcuſſum manere queat, quod ſummi Judicis oculis non exponatur.

XII. Poſtremus eſt *Liber Vitæ*, Æternum ſcil. & immutabile Dei conſilium, per quod, ut quoſdam ab æterno ex maſſa corrupta ſecrevit ex merâ ſua miſericordiâ, & ad vitam æternam conſcripſit, quos per Chriſtum ſalvaret, cæteris omnibus in æquali miſeria conſtitutis, ex ſumma & liberrima ſua poteſtate præteritis; Ita eoſdem in libro iſto arcanæ prædeſtinationis conſcriptos novit & ſervat conſtantiſſimè. Huius ſæpiſſimè Scriptura meminit, modò ſimpliciter &
Dan. 12. 1. κατ' ἐξοχὴν ſub *Libri* nomine Dan. 12. 1. *Salvabitur omnis populus, qui inventus fuerit ſcriptus in libro*, modò per ſcriptionem cæle-

ſtem,

stem, Luc. 10.20. *Gaudete quòd nomina vestra scripta sunt in cælis,* tum quia in cælo electi, tum quia ad cælum vocati; aliquando per *Librum vitæ Agni*, ut Apoc. 13. 8. & 17. 8. *mirabuntur omnes, quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ Agni*, sic Apoc. 21. 27. non tantùm quia per ipsum non minùs ac Patrem facta est electio, sed & quia in ipso fundatur Eph. 1. 4. non quidem antecedenter ut in causa meritoria, sed consequenter, ut in medio primario executionis; aliquando denique per *Librum vitæ* simpli. ut Phil. 4. 3. Apoc. 20. 15. & 22. 29. ratione finis id. vitæ æternæ, quæ sola præ cæteris nomen vitæ meretur, tum à *priori* ratione Prædestinationis, quia ab æterno conscriptus est ante jacta mundi fundamenta, tum à *posteriori* ratione glorificationis, quia in æternum manere debet post consummationem seculi. Ita Liber iste duo præcipuè designat, Decretum Dei prædestinantis, quod est instar scriptionis, tum præscientiam ejusdem, quæ est instar lectionis, quæ scripta recognoscit & legit.

Disput. I. *Luc. 10. 20.* *Apoc. 13. 8. & 17. 8. & 21. 27.* *Phil. 4. 3.* *Apoc. 20. 15. & 22. 29.*

XIII. Atque hinc facilè colligi potest, quo sensu Liber iste Deo tribuatur, non propriè & literaliter, ut jam insinuavimus, quasi vel liber vel scriptio qualiscunque materialis in Deum cadere possit; sed mysticè & figuratè, tum ad connotandam divinæ Prædestinationis certitudinem & immutabilitatem, tum ad significandam præscientiæ ejus & cognitionis evidentiam & infallibilitatem. Nam ut voces & verba volant, sed litera scripta manet: Ita Decretum Dei non est inane verbum, quod irritum fiat & solvi possit, sed verbum potens & efficax, quod in mente Dei scriptum mansurum est in æternum, & certissimè implendum. Rursus ut ea, quæ exarata sunt, clarè & distinctè possunt cognosci oculis subjecta fidelibus; at quæ in aurem tantùm per verbum dilabuntur, faciliùs nobis possunt imponere, ut in iis percipiendis & recolendis fallamur. Ita scientia hæc visionis, quæ rerum futuritionem in Decreto præfinitam videt & legit, adeò certa est & distincta, ut nec falli nec fallere possit. Unde Paulus 2. Tim. 2.19. testatur, *Deum nosse qui sui sunt*, & Christus Jo. 10. 27. *se cognoscere oves suas, & scire quos elegerit*, Jo. 13. 18.

XIV. Si verò quæratur ulteriùs, Cur hac phrasi Spiritus S. uti voluerit ad hoc mysterium designandum? Rationes variæ reddi possunt. Quidam putant metaphoram ductam esse à *Re militari*, & belli Duce, qui milites delectos in libro consignat; unde phrasis *conscribendi militem*; rejectitios verò & malè fidos vel exauthorat vel præterit. Ita Jehova exercituum, qui fideles suos ad sacram militiam vocat, ut sub vexillo Christi Ducis sui bella Domini adversùs Diabolum, mundum & carnem decertent, dicitur in libro conscribere, quos ad tam salutare opus destinat. Alii volunt alludi ad societatem civilem & *album amicorum*, quemadmodum enim solemus nomina eorum, quos præ cæteris diligimus in album nostrum referre, ut memoria eorum hæreat semper animis nostris. Ita Deus nomina

Cur liber Deo tribuatur.

Disput. I. nomina electorum & fidelium, qui verè sunt amici Dei, ut de Abrahamo perhibet Angelus Gen. 22. & de discipulis suis Christus Jo. 15.13. in libro suo consignata habet, ne unquam animô ejus excidant, Is.49.16. quâ de causâ alibi dicuntur in manibus Dei sculpti Is. 49.16.

XV. Sed commodiùs alii statuunt similitudinem peti ab *Usu civili*, & iis qui civitate donantur, quorum nomina in Civium catalogum & tabulas publicas referri solent, ut Jura & Privilegia civium usurpare possint, quod non in populo tantùm Romano factitatum esse, sed & in Israëlitico notum est, Ubi tabulæ genealogicæ omnium familiarum & tribuum, sed Regum & Sacerdotum inprimis accuratissimè conscribebantur & asservabantur, ne peregrini & alienigenæ Exo.30.12. Nehe.7.5. Matt.1.1. immiscerentur populo Dei. Quò pertinet recensio, quæ fieri debuit ex præscripto Dei Exod.30. 12. & Liber recensionis, de quo Nehe.7.5. & inprimis βίβλος γενέσεως *Liber generationis* Christi, qui refertur à Matthæo & Luca, ad verum Genus Christi aperiendum: Nec aliò videtur Ezech. 13.9. respicere Ezec.cap. 13.9. quum de Pseudoprophetis loquens, & pœnas illis nomine Dei denunciasset. *In consilio*, inquit, *populi mei non erunt, & in descriptione* seu libro *Domûs Israël non conscribentur, nec in terram Israëlis venient.* Ubi tres pœnæ gradus notat, *ejectionem ex consilio publico,* cui Prophetæ interesse poterant Jer.26.7. *Ejectionem ex populo*, qui totus descriptus, & albo publico consignatus erat, ne censeantur ampliùs ejus membra, vel fruantur ejus privilegiis. *Ejectionem ex terra ipsa*, ne quod peregrinis etiam concedebatur, in ea liceat ipsis ulteriùs pedem figere & morari. Ad hunc ergo morem Spiritus Sanctus alludens, Electionem salvandorum per Librum eleganti metaphorâ designat, ut notet eos hoc pacto fieri veros Cives Jerosolymæ cælestis, ad quos privilegia omnia, immunitates & beneficia Beatorum pertineant, quorum idcirco nomina in hoc libro velut in registro quodam publico, si ita fas loqui, consignentur, non in Terra, sed in Cælo, non manu hominum & atramento, sed digito ipsius Dei, & Decreto eius æterno, non in charta aut membrana, sed in ejus mente, non ut censeantur cives Israëlis secundùm carnem, filii Abrahæ, & hæredes Cananitidis terrenæ, sed ut agnoscantur verè filii Dei, Israël secundùm Spiritum, & hære- Ps.87.5 6. Apoc 22.19. Heb.12.23. des Canaanis cælestis. Eò manifestè respicitur Ps. 87. 5. 6. Apoc. 22. 19. sed præcipuè Heb. 12. 23. ubi Ecclesia fidelium vocatur *Cœtus Primogenitorum, quorum nomina scripta sunt in cælis*; Ut enim quæcunque ibidem referuntur, allusivè dicuntur ad populi Israëlitici statum, Mons Monti opponitur, Civitas Civitati, Ierusalem terrena cælesti, Sanguis victimarum, qui effundebatur in Veteri Testamento, Sanguini ῥαντισμοῦ, qui effusus est à Christo, Exercitus Angelorum, quorum διαταγαῖς data est Lex Gal. 3. 19. Myriadibus eorum, qui ascendunt & descendunt super Filium hominis Io. 1. 51. & qui sunt Spiritus ministratorii ad salutem fidelium, Heb. 1. 14. Ita

Primogeniti

Primogeniti, quorum nomina scripta sunt in cælis, manifestè relationem habent ad Israëlitarum primogenitos, quorum nomina tabulis genealogicis consignata erant; Nam ut Fideles *primogenitorum* prærogativas verè possident, tum in *dominio*, quia facti sunt Reges in Christo, qui regnare debent super terram, Apoc. 5. 10. tum in *dupla portione*, promissionibus scil. vitæ præsentis & futuræ 1. Tim. 4. 8. & gratiâ & gloriâ Ps. 84. tum in *Sacerdotio*, quum facti sunt Sacerdotium regium in ipso 1. Pet. 2. 5. 9. Apoc. 1. 5. Ita in libro genealogiæ cælestis verè conscribuntur, quum jus ad hæreditatem cælestem, & ad domum Patris æterni, ex quo omnis familia in cælo & in terra nominatur, Eph. 3. 15. per electionem obtinent. *Apoc. 5. 10.* *1 Tim. 4. 8.* *1. Pet. 2. 5. 9.*

XVI. Hinc patet, quid per *Librum Vitæ* intelligendum sit, & quo sensu Deo tribuatur; Patet etiam Decretum Electionis non situm esse in generali & indifferente omnium ad salutem destinatione, si credant, ut vellent Sociniani & Remonstrantes: Sed in peculiari & specifica eorum designatione, qui ex gratia Dei & credituri & salvandi sunt: Nam quisquis nomina eorum, de quibus aliquid decernit, in librum refert, cogitat de illis nominatim, seu de individuis signatis, non tantùm de individuis vagis & in idea. Ut hîc longè aliud sit qualitatem communem assignare, & decernere, sub qua homines queant vitam & salutem consequi. Aliud verò nomina quorundam, cæteris seclusis, libro vitæ inscribere; hæc enim scriptio ad personas ipsas spectat, non simpliciter ad qualitates, sub quibus homines possunt salutem indefinitè obtinere.

XVII. Sic fuit Prima Quæstio. Sequitur Altera, quæ ut difficilior est, ita majorem ἀκρίβειαν postulat; *An scilicet quidam Libro vitæ semel adscripti ex eo deleri possint?* Ratio dubitandi oritur ex variis Scripturæ locis, in quibus hoc exertè videtur asseri. 1. Ex *Voto Mosis* Exo. 32. 32. qui quum audiret Deum iratum populo Israëlitico velle eum penitus exscindere, tam intenso charitatis zelo commotus est, ut non solùm intercedat pro ipso, sed & optet potiùs deleri è libro Dei, quàm ut tota gens pereat, *Aut remitte peccatum ipsorum, aut si non vis, dele me quæso de libro tuo, quem scripsisti.* Et ne votum tantùm impossibile putetur, Dominus statim addit, *Qui peccaverit, eum delebo de libro meo.* Ubi non modò rei possibilitas, sed etiam futuritio innuitur. 2. Ex *imprecatione Davidis*, qui Ps. 69. 29. de Ecclesiæ hostibus & suis loquens, petit *ut deleantur de libro viventium, & cum Iustis non scribantur*, quod utique dicere non posset, nisi talis dari posset deletio. 3. Ex *comminatione prophetica* Joa. Apoc. 22. 19. *Si quis abstulerit ex verbis libri Prophetiæ huius, auferet Deus partem ejus de libro vitæ*, &c. Quæ luce meridianâ clarius videntur probare, quosdam ex libro vitæ posse expungi. Sic Sociniani & Remonstrantes & cæteri, qui Sanctorum Apostasiam & Electionis mutabilitatem propugnant, his uti vulgò locis solent ad Erroris sui fulcimentum. *An aliqui ex libro vitæ deleri possint.* *Exod. 32. 32.* *Ps. 69. 29.* *Apoc. 22. 19.*

DISPUT. I.

Neminem posse ex libro vitæ deleri probatur.

1. à Decretorũ Dei immutabilitate.

XVIII. Sed verissima tamen est contraria Orthodoxorum sententia, quæ statuit librum hunc lituram nullam admittere, neminémque illi semel adscriptum ex eo deleri posse. Argumenta eam in rem afferri possunt varia; sed pauca tantùm è multis delibamus. Primum petitur ex *Decretorum divinorum immutabilitate.* Cùm enim Liber vitæ nihil aliud sit, ut jamjam diximus, quàm Decretum Electionis, quô ab æterno quosdam salvare constituit, si tale decretum firmum sit & ἀμετάθετον, invariatam etiam & æternam esse necesse est talis Libri Scripturam. Hanc autem esse conditionem Decretorum divinorum in genere, & in specie decreti Prædestinationis, Et natura ipsa Dei, & Scriptura apertè clamant: Et natura quidem Dei, quia ut immutabilis est & constans in se, penès quem nulla est παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα Jac. 1. 17. Ita immutabilis debet esse in voluntate & in consilio, quod semel positum nec rescindi nec revocari queat; aliàs vel mutaretur in melius, & sic non esset sapientissimus, vel in pejus, & sic non esset optimus. Scriptura etiam idem passim confirmat luculentissimè: Nam sive Decreta in genere considerentur, *Consilium meum stabit,* inquit Dominus Isa. 46. 10. *& implebo omne beneplacitum meum,* & Paulus Rom. 9. 19. *voluntati ejus quis resistit?* Sive in specie de Electione agatur, Quis nescit vocari στερεὸν θεμέλιον, *firmum fundamentum,* quod nullâ arte vel robore Diaboli subrui possit, 2. Timot. 2. 19. ἀμετάθετον βουλὴν *consilium immutabile,* quod Deus duabus rebus, in quibus impossibile est eum mentiri, verbô scilicet & juramentô sancivit Heb. 6. 17. 18. Et πρόθεσιν κατ' ἐκλογὴν *propositum secundùm electionem, quod firmum manet* Rom. 9. 11. Ut variis alias phrases omittamus, quibus solet describi, eandem immutabilitatem confirmantes.

Jac. 1. 17. · *Isa. 46. 10.* · *Rom. 9. 19.* · *2. Tim. 2. 19.* · *Heb. 6. 17. 18.* · *Rom. 9. 11.*

XIX. Neque hîc audiendi sunt, Qui vel *Pœnitentiam & mutationem* Deo tribui sæpe in Scriptura causantur, Vel qui *Decreta* quædam *conditionata* illi affingunt. Nam præterquàm quòd Electio & Vocatio donis ἀμεταμελήτοις annumerandæ sunt ex Rom. 11. 32. Notum est *Pœnitentiam* Deo propriè non competere, sed ἀνθρωποπαθῶς & *metonymicè*, non affectivè, sed effectivè, prout *mutationem* non *consilii* in Deo, sed *operis* & *facti* extra Deum, eamque ex consilio Dei profectam denotat: *Mutationes* etiam *rerum* non inferunt statim *mutationem voluntatis*, quia mutationes illæ ab ipsâ Dei volitione immutabili manente pendent. Quod ad *Decreta conditionata*; non diffitemur *res ipsas volitas & decretas* aliquando esse *conditionatas*, quæ nonnisi hâc vel illâ positâ conditione possunt impleri: Sed volitionem ipsam seu *Decretum* posse dari *conditionatum à priori & antecedenter* constanter negant Orthodoxi, & sapientissimè Synodi Gallicanæ non semel repudiârunt, ut Sapientiæ, Potentiæ, & Bonitati divinæ injurium. Vult quidem & de-

Rom. 11. 32.

& decernit Deus aliquid implendum sub hâc vel illâ conditione; sed ita ut ipsam conditionem pariter decernat vel efficere vel permittere. Verùm ut idem velit aliquid & decernat sub conditione impossibili, & quam novit certissimè nunquam futuram, quamque ipse constituit non dare, qui solus dare potest, longè videtur ab ejus Sapientiâ & Potentiâ alienum.

XX. II. Argumentum suppeditat nobis *Fœderis gratiæ æternitas*. Nam cùm fœdus istud novum non debuerit abrogari ad instar prioris, quod tabulis lapideis incisum fuerat, sed æternum debeat esse & immutabile, ex promissione celebri Jer.32.30.40. Hos.2.19.20. *Liber* etiam *vitæ*, qui *fœderis* istius *Liber* verè nuncupatur, quia fœdus in eo fundatum & consignatum est, non potest non æternus esse & indelebilis. Neque hîc reponendum, constantiam promitti in fœdere à parte Dei, sed non statim à parte nostri; itaque, si Deus auxilium suum nobis pollicetur, si officium faciamus, non continuò sequi nos officium semper facturos, atque adeò fœdus nunquam irritum fore. Nam huic exceptioni viam omnem præcludit Dominus ipse, quum in promissione fœderis, non tantùm meminit amoris sui, sed & timoris nostri. Nam ut pollicetur se non recessurum à nobis, ita testatur se effecturum, ut non recedamus ab ipso, *pangam cum ipsis fœdus perpetuum, ut non avertam me à benefaciendo ipsis, & reverentiam indam animo ipsorum, ut non recedant à me*. Sic implet & quod suarum & quod nostrarum est partium, ut nihil sit quod fœdus delere queat. Nam si irritum aliquâ de causâ fieri posset, id potissimùm fieret, Vel à parte Dei, per mutationem amoris, si Deus à nobis recederet; Vel à parte nostri per inconstantiam nostram, quâ Deum desereremus: Sed adversùs utrumque periculum tutos nos præstat misericors Deus. Nam quoad prius, testatur se nunquam recessurum esse à nobis; quoad posterius, affirmat se per timorem, quem nobis ingenerabit, effecturum ne unquam recedamus ab ipso. Ita non tantùm pollicetur *finem*, sed & ipsa *media*, quæ ad eum *ducunt*, non tantùm beneficium vitæ sub conditione offert, quod sub Lege præstabat, sed ipsam etiam conditionem confert & implet. Ut frustrà sint Remonstrantes, qui promissionem hîc fingunt conditionatam. Nam ut non dicam promissionem conditionis non posse esse conditionatam, quia aliàs abiretur in infinitum; Certum est nullam posse dari conditionem istius promissionis, quæ non coincidat cum re ipsa promissa, quod nemo non videt esse absurdissimum.

2. à Fœderis gratiæ æternitate. Jer.32.30. Hos.2.19.20.

XXI. III. Ratio ducitur à *gratiarum divinarum*, quæ in isto libro continentur, *connexione* & *inseparabilitate*; Nam quod Ethnici de Gratiis suis malè ita dictis perhibebant, eas connexas semper esse, & vinculo quodam indissolubili inter se junctas; Id longè potiori jure in gratiis divinis locum habere censendum est,

3. à gratiarum divinarum connexione.

Disput. I.

ut nunquam à se invicem divelli queant, & qui semel unam habuerit, is necessariò omnium tandem sit particeps futurus. Hoc verò non modò ex amoris divini æternitate colligitur, qui ab æterno in æternum extenditur, ab æterno ratione Prædestinationis à priori, in æternum ratione Glorificationis à posteriori: Sed præcipuè ex effectis istius amoris, quæ Deus fidelibus suis communicat, quæ Apostolus in admirabili illâ & verè aureâ salutis catenâ recenset Ro. 8. 29. 30. ubi partes omnes salutis complectitur, *Principia* in Præcognitione & Prædestinatione, *Media* in Vocatione & Justificatione, *Finem* deniq; in Glorificatione: isti enim quinque annuli ita connectuntur inter se, ut qui unum habet, omnes habere debeat, & cui unus deest, omnes pariter in eo desiderentur; *Quos præcognovit eos prædestinavit, quos prædestinavit eos vocavit, quos vocavit eos justificavit, & quos justificavit glorificavit*; Unde ut nemo potest glorificari, quin justificatus, vocatus, prædestinatus, & præcognitus fuerit; Nemo pariter præcognosci potest & prædestinari, qui non sit certissimè glorificandus. Sed si, quod pertendunt Adversarii, quidam ex Libro vitæ expungi possent, malè ista beneficia ita connecteret Paulus, ut Prædestinationem Vocatio, Vocationem Justificatio, Justificationem Glorificatio necessariò consequatur, quando fieret ut quidam prædestinati, vel non vocarentur, vel vocati non glorificarentur. Perperam etiam alibi Paulus principium cum fine conjungendo diceret, *Electionem assecutam esse*, id est, electos obtinuisse salutem, *Cæteros verò occalluisse* Rom. 11. 7. Sic nec Deus propositum Prædestinationis assequeretur; Nec sua constaret dicto Apostoli veritas; Nec fideles in hoc beneficio gloriandi & exultandi materiam haberent, quod nec dici sine absurditate, nec sine impietate cogitari potest.

Rom. 8. 29. 30.

Rom. 11. 7.

XXII. Sed ne diutiùs in Electionis certitudine demonstranda immoremur, quod variis quidem fieri posset argumentis aliis, sed quæ longiùs nos à scopo abducerent; Videamus paulò pressiùs, An ex Scriptura confirmatio æternitatis Libri vitæ possit haberi. Hoc verò non unâ ratione colligi potest. Primò ex eo, quòd Christus Luc. 10. 20. jubet discipulos *gaudere*, non quòd dæmones ipsis subiiciantur, sed quòd *nomina ipsorum scripta sint in cælis.* Cur autem non vult eos gaudere de donis illis extraordinariis, sed tantùm de Electione, nisi quia dona illa miraculosa, & *temporaria* erant, quæ poterant auferri & cessare, & *ministerialia* tantùm, quæ in reprobos etiam cadere poterant: sed *Electionis beneficium*, quod per scriptionem istam denotatur, *æternum est* & *salutare*, quod nec in reprobum cadere, nec à fideli potest auferri? At si, quod censent Adversarii, potuissent deleri ex isto libro, frustrà & sine ratione ad gaudium eos hortaretur. Quænam enim causa lætitiæ discipulis esse poterat, si in continuo discrimine versaban-

Luc. 10. 20.

ſabantur beneficium iſtud amittendi; quodnam gaudium percipere poterant, ſi illis conſtitiſſet firmitatem iſtius conſilii ex tenui liberi arbitrii filo pendere, quô nihil labilius & inconſtantius? ſolidum illud demum eſt gaudium, quod æternum eſt, quodque nemo nobis eripere queat, aliàs plus doloris ſæpe ex iactura boni oritur, quàm lætitiæ ex ejus brevi & momentanea poſſeſſione percipiebatur. Nec nodum ſolvit *Volkelius* to. 5. cap. 17. quum ait ſufficiens eſſe gaudii argumentum, *certiſſimam ſalutis viam ingreſſum eſſe, & in eo verſari ſtatu, in quo poſſis conſtanter perſeverare, & ſi perſeveres, ſempiternam felicitatem omnino ſis conſecuturus.* Nam præterquàm quòd falsò ſupponit ſcriptum nomen habere in cælo, importare tantùm facultatem perſeverandi ſi volueris; cùm infallibilitatem perſeverantiæ & ſalutis conſequendæ certitudinem etiam inferat, nec rei tantùm poſſibilitatem, ſed & futuritionem dicat; Perperam etiam contendit verum & ſolidum gaudium in mutabili & incerto bono collocari, quod ſingulis momentis vel tentationes Diaboli excutere valeant, vel propriâ infirmitate & inconſtantiâ deperdere quis poſſit. Huc etiam facere poteſt, quòd ut Cælum, & quæ ad illud pertinent, ſtabilia ſunt & immota; Terra verò & terrena omnia fluxa & caduca, unde Regnum Chriſti, quod æternum eſt & ἀσάλευτον Heb. 12. 28. vocatur *Regnum cælorum*: Ita Scriptio quæ fit in cælis, non modò hæreditatis cæleſtis poſſeſſionem, ſed & Decreti divini conſtantiam & æternitatem notat: Ut reprobi dicuntur *ſcribi in Terra* Jer. 17. 13. non modò quia portio eorum eſt in terra, non in cælo; ſed etiam ut eorum interitus & exitium notetur; ut facili negotio deleantur, quæ in terra ſeu in pulvere ſcribuntur. *Heb. 12. 28.* *Jer. 17. 13.*

XXIII. Secundò idem etiam non obſcurè colligitur ex Apoc. 21. 27. ubi Joannes teſtatur neminem ingreſſurum in Civitatem cæleſtem, præter ſcriptos in libro vitæ, *non ingredietur in ipſam quicquam immundum, & faciens abominationem*, εἰμὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς, *ſed tantùm qui ſcripti ſunt in libro vitæ*, ubi particula εἰμὴ non eſt *exceptiva*, quaſi ſcripti in libro vitæ exciperentur ex numero immundorum, qui ingreſſuri non ſunt, quod abſurdiſſimum eſſe res ipſa clamat; ſed eſt *adverſativa*, quæ excludit non includit electos ab iſto numero, quo ſenſu uſurpari non rarò in Scriptura clarum eſt Luc. 4. 26. 27. Gal. 1. 7. Marc. 13. 32. unde lux inferri poteſt duobus locis vexatiſſimis Joa. 17. 12. Gal. 2. 16. quibus abutuntur Adverſarii, tum ad Sanctorum apoſtaſiam propugnandam, tum ad Juſtificationem per opera cum fide adſtruendam; ibi enim particula iſta non exceptivè, ſed adverſativè eſt intelligenda: Joa. 17. 12. *nemo periit niſi filius perditionis*, id eſt, *ſed tantùm*. Gal. 2. 16. *non juſtificatur homo ex operibus Legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti*, id eſt, *ſed tantùm* per fidem; Hoc ſen- *Apoc. 21. 27.* *Luc. 4. 26. 27.* *Gal. 1. 7.* *Marc. 13. 32.* *Joan. 17. 12.* *Gal. 2. 16.*

Disput. I. su Joannes dicit neminem ingressurum in civitatem, nisi scriptos in libro vitæ: Ubi duo ista necessariò supponuntur, & *solos* scriptos in hoc libro eò ingredi, & *omnes* & singulos recipi, ut nemo ex non scriptis ingrediatur, & nemo ex scriptis excludatur; hoc autem dici nequaquam posset, si, quod pertendunt Adversarii, quidam ex hoc libro deleri possent, & vitâ ac salute per consequens excidere.

XXIV. Confirmatur id ipsum Tertiò ex promissione, quam Christus dat Victori Apoc. 3. 5. *se non deleturum nomen ejus ex libro vitæ.* Nam cùm omnes electi & fideles sint victores in Christo Rom. 8. 38. & 1. Cor. 15. 57. ex eo satis constat, neminem ex hoc libro deletum iri. Dices, negationem istam deletionis non potuisse proponi, ut beneficium aliquod eximium & privilegium singulare, quod fit tamen à Christo, si impossibile foret aliter fieri. Sed facilis est responsio, Christum non ideo deletionem istam in aliis possibilem supponere, sed tantùm æternitatem & constantiam istius beneficii velle designare; eodem modo quô ℣. 12. ejusdem capitis pollicetur Victori, quòd futurus sit ut *columna in Templo Dei, nec foras amplius sit egressurus*, non quòd aliquis reipsa egredi possit, sed ut ex ea negatione perpetuitas gloriæ indicetur: Sic Christus ad solatium fidelium suorum, qui perseveraverint in fide & pietate, perseverantiam amoris & benevolentiæ divinæ pollicetur. Atque ita antithesim vult instituere inter statum Ecclesiæ militantis, in qua multi semper latent hypocritæ, qui ex canone charitatis videntur in libro vitæ scripti, & ultimo demum die detegendi sunt, & à Sanctis secernendi; Et statum Ecclesiæ triumphantis, quæ nullos nisi veros & genuinos cives, qui in æternum communione Dei fruentur, admissura est.

Apoc. 3. 5.

XXV. Denique si quis deleri posset ex Libro vitæ, id fieret; Vel quia Deus non potuit distinguere veros cives à falsis; Vel quia non valeret conferre ipsis præordinatam gratiam. At neutrum dici potest, quia illud summæ Dei sapientiæ & constantiæ repugnat, quasi aliquid ei ex improviso eveniret, propter quod deberet à priori suo consilio resilire; vel quod illi semel placuit postea displiceret. Istud verò potentiæ ejus infinitæ derogat, ac si non posset perficere, quod semel constituit. Dicere hîc *scriptionem* istam esse *conditionatam*, ut vult *Volkelius*, quia nemo in libro vitæ scriptus absque ulla conditione ac prorsus immutabiliter vitæ sit destinatus, quandiu adhuc vivit & nondum penitus ex omni parte vicit; Est petere principium & supponere quod est in quæstione. Nam licèt non negemus possessionem salutis per inscriptionem istam nobis destinatam, esse conditionatam, quia non sine mediis ad finem perducimur, & qui destinat ad finem destinat etiam ad media eò ducentia; Negamus tamen, ipsam inscriptionem posse dici

dici conditionatam, ita ut conditio quædam illi præcurrat, ex qua, ut dubia & potestativa suspendatur; non modò quia, uti antea diximus, decreta Dei à nulla conditione extra Deum suspendi possunt; sed & quia ipsa conditio, quæcunque tandem illa sit, debet in libro vitæ nobis destinari, nisi in castra Pelagii velimus transire. Ratum ergo maneat & fixum, quod antea probandum susceperamus, neminem è Libro vitæ deleri posse: Ut hîc longè potiori jure Deo tribui possit, quod iniquissimus Judex Pilatus de seipso dicebat, *Quod scripsi, scripsi.* Quò pertinent ista Augustini in Psal. 68. nobis 69. in hæc verba, *deleantur de libro viventium. Fratres, non sic accipere debemus, quòd quemquam Deus scribat in libro vitæ & deleat illum, si homo dixit*, quod scripsi, scripsi, *Deus quemquam scribit & delet? Præscius est, Prædestinavit omnes ante constitutionem mundi regnaturos cum Filio suo in vitâ æternâ; hos quos conscripsit continet liber vitæ* &c.

XXVI. Sed quia hanc salutis nostræ anchoram labefactare videntur loca jamjam allata, Videamus paucis quid illis respondendum sit. Primus locus petitur ex Exod. 32. 32. ubi agitur de *Voto Mosis*, qui quia cæteris difficilior, paulò accuratiùs de eo est agendum. *Exod. 32.32.* Exercuit non parum Interpretes hæc difficultas, quam ut tollerent varia varii commenti sunt, quæ ut parum ad rem facientia commemorare nihil attinet. Quidam ut *Solomo Iarchi* inter Judæos, & ex Pontificiis *Cajetanus* per Librum hunc, non Librum vitæ, sed *Librum Legis*, Vocationis, sive Principatûs intelligendum esse contendunt, ex quo nomen suum deleri petierit Moses, malens memoriam rerum à se gestarum perpetuâ tolli oblivione, quàm totum perdi populum; ac si sensus esset, Si tu non vis parcere, ô Deus, populo propter peccatum, quod in Legem tuam admisit, Ego nolo ampliùs in hac Lege nominari, quasi ego hujus promulgationis auctor fuerim, vel saltèm occasionem dederim, cur totus populus deleretur. Alii ut *Augustinus* quæst. 147. in Exod. & *Gregorius de Valentia* volunt, Mosem ex ingenti familiaritatis divinæ securitate tali Deum ratiocinatione interpellâsse. *Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo; sed non delebis me de libro tuo, in quo me indelebili charactere conscripsisti, Dimitte igitur eis hanc noxam.* Alii referunt ad *Librum fœderis*, seu Catalogum Sanctorum & Ecclesiæ in hunc sensum; *Expunge me potiùs ex albo populi tui, & ex eorum numero, quibus promissiones vitæ fecisti, quàm ut videam totum istum populum exterminari.* Sunt qui velint Mosem hoc turbatum dixisse, non ex ratione, *sed ex impetu humanæ affectionis, infirmitate & impatientia*, ut *Hugo de Sancto Victore.* Sed neque ista omnia nodum possunt solvere, & dilutiora videntur, quàm quæ tam flagranti charitati & heroïco affectui competant.

XXVII. Bifariam ergo commodiùs responderi posse censemus,

DISPUT. I.

mus, 1. Ut verba Mosis non referantur ad Librum vitæ æternæ, seu electionis Decretum, quasi æterno exitio se devovere voluerit, sed ad *Librum vitæ præsentis,* qui liber est Providentiæ, ut citiùs obire voluerit, quàm totius populi interitum videre, vel ut hac morte suâ suorum popularium salutem redimere voluerit, quasi diceret; *Satius est me mori, quàm totum istum populum in fœdus tuum adscriptum, & tot miraculis ex Ægypto liberatum, cum perpetua nominis tui ignominià in hoc deserto perire*; hæc fuit Hieronymi sententia Qu. 9. ad Algasiam, dum ait Mosem & Paulum ex charitate erga populum voluisse perire non in perpetuum, sed in præsentiarum, non in spiritu, sed in carne, hoc est per mortem corpoream. Ad quem accedit *Euthymius* in Ps.68. & *Gregorius* in l. 10. mora.cap.7. Et confirmari potest 1. quia Moses loquitur in genere de *Libro Dei*, non de Libro vitæ, *Dele me*, inquit, *de libro tuo*. 2. quia votum Mosis debet respondere comminationi Dei adversùs populum, cùm pœnam ipsi infligendam in se transferri cupiat: At comminatio & pœna non alia fuit, quàm eorum interfectio & mors corporea; ut constat ex ℣. 10. *Dimitte me ut irascatur furor meus & deleam eos, faciámque te in gentem magnam*, ubi per deletionem, stragem eius notari repentinam & universalem nemo negare potest; & ratio evincit, cùm enim in populo non pauci essent electi, nemo dixerit Deum mortem æternam illis comminatum fuisse; Confirmatur ex ℣. 34. ubi pœna ipsa inflicta populo proponitur; Unde Moses de eodem genere mortis loquens, *dele me*, inquit, *de libro tuo*. 3. Huc facit inprimis, quod ipse Moses Num. 11. 15. in simili fermè occasione, & ad eandem mentem ad concupiscentiæ sepulchra repetit, *si sic mecum agis, obsecro ut interficias me*, mortem corpoream optans, imò mortem immaturam & violentam, ex ardenti in populum charitate, ut ipsius exitium suo interitu redimeret.

Num.11.15.

XXVIII. Verùm licèt librum istum de Libro vitæ intelligeremus; non continuò sequeretur, quod pertendunt Adversarii, posse quemquam ex eo libro deleri. Quia in precibus & votis, non semper ea quæ fieri possunt, sed interdum etiam ἀδύνατα optantur, ut David dum optat mori pro Absalomo 2. Sam. 18. Christus transire calicem Matth. 26. & Paulus fieri anathema pro fratribus Rom. 9. 2. Nec tamen perperam & temerè, quia hoc non fit absolutè, sed hypotheticè, sub aliqua vel tacita, vel expressa conditione voluntatis Dei & possibilitatis rei. Nec mirum videri debet, ita enim pro obiectorum ratione variè solent affici Sancti, & aliter loqui, quum salutem suam aut aliorum, Deíve gloriam spectant; aliter verò quum Dei Decretum & beneplacitum intuentur. Christus quum attendit ad Iudæorum incredulitatem & charitatem suam, lachrymatur, & eorum ruïnam seriò deplorat Luc. 19. 41. *O utinam attenderes ad ea, quæ pacem tuam spectant*. At idem quum Patris decretum justissimum cogitat,

2.Sam.18. *Matt. 26.* *Rom. 9. 2.* *Luc.19.41.*

gitat,

gitat, in eo acquiescens exultat spiritu & gratias illi agit Matt. 11. 25. Sic quum tempore passionis iræ divinæ sibi imminentis pondus gravissimum perpendit, & mortem dirissimam, quæ illi impendebat horrore quodam, sed naturali & ἀδιαβλήτῳ correptus, illam deprecatur; *Transeat à me calix iste*: At quum rursus oculos attollit ad Patris sapientissimum decretum, in eo submissè acquiescit, *sed non sicut ego volo, sed sicut tu vis, ô Pater*. Ita quum Paulus ad Dei consilium æternum de Electione & Reprobatione hominum respicit, agnoscit ita esse immutabile, ut nec populum, quem præscivit & elegit, reiicere possit, nec quos rejecit vitâ donare; sed idem tamen dum reiectionem fratrum suorum, & gravem illam πώρωσιν, quæ Israëli accidebat, attendit, non potest sibi temperare, quin intenso charitatis ardore optet fieri anathema pro fratribus, & ab ipso Christo quadantenus separari: Idem in Mose observamus; Sanè non ignorabat Moses, irrevocabile esse Dei consilium, & fieri non posse ut vel electus periret, vel reprobus salvaretur; sciebat alienum esse ab ipsius iustitia insontes cum sontibus perdere: Sed quia omnes ejus sensus devinctos quasi tenebat cura populi, cujus sciebat curam sibi esse demandatam, nihil aliud ipsi venit in mentem eo momento, quàm ut salvus esset populus, & gloria Dei non obscuraretur in illius interitu; quæ verò tantæ sollicitudini repugnabant tunc non attendit. Nec mirum ita fuisse perplexum, putabat scilicet interitu electi populi aboleri Dei fidem, & gloriam ejus in hâc rejectione mirum in modum periclitari, putabat fœdus cum ipso initum convelli, & grandem Ægyptiis blasphemandi adversùs Deum occasionem dari; Quod tam ægrè & impatienter fert, ut seipsum exitio potiùs devovere velit, quàm ut talis blasphemandi ansa hostibus concedatur: Sed ita hæc sunt intelligenda, ut conditio tacita in tali voto & similibus semper sit includenda, nimirum si hoc fieri possit, & si ad gloriam Dei conducat: si quo modo, citra culpam ullam, posset utile esse medium ad veniam populo obtinendam. Unde petitio non infert statim *facti possibilitatem*, sed *petentis* exprimit *zelum* & charitatem, & ardorem quendam heroïcum & extraordinarium, qui quovis periculo, imò proprio exitio, si fieri posset, redimere vellet Dei gloriam & fratrum salutem. Talia autem desideria & vota, licèt sint per se inefficacia ad agendum, maximæ tamen solent esse virtutis ad impetrandum; solent enim amici similibus precibus vim quodammodo amicis facere, & quod volunt extorquere: Ut si filius patri præ cæteris charus culpam fratris immorigeri à patre hoc modo deprecetur, & iram ejus placare tentet, Vel ignosce illi, vel me occide, aut exhæreda; scit enim parentem quidvis potiùs, quàm istud facturum.

XXIX. Quia verò non facilè concipi potest, quomodo Moses & Paulus potuerint optare æternum suum exitium & separatio-

nem à summo Bono, quod videtur pietati & charitati inprimis adversari; Non incommodè distinguunt hîc Nostri amicitiam Christi & ejus fructum, seu inter *sanctitatem*, quæ in bono Ethico, & *felicitatem*, quæ in physico versatur: Ut enim in Deo duo hæc præcipuè attendimus, sanctitatem & felicitatem, quæ creaturæ, quam ad se vocat, pro modulo communicantur; Ita in Dei amissione duo sunt, *carentia sanctitatis*, per quam Deo adhæremus, & *carentia felicitatis*, in qua ipso fruimur, quæ etsi in reprobis conjungantur, in aliis tamen possunt separari, ut sit privatio felicitatis, sine privatione sanctitatis; Ut Christus derelictus dicitur à Deo quoad prius, nimirum gloriæ communicationem & gaudii influxum; licèt nunquam ab eo separatus sit quoad sanctitatis participationem & virtutis influxum, quoad *affectionem commodi*, sed non *affectionem justitiæ*. Idem de Mose & Paulo dicere possumus, eos non optâsse sanctitatis privationem, vel amicitiæ suæ cum Deo dissolutionem, quia hoc optare, non tam Deo esset ingratum, quàm petentibus impium; sed eos potiùs loqui de amicitiæ istius fructibus & felicitatis sensu, ut significent se libentiùs carituros Dei conspectu, gaudio ac suavitate, quæ inde oritur, quàm ut totus populus periret; Non optant esse Dei osores, sed vindictæ objecta; Volunt perire, non ut Dei inimici, sed ut fratrum Servatores, si modò id ex rei natura, & per Dei consilium fieri posset, cui se Sancti in precibus & votis suis semper subjicere debent cum Christo. Ut hîc similes enunciationes conditionatè & hypotheticè semper, non absolutè sint intelligendæ.

XXX. Sed hîc regeret statim aliquis; Licèt conditio in voto Mosis subintelligeretur, non tolli tamen difficultatem; Quia Deus Mosi respondens absolutè loquitur, & non tantùm rem posse fieri; sed revera futuram denunciat ℣. 33. *Eum qui mihi peccaverit, delebo nomen ejus de Libro quem scripsi.* ℞. 1. Si de morte corporea locum intelligamus, sublata erit omnis difficultas, quia nemo negat multos sæpe è vivis tolli, & de numero viventium deleri iusto Dei judicio. 2. Sed si de æterna loquimur, non magis astruitur rei possibilitas; quia ut Mosis votum fuerat conditionatum, si per impossibile id fieri posset; ita Deus respondet sub eadem tacita conditione, quòd si fieri res posset, Moses tamen non foret delendus, repugnante non modò constantiâ, sed etiam iustitiâ divinâ, quæ non pateretur eum deleri, qui foret extra noxam, sed postularet reum ipsum plecti; loquitur ergo Deus de eo quod ex iure debuisset fieri, non verò de eo quod facturus esset reipsa, aliàs delendi fuissent quotquot peccaverant, tam reprobi quàm electi, quod non factum tamen. Unde bene colligas, Iustitiam Dei requirere, ut nocens plectatur non insons, sed non statim rem erga singulos executioni mandari; Ita Dominus corrigit votum Mosis, non irascendo ipsi pro

Exod. 32. 33.

talibus

talibus precibus, quas ut ut præcipitantiùs paulò effusas, noverat tamen ex charitatis quodam excessu proficisci, sed benignè cum reprimit, & iudicii sui æquitatem commendat, quod tamen non excludit misericordiæ veritatem, quam in venia populo concessâ luculenter demonstravit. DISPUT. I.

XXXI. Quamvis ergo votum hoc Mosis impleri non potuerit, non putandum tamen inane fuisse, quia non tam attenditur rei eventus, quàm demonstratio hyperboles seu excessus charitatis, qui solet ferri ad impossibilia, quia in iis quæ fieri possunt nihil satisfacit. Unde locutio hyperbolica adhibetur, in quâ non tam quod dicitur, quàm quod intelligitur spectandum est; nec tam quod reipsa fieri potest, quàm ut quæ sub eo sunt maximè ardua, sed possibilia tamen universa intelligantur. Ut ergo Moses ostendat nihil se posse gravius ac intolerabilius experiri calamitate populi sui, rem sibi durissimam adducit, quæ fieri non poterat, non ut illam, sed per illam quicquid in rerum natura dici vel cogitari poterat maximè horrendum designaret. Unde non magis vexandum est quod optat Moses, vel Paulus, quàm quod Paulus ipse dicit de Galatis cap. 4. *Eruissetis oculos vestros*, non quasi putâsset erui posse oculos, sed ut innuat tantùm, nihil sibi esse adeò charum, cujus jacturam ultro non fecissent illius gratiâ. Sic Moses optat deleri nomen suum de libro Vitæ, & Paulus anathema fieri à Christo, non quòd hoc propriè vellent, quod fieri neutiquam posse non ignorabant; sed ut ostendant nihil se recusare, quô Deus placaretur populo suo, & nihil sibi magis esse in votis quàm populi salutem. Cæterùm si quæratur, cur Moses hac locutione mentem suam expresserit, potiùs quàm aliâ quâpiam, responderi potest loquutum esse ex *occasione*, & pro re nata, respectu habito ad ea quæ præcesserant, Dominus dixerat Mosi, *Dimitte me, ut accensâ irâ consumam eos, & delebo nomen eorum sub cælis* Deut. 9. 14. Ideo Moses ad ea verba alludendo respondet, & petit in populi salutem, non modò deleri nomen suum sub cælis, sed etiam de libro quem in cælis scripserat. Idem de Pauli voto dici potest, dixerat sub finem capitis 8. nihil esse vel in cælo, vel in terrâ, vel in inferis, quod ipsum ab amore Dei in Christo *separare* posset. Jam ut excessum amoris sui erga Judæos fratres suos secundùm carnem, & intimum dolorem, quô afficiebatur ob eorum exitium, testetur, profitetur se optare fieri anathema à Christo, id est, *separari* ab ipso, si tamen fieri posset, & ita se animatum esse, ut eorum salutem exitio suo redemptam vellet, & ne separarentur à Christo, se ab ipso separari.

XXXII. Secundus qui obiicitur locus, petitur ex Ps. 69. 29. Ubi Psaltes inter alia, quæ hostibus Ecclesiæ & suis imprecatur, hoc etiam addit. *Deleantur de libro viventium, & cum iustis non scribantur*, quod utique dicere non potuisset, nisi agnovisset quosdam Ps. 69. 29.

DISPUT. I.

ex tali libro deleri posse. ℞. Posset hoc quidem commodè referri cum quibusdam ad exitium temporale & mortem corpoream, ut per librum viventium intelligatur liber vitæ præsentis, & per librum Catalogus fidelium, qui profitentes Dei nomen, censebantur ex canone charitatis mortui in gratia Dei; Verùm licèt hæc oratio ulteriùs extenderetur usque ad exitium æternum, ne sic quidem quicquam faceret pro Adversariis; Duplex enim *deletio* distinguenda, alia *positiva* & *realis*, alia verò *negativa* tantùm & *apparens*, Illa, quâ reipsa expunguntur, qui antea scripti fuerant; Ista, quâ declaratur aliquem nunquam inscriptum fuisse, & quâ habetur eo loco ac si deletus esset, quum patefit ipso eventu non esse inscriptum. Prior est absolutè impossibilis, Posterior sæpe datur respectu hypocritarum & προσκαίρων, quando Deus larvam illis detrahit, & è Corpore externo Ecclesiæ abdicat; sic enim detrahendo illis signacula vocationis, & prærogativas fœderis externi quibus gloriabantur, ostendit nunquam verè fuisse electos, nec ad Ecclesiæ Corpus mysticum pertinere, etsi ad tempus locum inter fideles occupaverint, & tales vel secundùm gloriationem suam, vel iuxta opinionem aliorum habiti sint. Ita David hîc spiritu prophetico actus, non tam preces concipit adversùs Ecclesiæ hostes, quàm oracula fundit de eorum interitu, dum vult ut tales, qui se jactabant Ecclesiæ membra, & videbantur albo fidelium inscripti, detractâ larvâ ex Ecclesia ejiciantur & resecentur, ut appareat eos, licèt domesticis permixti fuerint, reipsa tamen extraneos fuisse & nunquam fidelium albo verè inscriptos; Hanc autem esse mentem Psaltis probari potest 1. ex verbis sequentibus, quæ exegeticè adduntur; *Et cum iustis non scribantur*; nam ut in Psalmis passim occurrit, ut posterior pars versûs sit prioris exegesis, & idem aliis terminis dicatur, idem hîc observatur; quod figuratè & tropicè dixerat Ps. de deletione, jam propriâ locutione explicat, quum dicit, non scribantur, ut innuat deleri nihil aliud esse, quàm *non scribi*. 2. ex loco parallelo antea citato Ezech. 13. 9. Ubi eandem pœnam Pseudoprophetis denuncians, eam negativè effert, *non scribantur in catalogo domûs Israël*, &c. 3. ex oraculi istius complemento, quod in N. Testamento partim ad Judam proditorem Act. 1. 20. partim ad obstinatos Christi hostes refertur Rom. 11. 8. 9. cùm enim constet ex ipsius Christi declaratione, eos fuisse reprobos & filios perditionis, jam olim æterno exitio devotos, ex eo facilè patet non posse dici verè inscriptos unquam fuisse, nisi scribi ad damnationem, & scribi ad vitam, unum idemque esse dicere velimus, quod ἀσύστατον.

Act. 1. 20. *Rom.* 11. 8. 9.

XXXIII. Sic exponit August. in h. l. *Deleantur de libro viventium, & cum iustis non scribantur, fratres non sic accipere debemus, quòd quemquam Deus scribat in libro vitæ & deleat illum, si homo dixit, quod scripsi, scripsi, de titulo ubi scriptum erat Rex Iudæorum,*

Iudæorum, Deus quemquam scribit & delet? Præscius est, prædestinavit omnes ante constitutionem mundi regnaturos cum Filio suo in vitâ æternâ, hos quos conscripsit, ipsos continet liber vitæ; Et paulò pòst, *Isti ergo quomodo inde delentur, ubi nunquam scripti sunt? Hoc dictum est secundum spem ipsorum, quia ibi se scriptos putabant. Quid est deleantur de libro vitæ? Vt ipsis constet non illos ibi esse* &c. *Nam versus qui sequitur exponit quod dictum est, Et cum justis non scribantur. Dixit ergo deleantur secundum spem ipsorum, secundùm autem æquitatem tuam quid dico? non scribantur*, &c. Ex quibus constat deletionem ipsi nihil aliud esse, quàm manifestationem non inscriptionis, seu negationem scriptionis. Si quæras, Cur Scriptura hoc verbo delendi utatur, si nunquam scripti fuerunt? ℞. hoc ideo fieri, quia non semper ex rei veritate, sed ad hominem κατὰ δόξαν loquitur juxta vanam hypocritarum præsumptionem, vel aliorum opinationem, quomodo Matt. 9. 12. Pharisæi vocantur *sani*, qui non egent medicô, non quòd tales essent, sed quòd tales se jactarent Luc. 18. 9. Ita Matt. 13. 12. *Illi qui nihil habet, etiam quod habet ab eo auferetur*, quomodo si nihil habet? id est, interprete Lucâ c. 8. 18. *Etiam quod videtur habere*. Sic deleri dicuntur, quia vel sibi vel aliis inscripti videbantur. Atque hîc observandum, quòd ut Ecclesia distingui solet juxta duplicem σχέσιν, vel ut est *visibilis* Vocatorum, vel *invisibilis* Prædestinatorum; Ita duplex potest dici Liber, cui homines inscribuntur, *Liber vocationis externæ*, in quo conscribuntur quotquot externè vocantur, & in Ecclesiam visibilem recipiuntur, & *Liber Prædestinationis æternæ*, in quo Deus inscribit qui sui sunt; Illius scriptio est *externa* & *apparens*, quæ fit coram hominibus quoad professionem externam & ex judicio charitatis. Istius verò *interna* & *realis* in Dei decreto ex rei veritate; Huic duplici inscriptioni duplex opponitur deletio, Alia vera & realis æternæ inscriptionis. Alia externa tantùm fucatæ & temporariæ; Ista potest dari & sæpe datur, Illa verò nunquam; pari planè pacto, quô Christus Joan. 15. 2. ait *omnem palmitem in se non ferentem fructus tollere*, non quòd verè unquam talis Christo insitus fuerit, sed quia ita videbatur: Nimirum ut duplex potest esse *insitio*, alia *externa professionis*, qualis est hypocritarum & temporariorum, alia *interna communionis*, qualis est verorum fidelium: Ita duplex datur resecatio, alia ab internâ communione Corporis mystici Christi, quæ est impossibilis, alia ab externâ possessione, quæ quotidie fieri solet ab iis, qui vel sponte recedunt ab Ecclesiâ, & naufragium fidei faciunt, vel qui justo Dei judicio ex eâ ejiciuntur.

Matt. 9. 12. Luc. 18. 9. Matt. 13. 12. Luc 8. 18. Jo. 15. 2.

XXXIV. Ex quibus facilè colligitur quid respondendum sit ad tertium locum ductum ex comminatione Propheticâ Apocal. 22. 19. *Si quis aufert ex verbis hujus Prophetiæ, Deus auferet partem* Apoc. 22. 19.

tem ejus ex Libro vitæ. Præterquàm quòd enim propositio est conditionalis, non absoluta, *si quis abstulerit*, Conditio autem illa non cadat in scriptos per gratiam electionis 1. Joan. 3. 9. Certum est deletionem non esse intelligendam *positivam*, quæ supponit præcedentem inscriptionem, sed *negativam*, quæ negat omnem scriptionem, ut deleri sit notum facere quòd nunquam scripti fuerint, nec ullam partem proinde sint habituri in istâ vitâ; & hoc non obscurè patet à pari, quum dicitur *pars auferenda ex sanctâ Civitate*, non quam habuerant vel habituri erant, sed ne ullam habeant. Ita Deus ut æquitatem judicii sui commendet, docet, quomodo pœna respondere debeat peccato, ut alibi non semel fieri solet; Nam falsariis & corruptoribus, qui librum hunc adulterare voluerint per *additionem*, Deus *addet* & superimponet plagas omnes istius libri: Aliis verò impostoribus, qui per *detractionem* librum hunc mutilaverint, *detrahet* partem è libro vitæ, *Si quis adjecerit ad verba Prophetiæ hujus, imponet ei plagas omnes hujus libri, si quis verò abstulerit ex verbis libri hujus Prophetiæ, auferet Deus partem ejus ex Libro vitæ*, &c. Non quam reipsâ habebat, sed quam putabat, vel gloriabatur se habere, & quam alii ex professione ejus externa judicio charitatis ad ipsum pertinere existimabant.

An & unde constare possit nos esse libro vitæ inscriptos?

XXXV. Superest Tertia & postrema Quæstio breviter expedienda, *An & Unde nobis constet, nos Libro vitæ esse inscriptos?* Ad quam, ut duo sunt ejus membra, distinctè etiam respondendum est; Ad prius, ratio dubitandi ex eo oritur; Quòd cùm electio, quæ per Librum vitæ designatur, penès Deum maneat abscondita, instar libri septem sigillis obsignati, vel non possit nisi eventu ipso certò cognosci, non secus ac cætera Dei Decreta; non videtur de ea cuiquam mortalium constare posse. Hinc Pontificii & alii, qui certitudinem gratiæ subjectivam non minùs ac objectivam impugnant, negant quemquam sine speciali revelatione posse aut debere certum esse, certitudine fidei divinæ, cui non possit subesse falsum, sibi remissa esse peccata, & se esse in gratiâ Dei, & si quæ certitudo habetur, esse tantùm moralem & conjecturalem, quæ non sit absque dubitatione & hæsitantiâ. Vide *Bell.* lib. 3. de *Justif.* c. 2.

XXXVI. Verùm longè alia mens est Orthodoxorum, qui Scripturam ducem hîc sequuntur; Quamvis enim non diffiteantur Librum hunc septem sigillis obsignatum à nemine vel Angelorum vel hominum aperiri posse; sciunt tamen repertum esse Leonem de Tribu Juda, Agnum Dei, qui vicit, ad aperiendum Librum, Christum scilicet θεάνθρωπον, qui ut plenissimam ejus notitiam habet; Ita Jus & munus obtinuit suis illum, quantùm necesse est revelandi. Apocal. 5. 5. Licèt etiam concedant cognitionem illam non semper haberi; vel eodem gradu & tenore in actum exire; Agnoscunt tamen haberi posse citra specialem revelationem,

Apoc. 5. 5.

lationem, ita ut fidelis possit aliquando & debeat certò statuere, se ad vitam æternam esse electum & in gratia constitutum. Nec rationes variæ desunt, quibus hæc sententia confirmetur. 1. Quia ea est indoles gratiæ Dei, ut non tantùm bona nobis largiri velit; sed & sensum & notitiam eorum nobis imprimere, alias nec de iis gratias agere, nec iis cum solatio frui possemus, quod utrumque tamen facere tenemur, hinc Paulus 1. Cor. 2. 12. testatur *nos Spiritum à Deo accepisse, ut cognoscamus ea, quæ nobis data sunt à Deo.* 2. Quia fideles possunt scire se esse filios Dei, Ergo & electos & libro vitæ adscriptos; Nemo adoptionem hanc obtinere potest nisi ex electione; *Idem Spiritus testatur cum spiritu nostro, nos esse Filios Dei*, Rom. 8. 16. 3. Quia possunt scire se habere vitam æternam, *Hæc scripsi vobis credentibus in nomen Filii Dei, ut sciatis vos habere vitam æternam, & ut credatis in nomen Filii Dei*, inquit Joan. 1ª. c. 5. ℣. 13. Unde autem vita æterna nisi ex Libro vitæ? 4. Quia possunt scire se credere, dum fides actu reflexo fertur in suam apprehensionem, *Novi cui crediderim*, inquit Paulus 2. Tim. 1. 12. *Nos credidimus & novimus te esse Christum Filium Dei*, inquiunt discipuli Joan. 6. 59. Et Joan. cap. 2. 1ª. ℣. 5. γινώσκομεν ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτόν, *cognoscimus quòd novimus ipsum*. At fides est ex vocatione, vocatio ex Prædestinatione, unde qui novit se credere, nosse etiam debet se esse electum.

Disput. I. 1. Cor. 2. 12. Rom. 8. 16. 1. Jo. 5. 13. 2. Tim. 1. 12. Joan 6. 59. 1. Joan 2. 5.

XXXVII. 5. Huc facit inprimis *calculus* ille *albus*, quem se daturum Victori pollicetur Christus, in quo *nomen novum* inscribendum est, *quod nemo novit nisi qui accepit*, Apoc. 2. 17. Nam sive *calculus albus* respiciat ad judiciorum morem, in quibus calculo albo reus absolvebatur, atro verò & nigro condemnabatur, quò pertinent illa Ovid. Metamorphos. 15.

Apo. 2. 17.

Mos erat Antiquis, niveis atrisque Lapillis,
His damnare reos, illis absolvere culpâ.

Unde mos notandi felices dies albo lapillo videtur manâsse; Et ita fidelium *absolutio* coram Deo designatur, de qua Christus Joan. 5. 24. Sive alludat ad *Comitia* Veterum, in quibus, ut observat *Erasmus*, nomen ejus cui favebatur, calculo inscribebatur, ut ita dignitas filiorum Dei indicetur, qui Reges & Sacerdotes Deo fiunt, Apoc. 1. 5. Sive denique ad *Certamina* solemnia Græcorum respiciat, in quibus, si Arethæ credendum est, Vincentibus calculus albus in signum victoriæ dabatur, ut hac ratione gloria & triumphus fidei victricis adumbretur. Certum est, quocunque modo sumatur *Nomen* illud *novum*, quod isti calculo inscribendum dicitur, quod non aliud potest esse, quàm nomen gloriosum *filii Dei* & regni cælorum hæredis, quod Is. 56. 5. dicitur *nomen melius quàm filiorum & filiarum*, de quo 1. Joan. cap. 3. 1. Apoc. 22. 45. & 3. 12.

Is. 56. 5. 1. Joan. 3. 1. Apoc. 22. 45. & 3. 12.

45. & 3. 12.) cognitum esse recipienti, licèt alios lateat: Sed hoc perperam & falsò diceretur, si nec adoptio nec electio cuiquam fidelium cognita esse posset. Quamvis enim non diffiteamur, perfectum istius promissionis complementum futuræ vitæ reservari, in qua absoluto cursu nostro & decertato bono certamine, absolvendi sumus à Christo, & regni cælorum hæreditatem & coronam vitæ, ut victoriæ nostræ βραβεῖον, accepturi; Non negandum tamen est in hac vita, in qua fideles per gratiam Dei non modò incipiunt vincere, sed etiam ὑπερνικῶσι, Rom. 8. 34. ad eorum solatium iam inchoari, quum intimatur in cordibus ipsorum sententia Christi absolutoria, & adoptio in iis per Spiritum obsignatur, Rom. 8. 16. Gal. 4. 6.

XXXVIII. 6. Idem etiam evincunt πληροφορίαν, πεποίθησις, καύχησις, εἰρήνη, χαρὰ ἀνεκλάλητος & similia, quæ fidelibus passim tribuuntur, Quo pacto enim pacem habere possent apud Deum, vel gloriari in ipso, vel exultare gaudio ineffabili & glorioso; Quâ ratione fiducia illa & plena certioratio, per quam ad thronum gratiæ μετὰ παῤῥησίας accedunt, in ipsis daretur, si perpetuo metu & dubitatione agitarentur; nec nisi coniecturalem & incertam opinationem gratiæ Dei possent consequi? Ad specialem revelationem hîc confugere, quasi persuasio illa paucorum quorundam & supra communem fidelium sortem evectorum privilegium fuerit, non verò omnium; Est vim Spiritus & naturam veræ fidei ignorare, quæ eadem effecta in omnibus, licèt in dispari gradu producere debet, Unde dotes illæ, non ut quibusdam propriæ, sed ut omnibus communes proponuntur, quarum fundamenta & principia communia sibi cum fidelibus aliis testatur Apostolus Rom. 8. 31. 32. 33. 34. nimirum, Dei electionem, vocationem, & justificationem, Christi mortem, resurrectionem, & intercessionem, &c.

XXXIX. Quamvis autem certitudinem illam haberi posse credamus, non existimamus tamen eam semper & ubique in actum exire, vel exire eodem gradu. Principium quidem istius certitudinis in fideli esse semper non dubitamus, sed non pariter actum. Nam per incursus tentationum gravissimè concussa fides hunc effectum edere nequit: Ita si in grave aliquod peccatum prolapsus sit fidelis, & in eo hæreat; tantùm abest ut pro tunc hunc actum elicere queat, ut potiùs succedat actualis metus contrarii, & videatur nubes imò abyssus interjecta inter Deum & hominem, quæ irradiationem Spiritûs intercipit, & sensum gratiæ tollit. Hinc

Rom. 7. 23. tristes illæ fidelium querelæ, ut Pauli, *Miser ego, quis me liberabit ab hoc corpore mortis?* Rom. 7. 23. & Davidis qui queritur

Ps. 77. 11. dextram Excelsi esse mutatam, Psalm. 77. 11. Id verò præsertim in gravioribus sceleribus contingit, dum enim in iis volutatur peccator, Spiritu auferente divinæ consolationis lumen, actualis ista persuasio videtur planè tolli, solatium omne spirituale intercludi, & divini

& divini vultûs lumen abscondi ; maximè si surgant altiùs tentationum fluctus , & conscientiam onere suo pressam etiam vulnerent ignita Diaboli tela ; tunc enim non modò suavis hæc persuasio exulat ; sed contraria prorsus videtur succedere, quâ fideles turbati Deum ut iratum sibi apprehendunt, & ad ipsas Orci portas delati sibi videntur , hinc illa Davidis Psal. 31. 32. *dixi in excessu mentis meæ , projectus sum à facie oculorum tuorum* , &c.. Ut ergo persuasio illa in actum exire queat, necessariò in fideli adesse debet sanctitatis studium , & usus mediorum omnium à Deo decretorum ad salutem consequendam ; Quia in illa tantùm via ambulantibus, & media instituta sequentibus,promissiones suas dedit ; ibi sunt γνωρίσματα & argumenta indubitata electionis & justificationis. Unde Apostolus non modò pronunciat nullam esse condemnationem iis, qui sunt in Christo , sed ut verus eorum character designetur, addit , *qui non ambulant secundùm carnem , sed secundùm Spiritum* , quò pertinent etiam illa 1. Joan. cap. 2. ✠. 5. *Ex eo cognoscimus, quòd ipsum novimus , si mandata ejus servamus.* Hinc patet sine sanctificationis studio nullam dari posse actualem vel de gratia vel de gloria persuasionem : Tantùm abest ut verus hujusce fiduciæ actus possit stare cum actuali & directo peccandi proposito , quod profani vellent , securitati & licentiæ vela temerè laxando.

Disput. I.

Ps. 31. 32.

1. Joan. 2. 5.

XL. Hinc etiam non obscurè colligitur, Persuasionem istam non semper eodem gradu eodémque tenore in fidelibus omnibus , imò & in eodem fideli in actum exire ; Nam cùm sanctificationem semper comitem habeat, imò ex ea quodammodo oriatur & in ea fundetur , pro minore vel majore mensura sanctificationis , major vel minor esse debet , & vel crescere , vel minui. Hinc modò sentitur fortis & vivida , modò tenuis & languida , prout vel fides & pietas in nobis vel augentur vel debilitantur & languent, vel prout tentationum fluctus hanc fidei ancoram plùs vel minùs impetunt. Ut hîc inprimis distinguendus veniat duplex fidelis *status* , Vel *Tentationis* & *luctæ* , Vel *Victoriæ* & *Triumphi*. Prior in quo pugnat & manus cum hoste conferit ; Posterior quo eluctatur ex Tentatione , & de hoste victo triumphat ; Nam in illo fidelis timet & percellitur , In isto confidit & roboratur ; In illo David mœstus exclamat: *Deus mi Deus mi , quare me dereliquisti ? & projectus sum à facie tua* , In isto Idem lætus & de exitu securus triumphat : *Posui Dominum ante oculos , Quia est à dextris meis ideo non movebor. Ideo cor gavisum est, & gloria mea exultat* Ps. 16. 8. 9. In illo Paulus queritur se carnalem & venundatum esse sub peccato ; In isto se Victorem agnoscit, & Deo liberatori suo gratias agit Rom. 7. 24. 25. 1. Cor. 15. 55. 57. Non ergo ii sumus , ut Adversarii perperam nobis affingunt , qui velimus persuasionem istam eum habere certitudinis gradum , qui omnem contrarii formidinem perpetuò excludat ; sed qui

Ps. 16. 8. 9.

Rom. 7. 24. 25.

1. Cor. 15. 55. 57.

DISPUT. I. eam tandem superet & vincat. Nam licèt ad tempus actus iste possit in fidelibus intercipi, & sensus tum electionis præteritæ tum gloriæ futuræ sopiri, non potest tamen penitus vel amitti vel extingui, ita ut ad semper ab iis auferatur; Eluctatur enim tandem certò ex illa tentationum abysso anima fidelis ex Dei eligentis & erigentis gratiâ, & gaudium salutis amissum restitui sibi petit, & de restituto lætatur, ut exultent ossa antè contrita Ps. 51. 10. 14. Sic fidelis procellis & tempestate iactatus suaviùs in portu salutis quietem gustat & percipit, & confirmatior ac lætior à tentatione redit. Unde concludimus, etsi cognitio illa & persuasio non semper possit esse in omnibus, neminem tamen verum fidelem esse, qui illius sensu tandem, vel citiùs, vel tardiùs non perfundatur ad Dei gloriam & proprium solatium.

Ps. 51. 10. 14.

XLI. Hoc ergo semel posito, inquirendum superest, Unde cognitio illa haberi queat, Quod eò difficilius videtur, quòd cùm Liber iste vitæ penès Deum clausus maneat & obsignatus 2. Timot. 2. 19. nec plenè aperiendus sit ante ultimum diem Apoc. 20. 12. non videtur facilè dici posse, quâ ratione in ejus cognitionem devenire possimus; Quid enim, an cælos ipsos conscendere necesse erit, ut Librum istum evolvamus, & nomina nostra illi inscripta legamus? An scrutanda nobis erunt Dei arcana, quæ Deus sibi soli servavit, Deut. 29. & quæ venerabundos submissè admirari decet, non curiosâ & sacrilegâ temeritate rimari? An postulanda vel expectanda erit cælitus extraordinaria quædam revelatio, quæ hoc mysterium nobis pandat, quæque de Electione nostra certos nos & securos reddat? Frustrà sanè essemus, si tale quid vel cogitare vellemus, vel aggredi. *Quis enim novit mentem Domini, aut quis fuit ei à consiliis? nonne inscrutabilia sunt ejus judicia & imperuestigabiles viæ?* Ut ad oram istius abyssi exclamare debeamus cum Paulo, ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ Rom. 11. 33. 34. nota sunt illi ab ævo opera sua Act. 15. 18. quia ea videt & legit in decreto, sed quis mortalium hanc sibi notitiam arrogare præsumat, quam soli sibi servavit? Novit ille qui sui sunt 2. Tim. 2. 19. sed quis præter Deum, nisi ipso revelante eò assurgere valeat?

Rom. 11. 33. 34

XLII. Hoc tamen non obstat, quominus dicamus cognitionem illam haberi posse, non quidem à *priori* & *antecedenter*, sed à *posteriori* & *consequenter*, Non in *causas* Electionis inquirendo, quod impium, sed in *effecta* & signa animadvertendo, quod concessum; Non in cælum assurgendo, sed in nos descendendo; Non *Librum vitæ* evolvendo, qui omnes præter Deum solum latet, sed *Librum* Evangelii, cum *Libro conscientiæ* legendo, qui cuivis fidelium seriò attendenti patent; Non mentis divinæ sacrarium temerando; sed regenerationem cordis sedulò observando;

do: Nimirum ut in negotio salutis diximus nolle Deum bona sua nobis esse ignota, ideo non vult præcipuum omnium bonorum fundamentum, à quo solatium omne nostrum pendet, electionem scilicet, nos latere. Hinc fit ut quemadmodum Pater vicem sustinet summi Judicis, pro tribunali sententiam absolutoriam de nobis ferentis. Filius Vadis & Sponsoris, qui pro nobis satisfacit; Ita Spiritus Sanctus sit velut Cancellarius cælestis, si fas ita loqui, qui in nobis Electionis & Justificationis apographum exscribit & insinuat; Adeò ut conscientia sit instar speculi vel cæli cujusdam, in quo exarata videmus & descripta legere possumus, quæcunque à Patre in nostri gratiam decreta sunt. Non secus ac in conscientia impiorum scribitur Legis sententia terribilis, quæ eos accusat & damnat. Sic optimè libri isti duo sibi invicem respondent *Liber vitæ*, & *Liber conscientiæ*, In illo sententia absolutoria scribitur per decretum; In isto eadem exscribitur per Spiritûs Sancti impressionem.

XLIII. Si verò quæritur ulteriùs, Quomodo Spiritus Sanctus apographum illud in cordibus nostris exscribat? ℟. duplici scripturâ uti, alterâ quæ *remissionem peccatorum* obsignet, alterâ quæ *renovationem* cordis imprimat: Cùm enim fœdus gratiæ, quod ex Libro vitæ pendet duabus partibus absolvatur, promissione beneficii à parte Dei, & stipulatione officii à parte nostri; Ut Deus non recordetur peccatorum nostrorum ampliùs, & Legem inscribat in cordibus nostris Jer. 31. Ad utrumque duplici operatione Spiritûs opus fuit, 1. *Consolatione*, 2. *Sanctificatione*, quâ & promissionem gratiæ in nobis obsignaret, & Legem scribendo in nobis, fidelitatem obedientiæ nobis ingeneraret. Hinc vocatur *Spiritus gratiæ & precum* Zach. 12. 10. *gratiæ* à parte Dei, quia eam obsignat, *precum* à parte nostri, quia ad eas nos excitat; & Rom. 8. 15. 16. Idem Spiritus, qui *testatur nos esse filios Dei*, per promissionum divinarum applicationem in cor nostrum descendendo, *facit ut clamemus Abba Pater*, ascendendo ad Deum per gemitus ineffabiles: Sed eò præcipuè respicit eximius locus Pauli 2. Tim. 2. 19. ubi dicit fundamentum Dei, quod electionem necessariò includit, duplici veluti sigillo munitum & obsignatum esse, inde à parte Dei amore & custodiâ ejus, quia *Deus novit qui sui sunt*, hinc verò studio pietatis & sanctificationis à parte nostri, *Recedat ab iniquitate qui invocat nomen Christi*, Istis enim duobus argumentis & characteribus Spiritus Sanctus in nobis electionis nostræ certitudinem imprimit; Tum nos solando recordatione amoris & benevolentiæ Dei paternæ, quæ nunquam nos deserit; Tum nos sanctificando per recessum ab iniquitate & pietatis studium: Ubicunque enim adest, tum sensus amoris divini, & pax & gaudium inde efflorescens, tum

Zach. 12. 10. *Rom.* 8. 15. 16. 2. *Tim.* 2. 19.

Disput. I.

bonorum operum studium; ibi indubitata electionis & justificationis occurrunt γνωρίσματα; Nihil enim tale in reprobo unquam esse potest. Atque eò respicit quod Apoc. 13. 8. omnes incolæ terræ dicuntur adoraturi bestiam, præter inscriptos in libro vitæ, quod argumento est, tales non consensuros in hoc peccatum, & sanctâ hâc apostasiâ, vitæque puræ & intaminatæ studio tanquam indubitato testimonio agnoscendos.

Apo. 13. 8.

2. Pet. 1. 10.

XLIV. Huc facit quod Petrus cap. 1. 2ª. ✝. 10. jubet fideles *Vocationem & Electionem suam firmare*, scilicet per bona opera, non respectu *sui* & à *parte rei*, siquidem utraque ἀμετάπτωτος est, & immutabilis; sed ratione *sensûs* & à *parte nostri*. Mirum enim quantum bona opera ad id conferunt, sive ut *effecta*, quæ causam arguunt, sive ut *fructus*, qui arborem indicant, sive ut *sigilla* & characteres, qui imaginem Patris cælestis, à quo vocamur, exprimunt, sive ut *media*, quæ ad salutem, ad quam destinamur, infallibiliter nos ducunt. Quatuor enim hisce modis bona opera hanc certitudinem confirmare possunt, vel ut *Electionis effecta*, quia ab ea pendent & ordinantur, Act. 13. 48. Rom. 8. 30. Eph. 1. 4. 1. Pet. 1. 1. vel ut *Vocationis sigilla*, quibus ea in nobis obsignatur 2. Cor. 1. 21. 22. 1. Pet. 1. 15. & 2. 9. vel ut *fidei & Iustificationis fructus*, qui ex ea oriuntur, Rom. 5. 1. Gal. 5. 6. Rom. 6. 1. 2. vel ut *salutis media*, quæ ad eam tendunt Eph. 2. 10. Matt. 5. 8. Heb. 12. 14. Nam si effectum causam suam necessariò prodit, & fructus arborem, si medium cum fine est connexum, & character prototypi sui refert imaginem, Quis dubitare queat, si hæc in seipso verè deprehendat fidelis, quin & se jam electum, vocatum & justificatum fuisse, & tandem certissimè salvandum colligat?

XLV. Sed nullum certius & magis indubitatum potest esse istius veritatis argumentum & τεκμήριον, quàm ipsa *conformitas* & similitudo, quæ nobis cum Deo intercedit. Nam cùm Electio & Vocatio non aliò tendant, quàm ad nostri cum Deo communionem, & ex ea similitudinem & transformationem 1. Joan. 3. 2. Col. 3. 4. 2. Cor. 1. 2. 18. Ps. 17. 15. non aliunde clariùs utraque poterit demonstrari, quàm si conformitatis istius radios & characteres in nobis deprehendere valeamus, ut id ipsum erga Deum præstemus, quod Deus erga nos. Si ergo scire cupis, An Deus te elegerit ab æterno? Respice An tu in tempore Deum seriò eligas in Deum tuum, ut deinceps solus ille sit hæreditas, pars tua & summum bonum, quotquot enim eligit Deus in suos, illi vicissim Deum eligunt, & illi constanter adhærent. Vis nosse, An te vocaverit? Attende, an illum ex animo invoces; nam voci divinæ, quæ te ut filium vocat; vocem humanam respondere necesse est, quæ ad illum ut Patrem confugiat Rom. 8. 15. Hose. 2. 20. Quæris, An Deus te præcognoverit & dilexerit in consilio? Vide an eum cognoscas & diligas in animo

Rom. 8. 15.
Hos. 2. 20.

animo ; Amor enim amorem parit, & flamma flammam accendit 1. Joan. 4. 10. 11. Petis an misericordiam sis consecutus & remissionem peccatorum? Inquire an ipse misericordiæ visceribus sis indutus, & aliis condonare paratus sis, quicquid in te peccaverint; nam si characterem istius virtutis possides, & ipsum effectum consecutum te esse certò statuere debes Col. 3. 10. Vno verbo si vis certò cognoscere, an nomen tuum in Libro vitæ scriptum sit; Expende an nomen Dei & Lex eius in corde tuo sit insculpta ad eum colendum & amandum; hæc enim talia sunt, ut se necessariò comitentur, nec à se invicem divelli unquam possint aut debeant.

Disput. I. 1. Jo. 4. 10. 11. Col. 3. 10.

XLVI. Tantùm abest ergo, ut hæc certitudo securitatis sit mater, vel obstetrix licentiæ, quod falsissimè nobis opponunt Adversarii; Ut nullum fortius dari possit ad pietatem & sanctimoniam incentivum, quàm sensus vividus amoris Dei, & eorum quæ nobis gratificatus est; Quando seriò reputat anima fidelis, non esse divellenda, quæ Deus conjunxit, *promissa* & *præcepta*, *beneficia Dei* & *officia nostra*, *finem* & *usum mediorum* ad eum; nec ullum dari locum illis nisi cum istis. Quisquis itaque securitati vela laxat vel licentiæ, quia dividit conjungenda, & conjungit dividenda, in eo fiducia nulla vera gratiæ locum habere potest, sed sensus iræ & maledictionis, quæ manet impios & impœnitentes. Qui verò hanc spem & persuasionem habent, non possunt, si sunt verè quod præ se ferunt, non se ipsos sedulò purificare 1. Jo. 3. 3. operari salutem suam cum timore & tremore Phil. 2. 13. ambulare in via bonorum operum Eph. 2. 10. vigilare, orare, pugnare & esse fideles usque ad mortem Eph. 6. Apoc. 2. 10. ut qui sciant talia opera esse effecta electionis, & media salutis, sine quibus nec illa cognosci, nec ista unquam obtineri poterit.

XLVII. Cùm ergo certum sit, *solis & omnibus* fidelibus hoc beneficium reservari, nec Agnum pro suis quemquam agniturum, quorum in librum suum nomina non retulerit, ut ex conscriptis neminem excludet; nam ut nihil inquinatum intrabit in Civitatem, sed ii tantùm qui scripti fuerint in Libro vitæ Agni Apocal. 21. 27. Ita si quis non inventus fuerit scriptus, deiiciendus est in stagnum ignis Apoc. 20. 21. Maximi nostra refert hunc Librum Agni sæpe consulere, ne quos *conscriptos* putamus ad sacram hanc militiam, *proscriptos* tandem magno nostro damno experiamur. Nam ut refert Nehemias cap. 7. 64. eos tantùm ad sacerdotium admissos fuisse; qui genus & familiam in tabulis publicis demonstrare potuerunt, Ita nulli ad vitam & regale sacerdotium admitti poterunt, quorum nomina non scripta fuerint in Catalogo Ierosolymæ cælestis. Si verò semel in eum censum relati fuerint, fieri nequit ut inde moveantur, quicquid tandem adversùs eos diabolus & mundus moliantur; Tales enim profitetur Deus ipse ex nomine novisse, & ha-

Apoc. 21. 27. & 20. 21. Neh. 7. 64.

bere sub signaculo : Isti ut columnæ in domo Dei immoti perstant in ejus conspectu ; Inter equos , tubas , phialas , tonitrua , & terræ motus nunquam statione deiiciuntur ; Non datur ad vindictam accinctis terram vel mare lædere , priusquàm isti ad certam salutem obsignentur Apocal. 7. 3. Gaudeamus ergo & exultemus , quòd nomina nostra scripta sunt in cælis : Sed ne nos inani & ementitæ fidei professione decipiamus , Studeamus electionem & vocationem nostram in dies confirmare bonis operibus , ut ita magis magísque proficientes in fide & pietate , hoc signaculo gratiam Dei in nobis obsignemus , & tandem, quum Libri aperientur in ultimo illo & decretorio die , inveniamur scripti in Libro vitæ Agni, Ut cum eo vitam , quam proprio sanguine acquisivit , in æternum possideamus. *Amen.*

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA

DE

SCRIPTURÆ SACRÆ
Authoritate adversùs Pontificios.
PARS PRIOR.

Respondente Michaele Turrettino *Genevensi.*

I. IRUM equidem videri hoc debet, & meritò dolendum , quòd cùm *ex Scripturis* olim disputaretur ; Jam eò res redierit ut *de Scripturis* ipsis , quarum tamen apud Christianos sacrosancta debuit esse Majestas , disputetur. Hic scilicet fuit Pontificiorum astus , qui dum in Scripturâ satis præsidii non inveniunt , ad Exceptiones contra Scripturam sese receperunt , & ut plausibiliori cum prætextu ejus Tribunal declinarent , & ad Ecclesiam, hoc est Doctores suos ac Pontificem , provocarent , ipsique in causâ suâ Testes & Judices sederent , αὐθεντίαν ejus & dignitatem , si non penitus evertere , mirum in modum saltem concutere & labefactare sunt conati. Atque hinc factum , ut quamvis

quamvis Controversiæ de Scripturâ non soleant inter *Primarias*, sed *Secundarias*, quæ nobis cum Pontificiis intercedunt, quia non inde primùm disputari cœptum est; non minùs tamen graves & momentosæ videri debeant; Imò eò magis necessariæ jam factæ sint, quòd instar basis & fundamenti cæteris præstruendæ veniant. Cùm enim Scriptura sit Principium & Regula fidei nostræ, nutabit semper ista & anceps hærebit, nisi illius *Authoritas* asserta semel fuerit & demonstrata.

DISPUT. II.

Quæstio de Authoritate Scripturæ duplex. 1. contra Atheos 2. contra Pontificios quæ hîc tractatur.

II. Cùm verò Quæstio de *Authoritate Scripturæ* duplex adversùs duo hominum genera possit institui. Primò, Adversùs Atheos & Epicureos, qui à religione penitus alieni, nullam Verbi istius Authoritatem & Divinitatem agnoscunt. Secundò, contra Pontificios, qui licèt eam credere se & amplecti profiteantur, ita tamen suspendunt ab Authoritate Ecclesiæ, ejusque Testimonio, ut absque eo si non esse in se, saltèm quoad nos non possit innotescere. Nos priori missâ nunc quidem, quæ aliàs commodiùs poterit tractari, posteriorem aggredimur; probandumque adeò suscipimus cum bono Deo, Scripturam S. ita per se αὐτόπιστον esse & Divinam, ut nec in se, nec quoad nos Authoritatem obtineat ab Ecclesiâ.

III. Hîc autem ne in limine impingamus, Primò aperienda est utriusque partis sententia, ut faciliùs deprehendi possit, in quo versetur vexatissimæ istius Controversiæ Cardo. Et ad Orthodoxos quidem quod attinet, sic illi statuunt, Scripturam Sacram omnem suam Authoritatem à Deo, à quo profecta est, mutuari, & ita ex se ipsâ esse Authenticam, ut à Testimonio qualiscunque Ecclesiæ, multò minùs Sedis Romanæ suspendi ejus αὐθεντία nec possit nec debeat. Non quòd suum non sit pondus veræ & purioris Ecclesiæ Testimonio, sed quòd nec solum sit nec præcipuum, sed secundarium tantùm & ministeriale, absque quo etiam sua constat huic Verbo Divino αὐτοπιστία, nisi Deo loquenti obloqui, & Testimonium Divinâ authoritate firmatum in dubium revocare volumus.

Trifariam spectatur, vel resp. Scripturæ, vel Spiritus, vel Ecclesiæ.

IV. Porrò ad pleniorem sententiæ istius declarationem Observandum est, Tria ad persuadendam nobis Scripturæ Divinitatem concurrere posse, *Scripturam* scilicet, vel Deum in Scripturâ loquentem; *Spiritum* in corde testantem, & *Ecclesiam* Scripturam nobis tradentem: Ut enim triplex dari potest causa, quæ ad alicujus rei persuasionem concurrit, Vel *objectiva*, quæ complectitur argumentum seu motivum propter quod credo, Vel *efficiens principalis*, quæ principium notat cujus virtute credo, Vel *instrumentalis*, quæ medium & organum designat per quod credo: Quomodo ad visionem corpoream tria requiruntur necessariò, objectum visibile, facultas visiva, & medium diaphanum, quod species vel radios utrinque transmittit. Ita *Scriptura* se habet ad modum fundamenti & ar-

& argumenti propter quod credo, *Spiritus Sanctus* ad modum principii & causæ efficientis, cujus vi & efficaciâ credo, & *Ecclesia* ad modum instrumenti per quod credo. Hinc si quæritur, Unde probetur, vel innotescat nobis Scripturæ Authoritas, pro triplici sensu Quæstionis trifariam etiam respondendum censemus. Vel enim quæritur; Quo argumento seu Cur & *propter quid* credatur, & tunc respondetur propter Scripturam solam & κριτήρια ipsi insita, non propter aliud quid extra se Scripturam cognosci & credi Divinam. Vel quæritur, quo instrumento & medio, seu *per quid* eam ut talem agnoscamus; Atque hîc respondetur per Ecclesiæ ministerium ordinariè nos eam notitiam consequi, cui λόγια sua committere Deus voluit. Vel denique quæstio est, *A quo* principio, seu ex quâ causâ efficiente fides illa, quæ agnoscit Divinitatem Scripturæ, oriatur; Ad hoc verò respondetur, optimè hoc fieri à Spiritu Sancto intus operante, solo salvificæ fidei authore.

Quale sit Scriptura testimonium.

V. Quando loquimur autem de Testimonio ipsius Scripturæ, nolumus intelligi duntaxat *argumentum inartificiale*, quasi Scriptura simpliciter fidem sibi adhiberi vellet, quia se Divinam dicit; sed *artificiale* & *ratiocinativum*, quatenus Deus illi notas & criteria ejusmodi impressit, quæ in scriptum humanum cadere non possunt; qualia sunt divina verbi Veritas, admiranda Mysteriorum sublimitas, Candor & παῤῥησία Scriptorum, Consensio partium invicem, Doctrinæ sanctitas & efficacia, & alia id genus, in quibus inimitabiles singularis, tum Majestatis tum Sapientiæ characteres deprehenduntur, & talis gravitatis simul & simplicitatis contemperatio, quæ occulta quadam virtute in animum pii lectoris illabitur, eumque subigit & expugnat: Ex illorum quippe intuitu facilè colligimus, Scripturam Sacram non esse librum humanâ industriâ elaboratum, sed speciali Spiritûs Sancti ductu concinnatum, adeoque verè divinum & αὐθέντιον. Atque hîc distinguendum putamus inter *Objectum* seu *Fundamentum* fidei, & ejusdem *Argumentum* seu *Motivum*. Nam fundamentum aliud non potest esse, quàm divina Revelatio, seu Verbum Divinitus revelatum. Sed argumentum istius fidei nostræ suppeditant Notæ illæ, quas in divinâ hâc revelatione deprehendimus, & quæ veluti totidem radii divinitatis ejus splendorem arguunt. Ita ut *Verbum* seu divina Revelatio sit veluti *materiale*, quod fides amplectitur, & per quod respondetur ad quæstionem, *Quid credis. Nota* verò *formale* seu motivum, quô fides nostra nititur, & per quod respondetur ad quæstionem, *Propter quid credis.* Unde oritur *certitudo*, non merè *probabilis* & moralis, aliàs fides nostra non certior esset quolibet assensu historico, qui scriptis humanis adhibetur. Sed *Theologica* & infallibilis, quæ hominem fidelem & Spiritu S. illustratum decipere non potest, quia non nititur verbo hominum,

qui

qui & falli & fallere possunt, sed Verbo Dei, qui & falli & fallere est nescius. DISPUT. II.

VI. Ad Testimonium Scripturæ quod κύριον est & primarium, Accedit λειτουργικὸν & *ministeriale Ecclesiæ*, quod etiam alicujus momenti hîc esse non diffitemur. Licèt enim absolutè non sit necessaria ullius hominis opera ad Scripturæ Divinitatem cognoscendam, siquidem Deus potest immediatè Verbum suum quibus libuerit revelare, ut factum respectu sui testatur Apostolus Galat. 1.12. quum profitetur, *se Evangelium ab homine non accepisse, nec edoctum fuisse, sed per revelationem Iesu Christi.* Tamen quia in via ordinaria providentiæ, Deo visum est uti hominum operâ in hominibus ad fidem adducendis; Ideo Ecclesiæ suæ Oracula committere voluit ut fidelibus traderentur; unde non parum ponderis sæpe habet ad animos hominum commovendos, & ad Scripturæ reverentiam excitandos. Atque hinc multiplex Ecclesiæ circa Scripturam officium exurgit, Primò *Custodis*, qui Testamentum hoc divinum summâ fide Tabellionis instar conservare debet, quo sensu Paulus toties hortatur Timotheum, ut *servet depositum* 1. Timoth. 6. 20. & 2æ 1. 14. Secundò *Indicis*, qui indicare nobis debet libros sacros & ad illos manuducere, quomodo Joannes Judæis Christum indicabat, Joan. 1. 29. *Ecce Agnus Dei*, & Samaritana indicat Messiam Concivibus suis Joan. 4. Tertiò *Vindicis*, qui tuetur & vindicat libros genuinos ab adulterinis & supposititiis secernendo, ne verbum humanum pro divino obtrudatur, & æs pro auro supponatur; quò pertinet illustre encomium Pauli, quum ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας illam vocat 1. Tim. 3. 15. Quartò *Interpretis* cuius est verum & genuinum sensum aperire, & Verbum ex analogia fidei & ipsa Scriptura ὀρθοτομεῖν Rom. 12. 6. & Eph. 4. 2. Quintò *Præconis & Nuncii*, qui proponit & promulgat Verbum istud tanquam Edictum & Legem summi Principis nomine, ut ad fidei obsequium homines adducat, quo sensu Ministri vocantur Legati, Præcones, Nuncii, Rom. 10. 15. 2. Cor. 5. 19. 20. Isa. 40. 5. eorumque ministerium *Præconium*.

Qualesit Testimonium Ecclesiæ.

1. Tim. 6. 20. & 2æ. 1. 14.

VII. Licèt autem multiplex officium Ecclesiæ circa Scripturam competat, id omne tamen *ministerium* importat, non *magisterium.* Quemadmodum nec Custos, aut Vindex, nec Præco, aut Interpres authoritatem ullam conferunt rebus sibi commissis, sed tantùm organicè & ministerialiter circa eas occupantur: Ita quicquid agat Ecclesia circa Verbum, non ulteriùs extenditur, quàm ad ministerium, ut *per eam* quidem credere dicamur, non verò *propter eam*, quomodo per Joannem credere debebant Iudæi Joan. 1. 7. & per Samaritanam Concives ejus. Idem enim, quod mulier illa Concivibus suis, præstat nobis officium; ut enim illa deducebat ad Christum, & aditum præbebat Samaritanis ad eum cognoscendum, *Joan. 1. 7.*

quo cognito longè certiùs illum amplectebantur propter seipsum, *Iam non credimus*, inquiunt, *propter sermonem tuum, ipsi enim audivimus, & scimus quòd hic est verè Servator mundi* Joan. 4. 42. Ita Ecclesia medium est εἰσαγωγικὸν, quia nos ad Scripturam ducit, eámque in manus tradit. Sed quandiu hîc subsistimus, fides tantùm humana est non divina, sive gradus ad fidem potiùs quàm fides ipsa, donec ad Scripturam deveniamus, eámque propter se amplectamur. Unde non rejicimus Ecclesiæ Testimonium, sed in suo ordine collocamus; non negligimus ministerium, sed magisterium recusamus; respicimus eam ut instrumentum per quod, non ut argumentum propter quod credimus; ut manuductionem ad fidem, non ut primarium motivum quod eam suadet; ut Testimonium omni alio humano majus; sed Deo in Scriptura loquenti inferius, utpote à quo suam totam, quanta quanta est, mutuatur authoritatem.

Joan. 4. 42.

VIII. Quia verò *Ecclesia* potest considerari, vel ut *collectiva* respectu fidelium, vel ut *repræsentativa* respectu Pastorum, de ista potissimùm hîc quæstio est, non de illa. Quæ rursus iuxta varias temporis circumstantias potest Testimonium aliud alio certius reddere. Nam si de antiqua & Apostolica loquimur, eius Testimonium æquiparandum est Testimonio Divino, cùm Apostoli θεόπνευστοι adhuc in ea versarentur. Testimonium Ecclesiæ, quæ excepit tempora Apostolorum, minus fuit Testimonio Apostolico, quia non fuit infallibile; sed adhuc certius Testimonio hodierno, quia & proximè sequebatur ætatem Apostolorum, & variis miraculis & signis adhuc erat insigne. Sed Testimonium hodiernæ Ecclesiæ inferius est cæteris, adeóque longè minoris momenti, de quo tamen præcipuè hîc quæritur. Quinimò Pontificii non cuiuslibet Ecclesiæ Testimonium audiri volunt, sed suæ, quam veram esse supponunt, non probant, quod tamen præcipuè probatum oportuit, cùm frustrà veræ Ecclesiæ authoritas asseratur in thesi, nisi in hypothesi demonstretur Romanam talem esse.

Quale sit Testimonium Spiritûs.

IX. Quamvis verò Scriptura & Ecclesia hîc loquerentur, frustrà tamen esset vox utriusque, nisi accederet tertiò *Spiritûs Sancti* intus agentis operatio. Unde diximus necessariò requiri tertium hoc Testimonium, ad plenam Divinitatis Scripturæ persuasionem habendam. Testimonium autem quum dicimus, non debemus hîc fingere vocem aliquam Spiritûs intus loquentis, & aliquid seorsim à Verbo nobis persuadentis, quod Enthusiastæ & Fanatici volunt, à quibus immane quantum distamus. Sed nihil aliud intelligimus, quàm vim & efficaciam Spiritûs intus agentis, & oculos mentis aperientis ad dignoscendos divinæ veritatis radios in Verbo micantes, atque ita fidem animis nostris ingenerantis. Unde duplex venit distinguenda operatio Spiritûs, alia in Verbo, quæ vocatur Testimonium externum, alia in Corde, quæ est Testimonium internum. Idem enim

qui

qui loquitur in Verbo ad doctrinæ cælestis explicationem, loquitur etiam in corde ad ejusdem applicationem, & ut testatur in Verbo *objectivè* per modum *argumenti*, testatur etiam in Corde per modum *principii*, quo sensu Joan. cap. 5. 1æ Spiritum inter testes Veritatis, Evangelii, & Divinitatis Christi recenset, & ✝. 6. *Spiritus testatur quòd Spiritus est veritas*, Spiritus in corde testatur, quòd Spiritus in Verbo seu doctrina à Spiritu tradita, sit Veritas. Necessitatem autem Spiritûs evincit, non modò mentium nostrarum cæcitas, quæ non capiunt ea quæ sunt Dei; sed & Mysteriorum cælestium sublimitas, quæ humanâ ratiocinatione quantumvis rectâ, nunquam potuissent, vel excogitari vel apprehendi. Et ut in visione non tantùm requiritur lux in objecto videndo, sed etiam in subjecto vidente, nam frustrà Sol cæco luceret: Ita Spiritus, qui luxit in Verbo ad veritatis revelationem, debet lucere in corde ad oculorum mentis illustrationem. Vnde oritur assensus fidei, & firma illa cordis πληροφορία, quæ Scripturæ Divinitatem agnoscit & amplectitur.

DISPUT. II.

1. Joan. 5. 6.

X. Ne autem in ista Spiritûs Sancti operatione dignoscenda aberremus, Observandum I. Quòd Spiritus hìc intus testans nunquam separetur à Verbo, quod in Scriptura continetur: nec aliò tendat eius operatio, quàm ad obsignandam in animis nostris divinam istius veritatem. Verbum est instar seminis in terram projecti, Spiritus instar virtutis vivificæ, quâ in nobis radicatur & germinat. Verbum est obiectum, quod facultati proponitur, Spiritus est vis, quæ disponit facultatem ut illud amplectatur. Quò respiciunt illa Is. 59. 21. *Verbum, quod posui in ore tuo, & Spiritus qui est in te, non recedent &c.* & quod Christus ait Joan. 16. 14. *Accipiet de meo, & annuntiabit vobis.* Unde patet alienissimum esse à Spiritu Anabaptistico, qui & Scripturam contemnit, & privatis ac extraordinariis revelationibus indulget. II. Testimonium hoc facit quidem ad propriam singulorum fidelium confirmationem, in quibus Spiritus habitat & operatur, sed non potest adhiberi ad aliorum convictionem, vel conversionem. Cùm enim soli fideli cognitus sit & perspectus Apoc. 2. 17. Testimonium eius solum fidelem cui redditur, persuadere potest, nec aliis prodest, nisi ratione effectorum, quæ extrinsecùs videntur 2. Cor. 4. 13. Vnde ludibrium meritò deberem, si alteri persuadere vellem Scripturam esse divinam, quia Spiritus S. hoc in me testatur. III. Spiritus privatus potest dici ratione *subiecti*, quia est in unoquoque fideli, sed non ratione *principii*, & originaliter, quia communis est toti Ecclesiæ 2. Cor. 4. 13. ut Sol totum mundum lustrans, & unumquemque illustrans, privata fax non est cuique accensa. Sic Spiritus, qui luce sua cor fidele permeat, privatus dici nequit, quia idem Spiritus, qui in Ecclesia semper spiravit, quique Verbum Prophetis & Apostolis inspiravit, mentem veri fidelis commovet & excitat, eandemque doctrinæ lucem,

Is. 59. 21.
Joan. 16. 14.

Apoc. 2. 17.

2. Cor. 4. 13.

Disput. II. quam in Sacrario Verbi accendit, in Sacrarium cordis infert. Unde patet quàm iniustè Pontificii *privatum Spiritum* nobis objiciant, quem communem esse fidelibus omnibus statuimus. IV. Spiritus non testatur in omnibus Verbi Auditoribus, sed tantùm in Electis, non tamen æquali claritatis vel certitudinis gradu. Non testari in omnibus liquet, non modò ex parabola de semine Matt. 13. sed ex eo quòd Spiritus non sit omnium, Joan. 14. 16. ut nec fides 2. Thessal. 3. 2. Sed tantùm Electorum, quibus Deus peculiari gratiâ revelare dignatur mysteria sua Mat. 11. 25. 26. ut mirum non sit multos de Scripturarum veritate dubitare, imò & ab earum fide deficere Ioan. 6. 64. 66. Testari verò in omnibus fidelibus constat, quia in eum finem datur ipsis, ut testetur de iis quæ nobis data sunt 1. Cor. 2. 12. & nisi quis habeat Spiritum Christi, non est eius Rom. 8. 9. Sed ut dispari mensurâ communicatur fidelibus, prout gradus sunt in sanctificatione, per quos fit ut alii aliis sint & in fide & in charitate provectiores 1. Cor. 2. 6. Hebr. 5. 13. 14. Ita maior est vel minor certitudo & perspicuitas testimonii quod in ipsis exhibet. Atque hinc factum ut non omnes libri sacri ab omnibus ex æquo pro Canonicis semper sint habiti, sed quidam reiecti fuerint ab his, qui ab illis fuerant recepti. V. Ut Testimonium divinum Spiritûs dignoscatur à contrario Spiritûs fanatici Testimonio, nullum alliud κριτήριον certius potest adhiberi, quàm Scriptura Sacra, ut examinetur juxta Sacræ Scripturæ normam, tum quia regula hæc nobis ponitur Deut. 13. 1. 2. Is. 8. 20. 1. Jo. 4. ỷ. 1. 2. 3. 8. 9. tum quia Spiritus est veritatis, sibi semper constans & conformis, nec aliter testatur in corde, quàm testatus est in Verbo. Perperam tamen hinc Circulum nobis impingunt Pontificii, (cujus ipsi manifestè rei tenentur) cùm Scriptura probet Spiritum *objectivè*, Spiritus verò probet Scripturam *efficienter*, quod peculiari disputatione de *Circulo* alibi est à nobis demonstratum.

1. Cor. 2. 12. — *1. Cor. 2. 6.* — *Heb. 5. 13. 14.* — *Deut. 13. 1. 2.* — *Is. 8. 20.* — *Joan. 4. 1 2.*

XI. Ex hisce verò ita positis, facilè colligitur quænam sit in gravissima hac quæstione Orthodoxorum sententia: Nimirum ad internam persuasionem Divinitatis Scripturæ necessariam absolutè Spiritûs Sancti in cordibus nostris esse operationem. Sed argumentum seu motivum, quô utitur ad ingenerandam istam fidem, non esse Testimonium Ecclesiæ, licèt possit etiam hac in parte alicujus esse momenti: Sed solas notas in Verbo fulgentes, quæ tanto splendore radiant, ut Scripturæ propter seipsam, & non propter aliud credamus; Unde si resolutio fidei quæritur, statuunt bifariam posse eam spectari, vel ratione *fundamenti*, sive *objecti externi*, & hanc fidem ultimò resolvi in solam divinam Revelationem in Scriptura expressam; Vel ratione *subjecti* seu *principii interni*, & tunc resolvi in Spiritum in corde testantem.

XII.

Sententia Pontificiorum.

XII. Sed Pontificii hîc in alia planè abeunt, licèt perplexè admodum loquantur, nec sibi semper constent. Primò certum est alios duriùs, alios mitiùs loquutos fuisse; Nam illi, qui primitus Patrum nostrorum memoriâ Papismum acerrimè propugnârunt, remotis ambagibus, asserere non dubitabant, omnem authoritatem Scripturæ ab Ecclesiâ pendere, nec majori fide dignam esse, seposito Ecclesiæ Testimonio, quàm Alcoranum, Titum Livium, & Æsopi fabulas. Hinc blasphemæ illæ voces, quas nemo pius sine horrore legere potest, *Pio sensu dici posse Scripturás tantum valere, quantum Æsopi fabulas, si destituantur Ecclesiæ Authoritate*, quod Hosius Cardinalis habet lib. 3. contra Brentium; & quod Baylius Jesuita Tract. 1. Catech. q. 12. apertè profitetur *se sine authoritate Ecclesiæ, non plùs fidei adhibiturum Matthæo, quàm Tito Livio.* Quod Andradius lib. 2. defens. Concil. Trid. *Nihil inesse ait Divinitatis in iis libris, quibus sacra Mysteria conscripta sunt, nec inveniri in iis, quod nos religione cogat & constringat ad credendum, quæ in illis continentur. Sed Ecclesiæ tantam esse vim & amplitudinem, ut nemo sine maxima impietatis nota repugnare illi possit*, & alia plura ejusmodi, quæ apud Eckium in Enchir. cap. 1. Pighium lib. 1. de Hierarchia Ecclesiæ cap. 2. Bellarminum lib. 4. de Verbo Dei c. 4. & alios leguntur.

XIII. Quia verò hæc tanquam nimis crudè & crassè dicta Recentiores animadverterunt; Ideo cautiùs loquuti sunt, ita mentem suam explicantes, ut Scripturam quidem *absolutè* & *in se*, etiam absque Ecclesiæ Testimonio Divinam esse concedant; Sed *relatè* & *quoad nos* velint istam Authoritatem non obtinere, nisi per Ecclesiæ Testimonium, cujus beneficiô ut Divina nobis innotescat & à nobis suscipiatur. Ita Ecclesiam non facere quidem ut Scriptura vera sit, hoc enim habere à Deo Authore suo, sed tantùm ut pro vera agnoscatur & credatur. Unde nata distinctio vulgata *Authoritatis quoad se*, & *quoad nos*, quâ in hoc argumento utuntur, & queruntur sibi à Nostris injuriam fieri, & Quæstionis statum perverti, quum ita instituitur; An Authoritas Scripturæ pendeat ab Ecclesiâ, quasi Ecclesia faceret Scripturam Authenticam, & illi aliquam authoritatē, quam ex se non haberet, conciliaret; cùm id tantùm quoad nos intelligendum sit, quia nobis non innotesceret nisi propter Ecclesiæ Testimonium. Ut quæstio sit, non, An Scriptura S. vera sit, & unde illud habeat, hoc enim habere à Deo ejus Authore; Sed quâ ratione & Unde nobis constet esse veram & Divinam, quod ab Ecclesiâ pendere censent: pari planè pacto, quô celebre Salomonis Judicium non fecit, ut infans de quo quærebatur, esset veræ matris filius, sed patefecit tantùm cujus filius esset.

XIV. Sed quocunque modo hoc suum dogma incrustare conentur, si penitiùs rem expendimus, patebit ad fucum faciendum

DISPUT. II. & declinandam invidiam potiùs, quàm ad explicandam veritatem, distinctionem hanc excogitatam fuisse, & mutata quidem fuisse verba, sed eandem mentem illis semper esse. Primò quia nulla potest dari authoritas quoad se, quæ non sit etiam quoad nos, non modò quia est ἐκ τῶν πρός τι ex relatorum natura, quæ necessariò respectum ad aliud includunt; sed etiam quia quod facit ut Scriptura sit Divina & authentica in se, debet etiam facere ut talis sit quoad nos; Quippe argumenta & criteria, quæ fundant ejus authoritatem in se, eandem quoque debent fundare respectu nostri, ut nihil possit dici fundamentum *simpliciter*, quod non sit etiam *quoad nos*. Etenim si quid nos ad assentiendum principaliter movet aut movere potest, est fundamentum fidei simpliciter, nec quoad nos tantùm, & si non movet nec movere potest ad assentiendum, nec est fundamentum *simpliciter*, nec *quoad nos*. Unde licèt centies Ecclesia diceret Scripturam pro Divina esse habendam, non possem tamen nec deberem assentiri, si divina in se non esset; Et quamvis negaret Ecclesia recipiendam esse eam ut Divinam, recipienda tamen esset, eo ipso quo statuitur esse in se vera & Divina. Deinde quum Adversarii volunt quæri inter Nos, non Unde sit Scripturæ Authoritas; sed unde nobis innotescat; Vel intelligunt rationem & motivum propter quod ut talem novimus & credimus; Vel simpliciter medium & instrumentum, quô ad eam cognoscendam adducimur. Si posterius volunt, mutant quæstionis statum, nec nos habent dissentientes: Nec enim, ut antea dictum, negamus Ecclesiam concurrere ad indicandam nobis Scripturam. Sed si prius intelligatur, ut intelligere necesse est eos, si hypothesim tueri volunt, & sententiæ suæ consentanea loqui, frustrà affertur distinctio ista; Nam si Ecclesiæ Testimonium est præcipua ratio, propter quam credo Scripturam esse Divinam, debebit etiam ipsi conciliare authoritatem in se, atque ita ab Ecclesiâ semper pendebit. Quod priores, qui magis rotundè loquebantur, volebant. Neque juvare eos potest judicium Salomonis, imò pro nobis facit; nam non fuit fundamentum seu ratio propter quam cognita fuit vera mater, sed tantùm medium quô innotuit, siquidem hujus interventu viscerum maternorum facta est commotio, quæ propria fuit istius cognitionis causa. Ita quum Ecclesia nos adducit ad Scripturam, & radios Divinitatis in illa fulgentes ostendit, est quidem medium quô credimus esse Divinam, sed non ipsum fundamentum seu formalis ratio, propter quam credimus.

XV. Cæterùm non dissimulandum Pontificios videri saniùs & sentire & loqui, dum negant Ecclesiam esse fundamentum principale, seu formalem rationem propter quam fide Divina credimus Scripturam esse verè Verbum Dei, sed tantùm vel *conditionem* necessariò requisitam ad illum actum fidei eliciendum, ut

ut loquitur *Valentia* Tom. 3. disp. 1. quæst. 1. & *Gretserus* in tractatu de agnoscendis Scripturis Canonicis c. 7. Vel *causam acceptationis fidei*, ut *Becanus* de Circulo Calvinistico. Si verò quæratur, quo fundamento ergo nitatur fides Divina, qua creditur divina Scripturæ Authoritas, vel quæ sit formalis ratio propter quam fide divina credimus hoc Verbum Dei, Respondent esse *Revelationem Divinam*, seu se hoc credere propter Dei revelantis Authoritatem, ut iidem *Gretserus* & *Becanus* prolixè probant. Sed non difficile est larvam hanc detegere, quâ simplicioribus imponere conantur, & ostendere, eos vel ἀσύςατα loqui, vel insigni prævaricatione, quod unâ manu dare videntur, alterâ auferre. Nam Revelationem quidem divinam esse fundamentum seu rationem formalem fidei verè ab illis asseritur; Sed si porrò quæratur, ubi sit illa revelatio propter quam credimus Scripturam esse Verbum Dei, & quæ omnium sit prima & notissima, quæ per se & propter se à nobis recipi debet, non verò propter ullam aliam, hîc aquam ipsis hærere necesse est; Vel enim dicent esse Scripturam ipsam, atque ita ad nos accedent, qui nihil aliud volumus, quàm Scripturæ propter Scripturam ipsam credi; Vel Traditionem aliquam non scriptam, sed eadem quæstio movebitur de illa Traditione, Unde constet eam esse Divinam; Vel esse ipsius Ecclesiæ vocem, in qua & per quam Deus loquatur, quod tamen videri volebant negare.

XVI. Et sanè hanc esse genuinam eorum mentem colligitur ex ipsorum verbis: Nam per Ecclesiæ testificationem ordinariè respondent ad quæstionem, *Cur credis hoc Verbum esse Dei Verbum?* Imò nullam aliam responsionem commodè posse afferri censent, *Bellarminus* lib. 3. de Verbo Dei cap. 10. resp. ad argum. 13. *Certum est nos non certò scire quod Deus revelavit, nisi ex Ecclesiæ Testimonio*, & lib. 6. de Lib. Arbitr. cap. 3. *Credunt Catholici id quod credunt, quia Deus revelavit, Deum autem revelâsse credunt, quia Ecclesiam ita dicentem & declarantem audiunt*. Stapleto. lib. 1. de Authoritate Ecclesiæ contra Whitak. cap. 8. *Nunc ergo supremum externum Testimonium in terris est Ecclesiæ vox*, & cap. 9. *Deus per Ecclesiam loquens non aliter loquitur, quàm si immediatè per visiones & somnia, aut quovis alio supernaturali revelandi modo nobis loqueretur*, & cap. 14. S. 12. *Tota formalis ratio fidei nostræ est Deus per Ecclesiam revelans*. Gretser. de agnosc. Scrip. Canon. c. 7. *Solum Testimonium Ecclesiæ aptè redditur ad quæstionem, Unde scis Scripturam esse Divinitus revelatam*. Ita non negant Scripturam esse Verbum Dei, sed pertendunt, non posse ut talem nobis innotescere, nisi propter aliam revelationem, quæ in Ecclesia demum quærenda sit, ut pote per quam Deus loquatur hodie, tanquam per organum infallibile, ut olim loquutus est per Prophetas & Apostolos.

XVII.

DISPUT. II.

Status Quæstionis

XVII. Ex quibus jam facilè Controversiæ statum colligere possumus, Quisve consensus sit vel dissensus inter Nos & Adversarios. Primò patet hîc non quæri de *Principio*, vel de *Causa efficiente* fidei, per quam Scripturæ divinitatem credimus, An Spiritus Sanctus sit necessarius ad fidem istam ingenerandam; hoc enim non possunt diffiteri Adversarii, & sæpe professi sunt, se necessitatem istius principii agnoscere, *Stapleto.* adversùs Whitak. non semel queritur, gravem sibi fieri injuriam, quum contrarium illis adscribitur: *Arcanum*, inquit, *Divini Spiritûs Testimonium prorsus necessarium est, ut quis Ecclesiæ Testimonio ac Iudicio circa Scripturæ approbationem credat, neque absque hoc interno Spiritûs Divini Testimonio, etiamsi millies Ecclesia attestetur, commendet, promulget & approbet Scripturas, fides consequetur, aut audienti populo persuadebitur.* Triplicat. ad. Whitak. cap. 9. Sic *Canus* loco. Theol. lib. 2. cap. 8. Respond. ad 4. argumen. & alii. Sed quæritur de *argumento* seu motivo præcipuo, quô Spiritus Sanctus utitur in persuadenda nobis ista veritate. An sit argumentum inartificiale Testimonii Ecclesiæ, quod volunt Pontificii; An verò artificiale petitum ex notis ipsius Scripturæ? quod nos statuimus. Quæ duo eò accuratiùs distinguenda sunt, quòd aliàs ingentes huic disputationi tenebras offundere possunt: Atque hinc factum, ut varii non satis feliciter versati videantur in hac contra Adversarios expedienda Controversia, quasi hoc tantùm quæreretur; An ex interna potiùs persuasione Spiritûs pendeat Scripturæ Authoritas, quàm ex Ecclesiæ Testimonio. Nam ut modò diximus, non negant Pontificii necessitatem Spiritûs ad persuadendam nobis hanc Authoritatem, Et si quæ hâc in parte occurreret difficultas, ea ad quæstionem de Libero Arbitrio, non de Scripturâ pertineret. Aliud enim est quærere, *Vnde* aut *per quid*, & *quo instrumento* divina cognoscatur Scriptura. Aliud *Cur*, *propter quid*, & *quo argumento* talis credatur: Quoad prius enim hactenus consensus est inter partes, fieri hoc per fidem mediante virtute Spiritûs. Sed in posteriori gravis est disceptatio. Illi enim Nos propter Ecclesiam credere Scripturæ dicunt; Nos verò Ecclesiam propter Scripturam audiendam esse. Illi credendum Scripturæ, quatenus ab Ecclesiâ Testimonium accipit. Nos contrà Ecclesiæ, quatenus Scripturæ consentanea loquitur.

XVIII. II. Liquet etiam non disputari simpliciter de Testimonio Ecclesiæ, An ulla sit ejus ratio habenda; Sed de ejus pondere & Authoritate; An primarium sit & præcipuum quô utitur Spiritus Sanctus. Non negamus enim suas esse hâc in parte Ecclesiæ partes, ut antea observavimus, dum fungitur officiô Custodis, Præconis, Vindicis, & Interpretis; Sed quicquid hîc faciat, concurrere dicimus tantùm ministerialiter & organicè, ut sit medium

λειτεργικὸν

λειτουργικὸν & εἰσαγωγικὸν, quô utitur Spiritus Sanctus, non κύριον & principale, ut conservet quidem veritatem, sed non fundet; proponat, sed non constituat, indicet & vindicet, sed non αὐτοκρατορικῶς judicet. Quemadmodum Edicta Principum & Magistratuum à Praeconibus & Ministris Regiis authoritatem suam non mutuantur, licèt per eos populo innotescant; Ut Aurifex staterâ aut lapide aurum à cupro aliisve metallis dijudicans, aurum non facit, sed tantùm verum esse indicat; & ut Interpres fidus nihil de suo comminisci & inferre debet, sed sensum latentem diligenti examine tantùm efferre & elicere: Sed illi cum quibus agimus, non ministerium duntaxat volunt, sed magisterium; non ut per Ecclesiam tantùm credamus, sed etiam propter eam. Imò censorium sibi jus in Deum ipsum arrogant, nec tantùm fidem nostram ab arbitratu suo suspendunt, & suam à seipsis, sed & ipsius Dei vocem, priscum Senatûs Romani fastum imitantes, apud quem *de humano arbitratu divinitas pensitabatur*, ut loquitur Tertull. Apol. cap. 5. Idem quippe sibi jus arrogant in Scripturâ Sacrâ. Unde blasphema Nicolai Papae audacia, qui distinct. 19. *Can. Si Rom. Pontif.* statuere non erubuit, *Id tantùm probandum, quod Romanorum Pontificum calculo probatum vel improbatum, & ideo demum Vetus & Novum Testamentum recipiendum, quia Innocentius Pontifex authoritate & sententiâ suâ recipiendum esse sanxerit.* III. Non quaeritur An Testimonium publicum Ecclesiae praeferendum sit privato cujuslibet fidelis Testimonio, ut quidam perperam statum quaestionis formant: Nam praeterquàm quòd falsò supponitur, Spiritum in nobis testantem esse proprium, cùm sit communis Ecclesiae, ut antea visum, Spiritus in fideli testans non se habet ad modum objecti vel argumenti, sed ad modum principii; Atque ita non potest legitima institui oppositio inter Ecclesiae & Spiritûs Testimonium. Sed quaeritur, An Testimonium Ecclesiae praeferendum sit Testimonio seu Notis ipsius Scripturae, ut potiùs propter illud credamus Scripturae, quàm propter istas; Pontificii prius volunt, Nos Posterius. DISPUT. II.

XIX. IV. Non quaeritur etiam, An sint Notae quaedam & criteria in Scriptura, ex quibus Divinitas ejus ostendi possit & suaderi, hoc enim non diffitentur Pontificii, & Nobiscum ex iis Scripturae Divinitatem probant; Imò agnoscunt non rarò (tanta est vis Scripturae, ut ab hostibus suis verum quandóque testimonium exprimat) *nihil esse notius, nihil certius, ut stultissimum esse necesse sit, qui illi fidem neget habendam*, ut loquitur *Bellarm.* lib. 1. de Verbo Dei c. 2. sic & *Valentia* lib. 1. de Analysi fidei; Sed an notae illae per se sufficiant ad fundandam in animis nostris Divinitatis fidem? seu, An sit praecipuum illud motivum, propter quod adducimur ad credendum, & quô nititur fides; Quod statuimus; Illi verò negant, eripientes unâ manu, quod altera dederant.

Disput. II.

XX. V. Non quæritur, An Revelatio divina sit fidei nostræ ratio formalis simpliciter & absolutè, seu id propter quod aliquid credimus fide divinâ; Hoc enim Adversarii nobiscum agnoscunt, vel se agnoscere saltem profitentur: Sed quænam sit illa Revelatio respectu nostri, prima & notissima, quæ per se & propter se, non verò propter aliam ullam à nobis credi debet, An sit in Scriptura quærenda, An verò in Ecclesia? Nos Scripturâ Sacrâ contineri arbitramur, quæ prima est & perfectissima Regula, nec extra illam quæri posse vel debere: Pontificii verò in Ecclesiæ voce & testimonio seu cerebro Pontificis, in quem omnia tandem resolvuntur, quærendam esse. Hinc Quæstio tandem ad hos redigitur terminos, *Unde, sive propter quid, quóve argumento præcipuo Spiritus Sanctus utatur ad nobis probandam Scripturæ Authoritatem, An Testimonio Ecclesiæ, an verò ipsius Scripturæ, seu argumentis & criteriis ipsi insitis*; Prius asserunt Pontificii, Nos verò posterius statuimus, & demonstrandum suscipimus.

Probatur Scripturæ authoritatem non pendere ab Ecclesiâ. 1. κατ' ἄρσιν.

XXI. Bifariam autem Sententiæ nostræ probationem instituere possumus, 1. κατ' ἄρσιν, ostendendo Authoritatem Scripturæ non pendere ab Ecclesiâ. 2. κατὰ θέσιν, evincendo totam fundari in Scripturâ ipsâ. Et ad prius quidem quod attinet, satis superque vel ex hoc uno colligitur argumento: Ecclesiæ authoritas tota pendet à Scripturâ. Ergo non potest ullam nec quoad se, nec quoad nos Scripturæ authoritatem conciliare. Ratio consequentiæ per se patet; Quia impossibile est idem respectu ejusdem habere rationem causæ & effectûs, principii & principiati, sic enim seipso esset prius & posterius, notius & ignotius. Antecedens verò multiplici ratione confirmatur. 1. Quia Ecclesia fundatur in Scripturâ, & ab eâ esse suum specificum obtinet; nulla enim Ecclesia sine vocatione, nulla vocatio nisi à Verbo, hinc dicitur superstrui fundamento Prophetarum & Apostolorum, Eph. 2. 20. Unde ut ne esse quidem potest ulla domus, nisi substrato priùs fundamento, sic nec Ecclesia nisi positâ Scripturâ. 2. Quia nulla haberi potest certa Ecclesiæ cognitio nisi ex Verbo: Nam antequam Ecclesiæ vocem audiamus, necesse est ut primò nobis constet de Ecclesia, An sit? Quid sit? & ubi sit? Quæ cùm nec sensu nec ratione percipi possint, sequitur ut omnis hæc notitia sit à Scriptura, quæ non modò docet aliquam esse Ecclesiam, sed & iis notis & characteribus eam describit, quæ eam nobis ignorare non sinunt. Si ergo ex Scriptura cognoscitur Ecclesia, jam notior erit ipsâ, nec Authoritas illius quoad nos ab ista pendebit. 3. Quia fundamentum Authoritatis Ecclesiæ non aliunde peti potest, quàm à Scripturâ; Unde enim nobis constare poterit talem obtinere Authoritatem; Nunquid existimabimus id fieri Ecclesiæ ipsius Authoritate? At hoc ipsum est de quo quæritur. Non potest etiam esse κοινὴ quædam ἔννοια, quando de ea tam

Eph. 2. 20.

acriter

acriter disceptatur. Ergo sequitur ut id ex Verbo perspectum habeamus, atque ita priùs obtinuit apud nos Verbum authoritatem. Nec id diffiteri possunt Adversarii; nam cùm à Nostris urgentur; Unde cognoscant Ecclesiam hanc authoritatem habere in consignando Scripturæ Canone, Respondent statim hoc ideo fieri, quia regitur à Spiritu Sancto. Quòd si ulteriùs instes, unde constet ita regi? Reponunt illico varia Scripturæ Testimonia, quibus evincere conantur Christum hoc illi promisisse ut Matt. 18. 20. & 28. 20. Joan. 15. 26. & 16. 13. *&c.* Ita ex Scriptura suas omnes probationes eliciunt; Quomodo verò ritè hoc fieret, nisi priùs & Scriptura cognosceretur, & divina esse crederetur? Sic suo se gladio jugulant, Ecclesiæque dignitatem Scripturæ authoritate firmantes, suam deserunt, & nostram vel imprudentes vel inviti confirmant sententiam.

XXII. Ad hoc argumentum Excipiunt Neg. Conseq. Si Ecclesiæ Authoritas quoad nos ex Scripturæ Authoritate pendet, non pendere Scripturæ Authoritatem ab Ecclesia; Utrumque enim simul verum esse posse, Ecclesiam mutuari suam authoritatem è Scriptura, & Scripturam itidem suam ab Ecclesiâ: Et ne sine ratione videantur hoc asserere, exemplis id evincere conantur; Ioannes Baptista, inquiunt, Christo Testimonium perhibuit, & Christus Ioanni, Epistolæ Pauli eius authoritatem magnificè commendant, quæ tamen ab Authore suo authoritatem accipiunt. Symbolum fidei non habemus ab ulla authoritate externa, nisi ab Ecclesia, in quo tamen ipsa Ecclesia credenda proponitur. Ita nihil esse absurdi, si & Ecclesia à Scripturâ, & vicissim Scriptura ab Ecclesia pendeat. Atque eò certiùs hoc posse dici, quia eadem Scriptura, quæ authoritatem Ecclesiæ stabilire dicitur, affirmat expresse eam esse στύλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας 1. Tim. 3. 15. quod verè dici non posset, nisi Veritati in Scriptura contentæ Testimonio suo Authoritatem vicissim conciliaret; Unde Bell. lib. 6. de Eccl. c. 14. *Si Ecclesia est columna & firmamentum veritatis, E. veritas fidei quoad nos, nititur Ecclesiæ Authoritate, & verum est quicquid Ecclesia probat, falsum quicquid improbat.* 1. Tim. 3. 15.

XXIII. Sed frustrà vim Argumenti conantur eludere; Primò gratis supponunt utrumque verum esse, Ecclesiam dare Authoritatem Scripturæ, & rursus eam sumere à Scripturâ: Nam licèt in diverso genere causæ possit locum aliquando id obtinere, ut causa probatur ab effectu à posteriori, quæ probat ipsum effectum à priori; tamen in eodem genere est ἀσύστατον, nisi velimus rem esse seipsâ notiorem & ignotiorem, notiorem, quia assumitur ad alterius probationem, ignotiorem verò, quia ipsa per aliam probatur. Ita non negamus Ecclesiæ Testimonium posse probare Scripturam à posteriori, per modum instrumenti, vel medii, sed vim argumenti & mo-

tivi præcipui habere pernegamus. Secundò, In exemplis allatis peccatur fallaciâ parium, Aliud est *Testimonium perhibere Christo*, Aliud *Authoritatem illi conciliare*, prius de Joanne Baptista rectè dicitur, sed posterius non item. Unde Christus ipse Joan. 5. 34. negat *se Testimonium accipere ab hominibus*, ut scilicet eô nitatur, sed *habere se Testimonium maius Testimonio Ioannis*, scil. tum Opera sua, tum Patris vocem, tum Scripturas ipsas. Nihil obstat ergo, Testimonium esse perhibitum Christo à Joanne, & vicissim Christum testatum esse de Joanne, quia diversa fuit testandi ratio: Joannes ut minister de Domino testabatur; At Christus ut Dominus de Servo. Joannes, ut tanquam index ad Christum manuduceret, eum veluti digito ostendendo; sed Christus ut tanquam Rex præconium servi sui authoritate sua confirmaret. Ut ergo per Joannem, sed non propter Joannem credebant Christo, *Venit enim, ut testaretur de luce, ut omnes crederent δι' αὐτοῦ per ipsum*, non δι' αὐτὸν propter ipsum; Ita per Ecclesiam, non propter eam Verbo credimus; Testatur de Verbo, quum illud indicat & proponit. Sed Verbum testatur de Ecclesia, quum eam fundat & instituit. Epistolæ Pauli majestatem Authoris commendant à posteriori, ut opus laudat opificem; sed Paulus ut vir Dei θεόπνευστος confert illis quicquid habent authoritatis à priori. 3. Perperam asseritur Symbolum nullam authoritatem habere nisi ab Ecclesia, cùm totam habeat à Scripturâ, à qua si non αὐτολεξεὶ & quoad voces, saltem quoad res ipsas desumptum est. Itaque si probat Ecclesiam, tota vis argumenti à Scriptura ipsa, in quâ fundatur, pendet, nec Ecclesia ullam potuit Symbolo authoritatem dare, sed hoc tanquam Summam credendorum ex Scriptura petitam fidelibus tradidit.

Joan. 5. 34.

1. Tim. 3. 15.

XXIV. Ad locum verò 1. Tim. 3. 15. quod attinet, ut vexatissimus est, & subinde tanquam Achilleum argumentum nobis objicitur, paulò fusiùs de eo est dicendum. Scio nonnullis Viris doctis in mentem venisse, mutare loci hujus interpunctionem, ut *Ecclesia Dei vivi* periodum absolvat, *Columna verò & firmamentum veritatis*, non ad Ecclesiam, sed ad Mysterium pietatis, de quo sequenti commate, referatur; tum quia non soleat Paulus à particula καὶ sententiam suam ordiri; tum quia usitatissima sit hæc loquendi ratio apud Judæos, ut vocent præcipuos fidei suæ articulos, יסודות & עקרים *fundamenta, & radices*, nec non ראשי האמנה *capita fidei*; & quoties de doctrinis suis differere aggrediuntur, יסוד יסודות *fundamentum fundamentorum*, vel יסוד החכמה *fundamentum Sapientiæ* in limine præscribant, quod ex Maimonide patet, qui librum suum de fundamento Legis ita orditur, יסוד היסודות ועמוד החכמות *Fundamentum fundamentorum, & Columna Sapientiæ est cognoscere esse primum Ens.* Verùm

Verùm

rùm quamvis ingeniosum sit commentum, quô difficultas omnis DISPUT.
planè tolleretur, nescio an sit æquè solidum; cùm verba ipsa legen- II.
ti pateat, nonnihil coacti esse in hac interpretatione, quæ dividenda conjungit, & conjuncta dividit: Unde Versiones omnes, Syriaca, Arabica, Latina, receptam lectionem sequuntur, & ad Ecclesiam referunt, ad quas accedunt & Patres. Et sanè quamvis nihil sollicitetur locus; non minùs tamen sensus erit aptus, imò ratiocinatio Pauli optimè inter se cohærebit. Duo enim argumenta proponit Apostolus, ut Timotheum ad majorem reverentiam & studium sanctitatis excitet. Primum petitum ab Ecclesiæ, cui ministrabat, dignitate, quæ talis est ut sanctum quendam horrorem incutere debeat omnibus ad sacram hanc λειτουργίαν se accingentibus, *Ut scias quomodo versandum sit in Domo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis*, Alterum à Mysterii, cujus præconium illi demandatum erat, sublimitate & excellentiâ, quod est magnum pietatis Mysterium; unde addit, καὶ ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον &c. Deinde longè aliud est *fundamentum Sapientiæ* Rabbinis, Aliud *firmamentum veritatis* Apostolo. Nam Maimonidi הלכות *Halacot* & fundamentum Sapientiæ, sunt initia fidei & primaria Religionis capita, quæ teneri debent ab omnibus, & supponi reliquæ doctrinæ, qualis est Dei existentia &c. quo sensu Apostolus Heb. 6. 1. θεμέλιον vocat principia & rudimenta Religionis Christianæ: Verùm hoc loco Paulus non agit de Elementis Christianismi, sed de Mysterio magno, quod capita difficiliora & subliniora complectitur, quod alibi vocat *Sapientiam inter perfectos* 1. Corint. 2. 6.

XXV. Quamvis verò retineatur lectio vulgata, ut eam retinendam censemus, nihil tamen inde accedet Pontificiorum sententiæ, vel decedet nostræ. 1. Quia si Ecclesia dicitur columna & firmamentum veritatis, hoc non potest absolutè & *simpliciter* intelligi, sed tantùm *secundum quid*: Nam absolutè Veritas est columna & fundamentum Ecclesiæ, quâ ita firmatur & sustentatur, ut stante eâ stet, & ruente vel remotâ cadat; nulla enim esset Ecclesia, si semel exularet veritas ab ea: Sed longè aliter se res habet respectu Ecclesiæ; Licèt enim nulla foret Ecclesia in terris, non periret tamen Veritas, maneret semper in Deo, in Angelis, in Beatis, & in ipsa Scripturâ; Ergo longè dispari sensu Ecclesia dicitur columna Veritatis, & Veritas columna Ecclesiæ, mutuam sibi præstant operam, sed diversimodè. Veritas est columna Ecclesiæ *propriè* & *principaliter*, Ecclesia columna Veritatis, *ministerialiter* & *impropriè*; Veritas columna Ecclesiæ, eam realiter fundans & efficaciter sustinens. Ecclesia columna Veritatis, eam prædicans & mundo exhibens. Veritas dat esse Ecclesiæ,

sed Ecclesia veritatem custodit & tuetur adversùs Satanæ & mundi calumnias. Veritas est columna Ecclesiæ *sensu architectonico*, uti loquuntur, sed Ecclesia columna Veritatis *sensu politico*. Atque hinc Chrysost. in h. l. sententiam invertendo dicit, *Veritatem esse* στύλον τῆς Ἐκκλησίας; Irenæ. lib. 3. cap. 11. *Columna & firmamentum Ecclesiæ est Evangelium & Spiritus vitæ.* Et eò referri potest quòd *Theodoretus* non malè columnam Veritatis sumi vult, non *activè*, quia veritatem sustinet, sed *passivè*, quia à veritate sustinetur, ut Veritas notet causam, Columna verò effectum. Quo sensu Dionysius Episcopus Alexandrinus apud Euseb. lib. 6. hist. cap. 41. vocat Martyres *firmas & beatas columnas Domini*, non quæ Dominum confirmârint; Absit, sed quæ à Christo ita firmatæ sint, ut constanter restiterint usque ad sanguinem, & vitam potiùs, quàm

2. Tim. 2. 19. fidem abjicere maluerint, sic *fundamentum Dei* 2. Tim. 2. 19. dicitur, non quô Deus fundatur, sed quod Deus fundavit & posuit.

Eph. 3. 19. Ita πλήρωμα τοῦ θεοῦ Eph. 3. 19. non quod Deum complet, sed quod à Deo completur. Unde Contarenus in h. l. *Non dicitur Columna, quòd Ecclesia firmet & sustineat veritatem, sed quia firmatur à veritate.*

XXVI. *Secundò*, Aliud est esse στύλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας, Aliud verò θεμέλιον seu *fundamentum*. Ecclesia quidem prius dicitur, sed non posterius, quia non sustentat veritatem, sed ipsa à Veritate

1. Cor. 3. 11. tanquam fundamento sustentatur, Hinc Paulus 1. Cor. 3. 11. *Fundamentum aliud nemo ponere potest, præter id quod positum est*, quod est, *Christus Iesus*; & alibi vocatur lapis vivus & angularis, cui Ecclesiæ membra velut totidem lapides vivi debent superstrui, 1. Pet. 2. 7. Eph. 2. 20. Unde Irenæ. lib. 3. c. 1. *Scripta Apostolorum fundamentum & columnam fidei* vocat. Et Beda lib. 1. in Ioh. c. 12. *Fundamentum*, inquit, *Ecclesiæ est in soliditate fidei Apostolorum & Prophetarum. Tertiò*, Elogium *columnæ* & *firmamenti veritatis*, non semper importat infallibilitatem vel authoritatem illius, cui tribuitur; sic apud Euseb. hist. lib. 5. c. 1. Fideles Lugdunenses dicunt de Attalo Martyre, quòd fuerit *columna & firmamentum Ecclesiarum*, sic Basilius in ep. 70. Primarios Episcopos orthodoxos, qui Arianam hæresim oppugnabant, columnas & stabilimentum veritatis vocat; οἱ στύλοι καὶ τὸ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας ἐν διασπορᾷ, & Gregorius Nazian. eodem nomine insignit Athanasium, Basilium, & Eusebium to. 1. p. 389. Nemo tamen dixerit, eos talem authoritatem conciliâsse veritati Evangelicæ, ut ab eorum testimonio penderit; Sed hoc tantùm voluerunt Scriptores prisci, eximios Dei Servos fuisse, qui Evangelii doctrinam, non tantùm ore, sed & sanguine ipso constanter prædicârunt. Nec alio sensu Victori Christus pollicetur

Apoc. 3. 12. Apoc. 3. 12. quòd futurus sit στύλος in Domo Dei, cui inscribendum sit nomen Dei, Christi, & Civitatis Dei, ad immutabilitatem & con-

constantiam felicitatis designandam, quæ sic respondeat constantiæ & fidelitati ipsorum; Ut enim ipsi firmæ fuerant columnæ in terra, ad tuendam veritatem contra omnia tentationum genera; Ita columnæ futuræ sunt in cælis stabiles & immotæ ad fruitionem felicitatis. Ita Gal. 2. 9. Petrus & Iacobus vocantur στῦλοι, quia primaria Ecclesiæ columina videbantur: Imò & apud τοὺς ἔξω eadem similitudo non rarò occurrit; Sic in Republica integri & incorrupti Iudices vocantur *columina* & *firmamenta* iustitiæ, Viri pietate insignes, *columna* & *lux mundi* dicuntur, & apud Euripidem παῖδες ἄρσενες vocantur οἴκων στῦλοι, *Columnæ familiarum*. Unde patet, licèt Ecclesia dicatur columna & firmamentum Veritatis, non statim ex eo inferri, Veritatis authoritatem ab ea suspendi. Disput. II. Gal. 2.9.

XXVII. *Quartò*. Ex eo etiam id clarissimè evincitur, quòd certum sit verba hæc ab Apostolo usurpari de Ecclesia particulari nimirum Ephesinâ, in qua Timotheus tum versabatur; loquitur enim de Domo Dei, in qua degebat. At nulli particulari Ecclesiæ privilegium infallibilitatis tribui posse agnoscunt ipsi Pontificii; Et hæc ipsa Ecclesia Ephesina iampridem erravit, imò interiit ex Christi ipsius interminatione Apoc. 2.4. *Quintò*, licèt hoc referretur ad Ecclesiam Catholicam, non magis faveret Adversariis; Tum quia constat hoc intelligendum de Ecclesia collectiva seu fidelium congregatione, cui præesse debuit Timotheus, non de repræsentativa Præpositorum, cui hoc privilegium proprium esse volunt. Tum quia hoc elogium, ut pleraque alia, attribuitur Ecclesiæ, non promiscuè ratione fidelium & hypocritarum, qui in externa eius communione versantur; quo sensu Pontificii Ecclesiam intelligunt externam, ex bonis & malis pariter conflatam; sed tantùm ratione piorum, qui propriè Ecclesiam constituunt, & quibus solis proprium est; Unde Hieron. in Job. cap. 26. *Ecclesia*, inquit, *quæ est Sanctorum omnium congregatio, pro æterna sua in Domino stabilitate columna & firmamentum veritatis dicitur*. At impii, qui sunt ἀστήρικτοι, nec veritatem firmiter amant & retinent, non pertinent ad hanc Columnam, ut nec ad Domum Dei, cujus hîc fit mentio, utpote in quibus nec Deus habitat, nec veritas sedem fixam habet.

XXVIII. *Sextò*. Quicquid hîc tribuatur Ecclesiæ pertinet ad munus illi demandatum, nec tam attenditur, quid Ecclesia semper faciat, quàm quid facere teneatur ad conservandam & propugnandam veritatem, quomodo apud Mala. cap. 2. 7. *Labia Sacerdotis* dicuntur *custodire scientiam*, quia id facere tenetur ex officio, licèt non semper præstet de facto, ut ostendit ℣. 8. Nam Ecclesia Ephesina, de quâ peculiariter hîc agit Apostolus, ab eo declinavit, ut jam dictum; Itaque subjectum propositionis non fine aliquâ limitatione accipiendum est, nimirum ut illa Ecclesia tantùm dicatur columna & firmamentum veritatis, quatenus est Domus Dei Mal. 2. 7.

vivi,

DISPUT. II.

vivi, & in ea habitat per Verbum & Spiritum, quatenus veritatem excolit & supra se extollit, quatenus retinet fundamentum Prophetarum & Apostolorum, cui superstrui debet Eph. 2. 20. Aliàs si ab eo recedit, ut Cœtum externum ab eo nonnunquam recedere certum, non ampliùs columna & firmamentum veritatis, sed potiùs columna mendacii, & sedes erroris vocari debet; Sic enim perdit officium nomenque suum, nec propriè ampliùs Ecclesia, sed ὁμωνύμως, imò ψευδωνύμως, si loco Mysterii pietatis, μυστήριον ἀνομίας præ se fert, & in alia omnia eat, quàm quò veritas aurigatur. Atque hinc solidè demonstramus, Romanam Ecclesiam minùs cæteris hoc elogium sibi vindicare posse, utpote quæ non ampliùs Domus Dei vivi censeri possit, sed sacellum Antichristi; nec veritas pura & intemerata illic ampliùs audiatur, sed putidissimum mendacium, & innumeri errores periculosissimi, quo nomine jampridem *mater hæresium* & *Schola erroris* ab alumnis suis, ut Petrarcha, Mantuano, & aliis meritò dicta est. Imò tantùm abest, ut Pontificii quicquam præsidii in isto loco inveniant, ut contrà invictè adversùs ipsos, ex ipsorum hypothesi argumentemur. Nam eo ipso, quo verbis istis utuntur ad probandam Ecclesiæ authoritatem, satis ostendunt, nobis authenticam esse debere Scripturam ante omnem Ecclesiæ testificationem; aliàs nugatoria erit ipsorum argumentatio, & in circulum abibit, ex quo in æternum se extricare non poterunt.

XXIX. Atque ex his satis jam liquet, nisi fallor, Adversarios perperam magnum causæ suæ præsidium in hoc Apostoli Oraculo collocare; Sed quia nondum constat de genuino ejus sensu, Videamus paucis quid sibi voluerit Paulus, & quò præcipuè alluserit. Ut autem figuratâ & metaphoricâ locutione hîc utitur, Ita indubium est, eum ad columnarum usum aliquem respexisse. Quia verò multiplex potest esse, vel *architectonicus*, ad ædificii sustentationem, vel *Politicus* ad promulgationem & custodiam Legum & Edictorum, quæ ibi appenduntur, Paulus ad primum non potuit respicere; non modò quia hoc sensu Veritas sustentat Ecclesiam, non firmatur ab ipsâ; sed etiam quia jam jam eam vocaverat *Domum Dei*, quæ proinde egebat Veritate ut fundamentô & columnâ, quâ niteretur, nedum ut posset eam sustentare, Itaque ad alterum necessariò alludere debuit, secundùm quem frequentissimè ad id inserviebant, ut ante Curias & Prætoria, Leges & Decreta Magistratus publicâ authoritate appenderentur, & Programmata sive Edicta affigerentur, ut omnibus innotescerent, de quo videndus Demosthenes oratione adversùs Leptinem, & Plinius hist. natur. lib. 6. cap. 29. Ita Ecclesia commodissimè dicitur columna & firmamentum veritatis, duplici de causa, tum ratione *Promulgationis & Præconii*; Quia Decreta Dei & Leges interiori consilio sancitas promulgare tenetur, quâ de causâ illi λογία τοῦ Θεοῦ ἐπιστεύθησαν & cælestis

ctis Veritas illi veluti appensa hominibus innotescit; tum ratione *tutelæ & custodiæ*, quia eam non modò proponere debet, sed etiam vindicare & ab omni corruptela tutari; Qua de causa non modò στῦλος, sed & ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας vocatur, quia est veritatis hospitium, & veluti thronus & sedes fixa cui insidet. Phavorinus ἑδραίωμα στήριγμα interpretatur, scili. aliquid cui aliud non minùs quàm columnæ innititur & insistit. Quod ipsum vocis etymon aperit, ἑδραίωμα enim ἀπὸ τοῦ ἑδράζειν, quod firmum, & σταθερὸν notat; ἑδραῖον verò ἀπὸ τῆς ἕδρας quæ *sedem*, *sellam* & *thronum* designat, in quo simulachra Deorum sedentia exhibebantur, τόπος ἐν ᾧ εἴδωλον ἵδρυται, unde quia in columnis Imagines Deorum collocabantur, ut postea dicemus, conjunguntur sæpe κίονες & θρόνοι apud *Pausaniam* Corinthiacis & Eliacis. Imò κίονες θρόνον sustinere dicuntur, ut hîc Paulus sociat στῦλον καὶ ἑδραίωμα. Quemadmodum verò neque Deorum imagines, neque Leges & Edicta suam mutuabantur authoritatem à Columnis, quibus appendebantur; utpote quorum dignitas tota ab Authore pendebat; Ita nec Veritas ab Ecclesia, licèt columna & firmamentum ejus dicatur. Hæc fuit mens Hieronymi, *Ecclesia*, inquit, *est columna & firmamentum veritatis, quia in ea sola stat veritas firmata, quæ sola sustinet ædificium Ecclesiæ.* Sic Caieta. in h. l. *Veritas mysteriorum Divinorum velut excelsè sustentatur in Ecclesiâ, dum super omnia asseritur & colitur, & in ipsa Ecclesia ita fundata est, ut extra eam non inveniatur.*

XXX. Sed quia non videtur Apostolus ad generalem illum columnarum usum duntaxat respexisse; Verùm ad quid specialius allusisse, quum mentionem facit Domûs Dei: videamus quodnam potuerit esse locutionis istius fundamentum; Et ut nihil dicamus de duabus columnis, alterâ lateritiâ, lapideâ alterâ, quas homines ante diluvium erexerunt, ut in iis inscriberent inventa sua, de quibus Josephus lib. 1. Antiq. Iud. c. 3. Nihil etiam de columna nubis & ignis, quam populo Israelitico; ut ὁδηγὸν exhibitam refert Moses, & in qua Deus habitâsse dicitur. Certum est in Templo Hierosolymitano, quod peculiari ratione Domus Dei vocabatur, varias columnas fuisse, ad quas digitum potuit Paulus intendere; ut Ecclesiam vocaverat *Domum Dei* ad Templum respiciens; ita potuit eandem Ecclesiam sub aliâ σχέσει vocare columnam, alludendo vel ad duas illas columnas æreas, quarum una יכין, altera בעז dicebatur, de' quibus mentio fit 1. Reg. 7. 21. quæ apposité firmam Ecclesiæ constantiam, & robur invictum designabant. Vel ad columnam illam æream memorabilem, quam excitâsse dicitur Salomon in atrio Templi, de qua fit mentio 2. Reg. 11. 14. & 2. Chron. 6. 13. quæ modò עמוד, modò כיור נחשת *basis ærea & suggestus* dicitur, quod non malè respondet nostro ἑδραιώματι, quæ ita columnæ figuram habebat, ut esset etiam suggestus & solium 1. Reg. 7. 21.

 Regium.

Disput. II.

Regium, in quo sedere solebant Reges quoties vel inaugurabantur, ut de Joaso dicitur, cùm Rex in locum Achaziæ cooptaretur 2.Reg. 11. 14. vel fœdus cum Deo pangerent, & cultum Dei reformandum in melius curarent, ut de Josia narratur 2. Reg. 23. 3. quòd *stans ad columnam pepigerit fœdus cum Iehova* &c. vel quoties solenne aliquid præstarent, ut Salomon illi innixus dicitur in dedicatione Templi 2. Chron. 6. 12. quæ ideo Regia Judæis columna dicebatur. Sic Apostolus eleganti allusione nobis exhibebit Veritatem instar Reginæ, Ecclesiæ tanquam columnæ & solio insistentem; Ut verò columna illa & suggestus Regem quidem sustinebat, & in altum tollebat, ut à populo conspiceretur; sed ipsi authoritatem non conciliabat. Ita Ecclesia veritatem proponit, conservat & ostentat, ut ab hominibus conspiciatur, sed nullam tamen illi vel authoritatem vel pondus affert. Atque eò referri potest, quod Chrysostomus & post eum Theophyl. volunt antithesin institui cum Ecclesiâ Judaïcâ, & cum umbris legalibus, ut iis opponatur Veritas Evangelica, quæ clarissimè nunc ob oculos ponit mysteria, quæ obscuriùs sub umbris Mosaïcis proponebantur, quo sensu Veritas sumitur Joan. 1. 17. Atque ita sciat Timotheus, qualis sanctitas deceat hanc Domum Dei, non jam legalis & umbratica, sed vera & realis.

2 Reg. 11. 14. *2. Reg. 23. 3.* *2. Chron. 6. 12.* *Joan. 1. 17.*

XXXI. Licèt autem facilè adducamur ad credendum, Apostolum eò respexisse, Quia tamen non est insolitum, Scriptores Sacros ad majorem argumenti quod tractant illustrationem ad varia sæpe alludere in eâdem locutione, rejiciendam non putamus Virorum doctorum conjecturam, qui ad Gentilium Templa hîc Paulum etiam allusisse volunt: Certum quippe ex Veterum monumentis, illa variis columnis passim exornata fuisse, quarum variæ species erant & multiplex usus, non modò ad ædificii fulcimentum, sed & ad majestatem & splendorem. Hinc sæpe in earum fastigiis Deorum Imagines vel effigies Principum imponebantur, ut observat *Pausan. Corinth.* pag. 59. & *Eliac.* pag. 174. ἐπείργασαι ἐπὶ κίονος ἀγάλματα; Aliis arma, clypei, aliaque victoriæ trophæa appensa erant, Aliis quædam inscribebantur ut Elogia, fœdera, narrationes historicæ rerum gestarum, ut monumentum essent posteris, quod de aureâ columnâ in Jovis Triphylii fano posita ab ipsomet Jove ex Euhemero narrat *Lactantius* lib. 1. cap. 11. Leges item & Decreta, morum præcepta, imò & Oracula teste *Pausan.* in Bœoti. Sic *Athenæus* lib. 4. notat in Delubro Herculis, quod Cynosargis dicebatur, ad columnam quandam appensum fuisse ψήφισμα seu decretum quoddam Alcibiadis, & *Demosthen.* orat. in Neæram in antiquissimo Bacchi Templo, quod Limnis erat, prope aram, lapideam columnam fuisse observat, in qua Lex perscripta erat de uxore à Rege cive virgineque ducenda; Quod ipsum variis exemplis possemus comprobare si instituti nostri ratio id ferret: Verùm ex his mens Apostoli

non

non obscurè colligi potest; Nimirum ut iam opposuerat Domum Dei non modò Templo Hierosolymitano, sed & Delubris profanis Ethnicorum: Ita aliam antithesim instituit inter cultum & ornatum utrorumque; Quia si in illis columnæ miro artificio elaboratæ visebantur; Nihil aliud erant quàm columnæ mendacii & erroris, ubi nihil aliud quàm meræ fabulæ, & μύθοι ἄθεοι & falsorum Deorum imagines proponebantur: At in Templo isto mystico columnam ait esse longè diversissimam, non mendacii, sed veritatis, & in qua non exhibeantur falsorum Deorum simulachra, sed viva & expressissima veri Dei in Carne manifestati imago, qui ipse εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἀοράτου Col.1.15. non proponantur μύθοι σεσοφισμένοι, quales prostabant in columnis Gentilium, sed σοφία ἐν μυστηρίῳ, imò magnum pietatis Mysterium 1. Tim. 3. 16. 1. Cor. 2. 7. denique non legantur oracula flexiloqua Apollinis cuiusdam λοξίου, sed certissima veri & æterni Dei λόγια; Ecclesiam quippe nihil aliud præconio suo, quàm Veritatem Dei sacrosanctam & Oracula ejus atque leges & fœdera, omnium oculis spectanda & sequenda ingerere, & ad posteros transmittère. DISPUT. II.

XXXII. Atque ex his, ne ulteriùs jam in loci istius enodatione versemur, constat quidem Apostolum dignitatem & officium Ecclesiæ commendare hîc voluisse in proponendâ & asserendâ veritate: Sed nullis fidiculis poterunt exsculpere Adversarii, ejus Authoritatem & infallibilitatem hîc confirmari. Neque audiendus hîc Bellarminus, qui pertendit, si nihil aliud tribuitur Ecclesiæ quàm custodia veritatis, idem dici posse de Librariorum officinis, & de capsis, vel thecis, quæ Scripturas custodiunt. Quis enim discrimen longè maximum non videat, inter materialem & localem Scripturæ asservationem, quæ fit in Capsis & Bibliothecis impiorum, & moralem & formalem veritatis custodiam, prædicationem, & propugnationem, quæ competit cuilibet Ecclesiæ, quandiu ritè officio suo defungitur? Ita si Ecclesia dicitur Custos, non est mutus & ἄλογος, sed vivus & rationalis, qui ita custodit, ut etiam prædicet & præconio suo commendet rem sibi commissam, quod de Bibliothecis nemo dixerit.

XXXIII. Frustrà etiam addit Bellarm. Apostolum non meminisse Scripturarum, sed tantùm Veritatis; Nam si ad Scripturam non respicit, quare ergo ℣. præcedenti dicit se hæc scribere, ut Timotheus sciat, quomodo versari in Domo Dei debeat? Quare alibi testatur Scripturas posse ipsum σοφίσαι ad salutem? Imò eo ipso quo Veritatis meminit, meminit & Scripturarum, quando quidem nuspiam Veritas ista, de qua loquitur Apostolus (nimir. salutaris & Evangelica quæ κατ' ἐξοχὴν hoc nomine insignitur, quia omnium est perfectissima, ut vita æterna ἐξόχως vocatur vita) inveniri potest quàm in Scripturis. Unde quum Verbi Dei studium nobis commen-

datur, non aliò quàm ad Scripturam amandamur Isa. 8. 20 Joa. 5. 39. & 17. 17. 1. Joa. 2. 20. 2. Pet. 1. 19. quia Scriptura sola est perfectissima Veritatis cælestis norma, quam Ecclesia columnæ instar ministerio suo conservat; Et si quid Apostoli præconiaverunt verbo, id postea in Scripturas redegerunt, ut bene observat Irenæus l. 3. c. 1. Atque hinc solvitur quod Staple. excipit ad Eph. 2. 20. per *fundamentum Prophetarum & Apostolorum* intelligi Doctrinam prædicatam; Nam cùm Verbum sive scriptum sive prædicatum idem sit ὑποστάσει, & differat tantùm ratione modi revelationis; si Verbum prædicatum est fundamentum Ecclesiæ, idipsum de Scriptura necesse erit concedi; hinc Paulus, qui testatur se omne consilium Dei discipulis suis proposuisse, affirmat tamen se extra Mosem & Prophetas nihil docuisse Act. 20. 27. & 26. 22. Et de his quidem hactenus. Cætera quæ huc pertinent proximâ Disputatione σὺν Θεῷ expendentur.

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA

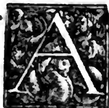
DE

SCRIPTURÆ SACRÆ

Authoritate adversùs Pontificios,

PARS POSTERIOR.

Respondente IOANNE IEGER *Bernensi.*

I. GGRESSI sumus novissimè gravem & momentosam, quæ nobis cum Pontificiis intercedit *de Scriptura Authoritate* Controversiam, & vidimus quæ faciebant ad statûs Quæstionis illustrationem, ut clarè constaret quis consensus vel dissensus esset inter partes: Nonnulla etiam jam proposuimus, & vindicavimus argumenta ad Sententiæ Orthodoxæ confirmationem: Ad alia nunc transeundum est, quibus eadem veritas demonstretur, & Scripturæ αὐθεντία ab Ecclesia independens asseratur.

II.

II. Sic ergo Scripturæ Authoritatem nec quoad se nec quoad nos ab Ecclesiæ Testimonio pendere iterum demonstramus. Si Testimonium humanum & fallibile fidem divinam & infallibilem fundare non potest, Ecclesiæ Testimonium non poterit ullam Scripturæ Authoritatem conciliare. At verum prius, Ergo & posterius. Minor per se patet; Cùm enim nihil det quod non habet, quod humanum est & incertum, certitudinis divinæ non potest esse causa & fundamentum. Consequentia verò ex eo colligitur: quòd qualecunque sit Ecclesiæ Testimonium; non aliud sit quàm humanum, utpote hominum sive conjunctim, sive seorsim testantium, ideóque fallibile & dubium. Quod ulteriùs confirmatur ex eo, quòd Christus agens de Testimonio Joannis Joan. 5. 34. profiteatur *se non accipere testimonium ab homine*, ut doceat, quamvis eo utatur ut se Judæis accommodet: qui Joannem tanquam Virum divinitus missum magno in pretio habebant, adeóque testimonium ejus respuere non audebant; non tamen illud captare vel quærere, quasi eo indigeat ad authoritatem sibi conciliandam; habere enim se longè majus Testimonium, quô certiùs innotescat, propria scilicet Opera, Patris ipsius Oraculum cælitus auditum, tum Scripturis consignatum ℣. 36. Unde Chrysostomus in h. l. ἐγὼ μὲν οὐκ ἐδεόμην τῆς τινος μαρτυρίας θεὸς ὢν ἀνθρωπίνης. *Ego quidem Deus cum sim, non indigebam ejus testimonio quod humanum est*, innuens scilicet absurdum esse, Deum humano egere testimonio, quasi Dominus à servo, Creator à creatura, Deus ab homine, & prima & infallibilis Veritas à verbo incerto & fallibili mortalium pendere possit: Cùm verò Scriptura sit Verbum Christi, eadem debet esse utriusque ratio, & quod de Christi Persona dicitur, dici etiam debet de Doctrina. Quòd tamen non eo animo dicitur, quasi Testimonium Ecclesiæ penitus hinc remotum vellemus, suas enim habere partes in hoc negotio antea evicimus; sed tantùm ut ostendamus non esse absolutè necessarium, nec posse ulteriùs nos deducere, quàm ad fidem humanam, pro ratione principij à quo proficiscitur.

II. Argumen. quo probatur Scripturæ authoritatem non pendere ab Ecclesiæ Testimonio, quia est fallibile.

Joan. 5. 34.

III. Scio regerere hîc Adversarios falsum supponi, Testimonium scilicet Ecclesiæ esse merè humanum, & per consequens dubium & fallibile; Nec enim verbum Ecclesiæ, id est, Concilij vel Pontificis docentis ex Cathedra esse omnino verbum hominis, errori obnoxium, sed aliquomodo Verbum Dei, prolatum quippe assistente & gubernante Spiritu Sancto. Ita cùm Deus per Ecclesiam loquatur, ab eo non ab hominibus certitudinem testimonij pendere. Atque ex eo clarè id confirmari putant, quòd Spiritus qui promittitur Ecclesiæ, eam deducere debeat in omnem veritatem Joan. 16. 14. ℟. Verùm non difficile est hunc Adversariorum impetum retundere. 1o. κατὰ τὸ βιαῖον, cùm Pontificij suam Ecclesiæ infalli-

Joan. 16. 14.

fallibilitatem non aliunde quàm ex ipsa Scriptura arcessant, vel nugatoria erit & absurda eorum argumentatio, vel necesse est ut ipsis Scripturæ authoritas antecedenter ad omnem Ecclesiæ testificationem innotuerit & asserta sit. 2. peccatur falsa hypothesi, quasi Deus per Ecclesiam loquens eam statim reddat infallibilem; Duplex enim *inspiratio* distinguenda venit, alia *specialis* & extraordinaria, quæ contigit Prophetis & Apostolis, quando φερόμενοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος loquuti sunt, ut ait Pet. 2. 1. 21. quæ revera αὐτοπιστίαν & ἀναμαρτησίαν ipsis conciliavit. Alia *communis* & ordinaria, quæ Pastoribus & Doctoribus ritè suo officio defungentibus promittitur, imò & singulis fidelibus 1. Cor. 2. 12. quibus datur Spiritus sapientiæ & revelationis, quæ licèt vera sit in suo ordine, non tamen constituit servos Dei extra omne erroris periculum; quia non ita perfundit mentes luminis sui splendore, quin reliquias ignorantiæ & erroris in illis relinquat, quæ obstant quominus Testimonium ipsorum divinum sit & infallibile; cùm illud divinum tantùm dicatur, quod à Deo ipso immediatè pendet & ab iis quos θεοπνεύστους esse voluit, quod cùm nemini post Prophetas & Apostolos concessum sit, frustrà Ecclesia hodierna hoc sibi vindicaret.

2. Pet. 1. 21.

1. Cor. 2. 12.

IV. Neque hîc reponendum, eandem esse Verbi Divini veritatem à quocunque pronuncietur: Nam præterquàm quòd supponitur, & non probatur Deum semper per Ecclesiam istam loqui, cùm certum sit nimis sæpe propria commenta & visiones cordis sui homines loco vocis divinæ obtrudere. Accedit etiam quòd nullorum Doctorum authoritas comparari possit cum Scriptoribus Canonicis, utpote quorum verbum ad istorum trutinam semper sit expendendum, ut nihil admittatur, quod illis non sit consentaneum. Hinc Augustinus libr. 2. contra Faustum Manichæum cap. 5. *In aliorum scriptis*, inquit, *etiamsi inveniatur eadem veritas, tamen impar est authoritas, quia non certò constat eandem semper esse veritatem.* Sic ad Hieronymum Ep. 19. *Ego solis*, inquit, *iis Scriptoribus, qui jam Canonici appellantur, didici hunc timorem honorémque deferre, ut nullum eorum errâsse scribendo audeam credere.*

V. Frustrà verò hoc suum commentum ex loco Joannis probare satagunt, quia certum est primariò & præcipuè Apostolos hîc respici, qui ut Ecclesiæ Fundatores & Architecti donum infallibilitatis necessariò habere debuerunt, & revera obtinuerunt extraordinariâ Spiritûs Sancti effusione in die Pentecostes, quod agnoverunt, *Toletus*, *Iansenius*, & alii ex Pontificiis. Nec obstat quod Bellarminus hîc affert ex Joan. 14. 16. *Spiritum hunc dici mansurum in æternum cum ipsis*, quod cùm de Apostolis dici nequeat, qui perpetuò non vixerunt, necessariò ad Successores ipsorum

Joan. 14. 16.

rum sit referendum. Nam nemo nescit, æternitatem non semper absolutè sumi, sed sæpe κατά τι, ut notetur duratio memorabilis, quæ ad totam vitam eorum, de quibus agitur, extendatur; Sic Spiritus dicitur mansurus cum Apostolis in æternum, quatenus nunquam erat eos derelicturus per totam vitam. Ita Lucas Brugensis, *In æternum*, inquit, *id est, non ad tres quatuórve annos, sed quamdiu vixeritis in hoc seculo, non enim temporaria erit ejus consuetudo vobiscum, ut mea*, ut Theophylactus notat. Sic 1. Timot. 6. 14. Paulus monet Timotheum, ut servet mandatum usque ad illustrem adventum Domini Nostri Jesu Christi; non quòd Timotheus tam diu victurus esset, sed ut ejus observationi perpetuò incumberet, & ex hypothesi si vivere eòusque possit, tantisper sibi mandatum servandum statueret. Licèt verò non negemus, promissionem Christi posse analogicè accomodari omnibus & singulis fidis Pastoribus; imò & singulis Fidelibus, & in iis secundariò impleri, quatenus gubernantur à Spiritu, à quo ita in omnem veritatem salutarem deducuntur, ut nunquam finaliter vel totaliter excidant à fide: Nemo tamen dixerit donum hoc in eodem gradu cum Apostolis ipsis convenire, vel propterea infallibiles reddi, quomodo *Unctio* dicitur *docere omnia* fideles 1. Joan. 2. 20. quamvis certum sit, nec fideles omnia omnino scire, sed tantùm necessaria ad salutem, nec ita doceri, ut absolutè non ampliùs errare possint: Ita promissio Christi intelligenda est cum hac limitatione, ut Spiritus deducturus sit Ecclesiam in omnem veritatem *mediatè* per Scripturam sacram, quatenus deducturus erat ipsos ad Verbum Dei, quod perfectissima est omnis veritatis norma, quam dum sequuturi sunt, nunquam sint aberraturi; Et Christus ipse hoc satis innuit dum addit, *Spiritum hunc non à se ipso loquuturum, sed annunciaturum quicquid audivit* &c. ne quis putet nova dogmata ipsum propositurum, sed eandem quæ à Christo prædicata erat, doctrinam confirmaturum; atque ita non aliter deducturum in omnem veritatem, quàm aperiendo mentes ad intelligendas Scripturas. Rursus licèt concedamus Spiritum Sanctum semper adesse veræ Ecclesiæ, eamque regere & docere, ne à fide deficiat, ex eo tamen non potest inferri statim eos omnes, qui Ecclesiæ titulum sibi arrogant, & Spiritum hunc jactant, errare non posse, quia non alligatus est ad Episcoporum successionem; vel ad Pontificis Sedem, aut ad externum Ecclesiæ cujuscunque Ministerium, quod ut corrumpi, ita à vero sæpe potest aberrare; sed ad internam verorum fidelium institutionem respicit, per quam fit, ut nunquam penitus à veritate deficiant. Denique si ad Successores Apostolorum donum hoc pertinet, vel intelligendi erunt seorsim & distributivè singuli, vel omnes in Concilio congregati: Sed neutrum dici potest; Non prius, quia ipso Bellarmino teste lib. 2. de Conciliis cap. 2. Spiritus non deducit Epis-

1. Tim. 6. 14.

1. Joan. 2. 20.

Disput. III.

Episcopos seorsim existentes in omnem veritatem, cùm errare possint. Non posterius, nam si singuli errare possint, quare simul omnes essent infallibiles? Superest ergo, ut Apostolis quidem promittatur Spiritus, quoad dona extraordinaria, aliis verò quoad ordinaria.

2. Arg. contra Testimonium Ecclesiæ.

VI. Secundò, Si ab Ecclesiâ penderet quoad nos Scripturæ Authoritas, Vel id fieret ab Ecclesiâ collectivâ, id est, Universitate fidelium, Vel à repræsentativâ seu Rectoribus eorum, iisque vel singulis seorsim, vel simul in Concilio congregatis, Vel denique à singulari aliquo Pastore, penès quem posita sit omnis potestas, qualem Pontificem suum esse volunt Adversarii. Sed nihil ex his omnibus dici potest. Nam ad prius quidem quod attinet, agnoscunt ipsi Pontificii Ecclesiam collectivam hoc juris non habere. Secundum non magis locum habere potest; nam cùm Pastores, sive sigillatim considerentur, sive conjunctim, sint errori obnoxii, quo pacto tandem testimonium certum & indubitatum perhibere poterunt? Nec negare hoc possunt Pontificii, qui fatentur Concilia posse errare, non tantùm particularia, sed etiam generalia & œcumenica, licèt legitimè congregata ab ipso Pontifice Romano, ut patet ex Bellarmino lib. 1. de Conciliis cap. 6. & 7. & lib. 2. cap. 8. & 11. Adde, quòd si agitur de Pastoribus in Concilio congregatis, quæstio recurrit quâ authoritate congregentur; Vel enim id fiet proprio arbitratu, & peculiari aliquo Spiritûs impulsu, Vel ex Authoritate scriptâ: At particulares ἐνθουσιασμοὺς nunquam probavit Ecclesia, & damnavit in Montanistis, aliisque hæreticis, Quòd si ex Scripturâ, ut necesse est eò tandem devolvi; Ergo sua illi constet authoritas oportet antequam congregentur. Deinde quæritur etiam, unde constet nobis, Concilium in Testimonio suo non errâsse? Vel enim id ab Ecclesiæ ipsius voce orietur; At ista Ecclesia est ipsum Concilium, de cujus authoritate disputatur, Vel à Scripturæ ipsius voce, sed quî fidem facere poterit, nisi authoritas ejus antecedenter sit cognita? Rursus cùm Concilium, testibus ipsis Adversariis, non faciat, sed declaret tantùm & pronunciet Scripturam esse divinam; Quæro quo fundamento nitatur ejus judicium, & quibus rationibus eò adduci potuerit, ut talem declararet? Vel enim id fecit proprio arbitrio & non aliâ ratione, quàm quia ita libuit; sed quis hoc sibi persuaserit, ut hoc ἀλόγως fecerit, & sibi propter se ipsum credi postulet? Vel id fecit authoritate Conciliorum antecedentium, & juxta Ecclesiæ veteris testimonium; sed ne sic quidem sublata erit difficultas; nam ad primum tandem deveniendum erit, nisi in infinitum abire volumus; Vel id fecit Spiritûs Sancti impulsu; sed præterquàm quòd non potest nobis constare de divinitate istius Spiritûs nisi ex Scripturâ, cùm nunquam à Verbo separetur; si Concilium impulit ad declarandam Scripturæ Authoritatem, non aliâ id ratione fecit, quàm radios divinitatis in Verbo fulgentes demon-

strando

ſtrando, ex quorum intuitu ritè pronunciavit Concilium, Verbum eſſe verè divinum; Jam verò ſi teſtimonium Concilii de Verbo in ipſo Verbo fundatur, quomodo illius authoritatem apud nos fundare poterit?

VII. Sed libet Adverſarios adhuc preſſiùs urgere: Nam ſi fides noſtra de Divinitate Scripturæ reſolvitur in authoritatem Concilii generalis, neceſſe eſt ut eàdem fide divina credatur Concilii authoritas, quà creduntur alii fidei Articuli propter authoritatem Concilii, & quia Concilium non habet authoritatem, niſi ſit legitimum, neceſſe eſt ut fide pariter divinâ cognoſcatur hoc aut illud Concilium eſſe legitimum. At id fieri nequit, quandoquidem humano teſtimonio tantùm probari poteſt, imò ne probari quidem certò poteſt; ut enim ſciam legitimum eſſe Concilium, perſpectum mihi eſſe debet; An omnes quorum intereſt legitimè fuerint vocati, & Concilio interfuerint? An legitimi fuerint Epiſcopi, & ritè ordinati? An libera fuerint ſuffragia, & cætera id genus, quæ cùm dubia ſint & incerta, incertam etiam neceſſe eſt Concilii authoritatem eſſe. Rurſus ſi Concilium authoritatem Scripturæ debet conciliare, priùs illam quoad nos obtineat oportet: At quo tandem pacto poterit eam obtinere, ſi nondum definitum ſit an Concilium ſit ſupra Papam, An Papa ſupra Concilium, quamdiu enim nihil certi eà de re ſancitum eſt, adhuc ſub Judice lis eſt, & neutra pars pro certa & indubitatâ haberi debet. Jam nemo neſcit inter Pontificios, quæſtionem hanc, & jam olim magno animorum æſtu agitatam fuiſſe, & etiamnum hodie agitari, & indeciſam manere, ipſo teſte Bellarmino lib. 2. de Conciliis cap. 13. aliis ſupra Pontificem Concilio, aliis Pontifici ſupra Concilium authoritatem hanc vindicantibus. Si ergo hactenus indefinitum manet, utri ſumma illa authoritas tribuenda ſit, & ſi liberum eſt & integrum cuique dubitare, penès quem ſit infallibile illud judicium, fides noſtra anceps ſemper hærebit, ſi nullo alio tibicine nititur, & quicquid Concilium, vel Pontifex de Scripturâ judicaverint, ſemper erit dubium, utpote à dubio & incerto principio pendens. 2. *Argum.*

VIII. Verùm demus etiam Pontificem id juris obtinere, quæ ſententia eſt Ieſuitarum & Sedis Romanæ aſſentatorum, ut Teſtimonium Eccleſiæ non aliud ſit quàm Papæ Iudicium; ne ſic quidem rebus ſuis meliùs conſulent, vel fidem noſtram magis firmabunt. Primò, quia ſemper eſt incertum, quis verus ac genuinus ſit Papa, nam cùm ex Adverſariorum hypotheſi, neceſſaria ſit abſolutè intentio Miniſtri ad Sacramentum conficiendum, abſque qua nec Baptiſmus, nec Ordinatio ritè fieri poſſit, & nemo certus eſſe poſſit de alterius hominis intentione, quis non videt nemini conſtare poſſe, utrùm hic vel ille Papa verè baptizatus fuerit, & ritè ordinatus, atque adeò totam Religionem Pontificiam, quæ

DISPUT. III. Pontificum authoritate nititur, incertam esse & dubiam? Accedit etiam quòd quæstio eadem semper recurret, Unde nobis constet Pontificem jus hoc obtinere, & in judicio suo non errare; Vel enim id perspectum habebimus ex ipsa Scriptura, quæ hanc Pontifici datam esse à Christo potestatem pronunciavit; Sed quænam testimonij istius vis esse poterit, siquidem de Scriptura adhuc dubitamus? Vel à Traditione Veterum; Sed eadem recurret de veritate istius Traditionis difficultas; Vel à Testimonio præsentis Ecclesiæ; Sed cùm Ecclesia tota ex ipsorum mente ad unum tandem referatur Papam, sequitur de se ipso testimonium perhibere, atque adeò ipsi credendum esse simpliciter, quia αὐτὸς ἔφα, quod nemo non videt absurdissimum esse. Rursus cùm sua debeat constare Pontifici judicii sui ratio, vel ea pendebit unicè à mero hominis judicantis arbitrio, ut sit pro ratione voluntas, & sic credendum pronunciàrit quia ita libet; sed si hoc foret, à quonam fidem impetrare poterit? & cur voluntas illius potiùs quàm mea mihi credendi erit regula? Vel judicii fundamentum ab ipsa Scriptura petendum erit, ut divinam esse pronunciet, quia talem esse reipsa ex divinis ejus notis sedulo adhibito studio deprehendit; At sic Scriptura suam authoritatem semper apud ipsum habebit antecedenter ad ejus judicium, quod volumus.

IX. Atque hoc fortiùs ex eo confirmatur, quòd cùm una sit omnium fides, ut Scriptura disertè testatur Eph. 4. 5. idem etiam debeat esse fidei principium & prima credendi ratio, tam in singulis fidelibus, quàm in iis qui Præpositorum munere funguntur, & Ecclesiæ repræsentativæ nomine veniunt. Cùm ergo Ecclesia non possit ipsa sibi primum esse principium credendi, ut propter se ipsam credat Scripturæ, sed necessariò aliquod extra se fundamentum fidei suæ in Scriptura habere debeat; non potest etiam nec debet obtrudi plebi Christianæ tanquam prima credendi ratio, ut ἀβασανίστως excipiat quicquid Ecclesia pronunciat, & fidem suam ultimatè in illam refundat; sed quæ fuit ratio credendi Ecclesiæ, eadem debet esse singulis fidelibus, ut credant quidem per ejus ministerium, sed non propter ejus authoritatem, sed tantùm propter Deum in Scriptura loquentem, quô Ecclesiæ judicium niti necesse est, & ad quem testimonio suo nos manuducit.

3. Argum. X. Tertiò. Quæ fuit Verbi authoritas, antequam scripto traderetur, eadem debet esse postquam scripto consignatum est, quippe tantùm abest ut scriptione minuatur Verbi authoritas, ut potiùs magis stabiliatur; unde Sermo Propheticus, qui non alius est à Scriptura Veteris Testamenti, dicitur à Petro cap. 1. 2æ ṽ. 19. λόγος βεβαιότερος, scilicet respectu nostri, non solùm quolibet hominum in terra loquentium testimonio, sed etiam ipsius Dei cælitus loquentis voce. At Verbum antequam scripto mandaretur, erat

erat Authenticum per se iis ad quos perferebatur, nec ad aliud externum testimonium exigebatur; nullum enim erat Tribunal externum quod consulerent fideles, quibus Verbum prædicabatur, nulla revelationem illam commendabat Ecclesiæ authoritas, sed propria authoritate recipiebatur. Unde enim quæso veteres Patriarchæ Verbum sibi revelatum agnoverunt esse Dei Verbum? nunquid hic Ecclesiæ alicujus authoritas intercessit vel judicium? An Verbum à Prophetis traditum pro divino haberi non potuit à fidelibus, nisi ad supremum aliquod Ecclesiæ tribunal confugiendo, cùm videamus, sæpe invitis ipsis Ecclesiæ Rectoribus, Verbum Domini populo exposuisse, quod Jeremias de se testatur Jerem. 8. 8. & 28. & 36. Ita si de Apostolis loquimur, Unde factum ut Evangelium ab ipsis prædicatum suam apud Auditores obtinuerit authoritatem? An aliquo Ecclesiæ Iudaïcæ Testimonio; sed tantùm abest ut calculo suo hoc approbaverit, ut contrà omni ope illud supprimere conata sit, & ejus Præcones igne & ferro persecuta sit. An propriam hìc authoritatem obtendunt Apostoli? Sed hoc quis non videt perridiculum futurum fuisse apud eos, quibus vel planè ignoti erant, ut apud Gentiles, vel quibus invisi & suspecti, ut apud Iudæos, quibus quantò notiores erant, tantò erant despicatiores. Itaque superest, ut non aliunde quàm à sublimitate, gravitate, & excellentiâ ipsius doctrinæ suam apud fideles authoritatem Verbum ipsorum obtinuerit. Et sanè Thessalonicenses audito tantùm Paulo, sine testimonio alicujus Ecclesiæ, doctrinam ejus amplexi sunt ut Dei Sermonem 1. Thes. 2. 13. Galatæ ipsum receperunt ut Angelum Dei, imò ut Christum Jesum Gal. 4. 14. nullius Ecclesiæ commendatione; Et Beroenses Act. 17. 2. Verbum ejus non exigebant ad Ecclesiæ alicujus judicium, sed tantùm ad unius Scripturæ amussim. *1. Thess. 2. 13. Gal. 4. 14. Act. 17. 2.*

XI. Rursus, Si aliquod Ecclesiæ decretum seu testimonium intercedere debuit ad Scripturæ divinitatem demonstrandam, vel particulare fuit, vel universale; Prius absurdum est & inutile; quia agitur de omnium, qui ubique sunt, Christianorum fide; Posterius falsum est; nullum enim proferri potest, à quo Scripturæ suam quoad nos authoritatem habuerint. Nam Concilium Hierosolymitanum quæstionem hanc ne attigit quidem: Et Vetus Testamentum jam suum Canonem habuit authenticum, non tantùm apud Judæos, sed & apud Christianos, qui dictis Propheticis ab ipso statim initio fidem suam confirmabant. Post Concilium Hierosolymitanum nullum fuit Ecclesiæ judicium universale usque ad Nicænum, id est 325. post Christum annis. Scio afferri Concilium Laodicenum & Carthaginense tertium; sed præterquàm quòd fuerunt Provincialia tantùm, adeóque particularia, non universalia & œcumenica; Certum est non constituere Canonem, sed factum jam supponere; ὅτι δεῖ, inquit Laodicenum Canon. 59. ἰδιωτικοὺς ψαλ- *4. Argum.*

μοὺς λέγεσθαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οὐδὲ ἀκανόνιστα βιβλία, ἀλλὰ μόνα τὰ κανονικὰ τῆς καινῆς καὶ παλαιᾶς διαθήκης. *Non oportet Psalmos privatos, in Ecclesiis dici, neque libros qui sunt extra Canonem legere, nisi solos Canonicos Veteris & Novi Testamenti.* Sic Carthaginense tertium; *Quia à Patribus ista accepimus legenda.* Ergo jam tum constitutus erat Canon, & nullus potest ex Patribus proferri, qui non testetur jam ante sua tempora constitutum fuisse. Certè clarè hoc colligitur ex ipso Concilio Nicæno, ubi Arius ex Scripturis non potuisset damnari, prout Athanasius apud Eusebium testatur factum, ἐξ ἐγγράφων τῆς εὐσεβείας ἐννοουμένων λέξεων *ex verbis Scripturæ piè intellectis*, nisi jam Canon Scripturarum constitutus fuisset & agnitus. Sed quid opus multis, cùm aurea Constantini Imperatoris ad Patres Concilii verba, quæ apud Theodoretum habentur hist. 1. cap. 7. scrupulum omnem eximant. *Evangelici*, inquit, *& Apostolici Libri, nec non antiquorum Prophetarum Oracula nos docent, quid de re divina sentiendum sit, proinde positâ discordiâ sumamus ex verbis divinitus inspiratis solutionem quæstionis.* Si ergo receptæ sunt à Patribus Scripturæ & pro Canonicis habitæ, sine ullo Ecclesiæ vel particularis vel universalis decreto; Quis non videt malè suspendi earum authoritatem ab Ecclesiæ Testimonio?

9. *Argum.*

XII. Et sanè tam procul fuêre Veteres à suspendenda authoritate Scripturarum ab Ecclesia; Ut contrà censuerint ipsam Ecclesiam non alibi quàm in Scripturis quærendam esse, & ex illis cognoscendam: Instar omnium nobis nunc sit unus Augustinus, qui passim hoc inculcat contra Donatistas, sed nuspiam clariùs hoc testatur quàm lib. de unitate Ecclesiæ cap. 2. *Inter nos & Donatistas est quæstio ubi sit Ecclesia; Quid ergo facturi sumus; in verbis nostris eam quæsituri, an in verbis Capitis sui? Puta quòd in illius potiùs verbis eam quærere debeamus, qui Veritas est & optimè novit Corpus suum.* Sic cap. 3. *Non audiamus* hæc dico, hæc dicis, *sed audiamus* hæc dicit Dominus, *sunt Libri Dominici, quorum authoritati utrique consentimus, utrique credimus, utrique servimus, ibi quæramus Ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram.* Et paulò pòst, *Auferantur illa, quæ adversus nos invicem, non ex divinis Canonicis libris, sed aliunde recitamus, quia nolo ex humanis documentis, sed divinis Oraculis Sanctam Ecclesiam demonstrari.* Et cap. 16. *utrum ipsi*, scilicet Donatistæ, *Ecclesiam teneant, non nisi Divinarum Scripturarum Canonicis libris ostendant, quia nec nos propterea dicimus nobis credi oportere, quòd in Ecclesia Christi sumus, quia ipsam quam tenemus Ecclesiam Optatus, vel Ambrosius, vel alii innumerabiles nostræ Communionis Episcopi tenuerunt, aut quia tanta fiunt in eo mirabilia; Quæcunque talia in Catholica Ecclesia fiunt, ideo sunt approbanda, quia in Catholica fiunt, non ideo ipsa manifestatur*

statur Catholica, quia hæc in ea fiunt. Ipse Dominus Iesus cùm resurrexisset à mortuis, & discipulorum oculis videndum manibúsque tangendum corpus suum offerret, ne quid fallaciæ se pati arbitrarentur, magis eos testimonio Legis & Prophetarum confirmandos esse judicavit. Hæc sunt causæ nostræ documenta, hæc firmamenta &c. Quæ verba luce meridianâ clariùs probant, Ecclesiam à Scripturâ demonstrandam esse ex sententiâ Augustini.

XIII. Sed quia decantatus ex ejus libro *contra Epistolam Fundamenti* cap. 5. solet identidem nobis objici locus ubi ait; *Ego verò Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret Authoritas*, antequam ad alia transeamus; videamus paucis an alicujus sit momenti ad sententiam Adversariorum confirmandam. facilè autem demonstrari potest, perperam locum hunc adversùs nos adduci. Nam ut non dicamus, fidem nostram nec exemplo nec testimonio humano niti, adeóque qualiscunque fuerit mens Augustini, non posse urgeri adversùs nos, qui Domino nostro tantùm ejúsque Oraculis stamus & cadimus; multa sunt quæ hîc reponi possunt, ex quibus luculenter patet, sensum, quem verbis istis affingunt Adversarii, tum à veritate, tum à mente Augustini alienissimum esse. Primò multi ex Pontificiis non infimæ notæ docent, id intelligendum non de Ecclesiâ præsenti, pro cujus Authoritate hîc pugnatur, sed vel de Ecclesiâ primitivâ, quæ ut loquitur *Gerson* tractatu de vitâ Spirituali animæ Lect. 2. *Est eorum fidelium congregatio, qui Christum viderunt, audierunt, & testes extiterunt*. Atque in eâ sententiâ sunt *Gerson, Driedo, Durandus*; Vel volunt Augustinum non loqui de principali fundamento, propter quod creditur Scripturæ authoritas, sed de *medio per quod* homines infideles & in fide novitii primò perducuntur ad Sacræ Scripturæ cognitionem. Quæ mens est *Petri de Alliaco* Cardinalis Cameracensis, qui quæst. 1. in 1. Sententiam Art. 3. sic de Testimonio Augustini disserit. *Per Authoritatem Augustini*, inquit, *non habetur quòd ipse crediderit Evangelio per authoritatem Ecclesiæ tanquam per principium Theologicum, ex quo Evangelium Theologicè probetur esse verum, sed solum tanquam ex causâ movente ipsum ad fidem Evangelii, ac si ipse aut alius dixisset. Non crederem Evangelio nisi me Ecclesiæ Sanctitas aut Christi miracula commoverent, in quo dicto licèt fidei Evangelii causa aliqua assignatur, non tamen aliquod principium prius, cujus fides causa sit ut Evangelio credatur.* Sic & Canus lib. 2. Loco. the. c. 8. *Non docet fundatam esse Ecclesiæ fidem in Ecclesiæ authoritate, sed simpliciter nullam esse certam viam, quâ sive infideles, sive in fide novitii ad sacros libros ingrediantur, nisi Ecclesiæ Catholicæ unum & eundem consensum*: At utrumvis istorum sensuum sequamur, nihil inde accedet Pontificiorum sententiæ.

XIV. Secundò, certum est Augustinum hîc de se loqui, non

qualis erat tunc Catholicus, sed vel ut olim fuerat Manichæus, vel in persona Cathecumeni; Licèt ergo agnoscat se Ecclesiæ authoritate adductum fuisse ad credendum Evangelio; non inde sequitur fidem ab ejus Authoritate pendere, quia alia est ratio incipientium; alia proficientium seu perfectiorum. Ecclesia potest quidem respectu priorum esse manuductio ad fidem Scripturæ, ut antea diximus, sed non potest statim esse motivum κύριον & primarium respectu fidelium. Ne verò quis regerat, Augustinum videri de se loqui iam Catholico, ex eo quòd in imperfecto dicit *commoveret*, *crederem*, non in plusquàm perfecto *credidissem*, *commovisset*; proclive est respondere, phrasim hanc ipsi esse familiarem ex Africanorum more. Sic Tom.1. de vita beata, *Sic exarsi*, inquit, *ut omnes illas anchoras rumpere vellem, nisi me nonnullorum hominum existimatio commoveret*, hic *vellem* & *commoveret* ponitur pro *voluissem* & *commovisset*. Sic lib. 2. Confess.c.8. *Si tunc amarem poma illa, quæ furatus sum, & frui cuperem, possem etiam solus*, pro *amavissem*, *cupivissem*, *potuissem*. Ita Retract. lib. 1. cap. 3. *Nec tamen nomine isto uteremur, si jam satis essemus litteris Ecclesiasticis eruditi*, pro *usi fuissemus* & *fuissemus*. Ita Optatus lib.1. *Pax si ut data erat, sic integra inviolatáque permansisset, nec ab Authoribus Schismatis turbaretur*; pro *turbata fuisset*. Innumera istiusmodi afferri possent ad loquutionis istius frequentem usum apud Augustinum evincendum. Sed licèt eò non deveniamus, optimè sensus constabit, modò notemus Augustinum ibi alienam personam induere, hominis putà novitii & Catechumeni ad fidem adducendi. Patet ex scopo & verborum serie; Negotium illi erat cum Manichæis, qui absque controversia credi sibi volebant, quum veritatem se habere pollicerentur, non ostenderent; quia verò, ut Manichæo suo fidem adstruerent, Evangelium obtendebant, rogat quidnam facturi sint, si in hominem incidant, qui ne Evangelio quidem credat; ut in suam sententiam eum adducant; *Si invenires aliquem, qui Evangelio non crederet, quid faceres dicenti tibi, non credo*; statim ipse suscipiens non credentis personam, subjicit; *Ego verò Evangelio non crederem &c.* quasi dicat pone ob oculos aliquem, qui nondum credit, v. g. finge me non credere, Certè Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ commoveret authoritas. Confirmatur ex cap.3. ubi priusquam ad rem accedat, statuit se personam Novitii agere. *Nemo nostrûm dicat jam se invenisse Veritatem, sic eam quæramus, quasi ab utrisque nesciatur, ita diligenter & concorditer quæri poterit, si nulla temeraria præsumptione inventa & cognita esse credatur. Aut si & hoc à vobis impetrare non possumus, saltem illud concedite, ut vos tanquam incognitos nunc primùm audiam, nunc primùm discutiam &c.* Nec obstat quod Stapleto. reponit eum vocare Ecclesiam Catholicam, quod videtur facere non potuisse, si fuisset adhuc alienus ab ea. Quidni enim Catholicam potuit dicere διακριτικῶς,

κριτικῶς, vel quia sic vulgò audiebat, quòd tum temporis is usus invaluerat, ut hoc Catholicæ nomine distingueretur vera Ecclesia ab omnibus sectis, quæ sibi & Ecclesiæ & Christianæ nomen audebant arrogare; vel quia revera talis erat etiam tum, cùm pro tali ab ipso non haberetur, & quæ pro tali nunc ab ipso cognoscebatur. Sic Confess.lib.3.cap.10. *Irridebam illos Sanctos Servos & Prophetas tuos.* Non quòd agnosceret ut Prophetas, tunc cùm irridebat, quomodo enim irrisisset? sed quia tales revera erant, & ab ipso quum scribebat habebantur.

XV. Tertiò, Augustinus agit de *motivo externo* ad fidem, eóque ministeriali & humano, non de *infallibili credendi principio.* Licèt enim fateatur Ecclesiæ authoritatem posse esse inter motiva ad fidem respectu incipientium, ut nondum credentes ad fidem Evangelii præparentur, quod ipse appellat *opportunum quærendi exordium* lib. de utilit. cred. cap. 7. Agnoscit tamen non esse solum vel præcipuum; Sed Veritatem ipsam Scripturis contentam longè illi præferendam; patet ex cap.4. Postquam varia adduxit, quibus in Ecclesia Catholica tenebatur, addit, *Apud vos autem*, scilicet Manichæos, *ubi nihil eorum est quod me invitet & teneat, sola personat veritatis pollicitatio, quæ quidem, si tam perfectè monstratur, ut in dubium revocari non possit, præferenda est iis omnibus, quibus in Catholica teneor, si autem tantummodò promittitur, non exhibetur, nemo me movebit ab ea fide, quæ animum meum tot & tantis nexibus Christianæ Religioni adstrinxit.* Ita cap. 14. *Eos sequamur qui nos invitant prius credere, quum nondum valemus intueri* (hic primus gradus est & introductio ad fidem) *ut ipsâ fide valentiores facti, quod credimus intelligere mereamur,* (id est obtineamus, ex usu illius seculi) *non jam hominibus, sed ipso Deo intrinsecus mentem nostram firmante & illuminante.* Ex quibus cuivis colligere promptum est, non hanc sancto Viro fuisse mentem, ut fidem quam Scripturis habemus, ab arbitrio Ecclesiæ suspenderet, sed tantùm ut indicaret, quod nos quoque verum fatemur, eos qui nondum sunt illuminati, Ecclesiæ reverentiâ ad docilitatem induci, ut Christi fidem ex Evangelio discere sustineant, atque hoc modo Ecclesiæ authoritatem esse velut isagogem, quâ ad fidem Evangelii præparamur. Unde rectè Vessellus Groningensis libro de potestate Ecclesiæ, dicit esse *Verbum originis de credendo, non comparationis & præferentiæ.* Atque huc potest non incommodè referri, quòd Augustinus utitur voce *commovendi*, non *persuadendi*, vel alio quopiam vocabulo, ut innuat Ecclesiam concurrere ad fidem non principaliter & primariò, sed initialiter & organicè, & quidem tanquam causam adjuvantem, non ut causam essentialem & primariam.

XVI. Quartò *Authoritas*, de quâ loquitur Augustinus, non est *juris* & *imperii*, qualem hîc fingunt Adversarii, quasi credendum fuerit simpliciter, quia Ecclesia id dicebat, sed *Authoritas dignitatis,*

DISPUT. III.

gnitatis, quæ ſcilicet petebatur ex magnis & illuſtribus in Eccleſiâ Providentiæ divinæ documentis, in quibus Dei digitum agnoſcebat, qualia erant miracula, populorum conſenſio, vetuſtas, ſucceſſio, & id genus alia, ſic cap. 4. *Vt hanc omittam Sapientiam, quam in Eccleſiâ Catholicâ eſſe non creditis, multa ſunt alia, quæ in ejus gremio me juſtiſſimè teneant, Tenet conſenſio populorum atque gentium, Tenet Authoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata.* Sic contra Fauſtum Manichæum lib. 2. cap. 2. explicans, unde cognoſcantur genuina Scripta Apoſtolorum, ait, *Vides hâc in re quid Eccleſiæ Catholicæ valeat Authoritas, quæ ab ipſis fundatiſſimis Sedibus Apoſtolorum uſque ad hodiernam diem ſuccedentium ſibimet Epiſcoporum ſerie & tot populorum conſenſione firmatur.* Hoc ſenſu non negamus Authoritatem iſtam Eccleſiæ poſſe fidem adjuvare in convertendis, eamque in converſis confirmare, ſed nunquam eò pertinebit, ut ejus ſit primarium fundamentum, quod extra veritatem ipſam Scripturâ contentam quærendum non eſt.

Scripturam per ſeipſam probari oſtenditur.

XVII. Atque ex his ſatis ſuperque evicimus, Scripturam ab Eccleſiâ authoritatem ſuam non mutuari, nec quoad ſe nec quoad nos, quod primum fuit noſtræ probationis caput: Ad ſecundum nunc pergimus, ut demonſtremus non aliunde, quàm à ſe ipſa Scripturam probari, & propter ſe divinam credi. Hoc verò non unâ ratione demonſtrari poteſt: Primò *à naturâ ſummorum generum & primorum principiorum.* Nam ſi ſumma rerum genera, & prima principia in ordine rerum naturalium hoc habent peculiare, ut ſint nota ſeipſis, nec aliunde demonſtrari poſſint, alioqui res in infinitum abiret; Utique Scriptura, quæ primum eſt principium in ordine Revelationis ſupernaturalis, à quo cætera pendent, à ſe ipsâ authoritatem habere debet, & non aliunde aſcitam. Hoc autem eſſe de ratione primorum principiorum Philoſophus 1. Topico. notat. ἀληθῆ μὲν καὶ πρῶτα τὰ μὴ δι' ἑτέρων, ἀλλὰ δι' αὑτῶν ἔχοντα τὴν πίστιν, οὐ δεῖ γὰρ ἐν ταῖς ἐπιστημονικαῖς ἀρχαῖς ἐπιζητεῖσθαι τὸ διότι, ἀλλ' ἑκάστην τῶν ἀρχῶν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν εἶναι πιστήν. *Vera & prima illa ſunt, quæ non ab aliis, ſed à ſe ipſis fidem habent, non enim oportet in ſcientificis principiis quærere quare, ſed unum quodque ipſum per ſe eſſe certum.* Quò pertinent iſta Baſilii in Pſalm. 115. ἀνάγκη ἑκάστης μαθήσεως ἀνεξετάστους εἶναι τὰς ἀρχὰς τοῖς μανθάνουσιν. *Neceſſe eſt ſingularum diſciplinarum ejuſmodi eſſe principia ut in ea non inquirant.* Si ergo ſcientiarum aliarum principia authoritatem ſuam aliunde non mutuantur, ſed ab iis qui naturali lumine pollent per ſe innoteſcunt: Quis dixerit Scripturam, quæ primum eſt fidei principium, adventitio quodam lumine indigere, ut innoteſcat iis, qui oculos mentis illuſtratos habent? hinc *Lyranus* Prologo in Biblia. *Sicut in Philoſophia veritas cognoſcitur per reductionem ad prima principia per ſe nota, ita*

1. A natura primorum principiorum.

& in

& in Scripturis à Sanctis Doctoribus traditis veritas cognoscitur quantum ad ea, quæ sunt fide tenenda per reductionem ad Scripturas Canonicas. Nec hilum proficit Stapletonus, imò pro nobis facit, quum excipit, principia quidem in se non probari & esse indemonstrabilia in τῷ διότι, sed propter nostram tarditatem nobis interdum explicari quoad τὸ ὅτι, sic Scripturas demonstrari per Ecclesiam, non quid sint in se, sed quid sint quoad nos, ut à nobis acceptentur: Nunc enim non quærimus, quo medio nobis possit innotescere Scriptura quoad nos, sed quo argumento vel propter quid divina à nobis habeatur. Illud est τὸ ὅτι, hoc verò τὸ διότι, si ergo Stapletonus concedit, Scripturam non posse aliunde probari quoad τὸ διότι, sed tantùm quoad τὸ ὅτι, ad nos accedit & largitur ultro quod volumus, fatemur enim Scripturam à posteriori posse probari per notas suas, sed aliunde à priori negamus.

XVIII. Secundò *à Comparatis*, Ut objecta sensuum à natura sunt ita comparata, ut à facultatibus suis bene dispositis statim ut iis applicata sunt, dijudicentur absque ullo alio argumento externo, utpote imbuta iis qualitatibus, quarum appulsu facilè dignoscuntur, propter arcanam scilicet proportionem & consensionem facultatis ad objectum, ut materiæ ad formam. V. g. Sol propriis radiis & innato splendore videtur, cibus propria dulcedine cognoscitur, odor propriâ fragrantiâ percipitur: Ita ut nemine etiam testante, facilè lucem Solis, cibi suavitatem, & odoris fragrantiam per se ipsas cognoscam & ab aliis discernam. Id ipsum in gratia & hoc præsertim in negotio occurrit. Scriptura Sacra, quæ proponitur nobis respectu novi hominis & sensuum ejus spiritualium Heb. 5. 14. modò sub imagine Solis & admirandæ lucis Psalm. 119. 105. 2. Petr. 1. 19. modò cibi suavissimi & mellis dulcissimi Psalm. 19. 10. & 119. 102. 103. Isa. 55. 1. 2, 3. 2. Petr. 2. 23. modò odoris fragrantissimi Cantic. 1. 3. modò vocis jucundissimæ Joan. 10. 27. 1. Joan. 1. 1. modò gladii acuti & ignis penetrantissimi Heb. 4. 12. Jerem. 23. 29. per se ipsam à novi hominis sensibus facilè dignoscitur, & propriâ luce, suavitate, fragrantiâ, & efficaciâ cognoscendam se præbet, nihil ut opus sit argumenta aliunde conquirere. Hinc Sol justitiæ non citiùs exoritur, & micantes in Verbo radios diffundit, quin fidelis divino fidei oculo illico eum intueatur, & ad ejus lucem exultet Malach. 4. 2. Joan. 5. 35. Vox amabilis Christi non citiùs auribus nostris insonat, quin eam exaudiamus & internoscamus, ut oves ejus Joan. 10. 29. Cant. 2. 8. Panis vitæ, & mel divinarum consolationum non statim ipsi apponitur, quin confestim illum deglutiat, & gustet bonum hoc Dei Verbum 1. Petri 2. 3. Heb. 6. 5. Cant. 2. 3. & fructum palato suavem experiatur. Christi Satisfactio & Justitia εὐωδία Eph. 5. 2. non potest illi proponi, quin currat in odorem unguentorum

torum eius Cant. 1. 3. & instar Aquilæ cælestis in divinum istud πτῶμα illico advolet Matt. 24. 28. denique cælestis Veritatis ignis & gladius non potest exeri & admoveri, quin illico animam inflammet, & ad intimos cordis recessus penetret Luc. 24. 32. quin vivus & efficax iste Dei Sermo se acutiorem & penetrantiorem quovis gladio ancipiti exhibeat, & pertingat usque ad divisionem ossium & spiritûs, compagumque & medullarum, dijudicetque cogitationes, & conceptiones cordis Heb. 4. 12. Cùm ergo Scriptura se Lucem, Cibum, Vocem, Odorem, Ignem & Gladium vocet, eo ipso insitam ingenitámque vim sibi esse testatur, quæ luculentum sui argumentum præbet iis omnibus, qui sensus exercitatos habent ad discretionem veri & falsi, boni & mali. Unde si quis roget, quâ ratione persuadeamur à Deo fluxisse nisi ad Ecclesiam confugiamus, perinde est ac si quis petat, Unde discamus lucem discernere à tenebris, album à nigro, dulce ab amaro: Non enim obscuriorem veritatis suæ sensum ultro Scriptura præ se fert, quàm coloris sui res albæ & nigræ, & saporis dulces ac amaræ: Hinc optimè Lactantius lib. 3. Insti. cap. 1. *Tanta est potentia veritatis, ut seipsam quamvis in rebus exiguis suâ claritate defendat.*

XIX. Hoc ipsum verò ulteriùs confirmari potest à simili. Nam si in rerum natura nullum est effectum, quod causæ suæ notas & characteres quosdam non referat, sive in naturalibus, sive in voluntariis; Si singula Dei opera admirabiles Opificis virtutes conspiciendas nobis præbent, eumque ita repræsentant, ut ex iis non obscurè cognoscatur: Quis crediderit Scripturam, quæ magnum est Dei opus, nulla Authoris sui κριτήρια præ se ferre? Imò eò luculentiùs debuit se in illa nobis contemplandum exhibere, quòd in eum finem eam tradere voluit, ut speculum esset splendidissimum Divinitatis, & fidei atque morum norma indeclinabilis; Aliàs dicendum erit, Deum vel non potuisse, vel noluisse se in illa exprimere. Quod utrumque non minùs impium quàm absurdum est, & Bonitati, Sapientiæ & Potentiæ Dei ex æquo repugnat.

3. A Scripturæ naturâ.

XX. Tertiò id ipsum colligimus ex *Scripturæ ipsius naturâ:* Nam quæ ratio est Legis ad Subditos, Testamenti ad Custodem, cui commissum est, Regulæ & Normæ ad Artificem qui eâ utitur; Ea debet esse Scripturæ ad Ecclesiam. Nam illa & Lex est summi Principis, & Testamentum Patris cælestis, & Regula atque Canon fidei & morum certissimus. At neque Lex suam à Subditis, quibus fertur, vel Præconibus, quibus promulganda datur, mutuatur authoritatem, sed illam unicè habet à Principe qui eam sancit; Neque Testamentum pondus suum obtinet quoad nos ab eo cui concreditum est, sed à voluntate Testatoris, Nec Gnomonis & Regulæ virtus ab artificis instrumenta illa tractantis ingenio & solertia pendet; sed ab interna

& essen-

& essentiali ejus proprietate, quam illi ordinis & veritatis author Deus dedit: Ita licèt Ecclesia Legem istam æternam Regis Regum accipiat ut Subdita, & promulget ut Præco, licèt Testamentum Patris cælestis custodiat ut Tabellio, & Regulam hanc infallibilem applicet: normáque utatur instar periti artificis ad ædificium fidei; nemo tamen dixerit authoritatem Scripturæ conciliare, quando tota ab ipsius naturâ & essentiali proprietate, quæ ipsi à Patre Luminum ejus Authore indita est, pendet. Unde fidele quidem relinquitur Ecclesiæ ministerium, sed nulla authoritas; & si quid addat aut detrahat mandatis, quæ à Domino accepit, in idem crimen incurrit, in quod Notarius tabulas Testamenti corrumpens, aut Præco commentitium Edictum promulgans, & Regium Chirographum ementiens; Imò tantò atrocius est scelus, quantò Divina humanis, & æterna caducis præstant.

XXI. Neque hìc omittendum, quòd Pontificii ipsi Scripturas respectu Ecclesiæ volunt esse instar *Literarum Credentiæ* (sic eas vocabat *Perronius* Cardinalis) quæ fidem illi adstruant in ministerio suo; quamvis enim malè inde elicere velit Cardinalis Scripturarum insufficientiam, ex eo quòd in Literis credentialibus non omnia contineantur, quæ in mandatis data sunt Legato; Quia non sunt tantùm Literæ credentiæ, sed etiam Edictum & Lex Principis, quæ omnia credenda & facienda sancit, ut vetitum sit quicquam illi addere vel detrahere; Nihilominus ad hominem eo possumus uti argumento, ad sententiæ quam tuemur confirmationē. Quemadmodum enim Literæ credentiæ suam non habent à Legato Principis apud eos authoritatem, ad quos mittitur; sed duntaxat à seipsis & sigillo Principis apposito: Ita Scriptura licèt per Legatos Dei ad nos deferatur, nunquam tamen ab ipsis pondus & authoritatem suam recipere potest, sed demum à se ipsa & characteribus ipsi insitis, qui sunt veluti totidem summi Principis sigilla, quibus ea divina & infallibilis per se certissimè agnoscitur.

XXII. Denique ne plura congeramus argumenta. Si Scriptura est per se, & quoad se Authentica, ut videri volunt hoc fateri Adversarii, non potest non esse pariter authentica quoad nos. Quicquid enim Scripturæ authoritatem in se tribuit, & facit ut Divina sit & αὐτόπιστος, id ipsum etiam necessariò eam conciliare debet illi respectu nostri. Cùm enim Scripturæ authoritas nihil aliud sit, quàm dignitas ejus & præstantia divina, per quam fit ut fidem & obsequium apud homines mereatur. Quid obstat quominus quod eam talem reddit in se, præstet etiam quoad nos? Et sanè si Scriptura est in se Divina propter admirandam mysteriorum, quæ in ea traduntur, sublimitatem, propter perfectam partium omnium inter se consensionem, propter cælestem ubique & nihil terrenum redolentem doctrinam, propter summam tum dogmatum tum præceptorum sanctita-

4. Ab authentia Scripturæ propriâ.

tem & puritatem, propter maximam Verbi efficaciam, quæ in intimos cordis recessus quovis gladio ancipiti potentiùs penetrat, & propter alia istiusmodi illi insita κριτήρια. Quare eadem argumenta oculis mentis exposita fidem ejus in nobis non ingenerarent? Vel enim id fiet, quia non sunt per se sufficientia ad αὐθεντίαν ejus constituendam, Vel ad eandem nobis demonstrandam. Sed nec prius dici potest, quia, fatentibus ipsis Adversariis, Scriptura est in se authentica; nèc posterius, quia ea est natura qualitatum, quibus subjectum aliquod ut tale constituitur, ut per easdem nobis innotescat, si modò ad eas animum appellere volumus, ut calor, quô ignis constituitur in esse calidi, est etiam apud nos ejus notificativus, sapor quô cibus constituitur in esse sapidi, subjectum suum declarat iis, qui gustu aliquo pollent: Character seu stylus libri alicujus nos ad cognitionem Authoris deducit, etiam sine ullo alio testimonio, ut qui exercitatus est in lectione Aristotelis, vel Ciceronis, facilè ex stylo & dicendi charactere genuina scripta eorum à suppositiciis discernere poterit, etsi nullus de illis testetur: Quidni etiam divini Scripturæ Characteres, qui ejus Majestatem & authoritatem constituunt, eandem etiam nobis declararent, si modò oculum fidei aperire volumus, ut eorum cognitioni incumbamus? Non diffiteor equidem posse operam Ecclesiæ intercedere, ut ejus interventu nobis innotescat; sed aliud est ministerium, per quod ad eam fidem adducimur, aliud fundamentum & motivum præcipuum, quô fides nostra nititur. Neque hoc diffiteri potest Bellarminus, cùm eâdem utatur methodo. Nam disputans contra Libertinos, Scripturæ Divinitatem probat ex Characteribus ipsi insitis, lib. 1. de Verbo Dei c. 2. Vel E. solidè probavit Scripturam ex notis suis; & sic Scriptura per Scripturam probari potest; Vel non, & sic in seipsum incurrit, quia ibidem apertè profitetur, *Sacris Scripturis, quæ Propheticis & Apostolicis literis continentur, nihil esse notius, nihil certius, ut stultissimum esse necesse sit, qui fidem illis habendam neget.* In eadem etiam sunt sententia plurimi ex Pontificiis, qui vi veritatis victi ultro agnoverunt, Scripturam per seipsam probari, quorum testimonia nunc brevitatis studiô omittimus; Videatur *Canus* l. 2. lo. Theo. c. 8. *Grego. de Valentia* li. 1. de Analysi fidei c. 15. *Petrus à Soto* c. 47. Defens. Catho. *Valdensis* doctri. fid. l. 2. c. 20. & 21. *Scotus* q. 2. prologi in lib. sentent. &c. Atque ex his, ne ulteriùs progrediamur, Concludimus Scripturam ita per seipsam αὐτόπιστον esse, ut neque quoad se nec quoad nos ab Ecclesiæ testimonio ejus authoritas pendeat, quod demonstrandum fuit.

XXIII. Plures moventur hîc objectiones ab Adversariis, sed quia variæ jam in præcedentibus sunt discussæ; unam hîc tantùm addimus, quæ identidem solet nobis opponi tanquam nodus insolubilis. Petitur à necessitate authoritatis alicujus infallibilis in Ecclesiâ

Ecclesiâ loquentis & visibilis,ad persuadendam nobis Scripturæ authoritatem, & Articulorum fidei veritatem; Cùm enim, ut pertendunt, via Scripturæ,seu Examinis ejus sit non modò difficilis,sed penè infinita & impossibilis, necessariò ad viam authoritatis Ecclesiæ confugiendum esse, nisi velimus Deum hâc in parte,quæ tanti est fidelibus momenti, defuisse. Viam autem istam examinis Scripturæ esse tot difficultatibus involutam, ut non modò fidelibus idiotis, & simplicioribus, sed & doctissimis quibusque sit inaccessa & impervia. Hîc enim requiri primò, ut expendatur quæstio intricata de libris Canonicis,ut cognoscatur an locus,de quo agitur, sit verè authenticus. 2. An versio quâ utimur sit conformis originali, ad quod cognitio linguarum originalium requiritur. 3. Annon sint in locis allatis variæ lectiones, quæ argumenti robur infirment. 4. Ut seriò expendatur sensus loci qui affertur, annon loca vel parallela, vel contraria occurrant, quæ cogant alium illi dare sensum, & alia id genus, quæ sine magno labore obtineri non possunt, nec sine erroris periculo. Unde concludunt aliam viam breviorem & tutiorem sequendam esse, nimir. viam Ecclesiæ authoritatis, in qua fideles facilè & sine discrimine acquiescere possint, quod commentum non ita pridem renovatur à novitiis Ecclesiæ Romanæ defensoribus, *Episcopo Meldensi*, *Arnaldo*, *Nicole*, & aliis, qui in eo mirè sibi plaudere solent, & Nostris tanquam Achilleum & invictum argumentum obtrudere. DISPUT. III.

XXIV. Verùm non difficile est hunc impetum Adversariorum retundere. 1. Per retorsionem, quia quicquid contra Scripturam affertur, in Ecclesiam ipsam recidit; Cùm enim authoritas Ecclesiæ infallibilis, sit ex rebus quæ in controversiam maximè veniunt, non potest nec debet admitti,nisi priùs probata fuerit,Unde verò probari poterit;Vel ex revelatione immediata, sed ea ex consensione Adversariorum non datur hodie. Vel ex Scriptura, sed neque hoc dici potest,tum quia supponitur pendere ex Ecclesiæ authoritate,tum quia via Scripturæ ex hypothesi Adversariorũ longa est & mille obstaculis impedita. Vel ex Traditione; Sed eædem difficultates recurrunt, accuratè enim hîc distinguenda est vera Traditio à falsâ, consulenda erunt originalia, & variæ lectiones expendendæ, & genuinus sensus inquirendus, & cætera quæ circa Scripturæ loca debent fieri, longè majori studio debent expendi, quò majus est corruptionis & seductionis periculum, quæ omnia cùm non sint ex captu vulgi, impossibilem etiam hanc viam reddunt. Dicent fortè hanc notitiam haberi posse ex characteribus divinitatis & infallibilitatis, qui deprehenduntur in Ecclesiâ. Sed neque hoc potest satisfacere, 1. Quia tales notæ & characteres maximâ ex parte conveniunt falsis societatibus & Ecclesiis schismaticis, quæ non modò non sunt infallibiles, sed quæ actu in errore versantur. 2.Quia variæ ex istis notis vel falsò

Disput. III.

& illusoriè tribuuntur Ecclesiæ Romanæ, vel nihil minus concludunt quàm quod intenditur. 3. Quia in Ecclesia Romana sunt characteres contrarii plures, ex quibus constat non modò eam esse fallibilem, sed reipsâ erràsse. Denique non minor labor in investigandâ veritate istarum notarum respectu Ecclesiæ Romanæ requiritur. Uno verbo via authoritatis, quæ hîc obtenditur, supponit necessariò examen aliquod præcedens, primò ut sciamus an detur talis quædam authoritas infallibilis in Ecclesia visibilis & loquens, de quo meritò controvertitur, & constanter negatur à Reformatis. Secundò ubinam sit illa authoritas, in qua Ecclesia, & in qua persona aut sede? 3. An habeat certas & evidentes notas & characteres, quibus cognoscatur; ex quibus colligitur in Ecclesiam rectè retorqueri, quæcunque in Scripturam intorquentur ad ejus authoritatem elevandam.

XXV. Secundò directè respondemus, gratis supponi viam Examinis postulare discussionem plenam & accuratam omnium quæstionum, quæ vel circa libros Canonicos, vel circa loci alicujus versionem vel sensum moveri possunt, quod linguarum peritiam & magnum eruditionis apparatum exigeret: Rectè quippe observandum est, Scripturam posse esse fidei regulam duobus modis, vel ad producendam fidem in eo gradu perfectionis & plenitudinis, cujus homo capax esse potest in hac vita; Vel tantùm in gradu simplicis sufficientiæ ad salutem. Priori respectu certum est requiri multùm studii & laboris in expendendis omnibus iis, quæ in Scripturâ continentur, in excutiendis terminis & stylo, in conferendis versionibus cum fontibus, in attendenda serie orationis, materiâ de quâ agitur, scopo loquentis, & aliis circumstantiis sigillatim pensitandis, quæ omnia in simplicem popellum & rusticos aut fœminas non cadunt. Sed posteriori, ubi agitur de gradu fidei quoad simplicem sufficientiam ad salutem, quæ oritur ex Doctrinis essentialibus, non opus est tali & tantâ discussione, quia tales doctrinæ satis clarè proponuntur in Scripturâ, non in uno loco, sed in pluribus, & satis per seipsas à fidelibus gratiâ efficaci præditis ut divinæ agnoscuntur & veluti sentiuntur, ut nec varietas lectionum, nec versionum diversitas aut imperfectio, obstare queant, quominus ab iis apprehendi possint; licèt nec quæstionem de libris Canonicis excusserint, nec linguas originales didicerint.

XXVI. Quod non ideo dicimus, quasi censeamus fideles sine ullo examine posse cognoscere Scripturæ divinitatem, vel genuinum loci alicujus sensum; Sic enim fides esset cæca & implicita, quod in Ecclesiâ Ro. damnamus, quæ vult sibi credi ἀνεξετάστως, quia se infallibilem jactat: Sed distinguendum est duplex *Examen*: Aliud *discussionis plenariæ* omnium difficultatum, quæ vel circa notas Scripturæ, vel circa loci alicujus sensum occurrere possunt: Aliud *discussionis partialis*, seu *attentionis* & *applicationis* mentis

ad

ad veritatem credendam. Prius doctiorum esse tantùm agnoscimus, ejusque viam & longam & difficilem esse non diffitemur, quę magnum laborem & studium postulat, & amplam eruditionis mensuram requirit. Sed posterius ad simpliciores etiam pertinere contendimus, qui in eo cum fructu versari possunt, si modò cum rectâ ratione, Spiritûs Sancti lumine dirigantur, quô oculi mentis illustrati mysteria sensui & rationi aliàs impervia & inaccessa credunt & amplectuntur. Hoc est examen & judicium, ad quod Apostoli sæpe hortantur fideles, quum volunt ut explorent Spiritus, ut judicent ipsi de illis quæ dicebant, quod Beroenses in praxim deducebant, dum conferebant verba Pauli cum Scriptura, cujus interventu fides Evangelii in nobis firmatur per appulsum veritatis, tanquam lucis supernaturalis, quæ à mente gratiâ efficaci imbutâ recipitur, eodem modo, quô lux corporea ab oculo bene disposito recipitur per impressionem corporis lucidi.

XXVII. Atque hinc non obscurè percipitur, quomodo gradum certitudinis sufficientem habere possit ad veram persuasionem animo ingenerandam: nimirum ut lux externa per seipsam sine ullo alio medio videndam se nobis certò præbet; Ut objecta sensuum per seipsa sensus nostros afficiunt, ut antea dictum, ut nullâ aliâ opus sit causâ ad id, ut persuadeamur nos verè videre lucem, verè gustare cibos, & alias id genus operationes sensitivas edere: Ita Veritas cælestis, quæ per objecta sensuum solet in Scripturâ designari, sensus nostros spirituales ita afficit immediatè per propriam lucem vel suavitatem, ut non sinat se ignorari; sed *certitudinem* in ea ingeneret sufficientem ad πληροφορίαν πίστεως, non quidem *evidentiæ*, & scientificæ demonstrationis, sed *sensûs* & *experientiæ*, quæ sufficit ad eximendos dubitationum scrupulos, & tranquillandam conscientiam, & spem salutis ingenerandam, quatenus talia objecta plenè satisfacere possunt legitimis & naturalibus animæ desideriis ad perfectam felicitatem obtinendam, ita se animis nostris insinuando, ut tanquam divina & vera recipiantur ab omnibus tam infirmis & simplicibus, quàm doctis & provectioribus. Unde sensus iste conscientiæ sufficit ad discernendum verum à malo, & doctrinas erroneas & exitiales rejiciendas, utpote quæ cum veritatibus essentialibus & fundamentalibus Religionis, quibus singuli fideles imbuti sunt, subsistere nequeant. verbi gratiâ, Principium adorationis unius Dei, quod primum est Religionis fundamentum, sufficit in simplicioribus ad rejiciendum Cultum Creaturarum, etsi quæstionem quæ circa hoc caput cum Ecclesiâ Romanâ nobis intercedit, nunquam viderint. Principium unici Sacrificii Christi, sufficit ad rejiciendas satisfactiones humanas, Purgatorium, & Indulgentias Papales. Principium veritatis humanæ Naturæ Christi, nobis in omnibus similis excepto peccato, sufficit ad rejiciendam præsentiam realem, Transubstantiationem,

DISPUTATIO THEOLOGICA

DE

BONORUM OPERUM NECESSITATE.

Respondente DANIELE BARBALDO *Retensi.*

I. LICET Quæstio de *Bonorum Operum Necessitate* minùs necessaria videatur, in tanta præsertim Evangelii luce, quod nihil aliud magis sollicitè quàm Sanctificationis & bonorum Operum studium commendare solet; Necessariam tamen eam reddit, Tum *Epicureorum* & *Libertinorum*, quorum seculum hodiernum nimis ferax est, licentia, qui gratiam Dei in ἀσέλγειαν convertentes, putant se impunè peccare posse, ut gratia abundet. Tum *Antinomorum* insania, qui negant Legis in fideles, postquam semel fuit abrogata, ullum esse jus. Tum denique *Pontificiorum* intemperies, qui Operum necessitatem ulteriùs quàm par est protendentes, eam ad Justificationis & salutis meritum perperam referunt; Nobísque gravem propterea, sed falsissimam & injustissimam dicam scribunt, quasi eorum necessitatem absolutè negaremus, doctrináque nostra sub prætextu gratiæ pietatem extingueret, & habenas quibuslibet peccatis laxaret. *Necessitas Quæstionis.*

II. Ut ergo sciamus quid hac in parte Nobis tenendum sit, Observandum est ante omnia, peccatum jam olim hîc fuisse, & peccari etiamnum hodie bifariam, & in *Excessu*, & in *Defectu*, duósque hîc scopulos æquè periculosos occurrere, *Epicureïsmum* & *Pharisaïsmum*: Alter est eorum, qui nullam Operum necessitatem agnoscunt: Alter verò eorum qui nimiam urgent: In 1um impegerunt olim *Epicurei* & *Simoniani* à Simone Mago dicti, qui bonorum Operum necessitatem prorsus negabant, docentes, fideles non debere attendere ad Legem Divinam, nec curare quæ ibi præcepta vel vetita fuerint, sed liberè posse agere quæ vellent, & sic morum turpitudinem, & quidlibet agendi effrænem licentiam invehebant; ut observat *Aug. de hæresibus* ad hær.1. & *Theod.* lib.1.hære. de Simone. Quem errorem *In ea peccatum est in Excessu & Defectu.*

rem ab Orco revocârunt novissimis temporibus, licèt alium in finem, *Libertini* & *Antinomi*, qui bona Opera non necessaria, sed ἀδιάφορα statuebant, & propositionem de necessitate bonorum Operum ignominiosè exagitabant, ut refert *Sleid. Hist.* lib. 9. In alium verò scopulum incurrerunt post Pharisæos jam Apostolorum tempore Pseudapostoli, qui exitialem mixturam facere conantes, Mosis cum Christo, Legis cum Evangelio, & Operum cum Fide in negotio Justificationis, Legis & Circumcisionis inprimis observationem urgebant, adeóque necessaria pertendebant esse bona Opera ad salutem promerendam, ut refert Lucas Actorum 15. 1. Quorum vestigia hodierno die premunt Pontificii, qui ut Opera meritoria faciunt; ita necessitatem eorum ad salutem promerendam, & ex merito conservandam urgent & exigunt. Ita Diabolus, quod in aliis pluribus doctrinæ Capitibus facere solet, duplici via primarium hoc Salutis Caput corrumpere conatus est, conjungendo dividenda, & dividendo conjungenda; Nam in Justificationis negotio Fidem & Opera conjungere satagit, quæ Deus separavit, & in Sanctificatione Opera à Fide divellere molitur, quæ Deus conjunxit.

Orthodoxorum sententia.

III. Inter duo hæc Extrema medium tenent Orthodoxi, qui necessitatem quidem bonorum Operum urgent adversùs Antinomos & Libertinos, sed meritum constanter negant adversùs Pontificios; Contendunt necessaria esse ad salutem obtinendam, quia sine sanctitate nemo visurus est Deum, Heb. 12. 14. sed nolunt agnoscere necessaria esse ad eam acquirendam, quia salvamur gratiâ & non ex operibus Eph. 2. 8. Fatentur, Opera multiplicem habere σχέσιν & relationem ad vitam, ut *medii* ad finem, *via* ad metam, *pugna* ad victoriam, *victoria* ad coronam, & *laboris* debiti ad mercedem gratuitam. Sed non possunt admittere cum Adversariis, habere relationem meriti, & causalitatis; quia statuunt cum Bernardo esse *viam regni*, non *causam regnandi*. Fatendum tamen etiam inter ipsos Evangelicos dari aliquod sententiarum divortium circa bonorũ Operum necessitatem ad salutem, An scilicet *bona opera dici possint ad salutem necessaria*. Cùm enim superiori seculo Pontificii in Germania viderent doctrinam de Justificatione per solam fidem non posse simul & semel everti, insidiosè urgere cœperunt hanc propositionem, *Bona opera ad salutem esse necessaria*, in formula Interimistica (quam sub specie Conciliationis & Pacis Ecclesiasticæ obtrudere satagebant Protestantibus, sed reipsa ad puriorem Religionem corrumpendam, ut faciunt hodierni Syncretistæ,) & quidem præclaro sub hoc prætextu, ne Epicureïsmus introduceretur in Ecclesiam; revera autem ut Justificationis doctrina paulatim convelleretur; Quam fraudem cùm multi non statim animadverterent, propositionem admiserunt, & inter eos etiam *Melancthon*, qui tamen phrasim illam postea rejecit, tanquam minùs commodam, imò & periculosam.

sam, ut patet ex Actis Colloquii Wormatiensis habiti anno 1557. Mota postea fuit eadem lis inter Theologos Witembergenses & Jenenses, diúque & diversimodè in utramque partem agitata, illis propositionem admittendam esse statuentibus, istis verò reiicientibus, donec tandem in libro Concordiæ composita est, Et in hoc conventum, *Novam obedientiam seu bona opera interna & externa credentibus & conversis ad Deum esse necessaria.* Inter Reformatos sunt qui simpliciter dici nolunt & sine aliqua cautione, bona Opera esse ad salutem necessaria, ne quis phrasim illam sensu Pontificio interpretetur; quasi scilicet bona opera dicerentur necessaria ad salutem efficiendam aut procurandam, ut *Pareus* in Bellarminum lib. 4. de Justificatione c. 1. Et *Ioannes Davenantius* de Justificatione cap. 31. Alii verò simpliciter propositionem retineri posse censent, nec in ea ullam dari materiam scandali, modò rectè explicetur; multùm verò periculi & offendiculi esse, si quis id neget aut dicere reformidet; ad quos etiam facilè accedimus. Qualiscunque verò sit iste dissensus, in verbis potiùs & phrasi situm esse quàm in reipsa, facile est colligere, apud utrosque enim hoc est in confesso, Opera ita esse nobis necessaria, ut nemo sine ipsis salvari possit, licèt nihil conferant ad salutem vel efficiendam vel acquirendam, quod jam demonstrandum nobis est. DISPUT. IV.

IV. Ut verò clariùs Sententiæ Orthodoxæ veritas teneatur. Præmittendæ sunt distinctiones nonnullæ *Necessitatis*, quæ hîc sedulò sunt attendendæ. Alia quippe est *Necessitas præsentiæ*, secundùm quam bona Opera ita dicuntur necessaria, ut sine illis salus obtineri nequeat; Alia verò *Necessitas efficientiæ*, secundùm quam non tantùm esse debent in fideli servando, sed & operari & efficere salutem; Alia est *Necessitas medii*, per quam bona opera statuuntur esse media necessaria ad possidendam salutem; Alia verò *Necessitas meriti*, per quam vis etiam meritoria illis tribuitur ad eam acquirendam; Alia *Necessitas connexionis* & dependentiæ, quâ bona Opera dicuntur antecedere necessariò, & connecti ac post se trahere vitam & salutem; Alia verò *Necessitas causalitatis*, juxta quam opera habent rationem causæ ad salutem, quæ eam vel promereantur vel producant. Statuimus contra Libertinos bona Opera necessaria esse priori sensu, sed negamus posteriori contra Pontificios, Et de priori nunc distinctè agendum suscipimus. *Status Quæstionis*

V. Cùm verò *Necessitas* vulgò duplex statuatur, pro naturâ rerum quæ præstandæ sunt, Alia quæ dicitur *præcepti*, quæ voluntate præcipientis nititur, quomodo necessaria fuit observatio Cæremoniarum sub Veteri Testamento, & necessarius est usus Baptismi in Novo Testamento; Alia verò *medii*, quæ non pendet tantùm à voluntate Legislatoris, sed quæ fundatur etiam in rerum ipsarum natura, & mutua inter se invicem relatione & connexione, quomodo *Bona Opera sunt necessaria. Necessitate præcepti.*

fides dicitur esse necessaria ad salutem, non tantùm quia ita Deus præcipit, sed etiam quia tam arcta est inter fidem & salutem connexio, ut salutem sine fide obtinere sit impossibile. Bona Opera utroque modo fidelibus omnibus ad salutem necessaria esse pertendimus; Tum necessitate præcepti, quia à Deo mandata sunt, & ab homine debentur; Tum necessitate medii, quia indivulso cum salute nexu cohærent. Et ut de *necessitate præcepti* dicamus primùm, Scriptura passim illam adstruit, dum Bonorum Operum praxim & Sanctificationis studium fidelibus præcipit, *hæc est voluntas Dei*, inquit Paulus 1. ad Thess. c.4. ℣. 3. *sanctificatio vestra, ut quisque vas suum possideat in sanctitate & honore*, Sic Christus Matt.5.10. *Luceat Lux vestra coram hominibus*, & Jo. 15. 34. *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis*, & 1. Jo. 4. 21. *Hoc est mandatum quod nobis dedit, ut credamus in nomen Filii sui, & diligamus invicem.* Nec aliò respiciunt tot Prophetarum & Apostolorum potentissimæ ad pietatem & sanctitatem hortationes, quàm ut doceant non suo arbitratu vivendi licentiam cuique à Deo concedi, sed bonorum Operum exercitium ut justissimum & summè salutare præscribi. Quò pertinet etiam vox *Debiti*, quæ fidelibus tribuitur, quum *Debitores* vocantur Rom. 8. 12. & 13. 7. Luc. 17. 10. Nec enim Debitores possent dici, nisi quia obediendi necessitas ipsis ex Dei præscripto imposita est.

1.Thess.4.3. Matt.5.10. Joan.15.34. 1.Joan.4.21. Rom.8.12. & 13.7. Luc.17.10.

Debitum duplex, Legal. & Evangelicum

VI. Porrò *Debitum* hîc duplex distinguendum est. Aliud *Legale*, Aliud *Evangelicum*; *Legale* rursus duplex, Vel *perfectæ obedientiæ* in Legè requisitæ ad vitæ acquisitionem, quo sensu Paulus vocat *Legem Chirographum* Col.2.14. quia in ea obedientia Deo debita, & propter quam obstricti sumus ipsi, sancitur; Ita debitor erat Adamus, & quotquot manent sub fœdere Operum Galat. 5. 3. *qui vult circumcidi, debitor est totius Legis servandæ*; Vel *Pœnæ*, ratione scilicet maledictionis, quam ferre debent Legis transgressores; hinc Peccatores, qui rei sunt coram Deo, vocantur ὀφειλέται Matt. 18.34. & peccata *debita* dicuntur in Oratione Dominica Matt.6. Non quòd ea debeamus Deo, nihil enim minùs debemus; quæ ratio est cur peccata mortis verè sint meritoria, quia sunt planè indebita; sed ratione pœnæ consequentis, quia ad illam tenetur peccator ex ordine justitiæ, nec potest elabi, quin debitum illud seriùs ociùs exsolverit. Ab utroque hoc debito liberati sunt fideles per Christum, qui Legem implendo pro ipsis, & quoad obedientiam, & quoad pœnam, à reatu mortis illis impendente eos liberavit, & jus ad vitam ipsis acquisivit, Rom.8.1.3. Galat. 4. 13. Sed præter hoc debitum legale, datur *Debitum Evangelicum*, à quo fideles nunquam possunt liberari; Debitum scilicet *novæ obedientiæ*, cui obstringuntur omnes renati ex Lege Christi Rom. 8. 12.

Matt.18.34.

Necessitas Medii.

VII. Verùm non ea tantùm de causa urgenda sunt bona

Opera,

Opera, quia Necessitatem habent præcepti, cùm habeant etiam multiplicem *Necessitatem Medii*, & vinculum, quô illis homo obstringitur, adeò sit arctum, ut ubivis & semper ad ea obligetur, nec in ullo statu vel naturæ, vel peccati, vel gratiæ, ab eo exsolvi possit: Et sanè si nullum aliud jus Deo in hominem competeret, quàm *Creatoris* & *Conservatoris*, Quis non agnosceret justissimum & summè necessarium esse obsequium & cultum, quem Domino suo reddere tenetur; ut quemadmodum omnia habet à Deo, ita omnia ad ipsum referat; Et, si dependet ab ipso in genere *Entis* necessariò & indispensabiliter quoad productionem & conservationem vitæ, dependere etiam debeat ab ipso in genere *Moris* quoad obedientiam, & vitæ sanctitatem? Verùm fortiùs multò adstringitur hoc vinculum, si *Redemptionis* σχέσιν spectemus; Vt enim per ipsam longè plura & majora beneficia est consequutus Fidelis; ita longè arctiùs Liberatori suo obstringitur, nisi in teterrimum ingratitudinis vitium incurrere velit.

DISPUT. IV.

VIII. Unde multiplex exurgit Operum necessitas; Tum respectu *Dei* ad ejus gloriam illustrandam Matt. 5. 16. Tum respectu *Proximi* ad ejus ædificationem procurandam 1. Pet. 3. 1. Phil. 2. 15. Tit. 2. 7. Tum respectu *Fidelis* ipsius, ad salutem suam procurandam Phil. 2. 13. & Vocationem & Electionem suam confirmandam, 2. Pet. 1. 10. Ad hæc enim tria officia totam vitam Christianam refert Paulus Tit. 2. 12. ut vivamus σωφρόνως, δικαίως, καὶ εὐσεβῶς, sobriè & temperanter respectu *Nostri*, justè respectu *Proximi*, & piè respectu *Dei*. Verùm ut Necessitatis istius ratio distinctiùs percipiatur, expendendæ sunt variæ σχέσεις & relationes, sub quibus Fidelis spectari potest. Quòcunque enim se convertat, innumera deprehendit ad Sanctitatem incentiva; Sive respiciat ad *Fœdus gratiæ*, in quod receptus est; Sive ad *Deum*, cui in Baptismo nomen dedit; Sive ad *Evangelium*, quod illi credendum proponitur; Sive ad *Fidem*, quam profitetur; Sive ad *Gratiam*, quâ jam fruitur; Sive ad *Gloriam*, quam adhuc sperat; Nihil est quod ad bonorum Operum necessitatem multis modis non inducat.

Ratione Dei, proximi & nostri.

Tit. 2. 12.

IX. Primò *Fœdus gratiæ* eam evincit clarissimè; Notum enim duas illud partes necessariò continere, *Promissionem* à parte Dei, & *Officii stipulationem* à parte hominis. Quippe ut in eo Deus pollicetur se fore Deum nostrum, Vult etiam vicissim ut simus ejus populus; Ut spondet favorem & protectionem omnimodam; ita omnimodum cultum & obsequium postulat; Ut se nihil nobis denegaturum, quod faciat ad salutem nostram, etiam juramento adhibito sanctè declarat, sic exigit pariter ut nihil ipsi recusemus, sed totos nos ad ejus gloriam impendamus, in præceptis ejus ambulando. *Ero illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum* Levit. 26. 12. Jerem. 31. 33. Fateor quidem tantam esse Dei benignitatem, ut non tantùm exigat

Fœdus gratiæ postulat bona opera.

Levi. 26. 12. Jer. 31. 33.

 hæc

DISPUT. IV.

hæc à nobis officia tanquam debita; sed etiam promittat tanquam beneficia; Quod est privilegium novi Fœderis, in quo Deus non tantùm agit quod suarum est partium, sed etiam nostrarum, & ita postulat fidem, ut eam etiam nobis indat Phil. 1. 29. Ita exigit timorem sui & reverentiam, ut illam etiam cordibus nostris ingeneret, ut nunquam recedamus ab ipso Jerem. 32. 40. Verùm hoc non obstat, quominus ad executionem officii debiti obstringatur Fidelis; imò tam arctè & indissolubili ista inter se conjuncta sunt vinculo, ut nihil promittatur à parte Dei, nisi homo conditionem propositam impleat à parte sui; nec quisquam nisi falsò sibi polliceri unquam poterit gratiam Dei, qui fidem & pœnitentiam quam exigit, in se non deprehenderit. Licèt ergo in Verbo & Sacramentis, Fœderis promissionem Deus nobis exhibeat, & verissimè ac sincerissimè demonstret quid sibi gratum sit, & quid penès se constitutum sit, nimirum dare gratiam Credentibus & resipiscentibus, Cùm tamen promissio hæc semper sit conditionata, Utcunque indiscriminatim proponatur & offeratur hominibus, non alios tamen respicere censenda est ex Dei consilio; quàm eos qui conditionem, sub qua proponitur, re ipsa habuerint, & quibus ipse eam dare constituit, qui solus dare potest, nimir. Electos & Fideles. Unde sequitur *Fœdus gratiæ* nullum locum habere posse erga hominem, nisi Deo vocanti pareat, & officium quod ab ipso Deus postulat, in bonorum Operum praxi, & pœnitentiæ exercitio implere satagat.

Tres Personæ Trinitatis.

X. Porrò ut Obedientia, quæ in Fœdere gratiæ exigitur, Deum Trinunum respicit, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum; Ita hoc etiam respectu, Fidelis tenetur bonis Operibus incumbere; Nam ut singulæ Trinitatis Personæ peculiarem σχέσιν induunt in Oeconomia Salutis, Prima *Patris*, qui nos eligit ab æterno, & in familiam suam adsciscit. Secunda *Redemptoris*, qui nos redimit in tempore, & in Populum peculiarem & membra Corporis sui mystici cooptat. Tertia *Paracleti*, qui nos sanctificat, & in Templa consecrat, Gratiam à Patre nobis destinatam, & à Filio acquisitam, applicando: Ita ad tres Personas Cultus noster terminari debet, ut *Patrem* veneremur & colamus ut *Filii* 1. Pet. 1. 15. 16. Ephes. 5. 1. Malac. 1. 4. Ut vestigia Redemptoris sequamur 1. Pet. 2. 24. Et nos verè præstemus populum περιούσιον ζηλωτὴν καλῶν ἔργων Tit. 2. 14. Ut Paracletum in nobis habitantem sedulò colamus, nec unquam contristemur Eph. 4. 30. vel Templum ejus ullis sordibus infici patiamur 1. Cor. 6. 16. Uno verbo ut vivamus dignè Filiis Dei, Fratribus & Membris Christi, & Templis Spiritûs Sancti. Aliàs quomodo Deum Patrem inclamare poterimus, si nolumus filialem obedientiam illi præstare Mala. 1. 4? Vel Christi discipulos nos profiteri, si mandata ejus non observemus, & vitam Christi non degimus Jo. 14. 15. 1. Jo. 2. 3. Rom. 8. 9? Vel Spiritûs S. Sacraria dici, si ut Spiritu vivimus, ita secundùm

dùm Spiritum non ambulamus Gal. 5.24? Hoc verò præsertim exigit *Communio*, quæ nobis intercedit cum *Christo* Capite nostro, quæ veritatem suam obtinere nequit, nisi per *conformitatem* nostri cum ipso, ad quam propterea prædestinati sumus Rom. 8. 30. Ut non nomine tantùm & professione, sed vitâ & moribus simus Christiani, ambulando sicut ipse ambulavit 1. Joh. 2. 6. & ut Christus ipse in nobis vivat Gal. 2. 20. Triplicisque Muneris, ad quod nos Unctione suâ cælesti consecravit, similitudinem & effecta in nobis producat, *Prophetas* instituendo, qui nomen & virtutes ejus prædicent 1. Pet. 2. 9. *Sacerdotes*, qui corpora sua in victimam viventem & sanctam illi offerant Rom. 12. 1. Et *Reges*, qui imperium exerceant in mundum & proprias cupiditates Apo. 1. 6. & 5. 10. DISPUT. IV.

XI. Tertiò hoc ipsum ex *Evangelij*, quod nobis proponitur, indole luculentiùs confirmatur. Cùm enim *doctrina* sit non *Theoretica* tantùm, quæ inani speculatione mentem pascat, sed *Practica*, quæ voluntatem corrigit, & ad praxim boni impellit, quæque ideo *Veritas secundùm pietatem*, & *Mysterium pietatis* dicitur 1. Tim. 3. 16. Quis non videt neminem posse seriò illud amplecti, qui non teneatur dignè ipso ambulare? ut cum Fide Charitatem, cum Cognitione Cultum, & cum Sapientia quæ doctos nos reddit, Religionem quæ bonos & pios, indivulso nexu coniungamus, ut potentes simus λόγῳ καὶ ἔργῳ, nec tantùm sciamus credenda, sed & impleamus facienda. *Si hæc scitis, Beati estis, si hæc facitis* Joan. 13. 17. Quò pertinent aurea *Lactantij* verba lib. 1. cap. 1. qui scientiæ salutaris, quam Evangelium nobis exhibet, summam sic describit, *Ut neque Religio ulla sine sapientia suscipienda sit, nec ulla sine religione probanda sapientia.* Et lib. 7. c. 4. *non potest nec religio à sapientia separari, nec sapientia à religione secerni, quia idem Deus est, qui & intelligi debet quod est sapientiæ, & honorari quod est religionis.* Quippe ut *Deus* in Christo, quod est obiectum Evangelii, est *primum Verum* & *summum Bonum*; Ita debet per fidem apprehendi & cognosci ut primum Verum, & per Charitatem coli & diligi ut summum Bonum: Atque ea de causa *Evangelium* toties nomine *Legis* indigitatur, quoties *Lex fidei* Rom. 3. 24. *Lex Spiritûs & vitæ* Ro. 8. 2. *Lex regia libertatis* Iac. 1. 25. *Lex Christi* 1. Cor. 9. 21. dicitur; Non tantùm per μίμησιν alludendo ad mentem Iudæorum, quia Evangelium verè & perfectè præstat nobis, quod perperam & falsò quærebant in Lege Iudæi, puta justificationem & salutem, ut non insolitum est Spiritui Sancto, nomina rerum quibus efficaciam, pretiúmque magnum homines attribuunt falsò, illis tribuere quæ verè efficaces sunt & pretiosæ: Sed etiam propriè, quia Evangelium suam etiam habet Legem, suaviorem quidem illam Lege rigidâ & inexorabili Mosis; Sed Legem tamen, quæ ad obsequium hominem obligat, Iugum Christi leve est, sed

Evangelium

1. Tim. 3. 16.

Joan. 13. 17.

Rom. 3. 24. & 8. 2.
Jac. 1. 25.
1. Cor 9. 21.

DISPUT. IV.

sed jugum tamen, quod suscipere tenemur Mat. 11. 29. Hinc Paulus Gal. 2. 20. *Per Legem Legi mortuus sum*, per Legem Christi, Legi Mosis, & per Evangelium, Legi, & Rom. 8. 2. *Lex Spiritûs vitæ* dicitur *nos liberare à Lege peccati & mortis*, quia Evangelium, quod est ministerium Spiritûs, & Verbum vitæ, nos liberat à Lege Mosis, quæ peccatum irritando, & augendo mortem peccatoribus intentat. Quamvis ergo à Lege liberati simus per Christum, nec ampliùs simus sub Lege, sed sub gratia; Non ideo exleges vivere debemus, sed subesse Legi Christi; *Ut liberi*, inquit Petrus 1. 2. 13. *sed ut servi Dei*, quia liberati à peccato servi facti sumus justitiæ, Rom. 6. 18. ut servitus non sublata penitus, sed mutata tantùm fuerit, servitus peccati in servitutem gratiæ, & jugum ferreum Diaboli in jugum suave Christi.

Mat. 11 29. Gal. 2. 20. Rom 8. 1. Petr. 2. 13. Rom. 6. 18.

Fidei natura.

XII. Quartò *Fidei* natura eandem Operum necessitatem post se trahit; Cùm enim Spiritus Sanctus testetur eam indissolubili cum Charitate coniunctam esse vinculo, & non posse veram esse nisi per charitatem sit ἐνεργουμένη Gal. 5. 6. imò Iacobus eam mortuam esse sine Operibus expressè asserat: Quo tandem pacto de fide gloriari quis poterit, si illa bonis Operibus non sit stipata? Arbor est quæ fructibus carere non debet, & fons manalis qui rivos ex se non potest non fundere. Fateor quidem fidem & opera in *negotio Iustificationis* ita sibi ex diametro opponi, ut sint planè ἀσύστατα; unde toties urgetur ab Apostolo fidei & Operum antithesis; Sed hoc non impedit, quominus in *Persona justificati* inter se conveniant, & ad promovendam & perficiendam ejus sanctificationem suavissimè conspirent? Ut temerè & falsò fidelem se prædicet, qui solâ fidei professione contentus de operibus haudquaquam est sollicitus, quod faciebant Libertini Iacobi tempore, qui perperam intellectis verbis Pauli, qui solam fidem urgebat ad justificationem, Sanctimoniæ & bonorum Operum studium negligebant; quod non fecissent, si observâssent eandem fidem, quæ est *instrumentum* Iustificationis, esse etiam *principium* & radicem Sanctificationis, quâ corda purgari debent Act. 15. 9.

Dei beneficia.

XIII. Denique eò tendunt *omnia Dei beneficia*, sive præterita, quæ nobis jam collata sunt, sive futura, quæ sunt adhuc conferenda, sive gratia quâ fruimur, sive gloria quam speramus. Quorsum enim nobis vel conferuntur, vel promittuntur, nisi ut Sanctificationis opus in nobis promoveant, & sint totidem motiva efficacissima obedientiæ nostræ erga Deum? Et sanè ut geminam σχέσιν Opera nostra possint induere, tum respectu *præteriti*, tum respectu *futuri*; priori sunt *sigilla* & *pignora* gratiæ antecedentis, Ephes. 4. 30. 2. Tim. 2. 19. Posteriori sunt *arrhabones* & *primitiæ* gloriæ consequentis, Ephes. 1. 14. Rom. 8. 23. Sunt *fructus Electionis*, quæ præcessit ab æterno Ephes. 1. 4. quibus à posteriori innotescit

innotescit & confirmatur in nobis 2. Pet. 1. 10. Et *semina glorificationis*, quæ sequetur in æternum Galat. 6. 5. 6. Et ut bene *Bernar.* de grat. & lib. arbi. *sunt Spei Seminaria, Charitatis incentiva, occulta Prædestinationis indicia, futuræ felicitatis præsagia, via regni, sed non causa regnandi* Nec obscurum hoc erit singula Dei beneficia perpendenti: Ad quid enim respicit æterna *Dei Electio*, quâ à communi hominum peccatorum massa secreti, ad salutem destinati sumus ab ipso, nisi ad sanctificationem? *Elegit nos in Christo*, inquit Paulus Ephes. 1. 4. *ut simus sancti*, 2. Thess. 2. 14. *Elegit nos Deus ab initio in sanctificationem spiritûs & fidem veritatis.* Ad quid *Redemptio* Christi? Nisi ad hoc ipsum, ut *liberati ab inimicis nostris, colamus ipsum ἀφόβως in sanctitate & justitia omnibus diebus vitæ nostræ* Luc. 1. 74. Et ut redempti pretio ipsum glorificemus & corpore & animo 1. Cor. 6. 20. Ad quid *Vocatio*? Nisi ut simus sancti, ut qui vocat nos sanctus est 1. Petr. 1. 18. & virtutes illius prædicemus, qui à tenebris nos vocavit in admirabilem lucem suam 1. Pet. 2. 9. Ad quid *Justificatio*? Nisi ut à reatu peccati liberati, illi in posterum nuntium penitus remittamus. *Apud te est venia ut colaris* Psal. 130. 3. *Loquetur pacem populo suo, ne redeat ad stultitiam suam* Psal. 85. 9. Hinc duo ista beneficia ita sunt connexa, ut neutrum habeat, qui utrumque non servat, Nemóque justificetur, qui non continuò sanctificetur, ut *Christus* qui *justitia* nobis factus est, est etiam *sanctificatio* 1. Cor. 1. 30. *Venit cum sanguine & aqua* 1. Joan. 5. 5. Cum sanguine ad expiandum, cum aqua ad purgandum, quæ duo sub Veteri Testamento erant propitiationis & purgationis media; Quò allusum fuit in Cruce, dum sanguis & aqua ex ipsius latere fluxerunt Joan. 19. 34. ad designanda duo præcipua ejus beneficia, justificationem in sanguine, & sanctificationem in aqua. Ad quid denique tendit *Regeneratio*? Nisi ut Creaturæ novæ facti, in Christo novo homine 2. Cor. 5. 17. *Non ampliùs in vetustate litteræ sed in novitate spiritûs ambulemus* Rom. 7. 6. & Rom. 6. 14. Uno Verbo *Gratia*, quæ nobis apparuit, non in eum finem datur, ut eâ abutamur in peccandi licentiam, & abundare faciamus peccatum, ut ipsa superabundet, sed ut *abnegatâ impietate & mundanis cupiditatibus, vivamus in hoc seculo sobriè, justè, & piè* Tit. 2. 14.

DISPUT. IV.

Ephes. 1. 4. 2. Thes. 2. 14. Luc. 1. 74. 1. Pet. 1. 18. 1. Pet. 2. 9. Psal. 130. 3. Ps. 85. 9. 1. Joan. 5. 5.

XIV. Id ipsum de *Gloria* & Salute, quæ nobis in cælis adhuc est reposita, non minùs certò dicitur. Cùm enim bona Opera ratione illius, sese habeant instar *Mediorum* ad Finem, Joan. 3. 5. Luc. 13. 3. Matt. 5. 8. *Viæ* ad Metam, Ephes. 2. 10. Phil. 3. 14. *Pugnæ* ad Victoriam, 1. Timot. 6. 2. Tim. 2. 3. 5. *Laboris* ad Mercedem, Matt. 20. 1. 2. *Sementis* ad Messem Galat. 6. 7. 8. & *Primitiarum* ad Massam, Rom. 8. 22. Quomodo vel Finis ob-

tineri posset sine Mediis, Vel Meta attingi, si viam eò ducentem non sequimur; Vel Victoria & Corona reportari, nisi bonum certamen decertemus; Vel merces gratuita recipi, nisi in agro & vinea Domini laboremus; Vel Messis colligi in cælis, nisi sementem fecerimus in terris, Vel massa possideri, si primitias non habuerimus? Hinc toties Scriptura bonorum Operum necessitatem urget ad Salutem, non quidem acquirendam de jure, quod solus Christus fecit, sed adeundam & possidendam de facto, quum sine sanctimonia neminem visurum Deum declarat Heb. 12. 14. nihilque immundum & inquinatum in sanctam Civitatem ingredi posse Apoc. 21. 27. *Foras esse canes, idololatras, & mendaces* Apoc. 22. 6. Denique, cùm Sanctitas sit pars potissima felicitatis, quemadmodum in Deo τὸ ἅγιον καὶ τὸ μακάριον conjunguntur strictissimè; Et salus hìc inchoari debeat per gratiam, antequam consummetur per gloriam; Imò gratia nihil aliud sit quàm gloria inchoata, & gloria, gratia consummata; Quis non videt eas se invicem excipere; Neminémque adeò Salutis complementum & coronam posse obtinere in cælo per glorificationem, qui ejus fundamentum non jecerit in terra per Sanctificationem, & Pietatis studium?

XV. Frustrà verò hìc Antinomi, ut bonorum Operum necessitatem elevent, Loca varia congerunt, quibus non ampliùs esse sub Lege dicimur, sed sub gratia Rom. 6. 14. & 7. 4. Aliud enim est non esse *sub Lege*, ut *sub Fœdere* ad vitam ex ea acquirendam, ut erat Adamus. Aliud verò esse sub *Lege*, ut sub *Vitæ regulâ* ad mores piè & sanctè componendos. Aliud est esse sub Lege, quatenus opponitur Evangelio, quoad rigidam perfectæ obedientiæ exactionem, & terribilem quam intentat peccatoribus maledictionem: Aliud verò esse sub Lege, quatenus illi subordinatur, quoad suavem directionem: Priori sensu non sumus ampliùs sub Lege, utpote à cujus imperio & jugo Christus nos liberavit, Sed posteriori illi adhuc obstringimur; Eadem enim Lex, quæ officium & obedientiam præscribebat Adamo in veteri Fœdere, manet adhuc sub novo, nec potest unquam abrogari, licèt diversus sit utriusque finis: In illo quippe hoc facere debebat homo *ut viveret* ad Juris acquisitionem: In isto *quia vivit* ad ejus possessionem, & grati animi testimonium.

XVI. Nec aliò spectant verba Pauli 1. Tim. 1. 9. quum ait, *justo Legem non esse positam*. Nec enim hoc simpliciter & absolutè est intelligendum, quasi fidelis sub gratia esset penitus exlex, aliàs frustrà Apostolus alibi Legem fidei & charitatis nobis præscriberet, & perperam hoc in loco finem mandati dixisset esse charitatem ex corde puro & bonâ conscientiâ & fide ἀνυποκρίτῳ & ℣. 8. *Legem bonam esse si eâ bene utaris*: Sed hoc secundùm quid dicitur ratione scilicet

1. Tim. 1. 9.

scilicet *rigoris*, *minarum* & *maledictionis*, quas intentat contumacibus & ἀνυποτάκτοις, qui cùm nulla justi curâ tangantur, coërcentur saltem aliquâ pœnarum formidine, dum terribiles ejus sanctiones audiunt: At fideles, qui Spiritum servitutis non habent ampliùs ad timorem, sed Spiritum adoptionis & libertatis, quíque ut populus voluntarius Psal. 110. 3. virtutis amore & sponte ad officium feruntur, non formidine pœnæ; Non ampliùs subsunt duræ illi & inexorabili Dominæ, sed Legem regiam libertatis sequuntur, vitámque suam juxta ejus regulam componunt.

XVII. Perperam etiam hîc ad *Libertatem Christianam* provocatur, quasi ea excludat bonorum Operum necessitatem; Alia enim est *Libertas Spiritûs*, Alia verò *Carnis Licentia*. Ista quidem cum bonis Operibus est ἀσύστατος; Sed illa nequaquam, cùm vera libertas in praxi pietatis & cultu Dei posita sit, *servire enim Deo, regnare est*. Itaque solvit nos quidem Libertas Christi, à jugo Legis maledicentis, à Tyrannide Diaboli, à Servitute peccati; Sed non eximit à necessitate obedientiæ Deo præstandæ, imò vinculum nostri obsequii eò fortiùs astringit, quò magis Deo obstricti sumus; Ut libertas à peccato inferat necessariò servitutem gratiæ, quomodo servitus peccati antea trahebat post se libertatem à gratia: *Liberati à peccato, servi facti estis justitiæ* Rom. 6. 18. Unde alibi Paulus tam sollicitè libertatem Christianam distinguere solet ab effræni carnis licentiâ Galat. 5. 13. *Vos in libertatem vocati estis, tantùm ne libertatem in occasionem detis carni*, & Pet. 1. cap. 2. 16. *Quasi liberi, sed non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei*. Rom. 6. 18.

XVIII. Ex quibus ita discussis sponte jam fluit quod probandum suscepimus, bona Opera fidelibus omnibus esse ad salutem necessaria. Verùm quia Adversarii clamitare solent, Nos quod unâ manu damus, alterâ auferre, ea statuentes, quæ necessitatem istam elevent & evertant, diluenda est paucis ista calumnia, & crassissimum mendacium. *Bellarminus* varia calumniæ fundamenta congerere conatur li. 4. de Justifi. c. 4. 5. 6. Primum petit à communi dogmate quod tuemur; Quòd *omnia opera Iustorum sint naturâ suâ peccata mortalia*, Unde sic colligit, Si Opera Justorum sunt peccata mortalia, Ergo non sunt necessaria ad salutem, imò fugienda sunt ut prohibita. Verùm facilè solvitur sophisma distinctione adhibitâ inter *peccatum per se*, & *per accidens*. Fateor sanè, si Opera Justorum essent peccata per se, & suâ naturâ; fore à nobis fugienda, adeóque non modò non necessaria fore, sed etiam ut prohibita, & noxia fore rejicienda. Sed aliud est longè, si dicuntur tantùm peccata per accidens, & secundùm quid, Non ratione actûs vel substantiæ Operis, sed ratione imperfectionis illi adhærentis, ob carnis reliquias in nobis manentes. Sic enim corrigenda quidem sunt pro virili, & re-

 pur-

DISPUT. IV. purgandæ sordes illis adhærentes, sed non ideo sunt fugienda ut illicita, vel neganda eorum necessitas, quæ non pendet ab eorum perfectione, sed à Dei præcepto, quod irritum esse non potest, licèt sint exiguæ vires nostræ. Hanc autem esse mentem nostram, quum peccata ea vocamus, ut non sint per se talia, sed tantùm per accidens ratione vitiositatis adhærentis, nemo est qui nesciat, Et Spiritum Sanctum sequimur, qui ita loquitur non semel Isa. 64. 6. 1. Cor. 13. 12. 1. Joa. 1. 8. Unde bene concludas, Opera non mereri salutem, nec ad eam sufficere; Sed perperam cum Adversariis ex hac hypothesi colligas, non exigi, & non necessaria esse.

XIX. Alterum calumniæ fundamentum est *Iustificatio per solam fidem. Si sola*, inquit, *fides sufficit ad salutem. E. reliqua Opera sunt supervacanea:* solam autem sufficere ad salutem sine operibus, ex eo colligit secundùm nos, quia sine Operibus ad justificationem sufficit: Id quippe quod ad justificationem sufficit, sufficere etiam ad salutem; cùm semel justificatus damnari non possit. Sed non meliori jure hoc obtruditur præcedenti; perperam enim hîc confunditur Justificatio cum integra salute, quasi quod sufficit ad Justificationem, sufficiat ad salutem. Atqui multò plura requiruntur ad salutem, quàm ad Justificationem; Ut aliud est Jus ad vitam habere, aliud verò de facto illam possidere. Ita Opera effecta sunt, quæ sequuntur justificationem, sed media quæ salutem antecedunt. Deinde licèt Opera non sint necessaria *in actu Iustificationis*, quia per solam justitiam Christi fide apprehensam obtinetur; necessaria tamen sunt in eo *qui justificatur*, qui illis carere non potest sine salutis dispendio, *non præcedunt Iustificandum, sed sequuntur Iustificatum*, ut ait *August.* Tertiò quum *fides sola* dicitur justificare, hoc ita intelligendum, quòd sola conferat ad actum Justificationis, quia sola inter cæteras virtutes potest cum gratia consistere Rom. 4. 16. utpote quæ sola habet vim receptivam & applicativam justitiæ Christi, quâ justificatio nostra nititur, Jo. 1. 13. Rom. 5. 17. Sed non propterea sola censenda est, id est *solitaria* & separata ab aliis virtutibus, ut oculus solus videt, sed non solitarius, id est revulsus à cæteris membris; Nec enim *fides quæ justificat* est unquam sine Operibus, licèt *quà justificat* nihil cum Operibus commune habeat, Fidem ergo comitantur Opera, non ut *coëfficiant* Justificationem; Sed ut *coëxistant* in Justificato, non ut salutem acquirant, ut merita, sed ut nos ad eam ducant ut media.

XX. Tertiò hoc evincere satagunt, Ex *Gratia*, cui totam salutem nostram acceptam ferre solemus, consideratione; Quasi vel fræna laxaret peccato, quia ubi *abundat delictum, ibi superabundat Gratia* Rom. 5. 20. Vel Operum necessitatem tolleret, quia ipsa operatur in nobis velle & perficere Phil. 2. 13. Sed primùm est quòd nos ex eo solemur, quòd eædem, quæ nobis impinguntur hodie

die calumniæ, affictæ jam olim fuerint Paulo ejusque doctrinæ Rom. 3.31. & 6.1.15. quod argumentum est certissimum, nos eandem cum Paulo doctrinam amplecti, utpote quæ iisdem absurdis urgetur. Ut verò Apostolus talem calumniam fortissimè à se repellit; & falsissimè doctrinæ suæ impingi ostendit: Ita & nos iisdem uti armis par est ad tela ista retundenda, *Permanebimúsne in peccato, ut gratia abundet? Absit, Nos qui mortui sumus peccato, quomodo in eo adhuc vivemus?* Quippe licèt Gratia utramque paginam faciat in opere regenerationis, nihílque absque ea vel cogitare vel exequi possimus; hoc non obstat tamen, quominus studium nostrum illi adiungere teneamur; imò ita arctè semper inter se connectuntur *Gratia Dei* & *Officium hominis*, ut nunquam divelli à se invicem possint aut debeant, *Qui creavit te sine te*, inquit Aug. *non te servabit sine te.* Fateor in primo conversionis momento, peccatorem merè passivè se habere, & nihil aliud posse quàm gratiæ vim vivificam recipere; sed in progressu ex mortuo vivens factus debet membra sua sistere arma justitiæ Deo, & ambulare in novitate vitæ Rom. 6. si Deus in eo operatur, debet cum eo & sub eo operari ut ejus συνεργος 2. Cor. 6. 1. si trahitur à Spiritu, debet currere per obedientiam Cant. 1. 9. si vocatur per Verbum, respondere debet per fidem: Quod Paulus citato loco Phil. 2. 13. clarissimè demonstrat, Studium hominis cum efficacia Gratiæ conjungens, dum ita commendat necessitatem bonorum Operum adversùs profanam Libertinorum securitatem, ut Gratiæ virtutem adversùs sacrilegam Pharisæorum superbiam potenter asserat; Ne putarent Gratiam Dei eos pigros & otiosos reddere debere, jubet operari salutem suam cum timore & tremore; Sed ne studium suum aliquam gloriandi in seipsis materiam dare crederent, vult meminisse, nihil posse se sine ipso, Deum esse qui in ipsis operatur velle & perficere, ut si quid operantur, non sibi sed Deo in solidum acceptum ferant, & cum Paulo dicant 1. Cor. 15. 10. *Non ego, sed gratia Dei quæ mecum est.* Componi ergo ista debent ut subordinata, non opponi ut contraria. Atque hinc fit ut quæ Sanctificationem nostram describunt locutiones, illæ & gratiam Dei & officium nostrum exprimant, *Opus* est quod debemus perficere Phil. 2. 13. *Talentum* quod tenemur excolere Matt. 25. *Semen* quod fructificare debet Gal. 6. *Vita* quæ se in operationibus exerere tenetur Gal. 5. 24. Rom. 6. *Curriculum* quod absolvendum est Heb. 12. 1. & *Lumen* quod non extingui, sed accendi magis ac magis, & prælucere debet Matt. 5. 10.

Phil. 2. 13.

XXI. Quartò affertur Doctrina de *Electionis immutabilitate*, & *Salutis certitudine*, quasi iter ad Epicureïsmum, & effrænem peccandi licentiam: Nam si immutabilis est Dei Electio, & certa fidelium salus, ut nunquam ab ea excidere queant; facilè videntur

Disput. IV.

induci posse homines ad laxandas habenas carni, & genio indulgendum, hac spe freti, nihil ipsos, quicquid egerint, a gratiâ Dei separare posse, cùm immutabilis sit Dei Electio. Sic *Remonstrantes* in Collat. Hagi. & in Actis & Scriptis Synodalibus Dordracenis conantur Orthodoxorum sententiam infamare, Pontificiorum hac in parte vestigia prementes. Sed non semel à Nostris responsum, falsissimam esse, quæ ex verissimo hoc dogmate elicitur consequentiam. Licèt enim non diffiteamur, Profanos posse salutari istâ doctrinâ impiè abuti ad propriam suam perniciem; Negamus tamen veros fideles, quibus Mysterii istius natura perspecta est, in impiam istam cogitationem unquam devenire posse. Quippe sciunt diabolicum esse Sophisma, in quo opponuntur componenda, & perperam finis à mediis & media à fine divelluntur; Certitudo nimir. Salutis, à Sanctificationis studio, quasi illa istud everteret vel relaxaret. Cùm contrà sit certissimum, *Finis infallibilitatem* & certitudinem, non tollere sed stabilire potiùs *Necessitatem & usum Mediorum*, Et Deum qui nos ad salutem elegit, ut ad finem, elegisse etiam ad fidem & sanctitatem, ut ad media Ephes. 1. 4. 2. Thess. 2. 13. 1. Pet. 1. 2. Ita ut qui media neglexerit, finem assequi non valeat: Unde iidem Sancti qui certissimè sibi spondent & constantiam in via, & fruitionem in patria, simul norunt hoc non præstari sine intermediis sanctimoniæ officiis, & oppositorum fugâ; Ideóque mediis illis non valedicunt, sed sedulò incumbunt. Quis Paulô certior unquam de salute fuit? Rom. 8. 37. 38. 2. Tim. 1. 12. & 4. 7. 8. Quis tamen eô diligentiùs sanctificationi incubuit, currendo, pugnando, & corpus macerando, ne dum aliis prædicat, ipse ἀδόκιμος inveniatur 1. Cor. 9. 27. Phil. 3. 14? Ita fidelis, qui novit salutem sibi paratam esse & promissam; novit etiam non sine pietatis & bonorum operum praxi esse promissam; Ideo non separat quæ Deus coniunxit, & media sollicitè sequitur, quibus finem assequatur; Hìc ergo distinguenda *securitas carnis*, quæ feriatur, & otio segni vitam amat fallere, & *fiducia spiritûs*, quæ studium pietatis nutrit & fovet; Ut in urbe, alia est securitas hominum stupidorum, qui somno & vino sepulti stertunt, & incauti capiuntur: Alia vigilantium & excitatorum, qui excubias agunt, ne ex improviso ab hoste expugnentur. Sic Spiritus certitudinem generat non otiosam, sed efficacem, quæ extra studium sanctitatis, & usum mediorum à Deo constitutorum non potest exire in actum. Unde qui *metum diffidentiæ & desperationis* passim prohibet, ne dubitemus de certitudine salutis promissæ Luc. 12. 32. Isa. 43. 1. 2. Rom. 8. 15. Idem *timorem cautionis & sollicitudinis* seriò commendat, ne negligamus media à Deo nobis præscripta, Phil. 2. 12. Rom. 11. 20. Prov. 28. 14.

XXII. Atque hìc manum de tabula poneremus, nisi remoram

ram nobis injiceret Author *Tractatus Gallici*, qui novissimè in lucem emissus est Parisiis in 4° sub hoc Titulo, *Subversio Doctrina moralis Christi ab Erroribus Calvinistarum circa Iustificationem*; Ubi quia eandem calumniam magno molimine renovare satagit; Non erit, ut opinor, ἀπροσδιόνυσον ad majorem veritatis elucidationem, paucis quæ huc pertinent examini subjicere. Scopus Authoris est Doctrinam nostram de *Perseverantiâ & inamissibilitate Iustificationis* traducere, tanquam Pietati & Sanctificationi noxiam, & quæ quibuslibet peccatis & sceleribus viam aperiat; Eóque potissimùm nomine, quòd statuamus maxima & turpissima scelera non obstare, quominus fideles, qui ea perpetrant, Filii Dei & Justi semper maneant; Et eum in finem varia corradit, & detorquet Nostrorum loca, quibus intentum probet.: Longum esset singula persequi, nec nostri nunc est instituti; sed ea tantùm attingere animus est, quæ faciunt ad argumentum nostrum, quæ habentur lib. II. cap. 8. & 9. Ubi suscipit probandum, dogma hoc nostrum enervare penitus studium pietatis, & necessitatem bonorum Operum tollere.

XXIII. Hoc verò ut probet, duo assumit à nobis recepta Dogmata; Prius de inseparabili nexu Fidei & Charitatis ac bonorum Operum. Posterius de Perseverantiâ Fidei, Virtutúmque Christianarum, cum gravissimis sceleribus. Unde putat ideam Virtutis & Vitii ita confundi, ut utriusque ratio nulla ampliùs habenda sit, & sic Vitium Virtutis, & Virtus Vitii nomen obtineat, Quod hâc ratione conatur evincere pag. 187. *Fides vera*, inquit, *secundum Calvinistas est inseparabilis à Virtutibus Christianis, & per consequens a Castitate, Patientiâ &c. At non raró contingit, ut fideles in adulteria varia & homicidia incidant, non amissâ tamen fide: Ergo non amittunt etiam castitatem & patientiam adulteria & homicidia patrando; Atque ita sunt casti adulteri, & patientes homicidæ.* Quod ita horrendum ipsi videtur, ut vel propter hoc unum doctrina nostra ipsi, piisque omnibus meritò detestanda videatur. Verùm hæc omnia, quæ speciosè, & magno verborum apparatu proponuntur, facilè solvuntur, si sincerè & remotâ calumniâ Sententia Orthodoxa attenditur: Ex qua quippe constabit, verissimè ex Scriptura utrumque dogma asseri; Nec tamen nisi falsissimè, quam inde nectant consequentiam posse elici.

XXIV. Atque hîc ante omnia observare licet, iniquissimè Nobiscum ab Authore agi. Quamvis enim istæ, quas ex doctrinâ nostrâ elicit consequentiæ, aliquâ cum veri specie possent ex eâ colligi, ut ipse arbitratur; Cùm tamen non ignoret eas à Nobis, non modò non agnosci, sed constantissimè rejici tanquam impias & falsissimas, imò anathema illis denunciari, qui pestifera ejusmodi dogmata in Ecclesiam inducere sustinent: Cùm etiam constet, nihil

hil non à Nobis fieri ad commendandam modis omnibus Sanctificationem, Et in ipsa Praxi, non minus, imò longè majus deprehendatur Pietatis, & vitæ, prout fert humana fragilitas, inculpatæ studium in Ecclesiis nostris, quàm apud eos, qui suam à libero Arbitrio suspendunt Perseverantiam, & continuæ trepidationi mentes subjiciunt; Quô tandem jure pertendit, Doctrinam nostram propterea tanquam erroneam & pietati noxiam traduci posse? Quis nescit eum, qui dogma aliquod tuetur, non statim adoptare consequentias omnes, quæ ex eo vel verè vel falsò colligi possunt, nec nisi injustè posse illi tribui; maximè quum protestatur, se eas toto pectore aversari, & alienissimas esse à mente sua, sive ab ea quam profitetur fide? Ita si nihil aliud occurreret, ex hoc uno injustitia criminationis Adversarii jam satis pateret. Quòd si liberet recriminari, Quàm potiori jure possemus Adversario reponere Theologiam Moralem, quæ apud Pontificios obtinet, quâ Pietatis & Sanctitatis studium, non per consequentias, sed per ipsa dogmata, non tam relaxatur quadantenus, quàm penitus enervatur, & corrumpitur in variis Capitibus, & peccata etiam gravissima, non tam extenuantur, quàm approbantur, & licita redduntur, quod nemo sine horrore legere potest apud *Amadaum Guimenium*, *Apologiam Casuïstarum*, & *Theologiam Moralem Iesuïtarum*, & alia id genus Scripta, quæ vel Ecclesiæ totius sententiam referunt, vel præcipuorum ejus Doctorum, qui non modò in ejus sinu vivunt & tolerantur, sed & publicè & voce & scriptis, sub oculis ipsius Pontificis, eoque non improbante, pestifera ista dogmata docent & tuentur.

XXV. Verùm longè clariùs calumnia patebit, postquam visum fuerit, falsissimam esse, quam nectunt ex Sententiâ hâc nostrâ consequentiam, quæ nullis fidiculis ex eâ deduci possit. Credimus sanè fidelem semel justificatum, & in filiorum Dei numerum receptum, gratiâque regenerationis donatum, nunquam posse vel totaliter vel finaliter excidere à gratiâ, ut fiat mancipium Diaboli, qui antea fuit filius Dei, & exhæredetur in æternum, qui semel hæres Dei, & cohæres Christi factus est: Et quidni credamus, cùm Scriptura tot invicta hujus Veritatis argumenta, & immota fidei fulcra suppeditet? Quid enim aliud clamant, Vel *Electionis immutabilitas* 2. Tim. 2. 19. Matth. 24. 24. Rom. 9. 7. Vel *Meriti & Intercessionis Christi virtus* Joan. 17. 20. Luc. 22. 31. Rom. 8. 32. Vel *Spiritûs Sancti nos obsignantis efficacia* Eph. 1. 13. & 4. 30. 2. Cor. 1. 21. Vel *Fœderis gratiæ æternitas* Jer. 32. 42. Isa. 59. 21. Vel *Promissionum divinarum fidelitas* Joan. 10. 28. 1. Cor. 1. 8. 9. & 10. 13. Vel *Donorum salutarium immutabilitas*, quæ ut ἀμεταμέλητα Rom. 11. 29. non possunt à nobis auferri? Unde modò per *semen incorruptibile* 1. Pet. 1. 23. quod semper manet in nobis 1. Joan. 3. 9. modò per *vitam æternam*, quæ deficere non potest 1. Joan. 5. 13. modò *per Aquam salientem*

salientem in vitam æternam Joan. 4. 14. modò per *Arborem, quæ non marcescit* Psal. 1. & 92. Jer. 17. modò per *Domum*, quæ non dejicitur Matt. 7. 25. aliisque istiusmodi similitudinibus adumbrantur, quæ perpetuitatem eorum designant. DISPUT. IV.

XXVI. Licèt autem Fides justificans, & Gratia regenerans, per quas Fideles ex statu reatûs & mortis in adoptionis & salutis statum transferuntur, sint inamissibiles; Non tamen statim ἀναμαρτησίαν secum trahunt, ut omni peccato carere debeant, qui eas sunt consequuti: Imò, cùm Opus regenerationis semper hîc sit imperfectum, & Carnem cum Spiritu colluctantem fideles perpetim sentiant; fit ut non modò in leviora peccata subreptionis, infirmitatis, & ignorantiæ quotidie incidant; sed in atrocia peccata quandoque etiam prolabantur, quibus indignationem Dei paternam possint incurrere Ps. 89. 31. reatum mortis contrahere Rom. 8. 13. & præsentem ad regnum cælorum aptitudinem amittere Apoc. 21. 27. Nec tamen propterea continuò, vel Ius ad Regnum Cælorum semel datum reipsa tollitur, Vel Adoptio abrogatur; Vel Semen regenerationis aufertur: Unde, quamvis fidelis eo modo peccans, si consideretur in se & in sensu diviso *quà Peccator*, suo merito rectè dicatur damnandus; tamen in sensu composito, & *quà Fidelis* & Electus, ex Dei Electione, & propter Christi meritum est absolvendus: Ut verissimè dici possit impossibile esse v. g. ut David electus pereat; & inpossibile esse pariter, ut David adulter & homicida, quo sensu fuit *Vir mortis*, id est reus mortis, si illum mors oppresserit impœnitentem, salvetur & non pereat; Interim quæ inter se arietare videntur, facilè sapientiâ Dei admirabili, & gratiosâ ipsius misericordiâ conciliantur; dum saluti fidelium ita prospicit, ut nemo Electorum in eo statu moriatur, in quo à gloria cælesti excludendus esset, sed per pœnitentiæ & fidei actum renovatum redintegretur, ut redeat priùs in viam, quàm ad metam perducatur.

XXVII. Si verò quæras, Quomodo hæc inter se possint consistere; Ut justi reputentur coram Deo, qui in seipsis æternæ mortis reatum contraxerunt, Et membra Christi maneant, qui fiunt membra Scorti. Facile est respondere, hæc κατ' ἄλλο & ἄλλο optimè de eodem dici posse; Nam quid obstat, quominus ille, qui *in se* spectatus quoad *proprium demeritum*, reatum mortis peccando contraxit, & dignus est qui gratiâ Dei & salute privetur; Idem tamen *in Christo* consideratus & propter *meritum ejus* ipsi imputatum ex Dei consilio, justus reputetur apud Deum, & Ius ad vitam æternam semper obtineat? Reatus enim hujus vel illius peccati, non statim abrogat statum personæ Deo per Christum reconciliatæ tantùm facit eo loco esse, ut tolli possit, & nisi maturè subveniatur, tollendus sit; potest quidem effectum, & sensum justificationis à

fideli ad tempus auferre, ne pace fruatur apud Deum; Sed non potest justificationis statum dissolvere, vel actum æterni beneplaciti, quô nos in Christo gratos habuit, refigere, vel Ius ad Regnum cæleste semel collatum revocare, & rescindere; Quia non actionibus nostris, sed gratuitâ Patris dilectione, & nostrâ cum Christo coniunctione nititur; quæ cùm sit immutabilis, & æterna, æternum etiam & immotum necesse est illud esse: Sic peccare quidem possunt & graviter filii Dei, ut in indignationem paternam incurrant, minimè tamen ita eos peccare patietur Dei providentia & misericordia, ut orbentur patriâ, & Patre cælesti: Pater quoties filio prodigo irascitur, toties illum non expungit ex filiorum numero, nec quum incipit severè castigare, desinit tamen sincerè amare Ps. 89. 31. Heb. 12. 6. Idem de nostra cum Christo unione dicere licet; Fideles quum peccant, seipsos quantùm in se est abscindunt à Christo, & desinunt esse demeritoriè membra Christi; Sed Christus tamen jus suum, quod tam magno pretio mercatus est, non amittit, vel vinculum spiritualis matrimonii patitur actu abrumpi. Possunt ergo jure ac proprietate manere membra Christi, qui ex abusu & tantùm de facto fiunt membra meretricis.

XXVIII. Quod autem de Justificatione & Adoptione dicimus; Id ipsum etiam in Regeneratione locum habet, quæ non statim per quodlibet hominis etiam grave peccatum deletur. Quia idem Spiritus, qui semen regenerationis cordibus renatorum infundit, illud perpetuò fovet & custodit, illíque vim cælestem & incorruptibilem imprimit ne deficiat. Unde inter dona ἀμεταμέλητα reponitur, & semper manere dicitur in fideli 1. Joann. 3. 8. Non nego quidem, posse semen hoc ad tempus in terra retineri, ne foras exeat, & folia fructúsque producat, durante hyeme tentationis; sed vita semper latet in radice; Actus fidei poterit intermitti, sed non habitus ipse excuti, ut ignis sub cineribus latens, qui etsi flammam non emittat, calorem tamen intus servat. Et ut vitæ hujus animalis idem non semper est tenor & vigor; sed sua nonnunquam patitur deliquia, quibus licèt vis & sensus vitæ ad tempus intercludatur, ipsa tamen non statim extinguitur: Ita vita spiritualis in gravibus Sanctorum lapsibus sua habet deliquia, in quibus languet & præfocari videtur, sed non planè suffocatur tamen, vel extinguitur; sed per actus subsequentes fidei & pœnitentiæ instauratur, quotiescunque peccator ex tentatione eluctatur. Atque hîc accuratè distinguenda sunt ista duo, *In Carne vivere*, & *secundùm Carnem ambulare*; Peccare, & Peccatum facere, labi in peccatum, & in illud toto impetu se agere præcipitem; Ut aliud est labi in lutum, aliud, se in lutum projicere, & ibi cum voluptate volutari, quorum in altero consilium

1. Joan. 3. 8.

vitæ,

vitæ, In altero casus; In hoc dura per fragilitatem nostram peccandi necessitas, In illo certa & destinata voluntas est. Prius bene de fidelibus dicitur; Sed non posterius: Si enim peccant, nunquam pleno consensu & deliberatâ voluntate ac delectatione peccant, ut voluntas tota nonnisi peccato addicta sit, ut fit in iis qui artem peccandi exercent, & qui cum voluptate totos se carni tradunt, & ביר רמה *elatâ manu* peccare dicuntur, qui in Scriptura ideo *peccatores* κατ' ἐξοχὴν vocantur; Sed semper reluctantia quædam & dolor vel præcedit, vel sequitur, ut vel non sine renisu committant lugenda, vel si tentationum æstu abrepti ad peccatum feruntur nimio cum impetu, lugeant postea commissa, & serio de illis dolore afficiantur.

XXIX. Atque hinc non difficulter colligitur, quo pacto Fides cum peccatis gravibus subsistere queat; scil. Quomodo *Contraria* in eodem subjecto stare possunt, sed in *gradu remisso*: Licèt enim actus peccaminosi, dum se se exerunt in nobis, tollant revera actus justitiæ & fidei oppositos & habitus etiam ipsos non parum debilitent, non possunt tamen eos penitus evertere; vel impedire quominus in momentis subsequentibus per Spiritûs eum excitantis gratiam in actum exeant, quemadmodum in continua inter Carnem & Spiritum pugna: dum Spiritus prævalet in peculiari aliquo actu; Non statim propterea Caro penitus destruitur: Sic dum Caro victrix manet in aliqua tentatione, non illico Spiritum ejusque dona extinguit vel excutit. Possunt ergo Fides & Charitas manere in fidelibus etiam peccantibus; Sed quoad actum primum, non secundum; Quoad semen & radicem, non quoad fructum; Quoad habitum, non quoad operationes & exercitium. Nec propterea, quod Author falsò pertendit, dici debet fidelis adulterium vel homicidium patrans castus adulter, vel mitis homicida; quia gemini isti effectus geminum supponunt à quo oriuntur principium, Spiritum à quo opera fidei & charitatis manant; Et Carnem à qua peccata; Unde si adulterium vel homicidium patrat, non hoc operatur, quà Spiritualis, sed quà Carnalis: Hoc tantùm bene poterit inde colligi, donum castitatis & mansuetudinis, quod per regenerationem obtinuit fidelis, non ita perfectum esse, ut excludat penitus vitia opposita, atque adeò, eo non obstante, manere semper in eo cum Carne fomitem concupiscentiæ, qui sese non rarò variis in actibus exerit, tum quoad θυμικὸν, tum quoad ἐπιθυμητικὸν; licèt nec penitus habitus & dona Spiritûs extinguat, nec finaliter illa excutiat, quia tandem fidelis, per Spiritum facta corporis paulatim mortificando, & de his & de aliis peccatis id genus plenam victoriam reportat & ὑπερνικᾷ Roman. 8. 37. Plura possent addi ad veritatis istius confirmationem; Sed hæc hactenus sufficere possunt ad demonstrandum quod intendimus,

DISPUT. IV.

mus, In Doctrina nostra nihil esse quod Operum necessitatem, & studium Pietatis tollat vel relaxet; Nihil esse contrà, quod illud efficacissimè non commendet.

FINIS.

DISPUT. V.

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
TRIBVS TESTIBVS CÆLESTIBVS.
Ex 1. JOAN. 5. 7.

Respondente BENEDICTO PICTETO *Genevensi.*

I. UM *hæc sit fides Catholica*, teste Athanasio, *ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in Unitate veneremur*, & augustum hoc Mysterium rationi inaccessum, & multorum hæreticorum veterum & recentiorum blasphemiis impetitum, præcipuum Religionis Christianæ constituat fundamentum; In id potissimùm mens pia debet incumbere, ut de Veritate ejus in Verbo proposita magis ac magis persuadeatur; & si τὸ πῶς non potest assequi, quod Creaturis negatum est, τὸ ὅτι tamen firmiter & inconcussè teneat.

II. Cùm verò ex omnibus, quæ hoc docent mysterium Scripturæ Oraculis, nullum luculentius sit & illustrius celebri Joannis loco, ubi tres Testes Cælestes testantes inducit, quem propterea Orthodoxi semper tanquam palmarium hæreticis opposuerunt, & in cujus detorsione etiam Adversarii omnem suam industriam & ingenii acumen collocârunt, ut ejus vim quacunque tandem ratione eluderent: Non ingratam & inutilem veritatis Studiosis nos facturos rem sumus arbitrati, si paulò accuratiùs hac Academicâ velitatione in ejus sensum inquiramus, & veritatem Sacrosancti istius Mysterii adversùs impias impurorum hæreticorum strophas vindicemus.

III. Verba Joannis sunt 1ª Ep. Cap. 5. ✝. 7. τρεῖς γάρ εἰσιν

οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ Πατὴρ, ὁ Λόγος, καὶ τὸ Πνεῦμα ἅγιον, καὶ οἱ τρεῖς ἕν εἰσι, *Tres enim ſunt qui teſtantur in Cælo, Pater, Sermo, & Spiritus S. Et hi tres unum ſunt.* Scopus Apoſtoli eſt confirmare fidem Evangelii *de Divinitate Chriſti, & Officio ejus Mediatorio.* Cujus à principio Capitis ſalutares fructus & effectus notaverat, quales ſunt 1. *Spiritualis regeneratio & Dei ac proximi dilectio* ℣.1. *Omnis qui credit quòd Ieſus eſt Chriſtus, ex Deo genitus eſt, & omnis qui diligit eum qui genuit, diligit etiam eum qui genitus eſt ab eo.* 2. *Mandatorum divinorum obſervatio* ℣.2.3. 3. *Victoria de mundo* ℣. 4. 5. *Quoniam quicquid natum eſt ex Deo vincit mundum, & hæc eſt victoria quæ vicit mundum, nempe fides noſtra. Quis eſt qui vincit mundum, niſi qui credit Ieſum eſſe Dei Filium?* Quia verò plurimùm intererat ejus certitudinem in animis noſtris confirmare, oſtendit fidem iſtam fulcrum habere immotum in multiplici teſtimonio, quod Deus illi perhiberi voluit, tum in Cælo, tum in Terra, quod invictè perſuadere nos debet, Chriſtum Dominum eſſe verum & æternum Dei Filium à Patre genitum, Redemptorem noſtrum. Hoc autem Teſtimonium ita tractat, ut primò in genere de eo agat ℣.6. quum ait *Spiritum teſtari, quòd Spiritus eſt veritas,* id. Spiritum in cordibus noſtris obſignare, quòd *Spiritus* id. doctrina Evangelii de Chriſto ejúſque beneficiis, quæ nomine *Spiritûs* venit 2. *Cor.* 3. 6. ſit veriſſima. Deinde in ſpecie & diſtinctè de utriſque loquatur, & primò de cæleſtibus ℣. 7. poſtea de terreſtribus ℣. 8. atque ita fidem noſtram tutiſſimè in Chriſto ſolo quieſcere doceat, cui non duo tantùm, ut in Lege requirebatur ad rei alicui fidem faciendam, ſed longè plures omni exceptione majores, Tres putà in cælo, & Tres in terra teſtimonium reddunt.

IV. Quia verò Adverſarii, ut faciliùs ſe ab Argumento, quod hinc nectimus ad probationem Trinitatis, expediant, ſolent objicere, locum eſſe ſuppoſititium & adulterinum, qui à Noſtris ſit inſertus, nequaquam verò à Joanne perſcriptus; Unde *Socinus* Commen. in h. l. expreſsè innuit verba iſta *adulterina eſſe & ab hominibus, qui ſuum dogma de Trino & Uno Deo quacunque ratione defendere ac propagare voluerunt, in hunc locum infarta*: Cui ſuccinunt *Eniedinus* in explicatione locorum, *Smalzius* contra Schopperum de Trini. *Volkel. &* alii. Canonica Oraculi iſtius authoritas eſt primò aſſerenda; Eò vel magis quòd nonnulli etiam ex Pontificiis ut *Cajetanus, Eraſmus*, & alii de loco iſto ut dubio & ſuſpecto loquantur, idque quia in variis Græcis Codicibus non invenitur, & in quamplurimis Latinis deſideratur; Nec habetur in Textu Syriaco, Arabico, Æthiopico, illiúſque Patres varii, Auguſtinus, Hilarius, Chryſoſtomus, Cyrillus, Nazianzenus, quum maximè illis adversùs Arianos uſui eſſe poterat, non meminerunt. Verùm multa ſunt, quæ loci iſtius αὐθεντίαν evincunt.

Disput. V.

V. Primò *fides probatissimorum & antiquissimorum Exemplarium*, quæ hîc pro nobis apertè militant. *Hieronymus*, qui ex testimonio Augustini fuit Vir doctissimus, & trium linguarum peritissimus, qui & omnia ferè ante illum Scripta Ecclesiastica legit, in prologo in Epist. Cano. ad Eustochium, refert, Codices omnes græcos suo tempore versum hunc habuisse, & *hunc de Unitate Trinitatis locum ab infidelibus Latinis Interpretibus omissum queritur*. Erasmus fatetur extare in Codice Britannico vetustissimo, qui tantæ fuit apud ipsum authoritatis, ut versiculum istum in prioribus Editionibus omissum, in posterioribus accuratissimâ curâ, ut ipse scribit recognitis, restitueret. Laudatissimæ Editiones Complutensis, Regia Antuerpiensis, Ariæ Montani, Rob. Stephani, Eliæ Hutteri, Valtoni, quæ probatissimis & vetustissimis Codicibus usæ sunt, retinent. Unde si in quibusdam desideratur, hoc fraudi & dolo malo Arianorum adscribendum est, qui textum hunc eraserunt, quia punctim transfigebat eorum hæresim, ut Hieronymus testatur. Secundò *Textûs ipsius connexio*, nam nisi admittatur hic versus, nullus erit sensus verborum sequentium; Et *tres sunt qui testificantur in terra*, quæ manifestè supponunt, Tres alios Testes præcessisse, qui non erant ex Terra, quod confirmatur ex ℣. 9. ubi divini & humani testimonii fit mentio. *Si testimonium hominum accipimus, Testimonium Dei majus est*; Annon verò hæc collatio supponit Dei testimonium æquè ac hominum? Tertiò *Patres* versum hunc retinent & laudant, *Cyprianus* lib. de Unit. Eccles. *dicit, Dominus, Ego & Pater unum sumus, & iterum de Patre & Filio & Spiritu S. scriptum est, Et hi tres unum sunt*. Athana. Disputatione contra Arium in Synodo Nicæna privatim habita, & lib. 1. ad Theophil. *Idacius* adversùs Varimandum, *Fulgentius* in responsione ad objecta Arianorum *&c.* Quartò *fidei analogia* & locorum *parallelorum* collatio, quæ confirmant quod hîc dicitur, tum de testimonio, tum de unitate trium istorum Testium Joan. 5. 36. 37. & 8. 17. 18. & 10. 36. 37. & 15. 26. 27. & 16. 13. 14. 15. Quintò, cùm hic versus vel ab Arianis sublatus fuerit, vel ab Orthodoxis additus, prius illud multò probabilius est, sive enim *casui* hoc est adscribendum, proclivius fuit in describendo aliquid omittere, quàm integram pericopen textui inserere, sive *dolo*, credibile est, hujus reos fuisse Arianos potiùs quàm Orthodoxos, tum quia sæpius hac in parte patefacta est fraus hæreticorum, & Arianorum inprimis, qui alia Scripturæ loca mutilârunt, ut notat Ambrosius de fide 5. 7. & de Spiritu Sancto 3.11. Tum quia è re ipsorum magis erat locum hunc eradere, quàm Orthodoxis illum addere, quia si genuinus fuit, ex eo illorum hæresis prorsus evertebatur; Si verò supposititi us, non inde periclitabatur doctrina Orthodoxorum circa Trinitatem, quæ ex aliis Scripturæ locis luculenter probatur. Unde omnino verisimile est hoc

hoc ab Arianis factum;ut Socrates observat histo. Eccles. lib.7.c.32. & Tripar. 12. veteres Interpretes significâsse, quosdam fuisse, qui Epistolam hanc primam Joan. depravârunt, quò in Christo hominem à Deo separarent. Nec hoc difficile fuit Arianis, dum Imperatores erant Ariani, & Episcopi, pulsis Orthodoxis, totum penè orbem occupabant.

VI. Hic verò nec *Codicum varietas* opponi debet, quia longè plures & probatiores retinent, quàm omittunt: Nec *Versionum* Syriacæ, Arabicæ, Æthiopicæ *authoritas*, quia fontibus æquiparari non debent, & satis constat eas esse recentiores. Nec *prætermissa Veterum citatio*, quia hoc potest tantùm innuere, in Codicibus Græcis & Latinis, quibus usi sunt locum defuisse; sed nullâ veritatis specie potest colligi esse ὑποβολιμαῖον, cùm vel Librariorum negligentiâ omitti, vel Arianorum malitiâ eradi potuerit. Nec *Contextûs ipsius series*, qui Testium quidem terrestrium, aquæ, sanguinis, & Spiritûs, de quibus loquutus fuerat ✝. 6. descriptionem postulabat, non verò cælestium qui huc non pertinebant; Nam ex copula quæ ✝. 8. additur, χἀιν ad Testes cælestes jam probavimus. Et cùm ageretur de confirmatione primarii fundamenti Religionis Christianæ, imò totius Evangelii, non potuit nec debuit omitti summum illud & irrefragabile Testimonium, quod singulæ Trinitatis Personæ ad fidei nostræ fulcimentum protulerunt.

VII. Assertâ verò loci istius Authoritate Canonicâ, Verborum sensus jam venit enucleandus, ubi tria expendenda sunt, *Testium* istorum *Natura*, *Operatio*, & *Unitas*. *Natura* quinam sint ostendet, *Pater* scilicet *Sermo* & *Spiritus S.* *Operatio* quid faciant docebit, nimir. quòd *testentur* in cælo, & *Unitas* consensum & ὁμουσίαν probabit, quòd *sint unum*. Quoad prius, ut in Testimonio non tantùm *quid* dicatur, sed etiam vel maximè *quis* dicat attendi solet & debet. Ita Joannes designat eos nomine *Patris, Sermonis*, & *Spiritûs Sancti*, quibus Tres Personas Sacrosanctæ Trinitatis intelligendas esse omnes Orthodoxi unanimi consensu fatentur, quæ subsistendi quidem modis distinctæ, sed essentiæ ratione unus sint & æternus verus Deus. *Pater*, qui primam personam notat, non sumitur οὐσιωδῶς relatè ad Creaturas, quo sensu ad totam Trinitatem pertinet, & sæpe usurpatur in Scriptura, quando Deus dicitur Pater omnium Creaturarum tum rationalium tum irrationalium Job. 38. 28. Mal. 2. 10. Sed ὑποστατικῶς pro prima Trinitatis Persona, quæ ex se Filium suum ab æterno ineffabili ratione genuit sibi coæternum & coëssentialem; De quâ, quia nulla lis nobis movetur ab Adversariis, plura non addimus, ut de secunda Persona, quæ hîc per Λόγον describitur, & de quâ controvertitur inter nos & ipsos, dicamus.

VIII. Vox Λόγυ peculiari ratione à Joanne videtur selecta ad, designan-

Disput. V.

Quare, Filius dicitur λόγος

Joan. 1. 1. 1. Joan. 1. 1. Apoc. 19. 13.

designandum Filium Dei; unde sæpius eam usurpat potissimùm in ipso Evangelii initio c. 1. 1. 2. ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος. *In principio erat Sermo* &c. Et v. 14. Et *Sermo caro factus est.* Sic c. 1. ℣. 1. Epist. 1. *Quod erat à principio, quod audivimus, quod vidimus* περὶ τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς *de Verbo vitæ.* Et Apoc. 19. 13. dicit nomen Filii Dei, qui ipsi apparuerat esse, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. *Sermo Dei.* Nec apud Joannem solùm vox ista occurrit, sed & apud alios quamvis rariùs, eò enim

Luc. 1. 2.

omnino respicit Lucas cap. 1. 2. *quemadmodum tradiderunt nobis, qui à principio spectatores & Ministri facti sunt* τοῦ λόγου. Paulus non

Act. 20. 32.

obscurè eò alludere videtur Act. 20. 32. quum commendat Pastores Ephesinos *Deo* & *Sermoni gratiæ ipsius*, quod de Evangelio minùs

Heb. 4. 12

commodè diceretur; At de Dei Filio commodissimè; Et Hebr. 4. 12. ubi *vivum* esse *Sermonem Dei* docet, & *penetrantiorem quovis gladio ancipiti*, &c. quamvis enim hoc vulgò nec malè de Verbo Dei externo intelligi possit; tamen quæ adduntur ℣. 13. *nullam Creaturam esse, quæ conspicua non sit coram eo*, ostendunt in Christo demum perfectè impleri, ad cujus descriptionem postea ℣. seq. descendit. Nec in Novo Testamento demum hæc appellatio locum habuit; sed jam sub V. T. obtinuit, à quo Apostoli potuerunt illam haurire, hinc

Psal. 33. 6.

Psal. 33. 6. *Verbo Iehova Cæli* dicuntur *facti*, non tantùm externo & προφορικῷ mandato, sed Verbo essentiali & personali, quô omnia

Hag. 2. 5.

condita esse Joannes testatur; & Hag. 2. 5. *Ego sum vobiscum, inquit Iehova, Verbum, quod pepigi vobiscum, & Spiritus meus stat in medio vestri, ne timeatis*; ubi tres Personæ notantur: Prima, quæ nomine Jehovæ designatur, Secunda, quæ per Verbum, per quod Deus fœdus cum populo pepigit, & alibi Angelus fœderis vocatur, Et Tertia per Spiritum, qui in ipsis habitabat. Atque hinc factum, ut Chaldæus Paraphrastes multis in locis, quæ de Messia loquuntur, pro Jehovæ nomine מימר id. λόγον substituerit, ut observat *Galatinus* lib. 3. c. 4. & 5. Ut valdè verisimile sit Joannem eò respexisse, & voluisse Filium Dei designare ab ipso initio Evangelii nomine Λόγου, respondente usitatæ illi voci Chaldaïcæ מימר, quà Deus designabatur, ut jam eo ipso demonstraret contra Ebionem & Cerinthum verum esse & æternum cum Patre Deum.

IX. Si jam de ratione nominis istius quæratur, variæ sunt Doctorum sententiæ, quas persequi nostri non est instituti; convenientissima videatur ea, quæ petitur ex usu vocis λόγου; λόγος enim propriè *sermo* est seu oratio, quæ ore profertur, & vocari solet sermo προφορικὸς, & per metaphoram ad animum refertur, & modò *cogitationem* notat, quæ est tacita quasi mentis oratio, & dicitur λόγος ἐνδιάθετος; modò ipsam *rationem* seu cogitandi facultatem, quo sensu Aristoteles distinguit inter τὸν ἔξω & τὸν ἔσω λόγον. Ut verò in Deo Verbum duplex possumus distinguere, Aliud οὐσιώδη, seu *essentiale*, aliud ἐπουσιώδη, seu *accidentale*, quod concipitur ad modum qualitatis

tis in Deo: De utroque significatio gemina τῦ λόγυ potest commodè usurpari. Nam si de verbo accidentali loquimur, aliud est *internum mentis*, quod nihil aliud est quàm ipsius *Decretum*, quod sæpe per λόγον exprimitur; aliud *externum oris*, quod est ipsius decreti seu voluntatis Divinæ declaratio in Verbo proposita. Sic *Verbum essentiale*, Filius Dei duplici de causa potest dici Λόγος, 1. ratione *Personæ* & modi subsistendi, quia est Sapientia Patris æterna, 2. ratione *Officii*, quia est Internuncius Patris, voluntatem ejus nobis declarans, quod utrumque Joannes innuit. Prius, quando dicit Λόγον fuisse apud Deum, & fuisse Deum ℣. 1. Posterius, quum addit eum Deum nobis revelâsse ℣. 18. Dico *Ratione Personæ*, Λόγος internus & mentalis est, qui genitus est ab æterno à Patre, & illi est simillimus, ut ratio à mente emanat, & illam refert, quod *Nazianz.* Orat. 2. de Filio, quæ est 4. de Theol. observat. *Videtur mihi λόγος dici, quia se ita habet ad Patrem λόγος, ut sermo ad mentem, non modò propter generationem passionis expertem, sed etiam propter conjunctionem & vim enuntiandi, quia est imago & character Patris qui genuit, qui totum in se ipso Patrem exhibet, ut sermo mentis cogitationem totam repræsentat* &c. Atq; ita Filius κατὰ τὸ ἔσω dicetur λόγος 1. *ratione principii*, propter Filii à Patre generationem, ut sermo à mente gignitur. 2. *ratione modi* propter æternam sine passione & alteratione à Patre emanationem, ut sermo à mente naturà emanat. 3. *ratione repræsentationis*, quia perfectissimè exhibet nobis Patrem, ut sermo mentem. 4. *ratione conjunctionis*, quia ut mens non est sine verbo; Ita nec Pater sine Filio; Quamvis fatendum sit hæc longissimè subsidere infra tanti mysterij Majestatem.

X. Secundò dicitur Λόγος κατὰ τὸ ἔξω, *ratione Officii & proprietatis personalis* in operando. Quia ut Pater operatur per modum Consilii & Decreti interni, Spiritus S. per modum Virtutis exequentis. Ita Filius per modum Sapientiæ & Verbi declarantis, tum in ordine naturæ per Providentiam generalem, tum præcipuè in ordine gratiæ ratione Officii Mediatorii, in quo quemadmodum sermo mentem & cogitationem internam repræsentat; Ita Christus est Interpres voluntatis Patris, qui nobis Patrem declarat Jo. 1. 18. & per quem Pater nos alloquitur Heb. 1. 1. Atque ea de causa non ita propriè Λόγος redderetur per Rationem seu cogitationem simpliciter; Vel per Orationem tantùm, quia in istis vocibus una tantùm σχέσις exprimitur, sed longè commodiùs *per Verbum* seu per *Sermonem*, (Nam verbum & sermonem hîc non differre censemus, quicquid Bellarm. & alii sentiant) quia uterque respectus includitur, nam *Verbum internum & mentale* refertur ad Personam, *Verbum* verò *externum* & *orale* ad Officium. Joa. 1. 18.

XI. Quamvis verò duæ istæ σχέσεις in Λόγυ nomenclatione concurrant, fatendum tamen secundariam tantùm & minùs præ-

Disput. V.

cipuam esse eam, quæ petitur à *Munere Christi*, primariam verò desumi ab ipsa Λόγυ personalitate & generatione. Quod observandum contra Socinum ejusque asseclas impios, qui volunt Λόγον dici tantùm ratione *muneris Prophetici*, quia Christus homo is fuit, per *quem primùm Deus perfectissimam voluntatem suam nobis declaravit*, ut habet *Volkelius* lib. 3. cap. 3. & lib. 5. cap. 10. Nam si Christus ideo tantùm diceretur Λόγος, quia fuit voluntatis divinæ apud homines Interpres, posset idem nomen etiam Mosi & aliis Prophetis suo modo tribui, quorum operâ Deus usus est ad voluntatem suam hominibus revelandam, quod tamen nusquam fieri videmus: Imò nomen hoc velut proprium & incommunicabile cæteris semper ipsi tribuitur. Deinde cùm juxta Socinum munere hoc Prophetico Christus non cœperit defungi nisi post nativitatem suam, imò & post baptismum; Nomen hoc illi tantùm tribuendum esset ab eo tempore; Cùm tamen Joannes jam ab ipso mundi principio Λόγον fuisse declaret Joan. 1. 1. *In principio erat Sermo.* Nam quod hæreticus hoc ad Principium Evangelii, & novam Creationem referre vult, pluribus rationibus gravissimis refelli potest, 1. Quia vox *principii* absolutè posita in Scriptura sine ulla limitatione, quoties de tempore agitur, initium temporis seu mundi notat, nisi sit aliquid quod indicet eam κατά τι intelligendam esse, quod hîc non occurrit. 2. Creatio illa hîc intelligitur, per quam omnia sine exceptione facta sunt, & ipse mundus, qui Christum non cognovit ✝. 3. & 10. quod de prima tantùm, non de secunda Creatione dici potest. 3. Manifestum est Joannem hîc alludere ad historiam Creationis à Mose relatam Gen. 1. Itaque Sermo de quo loquitur, non alius est, quàm ille ipse per quem Deus dicitur omnia condidisse; Aliàs si alium aliquem sermonem designare voluisset, Cur Sermonis voce uti voluit, & nihil addidit ad tollendam æquivocationem, quæ in errorem manifestum potuit inducere Lectorem, ut crederet Hominem Iesum, qui dicitur Sermo, jam fuisse in principio mundi, & omnia condidisse? 4. Quoties Scriptura de nova Creatione agit, toties aliquam restrictionem adhibet, ex qua facilè colligitur, ut 2. Cor. 5. 17. *nova Creatura* dicitur, & Eph. 2. 10. *creari* dicimur *in Christo*; At hîc nihil tale. 5. Si Joanni propositum fuisset agere de Christo Homine, debuisset statim ab initio referre ejus nativitatem, de qua agit tantùm ✝. 14. quum ait *Sermonem hunc Carnem factum esse*: Sed clarum est scopum Joannis fuisse describere Personam Christi, partim ab eo quod per Incarnationem factus est; Unde quod ad prius usurpat Verbum substantivum ἦν *Erat*, quod existentiam præcedentem notat: At quoad posterius utitur verbo ἐγένετο. Quare verò Joannes quum de Sermone loquitur, verbum ἦν octies usurpavit, ἐγένετο nunquam; At quum de Incarnatione loquitur,

Joan. 1. 1.

quitur, non dicit ἦν, sed ἐγένετο? Nimirum quia Caro est res facta, Sermo non item; Sermo est Deus, Lux, Vita; &c. naturâ suâ & semper: At Caro factus est tantùm in plenitudine temporum. Ex quibus ne plura jam addamus, quæ nos ab instituto longiùs abducerent, patet Christum Sermonem dici, non ratione muneris tantùm Prophetici, quod vellet Socinus; sed etiam & quidem præcipuè ratione Personæ & generationis æternæ.

XII. Tertius Testis est *Spiritus S.* Tertia nimirum Sacrosanctæ Trinitatis Persona, Cui nomen *Spiritus* tribuitur non οὐσιωδῶς & absolutè, quomodo Deus dicitur Spiritus Io. 4. quia est essentia spiritualis & incorporea; sed ὑποστατικῶς & relatè ad Patrem & Filium, ratione *modi subsistendi*, quia à Patre & Filio per spirationem procedit; qui peculiari ratione, partim expressâ, *Spiritus Dei* Gen. 1. 1. 2. & *Spiritus Sanctus Dei* Ps. 51. 12. Eph. 4. 20. partim suppressâ, *Spiritus* Iohan. 3. 5. 6. & *Spiritus Sanctus* dicitur Matth. 1. 18. *Sanctus* non modò *in se* formaliter sanctissimus, sed & efficienter in nobis, quia omnis Sanctitatis est author, cui singulariter & per appropriationem opus *Sanctificationis* tribuitur in Oeconomia salutis, ut Patri Electio, & Filio Redemptio vindicatur. Fateor aliquando Spiritum pro donis ejus sumi; sed quia hîc in eodem ordine cum Patre & Verbo locatur, non accidentaliter & qualitativè, sed *personaliter* debet intelligi. *3. Testis Spiritus Sanctus.*

XIII. Ut verò Tres istæ Personæ triplicem obtinent in negotio salutis operationis modum; Ita peculiari ratione Triplex Testimonium illis assignatur τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐν οὐρανῷ, *Tres sunt qui testantur in Cælo, Pater, Sermo, & Spiritus Sanctus.* Deus qui se nunquam ἀμάρτυρον reliquit in natura Act. 14.17. multò minùs in gratia ἀμάρτυρος esse voluit. Et licèt Verbum ejus per se αὐτόπιστον nullâ egeat in se confirmatione, ut tamen infirmitati nostræ & fragilitati se accommodaret, illi voluit fidem indubitatam facere Testimonio multiplici; ut si ex Lege in ore duorum vel trium Testium omne verbum confirmatur; De veritate Evangelii, cui tot Testes divini omni exceptione majores fidem faciunt, nullus dubitandi locus superesse possit aut debeat. Dicuntur *testari in Cælo*, tum ut innuatur, eos non terrenos, sed cælestes esse, tum ut indicetur cælitus hoc testimonium ab ipsis perhiberi. Testimonium autem illud cæleste potest spectari, vel conjunctim, vel seorsim. Aliquando Pater, Sermo, & Spiritus S. simul testantur; Ut in Christi Baptismo, ubi Pater de cælo loquitur, Filius è Iordane ascendit baptizatus, & Spiritus S. de cælo descendit, & super Filium quiescit, Pater auditur in voce, Filius manifestatur in homine, Spiritus S. cognoscitur in columba, quod testimonium tanti fecit *Augustinus*, ut negantes Trinita- *Act. 14.17.*

Disput. V. tem, ad Christi baptismum soleret ablegare, *Abi Ariane, ad Iordanem, & videbis Trinitatem*, Ita in Transfiguratione Tres isti Testes Christo testimonium perhibent, *Pater* voce cælitus editâ, *hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, hunc audite*, quam vocem cælitus emissam fuisse à magnifica gloria testatur Petrus cap. 1. 2dæ ✝. 17. *Filius* per transfigurationem, in quâ divinam Majestatem exhibuit, cujus ἐπόπται fuerunt Apostoli ibid. ✝. 16. Et *Spiritus S.* loquens in Mose & Eliâ de ejus morte. Eò etiam pertinet baptisma fidelium à Christo institutum, in quo Pater, Filius,& Spiritus S. in quorum nomine baptizamur, eandem veritatem confirmant; Ideo enim Sacramentum hoc in Nomine S. Trinitatis administratur, ut mysteria Evangelica, & gratia salutaris in Christo nobis obsignentur.

XIV. Veritas autem Triplicis istius Testimonii pendet ex Triplicis operationis ad Redemptionem nostram necessitate, quæ tribus S. S. Trinitatis Personis competere distinctè debuit. Nam ut salus primò debuit destinari, Secundò destinata acquiri, Tertiò acquisita applicari. Ita *Destinatio ejus*, ut primus actus Redemptionis, *Patri*, qui prima est Persona, tribuitur, *Acquisitio*, qui secundus fuit, pertinuit ad *Christum* Mediatorem, qui secunda, Et *Applicatio*, qui postremus est, ad tertiam Personam, *Spiritum* scili. sanctificantem. Pater *de nobis* statuendo, Filius *pro nobis* satisfaciendo, Et Spiritus *in nobis* operando. Hinc triplici illâ operatione testantur tres illi Testes, Pater *missione Filii* in Mundum pro nobis, Filius *incarnatione* suâ & passione moriendo pro nobis, & Spiritus S. *vocatione efficaci* & *regeneratione* operando in nobis, Pater mittendo Filium testatur se illum dedisse in Redemptorem nostrum, qui peccata nostra deleret & nos sibi reconciliaret. Filius carnem nostram assumendo, testatur se esse Vadem & Caput nostrum, qui factus est nobis similis, ut esset גאל noster, & pacem per sanguinem faceret. Et Spiritus S. gratiam Patris & meritum Filii nobis applicando, testatur de utriusque veritate & certitudine, ut dubitare non possimus, quin salus à tribus istis divinis Personis nobis dispensata, consummatissima sit & absoluta omnibus numeris. Hîc porrò trium istorum divinorum Testium concursus eò pertinet, ut sibi invicem respondeant, tum in testando, tum in operando, nec latior sit peripheria operationis unius præ alio in salutis negotio; sed idem objectum sibi proponant, & eundem scopum respiciant, ut nemini destinetur à Patre salus, cui non acquiratur à Filio, neminíque acquiratur à Filio, cui non applicetur à Spiritu S. & vicissim quoscunque sanctificat Spiritus, ji & à Christo sint redempti, & à Patre electi.

Quid & Quomodo Pater testetur.

XV. Verùm ut distinctè de triplici isto Testimonio dicamus, Primò videndum *quid* Testentur. Secundò *quomodo?* Et ad Testimonii substantiam quod attinet, Joannes satis apertè eam designavit

vit in versibus præcedentibus 5. & 6. & clariùs adhuc describet in sequentibus ℣. 10. & 11. quum illud refert, partim ad Mysterium *Divinitatis* Christi, ut credamus illum esse Filium Dei verum, & æternum cum Patre Deum, ℣. 5. *Quis vincit mundum, nisi qui credit Iesum esse Filium Dei?* partim ad Mysterium *Redemptionis*, ut persuasum habeamus illum esse verum Messiam prædictum in V. T. qui debuit servare populum suum à peccatis suis; Utrumque enim ab hæreticis, quos hîc oppugnat Joannes, negabatur. Ideo dicit ℣. 6. Hunc *esse qui venit per aquam & sanguinem*, nim. ad plenam purgationem peccatorum faciendam, *per sanguinem* ad reatus ablationem, *per aquam* ad maculæ ablutionem, per meritum sanguinis ad justificationem, & per efficaciam Spiritûs ad sanctificationem. Nec aliò respicit quod addit ℣. 11. *Hoc esse testimonium Dei, quòd Deus dederit nobis vitam, & quòd hæc vita sit in Filio ejus.* Nimirum ut doceat Dei charitatem erga nos in eo patefactam esse, quòd nobis, electis scil. & fidelibus, nec enim aliis vitam largitur, vitam dare voluerit, & non alibi quàm in Christo vitam istam locaverit, ut sic reipsa agnoscatur unicus & perfectus Ecclesiæ Redemptor, extra quem nulla vel sperari, vel haberi potest salus. Hæc est summa Evangelii, quæ nobis credenda proponitur, & cui, ad plenè firmandam fidem nostram, ne ulla dubitandi causa supersit, tam irrefragabile testimonium perhiberi voluit & in cælo & in terra. Quomodo autem Testimonium istud Christo à Testibus istis cælestibus sit redditum, si quæritur, Non difficile est respondere, factum id bifariam, & *verbo* & *opere*. Et ad Patrem quidem quod spectat, non semel inducitur testans de Christo Jo. 5. 37. *Qui misit me Pater, ipse de me testimonium perhibuit*, & Jo. 8. 10. *Testimonium perhibet de me qui misit me Pater*, quod fecit, Tum *Verbo*, partim immediatè, voce cælitus auditâ non semel Matth. 3. 17. & 17. 5. Joa. 12. 28. partim *mediatè* per Oracula Prophetarum, & V. T. scripta quæ de Christo testabantur Jo. 5. 46. Act. 10. 43. & per Joan. Baptistæ testimonium, Jo. 1. 6. 7. *Fuit homo missus à Deo, cui nomen Iohannes; Hic venit ut testimonium perhiberet de lumine* &c. Tum *Opere* per opera illa varia, quæ in gratiam Christi fecit; imò quæ per Christum ipsum & in Christo præstitit Joa. 14. 10. *Pater in me manens ipse facit opera*; Cur enim virtutem suam & gloriam Christo dedisset ad patranda tot tantáque miracula, nisi ut divinitatem vocationis ejus confirmaret, & quodam veluti sigillo apposito obsignaret Joa. 6. 30. Sed magnum & admirabile opus Patris, quo de Christo & ejus Evangelio testatus est, fuit procul dubio Missio ejus in mundum, quæ nobis luculenter summam ejus erga nos Charitatem, & divinam salutis dispensationem exhibuit.

XVI. Secundus *Testis* Λόγος est, qui non semel hoc nomine designatur in V. T. Isa. 55. 4. *En Testem nationum constituo eum*, & in

[Margin: DISPUT. V. — Joa. 5. 37. & 8. 18. — Jo. 14. 10. — Quomodo Λόγος testetur. Isa. 55. 4.]

Disput. V.

Apoc. 3. 14.
Jo. 18. 37.

in Novo tum hîc, tum Jo. 3. 11. & Apo. 3. 14. *Testis fidelis & verax, qui in id genitus est & venit in mundum, ut Testimonium redderet veritati*, ut profitetur coram Pilato Jo. 18. 37. Testatus est autem Christus λόγῳ καὶ ἔργῳ, dictis & factis; Et *dictis* primò, quando Evangelium suum ex sinu æterni Patris nobis attulit, & voluntatis ejus fuit Interpres, per quem Pater nos est alloquutus Jo. 1. 18. Heb. 1. 1. Hinc ipse testatur, se quod vidit & audivit testari Jo. 3. 11. 31. & Pater ipsum audiendum esse cælitus denunciat Matth. 17. 5. *Hunc audite.* Testatus est secundò *verbo*, quum toties se Dei Filium, Christum Domini, à Patre missum & Sanctificatum ad opus Redemptionis significat, Lucem mundi, Panem vitæ, Messiam, qui expectabatur, viam, veritatem & vitam, &c. Jo. 3. & 4. & 5. & 8. & 10. 30. 35. 36. & 14. 3. 4. Neque hîc opponendum, Testimonium hoc Christi esse de se ipso, atque adeò non admittendum, ut ipse fatetur Jo. 5. 31. *Si testor de me ipso, Testimonium meum verum non est*; hoc enim non absolutè & simpliciter, sed κατά τι tantùm intelligendum esse, docet locus alter Jo. 8. 44. *Etsi testor de meipso, testimonium meum verum est*, cum quo apertè pugnaret, si præcisè & ad literam urgeretur. Itaque ad hominem argumentatur Christus, & per concessionem, juxta mentem eorum cum quibus agebat, qui eum ψιλὸν ἄνθρωπον existimabant, Si testor, inquit, de me ipso, eo quo creditis modo, quasi homo merus, proprio arbitrio, & sine mandato Patris; fateor testimonium meum non fore verum. Sed Jo. 8. loquitur ex rei veritate, dicítque testimonium suum fide dignum esse, quia ipse verax sit, nec à se ipso venerit, sed à Patre qui secum testetur. Hoc verò Christi Testimonium de se ipso tantæ fuit evidentiæ & certitudinis, ut nullâ sophisticâ eludi potuerit. Nam si Christus non fuisset verus Dei Filius, qualem se profitebatur, omnium qui vixerunt, absit blasphemia, Impostor maximus, & Deo contumeliosissimus fuisset, qui toties ea de Deo, de se, de nobis quæ falsissima sunt assereret. At in confesso est, fatentibus ipsis Judæis, Ethnicis, Mahumetanis, summam vitæ puritatem conjunctam cum constanti animi integritate in eo refulsisse, quæ arcent omnem ejusmodi suspicionem. Si Christi testimonium non fuisset verum & αὐτόπιστον, An credibile est Deum, qui gloriæ suæ vindex est acerrimus, tam impudenti mendacio calculum suum appositurum fuisse, & virtutem suam & authoritatem gloriæ suæ raptori & usurpatori commodaturum fuisse? Annon potiùs vel per Prophetas olim prædixisset, vel Prophetis excitatis coarguisset, vel in tantum scelus gravissimo aliquo supplicio animadvertisset; ut olim Angelum de affectata Dei æqualitate tam graviter punivit? Cùm contrà pateat seculorum decursu doctrinam ejus crevisse, & totum terrarum orbem replevisse, ut è fonte prosiliens aqua rivis confluentibus, quæ ad talos pertingebat, ad genua, pectus, & caput ipsum attollitur. Si Iesus non fuisset à Deo, quomodo

Jo. 1. 18.
Heb. 1. 1.

Jo. 5. 31.

Jo. 8. 44.

modo nomen ejus & dignitas emergere potuisset inter tot Reges & Principes, qui perdere ipsum enitebantur? Quomodo suffocata non fuisset & extincta ejus doctrina ingenti persecutionum æstu? At fides ut aurum igne excoquitur, & non consumitur, in gravissimarum tentationum fornace constituta permansit, & evasit victrix & triumphatrix; Toties cribrata & excocta, tot experimentis probata,

Ceu duris Ilex tonsa bipennibus,
Ab ipso duxit opes animúmque ferro.

Quæ omnia luculenter evincunt, Testimonium Christi, quod per Verbum suum nobis reddidit, indubitatum esse & divinum. Huic porrò Orali testimonio, addi possunt variæ Christi apparitiones, quibus se videndum & audiendum præbuit ad confirmationem Evangelii sui, ut quum visus est Stephano Protomartyri Act. 7. Paulo quum eum convertit Act. 9. 1. Cor. 15. & Joanni Theologo sæpius in Insula Pathmos Apoc. 1. 2.

XVII. Sed Christus non tantùm verbo, sed *opere* potissimùm testatus est, *Opera quæ facio testantur de me, quòd Pater me miserit* Joan. 5. 36. *Si non vultis credere mihi, credite operibus* Joan. 8. 37. 38. *Credite quòd Ego sum in Patre & Pater in me, sin minùs credite operibus* Joan. 14. 11. Ut enim sanguis Abelis clamat Heb. 12. 24. & opera Dei gloriam Creatoris enarrant Psal. 19. 1. Ita opera divina Christi luculentum illi perhibent testimonium, Imò disertiora sunt quavis concione. Hinc factum ut Christus hoc unum testimonium de se ipso tanquam argumentum certissimum Joannis Baptistæ proposuerit Matt. 11. quum discipulos à Joanne missos, ut inquirerent an esset Messias, an alius quis expectandus esset, cum hoc responso remittit, *Renunciate Ioanni quæ videtis, & auditis, cæci visum recipiunt, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui suscitantur & Evangelium annunciatur pauperibus.* Cùm enim prophetica Oracula Messiam hisce notis & characteribus, ut θαυματουργὸν non semel descripsissent Is. 35. & 61. Christus non potuit certiori argumento se Messiam esse comprobare, quàm talia opera præstando, quæ in ipso compleri oracula illa demonstrabant clarissimè. Nam qui tot, tantáque miracula præstat, Ille vel potentiâ summâ præditus est supra naturam omnem, vel potentiâ divinâ utitur liberè: Qui αὐτόθεος est opere, Idem debet esse αὐτόπιστος verbo. Qui facit quicquid vult, Idem quicquid dicit, verum esse reipsa & actu probat; nec enim summam potentiam, mendacium decet. Cùm ergo Christus tot taliáque miracula præstiterit suo nomine & authoritate, Deusque suam operam & virtutem ad eorum productionem

Joan. 5. 36. & 8. 37. 38.
Joan. 14. 11.
Matt. 11. 3. 4.

DISPUT. V.

ctionem impenderit, quis dubitandi locus superesse potest? Quid enim cum aliqua veri specie opponi posset? An mirabilia fuisse, non vera miracula? Sed quid verum miraculum, nisi quod totius naturæ creatæ vires superat, ut cæco nato visum, & mortuo vitam restituere, & omne genus morborum sanare? An præstigias fuisse? Sed cur non detegebant Judæi præstigiatorem? Cur tot Exorcistæ; qui eo tempore vivebant, fraudem non ostendebant? Præstigiatores ergo & Discipuli, qui eo mortuo pergunt ejus nomine, sed quo fine, & cui bono? ut morti tradantur, ut ipsi, fame, laqueo, gladio, & Cruce pereant: At præstigiatores pecuniam, gloriolam, & famam spectant, nihil verum efficiunt, sed oculis fucum faciunt; An tale quid in Christo vel Apostolis visum? An virtute magica hæc omnia peractà esse? Sed cur Legis mucronem in eum non exerebant? Cur in ejus accusatione de hoc crimine silent? Cur non deglutiuntur à virga Mosaïcâ, sed supersunt hæc adhuc hodie ac vigent? Deinde, An tam insanus vetus ille Draco, ut suum laniet pectus, ipse volens & lubens, & imperium destruat Matth. 13. An Diabolus & Pietatis & Sanctitatis Magister, An fiduciam in Deum, & obedientiam commendat? Totus Christus in eo est, ut fides, spes & amor in Deum recumberet, & regnum ejus stabiliretur. Hoccine verò Dæmon quærere potuit & suadere? Denique Quodnam hoc magiæ genus, quod fugit latebras & in apertum prodire gestit, nil secretum nisi hominum conscientias petens, quas convincit & adigit ad confessionem; nedum ut fugiat; & κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης quærat?

XVIII. Inter omnia autem Christi Opera, quibus sibi testimonium perhibuit, nullum illustrius & luculentius occurrit ipsâ Christi *Resurrectione*, quæ Invictum fuit & Divinitatis ejus, & Mediationis argumentum, per quam & Filius Dei agnitus est ab hostibus Matth. 26. & creditus à fidelibus, & approbatus à Deo, hostes potentiam senserunt victricem, fideles veritatem promissionum experti sunt, & Deus justitiæ ac satisfactionis perfectionem declaravit. Nisi enim à Deo missus fuisset Christus, nisi verè fuisset Dei Filius, qualem se profitebatur; sed impostor & usurpator, quo tandem pacto Deus in eo suscitando potentiam suam adeò gloriosè exeruisset? An credibile est Deum passurum fuisse, ut fides ejus resurrectionis latè extenderetur, & tot tamque admirabiles in mun-

Rom. 1. 4. do convertendo effectus ederet? Hinc Paulus Rom. 1. 4. dicit eum, qui ex semine Davidis fuit secundùm carnem, ὁρισθέντα declaratum fuisse solenni veluti decreto, *Filium Dei secundùm Spiritum sanctifi-*

1. Tim. 3. 16. *cationis per resurrectionem à mortuis*, & alibi 1. Tim. 3. 16. *Iustificatum Spiritu* adversùs omnes calumnias adversariorum per gloriosam Resurrectionem, quæ per Spiritum eundem æternum, per quem se obtulerat Heb. 9. 14. id est, Divinitatem contigit. Et Christus non aliud

aliud signum illustrius, & argumentum certius Divinitatis, & vocationis suæ cælestis affert, quàm Resurrectionem, *Solvite templum hoc*, inquit Joan. 2. 19. Judæis quærentibus, quodnam signum faceret, ut crederent, & *tertio die erigam ipsum*, & Matt. 12. 39. *Natio ista adultera signum quærit, sed signum aliud non dabitur ipsi, nisi signum Ionæ* &c. quia nisi Christo resurgenti credidissent, nullum aliud argumentum fuit, quod ad fidem potuit eos compellere. DISPUT. V. *Joan.2.19.* *Matt.12.39.*

XIX. Testimonium λόγου excipit Testimonium *Spiritûs*, qui hîc etiam bifariam; & *verbis* & *factis* de Christo testatus est. Sic enim Christus ipse hoc innuit Jo.15.26. *Cùm venerit Paracletus, testabitur de me*, & c.16.13. *Non loquetur à semet ipso, sed quæcunque audierit, loquetur, & quæ ventura sunt annunciabit, Ille me glorificabit* &c. Hinc Paulus Rom.8.16. dicit, *Spiritum συμμαρτυρεῖν cum Spiritu nostro, Quòd simus filii Dei*. Testatus est autem, non modò mediatè per Apostolorum præconium, qui à Spiritu Sancto acti, ut & cæteri Viri Dei loquuti sunt: Sed & immediatè per *visibilem sui super Apostolos effusionem*: Quum enim in solenni Pentecostes die, specie visibili, mirabili ratione in Apostolos descendit, tunc publicum Innocentiæ, Veritati, & Exaltationi Christi Testimonium est perhibitum, *Innocentiæ*, quia patuit injustè condemnatum esse eum, in cujus nomine Pater cæleste hoc donum effundebat. *Veritati*, quia sic Christus implendo promissiones sæpius datas de Spiritûs missione, veracem se esse facto ipso demonstravit, & toti doctrinæ suæ divinam authoritatem conciliavit. *Exaltationi*, quia nisi Christus post passiones & mortem resurrexisset, & ad dextram Dei exaltatus fuisset, non potuisset Spiritum mittere, *Nisi abivero Paracletus non veniet, sed si abivero mittam illum vobis*. Jo. 16. 7. unde Petrus Spiritûs missionem tanquam effectum exaltationis notat Act. 2. 33. Secundò testatus est *per efficacem Apostolorum immutationem*, Quum enim adeò potenter mentes, & corda ipsorum affecit, ut qui priùs rudes erant & idiotæ, plenâ mysteriorum cælestium notitiâ essent instructi, qui timidi & meticulosi ad minimam ancillæ vocem trepidabant, animosi & imperterriti coram Regibus & Principibus sint redditi, qui elingues, disertissimi, qui nihil nisi terrenum sapiebant, jam magnalia Dei loquantur; Quis non agnoscat luculentum Christo, à quo mittebatur, perhibitum fuisse à Spiritu testimonium? *Spiritus quomodo testetur?* *Joan. 15. 26.* *Rom. 8. 16.*

XX. Tertiò testatus est per *miraculorum in Apostolis & per Apostolos patrationem*; Nam dum ad vocem Apostolorum videbantur dæmones è corporibus egredi, ægri sanari, cæci illuminari, mortui suscitari; Quando ad eorum præconium Idola ceciderunt, Oracula obmutuerunt, Eloquentia Oratorum, subtilitas Philosophorum, Majestas Regum & Principum dejecta fuit & confusa, quis

O præsentis-

DISPUT. V.

præsentissimum Dei digitum hîc non animadvertat? Quò spectant verba Pauli Heb. 2. 4. 5. dum ait, *Deum testimonium perhibuisse verbo suo, signis & prodigiis, & variis virtutibus & Spiritûs Sancti distributionibus.* Quartò denique testatur *per Piorum Conversionem, & Impiorum convictionem*; Nam ut pios intus persuadet de salute per Christum acquisitâ; Ita impios convincit de veritate Evangelij quod oppugnant, & de divinitate Christi, quem in membris suis persequuntur, ut volentes, nolentes Christo cedere cogantur, & sic in conscientiis reddantur ἀναπολόγητοι: Quò pertinet illustris locus Joan. 16. 8. 9. ubi de testimonio Spiritûs loquens ait, *Spiritus* ἐλέγξει *arguet mundum peccati, justitiæ, & judicii,* id est, clarissimè demonstrabit Fidelibus, quo sensu fides dicitur ἔλεγχος Heb. 11. 1. & potenter convincet impios de hisce tribus, Tria autem ista sunt, in quibus præcipuè versatur Spiritûs Testimonium, tum erga Pios, ut illos convincendo persuadeat, tum erga Impios, ut illos convincendo damnet. *Peccatum, Iustitia, & Iudicium. Peccatum* admissum, *Iustitia* amplectenda, *Iudicium* fugiendum. *Peccatum mundi*, cujus omnes sunt rei, *Iustitia Christi*, quâ omnes sunt destituti, *Iudicium Dei*, quod omnibus certissimè imminet, cujus & exemplum in Diabolo habent. Peccati gravitatem ostendit in incredulitate; Justitiæ plenitudinem & certitudinem in Christi ascensione, qui justitiam seculorum adduxit; Judicii veritatem & infallibilitatem in pœnâ Diaboli, qui morte Christi vinci & confundi debuit Col. 2. 14. Heb. 2. 14.

Heb. 2. 4. 5. — Joan. 16. 8. 9.

Unitas Testium qualis.

XXI. Sic exposito Testium istorum testimonio, Jam *Unitas* eorum est expendenda, ἓ οἱ τρεῖς ἕν εἰσι inquit Joannes, *hi tres unum sunt.* Nam quia de pluribus agit, ut eorum pondus & authoritas major sit, consensum eorum innuit, & ut consensum perfectum doceat, ad unitatem essentiæ ascendit, quæ unitatis voluntatis sit fundamentum. Reclamat hîc *Socinus*, qui ut eludat vim argumenti, quod hinc petimus pro ὁμουσίᾳ Personarum, pertendit hanc unitatem referendam esse ad *unitatem* tantùm *consensûs* & testimonii, & hoc evincere satagit, tum ex scopo Joannis, qui est unitatem Testimonii probare, tum ex variis Scripturæ locis parallelis, in quibus eadem vox non alio sensu sumi potest, tum ex nonnullorum Orthodoxorum sententiâ, qui unitatem consensûs hîc respiciendam esse censent. Nos verò, non negamus quidem Apostolum unitatem consensûs & testimonii attendere, sed quòd agat tantùm de ea, exclusâ unitate essentiæ, pernegamus. Imò contendimus unitatem essentiæ hîc statui, tanquam fundamentum unitatis voluntatis. Rationes quibus adducimur ad hoc credendum sunt gravissimæ. 1. loquendi modus, qui usurpatur à Joanne in describenda Testium Cælestium & Terrestrium unitate; Nam de terrestribus quidem dicit esse εἰς τὸ ἕν, esse *in unum*, vel *ad unum*; sed de cælestibus dicit simpliciter

pliciter *esse unum*, τὸ ἕν εἰσι. Jam verò si eadem utrobique unitas intelligenda esset, nimirum unitas consensûs, quænam posset esse diversæ locutionis ratio, quare non prævertit gravissimum, quod ex isto sermone fidelibus imminebat periculum, ne in errorem inducerentur, unitatem essentiæ in Testibus istis fingendo, quæ nulla tamen erat? quare non dicit de utrisque, vel τὸ ἕν, vel εἰς τὸ ἕν εἰσι? Sanè nulla potest discriminis istius ratio genuina afferri, nisi unitatis diversitatem aliquam agnoscamus, ut testes quidem terrestres unitatem consensûs habere dicantur, quia in unum conspirant. Sed testes cælestes præter unitatem testimonii, etiam unitatem essentiæ. Nec opponi debet ab hæretico, Editio Complutensis, quæ de testibus cælestibus dicit esse εἰς τὸ ἕν: Nam unius Codicis authoritas non potest abrogare fidem reliquorum omnium probatissimorum, quos Rob. Stephanus, & alii magnâ curâ collegerunt, qui constanter lectionem nostram retinent.

XXII. Secundò, scopus Apostoli hoc evincit. Nam ut ipsi propositum est demonstrare indubitatam fidem Evangelii ex unitate Testium, qui illi Testimonium perhibent: Ita non potuit certiùs istam unitatem & identitatem consensûs probare, quàm ex unitate & identitate essentiæ: Nam ubi est perfecta ὁμοβουλία, ibi debet etiam esse perfecta ὁμουσία. Tertiò hoc ipsum docet *Testium istorum appellatio*, Cùm enim vocentur *Testes in cælo*, non modò voluit Joannes indicare, eos cælestes esse, & cælitus testimonium Christo perhibere; aliàs non tres tantùm, sed longè plures possent dici, siquidem & Angeli hac ratione Testes in cælo etiam possent vocari; Sed & *naturâ divinos*, quomodo cælum in Scriptura sæpe pro Deo usurpatur, unde v. 9. vocat hoc Testimonium Dei, quod opponit Testimonio hominum. Jam si tres isti Testes sunt divini, debent esse unum essentiæ unitate, quia unus tantùm est numero Deus, & nihil est in Deo, quod non sit ipse Deus. Confirmatur *Quartò* id ipsum *ex Testium istorum conjunctione*: Nam Qui testes simul conjunguntur, & eodem modo unum dicuntur, eorum etiam in unitate similis est ratio. At Pater, Verbum & Spiritus conjunguntur, & eodem modo unum dicuntur, Ergo eorum in unitate similis debet esse ratio: Jam Pater & Spiritus Sanctus ex mente Adversariorum unum sunt, non tantùm consensu, sed & essentiâ. Ergo Pater & Verbum cum Spiritu erunt unum essentialiter. Quintò, Eadem unitas debet intelligi, quam Christus alibi sibi & Patri tribuit Joan. 10. 30. *Ego & Pater unum sumus*, At non est unitas tantùm consensûs, sed etiam unitas essentiæ. 1. quia Judæi hoc ita intelligunt, quando eum blasphemiæ propterea arcessunt, eo quòd, homo cùm esset, se faceret Deum ℣. 37. 2. Christus hoc non negàt, sed confirmat ex identitate operum suorum & Patris ℣. 37. *Si non facio opera Patris mei, non credite mihi, sed si facio, credite operibus; ut cognoscatis* *Joan. 10. 30.*

 & credatis

DISPUT. V.

& credatis Patrem esse in me, & me in Patre. At si falsò hoc impingitur ipsi à Judæis; Cur vanitatem criminationis non repellit, ostendendo eos perperam mentem suam interpretari, cùm non de unitate essentiæ, prout illi arbitrabantur, sed de unitate tantùm voluntatis & consensûs loquutus esset? Cùm E. nihil tale præster, Imò confirmet ulteriùs quod dixerat, patet hanc revera ejus mentem fuisse, quæ à Iudæis illi adscribitur.

XXIV. Non dissimulandum tamen varia hîc excipere Hæreticos ad vim istius Argumenti eludendam. Primò non posse magis unitatem essentiæ colligi, quando tres Testes unum esse dicuntur, quàm quum *Paulus & Apollo dicuntur esse unum* 1. Cor. 3. 8. quum Christus orat Joan. 17. 21. ut *Credentes unum sint, sicut Pater in ipso, & ipse in Patre, ut & ipsi in illis unum sint*, quod ad unitatem essentiæ referendum esse nemo dixerit, vel quum Paulus 1. Cor. 6. 17. *eum qui adhæret Domino, unum Spiritum esse* dicit. ℟. Sed quis nòn videt, hîc hæreticos pro more peccare fallaciâ parium, & longè dissimilia conferre? Quamvis enim eadem verba usurpentur, non sequitur tamen statim eodem sensu sumenda esse; verba enim debent intelligi pro subjecta materia. Paulus & Apollo bene *unum* dicuntur, tum resp. *officii*, quia idem munus sustinent, tum resp. *infirmitatis*, quia nihil sunt per se, & nihil possunt absque Christo; sed patet non posse dici unum *naturâ*, quia distinctæ sunt personæ, quæ distinctam numero essentiam habent. At in divinis aliter se res habet, ubi distinctæ Personæ eandem numero essentiam participant, & hoc ideo fit, quòd cùm in humanis tres personæ faciant tres homines, quia persona quælibet humana habet peculiarem essentiam ab aliis numero distinctam; in divinis tamen tres Personæ non faciant tres Deos, quia Personarum divinarum unica est & individua essentia. 2. Eadem ratione solvitur locus alter ex Joan. 17. 21. petitus, quia malè argumentum ducitur *ab unitate spirituali & mystica*, quæ in communione Spiritûs consistit, ad *unitatem ineffabilem* Personarum Trinitatis. Nec particula καθὼς hoc potest evincere, notum enim eam non semper æqualitatem, vel identitatem, sed sæpissimè aliqualem tantùm similitudinem indicare, ut quum jubet nos Deus *ut simus sancti sicut ipse sanctus est* Lev. 11. 14. & Christus *ut simus perfecti & misericordes, sicut Pater cælestis est perfectus & misericors* Matth. 5. 48. & Luc. 6. 36. & Paulus *ut ambulemus in charitate sicut Christus nos dilexit* Eph. 5. 2. clarum est hîc aliquam tantùm analogiam connotari, non plenam & absolutam æqualitatem, 3. Quod additur ex 1. Cor. 6. 17. non magis urget: Nam Paulus non dicit fideles esse unum cum Deo, sed esse *unum Spiritum*, id est, esse *unum Spiritu*, quia unum eundémque Spiritum participant, qui à Capite diffunditur in omnia membra, idémque in membris operatur,

[Margin notes: 1. Cor. 3. 8. / Joan. 17. 21. / 1. Cor. 6. 17. / Levi. 11. 14. / Matth. 5. 48. / Eph. 5. 2.]

tur, quod operatus est in Capite, putà vitam, lucem, sanctitatem, gaudium, & gloriam. DISPUT. V.

XXV. Addunt hæretici, Doctores nostros primarios, *Calvinum*, *Bezam* non aliter exposuisse, quàm de unitate consensûs, Perperam ergo nos aliò velle referre. ℞. 1. Licèt Calvinus & Beza ita locum istum exposuissent, non teneremur in eorum verba jurare, quia fides nostra non hominibus, sed Deo solo ejúsque Verbo nititur. 2. Si verba ipsorum expendimus, facilè patebit eos non absolutè & simpliciter negâsse agi de unitate essentiæ, sed tantùm comparatè, ut potiùs consensus innuatur, quàm essentia, sic enim Calvinus ad hunc locum, *Quod dicit Tres esse unum, ad essentiam non refertur, sed ad consensum potiùs, ac si diceret Patrem, & æternum eius Sermonem, ac Spiritum Sanctum symphoniâ quadam Christum pariter approbare* &c. Quis non agnoscit eum non disiunctè simpliciter, sed comparatè loqui, & hanc ejus esse mentem, Patrem, Verbum & Spiritum esse quidem unum essentiâ, trinum Personis Deum, unde paulò antè dixerat, *fidem in una Deitatis essentia tres Personas agnoscere*, sed hîc produci propriè & primariò non ut testem unum essentiâ, sed ut testes tres personis distinctos, unum tamen idémque testificantes de Christo? ut habet glossa interlinearis, *Hi tres unum sunt, id est unus Deus de eadem re testantes.* Nec si addit utrosque Testes unum dici eodem sensu, hoc intelligit absolutè & simpliciter; sed relatè ad institutum Joannis, quod est harmoniam Testium cælestium & terrenorum de Messia exhibito ostendere. Unde patet quàm præposterè & malâ fide, summus ille Vir Dei traducatur à nonnullis, quasi Arianis favens: Nam licèt humani aliquid esset passus, nec satis assecutus esset mentem Spiritûs Sancti in uno vel altero loco, ideo sequitur eum tanti Mysterii fidem, quod alibi solidissimè & tot invictis argumentis, & in hoc ipso loco confirmat, subruere voluisse; Non alia mens *Bezæ*, qui ita unitatem consensûs asseri vult à Joanne, ut unitatem essentiæ non neget, sed supponat potiùs, *Unum sunt*, inquit, *id est prorsus consentiunt, ac si unus testis essent, & revera unum sunt, si οὐσίαν spectes, sed de ea, ut mihi quidem videtur, non agitur hoc loco:* Quid hîc est, quod hæreticis faveat, quid non potiùs eorum pestilentissimum errorem jugulat?

XXVI. Ex his ita discussis sponte fluunt varia, quæ ex hoc Oraculo ad augusti Mysterii, de quo agimus, confirmationem pertinent, argumenta. Hinc enim I. Patet *Trinitatis* vocem non esse planè ἄγραφον, prout veteres Antitrinitarii & recentiores clamitant, licèt enim αὐτολεξεὶ vel in abstracto non legatur, extare tamen in concreto, & æquivalenter, locus hic noster clarissimè evincit. Quid enim est Trinitas, quàm Trium istorum unitas? II. *Personarum*

DISPUT. V.

Trinitas luculenter colligitur, Cùm enim nec plures nec pauciores in cælo Testes, quàm Tres Apostolus numeret, qui non tantùm consensu & voluntate, sed etiam naturâ sint unum, tot etiam & non plures Personas divinas necesse est esse. Unde impurissimi & pestilentissimi *Serveti* blasphemia retunditur, qui unam tantùm Personam vult esse, quæ tribus nominibus designetur, & propter diversos testificandi modos tres testes dicatur. Quis enim de uno eodémque homine, qui de aliqua re testificatur, & suum testimonium scripto & sigillis confirmat, bene diceret tres esse testes, propter triplicem testificandi modum? Ergo præter Patrem, duo alii in Cælo Testes statuendi sunt, tanquam distinctæ personæ, quæ pro parte sua testificentur. Neque hìc reponendum, Testis officium statim personalitatem non dicere, cùm statuantur Tres in Terra Testes, qui tamen non distinguuntur personaliter: Nam licèt ex Testimonio Testium Terrestrium personalis eorum subsistentia inferri nequeat, sed realis tantùm distinctio; Non sequitur pariter se rem habere, quum de Testibus cælestibus mentio fit; quia hìc vox ista non impropriè, sed propriè accipienda est, quo pacto personæ tantùm competit. Nam quomodo accipitur nomen Testis, quando Patri & Filio adscribitur, eodem etiam modo debet accipi, quando tribus in cælo Testibus hìc vindicatur. At Patri & Filio tribui propriè non negant Adversarii, & clarissimum est ex Joa. 5. 32. & 8. 16. Ergo etiam propriè accipitur, quando tribus in cælo Testibus tribuitur: Quod confirmari posset, tum ex Baptismo Christi, tum ex Baptismo nostro, ubi trium distinctarum Personarum, in quarum nomine baptismus administratur, mentio injicitur, si id nunc ageremus.

XXVII. Ut verò Personarum Trinitas ex hoc loco elicitur evidenter, Ita non minùs clarè confirmatur *illarum Personarum ὁμουσία*, cùm non tantùm Testes cælestes vocentur, qui testimonium Dei nobis perhibent, sed *unum* esse dicantur, quod non ad unitatem consensûs & voluntatis, sed essentiæ & naturæ pertinere suprà demonstravimus: Nec mysterio caret, quòd *Unum* dicantur, non *Unus*, istud enim Personam notaret, illud verò Naturam; nam in Trinitate est quidem ἄλλος καὶ ἄλλος, sed non ἄλλο καὶ ἄλλο, alia Persona, non verò alia Natura: Ut ex opposito in Incarnatione est ἄλλο καὶ ἄλλο, sed non ἄλλος καὶ ἄλλος, quia duæ sunt naturæ, sed una persona. Hinc *Grego. Nazianz.* homiliâ de Baptismo unitatem istam Trinitatis, & Trinitatem unitatis appositè designabat admirabundus, οὐ φθάνω τὸ ἓν νοῆσαι, καὶ τοῖς τρισὶν περιλάμπομαι, οὐ φθάνω τὰ τρία διελεῖν, καὶ εἰς τὸ ἓν ἀναφέρομαι.

XXVIII. Quartò *Spiritûs Sancti personalitas* invictè probatur, quia duobus in cælo Testibus, Patri & Verbo, tanquam tertius Testis adjungitur: ut ergo Pater & Verbum Personæ sunt distinctæ, quæ Testimonium personale Christo perhibent. Ita necesse est Spiritum

ritum, qui in eodem ordine locatur, quoque Personam esse, non rem tantùm quæ Testimonium reale reddat. Huc accedit, quòd cùm per Spiritum hîc, nec donum Spiritûs possit intelligi, quod pertinet ad classem Testium terrestrium, nec virtus & potentia Patris, quia sic non posset ab eo tanquam tertius Testis distingui; cùm essentiæ & virtutis sit una eademque testificatio; necessariò tertia quædam Persona à Patre & Verbo distincta, & cum iisdem testans intelligenda veniat, cui non possent tot actiones personales *testandi*, *consolandi*, *mittendi*, *scrutandi* &c. tribui, nisi vera & propriè dicta esset Persona.

XXIX. Denique *Necessitas fidei* istius Mysterii ad salutem non obscurè evincitur. Cùm enim tres istæ Personæ testantes inducantur de Christo; nemo potest in Christum credere, qui earum testimonium non recipiat, atque adeò eas non confiteatur. Et sanè cùm fides Deum, qualem se in Verbo nobis patefecit, colere teneatur; Nec Patrem habere possit, qui Filium negat 1. Joann. 2. 23. Nemo non videt Articulum hunc verè fundamentalem esse, quem licèt *scrutari* sit *temeritatis*, *credere* tamen *pietatis est*, & *nosse vita æterna*, ut scitè olim Bernardus. Unde quamvis longè clariùs sub Novo Testamento Mysterium hoc patefactum sit; in Veteri tamen non ignotum fuisse, sed sufficienter ad piorum solatium revelatum, dubitare non licet. Quid superest ergo, nisi ut tanti Mysterii fidem constanter semper retineamus, & cùm tres istæ Personæ irrefragabile perhibeant Christo Testimonium; Caveamus ne illud incredulitate nostrâ unquam respuamus: Imò plenâ fidei πληροφορίᾳ in illo acquiescentes, credamus Jesum esse Christum Filium Dei, ut credentes vitam habeamus in Nomine ejus Joan. 20. 31. *Amen*.

FINIS.

DISPUTATIO

DISPUT. VI.

DISPUTATIO TEXTUALIS DE SPIRITU, AQUA, ET SANGUINE, *IN TERRA TESTANTIBUS,*

Ex 1. Joan. 5. ℣. 8.

Respondente IOANNE SARRACENO *Lugdunensi.*

I. INCHOATA fuit non ita pridem à Nobis Dissertatio de Senario Testium numero, quem Joannes in medium affert ad demonstrationem Veritatis Evangelicæ de Jesu Christo Filio Dei, Redemptore nostro; Et vidimus hactenus quæ pertinebant ad cognitionem Testium Cælestium, tum quoad *Naturam*, tum quoad *Officium*, tum quoad *Unitatem* ipsorum, quæ tria commemorantur à Joanne; Sequitur ut de Testibus in terra testantibus agamus, & eodem ordine ac methodo utentes expendamus, Quinam sint naturâ, Quales officio, & quomodo inter se conjuncti sint consensu.

II. Verba Joannis sunt ℣. 8. cap. 5. καὶ τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῇ, τὸ Πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ Αἷμα, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσι. *Et Tres sunt qui testantur in terra, Spiritus, Aqua, & Sanguis, & hi Tres in unum sunt.* In quibus particula copulativa καὶ, quæ occurrit in principio, ostendit ista pendere à præcedentibus; & satis, si nulla alia ratio suppeteret, demonstrare posset versum septimum de Testibus Cælestibus non esse adulterinum & supposititium, ut Sociniani argutantur, sed verum & genuinum; aliàs hiatus quidam foret in oratione Joannis; nec satis apposité mentionem faceret Testium Terrestrium, nisi antè de Cælestibus loquutus fuisset, quod copula utrumque versum connectens evincit; Sed hæc ipsa conjunctio aliud quid μυστικώτερον videtur insinuare, unionem scilicet & συμφωνίαν mirabilem Cæli & Terræ in testimonio Christo perhibendo,

hibendo ; Ut enim Christus Mediatione suâ Terram Cælo conciliavit, quæ antea per peccatum hominis erant sibi invicem aversa ; Ita Cælum & Terra nunc amicabili consensu concurrunt ad veritatis istius in cordibus nostris confirmationem, Cælum respondet Terræ, & Terra respondet Cælo.

III. Unde patet non sine gravibus causis duos istos Testium ordines à Joanne proponi. Licèt enim Testes Cælestes omni exceptione essent majores, voluit tamen Spiritus Sanctus infirmitatis nostræ rationem habere ; Illi quippe ut gloriosa Majestate sunt conspicui, poterant ita oculos nostros perstringere, ut minùs dispositi essemus ad eorum testimonium recipiendum ; Ideo alios addere voluit, qui ut nobis propiores, & conjunctiores, faciliùs sese in animos nostros insinuare poterant, & in rei veritatem nos deducere. Deinde cùm in testimonio dicendo ratio habeatur numeri Testium, ut in ore duorum vel trium testium ratum sit omne verbum ; Consentaneum fuit utrinque tres testes producere, qui eò fortiùs Mysterium hoc confirmarent. Rursus cùm in omni testimonio spectetur vulgò vel testis authoritas, vel rei ipsius evidentia, ne quid testimonio huic divino deesset, utrumque conjungi placuit : nam priorum trium Testium tanta est authoritas, quanta potest esse maxima, putà Naturæ Divinæ, quæ per se est αὐτόπιςος : Et posteriorum tanta est evidentia in fidelium cordibus & intimo conscientiæ sensu, ut nihil ad fidem faciendam luculentius esse possit. Denique ut jam olim Propheta commotum iri Cælum & Terram adventu Christi prædixerat Aggæ. 2. Ita Christus undiquaque sibi testimonium perhiberi voluit, ne ulli dubitationi locus superesse posset, ut sive in cælum sive in terram oculos conjiceremus, ubique luculenta & expressa deprehenderemus istius veritatis argumenta, atque ita nihil excusationis habere possint, qui Christum respuunt, cùm satis firmis & luculentis testimoniis se illum esse probaverit, qui olim promissus fuerat.

IV. Ut ergo ad examen Testium istorum descendamus, non opus est ut anxiè quæramus, Cur tres numero recenseantur, & quare numerum ternarium, potiùs quàm binarium aut quaternarium Joannes selegerit ; quamvis enim superfluum ferè videatur rationem illius quærere, quod à mero Spiritûs Sancti pendet arbitrio, in quo acquiescere tutò possumus ; non abs re tamen numerus iste præ cæteris ab Apostolo selectus videtur, non tantùm quia perfectio quædam isto numero vulgò solet designari ; sed potissimùm quia respondet ternario Testium Cælestium numero, & quia convenit apprimè, & rebus ipsis de quibus agitur, & veritati, quæ probanda proponitur, ut jam sumus explicaturi.

V. Quia autem mira est in Testibus istis explicandis sententiarum diversitas, ut faciliùs certiorem deprehendere possimus.

Disput. VI.

Primò κατ' ἄρσιν removebimus eas, quæ veritati parùm consentaneæ videbuntur; deinde κατὰ θέσιν aperiemus & confirmabimus eam, quæ præ cæteris nobis probatur. Quidam coniiciunt tres Testes Cælestes adductos fuisse à Joanne ad Deitatis Christi confirmationem; nunc verò totidem adduci humanitatis illius Testes, nempe Spiritum humanum, quem Christus moriens in manus Patris tradidit Luc. 23. 46. & Aquam & Sanguinem, quæ ex mortui latere profluxerant, tanquam certa humanæ Naturæ Christi argumenta. Verùm si scopum Joannis expendimus, patebit non alium esse, quàm probare Iesum esse Christum Filium Dei Redemtorem nostrùm; unde supervacanea omnino videtur, illa quæ proponitur humanitatis demonstratio: Atque eò vel maximè, quòd de ea neutiquam controvertebatur; agnoscebant enim Adversarii Christum fuisse verum hominem, neque hoc diffiteri poterant, qui vitam ejus & mortem viderant, sed negabant tantùm esse Dei Filium & verum Messiam, quod adversùs ipsos probandum fuit, non illud verò quod ἐξαγώνιον erat & in confesso.

VI. Alii per tres Testes designari volunt tria Oraculorum genera de Christo, quæ Jesus dum adhuc esset in terris, ostendit in se completa, ut *Aqua* Evangelium, *Sanguis* Mortem, & *Spiritus* vim Spiritûs & miracula denotet; Christum quippe juxta Oracula vetera venisse 1° ut Prophetam per Aquam; id est per Doctrinam Evangelii, quæ aquæ non rarò confertur Isa. 11. 9. & Ezech. 36. quam Christus attulit, & per mundum sparsit, 2° ut Sacerdotem per Sanguinem, quo sacrificium pro nobis obtulit, 3° ut Regem per Spiritum, talia edendo miracula, quibus & populum suum liberavit, & de hostibus triumphavit, quæ nomine Spiritûs etiam exprimuntur 1. Tim. 3. 16. 1. Pet. 3. 18. Verùm neque ista expositio absolutè admitti potest; nam præterquàm quòd minùs commodè per Aquam denotatur Evangelium, quæcunque hîc referuntur pertinent potiùs ad Testimonium Cæleste Verbi & Spiritûs, de quo dictum est ℣. præced. quàm ad Testimonium Terrestre.

VII. Nonnulli per *Aquam & Sanguinem* intelligi volunt legales Ablutiones, & Sacrificia expiatoria, quibus Deus in Veteri Testamento testatus est Christum venturum cum aqua & sanguine, id est ad expianda & purganda peccata nostra; Cui testimonio desumpto à Veteri Testamento adjungatur aliud, quod est Novum Testamentum, nimirum Evangelium, quod vocetur *Spiritus*. Verùm quamvis suus locus possit esse huic sententiæ, ut postea videbimus; Non videtur tamen Joannes id directè intendisse, quia agit, non de tempore præterito, in quo Christus sub variis figuris adumbratus fuit, sed de præsenti, in quo venisse dicitur per aquam & sanguinem. Alii per *Aquam* intelligunt Joannis Baptistæ Testimonium, qui apud aquam testificatus est Jesum esse Agnum Dei, per *Sanguinem*

nem testimonium Centurionis, qui ex latere Christi vidit profluere sanguinem & aquam, & per *Spiritum* testimonium Apostolorum, qui in die Pentecostes loquebantur variis linguis; Sed hæc alieniora sunt à mente Joannis, quàm ut recipi debeant.

VIII. Sunt qui propiùs accedentes ad rei veritatem, per *Spiritum* dona ejus tum extraordinaria, tum ordinaria, per *Aquam*, vitæ puritatem & innocentiam, per *Sanguinem* Apostolorum & fidelium pro Christo cædem, quæ Martyrium propterea dicitur, innui pertendunt. Communior tamen sententia est eorum, qui per Spiritum Evangelium intelligunt, per Aquam, & Sanguinem duo ordinaria Novi Testamenti Sacramenta, Baptismum à signo, Cœnam verò à re significatâ, quia ut Evangelium testatur Jesum esse Filium Dei Joan. 20. 31. Sic etiam Sacramenta, tanquam Evangelii sigilla, idem in terris nobis perpetuò testantur. Quid verò sentiendum sit in hac opinionum varietate non facilè est colligere, si tamen verum fateri volumus, nulla ex istis omnibus videtur plenè satisfacere: vel enim alieniores sunt à scopo Joannis, vel angustæ nimis, quàm ut rem de quâ quæritur, plenè & accuratè possint explicare.

IX. Ut ergo mentem nostram aperiamus, salvo Doctiorum judicio, arbitramur hæc non ita sibi invicem opponi, quin facilè conciliari possint, si pleræque ex istis sententiis non seorsim, sed conjunctim considerentur: Cùm enim ea sit vis Scripturæ Sacræ, ut plures res contineat, quàm verba, & sæpe sub uno eodemque vocabulo varia mysteria sibi invicem subordinata designet; mirum videri non debet, si variæ σχέσεις in ejus explicatione subinde conjungendæ veniant, ut integer habeatur sensus à Spiritu Sancto intentus; Hinc quia Testimonium istud potest sub gemina σχέσει spectari, vel prout externè proponitur in Ecclesia ad *convictionem* hominum, vel prout internè obsignatur in corde ad *consolationem* fidelium, juxta duplicem hunc respectum bifariam etiam posse spectari censemus tres istos Testes, vel ut externè, vel ut internè testantes: Ita per *Spiritum* designari arbitramur Spiritûs Sancti vim & efficaciam, tum extrinsecùs se exerentem in Verbo, tum intrinsecùs operantem in corde; Per *Aquam* Sacramentum Baptismi, qui administratur in Ecclesiâ sub aquæ symbolo, & ejusdem veritatem, quæ per regenerationis beneficium obtinetur in corde; Per *Sanguinem* Sacramentum Eucharistiæ, quæ est communio Sanguinis Christi 1. Cor. 10. 16. & beneficium Justificationis, seu remissionis peccatorum in Sanguine Christi, quæ hoc Sacramento obsignatur. Atque ita sex veluti partes istius testimonii notari possunt, non quæ toto genere differant; sed quæ sibi invicem respondeant & subordinentur; nam externæ sunt symbola internarum, & internæ sunt veritas & res significata, quæ per externas repræsentatur.

X. Non incommodè autem hæc ita distribui patebit ex peculiari

Disput. VI.

culiari Testium istorum examine, sive illi conjunctim, sive seorsim considerentur: Nam si conjunctim spectentur, mirabilis hîc relatio deprehenditur ad varia Mysteria, 1. ad Personas SS. Trinitatis, 2. ad Officia Christi, 3. ad remedia peccati, 4. ad media salutis, 5. denique ad figuras Veteris Testamenti. Et 1° ad Personas Divinas, Ut enim tres illas testantes immediatè in cœlo induxerat; Ita consentaneum erat ut triplex istud testimonium, quod in terra Christo perhibetur à Spiritu, Aquâ, & Sanguine, triplici testimonio Cœlesti responderet, & singulis Personis appropriaretur, quatenus per operationes peculiares concurrunt ad confirmationem fidei nostræ: hinc Gratia, quæ Patri tribuitur, per Aquam designabitur, Redemptio, quæ Filio propria est, per Sanguinem, & Illuminatio ac Conversio, quæ à Spiritu Sancto pendet, per Spiritum: Vel ut alii, Spiritus referetur ad Patrem, qui per Evangelium nos ad se vocat; Sanguis ad Filium, qui per sanguinem nos justificat, & Aqua ad Spiritum Sanctum, qui per aquam nos sanctificat. Quò pertinent illa Augustini lib. 3. cont. Maximi. cap. 22. *Si verò ea quæ his significata sunt*, nimirum Spiritu, Aquâ & Sanguine, de quibus loquebatur, *velimus inquirere, non absurdè occurrit ipsa Trinitas, quæ unus, solus, verus, summus est Deus, Pater, & Filius, & Spiritus S. De quibus verissimè dici potuit, Tres sunt testes & tres unum sunt, ut nomine Spiritûs significatum accipiamus Deum Patrem, de ipso quippe adorando loquebatur Dominus, ubi ait, Spiritus est Deus: Nomine autem sanguinis Filium, quia Verbum caro factum est, & nomine Aquæ Spiritum Sanctum, cùm enim de aqua loqueretur Iesus, quam daturus erat sitientibus, ait Evangelista, Hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant Credentes.*

XI. Secundò, Tria *Officia* Christi non obscurè hoc triplici testimonio designantur, *Propheticum* in *Spiritu*, cujus impulsu, ut cæteri Prophetæ loqui debuerunt 2. Pet. 1. 21. Ita Christus Princeps Prophetarum docuit 1. Pet. 3. 18. unde dicitur *Doctor veritatis* Joa. 16. *Sacerdotale* in *sanguine*, quem Christus ut Sacerdos & Victima fundere pro nobis debuit ad expiationem peccatorum Heb. 1. 3. *Regium* in *aqua*, quæ virtute sua nos regenerando vitam & salutem nobis reipsâ confert Joan. 3. 5. Spiritus dat lumen doctrinæ, Sanguis pretium mortis, Aqua efficaciam vitæ.

XII. Tertiò, Tres isti Testes triplex remedium nobis suppeditant triplici malo curando, quod per peccatum invectum est, *Ignorantiæ* scilicet, *Corruptioni*, & *Reatui*. Ignorantia quippe tollitur per lumen fidei, quod Spiritus per Verbum Evangelii in nobis accendit; Corruptio per sanctitatem sanatur, quam aqua externa Baptismi obsignat, & intus operatur aqua spiritualis & mystica gratiæ; Reatus per aspersionem sanguinis Christi meliora loquentis sanguine Abelis, cujus symbolum in Eucharistia proponitur,

& veri-

& veritas in corde per φωτισμὸν internum fidei, quô remissio peccatorum nobis intimatur, & perficitur, Spiritus illuminat, Aqua purificat, Sanguis redimit. Hoc voluit *Ambros.* lib. 3. de Spiritu S. c. 21. *Tres sunt testes, Spiritus, Aqua, & Sanguis, & hi tres unum sunt in Christo Iesu: Audi quomodo testes, Spiritus mentem renovat, aqua proficit ad lavacrum, sanguis spectat ad pretium; Spiritus enim nos per adoptionem Filios Dei fecit, sacri fontis unda nos abluit, sanguis Domini nos redemit; Alterum igitur invisibile, alterum visibile testimonium Sacramento consequimur spirituali, quia Spiritus testimonium reddit spiritui nostro* &c.

XIII. Quartò, *Media salutis* hic etiam continentur; Cùm enim tria præcipuè ad salutem requirantur ut fiamus ejus compotes, *Revelatio, Acquisitio* & *Applicatio*; frustrà enim quæreretur salus nisi revelaretur, frustrà revelaretur, nisi acquisita esset, & frustrà acquisita esset, nisi applicaretur; Tria hæc in tribus istis Testibus nanciscimur; Spiritus eam revelat in Evangelio, Sanguis acquirit in Cruce, & Aqua applicat in corde: Rursus cùm *media* quibus nos Deus ad salutis Communionem vocat, vel sint *externa*, vel *interna*, & tria utrobique occurrant, *Externa* Verbum scilicet cum duobus Sacramentis Baptismo & S. Cœnâ, *Interna* Vocatio, Justificatio, & Sanctificatio, seu Fides, Spes, Charitas; Utraque locum hic obtinent: Nam Spiritus Verbum Evangelii, & fidem, quæ effectus est Vocationis efficacis, designat; Aqua regenerationis beneficium cum Sacramento Baptismi bene connotat, qui ideo *lavacrum regenerationis* vocatur Tit. 3. 5. & Sanguis Iustificationem & remissionem peccatorum nobis in Cœna obsignatam cum spe vitæ æternæ includit: Ut enim sanguis qui nobis bibendus proponitur in Cœna, effusus est in remissionem peccatorum; Ita commemoratio mortis Christi jubetur fieri in spem vitæ æternæ, donec veniat Dominus salutem nostram consummaturus. Huc videtur respexisse Tertull. lib. de Baptis. cap. 16. *Venerat Christus per aquam & sanguinem, ut aqua tingeretur & sanguine glorificaretur, proinde ut nos faceret aquâ vocatos, sanguine electos, hos duos Baptismos de vulnere perfossi lateris emisit, quia qui in sanguinem ejus crederent, aquâ lavarêtur, qui aquâ lavissent, etiam sanguinem potarent.* Nec aliter *Beda* in hunc locum *Venit per aquam & sanguinem, aquam videlicet lavacri, & sanguinem passionis suæ; Non solùm baptizari propter nostram ablutionem dignatus est, ut nobis Baptismi Sacramentum consecraret & traderet, verùm etiam sanguinem suum dedit pro nobis, sua nos passione redimens, cujus Sacramentis semper refecti nutriremur ad salutem*, quod Glossa interlin. repetit.

XIV. Denique hic etiam relatio occurrit ad *figuras* V. T. Tria enim præ cæteris sub Lege memorabilia fuêre, quibus absolvebantur, quæcunque ad cæremonias pertinebant. 1° Spiritus Prophetiæ

DISPUT. VI.

quô agebantur Viri Dei ad revelanda salutis mysteria. 2° Aqua, quâ ablutiones omnes & lustrationes cæremoniales peragebantur. 3° Sanguis victimarum, quô peccata expiabantur. Jam ne quid in N.T. desideretur, tria voluit Deus fidelibus, sed longè excellentiora, dare. 1° Spiritum Veritatis Doctorem, qui effundi debuit non in paucos, sed indiscriminatim in omnem carnem, quô prophetaturi erant fideles, & visiones visuri, Joel. 2. 18. id est amplâ & luculentâ Dei notitiâ fruituri, sic enim Mysteria Evangelica terminis legalibus non rarò solent exprimi. 2° Aquam, quæ in Baptismi sacro fonte nobis affunditur ad sordium nostrarum ablutionem, & 3° Sanguinem, non ἄλογον & mortuum brutorum, sed vivum & λογικὸν illius, qui per Spiritum æternum se inculpatum Deo obtulit Heb. 9. 13.

Joel. 2. 18.

XV. Quibus ita prælibatis de Testibus istis simul sumptis, distinctè jam de singulis agendum, & eorum Testimonio. Primus occurrit Spiritus, qui hîc non ὑποστατικῶς, vel οὐσιαστικῶς pro Natura Divina, vel pro Persona Spiritûs S. intelligendus est, quæ jam in numero Testium Cœlestium reposita fuerat; sed ἐνεργητικῶς & effectivè respectu donorum, non quidem quoad dona miraculosa & extraordinaria, per hæc enim Spiritum testatum fuisse cælitùs diximus; Sed quoad dona ordinaria singulis fidelibus communia, quæ tum extrinsecùs patent in Evangelii Verbo, tum intrinsecùs latent in dono fidei, & illuminationis gratiâ. Hoc enim Testimonium designari verba sequentia ℣. 10. docent, *Qui credit in Filium Dei, habet testimonium in seipso*, & ℣. 11. *Hoc est Testimonium, quòd vitam æternam dedit nobis Deus, & vita hæc est in Filio.* Ex quibus constat Testimonium hoc consistere partim in Verbo Evangelii, quô docemur vitam æternam à Deo nobis promitti & dari in Filio, partim in corde, quod per fidem veritatem istam apprehendit & amplectitur.

1. Joan. 5. 10. 11.

XVI. Nec novum videri debet, quòd vox *Spiritûs* eo sensu usurpetur, cùm non semel hæc significatio occurrat: nam quoad Evangelium, notum est doctrinam istam salutarem sæpe eo nomine venire, quia Spiritûs efficacitatem ex vi novi Fœderis comitem habet, unde vocatur *Spiritus* 2. Cor. 3. 6. per antithesin ad Legem, quæ *litera* dicitur, *litera occidit, Spiritus autem vivificat*; Per *literam* enim Legem intelligi res ipsa & scopus Apostoli evincit, non modò quia in tabulis lapideis scripta est, sed præcipuè quia instar literæ nihil aliud potest quàm proponere nobis officium nostrum, nullis additis ad illud exequendum viribus; *Spiritus* verò notat Evangelii doctrinam, quæ non tantùm agit objectivè & imperativè instar Legis, sed efficaciter & operativè, cum præceptione officii vires etiam largiendo ad ejus impletionem. Ratio utriusque pendet ex discrimine fœderis Legalis & Evangelici; Nam legale, quod hominis obedientiâ nitebatur, bene *litera* dicitur, quia Deus in eo

2. Cor. 3. 6.

officium

officium quidem ab homine postulabat, sed ulteriùs non progrediebatur ad flectendum cor hominis ab obedientiam, unde Lex facta fuit infirma in carne Rom. 8. 3. Sed fœdus Evangelicum, quia totum à gratia pendet & non imperat tantùm, sed operatur, Legem in tabulis cordis carneis inscribendo vivifica Spiritûs S. virtute, & nos ad obsequium flectendo, optimè *Spiritus*, vel ministerium Spiritûs vocatur. Sed ne longiùs abeamus, hanc Spiritûs notionem Joannes satis apertè connotat ℣. 6. dum ait *Christum venisse cum aqua & sanguine, & Spiritum testari, quòd Spiritus est veritas*, ita enim videtur insinuare Spiritum S. in corde loquentem id singulis fidelibus persuadere, quòd Spiritus sit veritas, nimirum quòd Doctrina illa de Christi adventu in aqua & sanguine in Verbo proposita, sit verissima & indubitatæ fidei; unde patet Evangelium appositè nomine Spiritûs designari, quia est efficacissimum instrumentum, quô in cordibus operatur.

XVII. Sed non minùs certum est Spiritum etiam sæpissimè sumi pro donis internis Spiritûs, quæ conferuntur fidelibus in fœdere gratiæ, maximè pro Spiritu Adoptionis & dono fidei, quô in vocatione efficaci donamur, unde vocatur *Spiritus fidei* 2. Cor. 4. 13. & *Spiritus Sapientiæ & Revelationis* Eph. 1. 18. qui proponitur ut peculiare donum N. T. Joel. 2. & Joan. 14. 16. quia majori copia debebat effundi quàm antea, adeò ut minimus in Regno Cælorum major deberet esse Joanne Baptistâ, qui & ipse maximus erat inter natos mulierum, scilicet quoad mysteriorum cognitionem; hinc Luc. 12. 12. Christus vetat discipulos sollicitos esse de illis, quæ dicturi essent coram Magistratibus & Synedriis, quia Spiritus docturus esset tunc temporis quid dicendum haberent, & Paulus 1. Thess. 1. 5. dicit, *Verbum Evangelii non fuisse apud ipsos tantùm in sermone, sed in virtute & Spiritu Sancto & magna certitudine* &c. quia frustrà pulsarentur aures corporis, nisi Deus cor aperiret, & frustrà semen jaceretur, nisi Spiritus illud in mentibus radicaret.

2. Cor. 4. 13. Eph. 1. 18. Luc. 12. 12. 1. Thess. 1. 5.

XVIII. Hunc autem Spiritum, tum in Verbo, tum in corde operantem de Christo testari palam est. Nam ad Evangelium quod attinet, nemo ignorat eum in finem potissimùm nobis proponi, ut testimonium reddat Christo, tum quoad Personam & Naturas, tum quoad Officia & Beneficia, Jo. 20. 31. *Hæc scripta sunt ut credatis Christum esse Filium Dei, & ut credentes vitam habeatis in ejus nomine*; unde passim vocatur Testimonium Christi 2. Tim. 1. 8. *Ne te pudeat testimonii Christi*, & Apoc. 1. 2. 9. Verbum Dei & Testimonium Jesu Christi conjunguntur tanquam ἰσοδύναμα, quia Verbum testimonium Christo perhibet, & Apostoli vocantur *Testes*, qui veniunt ad testandum Joan. 1. 7. 8. Joan. 19. 35. *Discipulus qui vidit testatur, & Testimonium ejus est fide dignum &c.* 21. 24. Hic est *Discipulus qui testatur de istis; & scimus testimonium ejus esse fide dignum;*

Jo. 20. 31. 2. Tim. 1. 8. Apoc. 1. 2. 9.

DISPUT. VI.

dignum; Si verò Spiritum agentem in corde, respicimus, non minùs testari dicitur, non sanè per modum *objecti*, quasi testimonium aliquod seorsim à Verbo per Enthusiasmos & per arcanas inspirationes nobis suggerat, prout vellent Fanatici, quia Spiritus nunquam sejungendus est à Verbo Isa. 59. 21. sed per modum *principii*, quia fidem ingenerando in animis nostris de veritate Evangelii nos persuadet: Hinc Christus pollicetur Spiritum testaturum de se Joann. 15. 27. *Spiritus iste testabitur de me, & vos etiam testabimini*; Quomodo verò testabitur? quia *capiet de meo & annunciabit vobis* Joa. 16. 14. id est Doctrinam meam in cordibus vestris imprimet. Sic Paulus Rom. 8.16. ait, Spiritum Dei testari cum Spiritu nostro quòd simus filii Dei: quia Spiritus adoptionis, qui nobis confertur, argumentum est certissimum filiationis nostræ, tum consequenter & à posteriori, quia adoptionem nostram apud Deum factam confirmat, tum à priori & antecedenter, quia nos ad imaginem Dei renovat, & filios Dei facit per Regenerationem, ita Act. 5. 31. Spiritus dicitur testari de Christo, *Hunc Iesum*, ajunt Apostoli, *Principem & Salvatorem dextrâ suâ Deus exaltavit ad dandam pœnitentiam Israëli & remissionem peccatorum, & nos Testes sumus horum verborum, & Spiritus Sanctus quem Deus dedit obedientibus ipsi.*

Isa. 59. 21. *Jo. 15. 27.* *Io. 16. 14.* *Rom. 8. 16.*

Quid per Aquam & Sanguinem notetur.

XIX. Ex quibus liquet quid per Spiritum, quem primo loco proponit Joannes, intelligere voluerit. Videndum jam quid per *Aquam & Sanguinem*, quæ in secundo & tertio ordine recensentur, significaverit. Hoc verò & jam antè insinuavimus, & luculentiùs constare poterit ex verbis præcedentibus ℣. 6. quum ait, *Christum venisse cum Aqua & Sanguine*, eò enim jam Apostolum respicere vix dubitari potest; Ergo si semel intelligamus, quid sibi velint ista Joannis verba, facilè percipiemus quid per Aquam & Sanguinem testantes innuat. Quid verò Joannes per Aquam & Sanguinem, in quibus Christus dicitur venisse, sibi voluerit, non una est omnium sententia. Alii per *Aquam* designari volunt *Christi Baptismum*, per *Sanguinem* verò *mortem*, quia in utroque luculenta testimonia data sunt, quibus declaratum est eum esse Filium Dei; Sed hoc alienius videtur à verbis & scopo Joannis. Alii referunt ad *Aquam & Sanguinem*, quæ ex Christi latere perfosso effluxerunt. Verùm quamvis non dubitemus Joannem eò respexisse; non putamus tamen in eo sistere voluisse, sed sublimius aliquod mysterium hîc designâsse. Tutiùs ergo & veriùs loqui existimamus eos, qui duo præcipua Christi beneficia connotari hîc pertendunt, quæ duobus N. T. Sacramentis obsignantur; *Expiationem* scilicet peccati & *Iustificationem*, quæ fit in Sanguine Christi, & *Regenerationem*, quæ fit per Spiritum: Nimirum ut duo mala peccatum post se trahit, reatum & maculam, duo etiam remedia à Christo utrique malo curando adhibenda fuerunt, *Iustificatio*, quæ reatum tolleret coram Deo vi sanguinis seu

1. Jo. 1. 6.

satisfa-

satisfactionis à Christo præstitæ, & *Sanctificatio*, quæ labem & maculam in nobis purgaret per efficaciam Spiritûs, qui sæpissimè sub nomine aquæ venit in Scriptura: ita bene dicitur Christus venisse per Aquam & Sanguinem, quia duplex beneficium nobis attulit adventu suo; Justificationem in Sanguine, & Sanctificationem in Aqua, dum factus est nobis & Justitia & Sanctificatio 1. Cor. 1. 30. Venit ergo in sanguine expiationis, in aqua purgationis, in sanguine, qui liberet à reatu, in aqua, quæ purget à sordibus; in sanguine qui redimat pretio infinito justitiæ, in aqua, quæ sanctificet per efficaciam gratiæ.

DISPUT. VI.

1. Cor. 1. 30.

XX. Hoc verò sub Veteri Testamento jam adumbratum fuerat clarissimè duobus symbolis, quibus pleræque Ceremoniæ constabant, & quibus absolvebatur hominum καθαρισμὸς, Aquâ scilicet & Sanguine; licèt enim plures essent earum species, tamen sub his duabus tota Sanctitatis & Justitiæ ratio continebatur, aquâ abluebantur sordes, ut nonnisi puri & mundi homines ad Deum accederent; in sanguine verò erat expiatio & reconciliationis cum Deo pignus. Præcipuè verò Paulus docet pactionem Veteris Fœderis fuisse in sanguine & aqua Heb. 9. 19. *Moses accepit sanguinem vitulorum & hædorum cum aqua*; licèt enim apud Mosem in solenni illa fœderis pactione ad quam Apostolus respicit, quæ describitur Exod. 24. 7. 8. nulla facta sit mentio expressa aquæ, potuit tamen Paulus illud habere, vel ex traditione, quam Spiritus Sanctus indendo illius animo sanctificavit & extra dubium collocavit, vel colligere ex analogia, quia alibi sanguis cum aqua conjungebatur, ut in curatione leprosi sanguis avis mactatæ cum aqua miscebatur Levit. 14. 6. 51. Ut ergo vetus Fœdus pactum fuit sanguine & aquâ; voluit pariter novum, quod est antitypus & veritas Veteris, sanguine & aquâ dedicari, ut ita constaret in Christo solo veritatem & complementum omnium figurarum legalium & ipsius veteris fœderis deprehendi: Atque ideo verum esse Messiam promissum Patribus & expectatum à fidelibus, qui plenitudinem habet gratiæ & virtutis ad salutem hominum, & qui solidè, & verè præstitit, quæ ad Justificationem & Sanctificationem nostram pertinebant, & quæ externis symbolis absolutionum & expiationum legalium tantùm erant adumbrata.

Heb. 9. 19.

Exod. 24. 7. 8.

Levit. 14. 6. 51.

XXI. Atque eò procul dubio respexisse arbitramur memorabilem illam passionis Christi circumstantiam, in qua refert Joannes ex latere Christi perfosso effluxisse sanguinem & aquam Joan. 19. 34. licèt enim non insolitum planè & præter naturæ ordinem videri hoc debeat, cùm constet in membrana præcordiis vicina seu pericardio aquam contineri, quâ ingens cordis æstus refrigeretur, quæ cum sanguine ex corde confosso exire potuit; tamen mysterium sapuit potiùs hoc effluvium, quàm naturam, & si præterna-

Joan. 19. 34.

DISPUT. VI.

turale quid in eo non fuisset & miraculosum, vix credibile est Evangelistam triplicatam illam asseverationem de veritate rei adhibere voluisse, & *qui vidit testatur:* liquor enim ille pericardii nec colore, qui flavus est; nec sapore qui amarus, aquam refert; Hoc verò ita contigisse ad comprobandam Christi mortem dubium esse non potest, nisi enim hoc accidisset, potuissent pertinaces Judæi veritatem resurrectionis in dubium vocare, quasi semivivus adhuc ex cruce detractus fuisset; Verùm post hunc casum nulla talis cavillandi ansa potuit superesse, siquidem certum est læso vel aperto pericardio mortem necessariò sequi.

XXII. Verùm μυστικώτερον quid adumbratum fuisse dubitare non poterit, qui Joannem ipsum in hac Epistola audiverit ad ista verba alludentem, *Iste est*, inquit, *qui venit cum aqua & sanguine*, ubi clarum est divinum Theologum ad casum hunc respicere, & hoc tanquam singulare aliquod beneficium & certum veritatis Evangelicæ argumentum proponere. Quid verò hoc facto significatum fuerit, non una est apud Patres sententia. Quidam putant voluisse latus suum aperiri, ut sic fidelibus suis panderet ostium vitæ, & aditum pararet usque ad cordis Divini sacrarium. Alii volunt hîc impletum fuisse typum Adami & Evæ; Quemadmodum enim ex latere Adami dormientis exempta fuit costa, ex qua ædificata est illi Sponsa, quam Adam expergefactus sic alloquitur, *hæc est caro de carne mea, & os de ossibus meis*; Ita dum Christus secundus Adamus obdormivit in cruce, ex ipsius latere profluxerunt aqua & sanguis, principia Regenerationis Ecclesiæ, quæ est ejus Sponsa mystica. August. Tr. 120. in Joan. & lib. 3. de C. D. c. 26. observat sic significata fuisse duo Novi Testamenti Sacramenta, per aquam Baptismum, qui est lavacrum regenerationis, & per sanguinem Sacram Cœnam, quia remissio peccatorum per sanguinem Christi in ea nobis exhibetur: licèt verò hæc non sine fructu afferri possint, præcipuè tamen videntur sub hisce duobus duo primaria connotari Christi beneficia, Justificatio & Sanctificatio, quæ sub aqua & sanguine legali adumbrata jam fuerant. Quò respiciunt illa Ambrosii lib. 5. de Sacramentis, cap. 1. *Quare aqua, Quare sanguis? Aqua, ut emundaret, Sanguis ut redimeret, Quare de latere? quia unde culpa, inde gratia, culpa per fœminam ex latere Adæ formatam, gratia verò per Dominum Iesum Christum*, & in c. 23. Luc. *Ex Christi corpore defuncto omnium vita manavit, aqua enim & sanguis exivit, illa quæ diluat, iste qui redimat, bibamus ergo pretium nostrum, ut bibendo redimamur.* Aug. tr. 120. in Joannem. *O mors unde mortui reviviscunt! Quid isto sanguine mundius? Quid isto vulnere salubrius?*

XXIII. Ne verò mirum videatur & insolitum, quòd duo ista Beneficia Christi, aquæ & sanguinis voce significari diximus, facilè

facilè ostendi potest non Joannem solùm, sed Prophetas ipsos & Apostolos, adeóque Christum ipsum non raró iisdem phrasibus usos fuisse: Et ad Prophetas quidem quod attinet, nihil frequentius occurrit, quàm gratiæ Dei salutaris descriptio sub symbolo aquarum, quia instar aquæ nos mundat à sordibus nostris, nos recreat & refrigerat in æstu conscientiæ, ignem iræ Divinæ extinguit, sitim animæ nostræ sedat, & fœcundos nos reddit in bonis operibus. Ita jam loquutus fuerat David Psal. 42. 1. & 63. 2. & passim Prophetæ Isa. 12. 3. & 44. 3. Ezech. 36. & 47. Zach. 13. 1. ubi gratia Dei aquis confertur. Nec aliter loquuti sunt de altero Christi beneficio, quando mortem Christi, & oblationem ejus in sacrificium pro peccato prædixerunt; sanguinem enim effundendum esse necessariò supponebant, ut Is. 53. 6. 7. 8. 10. Ps. 16. 10. & 22. 17. imò expressa fit mentio *sanguinis Fœderis*, quô educti erant captivi ex fovea, ubi non est aqua apud Zachar. 9. 11. id est non modò liberati fuerant Judæi ex captivitate Babylonica, sed & liberandi fuerunt fideles ex inferno. Ita Apostoli subinde sanguinis Christi meminerunt ad Redemptionem, & lavacri aquæ ad sanctificationem, Paulus Eph. 5. 25. Heb. 9. 11. 12. 1. Cor. 6. 11. & 10. 19. 22. & 12. 24. 1. Pet. 1. 1. 22. Sed Christus ipse non raró hoc duplici symbolo usus legitur, tum aquâ Joan. 3. 5. & 4. 14. & 7. 39. tum sanguine Luc. 22. 20. hinc mirum videri non debet, si Joannes, stylum Christi & Prophetarum ac Apostolorum imitatus, dicat Christum venisse cum aqua & sanguine, ut duplex beneficium ex Christi adventu ad nos dimanans designet.

Psal. 42. 1. & 63. 2.
Is. 12. 3. & 44. 3.
Ezech. 36.
Zachar. 13. 1.
Is. 53. 6. 7.
Ps. 16. 10. & 22. 17.
Zach. 9. 11.
Ephes. 5. 25.
Heb. 9. 11. 12.
Joan. 3. 5. & 4. 14. & 7. 39.
Luc. 22. 20.

XXIV. Sed ulteriùs videndum superest, cur Ioannes addat, *non venisse tantum in aquâ, sed in aqua & sanguine*; hoc verò addidisse videtur duabus potissimùm de causis. 1. ut ostenderet Beneficia ista esse inseparabilia, & indivulso nexu inter se conjuncta. 2. ut doceret, licèt separari non debeant, non debere tamen confundi, sed tanquam distincta semper spectari. Et conjunctio quidem insinuari debuit, ne quis alterutrum ex istis beneficiis sufficere posse ad salutem arbitraretur. Nam ut frustrà satisfactio justitiæ Dei esset exhibita ad remissionem peccati & justificationem peccatoris, nisi continuò eam exciperet sanctificatio ad purgandas peccati sordes, & renovandum peccatorem; Ita renovatio fieri non posset nisi suppositâ priùs satisfactione: Nimirum ut duo obstacula erant, quæ nos à communione cum Deo, in qua felicitas nostra sita est, arcebant; *In Deo Iustitia*, quæ non patiebatur gratiam ullam peccatori communicari, nisi priùs satisfactum esset pro peccato; *In nobis* verò *injustitia* & labes, per quam fiebat, ut ab ejus communione procul arceremur: quandoquidem nulla potest esse sanctitatis perfectissimæ cum impuritate communio; Ita duo remedia adhibenda fuerunt duplici isti obstaculo removendo; 1um quod Iustitiam Dei placaret, alte-

DISPUT. VI.

rum quod in justitiam nostram purgaret ; 1um occurrit in Christi sanguine, qui expiationem peccati fecit ; alterum in aqua, quæ nos abluit ab ejus sordibus ; Unde necessarius & indissolubilis nexus duorum istorum beneficiorum patet ; qui porrò confirmari posset ulteriùs variis argumentis. Tum ab *Electione*, quæ tendit ad Vocationem & Iustificationem Rom. 8. 30. ad sanctificationem Spiritûs, & obedientiam fidei, & aspersionem sanguinis Christi 1. Pet. 1. 1. Tum à *promissionibus* fœderis gratiæ, quæ inscriptionem Legis in cordibus cum remissione peccatorum conjungunt Ier. 31. 33. Tum à *Christo* ipso, qui ut nobis datus est in Vadem & Caput ; Ita fit nobis Iustitia & Sanctificatio 1. Cor. 1. 30. non solùm ut redimat nos ab omni iniquitate, sed etiam ut purificet sibi ipsi in populum peculiarem studiosum bonorum operum Tit. 2. 14. Tum à *Spiritu*, qui Spiritus sanctitatis & consolationis dicitur ; Tum ab *Evangelio*, quod fidem & charitatem præcipit ; Tum à *Sacramentis*, quæ remissionem peccatorum cum sanctificatione nobis obsignant. Nam ut baptizamur in remissionem peccatorum, ita Baptismus est lavacrum regenerationis Tit. 3. 5. & communionis cum Christo symbolum Rom. 6. 3. 4. Et in Cœna sanguis nobis exhibetur ut effusus in remissionem peccatorum Matt. 26. 28. & ut alimentum vitæ spiritualis, quæ in sanctificatione consistit.

Jer. 31. 33. *1. Cor. 1. 30.* *Tit. 2. 14.*

XXV. Ut verò conjunctio istorum Beneficiorum in verbis Joannis indicatur ; Ita & eorum *distinctio* : Nam frustrà dixisset venisse Christum in aquâ & sanguine, si unicum tantùm Beneficium insinuare voluisset, ut Pontificii perperam confundunt Justificationem cum Sanctificatione; cùm tamen distinctissima esse bona, non modò Scriptura clarissimè doceat 1. Cor. 1. 30. & 6. 11. sed res ipsa necessariò evincat : Nam Justificatio est actus forensis, qui fit coram Deo, Sanctificatio actus moralis, qui in nobis ; Illa nos à reatu liberat, Hæc à macula ; Illa in imputatione justitiæ alienæ consistit, Hæc in infusione inhærentis ; Illa unico actu peragitur, Hæc verò successivè ; Optimè ergo Joannes aquam à sanguine distinxit, ut Sanctificationem à Justificatione distinguendam semper & non confundendam ostenderet.

XXVI. Porrò quia gemini istius Beneficii symbolum & sigillum dare voluit in duobus Novi Testamenti Sacramentis, Baptismo & S. Cœnâ ; hinc factum est, ut utrumque etiam sub aquâ & sanguine secundariò intelligeretur. Et de *Baptismo* quidem non obscurum est illum per aquam designari, cùm & hoc voluerit esse ejus signum Christus, & sæpe Scriptura hac notione illum exprimat Eph. 5. 25. Tit. 3. 5. De *Cœna* etiam licèt rariùs occurrat, facilè tamen colligitur, cùm enim sit Communio Corporis & Sanguinis Christi 1. Cor. 10. 13. quæ instituitur in commemorationem mortis Christi, non abs re sub nomine sanguinis designatur phrasi sacramentali

Eph. 5. 25. *Tit. 3. 5.* *1. Cor. 10. 13.*

mentali & metonymicâ, quâ nomen ſignati datur ſigno, & nomen ſigni viciſſim ſignato: quomodo *Calix* dicitur eſſe *Novum Teſtamentum in Sanguine Chriſti* Matt. 26. DISPUT. VI.

XXVII. Quibus ita poſitis proclive eſt intelligere, quomodo duo iſti teſtes aqua & ſanguis concurrant ad teſtimonium Chriſto perhibendum: Nam ſive illos referamus ad Sacramenta, quis non videt iſta, utpote Novi Fœderis ſigilla, non alium in finem eſſe inſtituta, quàm ad confirmandas & obſignandas in Eccleſia promiſſiones gratiæ, & Verbum Evangelii de Ieſu Chriſto Filio Dei Redemptore noſtro? Sive ad beneficia Sacramentis illis obſignata, clarum eſt eidem veritati luculentum teſtimonium perhiberi; Cùm enim ad plenam peccatorum remiſſionem obtinendam Juſtitia & Λύτρον pretii infiniti requireretur, utique Chriſtum verum fuiſſe Deum Redemptorem noſtrum oportuit qui eam nobis attulit, & ſanguine ſuo acquiſivit, quam nec Sacra omnia Gentilium, nec Victimæ omnes Legales conferre potuerunt, quia impoſſibile fuit ſanguinem taurorum & hircorum tollere peccatum. Rurſus cùm ad hominem corruptum renovandum & ſanctificandum virtus quædam planè divina neceſſaria eſſet, quæ eum in peccatis mortuum ſuſcitaret & novam creaturam faceret, Quis diffiteri poteſt Chriſtum, qui gratiâ ſuâ efficaci tale ac tantum opus exequitur, eſſe verè Dei Filium & Meſſiam promiſſum; Quis enim niſi Deus efficere potuit, ut homo, qui naturâ ſuâ ad amorem ſui propenſiſſimus eſt, ſibi ipſi renunciet & rebus quibuſque vitæ cariſſimis poſthabitis doctrinam rationi & affectibus planè adverſam, quæ nihil niſi crucem & miſerias omnigenas denunciat, amplexetur cum gaudio? Quis niſi Deus hominem cæcum illuminare, lapideum emollire, mortuum ſuſcitare, & mirâ quadam Metamorphoſi in novam Creaturam transformare potuit? Cùm ergo gratia Chriſti hoc ſubinde in fidelibus operetur miraculum, ſatis ſuperque Divina ejus virtus exinde aſſeritur & teſtata fit.

XXVIII. Cæterùm quia diximus per ſanguinem à nonnullis intelligi conſtantiam & fidem Martyrum, qui moriendo Chriſto teſtimonium perhibuerunt, quò pertinet ipſa *Martyrii* & *Martyrii* nomenclatio: Videndum annon hæc etiam χύσις à Joanne indicari potuerit. Hoc autem non difficile eſt colligere ex prima ſanguinis ſignificatione; Nam ſi per ſanguinem innuitur beneficium Iuſtificationis, quod conſequimur in ſanguine Chriſti, nihil abſurdi eſt ſi dicamus ſanguinem iſtum Chriſti, quô expiantur peccata, non modò teſtari in conſcientia cujuſque fidelis per ſenſum remiſſionis peccatorum & reconciliationis noſtræ cum Deo; ſed vel inprimis in conſtantia mirabili Martyrum in mediis tormentis, quæ non aliunde oritur, quàm ex efficacia ſanguinis Chri-

DISPUT. VI. sti, quô persuasi de expiatione peccatorum suorum, tormenta quævis non modò patienter, sed & cum gaudio sustinent; ut sic sanguine suo Christi Doctrinam obsignent. Ita tria designabuntur, quibus officium Christiani absolvitur, & quibus veluti totidem argumentis veritas Christiana comprobatur, *credere*, *facere*, & *pati*, seu fides, spes, charitas, veritas fidei, quæ per Spiritum, innocentia vitæ, & charitas quæ per aquam, & spes seu constantia in afflictionibus & morte ipsa ex sensu remissionis peccatorum in sanguine Christi, quæ per sanguinem adumbratur.

XXIX. Porrò isti Testes dicuntur testari ἐπὶ τῆς γῆς *in terra*, per antithesim ad Cælestes, qui dicti fuerant testari in Cælo; quia licèt vis eorum non terrestris sit, sed cælestis & divina, tamen nec videntur nec audiuntur aut sentiuntur in sublimi, ut superiores, sed se exerunt in Ecclesia, & in animis hominum potissimùm qui in terris versantur; Nam sive per Spiritum intelligamus doctrinam Evangelii in Ecclesia resonantem, aut donum fidei in corde fidelis impressum, sive aquam & sanguinem referamus ad duo Sacramenta Novi Testamenti, sive ad duo Christi beneficia, quæ illis obsignantur; certum est ista omnia in terris vim suam exerere & Christo testimonium dicere, ut non opus sit operosâ eorum inquisitione, cùm expositi sint in Ecclesia, & in singulis fidelibus operentur.

XXX. Sic vidimus quinam sint tres isti Testes, & quale ipsorum Testimonium; Superest ut aliquid addamus de eorum *unitate* & *consensu*, quem Joannes innuit, quum addit εἰς τὸ ἕν εἰσι. Licèt autem Complutensis Editio hæc non habeat, retinenda tamen esse non modò probatiores Codices evincunt, sed & rei ipsius natura, ut sciremus Testes istos omnes in idem prorsus consentire, & ad unum eundémque scopum tendere: Hîc autem ante omnia observandum discrimen Unitatis Testium Cælestium & Terrestrium; nam de illis dixerat Ioannes ἕν εἰσι *unum sunt*, sed de istis εἰς τὸ ἕν εἰσι *ad unum* vel *in unum sunt*, quod sanè non alia de causa factum putandum est, nisi ut significetur diversitas quædam memorabilis, quæ inter Testes istos occurrit, ne idem de utrisque censeretur, sed in illis quidem *unitas essentiæ* agnosceretur, in istis verò *unitas* tantùm *consensûs*, quæ inter res longè diversas potest occurrere: cùm enim Testes isti quomodocunque spectentur, vel externè vel internè, diversæ sint naturæ, quæ aliter coalescere non possunt, quàm consensione ad unum idémque Testimonium de Christo perhibendum, dicuntur εἰς τὸ ἕν εἰσι in unum veluti tendere, & eò simul concurrere, ut idem de Christo testificentur. Hoc autem memorandum fuit, ne ob naturæ discrepantiam res illæ aliò spectare & in diversas partes animos hominum trahere putarentur: quippe non est semper de Testibus, qui ad aliquid confirmandum adhibentur,

hibentur, eadem testimonii dictio, sed sæpenumero diversa, imò contraria proferunt, prout majori vel minori rei, de qua testantur, notitia sunt instructi, vel contrariis affectibus ducuntur: Ne ergo tale quid de istis existimaremus, quod dubiam & incertam plane reddidisset fidem nostram, Joannes dicit in unum esse, id est planè inter se concordare & in idem consentire.

XXXI. Quomodo autem in idem consentiant non difficile est ad intelligendum. Nam quomodocunque spectentur, certum est omnes collimare ad demonstrationem Divinitatis Christi & Redemptionis ab ipso factæ, Evangelium certè non aliò tendit, quàm ut *credamus Iesum esse Filium Dei, & ut credentes vitam habeamus per ipsum* Joan. 20. 31. Nec alius Sacramentorum finis, quæ sunt fœderis sigilla, quàm ut easdem promissiones in cordibus fidelium obsignent: non aliò respiciunt dona interna, quæ in Testibus istis includi diximus; Quorsum enim Spiritus fidem in animis nostris ingeneraret, nisi ut credamus Evangelio Dei de Iesu Christo Redemptore nostro? Quorsum vel remissio peccatorum & Iustificatio in ejus sanguine nobis applicatur, vel regenerationis opus in nobis inchoatur & promovetur in dies per efficaciam gratiæ, nisi ut agnoscamus divinam virtutem Christi in nobis operantis, & salutem inchoatam in dies perficientis?

XXXII. Fundamentum autem istius unitatis, non aliunde petendum est, quàm ab indissolubili gratiarum divinarum & Beneficiorum Christi inter se nexu: quemadmodum enim arctissimè inter se colligata sunt, ut uno posito, cætera necessariò sequantur, quod Apostolus in aurea salutis catena Rom. 8. 29. clarissimè demonstravit; Ita in testimonio dicendo non possunt non amicè conspirare, & in unum consentire: Nec conveniunt tantùm in eo, quòd unum idemque objectum respiciant, cui testimonium perhibent, verùm etiam in eo quòd sibi mutuam præstent operam, & alter alterum confirmet: Nam ut testes cælestes mutuò sibi testimonium dicunt, Pater testatur de Filii merito, Filius testatur de gratia Patris, & Spiritus Sanctus applicat nobis & obsignat gratiam Patris, & meritum Filii. Ita in testibus istis res se habet; ut enim Evangelium Sacramenta illustrat, sic Sacramenta Evangelium confirmant; Ut fides probatur per sanctitatem & bona opera; Ita sanctitas pendet à fide, & eam semper comitatur, & per consolationem & pacem conscientiæ magis ac magis in nobis confirmatur.

XXXIII. Ut verò ista à Deo in opere salutis conjuncta sunt; Ita à nobis nunquam sunt divellenda, quod Deus conjunxit, homo non separet; Unde patet nec Verbum à Sacramentis, nec Sacramenta à Verbo esse separanda, si fructum utrorumque percipere volumus; Nec fidem à charitate divelli debere, Nec Justificationem

sine

Disput. VI. sine Sanctificatione obtineri posse; Talis enim est ac tanta Beneficiorum istorum omnium simul ad salutem necessitas, ut qui alterutrum tantùm retinere vult, utrumque perdat, & qui utrumque non habet, neutrum possideat; Quid iuvaret enim fides sine charitate? vel Justificatio sine Sanctificatione? vel quomodo persuadere nos possent de veritate Evangelica, & certitudine salutis nostræ, nisi partes omnes salutis post se traherent?

XXXIV. His verò ita discussis, superest ut quibusdam scrupulis satisfaciamus, qui ex dictis oriri possunt. Primò quæritur cur Joannes præmittat aquam sanguini, si per aquam Regeneratio, per sanguinem Justificatio est intelligenda; cùm certum sit Justificationem præcedere Sanctificationem, & neminem à Deo per Spiritum regenerari posse, nisi priùs Deus erga ipsum sanguine Filii placatus peccatorum remissionem concesserit. Verùm facilè respondetur hoc ita recenseri à Joanne, non modò ratione mediorum externorum Baptismi putà & S. Cœnæ, in quibus constat Baptismum tanquam Sacramentum aquæ cælestis, id est Initiationis & regenerationis nostræ præcedere, Cœnam verò, quæ est Sacramentum mortis & sanguinis Christi, adeoque nostræ per ipsum nutritionis, sequi; Sed etiam ratione mediorum internorum seu Beneficiorum Christi, quatenus spectantur, non *in se* & *à parte Dei*, sed *quoad sensum* & *à parte nostri*; Nam in se & à parte Dei præcedit sanguis aquam, quia priùs placatur nobis Deus, antequam nos regeneret; sed à parte nostri, & quoad sensum præcedit aqua sanguinem, quia non posset esse cognita nostra justificatio, nisi posita regeneratione; Nec *Consolatio* quæ per *sanguinem* designatur, posset percipi, nisi positâ *renovatione*, quæ per *aquam*, ut renovationi locus in nobis non esset, nisi data *illuminatione* & dono fidei, quæ per *Spiritum* innuitur.

XXXV. Secundò quæritur, An ex eo quòd per sanguinem S. Cœnam intelligimus, sequatur præsentia realis & substantialis sanguinis Christi in Cœna, ut pertendunt nonnulli ex Lutheranis, & inter eos Gherardus, qui inter alia porismata vult inde colligi, realem, veram, & substantialem sanguinis Christi in Cœna præsentiam, hoc argumento; Si voce sanguinis Cœna intelligitur, necesse est sanguinem esse sub vel cum visibilibus elementis reipsa præsentem in Cœna, quemadmodum aqua quæ conjungitur in Baptismo, At verum prius, Ergo & Posterius; nec enim posset eo nomine designari, nisi sanguis ibi præsens esset. Sed quis non videt consequentiam vacillare? Nec enim si voce sanguinis significatur Cœna, sequitur sanguinem debere esse præsentem substantialiter sub elementis, quia sic appellatur non propriè, sed figuratè per metonymiam sacramentalem, quia est signum & sigillum sanguinis Christi, ut liquet ex phraseologia sacramentali, per quam ut sæpe nomen signi datur signato; ita nomen signati signo; Eadem phrasi *panis* dicitur *Corpus Christi*

Christi, & Calix Novum Testamentum in sanguine Christi; non propriè, quia disparatum de disparato propriè prædicari non potest, sed tantùm tropicè; quicquid hîc Pontificii pro ῥητῷ adstruendo moliantur. Nec ratio petita ab aqua, quæ sanguini conjungitur, & quæ in baptismo videtur, hoc evincit: Nam si Baptismus per eam designatur, patet denominationem istam sumi à signo & elemento, quod præsens debet esse localiter, non à re significata, quæ talem præsentiam non potest admittere.

XXXVI. Atque hinc colligitur quænam præsentia Sanguinis & Corporis Christi in Cœna sit intelligenda; non *localis* per indistantiam, quasi sanguis semel in cruce effusus quærendus adhuc esset in terris, & in os ingerendus, & in venas transfundendus; hæc enim & veritati Corporis Christi, & ascensioni ejus locali in cælum, & Sacramenti istius naturæ, quod institutum est in memoriam Christi absentis, apertè repugnat. Sed partim *sacramentalis* & *symbolica* in signis quæ illa repræsentant, & ex ordine Dei obsignant, partim *spiritualis* & *mystica* fidei dignè participantium, quatenus verâ fide amplectendo Christum pro se mortuum, fiunt participes carnis & sanguinis ejus, id est perfectissimi meriti & virtutis vivificæ mortis ejus, atque ita in unum corpus cum ipso coalescunt. Unde *Unio* nostra cum Christo *substantialis* sequitur ratione *personarum*, & *Communio realis*, sed mystica ratione *beneficiorum*.

XXXVII. Tertiò quæritur, An, quia Spiritus dicitur testari in nobis, faveat hoc Enthusiastarum delirio, qui Spiritum privatum jactant, & arcanas ejus revelationes? ℞. Neg. quia, ut visum antea, Spiritus iste testans in corde, nunquam divellendus est ab eodem in Verbo testante, nec testimonium perhibere censendus est *objectivè*, per privatas revelationes seorsim à Verbo, sed *efficienter*, per demonstrationem & applicationem veritatis in Verbo propositæ, atque ita duo ista non opponenda sunt, sed componenda, ut nec Verbum sine Spiritu operetur, nec Spiritus sine Verbo. Quod alienissimum est à mente Fanaticorum, qui sub prætextu privatarum revelationum, Scripturam tanquam literam mortuam & occidentem susquedeque habent. Nec talis Spiritus potest dici privatus, licèt enim possit utcunque eo nomine designari *subjectivè*, quia est in singulis fidelibus, non potest tamen talis censeri *originaliter*, quia idem est Spiritus in omnibus qui omnia operatur 1.Cor. 12.3.

XXXVIII. Porrò ex triplici isto Testimonio tum cælesti tum terrestri, invicta formatur veritatis Evangelicæ demonstratio; Nam quod divinis testimoniis & in cælo & in terra συναρμονικῶς inter se consentientibus evidentissimè confirmatur, tanquam extra omnem dubitationis aleam positum, citra ἐποχὴν firmissimè credendum est, nisi Deum volumus facere mendacem, quod omnium criminum longè teterrimum. Jam Jesum Nazarenum, esse æternum Dei Filium,

lium, qui in carne venit, verum Messiam & Redemptorem nostrum, in cujus solius nomine vita æterna Credentibus offertur & confertur, quæ summa est & compendium Evangelii, unanimi cæli & terræ consensu comprobatur, nec aliud clamant, vel Personæ divinæ in cælis, vel earum beneficia in terris, E. hoc tanquam certissimum & æternæ veritatis Oraculum, fidei nostræ fulcrum ἀσάλευτον, & Religionis Christianæ immotum fundamentum retineri semper debet, ut planè sit ἀναπολόγητος, qui tam admirabilium Testium nubi incredulitate suâ adhuc refragari audet.

XXXIX. Ut verò in eo summam & ineffabilem Dei erga nos bonitatem mirari decet, qui certitudini fidei nostræ hoc modo prospectum voluit; Ita æquum est nos huic divino testimonio sic acquiescere, ut ad testimonium humanum in confirmanda Verbi divini authoritate, & cælestium Mysteriorum veritate confugere non liceat: quod Pontificii perperam vellent, Scripturæ authoritatem ab Ecclesiæ testimonio suspendentes, quasi Deus ab homine, & æterna atque infallibilis Creatoris veritas, à fallibili & incerta Creaturarum voce penderet. Absit verò ut tanti criminis reatum in nos accersamus, Quin potiùs devotâ mente, Dei de seipso testimonium irrefragabile suspicientes, æternæ veritatis & αὐτοπιστίας laudem illi tribuamus. Et si Testes istos divinos utrobique testantes audimus, & verbo & opere, illis etiam pro virili respondere satagamus, si Spiritus clamat, fide credamus; si Sacramentis Dominicis initiati & confirmati sumus, Caveamus ne impietate nostrâ vim eorum irritam reddamus, & sigilla tanti fœderis perfidè abrumpamus: Imò aquâ semel loti, & sanguine tincti, justificationis beneficium & regenerationis gratiam, per fidem & sanctitatis studium, ita in animis nostris confirmemus, ut nulla in posterum de his dubitandi detur occasio; donec ad unitatem fidei & consummationem felicitatis omnes perveniamus, ubi in rem præsentem deducti, & ab omni peccati labe & reatu immunes, nullis ampliùs testibus, vel symbolis externis opus habebimus, quia non ampliùs visuri sumus δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, sed πρόσωπον πρὸς πρόσωπον: & ipse Deus futurus est πάντα ἐν πᾶσι. *Amen.*

FINIS.

DISPUTATIO

DISPUTATIO THEOLOGICA

DISPUT. VII.

DE

BAPTISMO NVBIS ET MARIS.

Ex 1. Cor. 10. 1. 2.

Respondente IOANNE SARTORIO *Genevensi.*

I. INTER varia Miracula, quæ Deus olim in gratiam populi Israelitici edidit, nullum videtur illustrius, nullum certè μυστικώτερον fuit, insigni illâ *Columnâ Nubis*, quâ illum texit, & mirabili *per mare rubrum transitu*. Ideo Spiritus Sanctus non semel ad utrumque respicit, non modò ut in rei admirabilitate, providentiam Dei paternam ergà populum suspiceremus, sed etiam ut mysteria ibidem latentia attentè scrutaremur. Quod cùm Paulus eximiè & divinè more suo exequatur in celebri, quem ventilandum suscipimus, loco, fructu non carituram operam nostram sumus arbitrati, si paulò penitiùs in ejus genuinum sensum inquiramus.

II. Extat ille primæ ad Cor. 10. 1. 2. ubi Paulus agens de variis beneficiis populo Dei olim collatis, quæ Sacramentis nostris analogicè respondent, sic ait, οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι πάντες οἱ πατέρες ἡμῶν ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωσῆν ἐβαπτίσαντο, καὶ ἐν τῇ νεφέλῃ, καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ: *Nolo vos ignorare, fratres, quòd Patres omnes nostri fuerunt sub nube, & per mare transiverunt, Et omnes in Mosem baptizati sunt, in nube, & in mari.* Ubi duo expendenda veniunt. 1. Miraculum ipsum historicè & in litera. 2. Mysterium sub historia & litera latens. Prius innuitur ab Apostolo versu primo, quando ait, *Patres fuisse sub nube, & transivisse per mare*, Posterius describitur secundo, quum addit, *Baptizatos fuisse in Mosem, in nube & in mari.*

III. Scopus Apostoli est dehortari Corinthios ab idololatria, scortatione, & similibus peccatis, quæ justa Dei judicia in

ipsos certissimè accersitura erant, exemplo petito ab Israëlitis in deserto, qui talibus peccatis impliciti, gravissimas pœnas effugere non potuerunt, quod persequitur ℣. 7. 8. 9. 10. Ne verò exciperent Corinthii, aliam esse rationem Christianorum, qui majoribus beneficiis donati sunt, & qui gaudent inprimis Baptismi & S. Cœnæ Sacramentis, quàm Israëlitarum, qui illis destituebantur; Paulus ostendit non disparem esse hac in parte utrorumque conditionem, quia ejusdem fœderis nobiscum participes, suum etiam Baptismum in Nube & Mari, & suam Eucharistiam in Manna & in Petra, obtinuerunt. Unde colligit, Deum non parciturum Christianis peccantibus, licèt eximia beneficia à Deo acceperint, quemadmodum non pepercit Iudæis idololatris & scortatoribus, licèt sub eodem fœdere similibus privilegiis donati fuerint. *Nolo vos ignorare, fratres*, &c.

IV. Ut ergo ad primum Miraculum, *Columnam* scilicet *nubis*, accedamus, Historia ejus refertur à Mose Exod. 13. Dum ait, postquam Israëlitæ profecti sunt è Succoth, ut iter suum persequerentur, *Dominum præcessisse eos ad ostendendam viam per diem, in columna nubis, & per noctem in columna ignis, ut dux esset itineris utroque tempore, nunquam defuisse columnam nubis per diem, & columnam ignis per noctem coram populo.* Sic capite 14. notat Historicus sacer, Angelum, qui præcedebat castra Israëlitarum, abiisse post eos, & cum eo pariter columnam nubis, & stetisse inter castra Israëlis & Ægyptiorum, & istis quidem fuisse nubem tenebrosam, illis verò lucidam. Nolumus multis inquirere, vel in materiam, vel in figuram, vel in motum istius Nubis. Nam quoad *materiam*, certum est fuisse corpus quoddam aëreum in similitudine nubis, sed quod miraculosè & extra ordinem à Deo formatum erat ad usum peculiarem populi; quippe materia nubium tális non est, quæ possit tandiu durare, & vices illas constantes habere. *Figura* colligitur ex eo, quòd dicitur fuisse in speciem *columnæ*, sed ita in altum evecta erat, ut à toto populo facilè conspici posset, & noctu quidem debuit assurgere in figuram pyramidalem igneam, interdiu verò paulò latiùs expandi ad modum nubis, aliàs non potuisset populum ab æstu Solis tueri, eúmque obumbrare. *Motus* etiam non fuit ordinarius, sed planè extraordinarius ad impulsum Angeli, qui, quoties movenda erant castra, movebat nubem, ut viam populo præmonstraret, quoties verò castra metanda erant, nubem immotam firmabat: quomodo verò tam constans fuisset motus & quies istius nubis sine peculiari Angeli impulsu, cùm nubes aliæ & figuram subinde mutent, & ventis huc illuc propellantur?

V. Si quæratur porrò, An columna nubis & ignis una, eadémque fuerit, an diversæ? Sunt qui duplicem statuunt, unam *nubis*, *ignis* alteram, ut *Procopius* ἡμέρας μὲν ἐν στύλῳ νεφέλης, τὴν δὲ νύκτα

ἐν

ἐν στύλῳ πυρὸς δʹ ἀμφοτέραν ἢ ἐτυπῶτο χερσός. Satius tamen est cum *Iustino* unam & eandem nubis & ignis columnam statuere, cujus duplex φάσις esset & duplex usus, quæ pro diversis vicibus nunc nubis, quæ interdiu magis esset conspicua, & umbraculi loco esse poterat, nunc verò ignis qui noctu colluceret, quô exercitus totus collustraretur, speciem referret. Quò respiciunt illa *Salviani* de Provid. l. 1. c. 29. *Victrix ingreditur eremum sine bello gens Hebræorum, agit iter sine itinere, viatrix sine via, pravio Deo sequens mobilem columnam, nubilam die, igneam nocte, congruas colorum diversitates pro tempore sumentem, scilicet ut diei lumen luteâ obscuritate distingueret, & caliginem noctis flammeo splendore claritatis irradiaret.* Moses non obscurè hoc innuere videtur Exo. 14. 20. quando ait, columnam unam eandemque caliginis instar habuisse ex altera parte, quâ Ægyptios respiciebat, ex altera verò quâ Hebræos spectabat, lucem claram præbuisse, & mox *Deum è columna nubis atque ignis*, utpote quæ una eadémque fuerit, *prospectâsse* ℣. 24. DISPUT. VII. *Exod.* 14. 20.

VI. Quorsum autem Deus columnam illam in populo erexerit, rationes variæ reddi possunt, quæ totidem usus ejus designant. I. Ut esset *Præsentiæ divinæ symbolum*, hoc enim signo testabatur Deus se adesse populo suo, & quem semel ex hostium manibus eripuerat, nolle deserere, licèt verò potuisset invisibili suâ providentiâ illum comitari, voluit tamen symbolum externum adhibere, ut ruditati populi sese accommodaret, qui cùm rebus spiritualibus & invisibilibus minùs esset assuetus, opus habuit signo aliquo externo, ne se omni Numine destitutum putaret, sed ut fide Dei ductoris & protectoris aleretur. *Nubem* autem non sine causa selegit ad id ipsum, tum quia conveniens erat modus iste revelationis humanæ imbecillitati, tum temporis illius dispensationi. Nam cùm Deus sit lux inaccessa & ignis consumens, nemo splendorem gloriæ ejus ferre posset, nisi radii isti quadantenus temperarentur, adeóque per miram συγκατάβασιν se nobis accommodaret, & ignem illum devorantem nubis umbraculo mitigaret. Accedit etiam temporum illorum ratio, cùm enim obscurior esset adhuc revelatio præ Novi Testamenti luce, ideo in nube & caligine exhiberi voluit, quæ doceret tempus fuisse infantiæ & obscuritatis, præ splendore Evangelii, in quo non ampliùs Deus in caligine & nube obscura se nobis videndum præbet, sed retectâ facie in speculo Evangelii clarè contemplandum sistit 2. Cor. 3. 18.

VII. II. *Directionis medium*, ut populum suum dirigeret in itinere suscepto, tum *viam commonstrando*, per vastas illas & invias solitudines, ubi nulla viarum apparebant vestigia, quem in finem viatores etiamnum hodie uti coguntur instrumentis quibusdam, quasi pixidibus nauticis ad indicandas mundi plagas, & dirigendas profectiones. Tum *tenebras noctis discutiendo*, quæ iter alioqui cogni-

DISPUT. VII.

tum remorari potuissent, unde Ps. 78. 14. *Deduxerat eos nube interdiu, & tota nocte lucente igne.* III. *Protectionis organum*, tum adversùs hostium insultus, quia intercedens columna ista separabat Israëlitas ab Ægyptiis, nec patiebatur istos ad illos accedere, tum adversùs Solis æstum, qui in locis illis calidioribus solet esse intensissimus, unde Ps. 105. 39. *Expandit nubem in protectionem eorum.* IV. *Vindictæ divinæ adversùs Ægyptios argumentum*; Nam quæ nubes lucida erat à parte Israëlitarum, tenebrosa erat Ægyptiis, quæ caliginem ipsis inducebat, non modò ut eos disterminaret ab Israëlitis, sed etiam ut horrorem itineris in transitu maris tollendo, faciliùs Israëlitas insequerentur, & undis maris obruerentur. Quum ergo Paulus dicit, *Patres fuisse sub nube*, non obscurum est voluisse notare Dei erga ipsos beneficium. Sanè sub cælo omnes sumus, & nubibus tegimur, & si nihil aliud voluisset Apostolus, hoc tanquam peculiarem Dei gratiam prædicare non potuisset; Sed nubem illam intelligit singularem, quæ præsentiæ, directionis, & protectionis fuit symbolum, ut corda fidelium eveheret ad extraordinarii istius miraculi contemplationem.

Psal. 78. 14.

Ps. 105. 39.

VIII. Sed non minoris est momenti alterum quod additur, *Transitus* scilicet *per mare*, cujus historia narratur Exod. 14. cùm enim Ægyptii persequerentur Israëlitas, Deo indurante cor Pharaonis, ut in ejus exitio potentiam suam & justitiam demonstraret Rom. 9. 17. & Israëlitæ constricti undiquaque essent, à tergo, Pharaonis exercitu, à fronte, maris gurgitibus, à latere verò montibus inaccessis, & ita omnis salutis via prærepta videretur, Moses jussu Dei mare virgâ suâ scindit, & viam aperit Israëlitis, qui per medium sicco pede transeuntes, aquis hinc inde instar murorum in aggerem congestis, in littus oppositum salvi & incolumes evadunt; Ægyptii verò cæco impetu eos persequentes, aquis absorpti miserè omnes pereunt, quod versibus optimè expressit Sedulius:

Pervia divisi patuerunt cærula ponti
Ingeminum revoluta latus, nudatáque tellus
Cognatis spoliatur aquis, ac turba pedestris
Intrat in absentis Pelagi mare, perque profundum
Sicca peregrinas metuerunt marmora plantas,
Mutavit natura viam &c.

Quod opus tam admirabile visum est, & tanti momenti ad institutionem fidelium Scriptoribus sacris, ut sæpissimè ejus mentionem facere & eò respicere voluerint, ut Ps. 78. 13. & 114. 3. 5. & 136. 13. Isa. 43. 2. 16. & alibi non semel.

IX. Non nos latet equidem, Atheos & Libertinos cavillis suis fidem isti miraculo quocunque modo conari detrahere; Hinc quidam ex schola Porphyrii ut miraculum elevarent, confinxerunt Mosem

sem peritissimum naturæ observâsse æstum Erythræi maris, & refluente illo suos traduxisse, Pharaonem autem & Ægyptios id ignorantes, cùm ipsum sequi conarentur, fluctu maris obrutos periisse; Alii ventum vehementem potuisse sine miraculo scissuram hanc facere; Alii denique, magiæ Mosem insimulant, qui præstigiis, mendacibus prodigiis populo imposuerit, ut viderentur sibi transire sicco pede mare rubrum, quod non fecerint tamen, vel mannâ pasci, & aquis ex rupe potari, cùm tamen nihil reipsa tale contigerit. Verùm vanitas talium figmentorum facilè dignosci potest: Nam quoad prius, quid absurdius quàm tribuere æstui maris, vel vento naturali scissionem istam, quâ aquæ hinc inde instar muri constiterint, ut in medio via pateret? fateor quidem æstum in recessu facere, ut littus maris aliquando aquis destituatur, & ventum posse ad quædam momenta cursum alicujus fluvii sistere, ut visum non ita pridem in Rhodano nostro. Verùm ubi unquam visus est scindere ipsum mare latitudine quatuor circiter leucarum, prout hîc scissum dicitur, ut mediâ parte siccum apparuerit, hinc verò & inde aquæ consisterent, non ad momenta, sed ad plures horas? Deinde si Moses talem æstum observâsset, an verisimile est Ægyptios, qui ad mare habitabant, hoc ignorâsse, & præsentissimo periculo se exponere voluisse? Ad alterum verò de impostura Mosis, mendacium est mendacissimum, quod circumstantiæ omnes arguunt: Nam si impostor fuit Moses, qui Israëlitas decipere voluerit, id factum procul dubio, quia speravit se id Israëlitis persuasurum; Sed quo tandem pacto potuit hoc in animum inducere suum, cùm ad eos scriberet, qui vel auriti vel oculati testes rerum gestarum fuerunt, cùm de iis scriberet, non quæ ante multa sæcula gesta erant, sed hoc ipso tempore, non clam & in angulo, vel noctu & coram paucis testibus; qui facilè corrumpi potuissent, sed palam & sub oculis sexcentorum millium hominum, qui poterant ejus mendacia arguere? An potuit sperare nullum repertum iri in populo, qui de istis dubitaret, vel qui ab Ægyptiis rerum gestarum veritatem non requireret? Rursus quomodo fascinare potuit oculos tantæ multitudinis, ut crederent se transire sicco pede mare rubrum, quod non fecerint tamen, vel mannâ sustentari, quod non gustaverint, vel aquis potari, quas non viderint? Denique si impostorem egit Moses, Cur hoc illi nunquam exprobrant Israëlitæ? qui sæpius murmurantes adversùs ipsum, non reticuissent omnino, si quid tale de ipso credidissent?

X. Non inutile autem est quærere, An rectà Israëlitæ transierint per mare rubrum ex littore Ægypti usque in littus Arabicum illi oppositum; An verò viâ semicirculari in medio mare factâ, ex Ægypti littore profecti in idem littus reversi fuerint? Certum quidem in ista esse sententia plures ex Iudæis, qui volunt populum ideo tantùm mare ingressum, ut suffocarentur Ægyptii.

Disput. VII.

ptii, adeóque aliquò usque progressum per modum semicirculi rediisse ad idem littus; quæ videtur firmari, tum ex eo quòd Israelitæ viderunt cadavera Ægyptiorum in littore, scilicet Ægyptiaco, quod erat propinquius, non Arabico, tum ex eo quòd Num. 33. 8. dicuntur iter fecisse per desertum Ethan, quod situm est ad littus maris occidentale desertum spectans, ubi ante ingressum jam erant: Accidit etiam maris latitudo, quæ cùm sit juxta Ptolemæum quindecim circiter milliarium Germanicorum, non fit verisimile populum tam numerosum per integrum triduum iter fecisse per mare, vel unius noctis spatio hoc emeriri potuisse. Longè tamen verius est, Hebræos ab uno littore ad aliud oppositum profectos totam illam maris latitudinem, quæ eò loci quatuor circiter leucarum erat, pertransiisse; hoc enim non modò facit ad magnitudinem miraculi extollendam, sed verbis Scripturæ apprimè convenit, quæ transitûs expresse meminit passim, διῆλθον διὰ τ θαλάσσης, & Heb. 11. 29. *Per fidem transierunt mare rubrum.* Sic Nehem. 9. 11. *Mare divisisti ante eos, transiverunt per medium maris in sicco, persecutores autem eorum projecisti in profundum, quasi lapidem in aquas validas*, quod dici non posset, si fuisset tantùm circuitus; *Iosephus* hoc confirmat *lib. 2. Antiquit.* dum ait, Hebræos in adversum littus transivisse. Nec obstat quòd viderint Ægyptios in littore, quia poterunt Ægyptii submergi in vicinia littoris Arabici, non Ægyptiaci, nimirum furenter persequentes Israëlitas, potuerunt pervenire ad littoris adversi, quò illi jam emerserant, viciniam, ibíque divinâ accedente operatione per subitam tempestatem aquis recurrentibus & Israëlitis videntibus submergi, ut sequenti statim die cadavera mortuorum fluitantia efferrentur ad illud littus, in quo Israëlitæ substiterant, non tantùm ad majorem ipsorum exultationem, sed etiam ut hostibus devictis spolia detraherent, iisque se ditare & armare possent ad sequentia bella. Quod additur de *deserto Ethan* non magis stringit, quia desertum fuit vastissimum, & tota illa regio usque ad montem Sina tam intra quàm extra extremitates maris rubri hoc nomine intelligitur, ut non mirum sit, si ante & post transitum in eodem deserto fuerint. Denique quoad maris latitudinem, licèt in medio possit esse quindecim leucarum, cùm tamen longè strictius sit in extremitate, seu parte superiori, ubi transierunt Israëlitæ, ut observant Geographi, latitudo ejus non potuit extendi ultra quatuor leucas, ut Hebræi in suo transitu impendere potuerint quinque vel sex horas, id est à media nocte ad auroram. Interim certum, tot hominum & animalium myriades non transivisse purè naturaliter, sed & miraculosè, Deo iter istud insolitum maturante & accelerante.

Num. 33. 8.

Heb. 11. 29.

Nehem. 9. 11.

XI. Quia verò Paulus Hebr. 11. 29. Transitum istum fidei Israëlitarum

Iſraëlitarum tribuit, *per fidem*, inquit, *tranſierunt mare rubrum*, videndum quid hîc fides contulerit. Certum equidem hoc opus fuiſſe propriè omnipotentiæ Dei, cui ut nihil eſt impoſſibile & impervium, *quia facit quicquid lubet in cælo & in terrâ*, Pſal. 115. 3. non modò cum mediis & juxta conſuetum naturæ ordinem, ſed & ſine mediis, & ſupra media, & contra naturæ ipſius leges ordinarias. Ita facilè potuit & mare ipſum ſcindere, & viam populo ſuo aperire. Nec ſi Moſes virgâ ſuâ utitur ad hoc exequendum, propterea laus illius operis ipſi debetur, fuit enim tantùm inſtrumentum morale, ad cujus præſentiam Deus ipſe operabatur: Quia tamen fides conditio fuit neceſſaria à parte populi ad beneficii iſtius conſecutionem, hinc fit ut fidei ipſi miraculum tribuatur, non propriè & in ſe, ratione virtutis ejus, ſed relatè ad objectum quod amplectebatur, putà promiſſionem Dei & omnipotentiam ejus, quomodo Paulus tribuit fidei ibidem expugnationem murorum Jericuntinorum, extinctionem ignis &c. & alibi juſtificatio noſtra & ſalus fidei adſcribitur non meritoriè vel diſpoſitivè, ſed organicè tantùm & objectivè. Et ſanè ut Chriſtus miracula nolebat præſtare propter incredulitatem hominum Matt. 13. 58. Ita nec Deus voluiſſet hoc opus exequi in gratiam Iſraëlitarum, niſi per fidem illud ſibi perſuaſiſſent; Nec obſtat quòd multi increduli fuerint in populo, Dominus enim paucorum fidei hoc concedit, ut ſicco pede tota multitudo per mare tranſiret, ut fides Rahabæ cognationem liberavit, & fides Noachi familiam ſervavit. DISPUT. VII.

XII. Cæterùm fidei hoc optimè acceptum fertur, quia ſola fides potuit Iſraëlitis perſuadere hoc miraculum, cùm rationi & ſenſui contraria omnia viderentur. Quis enim ſi naturam conſuluiſſet, potuiſſet in animum ſuum inducere, elementum hoc fluidum ita firmari poſſe, ut ad modum muri hinc inde conſiſteret, & tranſitum facilem in medio ſinu ſuo & per aridam concederet? hoc ſanè ſola fides, quæ omnipotenti Dei Verbo nititur & ſupra rationem aſſurgit, credere potuit. Quod luculentum eſt fidei virtutis argumentum, cui omnia ſunt poſſibilia Marc. 9. 23. Illa viam in locis *Marc. 9. 23.* inviis invenit, omnia illi cedunt, abyſſus, montes, valles. Illa Jonæ aperit ventrem ceti, Paulo & Petro portas carceris, Danieli claudit ora leonum. Illa Solem ſiſtit, ignem reprimit, panem ex nubibus, aquas ex petra elicit. Unde maximum fideli oritur ſolatium, in quocunque enim diſcrimine verſetur, licèt ad incitas videatur redactus, ut nulla ſalutis & liberationis pateat via, fides deſperare eum vetat, imò ſub ſpe contra ſpem credere jubet, Rom. 4. 18. ſub *Rom. 4. 18.* ſpe divinâ contra ſpem humanam, ſub ſpe gratiæ contra ſpem naturæ, quum in memoriam illi revocat eum, qui in mari viam invenit, & qui per abyſſos horribiles populum tutò deduxit, felicem ex graviſſimis quibuſque anguſtiis exitum facilè largiri poſſe, quò pertinent illa Iſa. 43. 16. *Iſ. 43. 16.*

S XIII.

DISPUT. VII.

XIII. Rursus præter Omnipotentiæ divinæ testimonium, occurrit etiam hîc duplex memorabile Providentiæ ejus optimæ & justissimæ argumentum. Primò in eo quòd in isto opere justitiam & misericordiam exerere voluerit, Istam quidem erga populum suum, cujus saluti in transitu isto prospexit, Illam verò in Ægyptios, quos hac ipsa ratione perdere voluit; Nam ubi alii transitum, alii sepulchrum inveniunt, eadem media quæ illis salutem, istis exitium afferunt, transeunt Israëlitæ, absorbentur Ægyptii. Sic aquæ diluvii, quæ sustinent & extollunt Arcam & Noachum servant, perdunt & inundant superba Regum palatia, & impios miserè suffocant. Ita afflictiones, quæ salutares sunt piis, impiis sunt exitiales; Mors quæ fideli transitus est ad vitam, infideli est ultima linea, & gurges, quo absorbetur sine ulla spe salutis. Secundò hinc etiam patet, impiorum pœnam justissimo Dei judicio sæpe respondere peccatis, & quod ait Sapiens c. 11. 17. *per quæ quis peccat, per eadem cruciari*; Ægyptii barbarie nefandâ masculos Israëlitarum aquis fluvii mergentes, sub aquis maris merguntur. Ita Adonibezec, qui amputaverat summitates manuum & pedum 70. Regibus, talia & ipse patitur Judic. 1. 6. *sicut feci, ita mihi reddidit Deus*, inquit, Eò pertinet quòd Deus fusionem sanguinis fusione sanguinis vult plecti Gen. 9. 6. *qui sanguinem fuderit, sanguis ejus fundetur*, & Christus Matt. 26. 52. *qui gladium acceperit, gladio peribit*, Isa. 30. 1. *Væ tibi qui prædaris,, annon prædam patieris? cùm consummaveris devastationem devastaberis.*

Sapien. 11. 17. Judic. 1. 6. Gen. 9. 6. Matt. 26. 52. Is. 30. 1.

XIV. Quæri verò hîc potest, Cur Deus, qui poterat eos longè breviori via in Canaan per terram Philistæorum deducere, in qua nec montes superandi, nec mare transeundum erat, voluerit eos per viam deserti circumducere, longè asperiorem & laboriosiorem, in qua hærendum illis fuit per quadraginta annos. R. hoc non sine gravibus causis à sapientia Dei sic dispensatum fuisse, 1. ne scilicet in ipso peregrinationis initio, hostibus ferocibus & bellicosis, quales erant Philistæi, expositi, & periculoso impliciti bello de reditu in Ægyptum cogitarent, quod Moses notat Exod. 13. 17. 18. *Non eos duxit per viam terræ Philistæorum quæ vicina est, nam Deus dixit ne fortè pœniteat eum, si videret prælium, & revertatur in Ægyptum.* 2. Noluit eos statim ab initio ducere in terram promissam, quia voluit eos probare in deserto per plures annos, atque ita dare symbolum dispensationis, quâ utitur erga fideles; ex quo enim redempti sunt à Christo, non vult statim eos recipere in cælum, sed per desertum mundi eos circumducit, & peregrinationem Canaanem cælestem versùs vult instituere, ut fides eorum & constantia exploretur. 3. Voluit hac ratione expectare donec Cananæorum mensura impleretur. 4. Denique sic voluit locum dari illustri miraculo, quo pertinaciam & indurationem

Ex. 13. 17. 18.

Pharaonis

Pharaonis & Ægyptiorum gloriosè erat ulturus, & populum mirabili & inexpectatâ ratione liberaturus. DISPUT. VII.

XV. His ita præstructis ad historicam miraculorum istorum cognitionem. Iam mysterium sub illo cortice latens scrutandum est penitiùs. Hæc enim omnia aliò respexisse, si non doceret Apostolus, satis tamen ipsa rei natura demonstraret. Cùm enim hæc fuerint beneficia Fœderis gratuiti, quibus Deus se illorum Deum testabatur, eóque tanquam peculium & λαὸν περιούσιον sibi consecrabat? dubium non est, Deum, qui non tam corpora quàm animas, nec tam terrenam & temporalem liberationem, quàm æternam & cælestem salutem respicit, altiùs mentes ipsorum evehere voluisse, ut hæc omnia non tantùm essent liberationis corporeæ organa & media, sed potissimùm pignora & symbola gratiæ & redemptionis spiritualis in Christo, & beneficiorum spiritualium postea exhibendorum typi. Et sanè ut liberatio populi typus fuit Redemptionis nostræ, Pharao Diaboli, Ægyptus Mundi, Agnus Paschalis Christi, Canaan Cæli, & iter per desertum peregrinationis nostræ in terra. Ita dubium non est, quin & columna nubis & transitus per mare aliquid μυστηριῶδες habuerint, ut præter χρῆσιν historicam in illis χρῆσις σημαντικὴ, & σφραγιστικὴ seu esse sacramentale & mysticum sit necessariò attendendum. Scio quidem ad hoc probandum à variis laudari verba Apostoli ✠. 6. istius capitis, quum ait, Ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν, *ista typi nobis fuerunt*, & ✠. 11. in eundem sensum, Ταῦτα δὲ πάντα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις, *Hæc omnia contingebant ipsis in exemplum.* Verùm, si accuratè verba ejus & seriem orationis attendimus, minùs rectè; Nam ταῦτα πάντα de quibus ✠. 6. & 11. non ad nubem, mare, escam, & aquam referuntur; Sed ad judicia & supplicia antè commemorata respiciunt, quæ jis ipsis, qui beneficiorum illorum participes extiterant in deserto, divinitus fuerant inflicta; quod Apostolus disertè docet, quum verbis proximis subjungit ✠. 6. εἰς τὸ μὴ εἶναι ἐπιθυμητὰς κακῶν, *ne simus concupiscentes malorum.* Si enim quæratur, quinam isti sint typi, aut quo fine nobis ob oculos propositi, respondet, *ut ne rerum malarum concupiscentes simus*, quod ad symbolica ista neutiquam pertinet, quod confirmat ✠. 11. quum ait, *talia scripta esse ad nostri admonitionem*, ut scilicet edoceremur de officio nostro. Itaque τύπος hîc non sumitur, ut alibi, ad designandum σύμβολον ἱερὸν καὶ μυστηριῶδές τι, aut etiam ut ὑπογραμμὸν καὶ σκιογραφικόν τι, sed pro *exemplo* & monimento, quod rei alicujus utilis documento esse possit, quomodo usurpatur Philipp. 3. 17. 1. Thess. 1. 7. Tit. 2. 7. verùm hic non est *exemplum imitationis*, sed *commonitionis*, vel *cautionis*, ut Gellius lib. 6. cap. 14. παράδειγμα usurpat pro *punitione in exemplum adhibitâ*, unde Latinis *exemplum* sæpe pro *supplicio* sumitur, quod aliis documento sit, *exemplum in aliquem*

1. Cor. 10. 6. 11.

Phil. 3. 17. 1. Thess. 1. 7. Tit. 2. 7.

S 2 *statuere*

DISPUT. VII. *statuere*, est eum punire: Sensus ergo Pauli est; Talia judicia inflicta fuisse Israelitis, quæ exemplo & documento nobis esse debeant, ne pariter peccantes pariter plectamur.

XVI. Sed Paulus clavem mysterii istius nobis tradit in verbis, quæ præ manibus habemus; nec enim potuisset dicere *baptizatos fuisse Patres in Mosem, in nube, & mari*, nisi columna nubis & transitus per mare habuissent aliquid symbolicum, quod responderet Sacramento nostro baptismi, & beneficia spiritualia isto obsignata adumbraret; quod Isai. c. 4. jam docuerat, quum loquens de protectione & benedictione per Christum Ecclesiæ exhibenda ait ℣. 5. 6. *Creabit Deus super omnem locum montis Sion nubem per diem, & splendorem ignis per noctem, & protectio erit super omnem gloriam* &c. Ut verò rem totam possimus distinctiùs percipere, & cur Apostolus baptismi nomen columnæ & transitui maris det; Observandum Paulo in more positum esse, Christianis Judaïca, & Judæis Christiana Sacramenta attribuere; Si habebant illi Circumcisionem, Ita & Nos, *Nos sumus circumcisio* Philip. 3. 3. id est circumcisi, *Circumcisi circumcisione non manu factâ, circumcisione scilicet Christi, cui in baptismo sumus consepulti* Col. 2. 11. 12. Si habebant illi Pascha suum, & Nos nostrum habemus 1. Cor. 5. 7. *Pascha nostrum pro nobis immolatum est.* Ita vicissim nostra Sacramenta illis tribuit; Si habemus Epulum mysticum, in quo pane spirituali & potu spirituali pascimur & potamur; habebant & illi βρῶμα & πόμα πνευματικὸν *escam & potum spiritualem* id est manna cælitus demissum, & aquam è petra profluentem. Si habemus Baptismum; habebant & illi, *nam in nube & mari baptizati sunt.* Ideo autem Paulus commutationem istam instituit, non ut communionem specificam signorum inter Nos & Veteres inducat, quasi eadem nobis cum illis, & illis nobiscum signa & sacramenta data fuerint; discrimen enim inter ea nemo non videt; sed duplici de causa potissimùm, tum ad denotandam correspondentiam & similitudinem signorum inter se, quia fuerunt symbola & signa similia ejusdem gratiæ, tum ad designandam communionem eorundem beneficiorum spiritualium; quia enim habemus veritatem Circumcisionis & Paschatis in mysterio, ideo dicimur habere Circumcisionem & Pascha, & quia illi habuerunt veritatem Baptismi nostri & Eucharistiæ, ideo dicuntur baptizari & cibari nobiscum.

Is. 4. 5. 6.

Phil. 3. 3.

Col. 2. 11. 12.
1. Cor. 5. 7.

XVII. Hoc verò ut certiùs teneamus, refellenda est *Bellarmini* sententia, qui lib. 1. *de Sacra. c.* 9. & *li.* 2. *c.* 4. & 17. vult ista omnia non tam *Sacramenta, quàm Sacramentorum figuras fuisse*, Nec potest negari, ex priscis non deesse, qui ejusmodi aliquid insinuare videantur: Sic *Cyprian.* Ep. 76. *mare illud Sacramentum baptismi fuisse declarat Paulus. Chrysost.* Tom. 5. Ora. 51. ἡ διάβασις ἐκείνη τοῦ μέλλοντος βαπτισμοῦ ἦν τύπος. Sic *Ambrosius* in Apolog. David. c. 8. & de Sacram.

cram. l. 1. c. 6. *Augustin.* in Jo. Tracta. 11. Verùm notum est Patres in istis liberiùs quandoque rhetoricatos, & baptismi Christiani dum præconia celebrant, multa congerere, ut ejusdem typos & figuras, quæ ad eum revera nihil faciunt. Deinde constat, eos Sacramentis sæpe tribuere, deque eis prædicare, quæ revera non sunt signi ritûsve externi, sed rei spiritualis sive cælestis, quæ signo illo designatur, quomodo & ipsi Apostoli de Baptismo sæpe ea enunciant, quæ ad baptismum internum Spiritûs pertineant, non ad externum aquæ, ut quæ Paulus habet Rom. 6. 3. 4. Gal. 3. 27. 28. Col. 2. 11. 12. Tit. 3. 5. & Petrus primæ c. 3. 21. Nam quod pertendit Bellarm. non fuisse tam Sacramenta, quàm Sacramentorum figuras, absurdum est; siquidem Sacramentum cùm sit res externa, & quidem quæ figura est rei cujusdam internæ & spiritualis, non opus habet ullâ aliâ figurâ quâ repræsentetur: possunt quidem dari duæ figuræ similes & sibi correspondentes unius ejusdemque veritatis, & hactenus Sacramenta vetera fuerunt ἀντίτυπα nostrorum, id est figuræ analogæ & correspondentes, quomodo Arca cum aquis diluvii dicitur ἀντίτυπον baptismi nostri 1. Pet. 3. 21. sed una figura non debet ab alia figura adumbrari, sed utraque ad unius veritatis repræsentationem adhibetur. Ita Circumcisio, non Baptismum, sed gratiam regenerationis, quæ pariter baptismo obsignatur, adumbravit, Agnus Paschalis, non Cœnam, sed Christum ipsum in Cœna exhibitum repræsentavit; & Baptismus iste Veterum in nube & mari, Sacramentum fuit non baptismi nostri, sed rei per baptismum significatæ, quomodo petra & aqua ex ea profluens, non Cœnam, sed Christum ipsum significavit, ut Paulus in sequentibus exponit.

Rom. 6. 3. 4. Gal 3. 27. 28. Col. 2. 11. 12. Tit. 3. 5. 1. Pet. 3. 21.

1. Pet. 3. 21.

XVIII. Dices, Miracula ista beneficia tantùm temporalia contulisse populo; Non posse ergo signa esse & sigilla remissionis peccatorum, & gratiæ spiritualis, quæ in Sacramentis nostris adumbratur. Deinde non adfuisse hîc Verbum cum elemento, ut fieri debet in Sacramentis. Postremò nullo argumento posse colligi Patres hoc intellexisse. ℞. Ad primum, fatemur quidem ista beneficia esse corporea, sed quæ nucleum spiritualium beneficiorum continebant, & quæ manuducebant ad Christum promissionum omnium fundamentum 2. Cor. 1. 20. ut liberatio à servitute Ægyptiaca typus fuit redemptionis spiritualis; imò quia sunt corporea bona, optimè adhibentur ad significanda bona spiritualia; nam ista non possunt adumbrari nisi rebus externis & sensibilibus. Ad secundum, Verbum hîc non defuit, tum in mandato de scindendo mari, tum in promissione addita salutis hoc medio conferendæ, *State & videte salutem, quam Iehova facturus est nobis hodie*, quod Paulus bene ad mysterium Redemptionis refert, quia noverat omnes liberationes temporales in ea fundari, & ejus esse figuras. Ad tertium, damus quidem multos ex populo, qui terrenis istis bonis inhærebant, non intellexisse

DISPUT. VII.

ista mysteria; sed veri fideles Spiritu Dei illustrati potuerunt eò penetrare, & sufficit nobis Paulum id nobis pandere, ut credamus rem à Deo fuisse ita dispensatam.

XIX. Ut verò clariùs mysterii istius sensum assequamur, tria, quæ hîc ab Apostolo notantur, distinctè sunt pensitanda, quod dicit, *Patres baptizatos fuisse in Mosem, in nube, & in mari.* Primò quod ait *baptizatos esse in Mosem* variè exponitur. Quidam εἰς τὸν Μωσῆν dictum volunt, quasi ὁμοῦ σὺν Μωσεῖ unà cum Mose, sive αὐτοῦ ἡγεμονεύοντος, *ipso duce & auspice*, quæ sententia est Græcorum, *Chrysostomi, Theophylacti, Oecumenii*, ὥσπερ πρωτοστάτης γέγονε Μωσῆς, ᾧ καὶ συνεσκιάζοντο καὶ συνεπέζευον διαιρεθείσης τῆς θαλάσσης *Quasi antesignanus eis Moses fuit, quum & nube pariter obumbrabantur, & per mare divisum pedites transierunt*, quam sententiam sequuntur *Iunius* & *Grotius*, à qua non longè recedit *Heinsii* mens, qui εἰς Μωσῆν pro eo quod est ἕως Μωσέως *usque ad Mosem* πάντες εἰς τὸν Μωσῆν *omnes cum Mose*, id est ne excepto quidem Mose, ut verba ita disponantur, non πάντες ἐβαπτίσαντο, sed πάντες εἰς Μωσῆν. Verùm coactior videtur hæc expositio, & non facilè assensum obtinere potest. Meliùs alii qui εἰς pro ἐν positum esse volunt, ut nihil aliud significetur, quàm hoc factum auspiciis & ministerio Mosis, ut εἰς respondeat ב Hebræorum, quod Syrus & Arabs reddunt ביד משה *per manum Mosis*, id est ejus ministerio, quod *August.* confirmat *Tract. 26. in Ioa. per Mosem baptizati sunt.* Sed non usquequaque videtur congruere; Nam præterquàm quòd præpositio εἰς rarò admodum ad ministerium alicujus significandum adhibetur; Accedit quòd frigidiuscula videtur locutio, in Ecclesia quippe quotidie ministerio Pastorum baptizantur infantes, imò & si occasio ferat adulti, nemo tamen dixerit infantes aut adultos baptizari in eos, quorum ministerio baptizantur. Putamus ergo longè convenientiùs loqui eos, qui censent, *Mosem* hîc metonymicè designare *doctrinam & dispensationem Mosaïcam*, quomodo fieri sæpe solet in Scriptura Luc. 16. 29. *habent Mosem & Prophetas*, & Act. 15. 21. *Moses habet qui prædicent ipsum*, & Jo. 5. 45. *Moses ipse vos accusabit*; ut Christus non rarò pro doctrina Christi sumitur Eph. 4. 21. Ita *baptizari in Mosem* nihil aliud erit, quàm baptizari in doctrinam & legem Mosis, initiari in fœdus ab illo traditum, in pædagogiæ Mosaïcæ sive cultûs & religionis per Mosem traditæ professionem tingendi ritu solemni consecrari. Ut enim Deus symbolis illis gratiam suam & benevolentiam testabatur populo; Ita populum magis magísque sibi devinciebat & consecrabat. Sic Act. 19. 3. 4. *baptizari in baptisma Ioannis*, est baptismo Joannis consecrari in fidem doctrinæ, quam Joannes prædicabat, ut enim Sacramenta sunt sigilla Verbi, ita sunt tesseræ & symbola fidei nostræ.

Luc 16. 29. *Act 15. 21.* *Joan. 5. 45.* *Act. 19. 3. 4.*

XX. Atque hinc solvitur exceptio *Socini*, quâ conatur eludere vim

argumenti, quo utimur ad probandam divinitatem Christi, ex eo quòd dicamur *baptizari in Christi nomine* Matth. 28. 19. quia Israëlitæ dicuntur baptizari in Mosem, qui fuit ψιλὸς ἄνθρωπος. Nam quis non videt diversissimam esse duarum istarum phrasium rationem, *In Mosem baptizari*, & *In nomine Filii?* Illud de Creatura dici potest, hoc non item, unde Paulus posterius negat de se dici posse 1. Cor. 1. 13. *An in nomen Pauli baptizati estis?* qui prius affirmat de Mose. 2. *In nomine alicujus baptizari* duo importat, quæ de creatura dici nequeunt, Primò ejus authoritate & mandato baptizari; At solus Deus est Sacramentorum author, qui & Verbi. Deinde in ejus fidem & cultum obstringi; Ut enim Deus suam hîc gratiam pollicetur, nos recipiendo in communionem fœderis: Ita vicissim eadem ratione fidem & obsequium à fœderatis debitum postulat. 3. Eodem modo baptizamur in nomine Filii, quo in nomine Patris; At baptizamur in nomine Patris ut veri Dei, non ut Creaturæ. E. id ipsum in Filio locum habere debet. Eodem sensu dicuntur Apostoli baptizâsse εἰς τὸ ὄνομα Χριστοῦ *in nomen Christi* Act. 8. 16. non quòd diversa sit formula ista reipsa à præcedenti, nam ut bene observat *Basili. de Spiritu Sancto*, baptismus in nomen Christi includit tres Personas, ἡ τοῦ Χριστοῦ προσηγορία τοῦ παντός ἐστιν ὁμολογία, δηλοῖ γὰρ τὸν χρίσαντα Θεὸν, καὶ τὸν χρισθέντα υἱὸν, καὶ τὸ χρίσμα τὸ πνεῦμα. Denique *baptizari in Mosem* refertur ad doctrinam, non ad personam; Sed baptizari in nomine Christi personam notat primariò, & non simpliciter doctrinam. Fateor aliquando fideles dici baptizatos Rom. 6.3. *in mortem Christi*, id est in obsignationem beneficiorum morte Christi nobis partorum. Sed hoc nihil ad Mosis baptismum pertinet. Eodem sensu dicuntur *credidisse Israëlitæ Mosi* Exod. 14. non ratione personæ, nam *maledictus vir qui fiduciam habet in homine* Jer. 17. 5. sed ratione doctrinæ, ut exponitur Ps. 106. 12. *crediderunt verbis ejus.*

DISPUT. VII.

Matt. 28. 19.

1. Cor. 1. 13.

Act. 8. 16.

Jer. 17. 5.

Ps. 106. 12.

XXI. Licèt verò ex dictis utcunque constet, quomodo baptizati dicantur Israëlitæ in Mosem, nondum tamen liquidò patet, in quo positus sit ille Baptismus. Certum equidem Judæos de *Baptismo Mosis* sæpe loqui, & velle ab ipso toti populo administratum esse in Sacramentum initiationis, & confirmationem fœderis priùs initi, quum ante receptam Legem jussit populum *sanctificari*, & *lavare vestimenta sua* Exod. 19. 14. *Per tria*, inquit Maimoni. Issure Biah. c. 13. *In fœdus missus est Israël, per Circumcisionem, Baptismum, & Sacrificium, Circumcisio fuit in Ægypto, sicut dicitur, nullus non circumcisus comedet de Paschate, Baptismus fuit in deserto ante datam Legem, sicut dicitur sanctificabis eos hodie & cras, & lavent vestimenta sua.* Quò pertinet mos solemnis usitatus apud ipsos à proselytis, ut reciperentur in Religionem Judaïcam, tria exigendi *Circumcisionem, Baptismum, & Oblationem*, quibus veluti initiabantur, de quo idem eximius Juris Judaïci Interpres loco citato, *Quandocunque*

Exod. 19. 14.

quis

DISPUT. VII.

quis Ethnicus ad fœdus Israëliticum se vult recipere ac sociari, & sub alis divinæ Majestatis se recipere, jugúmque Legis in se suscipere, Circumcisio, Baptismus atque Oblatio voluntaria requiruntur. Unde tritum axioma אין גר עד שימול וישבל *Non est quis proselytus usquedum circumcidatur, & baptizetur.* Quod rationem luculentam nobis suppeditat, quare & Joannes & Christus Baptismi Sacramentum instituerint, & cur nemini mirum hoc visum sit ex Judæis, quia nihil notius & usitatius erat inter ipsos: Posset ergo non sine aliqua veri specie dici, populum baptizatum fuisse in Mosem, quia solemni ritu Moses ante promulgatam Legem illum baptizârit.

XXII. Verùm licèt non diffitear, Judæos de Baptismo isto Mosis sæpe mentionem injicere; non fit verisimile tamen hoc loco Paulum eò respexisse; tum quia dicendum fuisset baptizatos fuisse *per Mosem*, non *in Mosem*, tum quia manifestum est, ipsum ad Columnam nubis & transitum per mare digitum intendere, non verò ad sanctificationem populi ante promulgationem Legis, ut in sequentibus de manna & de petra duobus aliis miraculis Eucharistiæ correspondentibus loquitur. Accedit quòd cùm Apostolus ista tria de uno baptismo efferat, non de pluribus, dum ait *baptizatos esse in Mosem, in nube & in mari*, ut innuat tunc verè baptizatos fuisse in Mosem, id est initiatos in ejus doctrinam, quando fuerunt sub nube & in mari; ostendi facilè non possit, quomodo baptismus ille sive lustratio Mosaïca dicatur facta in nube & in mari; quod non obscurum est de mora sub nube, & transitu per mare. Nimirum ut in baptismate nostro tria occurrunt, Gratia cælestis, Verbum, Aqua, *Gratia*, in quam initiamur, *Verbum*, quô instituimur, *Aqua*, quâ tingimur; Ita tria in baptismo Mosaïco occurrunt, *Nubes, Moses*, & *Mare*, *Nubes* symbolum fuit gratiæ & protectionis cælestis, in quam initiabantur, *Moses* repræsentabat doctrinam legalem, & promissiones gratuitas Verbi, quarum confirmatio Sacramento obsignabatur; *Mare* refert aquam baptismi quâ abluimur, quò tendunt ista Theodoreti in Exo. quæst. 20. *Typum habuit baptisterii mare, Spiritûs nubes, Christi Servatoris Moses, Crucis baculus, Diaboli Pharao, Dæmonum Ægyptii, Manna pabuli divini, petra aqua sanguinis salutiferi.*

XXIII. Videndum ergo superest, Quomodo mora illa sub nube, & transitus per mare baptismi nomine designentur, cùm nec maris undis immersi, nec nubis aspergine vel levissimâ attacti legantur. Quidam volunt Israëlitas dici baptizatos in nube & mari, non quòd mari vel nube essent abluti, quod fit in nostro baptismo, sed quia Corinthii de baptismo gloriabantur, ideo nomen baptismi Apostolum indidisse iis rebus, de quibus æquè licuisset Israëlitis gloriari, ac Corinthiis de baptismo. Verùm leviuscula videtur hæc nomenclationis ratio, nec satis mentem Pauli assequitur, qui de industria videtur selegisse ista miracula, propter analogiam, quæ ipsis intercedebat cum

Sacramentis

Sacramentis nostris. Unde hac de causa Circumcisionis non meminit, quod tamen Sacramentum fuit ordinarium V. T. quia non tam aperta videbatur cum aqua baptismi similitudo. Si quæratur jam in quo analogia illa sita sit, plura afferri possunt, sive materiam, sive finem & effecta utriusque Miraculi attendamus. Nam quoad Nubem, ut paululum distat ab aqua, ita dum sub aquosa nube fuerunt, quidni aquâ ex illâ decidente aspersi dici possunt? vel quæ guttatim defluerct, vel per pluviam etiam copiosam, quæ potuit à Deo immitti ad populi refrigerium & refectionem, quod videtur insinuari Psal. 68. 7. 8. 9. ubi Psaltes iter illud describens mentionem facit pluviæ largissimæ, *ô Deus, cùm procederes coram populo tuo, cùm per eremum graderceris, terra movebatur, cæli etiam distillabant à facie Dei, Sinaï à facie Dei, pluviam largissimam stillabas Deus, quâ hæreditatem tuam defessam restaurabas.* Sed hoc luculentiùs patet ex usu & fine istius Columnæ, qui apprimè respondet baptismi nostri finibus. Nam ut baptismus est consecratio & initiatio in disciplinam Christi. Ita nubes & mare fuerunt consecratio populi in dispensationem Mosaïcam. Ut populus liberatus à servitute Ægyptiacâ sanguine agni, per nubem & transitum maris initiatus est Deo, ut populus esset ejus peculiaris: Ita fideles, qui sanguine Agni immaculati à tyrannide Diaboli & servitute peccati liberati sunt, per baptismum consecrantur Domino. Ut nubes quæ continebat Israëlitas sub sinu suo, separabat eos ab Ægyptiis: Ita baptismus, qui symbolum est nostræ cum Christo communionis, est etiam separationis nostræ à Mundo tessera, & symbolum gratiæ Dei, quæ sola separat Ecclesiam à Mundo, *Quis te discernit?* 1. Cor. 4. 7. Ut nubes symbolum fuit favoris & protectionis divinæ, tum adversùs æstum, tum contra Ægyptios: Ita baptismus, quô Deo consecramur, est gratiæ & protectionis divinæ Sacramentum, in quo Deus testatur se in familiam suam nos recipere, ut sit Deus noster, id est Doctor, Ductor, & Custos, qui gratiâ suâ adversùs iræ suæ æstum nos tueatur, & virtute suâ contra hostes nos protegat. Ut nubes viam præmonstrabat Israëlitis, ut iter facere tutò possent, nec ad avia declinarent: Ita *Verbum* gratiæ, quod in Baptismo obsignatur, *Lampas est pedibus, & lux semitis nostris* Psal. 119. 105. quod nos dirigit in cursu vocationis nostræ, & iter facientibus in deserto hujus mundi, & nocte hujus seculi ad Canaanem cælestem tendentibus viam ostendit, ne ad avia deflectamus, quæ perniciem certam nobis afferrent, sed ut motum columnæ istius mysticæ, in quâ se nobis ductorem exhibet, semper sequamur. Unde baptismus Veteribus dictus φωτισμὸς, *illuminatio.* Rursus ut nubes, quæ lucida erat Israëlitis, fuit Ægyptiis caliginosa: Sic gratia & Verbum Christi, quod aliis est sapientia & potentia, & odor vitæ ad vitam, aliis est scandalum & stultitia, & odor mortis ad mortem 1. Corinth. 1. 23. & 2. Cor.

Disput. VII.

Ps. 68. 7. 8. 9.

Ps. 119. 105.

1. Cor. 1. 23.

DISPUT. VII.

2. Cor. 2. 16. Idem Evangelium quod fideles illuminat, impios excæcat, Joan. 12. 40. & 2. Cor. 4. 4. idem Christus est lapis fundamenti & scandali 1. Pet. 2. 4. qui positus est in resurrectionem & casum multorum Luc. 2. 34. Ut eadem columna nubila fuit & ignea, quæ umbraculi loco interdiu, noctu verò facis & luminis vicem præstare potuit: Ita gratia salutaris Christi, quæ in baptismo nobis obsignatur, umbraculum nobis præbet & refrigerium adversùs æstum iræ divinæ & ardores conscientiæ, & lucem gratam exhibet ad discutiendas tenebras hujus seculi, & præmonstrandam ad cælum viam. Hinc Scriptura sub hoc duplici symbolo, plenam & absolutam omnibus numeris felicitatem solet designare, quæ in liberatione ab omnibus malis, & in bonorum omnium fruitione consistit, quæ per Christum nobis obtingit. Unde Deus nobis dicitur esse *Sol* & *Clypeus* Psal. 84. 12. *Lux* & *Vita* Psal. 36. 10. & Christus *Sol Iustitiæ* Malac. 4. 4. *Et umbra nostra* Psal. 121. 4. Sol qui illuminat in tenebris, Clypeus qui protegit in bello, Umbraculum quod tegit & recreat in æstu. Denique ut in Ægypto nulla apparuit columna, In Canaan verò desiit populum comitari. Ita dum in Ægypto mundi versamur, salutarem Verbi columnam, quæ in Ecclesia demum erigitur, habere non possumus, In Cælis desinit, quia in patria constituti, procul ab omni periculo & caligine Deum facie ad faciem contemplantes, non ambulantes ampliùs per fidem 2. Cor. 5. 7. Verbi luce non ampliùs indigebimus; sed in deserto tantùm hujus seculi & peregrinatione nostra nos comitatur, donec ad Canaanem cælestem pervenerimus.

2. Cor. 2. 16.
Joan. 12. 40.
2. Cor. 4. 4.
1. Pet. 2. 4.
Luc. 2. 34.
Ps. 84. 12.
Ps. 36. 10.
Mala. 4. 4.
Ps. 121. 4.

XXIV. Non absimili ratione *Transitus per mare* mirificè cum baptismo nostro convenit, & gratiam ejus adumbrat. Nam ut in baptismo, prout olim peragebatur per immersionem & emersionem, in aquas descendendo, & ex illis rursus exeundo, dabatur descensus & ascensus, cujus exemplum extat in Eunucho Act. 8. 38. 39. Quinimò ut per illum ritum, quum immergerentur aquis obruti & quasi sepulti, & Christo ipsi quodammodo consepulti, rursúsque quum emergerent, è sepulchro excitari videbantur, & cum Christo resurgere dicebantur, Rom. 6. 4. 5. Col. 2. 12. Ita in baptismo Mosaïco habemus immersionem & emersionem, illam, dum in maris profundum descendebant, istam verò, dum egrederentur & ad littus oppositum evaderent, illa mortis, hæc resurrectionis fuit Imago; transeuntes enim per maris fundum, quid aberant à morte, evadentes verò in littus oppositum, nónne erant quasi ex mortuis redivivi? Rursus ut in transitu maris Israëlitæ salvantur, Ægyptii verò pereunt; idem mare, quod liberationis fuit medium illis, istis fit mortis & exitii causa. Hoc ipsum in baptismo observare licet, idem baptismus qui nos salvat, veterem hominem, quasi alterum Pharaonem cum toto vitiorum exercitu in mari rubro Sanguinis Christi

Christi extinguit & mortificat, *vetus noster homo cum Christo crucifixus est* Rom. 6. 3. 6. dum in mortem Christi baptizamur, Idem sanguis qui nos redimit, & viam ad cælum nobis aperit Heb. 10.19. Diabolum & peccatum perdit, *per mortem destruxit eum qui habebat imperium mortis* Heb. 2. 14. & in cruce triumphavit de Principatibus & Potestatibus Coloss. 2. 14. Unde *Chrysost.* apposite in 1. Cor. 10. tom. 5. serm. 51. *Transitus ille Iudaeorum futuri baptismi typus erat, nam ibi aqua & hic aqua, Lavacrum hic, & ibi pelagus, omnes hic in aquam ingrediuntur, & ibi omnes. Ibi quidem liberati sunt ex Ægypto, hic autem ab Idololatria, ibi quidem Pharao submersus, hic autem Diabolus, ibi Ægyptii interierunt, hic autem vetus homo cum peccatis defoditur.* Nec aliter *Ambrosius* de iis qui initiantur mysteriis cap. 3. *Advertis quod in illo Hebraeorum transitu tunc sacri Baptismatis figura praecesserit, in quo Ægyptius perit, & Hebraeus evasit, quid enim aliud quotidie in hoc Sacramento docemur, nisi quod culpa mergitur, & error aboletur, pietas autem & innocentia tota permansit.* Ut nulla alia via Israëlitis tunc suppetebat elabendi ex manibus hostium nisi per mare; Ita baptismus nos salvat 1. Pet. 3. 21. & sola janua est, per quam in Ecclesiam ingredimur, & in communionem Sanctorum recipimur.

Heb. 2. 14.

Col. 2. 14.

XXV. Rursus ut Israël nihil contulit ad sui liberationem, sed fuit tantum spectator & testis miraculi, *State & videte*, inquit Moses, *salutem quam Deus hodie vobis daturus est, nam ipse pugnabit pro vobis* &c. Exod. 13. 13. Ita Redemptio, quam in Christo consequimur, opus est mere divinum, ad quod nihil viribus nostris contulimus, sed quod totum virtuti & gratiæ Christi acceptum ferendum est: Cum enim undiquaque mortis præsentissima facies appareret, nec ulla salutis in nobis spes esset, Ille solus in abditis Sapientiæ thesauris viam invenit per mare istud, quod nobis erat impervium. Porro ut *triplex transitus* ad plenam salutem fideli necessarius est, primus à *reatu* & condemnatione ad *Iustitiam*; Alter à *servitute* peccati ad *libertatem* gratiæ; Tertius à *miseria* & *morte* ad *felicitatem* & *vitam*, Ille qui fit per justificationem, in qua Deus transire facit peccatum nostrum à nobis Mich. 7. 18. ut à statu reatus transeamus ad statum gratiæ, Iste per regenerationem, in qua transimus à servitute ad libertatem filiorum Dei Rom. 6. 17. 18. Hic vero in morte per glorificationem, in qua transitum facimus de morte ad vitam. Ita triplex iste transitus in baptismo nostro obsignatur, qui sigillum est remissionis peccatorum, & sanctificationis sanguine Christi, & pignus æternæ glorificationis, ut in eo bene transire dicamur à reatu ad justitiam, à servitute ad libertatem, à morte ad vitam, unde Joann. 5. 24. *qui credit in me*, inquit Christus, *transivit à morte ad vitam*. Hæc vero omnia beneficia per

Exod. 13. 13.

Mich. 7. 18.

Rom. 6. 17. 18.

Jo. 5. 24.

Disput. VII.

transitum maris appositè adumbrantur, quia non alio modo nobis conferuntur, quàm per mare rubrum Sanguinis Christi, qui ut justificationis nostræ est fundamentum, quia *remissionem peccatorum habemus in ejus sanguine* Eph. 1. 7. Et sanctificationis principium, dum *purgat nos ab operibus nostris, ut serviamus Deo vero & vivo* Heb. 9. 14. Ita viam nobis aperit ad gloriam, redemptionem æternam nobis acquirens, & cælum, quod erat antea ἄβατον, nobis reserans, qui propterea ὁδὸς πρόσφατος καὶ ζῶσα vocatur à Paulo Heb. 10. 19. Denique ut Israëlitæ postquam mare feliciter transiverunt, & hostes submersos viderunt, Carmen Eucharisticum Liberatori suo altâ voce cecinerunt Exod. 15. Ita æquissimum est, ut eluctati ex peccati & mortis gurgite, devictis & submersis in æternum Diabolo, Mundo & Carne, quando *mors erit absorpta in victoriam* 1. Cor. 15. 54. Redemptori & Sospitatori nostro Carmen hoc triumphale canamus, *Ubi ô mors victoria tua, ubi ô sepulchrum aculeus, Gratia Deo, qui nobis victoriam dedit per Iesum Christum Dominum nostrum.* Amen.

1. Cor. 15. 54.

FINIS.

Disput. VIII.

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE MANNA.

Ex 1. Cor. X. 3.

Respondente Petro Francisco Oliverio *Helvetio-Sarratensi.*

I. *UM quæcunque antè scripta sunt, ad nostram institutionem scripta sint, ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus*, ut Divinus Gentium Doctor sanctè monet Rom. 15. 4. nihil studio suo dignius esse, nihil ad salutem fidelium conducibilius Scriptores θεόπνευστοι Novi Testamenti existimârunt, quàm si instar peritorum Scribarum, edoctorum in regno Cælorum, *educerent ex Thesauro suo vetera & nova* Matt. 13. 52. ut Vetus Testamentum subinde cum Novo, Typos cum Veritate, & Oracula cum Complemento conferentes

ferentes, utriusque Divinitatem fortiùs assererent; & ad Ecclesiam Israëliticam sæpe oculos reflectendo, & exempla præterita, cum promissis & minis Patribus factis recolendo, in illa, tanquam in speculo, Christianæ imaginem nobis exhiberent, sive quoad *Dei beneficia, & officia nostra*, sive *quoad præmia, & pœnas* bonis & malis repositas. Disput. VIII.

II. Hoc verò Paulus ipse præ cæteris non semel præstitisse legitur ad fidelium institutionem in Epistolis suis; sed præcipuè id executus est initio Capitis decimi primæ ad Corinthios, ubi avocaturus ipsos à variis peccatis gravibus, quibus implicabantur, maximè in idolothytorum esu, ad populi Israëlitici in deserto peregrinantis considerationem eos revocat, & recensione factâ variorum ipsis collatorum bonorum, non absimilium gratiis, quibus gloriabantur Christiani, tum peccatorum ab ipsis admissorum, & pœnarum propterea ipsis à Deo inflictarum, eos seriò à similibus peccatis dehortatur, ne in similes pœnas incidant. Tria verò potissimùm insignia præ cæteris Dei beneficia commemorat, quæ Sacramentorum extraordinariorum ipsis loco fuerunt, *Baptismum nubis & maris, Cibum spiritualem seu Manna, & Aquam ex Petra*, quorum prius Baptismo nostro, duo posteriora Eucharistiæ Christianorum apprimè respondent. Et de illo quidem præcedenti Disputatione jam actum est; De duobus aliis jam σὺν Θεῷ agendum est, & primò de Manna, quod ab Apostolo priori loco recensetur.

III. Verba ejus extant ℣. 3. cap. 10. Καὶ πάντες αὐτὸ τὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, & *omnes eundem cibum spiritualem manducârunt.* 1. Cor. 10. 3. 4. Scopus Apostoli, ut jam insinuatum, est avertere Corinthios à profanis gulæ illecebris, & idolorum epulis, ad quæ ab Ethnicis alliciebantur; argumento ducto à Veterum Israëlitarum exemplo, qui istorum peccatorum rei, Iudicium Divinum effugere non potuerant. Quia verò in exemplis discrimen si quod occurrit, vim comparationis evertit, Corinthii autem poterant excipere, longè potiorem esse suam conditionem præ statu Israëlitarum, se baptizatos esse, & Sacræ Cœnæ factos esse participes, aliásque plures prærogativas in Novo Testamento consecutos esse, quæ Veteribus haudquaquam concessæ fuerint; unde non statim ab illis ad se argumentum posse legitimè duci. Paulus ut inanem illam gloriationem ipsis auferret, quâ putabant se meliori loco esse apud Deum, quàm Veteres, ostendit paritatem statûs Israëlitarum cum Christianis: Apud illos fuisse Dei fœdus & Ecclesiam, non minùs ac apud istos, iisdem beneficiis affectos fuisse, & eadem Sacramenta habuisse, quæ testimonia illis forent gratiæ Dei. Unde si pœnas effugere non potuerant bonis suis abutendo, nec Christianos illas declinaturos, si eorundem peccatorum cum illis rei fuerint. Istam verò paritatem probat inprimis ex identitate Sacramen-

Disput. VIII. torum, quæ utrobique obtinuerunt, si non ratione signorum, saltem ratione significationis; Iam respectu Cœnæ demonstrat, & quidem quoad utrumque symbolum, tam quoad cibum, quàm quoad potum.

IV. Et de *Cibo* quidem, de quo præsens instituitur Disputatio, dicit *Omnes*, scilicet Israëlitas, *manducâsse eundem cibum spiritualem*, respiciendo ad *Manna*, quô Deus eos cibare voluit olim in deserto; de quo duo jam expendenda veniunt, 1. *Historia*, 2. *Mysterium*; sub gemina enim isti χέσει spectari potest & debet, ratione *usûs communis*, quatenus fuit cibus materialis & corporeus, qui faciebat ad nutritionem populi, & ratione *usûs sacri*, quà fuit spiritualis & mysticus, qui Christum significabat & obsignabat.

Exod. 16. V. Historia refertur cap. 16. Exodi, Cùm jam farina subacta, quam ex Ægypto tulerant, deficeret, & ob annonæ penuriam murmuraret populus adversùs Mosem, eò usque ut mortem etiam expeterent inflictam manu Iehovæ, *Utinam*, inquiunt, *mortui essemus per manum Iehovæ in terra Ægypti!* Deus licèt ingratum populum posset plectere, mirâ tamen bonitate prospicit ejus necessitati, sed modo planè extraordinario, mittendo cælitus quotidie Man, quod sufficeret tantæ cibandæ multitudini, atque ita per totos quadraginta annos; dum populus in deserto versatus est, eum sustentârit, donec perveniret in Canaan, quo tempore cessâsse dicitur Man versu 35. Hunc verò cibum 1. *colligere* debuerunt Israelitæ manè ante exortum Solis Exo. 16. 21. idque pro ratione cibi sui ℣. 16. 18. in singulos dies tantùm ℣. 4. quia nihil ex eo reliquum in crastinum faciendum erat ℣. 19. 20. excepto die sexto, quô colligendum fuit in biduum, quia die septimo, id est Sabbatho non cadebat ℣. 23. 26. 2. collectum *distribuere*, ut unicuique unum Homer, quod erat decima pars Ephæ, & juxta *Waserum* ad novem libras Romanas ascendebat, quod illi assignatum erat, suppeteret, nec plus nec minus cuiquam habere licuerit, ℣. 16. 17. 18. 3. *præparare* in cibum; quod fiebat, tum moliturâ, tum coctione, tum elixatione: nam man molebant vel terebant, & postea coquebant vel elixabant, & conficiebant ex eo placentas subcinericias ℣. 23. Numer. 11. 8. Describitur

Num. 11. 8. autem Man quoad *substantiam*, quòd fuerit exiguum & tenuissimum, sicut pruina super terram vers. 21. quoad *figuram*, rotundum quasi semen coriandri vers. 31. quoad *colorem*, album vers. 3. ut color bdellii Arabici, quod est pellucidum Num. 11. 7. quoad *saporem*, dulcissimum & suavissimum, veluti sapor similæ cum melle, vel ut sapor liquoris præstantissimi ex oleo Num. 11. 8. adeóque cibus præstantissimus & saluberrimus. Non tamen propterea facilè

Sapien. 16. 20. admiserimus, quod Author libri Sapientiæ cap. 16. 20. de Manna

na loquens, fuisse cibum πρὸς πᾶσαν ἡδονὴν ἰσχύοντα, καὶ πρὸς πᾶσαν ἁρμόνιον γεῦσιν, *omni pollentem voluptate & unicuique gustui accommodatum*, licèt hoc avidè à quibusdam Patribus, qui allegoriis delectantur, arreptum sit; Nam præterquàm quòd Moses specialem ejus saporem expresse memorat: Si cujuslibet gustui se accommodabat, cur ergo illud recusâssent in deserto? *nihil oculi nostri vident præter man*, & cur carnes & cibos Ægyptiacos adhuc desiderâssent?

VI. Miraculi autem istius historia variarum quæstionum occasionem præbere potest, quas paucis tantùm attingimus. 1. Cur Deus hac ratione prospicere voluerit populi necessitati? ℞. Licèt sola voluntas Dei nobis instar summæ rationis esse debeat, dubium tamen non est, quin singulare hoc illi dare voluerit paternæ Providentiæ testimonium, ut doceret se piis laborantibus nunquam deesse, sed illis tempestivè semper prospicere, & media etiam extraordinaria adhibere, ubi ordinaria deficiunt: atque ita hominem non ex solo pane vivere, sed ex eo omni quod prodit ex ore Dei, quod Moses insinuat Deut. 8. 3. *Deus te afflixit & fecit ut esurires, sed te cibavit etiam Manna, quod nec tu, nec Majores tui cognoverant, ut notum faceret tibi, non ex solo pane vivere hominem, sed ex eo omni quod procedit ex ore Dei.* Et ut constaret Dei favorem dimidiatum & imperfectum non esse, per totos quadraginta annos, quibus in deserto versati sunt, hoc pane eos cibavit, supplendo per cæli favorem, quod soli sterilitas negabat, donec venerunt in Canaan, ibique ex fructibus terræ comedere cœperunt Exo. 16. 35. Josu. 5. 12. quia ubi media ordinaria suppetunt, extraordinaria miraculosa expeti non debent vel expectari; *Cessant extraordinaria*, aiunt I C. *ubi ordinariis locus est*, Tum etiam ne cæleste donum fastidio esset ingratis hominibus, quod ne in ipsa quidem necessitate satis grato animo habebant. Atque in eum finem voluit portionem unam Mannæ in urna aurea juxta Arcam per omnes ætates asservari, Exod. 16. 32. 33. ut esset illustrissimum tum omnipotentiæ, tum bonitatis erga Israëlitas testimonium, quod à posteris celebraretur.

Deut. 8. 3.

Exod. 16. 35. Josu. 5. 12.

Exo. 16. 32. 33.

VII. Secundò, Quoad *nomen* quæritur, Cur cibus iste *Man* dictus sit, ita enim ab Israëlitis quumprimùm è cælo fuit delapsus, & ab iis visus, vocatum fuisse Moses testatur Exod. 16. 15. *Et videntes illud filii Israël dixerunt quisque ad fratrem suum* מן הוא *man est, quia nesciverunt quid esset*, & versu 31. *Et vocârunt filii Israël ejus man.* Duæ sunt circa nominis istius rationem Doctorum sententiæ. Prima eorum, qui verba ℣. 18. interrogativè interpretantur, & volunt idem esse מן, quòd Hebraïcè מה, *quid*, quasi Divinum istum panem videntes, & rei insolentiâ perculsi Israëlitæ, & admiratione moti in hæc verba eruperint,

Exod. 16. 15.

eruperint, Quid hoc est? & postea nomen hoc manserit, & in appellativum transierit. Sic LXX. reddunt, τί ἐςι τῦτο, Sic *Chaldæus Paraphrastes*, *Vetus Versio*, *Iosephus Antiquit.* lib. 3. cap. 1. καλῦσι δὲ Ἑβραῖοι τὸ βρῶμα τῦτο μάννα, τὶ γὰρ μᾶν ἐπερώτησις κατὰ τὴν ἡμετέραν διάλεκτον, *Hebræi cibum istum vocant manna, nam man est interrogativum secundùm nostram dialectum*, quid hoc est *significans*. Ita *Hieronymus*, & plures ex Veteribus. Quæ sententia videtur firmari ex responsione Mosis, qui ad interrogationem populi respondens dixit illis, *Hic est panis ille, quem dat vobis Iehova ad comedendum*. Tum etiam ex eo quòd in lingua Ægyptiaca מן idem est quod מה in lingua Hebræorum, ut observat *Drusius ex* R. *Hiskuni*. Nec mirum videri deberet, si Israëlitæ, qui tot annos triverant in Ægypto, usi fuissent particulâ hujus linguæ.

VIII. Secunda sententia eorum est, qui verba illa sumunt *indicativè*, ut designetur proprium nomen quod derivetur à radice מנה quæ significat *ordinare, constituere, præparare*, ut מן resectâ ultimâ radicali idem sit quod מנה, *pars, portio, donum* scilicet à Deo datum, vel cibus à Deo ordinatus & dispositus ac paratus sine ipsorum labore, in cujus usum Israëlitæ nec serere deberent nec metere. Sic sentiunt hodierni Hebræi Rabbi Salomo, מן *præparatio cibi est à verbo* מנה quia nesciverunt quid esset, id est *nesciverunt nominare nomine suo*, Sic Aben Esra *man derivatur à verbo* מנה, unde Dan. 1. מנה, *constituit ordinariè escam vestram*, idem sentit R. D. K. R. Bechai, & alii. Licet verò non multùm referat utramvis sententiam sequamur, quæ suis rationibus non destituitur, posterior tamen ad rei veritatem propiùs videtur accedere.

IX. Tertiò Quæri potest, An istud Manna fuerit naturale, An verò miraculosum? Certum est dari manna naturale, quod inter meteora aquea à Philosophis reponitur, quod gignitur ex rore temperatissimi loci & cæli, qui in arborum & fruticum folia decidit, illisque adhærescit donec colligatur. Quod fit præcipuè in tribus regionibus, Syriâ, Germaniâ, & Italiâ, unde ex regionum differentia, Syriacum, Germanicum, & Calabricum appellatur, quod postremum præ cæteris commendatur in medicina, ad lenem sine flatibus bilis & pituitæ purgationem, de quo Medicorum filii consulendi. Hoc tantùm de Calabrico memorandum referre non pigebit ex *Ionstono* in *Thaumatogr.* cap. 10. cùm locum quemdam Oenotriæ, in quem singulis æstatibus descendebat, & ab omnibus excerpebatur, Reges Neapolitani olim occlusissent, ne quis sine vectigali assumeret, occluso loco desiisse nec descendisse, eo vero recluso, & vectigali remoto, iterum descendere cœpisse, quod cùm semel iterúmque contigisset, Reges postea locum liberum reliquisse, & omnibus colligere permisisse: Idem

scribit

scribit *Cælius Rhodiginus* l. 9. cap. 12. de Tragasco sale in Epiro, cui cùm vectigal imposuisset Lysimachus, evanuit, mox dempto succrevit. Datur etiam Manna Polonicum non ita pridem repertum, de quo *Keckermannus*, libro 6. System. Physici, capite 10. & *Cornelius à Lapide* in Exod. 16. quod mense Junio & Julio nocte depluit, & herbis instar roris incumbit, quod butyro saccaróque modico decoctum cum Italorum delicatissimis ferculis dicitur certare posse. An verò manna Israëliticum ejusdem fuerit naturæ cum manna naturali, non sine ratione disquiritur. Affirmant alii, ut *Conimbricenses* in libro Meteor. Aristot. tom. 7. cap. 11. & Fr. *Vallesius* de Philosophia sacra cap. 57. quod ex colore, sapore, & aliis circumstantiis conantur demonstrare. Alii verò negant, & volunt rem fuisse prorsus novam, à Deo pro certo tempore creatam, suóque tempore prorsus ablatam, quam sententiam plerique Hebræorum sequuntur, ut *Aben Esra*, & *Abarbanel*, qui variis rationibus eam confirmare nititur.

DISPUT. VIII.

X. Quamvis verò nostram litem hanc nolimus facere, quæ propiùs spectat Physicos & Hippocratis filios, paucis tamen observamus, veriorem eorum sententiam nobis videri, qui licèt magnam affinitatem esse censeant inter utrumque Manna quoad formam, colorem, & saporem, non putant tamen posse dici ejusdem generis; Sed manna Israëliticum miraculosum fuisse & extraordinarium. Primò, quia si fuisset naturale, non potuisset dici planè ignotum Israëlitis, cùm tamen testetur Moses, *neque eos, neque Patres ipsorum hoc cognovisse*, Deut. 8. 3. Secundò, nihil opus fuisset illud reponi in urnam auream juxta Arcam ad miraculi monumentum, si res naturalis fuit. Tertiò, manna medicinale non cadit per totum annum, sed tantùm in maximâ aëris & cæli temperie, putà tempore verno, mense Martio & Aprili. At manna hoc cadebat æqualiter omnibus anni mensibus, nec ulla aëris mutatio obstare potuit, quominus per totos quadraginta annos æqualiter stillaret. Quartò, illud semper eodem modo & tempore cadit; Sed divinum die septimo omnino non cadebat; & die sexto duplicabatur ejus copia, ut alterum Homer in cibum Sabbathi reponerent. Quintò, Manna medicinale per se non est alimentum, quod habeat vim nutriendi, sed pharmacum seu medicamentum, quod habet vim purgativam. Sed Manna Divinum fuit cibus suavissimus & temperatissimus, qui facilis fuit digestionis, nec ut alii cibi corpus gravabat; sed non medicamentum, aliàs fieri non potuisset, ut illo vescerentur, quin luxatis & solutis corporibus periissent; nisi quis dicat cum Vallesio, potuisse cibum hunc vim habere purgamenti, ad expurgandam cacochymiam, quam contraxerant in Ægypto usu peponum, cucumerum, & porrorum, sed postea ipsis in gratum cibum per consuetudinem abiisse. Sextò, manna naturale noctu non

Disput. VIII. putrescit, nec vermes producit, non liquescit ad Solem, nec est durum, ut contundi debeat, ut ex eo placentæ confici possint, sicut fuit Divinum. Septimò, Manna Divinum cadebat ubicunque castra metabantur, & quòcunque profecti sunt comitata est eos hæc Dei benedictio; cùm vicinæ gentes frumento vescerentur, & tantùm in castris Israëlitarum man esset cognitum, quod statim atque ingressi sunt terram fructuosam & frumenti feracem, cessavit. Ita sive proprietates cælestis istius doni attendamus, sive locum in quo dabatur, sive tempus, sive quantitatem, sive continuationem, non obscurè liquet extraordinarium fuisse Dei beneficium, Populo Israëlitico ad tempus per miraculum concessum.

XI. Plura de Mannæ quantitate, formâ, colore, & sapore quæri possent, ut & circa ejus collectionem, & distributionem. Sed quia ista aliena sunt ab instituto nostro; Satius est ut ad *usum* ejus *sacrum* veniamus, & mysterium sub isto cortice latens scrutemur. Ad quod Paulus nos ducit, quando vocat illud *βρῶμα πνευματικὸν*, *cibum spiritualem*. Ita verò vocatur, non naturâ, sic enim erat corporeus & materialis, sed tum *origine*, tum *significatione*. Primò *Origine*, quia non humanâ operâ, sed præter naturam miraculosè suppeditabatur à Deo, qui *κατ' ἐξοχὴν Spiritus* dicitur, vel quia *Spirituum*, id est Angelorum ministerio parabatur: Unde
Ps. 78. 24. dicitur *panis Angelorum* seu *fortium* Psalm. 78. 24. non quòd eo vescerentur Angeli, qui, ut Spiritus *ἀσώματοι* cibo corporeo non egent, sed quòd ab Angelis subministraretur populo ad Dei nutum: Cùm enim res fuerit extraordinaria & miraculosa, ut dictum, dubium non est, quin Deus hìc usus fuerit ministerio Angelorum, tum ad materiam illi generationi idoneam undique convehendam, & ad illam Soli exponendam, ut faciliùs excoqui, & decidere posset.

XII. Secundò, *spiritualis* vocatur *significatione*, quia mysticam & spiritualem significationem habuit, nimirum ut Christum verum panem vitæ adumbraret: Quamvis enim primò datum esset à Deo manna in cibum corporeum populo, ut famem ejus sedaret, nec aliud in eo spectarent homines crassi & profani, Deus tamen altius mysterium intendebat, & fideles, qui ad opera Dei attentiores erant, sublimius mysterium in hoc miraculo oculo fidei cernebant, & Christi animæ cibi typum eximium in manna agnoscebant: planè quomodo panis & vinum, quæ naturâ suâ & per se inserviunt ad nutriendum corpus, gratiâ Dei tamen destinantur ad usum spiritualem & sacrum, ut sint symbola Corporis & Sanguinis Christi, quibus animæ sustentantur, non physicâ, sed morali tantùm & sacramentali mutatione. Nec de eo dubitare nos sinit Christus, qui
Joan. 6. Joannis 6. totius mysterii istius clavem nobis aperit, dum se mannæ conferendo & præferendo, corpus illius typi, & veritatem illius

figuræ

figuræ ſe apertè fuiſſe docet: Quò etiam non obſcurè reſpicit Apoc. 2. 17. dum *Victori* pollicetur, *ſe daturum ex manna abſcondito*, ſui nimir. communionem ſalutiferam tam in gratia, quàm in gloria, hoc ſymbolo deſignans. DISPUT. VIII. *Apo. 2. 17.*

XIII. Nec obſtat huic expoſitioni, quòd Chriſtus Joan. 6. loquitur de Manna, tanquam de cibo corruptibili & materiali, qui non potuit Patres à morte immunes præſtare, *Patres veſtri*, inquit verſ. 49. *manna manducârunt in deſerto, & mortui ſunt.* Quia Sacramenta ſpectari poſſunt, vel quoad *τὸ materiale*, ſeu quoad *naturam.* Vel quoad *τὸ formale*, ſeu quoad *ſignificationem.* Priori ſenſu manna erat verè cibus corporeus alendis corporibus deſtinatus: Sed poſteriori bene dicitur *ſpiritualis*, quia ſpirituale aliquid ſignificabat. Deinde aliud eſt loqui de re aliqua ad hominem, id eſt ex hypotheſi ſententiæ, & pro captu eorum cum quibus agimus. Aliud verò ex rei veritate. Sic Paulus de Circumciſione non ſemper eodem modo loquitur; Nam cùm Dei inſtitutionem in ipſa conſiderat, dicit magnam eſſe ejus prærogativam & utilitatem Rom. 3. 1. eo quòd eſſet ſigillum obſignandæ juſtitiæ fidei Rom. 4. 11. quum autem diſputat adversùs eos, qui ſigno externo & nudo gloriabantur, & in ea perverſam ſalutis fiduciam collocabant, dicit *nihil eſſe* Galat. 6. 15. imò maledictionis ſymbolum eſſe teſtatur, quia homines illi ſe obligant ad ſervandam totam Legem Gal. 5. 3. Eodem modo Chriſtus ſe comparat agens cum Judæis; Cùm enim carnalis multitudo Moſem longè præferret Chriſto, quòd populum per 40. annos in deſerto miraculosè aluiſſet, nec aliud in manna ſpectaret, quàm cibum corporis, ut nec aliud quærebat: Chriſtus in ſua reſponſione non explicat quid man ſignificaverit, ſed, aliis omnibus omiſſis, Auditorum ſenſui ſermonem ſuum accommodat, quaſi diceret, Moſes Vobis eſt in ſummo pretio, quia Patrum veſtrorum ventres ſaginavit in deſerto; hoc enim unum mihi objicitis; Ego vobis pro nihilo ſum, quia non ſuppedito ventris alimenta: At ſi tanti facitis cibum corruptibilem, quid de pane vivifico ſentiendum, quô animæ in vitam æternam aluntur? Sic Chriſtus non tam rei veritatem attendit, quàm ex hypotheſi Auditorum loquitur. Paulus verò dum cibum ſpiritualem vocat, non impiorum abuſum, ſed Dei ordinem & veram Sacramenti inſtitutionem reſpicit. *Joan. 6. 49.* *Rom. 3. 1.* *Rom. 4. 11.* *Gal. 6. 15.* *Gal. 5. 3.*

XIV. Hanc autem nomenclationis iſtius rationem non ſemel obſervant Veteres, *Aug.* in Pſ. 77. *omnes quidem eundem cibum ſpiritualem manducaverunt, & eundem potum ſpiritualem biberunt, id eſt ſpirituale aliquid ſignificantem,* & tr. 26. in Joh. *Manna & altare ſacramenta fuerunt in ſignis diverſa, ſed in re quæ ſignificatur paria, diverſa ſpecie viſibili, paria virtute ſpirituali, Patres enim eandem eſcam ſpiritualem comederunt, quam & nos.* Sic Anſelmus in hunc locum, *Eandem eſcam corporis Chriſti, quam nunc in pane manducamus,*

DISPUT. VIII.

camus, Patres nostri manducaverunt in Manna, & eundem potum sanguinis Christi, quem nos ex calice bibimus, biberunt ex Petra: & ideo spiritualem manducaverunt eandem, quàm nos; corporalem verò alteram, quia visibilem escam spiritualiter intellexerunt, spiritualiter esuriverunt, spiritualiter gustârunt, ut spiritualiter satiarentur, nam & nos accipimus visibilem cibum, &c. Sic Apo. 11. 8. magna Civitas vocatur *spiritualiter* Sodoma & Ægyptus.

Apoc. 11.8.

XV. Atque hinc facilè solvitur scrupulus, qui moveri potest, Quomodo omnes Israëlitæ dicantur manducâsse istum cibum spiritualem; cùm certum sit, ex historiæ serie, & ex verbis ipsis Apostoli, nonnullos ex ipsis profanos & impios fuisse, qui Deo probari non potuerunt, sed quos severè propter crimina sua in deserto punivit versu 5. Nam licèt non manducaverint cibum istum *quà Spiritualem*, id est, non tantùm ore corporis ad pascendum ventrem, sed etiam fide recipiendo, ut Christi σημαντικὸν & σφραγιστικὸν, quia hoc ad solos fideles pertinet, potuerunt tamen dici manducâsse cibum illum, *qui spiritualis* & *sacramentalis* est, licèt talem ipsi non apprehenderent.

XVI. Ut verò certiùs capiamus, quare cibus iste spiritualis dicatur propter significationis mysterium, rationes propiùs sunt expendendæ. Non diffitendum in genere posse *Manna* conferri cum Dei *Verbo*, quod est animarum nostrarum, quamdiu in deserto mundi peregrinamur, pabulum cæleste, suavissimum, & saluberrimum, ut non semel sub eo symbolo Spiritus Sanctus illud nobis exhibet Ps. 19. 11. Joan. 4. 32. 34. Hebr. 5. 13. 14. cui nec porri aut cæpæ, & allia sapientiæ Ægyptiacæ, nec siliquæ traditionum humanarum unquam præferri debent, in quo longè veriùs impletur, quod de Manna dicit Syracides, quòd omni gustui se accommodet, quia unusquisque pro varietate statuum & casuum invenit, quo se sustentet, quod *Origenes* Homiliâ 7. in Exod. non malè explicat, *Si Verbum Dei, quod in Ecclesia prædicatur, totâ fide, totâ devotione suscipias, fiet tibi ipsum Verbum quodcunque desideras, v. g. si tristaris, consolatur te, dicens, cor contritum & humiliatum Deus non spernit: Si lætaris pro spe futura, cumulat tibi gaudia, dicens, Lætamini in gaudio, exultate justi, si iracundus es, mitigat te, dicens, desine ab ira & derelinque indignationem; sic ergo manna Verbi Dei reddit in ore suo saporem quemcunque volueris, hoc tamen si quis infideliter suscipiat & non comedat, sed abscondat, vermes ex eo ebullient, & Dominus, qui in manna fidelibus dulcedo mellis est, infidelibus vermis efficitur.*

XVII. Sed certum est in specie peculiariter ad Christum respexisse, ejúsque eximium symbolum fuisse, & quidem in hisce tribus potissimùm, 1. *in origine & causa*, 2. *in natura & proprietatibus*, 3. *in usibus & effectis*. 1. Quoad *originem*. Nam è cælo descendebat,

debat, & à Deo ex indebitâ gratia & liberalitate dabatur nullo labore, nullâ hominum industriâ nec ullo merito partum, Unde Moses ait Israëlitis, *hic est panis ille quem dat nobis Iehova ad comedendum*, Exo. 16. 15. Ita Christus è cælo revera descendisse dicitur, tanquam Dei Patris donum, Ioan. 3. 16. & 6. 33. planè gratuitum, nullo nostro labore vel merito acquisitum, ne quid hîc Pharisaïcum & Papisticum somniemus, sed solâ Dei misericordiâ concessum. Man non naturaliter, sed supernaturaliter & miraculosè cadebat. Ita Christus non vi naturæ, sed gratiæ per miraculum nobis à Deo datur, ut hîc sit revera *magnum pietatis Mysterium*. Manna datum fuit cum rore cæli Exod. 16. 14. & Christus rori confertur Hos. 14. 5. *Ero sicut ros*, inquit, *Israëli*, qui arida nostra corda humectat, & adustos iræ Dei sensu recreat & refocillat, unde Cant. 5. 1. dicit Sponsæ, *Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, nam caput meum oppletum est rore, capilli mei aspersionibus nocturnis*. Denique Man, non in Ægypto, sed in deserto datum est, postquam ex durissima servitute, potenti Dei manu liberati, mare rubrum pertransiverunt. Ita Christus, quos ex Ægypto mundi liberavit, & sanguine suo redemit, lacte Verbi & pane Corporis alit, & potat.

Disput. VIII.

Exod. 16. 15.

Ioan. 3. 16. & 6. 33.

Hos. 14. 5.

Cant. 5. 1.

XVIII. Secundò, Quoad *naturam & qualitates*, Manna fuit coloris albicantis, & gustûs dulcissimi; Christus *candidus* dicitur à Sponsa Cantic. 5. 9. ob vitæ innocentiam, quia *sanctus est, innocens, separatus à peccatoribus* Heb. 7. 26. qui peccatum non novit 2. Cor. 5. 21. in cujus ore dolus non fuit inventus 1. Pet. 2. 22. cujus bonitas & gratia suavissimi est gustûs peccatoribus, *gustate & videte quàm bonus sit Iehova* Psal. 34. 9. & Sponsa ideo eum *malo* assimilat, cujus *fructus dulces palato suo esse* asserit Cantic. 2. 3. Et ut manna fuit præstantissimus & temperatissimus corporis cibus, quô sustentatus est populus in deserto; Ita Christus divinus est animæ cibus, verus panis Dei, panis vivificus, qui dat vitam Mundo, quô pascimur in deserto mundi, qui, quod gratis de manna perhibetur, perfectè in se exhibet, ut omnem saporem habeat, quia à Patre nobis factus est omnia, lux, cibus, vestis, medicamentum, omnia Col. 3. 11.

Cant. 5. 9.

Ps. 34. 9.
Cant. 2. 3.

Col. 3. 11.

XIX. Tertiò, Quoad *usum & effecta*, Man colligi debuit à populo ut eo cibaretur: Christus à fidelibus per fidem recipi debet, ut nos nutriat. Collectum æqualiter distribuebatur singulis, Christus cibus vitæ pro mensura fidei distribuitur Ephes. 4. 7. ita ut totus ex æquo ad omnes pertineat, tam ad pauperes quàm divites, parvos & magnos, mares & fœminas, servos & liberos; *Nam in Christo nec Iudæus, nec Græcus, nec servus, nec liber, nec mas, nec fœmina, sed Christus omnia in omnibus* Coloss. 3. 11. Manna in cibum præparabatur tusione molæ, & coctione ad focum; Christus per afflictiones

DISPUT. VIII. consecratus est Heb. 2. 10. cruce & tribulatione attritus propter nostras iniquitates Esaiæ 53. 8. 12. ut fieret cibus salutaris animæ, Manna fastidiebant Israëlitæ, licet cibus esset dulcissimus: Ita Christum fastidiunt & rejiciunt homines carnales & profani, quibus videtur scandalum & stultitia 1. Cor. 1. 23. Manna debuit asservari in urnâ aureâ coram Arca in aditu Sanctuarii, ad perpetuam rei memoriam. Ita Christus in urna aurea cordis fidelis reponi debet quod est Sacrarium Dei, ad tanti beneficii memoriam perpetuâ gratitudine recolendam.

Apoc. 2. 17. XX. Eò pertinet quod Apocal. 2. 17. dicitur *de Manna abscondito*, quod Christus Victori se daturum pollicetur, ut illud opponat epulis Balaamitarum & Nicolaïtarum, quibus ad idolothytorum esum Christianos alliciebant, & doceat ipsos ægrè ferre non debere, quòd talia convivia Idololatrica ipsis interdicat; cùm longè lautius & salubrius Victoribus sit daturus, spirituale scilicet epulum gratiæ & gloriæ, & delicias immortales Paradisi in sui communione, quæ quovis convivio lautissimo longè præstant. Alludit autem ad ea quæ Victoribus dabantur. Certum enim *Hieronicas* seu Victores in quatuor Græciæ certaminibus solénibus, variis affectos fuisse præmiis. Inter alia dabatur illis προεδρία in Agonibus, & vacatio, & victus è publico, ut Athenis de Rep. bene meritis in Prytaneo, quod inde nomen habebat, quia ibi annona publica asservabatur in granariis abscondita q. d. πυρῶν ταμεῖον. Et Hellanodicæ candido calculo suffragabantur, & victores pronunciabant. Promittit ergo Agonotheta cælestis vincentibus Nicolaïtarum illecebras, pro eo quòd idolothyta spreverint, non *mazam* in Prytaneo, sed *manna caleste*, non repositum in Arca fœderis, sed absconditum penès Deum, ubi corrumpi nequit. Se ergo cum beneficiis suis vocat *manna absconditum*, respiciendo ad manna, quod in urna aurea reponi debuit, ut asservaretur in Sacrario coram Jehova, idque quadrifariam, 1. *in Verbo*, quia *Christus absconditus est naturaliter hominibus*, qui ad ejus notitiam pervenire nequeunt sine revelatione, *homo enim animalis non*
1. Cor. 2. 14. *capit ea quæ sunt Dei* 1. Cor. 2. 14. & *caro & sanguis non revelat nobis*
Matt. 16. 17. Christi mysterium, sed solus Pater cælestis Matth. 16. 17. & 11. 25. 26.
Rom. 16. 26. & 13. 11. quod ideo dicitur *absconditum mysterium gentibus* Ro. 16. 26. quia continet res *quas oculus non vidit, nec auris audivit, & quæ in*
1. Cor. 2. 9. *cor hominis non ascenderunt* 1. Cor. 2. 9. Rursus *absconditus* dicitur respectu *reproborum*, quibus non datum est nosse mysteria regni Cælorum Matth. 11. 26. & 13. 11. & quibus Evangelium tectum est 2. Cor. 4. 3. Absconditus denique *ipsis fidelibus*, qui nunquam perfectè eum cognoscere in hac vita possunt, sed sub velo tantùm & in ænigmate intuentur 1. Cor. 13. 12. quia per fidem, non per aspectum ambulant 2. Cor. 5. 7. 2. *in Sacramentis* quia ibi Christus occultatur sub symbolis externis, non physicè, sed moraliter, & se offert non
Matt. 11. 26. & 13. 11. 2. Cor. 4. 3.

sensibus,

ſenſibus, ſed menti, per fidem apprehendendum. 3. *in corde*, quia Chriſtus habitat in cordibus noſtris per fidem Epheſ. 3. 17. ubi non videtur ab aliis, ſed ſentitur ab anima fideli per ſolatium incredibile, quô perſunditur, & per novum illud nomen filii Dei, quô nos inſignit, quod nemo novit, niſi qui recepit Apoc. 2. 17. 4. *in cælo*, quia Chriſtus in cælum receptus oculis noſtris ſubductus eſt, & veluti abſconditus manet in Sacrario Dei, donec ultimo die per noviſſimum adventum reveletur: hinc *vita noſtra dicitur eſſe abſcondita cum Chriſto in Deo*, Col. 3. 3. *Epheſ. 3. 17.* *Apoc. 2. 17.* *Col. 3. 3.*

XXI. Qualiſcunque verò ſit Mannæ cum Chriſto ſimilitudo; Certum eſt tamen, ut veritas & corpus longè perfectius eſt ipsâ figurâ, maximum intercedere, etiam in his tribus inter utrumque diſcrimen. Nam ſi *Origo* attenditur, Manna è cælo quidem, ſed infimo & aëreo tantùm deſcendebat: Sed Chriſtus è cælo Empyreo & ſupremo, non deſcenſu reali per mutationem loci, ſed œconomico & morali, per carnis noſtræ aſſumptionem. Unde Chriſtus Jo. 6. 32. *Moſes non dedit vobis panem è cælo, ſed Pater meus dat vobis verum panem è cælo*, non è nubibus tantùm, ſed è ſinu Patris. Manna obtinuerunt Iſraëlitæ à Deo, miniſterio Angelorum, & Moſis precibus: Sed Chriſtus nobis datur, immediatè & unicè à Deo, Joan. 6. 32. unde κατ' ἐξοχὴν vocatur panis Dei. 2. *quoad naturam*, Manna fuit cibus materialis & corporeus quoad ſubſtantiam, licèt eſſet ſpiritualis quoad ſignificationem; vitæ terrenæ & corporeæ ſuſtentandæ primò deſtinatus: Sed Chriſtus eſt cibus non corporis ſed animi, quô in ſpem vitæ æternæ alimur, non premendo ore, ſed credendo corde, panis non tantùm vivus, ſed & vivificus, qui non modò nutrit viventes, ſed etiam vivificat mortuos, non tantùm alit ſanos, ſed ſanat ægros, non ad tempus, ſed in æternum, qui non convertitur in noſtram ſubſtantiam, ſed qui convertit nos & mutat in ſuam, panis non tantùm Dei, ſed & ipſe Deus. 3. *quoad effectum*, Manna corpoream vitam ſuſtentabat, ſed ad tempus tantùm, nec à morte ſervabat: Sed cibus hic non tantùm vitam ſuſtentat, ſed amiſſam reddit, & datam conſervat in æternum, non corpoream & terrenam, ſed divinam & immortalem, quod Chriſtus notat Joan. 6. 49. 50. 51. *Patres veſtri manducârunt manna in deſerto & mortui ſunt, hic eſt panis qui de cælo deſcendit, ut ſi quis ex eo comedit non moriatur.* *Joan. 6. 32.* *Joan. 6. 49. 50. 51.*

XXII. Unde facilè colligitur non ſine ratione Manna ab Apoſtolo cibum ſpiritualem fuiſſe dictum propter ſignificationis myſterium. An autem quemadmodum Chriſti fuit ſymbolum, etiam figura Euchariſtiæ fuerit, inter Nos & Pontificios quæritur. Et illi quidem hoc pertendunt, eam eſſe differentiam ſtatuentes inter manna, quod Corporis Chriſti figura fuit, & panem Euchariſticum, quòd Manna ſignificaverit tantùm & repræſentaverit Corpus Chriſti; Euchariſtia

Disput. VIII.

verò sit ipsum Corpus Christi, in quod substantia panis conversa est, ut *Bellar.* li. 1. de Euch. c. 3. notat. Nos verò figuras quidem similes & sibi invicem respondentes, eandémque rem significantes & repræsentantes fuisse non negamus, & hactenus conferri ab Apostolo, non ut figuras cum figurato, sed ut sacramentum alteri simile, & analogum. Sed negamus manna posse dici figuram Eucharistiæ, quæ ideo sit à Deo instituta, ut eam significaret, quia ut præcedenti Disputatione jam monuimus, absurdum est dari figuram figuræ, cùm illa rei internæ & spiritualis imaginem gerere debeat, non verò externæ & materialis, quæ in sensus incurrit. Nam quod Adversarii volunt, Eucharistiam esse ipsissimum Christi Corpus, in quod panis substantia conversa est, πρῶτον est ψεῦδος, quod nec probare potuerunt hactenus, nec in æternum probaturi sunt.

XXIII. Frustrà *Bellarminus* excipit l. c. quòd nisi hæc statuatur differentia inter Manna, & Eucharistiam, quòd Manna fuit figura tantùm, Eucharistia autem res ipsa, non plus veritatis significatæ habebimus, quàm ipsi Judæi, imò longè minus, quia Manna longè clariùs repræsentabat Christi Corpus, quàm aridus panis, & multò præstantius erat, utpote quod plueret è cælo, & fieret manibus Angelorum, panis verò noster è furno exeat, & fiat manibus hominum. R. Sed gratis hoc dicitur, quia Sacramenta non sunt spectanda *materialiter*, & quoad *substantiam*, sed *formaliter* quoad *institutionem*, ex qua eorum præstantia vel significationis evidentia pendet; Cùm autem verbum institutionis in Eucharistia, longè sit clarius institutione Mannæ, patet Eucharistiam, quoad modum recipiendi fuisse præstantiorem, licèt quoad rem significatam, eadem veritas utrobique fuerit, Christus scil. cum suis beneficiis. Præstantia ergo Sacramentorum Novi Testamenti supra Vetera, non intelligenda est ratione *rei ipsius significatæ*, quòd illa rem ipsam in se contineat, hæc autem tantùm significaverint, utraque enim sunt signa significantia & obsignantia gratiam Christi; sed ratione *modi significationis*, quia *efficaciùs* rem repræsentant, non tantùm ut futuram, sed ut factam & impletam, *diutiùs*, quia manere debent usque ad finem seculi, *latiùs*, quia ad omnes populos indiscriminatim pertinent.

XXIV. Hisce ita discussis superest videndum, quo sensu dicat Apostolus, Israëlitas *omnes eundem cibum spiritualem manducâsse*, An scilicet loquatur de Israëlitis inter se, An de iisdem nobiscum. *Pontificii* quidem Transubstantiationis figmento patrocinaturi, cum *Socino* hoc ad Israëlitas referunt, ut dicantur eandem escam spiritualem comedisse *inter se*, quia omnes indiscriminatim tam boni quàm mali eâ usi sunt, ad quos etiam accedunt *Lutherani* Consubstantiationis sententiam confirmaturi. Sed utrique aberrant à scopo Apostoli, qui non est tantùm identitatem istorum Sacramentorum

rum inter Israëlitas asserere, sed præcipuè *cum Christianis*, ut ostendat Sacramentorum nostrorum usurpationem nobis non profuturam, citra fidei & sanctitatis studium, cùm similia habuerint in deserto Israëlitæ, quæ non obstiterunt quominus suæ rebellionis & idololatriæ pœnas Deo penderent; Nam qui paria à Deo acceperunt beneficia, si pariter peccent, pariter punientur; At Patres nobiscum paria à Deo gratiæ signa acceperunt; Ergo pariter peccantes pariter puniemur; quæ vis argumentationis Paulinæ periret omnino, si non intelligeretur idem cibus & potus nobiscum, sed tantùm inter se. Deinde quorsum Apostolus mentionem fecisset baptismi Patribus indulti, si eos quoad Sacramenta nobis æquare non voluit? Sed quod Apostolus addit sub finem versûs, omnem difficultatem tollit, quum addit, *Patres bibisse de Petra spirituali, qua eos sequebatur, Petram autem istam fuisse Christum.* Quomodo enim potest vocari Christus illa Petra, si non eundem potum habuerunt nobiscum, qui Christo participamus? Hoc vidit Aug. loco citato, tract. 26. in Ioh. quem sequitur *Bertramus* lib. de Corpore & Sanguine Christi, *eandem escam spiritualem bibisse Patres Paulus asseverat, quaris fortasse quam eandem? nimirum ipsam eandem, quam hodie populus Credentium manducat & bibit, non enim diversa licet intelligi, cùm unus idémque Christus sit, qui & populum in deserto, in nube & in mari baptisatum sua Carne pavit, suo Sanguine tunc potavit, & in Ecclesia verè Credentium populum sui Corporis pane, Sanguinis undâ pascit & potat.*

XXV. Nec juvat hîc excipere; Vel Paulum debuisse adiicere particulam *nobiscum*, si ea fuisset ejus mens, Quia satis ex ἀλληλεχίᾳ sermonis colligitur, ut jam jam dictum. Vel nos non posse dici comedisse manna; Quia licèt non comederimus illud *physicè & materialiter*, possumus tamen dici manducare *moraliter & sacramentaliter*, quoties S. Cœnæ communicamus, quia Eucharistia & Manna in eo conveniunt, quòd sunt Christus sacramentaliter. Vel quòd increduli non possint dici manducâsse escam spiritualem nobiscum, quia Christi non potuerunt fieri participes. Quia ut suprà jam dictum, manna comedendo, cibum, qui spiritualis erat ex ordine Dei, & qui Christum adumbrabat, bene dicebantur manducare. Vel quòd dicantur *typi nostri fuisse:* Nam eo ipso, quo typi nostri fuerunt, nobiscum comparari debuerunt, typi enim & antitypi comparatè se habent, & sunt ἐν τῷ πρός τι.

XXVI. Hinc verò sponte fluunt tria gravissimi momenti Porismata. Primum, Pro *Manducatione spirituali Christi*, adversùs oralis & carnalis manducationis Christi commentum. Nam cùm idem Christus omnibus fidelibus, tam Vet. quàm N.T. proponatur manducandus, eadem debet esse κοινωνίας & manducationis apud utrosque ratio. At constat manducationem oralem locum non potuisse habere sub Vet.

X Testamento,

Testamento, quo nondum fuit incarnatus Christus, sed tantùm spiritualem per fidem, quo sensu dicuntur edisse escam spiritualem, & bibisse de Petra spirituali, quæ eos sequebatur. Ergo non alia nunc nobis est urgenda, quia sola salutaris est & necessaria. Si enim Patres manducando Christum spiritualiter per fidem, salutis facti sunt compotes, quidni eâ contenti essemus, aliâ missâ & rejectâ, quæ & Scripturæ, & rationi, & analogiæ fidei, & Christi ipsius dignitati repugnat, & innumeris absurditatibus urgetur?

XXVII. Alterum de *Identitate Fœderis gratiæ*, tam in Veteri quàm in Novo Testamento; Cùm enim Sacramenta sint sigilla fœderis, ex identitate eorum, identitatem fœderis bene colligi nemo negare potest. Iam eadem fuisse Sacramenta Patribus nobiscum Paulus clarissimè testatur, si non signis, saltem quoad significationis mysterium, *in signis diversis, eadem fides est*, inquit August. tr. 46. in Joann. *In signis diversa, sed in re quæ significatur paria, diversa specie visibili, paria virtute spirituali*, tr. 26. discrepantia fuit in signis quæ illi habuerunt, & in modo significandi, quatenus illa Christum venturum, nostra verò Christum exhibitum significant; illa obscuriùs, ista clariùs & efficaciùs fidem nostram confirmant, & salutem obsignant. Interim & illa & ista eandem rem significatam respexerunt, nimirum Christum qui idem fuit heri, hodie, & in sæcula Heb. 13. 8. Et ut nos hodie in Cœna per fidem Christum sub symbolo panis & vini recipimus, & participes simus Corporis & 1. Cor. 10. 16. Sanguinis ejus 1. Cor. 10. 16. Ita fideles olim in Manna Christo vescebantur ad salutem, & cum ipso Sacramento visibili, rem & virtutem Sacramenti percipiebant, Christi scilicet justitiâ & merito cibabantur.

XXVIII. Tertium De *Cognitione Christi sub Vet. Testamento*; Nam si Patres ad communionem Christi vocati sunt, necesse est, ut ejus notitiâ & fide priùs fuerint imbuti, cùm ignoti nulla sit cupido, nec frui possimus eo quem non novimus: Et hoc ex eo certiùs adhuc colligitur, quòd ipsa Christi manducatio quæ hîc proponitur, tota per fidem fieri debeat, quæ practicam Christi notitiam, & intimam ejus apprehensionem necessariò postulat. Unde patet quantùm discedant à veritate, & quàm perniciosè errent, qui sub Veteri Testamento Personæ Christi divinæ notitiam non extitisse pertendunt, nec γνωρίσματα, quæ cognitionem Christi pro peccatis morituri ingenerarent, ut licèt Veteres sine Christo servati non sint, potuerint tamen sine ejus cognitione salutem consequi. Nec difficile foret, si id nunc ageremus, impium istum errorem variis rationibus confundere. Nam si Christus ignotus fuit Patribus, quomodo Abraham dicitur gestivisse diem ejus videre, eumque vidisse & gavisus esse Jo. Joan. 8. 56. 8. 56? Vel Moses prætulisse narratur opprobrium Christi gazis Heb. 11. 26. Ægyptiacis Hebr. 11. 26? Vel *Patres in fide mortui* memorantur ab

ab Apostolo Heb. 11. quæ non aliud potest habere fundamentum, quàm Christum ut sit salutaris? Vel Israëlitæ possunt dici edisse & bibisse Christum in deserto, dum edebant & bibebant cibum & potum spiritualem, qui eum significabat? DISPUT. VIII.

XXIX. Rursus, Si ignotus fuit Christus sub Veteri Testamento; Vel inde fit, quòd nihil de eo Patribus revelatum fuerit, Vel quòd revelationem sibi factam nullo modo intellexerint. Prius dici non potest, cùm infinita extent in Veteri Testamento testimonia de Persona Christi θεανθρώπου, de ejus Naturis, Officiis, & Beneficiis, de duplici statu, humiliationis & exaltationis, passionis & gloriæ. Aliàs nec Christus, nec Apostoli, potuissent probare mysteria Evangelica ex Mose & Prophetis, quod tamen passim ab ipsis factum legimus Luc. 24. 26. 27. 44. Ioan. 5. 39. 46. Act. 18. 18. & 26. 22. 23. 1. Pet. 1. 11. Heb. 10. 5. 6. 7. & alibi in Novo Testamento: Cujus omnis authoritas perit, si quæ in illo ex Vet. Test. proferuntur ad probandam Divinitatem Messiæ, & ejus Satisfactionem, frustrà & falsò allegantur. Non etiam posterius, quia sequeretur inde, omnem illam revelationem, illis penitus inutilem fuisse, & frustrà Christum amandâsse Iudæos ad Scripturas legendas & scrutandas; Quid enim opus fuit talia ipsis mysteria revelari, si hæc ad ipsos non pertinebant? Quid opus fuit sanctis Dei Viris sedulò inquisivisse in tempus rerum futurarum, quæ nullomodo ad se pertinerent? An non singulorum piorum Veteris Testamenti erat inquirere in rationem salutis obtinendæ & declinandæ pœnæ æternæ? Nec hîc dicendum ex Petro capite 1. 12 ℣. 11. ea ipsos administrâsse, *non sibi sed nobis*: Quia notum est Petrum non loqui de *cognitione* rerum revelatarum, quasi ad eos non spectârit, sed de earum *complemento* & *executione*, quo temporis articulo scilicet Spiritus Propheticus Christi, qui in ipsis erat, declararet eventuras Christo perpessiones & gloriam illas consequuturam: Non ergo inquisiverunt in rem ipsam ceu dubiam & incertam, nimirum salutem hominibus obventuram per Christi perpessiones & gloriam, sed tantùm in tempus quô Christus erat passurus & glorificandus; Sed hoc tantùm abest, ut ipsis deneget cognitionem aliquam rerum istarum revelatarum, ut necessariò illam supponat, saltem quoad substantiam, licèt non quoad gradum & circumstantias, quæ nobis clarè patefiunt: reservabatur quidem earum exhibitio in sæcula longè dissita: fructus tamen inde secuturi æquè ad ipsos, ac ad nos pertinebant.

1. Pet. 1. 11.

1. Pet. 1. 11.

XXX. Hoc verò ulteriùs ex eo invictè colligitur. Quòd si Christus Patribus cognitus non fuit, nec Iustificatio nec salus potuit illis obtingere, quia utraque sine cognitione Christi haberi nequit, *Iustificabit multos*, inquit Isai. 53. 11. *sui notitiâ*, & Christus manifestis verbis Ioan. 17. 3. *Vitam æternam in cognitione Dei Patris & Iesu Christi, quem misit, positam esse* asserit: Nec quisquam Is. 53. 11. Joan. 17. 3.

DISPUT. VIII.

sanæ mentis crudum effatum illorum admiserit, qui volunt fideles potuisse per Christum servari, etiamsi cognitus non fuerit; Quasi salus possit obtineri sine fide, vel fides possit dari sine objecti cognitione, atque ita meliùs per *ignorantiam*, quàm per *notitiam* definiatur, quod est figmentum Pontificiorum. Nec hîc ad infantium exemplum recurrendum, quibus applicatur meritum & fructus mortis Christi ad eorum salutem æternam, absque ullo suo actu personali, vel notitiæ vel fidei. Quia nemo non videt, longum latúmque discrimen esse inter infantes, qui per ætatem actum fidei non possunt exerere, & adultos, à quibus fides actualis ad salutem obtinendam exigitur. Vt ergo *Christus idem est heri, hodie, & in secula* Heb. 13. 8. Ita nec aliter Servator, nec aliter servat hodie quàm heri, Hinc ut *hodie* sub Novo Testamento adultus nemo servatur absque omni notitia & fide Christi: Ita *heri* sub Veteri Testamento aliqua fides & notitia Christi semper fuit necessaria ad salutem, obscurior quidem & tenuior quoad *gradus*, præ fide Novi Testamenti, juxta mensuram revelationis & naturam illius œconomiæ; Sed quæ eadem esset cum nostra quoad substantiam, & quæ sufficeret ad obtinendam justificationem & salutem Patribus.

XXXI. Perperam hîc obiicitur, *Veterem œconomiam mille typis & velis fuisse tectam*; Vnde non mirum esse, si Patres ad mysteria Novi Testamenti penetrare non potuerint. Quia qualiscunque fuerit obscuritas illius dispensationis, non desinebant tamen sub illis velis & typis radii veritatum Evangelicarum micare, & oculo fidei piorum sese ingerere ad eorum solatium, aliàs Deus populum suum inanibus umbris, quarum Christus corpus non fuerit, ludificatus esset, & nuspiam docuisset illis typis mysticam inesse significationem rerum spiritualium & cælestium: Cùm contrà certum sit Deum non uno loco testari, circumcisionem cordis significari circumcisione carnis, & hanc absque illa fore inutilem: Et in Sacrificiis non tam spectandum quid essent, quàm quid significarent, absque quo non modò ingrata, sed & exosa sibi esse. Et sanè cùm typi & signa in suo formali sint relata, & involvant respectum aliquem ad rem signatam, non *velandi* tantùm, sed & *revelandi* suo modo usum habere debuerunt. Nec ita carnalia erant & materialia quæ proponebantur, quin pii per ista αἰσθητὰ & sensibilia ad τὰ νοητὰ intelligibilia & spiritualia ascenderent: alioqui fieri non potuisset, quin crassissimè errâssent, v.g. si de Sacrificiis ageretur, cùm non possent sine piaculo credere, Dei justitiam placari posse brutorum sanguine, eo ipso debuerunt altiùs assurgere & respicere ad aliquod aliud sacrificium longè præstantius, quô peccata omnia expiarentur, ad Christum scilicet, qui animam suam esset positurus in sacrificium pro reatu; Is. 53. 10. Psal. 40. 5. 6. & cujus excisione obsignanda erat visio & prophetia, expiandum peccatum, & justitia seculorum

adducenda

adducenda Dan. 9. 24. 25. Ita pii qui cibo & potu isto spirituali, qui Disput. VIII.
à Deo suppeditabatur in deserto, utebantur, non potuissent Christo
spiritualiter in eo vesci, quod de illis Apostolus testatur, nisi ulteriùs
ad mysterium hoc symbolo adumbratum respexissent. Vnde invictè
concluditur, Christum jam olim adumbratum & promissum in Oraculis & typis, à fidelibus cognitum, & per fidem receptum fuisse.

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA

Disput. IX.

DE

PETRA CHRISTO.

Ex 1. Corint. 10. 4.

ἡ δὲ Πέτρα ἦν ὁ Χριστός.

Respondente Paulo Christiano Heilmanno *Longo-Dibacensi.*

I. Cum in tota peregrinationis Populi Israëlitici per desertum, historiâ, vix quicquam illustrius & mirabilius occurrat, nihil sanè sit μυστικώτερον, & quod Christum, salutariáque ejus beneficia significantiùs adumbret, insigni Petræ, & aquarum ex ea fluentium, quibus Deus Israëlitas potavit, Miraculô. Non parum confert ad institutionem & solatium fidelium, accurata ejus disquisitio. Quam ut faciliùs possimus exequi; Duobus Capitibus Disputationem nostram absolvemus. Primum dabit enarrationem historiæ quoad literam. Alterum Mysterii sub ea latentis expositionem.

II. Verba Pauli extant cap. 10. 1æ ad Corinthios ℣. 4. καὶ πάντες 1. Cor. 10.4.
τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον, ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης Πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. *Et omnes eundem potum spiritualem biberunt, bibebant enim ex Petra spirituali eos sequente; Petra autem erat Christus.* Scopus Apostoli, ut alibi à nobis ostensum, non alius est, quàm identitatem Sacramentorum Veterum cum nostris,

Disput. IX. si non quoad signum, at quoad rem significatam ostendere; Ne Corinthii prætextu Sacramentorum præstantiorum impunitatem sibi pollicerentur in peccatis suis, idololatriâ inprimis, à quâ vult eos avertere. Ideo ostendit, Patres hac in parte nobis non inferiores fuisse, sed eadem nobiscum, aut illis analoga Sacramenta habuisse, quæ Baptismo, & S. Cœnæ responderent. Et Baptismi quidem similitudinem probat in Columna Nubis, & Maris transitu. Cœnæ verò, respectu duorum ejus symbolorum, tum *Panis* in *Manna*, tum *Potûs* in *Petra*, & aquis ex ea scaturientibus; De qua jam disputamus.

Exod. 17.3. III. Clarum est respicere Apostolum ad historiam, quæ refertur Exod. 17. ubi narrat Moses, Populum vix sedatâ propter cibi penuriam seditione, de qua c. præced. rursus occasionem murmurandi contra Mosem & cum ipso rixandi sumpsisse ex defectu aquarum, ℣. 3. *Quare nos eduxisti ex Ægypto, ut unà cum liberis & pecoribus siti periremus?* Deum verò ut motum illum componeret, & populi licèt ingrati & rebellis necessitati succurreret, jussisse Mosem virgâ suâ Rupem & Petram certam in Horeb percutere, ex qua aquæ affatim ad sedandam populi sitim effluxuræ essent. Quô factô tantam exiliisse statim aquarum copiam, quæ non solùm abundè suffecerit levandæ siti præsenti ipsorum, sed & in futurum, aquis illis populum per desertum sequentibus & comitantibus. Quò respiciens Psaltes Ps. 78.15. dicit, *Deum rupisse petras in deserto, & potum eis dedisse in voraginibus magnis. Eduxisse rivos è petra, & descendere fecisse tanquam flumina per aquas.* Et Ps. 105. 41. *Aperuit petram*, inquit, *& inde fluxerunt aquæ, fluenta curreruut per loca arida.* Et Ps. 114. *Mutavit rupem in stagnum aquarum, & saxum adamantinum in fontem aquarum.* Nec aliò pertinent, quæ toties apud Isaiam, & alios Prophetas dicuntur de aquis scaturientibus in deserto, ut Is. 41. 18. & 44. 3.

(Margin: Ps. 78. 15. — Ps. 105. 41. & 114. — Is. 41. 18. & 44. 3.)

IV. Quia verò bis mentio occurrit Petræ percussæ à Mose, non modò Exod. 17. sed & Num. 20. Quæritur, An eadem sit historia? An duæ? Quidam idem esse miraculum censent bis memoratum à Mose, breviùs in Exodo, fusiùs verò in Numeris; quia idem videtur esse locus deserti *Sin*, cui idem nomen *Massa* & *Meriba* impositum sit. Nec verisimile sit duo loca à murmure populi ita fuisse denominata, vel populum bis in idem peccatum incidisse. Verùm alii rectiùs arbitrantur, similem quidem, sed non eandem describi historiam. Licèt enim utrobique murmuraverit populus præ siti, & dederit Deus aquam ex Petra, si circumstantiæ locorum, temporum, & personarum attendantur, facilè patet inter se discrepare, 1. Loca sunt diversa, nam prior contigit in Rephidim, in ea scilicet deserti Sin parte, quæ contermina erat Ægypto; At posterior in Cadesbarne, quæ vicina erat regio Palestinæ meridiem versùs, locus ille vocatur

catur desertum סין Sin, sed iste cum Tsade צין. In illo mansio fuit DISPUT.
populi undecima; sed in isto trigesima tertia. 2. Tempus etiam variat, nam prima murmuratio contigit paulò post exitum ex Ægypto, sed ultima sub finem peregrinationis, & instante jam anno quadragesimo, & post mortem Mariæ. 3. In illa nulla fit mentio incredulitatis Mosis & Aaronis, in ista notatur. 4. Petra in monte Horeb percussa vocatur צור, hæc vocatur סלע. 5. Ibi miraculum patraturus Moses jubetur ipse secum sumere aliquot è Senioribus Israëlis, Hîc jubetur Moses & Aaron congregare totum cœtum filiorum Israëlis ad Petram, Illic jubetur Moses Petram percutere, Hîc verò eam alloqui. Illic Petra semel tantùm fuit percussa, Hîc bis. Illic locus dictus est Massa & Meriba. Hîc verò tantùm מימריבה *aqua jurgii*. IX.

V. Si quæratur porrò, ad quam historiam respiciat Paulus? Responderi quidem potest non incommodè, ad utramque respexisse, cùm utraque typus fuerit istius mysterii. Sed præsertim ad primam mentem intendisse colligi potest, tum ex pœna, quæ murmurationem istam secuta dicitur versu sequenti, & aliam antecessit, tum ex eo quòd Petra dicitur eos secuta, quod appositè congruit aquis in itinere per desertum populum comitantibus.

VI. Quæritur porrò, Quænam fuerit Petra illa, ex qua biberunt? & quare *spiritualis* dicatur? Quidam volunt sic designari κατὰ τὸ ῥητὸν, & propriè, Petram mysticam, nimirum *Christum* ipsum, unde salutem hauriunt omnes Credentes, qui per divinitatem tunc ipsis aderat, & nusquam aberat, quique in toto itinere varia beneficia præstando eos comitabatur. Vel Deum ipsum, qui Petra & Rupes sæpe dicitur in Scriptura; cujus beneficio hunc potum consecuti sunt, ut præpositio ἐκ, non causam materialem notet, sed efficientem, ut alibi non semel; Sic ἐκ Πέτρας, id est *à Petra*, vel Deo, vel Christo eorum ductore in deserto, & aquæ istius authore. Sed minùs appositè hoc dicitur, quia sic petra præcedens potiùs diceretur, quàm sequens, siquidem Christus præibat ut dux, non sequebatur ut comes Num. 9. 17. Deinde sic omnes verâ fide Christi fuissent facti participes, cùm omnes ex Petra ista biberint, quod dici nequit; Siquidem Deus in variis dicitur non complacuisse. Multò rectiùs ergo per Petram intelligitur Rupes materialis Deserti Horeb, quæ aquas fudit percussâ virgâ Mosis, ex qua populus dicitur bibisse, quia bibit ex fluentis ex ea exilientibus, quomodo bibere quis dicitur è dolio, ex quo vinum depromitur, metonymiâ causæ efficientis, vel subjecti. *Spiritualis* autem dicitur, non naturâ, vel usu, sed *significatione*, ut antea *cibus* & *potus*, quia symbolum erat Christi veræ rupis, ex qua fluxerunt aquæ salutares gratiæ.

VII. Petra autem dicitur ἀκολουθοῦσα, *sequens*, non quòd saxum ipsum loco motum eos sequutum sit, quod absurdè finxerunt quidam Rabbini. Sed, vel quia obsequebatur Israëlitarum desiderio, potum illis

Disput. IX. illis subministrando, ut vult Photius, vel quia comitabatur eos peregrinantes in deserto, non quidem per se, sed in effectis, rivis

Ps.78.15. scilicet ex petra manantibus. Et eò pertinet quod dicitur Psal. 78. 15. *Rupit petras in deserto, & potum dedit eis quasi ex abyssis magnis, & eduxit fluenta de Petra, & descendere fecit aquas tanquam flumina, & percussit Petram, & aqua fluxerunt, & torrentes inundaverunt.* Unde Abarbanel, *Nullum est dubium, quin tantâ copiâ aqua eruperint, ut inde derivata fuerint flumina, & torrentes aquarum* &c. Ita rectè dicitur Petra eos secuta, quia rivi aquarum fluentium è rupe eos insequebantur, & in stagna fuerunt collecti, ubicunque sunt castrametati. Unde toties Prophetæ, loquentes de effusione Spiritûs S. & gratiarum ejus sub aquarum symbolo, dicunt Deum datu-

Is.35.6. & 44.3. rum *stagna aquarum in eremo* eò alludentes Is. 35. 6. & 44. 3. Licèt autem rivi isti ex Petra manantes secuti eos fuerint, nonnunquam Deus passus est eos exsiccari, sive ad castigandam ingratitudinem populi, sive ad exercendam ejus fidem, & locum dandum novo miraculo, quod facere decreverat, prius beneficium ad tempus substractum, renovando.

VIII. Porrò quia in posteriori miraculo mentio fit peccati Mosis & Aaronis ṽ. 12. propter quod exclusi sunt ab ingressu Canaan, Quæri potest, quodnam illud fuerit, cùm de eo pauca tradat Spiritus S. & talis ac tanta pœna infligi non potuerit, nisi magnam aliquam ob causam? Quæstio hæc non parum exercuit Interpretum ingenia, tam Hebræorum, quàm Christianorum, qui in varias sententias divisi fuerunt. Quidam ex recentioribus volunt, Mosem prorsus non peccâsse, & si quæ Scripturæ loca extent, quæ videantur docere illum peccâsse, alia vicissim esse, quæ doceant illum non

Deut.3.26. Ps.106.32. propter peccatum suum punitum esse ut Deut. 3. 26. *Iratus autem fuerat Dominus contra me propter vos*, & Psal. 106. 32. *Irritaverant etiam eum juxta aquas Meriba, & malum fuit ipsi Mosi propter eos.* Et si peccatum ipsi tribuitur, quando dicitur *Rebellâstis, prævaricati estis, non credidistis, non me sanctificâstis*, id simile esse ei quod

Jos.7.1. dicitur Jos. 7. 1. de peccato Achanis, quod toti genti tribuitur, licèt illius solius fuerit, *Et prævaricati sunt filii Israël prævaricationem in anathemate.* Sed Textus ipse sacer repugnat, qui toties & tam expressè peccatum hoc Mosi & Aaroni tribuit in particulari, distin-

Num.20.12. ctè à populo, Num. 20. 12. *Non credidistis mihi ad me sanctificandum coram populo.* Sic c. 27. 14. dicuntur *rebellâsse*, & Deut. 32. 51. &

Ps.106.33. Ps. 106. 33. *Exacerbârunt spiritum Mosis*, ideo *distinxit labiis suis*, id. dubius omnino hæsitavit per diffidentiam, vel loquutus est in exacerbatione sua, id. parum convenienter officio suo. Quamvis verò occasio pœnæ Mosis fuerit contentio populi, ex qua dicitur Deus iratus fuisse Mosi propter ipsum; hoc non obstat quominus propter proprium peccatum punitus fuerit.

IX.

IX. Non meliùs alii, ut *Abarbanel*, pertendunt quidem Mosem & Aaronem punitos fuisse propter peccata sua, sed Aaronem quidem ob peccatum vituli, Mosem verò propter negotium exploratorum terræ Canaan, quia Moses illos emittendo, de suo addidit, quæ nec Israëlitæ petierant, nec Deus mandaverat, *Ut considerarent populum, qui in terra habitabat, utrùm fortis esset an debilis, paucus an multus, & quales urbes in quibus habitabant* &c. Num. 13. 3. 19. 20. Quia hoc est apertè obloqui Spiritui Sancto, qui quoties agitur de ista pœna, peccatum Mosis & Aaronis expresse refert ad aquas jurgii, ut innuat commissum esse hâc occasione, non aliâ quavis Num. 20. 12. & 27. Deut. 1. 37. & 3. 26. & 32. 51. Alii minùs rectè peccatum in eo collocant, vel quòd percusserint Petram, non verò tantùm ad eam loquuti sint, ut jusserat Dominus; Quia non alia de causa dixerat Mosi, accipe virgam, nisi ut alloquendo percuteret. Vel quòd non ex seipsis, & sponte edixerint Petræ, ut daret aquas suas. Nam cùm hoc ipsum ex mandato Dei fecerint, quomodo illis imputaretur in peccatum? Imò peccâssent graviter, si hoc citra mandatum tentâssent. Num. 13. 3. 19. 20.

X. Rectiùs ergo peccatum hoc refertur ad *incredulitatem & diffidentiam*, quam animo conceptam, exteriùs signo aliquo, vel vultu, vel gestu, aut sermone prodiderint. Non quòd tam dubitârint de potentiâ divinâ, quàm de voluntate & affectu. An Deus vellet tam rebelli populo aquas dare; Cùm tamen Deus certò & absolutè, non conditionatè hoc promisisset. Diffidentia verò ista indicatur tum dictis, tum factis, *dictis* quidem, quum ait ℣. 10. *Audite ô rebelles, Num de Petra hac educemus vobis aquam?* quæ verba sunt dubitantis, cùm absolutè & simpliciter dicere debuisset, *Petra, da aquas*. Ideo Ps. 106. 34. dicitur *distinxisse labiis suis*, id est, aliter protulisse verba Dei, quàm proferenda erant, dubitando de eo, quod securè asseri debuit tanquam à Deo promissum. Deinde *factis* in iterata Petræ percussione, quod hæsitationem Mosis testabatur, & fortè Deus ad fidem eorum explorandam non statim aquas dederat ad primam percussionem. Quicquid sit, certum est Mosem gloriam Deo non dedisse, non modò linguâ & opere, sed præcipuè corde, in quo latentem incredulitatem Deum respexisse dubitari nequit. Atque ita dicuntur non *sanctificâsse* Dominum coram filiis Israël, id. populo dedisse causam dubitandi de ejus potentia & veritate; cùm revocando illi in memoriam præterita miracula debuissent potiùs eos confirmare in fide tanti miraculi. Licèt autem Aaron nihil hîc dixisse, vel fecisse perhibeatur, in peccati consortium tamen venit cum fratre, quia tacuit, nec ipsum peccantem erexit & redarguit. Ps. 106. 34.

XI. Sed ut ad mysterium pergamus, quod præcipuè hîc attendere nos vult Spiritus S. Inquirendum jam est, Quodnam sub hoc cortice latuerit. Hîc enim aliquid fuisse μυστηριῶδες, si Paulus ex-

Disput. IX. presse non doceret, satis tamen ipsa rerum eventuumque natura demonstrat. Nam si nihil aliud Deus hic sibi proposuisset, quam populum suum salubri potu reficere, nonne poterat vel aquas cælitus immittere, vel illum in locum fontibus & aquis irriguum deducere? Quid opus erat, vel Petram peculiariter ad hoc seligere, vel virgâ uti ad eam percutiendam, ut aquæ ex ea exilirent? 2. Quid quod id ipsum, quod Mosi pollicetur se supra Petram constiturum, usque dum miraculum peractum esset, satis clarè ostendit, non alium quàm Dei Filium, qui Dux erat populi, hoc opus totum peregisse, nec ad alium, quàm ad ipsum hæc omnia respexisse. 3. Accedit, quòd cùm ex ipsa Judæorum sententiâ Christus sit finis & scopus totius Scripturæ, in quo Promissiones omnes, & Typi suam obtinent veritatem, non verisimile est hoc opus miraculosum, & tam eximium beneficium populo collatum, nullam ad Christum σχέσιν habuisse, cùm cætera omnia mystica fuerint, exitus ex Ægypto, transitus per mare, desertum, manna, columna nubis, & cætera, quæ populo contigerunt, quæ sanè Judæos convincere possunt, memorabile aliquod hic mysterium latuisse. Sed Christianis post Apostoli testimonium de eo adhuc dubitare est nefas.

XII. Ut verò mysterium hoc aperiatur, 1. vis locutionis, quæ hîc usurpatur, est expendenda. 2. ejus significatio per collationem typi & τοῦ τυπωθέντος erit demonstranda. Quoad prius quidem, adeò est perspicua in se phrasis Apostoli, quum ait ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστὸς, ut explicatione vix egeret, nisi importunitas Adversariorum hîc aliquantulum immorari nos cogeret, qui, ut vim argumenti, quod ex hoc Oraculo elicimus pro genuino sensu verborum sacramentalium, declinent, magno molimine propositionis istius veritatem obscurare conantur, subjectum in prædicatum convertendo, & prædicatum in subjectum; quasi non legendum sit ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστὸς, ut sita sunt verba Pauli, sed ὁ δὲ Χριστὸς ἦν ἡ πέτρα, ut sensus sit, non *Petra autem erat Christus*, ut naturalis dispositio verborum importat, sed *Christus autem erat Petra*, id. res per Petram significata, ut innuant, Petram, ex qua bibebant Israëlitæ, non fuisse Petram illam Horeb, ex qua aquæ exiliebant, sed mysticam & invisibilem, quæ eos comitabatur, illisque in omnibus necessitatibus succurrebat, Christum scilicet, qui tunc temporis aderat populo, tanquam dux itineris: Sic Bellar. lib. 1. de Euchar. c. 11. Perron. de Euchar. Estius, Justinianus & alii non pauci.

XIII. Sed sensus hic convenire nequit, vel cum scopo Apostoli, vel cum serie sermonis, vel cum verbis ipsis de quibus agimus. Nam 1. Scopus Apostoli est deterrere Corinthios ab idololatria, fornicatione, & aliis similibus peccatis, exemplo veteris populi, propter similia peccata graviter puniti. Et ne sibi impunitatem pollicerentur, propter privilegia in Novo Testamento concessa, præsertim

sertim propter salutaria dilectionis Dei pignora, Baptismum scilicet, & S. Cœnam, docet hac in parte etiam non inferiores esse ipsis Veteres, qui etiam habuerint suum Baptismum & suam Cœnam, quibus tamen Deus non pepercerit peccantibus. Aut ergo argumentum Apostoli non procedit, aut necesse est ut per cibum & potum, Petramque spiritualem, intelligantur signa aliqua Veteribus data, pani quem frangimus, & poculo cui benedicimus, correspondentia in genere sacramenti seu signi sacri. 2. Eadem debet esse ratio Petræ, quæ aliorum signorum suprà memoratorum, putà, maris, nubis, mannæ. At ista materialiter esse intelligenda consentiunt omnes. Ergo pariter Petra ex qua bibisse dicuntur. 3. De ea Petra loquitur, de qua biberant omnes Israëlitæ. At bibere de Christo, non potuit esse beneficium commune tam bonis quàm malis. Nam non poterat bibi Christus sub V. T. nisi per fidem, quam mali non habent. Nec juvaret respondere, quod facit *Gherardus*, id intelligendum hoc discrimine, quòd impii in typo duntaxat, pii verò in typo & fide simul biberint. Nam quid est *in typo bibere*, nisi *typum ipsum bibere?* Ergo Apostolus loquitur de Petra illa, quæ typus fuit, & quidem de illa sola, quandoquidem unius tantùm non duplicis Petræ meminit. 4. Verba ipsa Apostoli satis docent, sine inversione, & prout disposita sunt, esse intelligenda, articulus enim ἐμφατικὸς ἡ δὲ πέτρα ostendit clarè, non aliam Petram innui, quàm eam cujus proximè mentionem fecerat, ex qua Israëlitæ in deserto biberant. 5. Ipsi Adversarii fateri coguntur, Petram illam materialem fuisse figuram Christi, & aquam inde manantem figuram sanguinis ejus. *Non negamus*, inquit Bellarm. l. c. *quin Petra illa materialis figura fuerit Christi, & aqua ex illa manans figura sanguinis ejus, ut non negamus species panis & vini esse signa Corporis & Sanguinis Christi, sed negamus per ista verba, Petra erat Christus, hanc designari figuram.* Sed cùm nullus alius sit Scripturæ locus unde id probari queat, vel pro libitu fingitur, vel ex hoc loco necessariò colligitur.

XIV. Nec hîc nos movere debent rationes duæ, quæ afferuntur ab Adversariis ad confirmationem sententiæ suæ, tum quòd vocetur *spiritualis*, tum quòd dicatur *secuta Israëlitas*, quod competere nequeat Petræ materiali. Nam jam insinuavimus, Petram istam spiritualem dici eodem sensu, quô manna *cibus spiritualis*, non *substantiâ*, sed *significatione*, *propter intelligibilem utriusque significationem*, ut loquitur August. tr. 26. & 45. in Jo. Et si secuta dicitur Israëlitas, hoc non debet intelligi de ipsa Petra, quasi eos ponè sequeretur, aut portatilis esset in sinu Mariæ, ut somniârunt quidam Rabbini, sed respectu rivorum, quos fundebat, qui castra illorum comitabantur, ut sic haberent *Petræ aquatilem sequelam*, ut ait Tertull. *de Patientia*.

XV. Assertâ verò Propositionis istius veritate, videndum est

DISPUT. IX.

DISPUT. IX.

ulteriùs, Quomodo Petra ista fuerit Christus. Hoc autem non intelligi *literaliter* per conversionem aut transmutationem, sed *sacramentaliter* & *metonymicè*, per meram significationem & obsignationem relativam, non propriâ locutione, sed tropicâ & figuratâ, res ipsa clamat: Cùm disparatum de disparato, qualia sunt Christus & Petra, de se invicem propriè prædicari non possint, fatentibus ipsis Adversariis. Ergo nihil aliud est, *Petra erat Christus*, quàm significabat Christum, vel erat signum Christi, perinde enim est sive in copula, sive in prædicato tropus ponatur, & res eòdem redit, ut per metonymiam signo detur nomen rei significatæ, tum propter analogiam, tum propter unionem ex ordine Dei in usu legitimo. Nec aliter intellexerunt Veteres, Tertull. lib. de Patientia, *Petra illa erat Christus*, hoc est, *significabat Christum.* Augusti. sæpius hoc repetit, quæstio. in Leviti. q. 57. *Petra erat Christus, non per substantiam, sed per significationem.* Et Epist. 102. *Petra erat Christus, quia significabat Christum.* Sic lib. 18. de C. D. c. 42. cont. Adver. Leg. c. 6. tr. 63. in Joan. & alibi non semel. Hoc agnoverunt Basilius de Spi. S. cap. 14. Ambrosius in Psal. 38. Theodoretus, in Exod. 9. 28. Primasius in 1. Cor. 10. & alii non pauci. Imò saniores ex Adversariis hoc non diffitentur, Lyranus, *Petra erat Christus, scilicet figurativè, eo modo loquendi, quô imago Herculis Hercules nominatur.* Glossa Interlinearis *spiritualem Petram* interpretatur, *quæ Christum significat*, & Marginalis, *Petra autem, solet res quæ significat, nomine rei quam significat nominari, Petra Christus.* Aug. *in signis diversis eadem fides, ibi Petra Christus, nobis quod in altari ponitur est Christus; si speciem visibilem attendas, aliud est, si intelligibilem significationem eundem potum biberunt.* Thomas *non per essentiam, sed per significationem.* Carthus. *non essentialiter, sed figurativè.* Gagnæus *Christum significabat.* Justin. in h. l. *Petra erat Christus significatione & symbolo.* Nec alio modo ipse Lutherus ad Waldenses, *Hic fides me cogit, ut verbum est interpreter, significat*, hoc modo, *Christus est significatus per corpoream Petram Mosis.*

XVI. Hunc autem genuinum esse locutionis istius sensum, ex aliis compluribus ejusdem generis locutionibus, quæ non alium sensum possunt admittere, perspicuè colligitur. Nihil usitatius est in Scriptura, quàm ut verbum *est*, ponatur pro *significat*, ut *septem candelabra sunt septem Ecclesiæ* Apocal. 1. *Ager est mundus, semen est Verbum* Matt. 13. *septem vaccæ sunt septem anni* Gen. 41. *ossa sunt domus Israël* Ezech. 37. & passim in parabolis & similitudinibus. Sed præcipuè quoties de Sacramentis agitur, quæ in significatione consistunt, non aliter loqui amat Spiritus Sanctus, nec meliùs & convenientiùs loqui posset, quàm tropicè. Sic *Circumcisio dicitur fœdus* Gen. 17. 10. id est, signum fœderis, Deo ipso interprete ℣. 11. & Rom. 4. 11. *Agnus transitus* Exod. 12. 11. id est, ejus memoriale Exod. 13. 9.

Gen. 17. 10. Exod. 12. 11. & 13. 9.

Baptismus

Baptismus lavacrum regenerationis, Tit. 3. *Calix N. Testamentum* Luc. 22. & sim. quæ vel nullum sensum habent, vel figuratum & tropicum postulant.

XVII. Atque hinc invictè ostenditur, quis debeat esse sensus verborum sacramentalium vexatissimorum, *Hoc est Corpus meum.* Ut enim Petra dicitur Christus per significationem; Ita & pariter *Panis*, qui per pronomen *hoc* designatur, nec ovum ovo similius est, quàm duæ istæ locutiones inter se conveniunt. Scio hîc *Cornelium à Lapide* cum *Bellarmino*, & *Tirinum*, qui eos sequitur, discrimen aliquod afferre, quòd revera Petra non possit dici de Christo nisi typicè & significativè, quia sint disparata, quæ non possint propriè de se prædicari; sed in ista propositione non dicat Christus, panis est Corpus meum, sed *Hoc est Corpus meum*, *usurpando pronomen demonstrativum* Hoc, *quod non sit quid repugnans aut disparatum à Corpore Christi, cùm designet indeterminatè id quod latet sub speciebus panis, quod potest esse divinâ virtute, tam Corpus Christi, quàm substantia panis; Unde potest, imò debet Corpus Christi propriè accipi, quando, affirmante Christo, de hoc prædicatur.* Sed quàm bene statuunt disparatum de disparato non posse prædicari, Tam certò sententiam nostram confirmant; Cùm hoc de alia re intelligi non possit, quàm de pane. 1. quia non aliud per *hoc* intelligi potest, quàm id quod Christus ceperat in manus suas, cui benedixerat, quod fregerat, & quod tradiderat discipulis suis; At id panis erat, & non aliud quid. Unde Paulus 1. Cor. 10. 26. *Panis quem frangimus*, & c. 11. 28. vult quemque se probare, quoties *panem* istum edit *&c.* 2. idem probatur ex analogia aliorum Sacramentorum, ubi commutatio fit sæpe nominum; ut nomen signati signo, & vice versa nomen signi signato tribuatur, ut jam visum. 3. Status Apostolorum non alium sensum postulat, videbant Christum mensæ accumbentem, & panem præ manibus habentem, tanquam duo subjecta realiter diversa, quorum unum proinde non poterat propriè esse alterum; audiverant similes plures locutiones tropicas à Christo usurpatas, *Ego sum vitis*, *janua*, &c. quas in parabolis subinde repetierat; Jam jam celebraverant Pascha, ubi multiplex locutio figurata occurrebat in Agno, & in azymis; Quid proclivius ergo fuit, quàm in simili planè negotio phrasim istam eodem modo intelligere?

1. Cor. 10. 26. & 11. 28.

XVIII. 4. Non potest intelligi per *Hoc*, Corpus Christi; Nam, præterquàm quòd sic debebit concipi Corpus Christi latere sub speciebus panis ante prolationem verborum, quibus demum fit transubstantiatio, contra eorum hypothesim, sensus propositionis erit absurdus, resolvendæ scil. in istam, *Hoc*, id est, *Corpus meum, est Corpus meum.* Deinde verba ipsa erunt speculativa & demonstrativa, non practica & operativa, ut volunt. 5. Non potest indeter-

minatè significare id quod latet sub speciebus panis, nam ut in enunciatione vera attributum conveniat subjecto, ipsum subjectum debet determinatè exprimi, vel designari. Deinde cùm nihil hîc occurrat nisi vel panis, vel Corpus Christi, nam species, quæ sunt mera accidentia, non posse constituere subjectum enunciationis, nemo ut opinor diffitebitur; Nec possit esse Corpus, ut jam dictum, necessariò panis est intelligendus. Nam quod ad *individuum vagum*, quod hîc nonnulli somniant, tam est absurdum, ut vix refutatione indigeat. Nam non posset designari pronomine demonstrativo, *Hoc*, quod necessariò certum aliquod & determinatum individuum indicat; Et licèt individuum vagum aliquando sit respectu nostri, nunquam tamen tale potest esse respectu sui, quia debet esse substantia quædam certa & determinata. Ea verò cùm non possit esse Corpus Christi, debet esse alia substantia, quæ cùm non sit realiter Corpus Christi, non potest nisi figuratè & tropicè dici Corpus Christi, ut Petra non dicitur Christus nisi significativè.

XIX. Ad pleniorem verò istius veritatis illustrationem, non parum juvabit consideratio *Regularum* variarum, ex quibus sensus literalis à metaphorico, & metaphoricus à literali potest discerni, quod quanti sit usûs in variis quæstionibus Theologicis, & præsertim in doctrina de Sacramentis, neminem latere potest: Nam ut non sine magno periculo locutiones propriæ & literales mutantur in metaphoricas & figuratas; Ita non minus est periculum, locutiones metaphoricas mutare in proprias & literales, quod visum in Anthropomorphitis, verba Scripturæ de membris humanis Deo attributis ad literam sumentibus, cùm tamen ἀνθρωποπαθῶς dicta, deberent θεοπρεπῶς intelligi, & in Judæis propriè & literaliter accipientibus de Regno terreno & temporali Messiæ, quæ mysticè & figuratè erant intelligenda. Ad scopulum hunc declinandum faciunt sequentes Regulæ. Prima, *Quoties proprietas literæ contradictionem vel impossibilitatem evidentem inducit, verba figuratè sunt intelligenda*; Quia cùm mens humana non possit concipere eodem tempore rem esse & non esse, nec conciliare ea quæ sibi invicem opponuntur, ad figuram confugere tenetur, juxta quam sensum convenientem verbis assignare potest. Ex hac regula verba sacramentalia figurata esse constat; Cùm enim ad literam sumpta contradictionem manifestam involvant, nimirum illud quod panis est, esse Corpus Christi, & illud quod est petra, esse Christum, quia intellectus noster nequit ex duabus istis ideis panis & Corporis, petræ & Christi unicam efformare, cogitur ad figuram recurrere, ut sensus commodus & rationalis habeatur.

XX. Secunda Regula est Augustini lib. 3. de Doct. Christiana cap. 16. *Quæ locutio flagitium vel facinus videtur præcipere, figurata est*, quam verbis sacramentalibus applicando, *Christus dixit*, inquit,

nisi

nisi manducaveritis Carnem Filii hominis, & nisi biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis, videtur jubere flagitium, Est ergo figurata. Cùm ergo in literali sensu aliquid occurrit, quod vel præceptis Dei adversum est, vel Majestati Dei & Christi injurium, necessariò ad figuram recurrendum, quia Verbum Dei nihil habere potest, quod non conveniat sanctitati ejus, & quod non deceat ejus majestatem & gloriam. Jam in hoc argumento, dicere panem esse literaliter Corpus Christi, & Petram Christum, idea parum conveniens & sanctitati & majestati Christi in mentibus nostris formatur; id enim dicitur esse Christus, quod est insensibile & inanimatum, & Corpus Christi, quod indiscriminatim tam à bonis quàm à malis comeditur, & innumeris accidentibus exponitur, quæ Filii Dei gloriâ penitus sunt indigna. Tertia, *Quando subjectum, de quo agitur, non modò potest figuram admittere, sed eam necessariò postulat;* quia conceptus & verba sequi debent rerum naturam, & ad eam designandam usurpantur. Ita quum signo datur nomen rei quam significat, pignori nomen rei ad cujus confirmationem datur, & medio nomen rei, quam nobis communicat; nemo dubitat locutiones istas esse figuratas, quod non semel Augustinus observat Epist. 102. *Res quæ significat, nomen accipit rei quam significat; sic Spiritus Sanctus vocatur columba, & petra Christus.* Jam notum, sacramentum Eucharistiæ non modò esse signum, quod repræsentat Corpus Christi, pignus externum & visibile, quod ejus possessionem invisibilem & spiritualem confirmat, non modò medium, quod illum nobis communicat, & quò vis ejus in nobis exeritur; sed omnes istas χέσεις signi, pignoris, & medii conjungere, in similitudine quam habet cum Corpore Christi, unde dubium esse non potest, quin Corpus Christi figuratè tantùm propter rei significationem dicatur.

XXI. Quarta, *Quum videmus figuratam locutionem usurpari in subjectis similibus illi de quo quæstio est, certò colligere licet, figuratam in eo occurrere locutionem;* quia de simili simile judicium, nec dubitari potest, quin homines eodem modo loquendi utantur circa res easdem. Ita quum Circumcisio vocatur fœdus Dei, quia ejus erat signum, & Agnus Pascha seu transitus, quia erat ejus memoriale; quum audimus Judæos loquentes de pane, quem comedebant in Paschate, in cujus locum substituit S. Cœnam, *hic est panis miseria, quem Patres vestri manducaverunt in deserto.* An mirum videbitur Christum dixisse, panem esse Corpus suum, & Paulus Petram esse Christum? Sic Augustinus contra Adimantum cap. 12. ad inveniendum verum sensum istius locutionis Mosis, *Sanguis est anima*, recurrit ad exempla locutionum figuratarum, in quibus signa sumunt nomina rerum quas significant, & dat isti locutioni sensum metaphoricum, scilicet quòd sanguis sit signum animæ, quia Paulus dixit quòd *Petra est Christus*, quia illum significabat, *Et Christus*

non

non dubitavit dicere , hoc est Corpus meum , quum dabat signum Corporis sui.

XXII. Quinta est Chrysostomi, qui homil. in hæc verba, *Pater si possibile est* &c. tradit non esse hærendum in terminis, sed respiciendum esse scopum loquentis, causam & occasionem sermonis ejus, & quærendum sensum latentem, quibus addimus conditionem & statum Auditorum ad quos fit sermo; Nam si ista omnia nos ad figuram ducunt, dubium non est quin figurata sit locutio. Jam si expendamus verba sacramentalia quoad istas circumstantias, deprehendemus scopum & intentionem loquentis, causam & occasionem sermonis, & dispositionem ac statum Auditorum figuram exigere: Christus enim non alium sibi scopum proponit, quàm Sacramentum dare Ecclesiæ communionis suæ cum fidelibus, ad quod requiritur quidem præsentia quædam objecti, non tantùm contemplationi, sed etiam conscientiæ expositi, ut recipiatur, sed non præsentia corporalis quoad substantiam, quatenus caro & sanguis principia sunt salutis, pacis & vitæ, non in genere causæ physicæ, quæ agit per contactum & indistantiam loci, sed in genere causæ meritoriæ & moralis, quæ operatur non modò quum adest, sed etiam quum abest, imò quum nondum extat in rerum natura. Occasio etiam sermonis fuit institutio S. Cœnæ in locum Paschatis, ubi locutiones figuratæ occurrebant variæ. Denique status discipulorum talis erat, ut non possent aliter exponere verba Christi, ut alibi est à nobis ostensum in Institut. Elenct. P.III. Loc. XIX. Q. XXVI.

XXIII. Atque ex his satis supérque patet sensus Enunciationis Paulinæ, & identitas ejus cum verbis sacramentalibus. Nunc paucis ratio significationis, & mysterii in ista Petra latentis est aperienda. Primò mirum videri non debet Christum in Petra adumbrari; nam etiam extra Sacramenti rationem Deus sæpissimè sub hoc symbolo designatur, non modò respectu sui, propter naturæ suæ æternam firmitatem & durationem, sed & ratione nostri, quia est arx & locus
Psal. 18. 3. & 31. 3. munitus adversùs hostes Psal. 18. 3. & 31. 3. & invictum & immobile
Is. 28. 16. Ecclesiæ fundamentum, quod illi dat τὸ [illegible] Isa. 28.
Rom. 9. 33. 16. Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 6. ita ut portæ inferorum non possint præva-
1. Pet. 2. 6. lere adversùs Ecclesiam huic Petræ inædificatam Mat. 16. 18. Hinc Paulo Christus vocatur *fundamentum* 1. Corint. 3. 11. & Ps. 118. 22. *lapis angularis*, quod Bernardus explicat eximiè Serm. 61. in Canti. *Quid non boni*, inquit, *in hac Petra? In Petra exaltatus, in Petra securus, in Petra firmiter sto, securus ab hoste, fortis à casu, Et revera ubi tuta firmáque infirmis securitas, nisi in vulneribus Servatoris? Tantò illic securior est habitatio, quantò ille potentior est ad salvandum, fremit mundus, perit corpus, Diabolus insidiatur, non cado, firmatus sum enim super firmam Petram.*

XXIV. Sed quia Paulus peculiariter seligit Petram istam, ex

qua

qua aquæ fluxerunt, analogiæ ratio cum ea hîc unicè attendenda, quæ multiplex esse potest. Nam ut Petra potissimùm à Deo eligitur ad aquas populo suppeditandas, quæ non modò in se aquas non continet, sed cui nihil magis repugnat in speciem, quàm aquas dare, nam ex aliis quidem corporibus aquæ elici possunt, sed ex lapide vel petra nequaquam. Ita nihil absurdius videbatur carni, quàm ex Crucifixo salutem petere, id est ex morte vitam, ex miseria felicitatem, ex maledictione benedictionem. Unde Christus dicitur scandalum Judæis, stultitia Græcis, sed Vocatis sapientia & potentia Dei. 2. Rursus ut ex Petra aquæ fluxerunt. Ita Christus fit suis fons saliens in vitam æternam, qui ex se aquas gratiæ & salutis fundit copiosissimè. Unde toties apud Prophetas sub symbolo aquarum beneficia salutaria Christi, & dona Spiritûs Sancti adumbrantur Isa.42. & 44. Ezech. 36. Zach. 13. 1. Joann. 4. & 7. 3. Sed ut Petra non dedit aquam nisi percussa. Et ex illa percusså exilierunt aquæ affatim, quibus reficiebantur Israëlitæ. Ita ex Christi crucifixi latere manavit sanguis & aqua, quibus reficiuntur Credentes in deserto mundi, tendentes ad terram promissionis, id est cælum. Cùm enim Deus nihil peccatori indulgere posset, nisi placatus satisfactione Filii, priùs eum percuti oportuit & affligi, ut castigatio pacis nostræ super eum poneretur, & ex ejus vibicibus salutem consequeremur. 4. Sed ut Petra percussa fuit virgâ Mosis. Ita Christus non modò percussus fuit à Judæis, quorum figuram gessit Moses, sed præcipuè à virgâ Legis, cujus ille Minister fuit, id. maledictione & pœnis à Lege denunciatis Is. 53. 4. 5. Gal. 3. 13. 5. Petra percussa magnam copiam aquarum fudit, quæ abundè sufficit populo. Ita Christus qui fons est inexhaustus salutis, in quo plenitudo est omnis gratiæ, copiosissimè aquas istas salutares id. dona Spiritus ex se fundit, quæ non uni vel alteri, sed toti Ecclesiæ abundè sufficiant Jo. 1. 16. & 4. 14. & 7. 37. Hinc dicitur factus nobis à Patre sapientia, justitia, &c. 1. Cor. 1. 30. & esse omnia in omnibus Col. 3. 11. 6. Ut nihil suavius potuit esse Israëlitis in deserto, & locis illis calidis, quàm fontes aquarum, quibus possent dulci salientis aquæ sitim restinguere rivo. Ita nihil salubrius, nihil gratius fidelibus in deserto mundi arido & æstuoso, quàm fontem aquæ salientis penès se habere, quô reficiantur in æstu suo.

Is. 42. & 44. Ezech. 36. Zach. 13. 1. Joan. 7. 3. Is. 53. 4. 5. Gal. 3. 13. Joan. 1. 16. & 4. 14. & 7. 37.

XXV. 7. Ut Petra aquas fudit non ad momentum, quæ posteà arescerent, sed perpetuò, quamdiu populus in deserto peregrinatus est, unde dicitur secuta populum, in rivis scilicet ex illa manantibus. Ita Christi sanguis, & dona gratiæ omnia tempora & loca permeant, nec unquam arescunt & deficiunt, sed perpetuò fideles comitantur in deserto hujus mundi, ad eos sustentandos. Nec modò adest fidelibus suis per dona, quæ illis affatim suppeditat, sed ipse præsentiâ suâ eos dignatur, nec tam sequitur, quàm comitatur & præit, ne quicquam ipsis desit in via,

DISPUT. IX. quæ ipsis emetienda est. Ut hîc duo maxima fidelium privilegia designentur, *Perseverantia gratiæ*, & donorum Dei perpetuitas, & *Christi ipsius præsentia*, juxta quam se pollicetur fore nobiscum usque ad consummationem seculorum Matt. 28. 28. Licèt verò patiatur aliquando ad castigandam ingratitudinem, & exercendam suorum fidem, aquas istas salutares subtrahi utcunque ad tempus, ut in deserto; nunquam tamen absolutè illas ipsis denegat, sed vult ut precibus nostris eum veluti percutiendo fidei & pœnitentiæ studiô eas eliciamus.

Matt. 28. 28.

XXVI. Cæterùm in hac collatione multiplex discrimen etiam observari potest. Petra Mosis fuit inanima & ἄλογος: Sed Christus est Petra viva, & vivifica ac rationalis. Illa in sinu suo aquas non habuit: Sed Christus est fons vitæ, ex cujus plenitudine haurimus omnes gratiam pro gratia Joann. 1. 17. Illa sitim corpoream sedare potuit ad tempus sed non in perpetuum: Sed Christus ita nos potat aquâ salutari suâ, ut qui semel ex eo bibit, non sitiat ampliùs, sed fiat in eo fons saliens in vitam æternam Jo. 4. 14. Illa sequi non potuit Israëlitas; Sed Christus perpetuò illos comitatur, ut Author & Consummator fidei, qui eos redemptos ex Ægypto spirituali, & per mare rubrum sanguinis sui traductos, lampade Verbi in deserto mundi deducit, mannâ cælestî nutrit, aquîs salutaribus potat & reficit, donec ad Canaanem cælestem perveniant, ubi *qui est super thronum obumbrabit illos, non esurient, nec sitient ampliùs, nec Sol occidet unquam supra eos, quia Agnus, qui est in medio throni pascet eos, & deducet, non ad rivos, sed ad vivos & perennes fontes aquarum, & absterget omnem lachrymam ab oculis ipsorum* Apoc. 7. 16. 17. Γένοιτο.

Joan. 4. 14.

Apoc. 7. 16. 17.

FINIS.

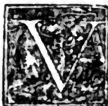
DISSERTATIO

DISSERTATIO THEOLOGICA

DISPUT. X.

DE

SERPENTE ÆNEO.

I. T inter illuſtres Veteris Teſtamenti Typos, quibus mors Chriſti & ejuſdem beneficia nobis adumbrata ſunt, meritò reponitur Serpens æneus, cujus hiſtoriam Moſes proponit Numer. 21. & myſterium nobis aperit Chriſtus Joann. 3. Ita ſedula ejus contemplatio non poteſt non maximi eſſe usûs, cùm ad variorum myſteriorum Evangelicorum cognitionem, tum ad piorum omnium inſtitutionem & ſolatium. Hæc ratio nos movit, ut Exercitationibus præcedentibus de tribus Miraculis, in gratiam populi Iſraëlitici in deſerto patratis, *Baptiſmo* ſcilicet *Nubis & Maris*, *Manna*, & *Petra*, brevem hanc de *Serpente æneo*, in quo non minùs Dei gratiæ & virtutis miraculum occurrit, Diſſertationem adderemus, quam ad duo Capita revocabimus; In primo hiſtoriæ veritatem in typo, in altero ejuſdem myſterium in antitypo, cum bono Deo, expenſuri ſumus. In utroque malum peccati & pœnæ erit attendendum cum remedio miraculoſo à Deo exhibito.

II. Hiſtoria refertur à Moſe Numer. 21. ubi recenſet populum poſt ſuppeditatam aquam è petra in Kades, cùm inde ad montem Hor proficiſceretur, & non rectâ viâ, ſed per tædioſas circuitiones terræ Idumæorum pergendum ſibi videret in terram Canaan, atque ita diutiùs in deſerto oberrandum, ex impatientia in duras & graves contra Deum & Moſem voces denuò erupiſſe. Unde irâ commotus Deus ſerpentes venenatos & noxios in eos immiſit, quorum morſibus lethiferis magna populi multitudo concidit. Verùm cùm peccatum ſuum agnoſcerent & confiterentur Iſraëlitæ, atque apud Moſem deprecarentur, Deus ad Moſis preces motus, ſalutis remedium illis præbuit, dum juſſit Moſem ſerpentem æneum conflare, & eundem publicè in eminenti loco erigere, additâ hâc promiſſione; fore ut omnes morſi eum adſpicientes ſanarentur; Quod eventus comprobavit, ſiquidem, Moſe mandato divino obſequente, quotquot ſerpentem hunc æneum adſpexerunt, ſanati ſunt. *Num. 21.*

Disput. X.

Peccatum Israëlitarum.

III. Ubi primò occurrit consideratio peccati Israëlitarum; postmodum verò pœnæ à Deo illis propterea inflictæ. Peccatum consistit in murmure, quô in Deum & Mosem insurrexerunt, sive propter itineris incommoda & prolixitatem populo defatigato & fatiscente, sive propter aquæ & cibi penuriam manna fastidiente, & sitim ac famem sibi adnexas prætexente, licèt abundè Deus illi prospexisset quoad utrumque, *Loquutus est populus contra Deum & Mosem, ut quid ascendere nos fecisti ex Ægypto, ut moreremur in deserto; Non est enim panis neque aqua, & tædet animam nostram super pane levi.* Num. 21. 5. Quod Apostolus exponit per tentationem 1. Cor. 10. 9. *Ne tentemus Christum, sicut illi tentârunt & à serpentibus perierunt.* Tentâsse dicuntur Christum, quia Christus erat Jehova dux populi in deserto, & in eo tentârunt, quòd murmurando in dubium vocabant ejus potentiam, quasi in deserto non posset eos alere, & ejus fidelitatem, quasi non vellet promissis stare, fastidientes & nauseantes impia ingratitudine eximium cibum & potum, quem Deus illis affatim suppeditabat; *Pœna* proponitur in immissione serpentum ignitorum innumeros ex populo exitiali veneno suo & lethifero morsu occidentium.

1. Cor. 10. 9.

Et pœna.

Quid fuerint Serpentes Igniti?

IV. Ut verò de serpentibus istis in antecessum aliquid dicamus; Non opus est ut refellamus eorum figmentum, qui pertendunt Diabolum in serpentem transformatum hanc stragem fecisse. Vel qui volunt fuisse speciem morbi, qui exiguos angues in corporibus Israëlitarum producebat, gravissimas inflammationes in iis excitantes, cujus morbi genus peculiare fuerit iis, qui circa mare rubrum degebant, nec ullis unquam aliis obtigerit, ut Agatharcides narrat apud Plutarch. sympos. lib. 8. quæst. 9. Verba enim Textûs sacri vanitatem istius figmenti satis probant, nec patiuntur dubitare, quin veri serpentes fuerint, à Deo immissi ad pœnam populi. Duplici autem nomine à Mose insigniuntur נחשים & שׂרפים. Prius generale est nomen serpentum; posterius bifariam exponitur; Quidam volunt esse adjectivum, quô designetur eorum qualitas, ut ita vocentur vel à colore ignis, quem præ se ferebant, vel potiùs ab effectu, quòd morsu vel flatu inducerent calorem intensissimum & adurere viderentur à שׂרף quod est *urere*, quò respexit Onkelos qui reddit חיון כלן *serpentes urentes* Sic R. Salomon & R. D. Kimchi, *qui urunt hominem veneno dentium suorum* vel *halitu oris sui.* Et in Zohar libri Num. fol. 88. *Quia contra Deum & Mosem murmurârunt ex æquo; Ideo immisit in eos serpentes comburentes eos instar ignis, igne ingrediente in os ipsorum, ut conciderent & morerentur.* Alii volunt שׂרף peculiarem designare serpentum speciem, & priori voci generali per appositionem addi; & sic innui quos Græci πρηστῆρας & καύσωνας vocant, vocibus ad amussim Hebraïcæ respondentibus, nam שׂרף verbum idem est, quod

quod vel ἱμαντῆται vel κατακαῦσαι, de quibus Lucan. lib. 9. Disput. X.

Oráque distendens avidus spumantia Prester,

Quos idem esse vult Dioscorides cum *dipsadibus* à siti, quam veneno suo accendunt, sunt qui serpentes alatos designari putant, quos ex Lybia Cicero l.1.de Natura Deorum& Josephus l.2.Antiq.c.5.ex Arabia verò in Ægyptum volare scribunt *Mela*, *Solinus*, *Ammianus*. Ideo Isa. 30. 6. Ægyptus vocatur Terra, in qua est vipera ושרף מעופף & *Saraph volans*, Tales verò *hydri* habere speciem, observat Herodotus lib. 3. τῶ δὲ ὄφιος ἡ μορφὴ, οἵηπερ τῶν ὕδρων, *serpentis verò forma qualis hydrorum*: Hinc Celeberr. Bochartus non sine magna verisimilitudine conjicit per שרף designari *hydrum*, vel *chersydrum*, qui virus habet acerrimum & nocentissimum, morsu suo adurens quicquid attingit, de quo Virgilius lib. 3. Georg. Is.30.6.

Postquam exhausta palus, terraque ardore dehiscunt,
Exilit in siccum, & flammantia lumina torquens
Sævit agris, asperque siti, atque interritus æstu.

Sed quocunque modo exponatur vox, certum est malignos & summè venenatos notari serpentes, qui morsibus suis multos ex populo enecârunt.

V. Non opus est autem anxiè quærere, An serpentes isti naturales fuerint, an miraculosi? An in deserto extiterint, an aliunde fuerint accersiti; licèt enim constet ex Scriptura, desertum tales serpentes plures habuisse, unde Deut. 8. 15. dicitur locus serpentum & scorpionum? dubium tamen non est, quin aliquid miraculosum & extraordinarium agnoscendum sit, in tantâ copiâ, quæ tam celeriter Israëlitas invasit, quod non obscurè innuit Scriptor sacer, dum ait *misisse Dominum in populum serpentes ignitos*, insinuans, hos serpentes vi quâdam θεηλάτῳ excitatos fuisse, vel aliunde accersitos, ad pœnas de populo contumaci sumendas. Quo modo in Ægypto ranæ ex naturali loco suo, ex fluviis, rivis & paludibus excedentes totam terram cooperuerunt, ita ut etiam superiora ædium tabulata conscenderent. Quò pertinet quod Sapi. 16. 5. de serpentibus à Deo immissis dicitur, *quando illis supervenit*, scilicet velut ex improviso, *sævus bestiarum furor, & morsibus tortuosorum anguium sunt absumpti.* Scio Hebræos censere, naturales fuisse istos serpentes, & miraculum in eo tantùm positum esse, quòd cùm serpentibus & scorpionibus desertum illud scateret, illi tamen hactenus eis nocere non potuissent, Deo eos cohibente vel occidente, adeò ut totis 40. annis, quibus Israëlitæ errârunt in deserto, ne unus quidem ab illis læsus fuerit; Et in eam rem referunt Rabbinorum Traditionem, in *Bemidbar Rabba* sect. 1. septem nubes cinxisse Israëlitas in deserto, unam supernè, alteram infernè, quatuor ad quatuor plagas Mundi, unam denique, quæ eos præcedebat percutientem

An fuerint naturales, An miraculosi? Deut.8.15.

Sapien. 16. 5.

 ipsis

Disput. X.

ipsis serpentes & scorpiones, æquantem montes & valles, comburentem spinas & sentes, & ascendere facientem fumum, quem cùm videbant Reges Orientis & Occidentis, dicebant, quis est iste qui ascendit è deserto Cantic. 3. 6. Et hanc nubem peculiariter ad hoc miraculum fuisse destinatam. Sed cùm protulissent & effutiissent injuriosa verba, in rem quæ maximo illis erat & ornamento & emolumento, Deum emisisse in illos serpentes istos adurentes, qui in deserto erant. Sed ut hæc finguntur ἄνευ χαρᾶς, ea proposuisse est refutâsse.

Cur Deus hanc plagam immiserit in Israëlitas?

V. Si jam quæritur, cur Deus hanc pœnam in ipsos immiserit? Respondetur rectè fuisse hoc pacto castigatam eorum ingratitudinem, ut sentirent quantæ stultitiæ fuisset contra Deum insurgere, cùm impares essent serpentibus. Vnde ad eos humiliandos optima fuit ratio contemtim serpentes opponere ad conflictum, qui eos suæ infirmitatis convincerent. Secundò mirabilis etiam occurrit Dei dispensatio, pœnam peccato respondentem inducendo, ut serpentibus punirentur, qui serpentum virulentiam imitati erant. Murmuratores enim & detractores dicuntur *acuere linguam suam sicut serpentes, & mordere, & venenum aspidum sub labiis habere* Psal. 140. 4. & Eccles. 10. 11. maledicus seu blasphemus à Salomone confertur cum serpente, qui mordet non incantatus. Vnde colligitur morsu serpentum justè punitam fuisse in populo Israëlitico mordacis linguæ procacitatem: Sic sanguinem sanguine punit Gen. 9. gladium gladio, vastationem vastatione, adulterium adulterio 2. Sam. 12. 11. Isa. 33. 1. Sitim siti, projectionem infantium in fluvium dejectione in mare Exod. 14. ut per quæ quis peccat, per eadem puniatur, ut in pœna imago peccati, & justitia supplicii faciliùs agnoscatur.

Ps. 140. 4. Eccl. 10. 11.

VI. Sed quia Deus in pœnarum inflictione non quærit hominum πανωλεθρίαν, sed vult ut hisce flagellis domiti & correcti sapere incipiant, & in gyrum obsequii divini cogantur: Ideo statim atque Israëlitas sui peccati pœnituit, Deus etiam remedium sanandis eorum vulneribus dedit, ut se misericordem & clementem erga populum ingratum & σκληροτράχηλον exhiberet. Et ut antea in baptismo nubis & maris symbolum *vivificationis* & cujusdam veluti resurrectionis dederat; In manna verò & Petra pignus *conservationis* & *nutritionis*: Ita in serpente æneo signum *sanationis* dare voluit, quo scilicet testatum faceret, in se reperiri quæcunque necessaria erant ad populi commodum & ζωὴν, ad vitam obtinendam, conservandam, & sanandam.

Remedium Serpens æneus.

VII. Remedium autem à Deo præscriptum fuit serpentis ænei confectio, & in perticam erectio, ut ab omnibus posset conspici. Nihil minùs consentaneum primo intuitu, & à ratione alienius, quàm serpentem æneum fabricari, cujus aspectus lethale venenum extingueret. Sed hæc quæ videtur absurditas, longè ad illustrandam

Dei

Dei gratiam fuit aptior, quàm si quid naturale fuisset in remedio. Disput. X.
Poterat quidem Deus uno verbo serpentes illos fugare & conficere; sed si protinus sublati fuissent, facilè putâssent fortuitum fuisse incursum, & malum illud naturaliter evanuisse. Potuissent alia etiam remedia convenientiora parare huic morbo curando; sed si in ope ferenda quicquam fuisset aptis & concinnis remediis affine; obtecta fuisset hoc modo Dei virtus & bonitas; ut ergo sentirent se solâ Dei gratiâ à morte eripi, modus sanationis electus est tam à natura rei & ab humana ratione alienus, ut esset propè similis ludibrio: Atque ita voluit etiam obedientiam populi probare, modum salutis quærendæ præscribendo, qui captivos teneret omnes sensus; quid enim serpentis aspectus potuit conferre ad sanationem morsûs Serpentis? Sed hæc est propria fidei virtus, libenter stultescere, ut ex uno Dei ore sapere discamus; Sic videmus sæpius Deum in operibus suis iis usum fuisse mediis, quæ vel infirma vel planè inepta videntur ad opus quod intendit producendum: Sic Tubis muros Iericuntinos diruit, sic vasis testaceis & lampadibus Madianitas fudit, sic luto imposito cæcis visum restituit. Nimirum ut uni Deo, non nobis, in solidum gloriam acceptam feramus; nec homines suâ industriâ id consecuti videantur, sed solâ Dei virtute, quæ eò major agnoscitur, quò minora sunt & viliora quæ adhibentur remedia.

VIII. Nec sine ratione Hebræi notant hîc miraculum in miraculo, Deúmque per contraria curare, quomodo lignum amarum reddit aquam dulcem Exo. 15. 25. Sal qui sterilitatem inducit, fœcundat terram sterilem 1. Reg. 2. 21. Æs naturaliter nocet à serpente morsis; imò eos enecat, si æs candens aspiciant, ut asserunt Medici. Miraculum ergo erat, quòd venenum idem qui inspiraverat curaret, ut eò clariùs constaret, Deum solum esse qui sanaret, quod Abarbanel notat: *Nullum est dubium,* inquit, *quin ad orationem Mosis è medio sublati fuerint serpentes, remanserunt autem in populo ægri multi qui morsi fuerant. Ad hos igitur sanandos dixit Deus Mosi,* fac tibi presterem, & pone illum in lignum, ut omnis qui morsus est aspiciat & vivat. *Constat autem ut Nachmanides scripsit, hoc potiùs debuisse augere morbos, quia morsi à venenatis bestiis non debent aspicere imaginem ejus, à qua morsi sunt. Hoc verò ideo factum est, ut agnoscerent & scirent, & morbos & medicinam ipsorum fieri miraculosè, non naturaliter, hinc per aspectum illius rei, quæ nocuit, acceperunt medicinam.* Sic Chaskuni, *In specie præcipit facere serpentem, non aliam bestiam, ad nota facienda miranda Dei opera, quod scil. eadem novacula, quâ vulnus infligit, illud quoque sanet.*

IX. Quæri verò rursus non abs re poterit, Cur Moses Serpentem æneum fecerit, cùm materia à Deo non fuerit expressa, nec ei significata. Deus dixerat simpliciter ad Mosem: עשה לך שרף *fac tibi serpentem urentem* v. 8. & de Mose dicitur v. 9. ויעש משה נחש נחשת Num. 21. 8. v. 9.

Disput. X.

נחשת, *& fecit Moses serpentem aeneum.* Respondent Hebræi diversimodè. *R. Salomo* rationem ducit à notatione Nominis: *Non dictum ipsi fuit*, inquit, *ut ex ære faceret, sed Moses cogitavit & dixit, Deus vocat eum* נחש *eum ergo faciam* ex נחשת *ex ære*, ob vocum affinitatem & convenientiam. *Nachmanides* putat Mosem id ideo fecisse, ut *hâc ratione serpens iste artificialis colorem haberet serpentis naturalis, & tantò meliùs eum referret, non vidisse quâ ratione aliter posset implere præceptum Dei de* שרף, *quàm faciendo serpentem æneum, nam hic refert similitudinem serpentis urentis* vel igniti; cùm serpentes igniti sint rubicundi instar æris vel cupri. Alii non minori ratione hoc factum volunt propter fulgorem æris politi, ut radios huc illuc diffundendo, commodiùs posset aspici tam à proximis quàm à remotis. Utcunque sit, certum esse debet, Mosem, qui fuit Propheta Dei, & per consequens θεόπνευστος, hîc non proprio arbitratu quicquam egisse, sed ex Deï mandato sive explicito & externo, sive implicito & interno. Porrò quia quæri potest, unde tantam æris copiam, quæ requirebatur ad serpentis istius confectionem, qui ingens esse debuit ad faciliorem tot myriadum Israëlitarum aspectum, habere potuerit Moses? responderi potest, non aliunde fuisse advehendam, sed ex loco, in quo castrametati erant tunc temporis, petitam fuisse, nimirum ex *Phevone* seu *Phuvone*, qui locus erat Idumeæ, æris fodinis valde insignis, ut observant Veteres loquentes de variis Martyribus, ad metalla *Phevon* cæsis, ut Euseb. li. 8. histor. c. 13. & Athanasius in epist. ad Solitarios narrat, Eutychium ad metallum fuisse missum, nec solùm ad metallum, sed ad metallum Phevon. Et clariùs *Hieronymus* in Locis *Fevon*, inquit, *castra filiorum Israëlis in deserto, fuit autem quondam civitas Principum Edom, nunc viculus in deserto, ubi æris metalla damnatorum suppliciis effodiuntur* &c. In eo autem loco fuisse Israëlitas constat, licèt enim Moses præcisè non dicat, in quo loco erectus fuerit iste serpens, tamen colligitur non obscurè ex eo, quòd dicit Israëlitas inde profectos castra posuisse in Oboth Num. 21. 10. jam ex Num. 33. 43. constat quòd ex *Phuvone profecti castra posuerunt in Oboth.*

Num 33. 43.

Serpentis Erectio.

X. Post serpentis confectionem sequitur ejus *Erectio*, quam Deus præcipit Mosi, ut ad ejus aspectum sanarentur morsi à serpentibus: Fac tibi serpentem urentem, & שם אתו על נס *Et pone eum super lignum*, vel *in lignum*, *Et erit quicunque morsus fuerit, & adspexerit illum, tunc vivet.* Vox נס diversimodè redditur ab Interpretibus. Quidam volunt *signum* hîc designari, & reddi *in signum*, ut sit vice signi, ut על ponatur pro אל, sic Syrus, Aben Ezra, Hieronymus, qui exponunt לאות *in signum:* Sed minùs commodè, quia non tam designatur finis erectionis, quàm modus vel subjectum, in quo elevari debuit, ut præpositio על clarè evincit. Quamvis enim illa serpentis ænei effigies revera fuerit signum ac typus Messiæ crucifigendi,

gendi, ut ex Evangelio colligitur; id tamen non tam ex iſtis verbis, DISPUT. X.
quàm ex tota rei narratione colligitur. Nec verba aliud docent, quàm quòd effigies illa à Moſe in ſublimi poni debuerit, ut toti populo conſpicua eſſet, ſuper excelſa aliqua trabe collocata: Vnde Cajetanus rectè verſionem illam Hieronymi, *pro ſigno*, reprehendit, ***Iuxta Hebraeum, pone eum ſuper perticam, nihil dicitur de ſigno, ſed locandus ſuper ſtipitem ligneum decernitur, non ergo ſerpens & lignum idem, ſed ſuper lignum ſerpens.*** Longè commodiùs alii נס exponunt vel de *Vecte*, ſeu *ſtipite excelſo*, *perticâ* oblongâ, ut *Lyranus*, *Pagninus*, *Caietanus*, *Tremellius*, *Druſius*, *Piſcator* ad mentem R. Salomonis, qui נס interpretatur Gallicâ voce פירקא *Perche*, quæ à Latina voce *pertica* deducitur, vel pro *palo* ſeu *malo navis* & *antenna*. Hæc enim, licèt aliquantum diverſa, ad idem tamen referuntur, ut innuatur lignum aliquod prægrande & ingens, cui affigeretur ſerpens æneus, ut ab omnibus undequaque conſpici poſſet; Tum ut erecto hoc ſerpente de peccato ſuo admoniti, inpoſterum à ſimili lapſu ſibi caverent, ut R. Levi ben Gerſon notat, *Exiſtimo Deum voluiſſe, ut extet hujus rei ſignum & monumentum, quod memorialis loco ipſis eſſet, quô inpoſterum ſibi à calumnia & obtrectatione caverent.* Tum ut per aſpectum ejus ſanarentur à morſibus ſerpentum. Abarbanel cenſet vocabulum æquivocum eſſe hîc adhibitum, quod non tantùm ſignum ſeu vexillum ſignificat, ſed & *miraculum & prodigium, quòd miraculoſum eſſet eâdem re, quâ percuſſit, etiam ſanare.*

XI. Sed ut incaſſum remedium pararetur, niſi ejuſdem fieret applicatio, fruſtrà erectus fuiſſet ſerpens æneus, niſi ad eum oculos convertiſſent Iſraëlitæ, qui erat finis iſtius erectionis, ut expreſsè notatur à Domino, *Et erit quicunque morſus fuerit, & eum aſpexerit, tunc vivet*, id eſt ſanitatem recipiet & liberabitur à morte, quæ illi aliàs impendebat. Voluit ſcilicet Iſraëlitas intueri hunc Serpentem, tum reſpectu ipſorum Iſraëlitarum, ut à morſibus venenatis ſerpentum ſanarentur, tum ſui reſpectu, ut miraculum eſſet tantò majus, ſi ſerpens vivus momorderit, & ſerpens mortuus ſanaverit, & quidem ſolo aſpectu. Intuitus autem iſte non intelligendus eſt tantùm corporeus & externus, ſed etiam ſpiritualis & internus de aſpectu fidei, & cordis ad Deum elevatione, quod Hebræi notant, unde Jonathan Paraphraſtes Chaldæus ita transfert, *fac tibi ſerpentem aneum, & pone eum in locum elevatum, & fiet ut ſi quem momorderit ſerpens, & intuitus fuerit eum, ut convaleſcat, ſiquidem direxerit cor ſuum ad Verbum Domini.* Targum Hieroſo. *Et fiet ut ſi quis morſus fuerit à ſerpente, & faciem ſuam elevaverit ad Patrem ſuum in cælis in oratione, atque ſerpentem aneum aſpexerit, ſanetur.* R. Salomo obſervat verbum מביט adhibitum ỳ. 10. ſignificare, *aſpicere cum intentione cordis*

DISPUT. X. *ſcilicet ad Deum.* Hinc Arabs, *Qui convertetur ad eum pœnitens ſuperſtes erit.* Liber Sapientiæ cap. 16. verſ. 5. 6. 7. de hoc ita loquitur: *Cùm eos ſæva beſtiarum ira invaſiſſet, ac morſibus noxiorum ſerpentum interirent, ad extremum non permanſit ira tua, ſed admonitionis gratià pauliſper fuerunt perturbati, ſignum ſalutis habentes, quod memores mandati Legis tuæ eos redderet: neque enim qui reſpexerat propter rem viſam, ſed propter te omnium Servatorem ſervabatur.*

XII. Ex quibus colligitur, nec ſerpentem ipſum quicquam virtutis habuiſſe ad iſtam ſanationem procurandam, nec aſpectum ejus ad eam per ſe aliquid contuliſſe; quid enim vel ſerpens æneus vel ejus intuitus ad veneni lethiferi curationem juvare potuit? Procul enim hîc eſſe volumus figmentum eorum, qui commenti ſunt, eſſe aliquam imaginem Aſtrologicam factam juxta certas conſtellationes & ſiderum aſpectus ſeu poſituras, quæ virtutem habuerit abigendi ſerpentes, & eorum morſus curandi, quales ſunt figuræ, quas Arabes *Taliſman* vocant, ut alii impiè finxerunt, non attendentes vanitatem iſtarum obſervationum, & interdictum toties à Deo datum de jis faciendis. Ita nihil aliud eſſe potuit, quàm mera cauſa moralis, ad cujus præſentiam Deus operabatur, ſeu ſignum externum & ſenſibile gratiæ, quam Deus exerere volebat ad iſtud opus, quomodo in miraculis homines, vel media quibus uti volebat, nihil quoad ſe conferebant ad opus extraordinarium quod producebatur; Sed Deus talia inſtrumenta adhibebat in ſignum gratiæ & virtutis ſuæ, quæ ad eorum præſentiam operabatur. Neceſſarius erat ergo intuitus ſerpentis merâ neceſſitate præcepti, quia Deus hanc conditionem ab jis exigebat qui ſanari volebant, quâ ſublatâ nulla morſis ſpes eſſe poterat ſalutis. Cæterùm ſi quæratur: Quomodo ſerpens iſte æneus potuerit conſpici à tanto populo, qui ob ſui multitudinem maximum ſpacium occupare debuit? Reſponderi poteſt, ita in altum elevatum fuiſſe ſerpentem in medio caſtrorum, ut à populo non ægrè conſpici poſſet; Et ſi qui non poſſent illum intueri propter nimiam diſtantiam, poterant propiùs accedere, vel ab aliis deferri, ut eum intuerentur.

XIII. Hinc verò non obſcurè evincitur, ſine ratione Pontificios ex iſto ſerpente argumentum petere pro cultu Imaginum. Nam certum eſt, non conflatum fuiſſe ut adoraretur, ſed tantùm ut conſpiceretur; non in objectum cultûs, ſed tantùm contemplationis, nam progreſſu temporis, cùm Iſraëlitæ ſuffitum illi adolerent,
2. Reg. 18. 4. Ezechias juſſit eum comminui, ut habetur 2. Reg. 18. 4. ne inpoſterum eô ad idololatriam abuterentur Iſraëlitæ, *Ipſe removit excelſa, & confregit ſtatuas, & excidit lucos, & contrivit ſerpentem æneum quem fecerat Moſes, quia ad illos uſque dies Iſraëlitæ ſuffiebant ei, & vocavit eum Nechuſtan* per contemtum, ut notaretur nihil eſſe niſi æs, quod nihil virium, nihil opis, & nihil divinitatis haberet,

habeṙet, ac proinde neque divinis honoribus esset afficiendum. Nec hoc dissimulare potuerunt Lorinus & Vasques, qui fatentur, serpentem illum non fuisse propositum ad adorationem, sed tantùm ad contemplationem, nec unquam tempore Mosis fuisse adoratum. DISPUT. X.

XIV. Atque hæc de Typo dicta sunto. Nunc ad τυπωθὲν seu mysterium sub hac figura contentum veniendum est. Licèt enim facilè concedamus, miraculum hoc Israëlitas respexisse, Deúmque in eo varia documenta dedisse, quæ vel ad peccati gravitatem ostendendam, vel ad Justitiæ divinæ severitatem agnoscendam, vel ad misericordiæ & gratiæ magnitudinem celebrandam faciunt; dubium tamen non est, quin peculiarem habuerit χέσιν ad mysterium aliquod Evangelicum, quod nos in hac figura docere voluit. Et si Christus ipse hoc nobis non revelaret, ut facit clarissimè Joan. 3. 14. 15. *Sicut Moses*, inquit, *elevavit Serpentem in deserto: Ita oportet Filium hominis elevari, ut quisquis credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam:* Satis tamen rei ipsius natura hoc evinceret. Cur enim Deus mirum hoc & extraordinarium remedii genus adhibere voluisset, si nullum alium finem sibi proposuisset, quàm sanationem vulneratorum? An verisimile, sapientiam ejus incomprehensibilem rem adeò absurdam & à ratione alienam adhibere voluisse, si nihil aliud intendit, quàm prospicere medelæ Israëlitarum, nec ulteriùs aliquid sublimius respexisset? Idem ergo hìc observare licet, quod in aliis cæremoniis Legalibus non paucis occurrit, ut earum rationem vix reddere possimus, si in historia ipsa & typo manemus, nec ad veritatem & antitypum ascendimus, v. g. cur Deus voluit postes Israëlitarum aspergi sanguine, ut ab Angelo internoscerentur ab Ægyptiis, quasi Angelus sine hoc signo non potuisset satis discernere domos utrorumque. Sed ita magnum Redemtionis mysterium retegitur clarissimè, ut constet sanguine Agni Dei corda nostra esse aspergenda, ut à pœna ὀλοθρευτοῦ & justitiæ divinæ manu liberari possimus. Ita cur serpens erigitur ad remedium plagæ Israëlitarum? Cur ejus intuitus sanat? Hoc non sine ratione mirabili factum procul dubio à Domino, sed quænam illa sit, quicquid Judæi adferant, nunquam assequentur, nisi Christum intueamur, qui ut consilii divini & V. T. Interpres clavem istius mysterii nobis suppeditat, & finem, quem hìc potissimùm Deus respexit, nobis in hoc facto aperit: Ut hìc non respicere debeamus serpentem ut simplicem similitudinem, sed ut typum expressum; & ex intentione Spiritûs S. propositum ad hæc tria significanda. 1. ad adumbrationem peccati & miseriæ per peccatum invectæ. 2. descriptionem redemtionis, quæ per Christum nobis est allata. 3. modum & instrumentum, quô ista redemtio nobis applicatur; quæ tria in hoc Typo continentur; nam ut vulnera & morsus serpentini exitiale virus Diaboli, quô sauciamur lethaliter, notant: Ita serpens æneus Christum Redemtorem,

Mysterium serpentis ænei explicatur.

Joan. 3. 14. 15.

DISPUT. X. & intuitus ejus fidem ad Christum respicientem mirificè nobis exhibet, ut paulò distinctiùs jam videbimus.

XV. Quoad primum, Quis non videt hîc in murmure Israëlitarum & plagâ serpentum statum hominum in peccatum, & per peccatum in mortem prolapsorum, graphicè depictum? Quis nescit Diabolum serpentem esse antiquum, qui morsu suo lethifero primos parentes ita vulneravit, ut in totum genus humanum mortem accersiverit, & virus suum exitiale in totum hominem, & in cor præcipuè ut vitæ arcem & fontem effuderit? ut hîc habeamus simul & peccati & pœnæ imaginem: *Peccati* quidem, quia ut serpentis tenuissimus est morsus, sed præsentissimum venenum, quod cor ipsum rectà petit, quod urit & inflammat animos igne exitiali cupiditatum carnalium, quæ sunt totidem *ignita Satanæ tela* Ephes. 6.16. quod ardentissimam & inexplebilem morsu suo excitat sitim, & innumera causatur mala: *Pœna* verò, quia peccati venenum tam est dirum & lethiferum, ut certissimam homini mortem adferat, nisi aliunde illi remedium adveniat. Uno verbo, non alia imago aptior serpente, ad describendas fraudes, fallacias & artes vaferrimas, quibus ad modum serpentis repentis & tortuosi, obliquis ambagibus & anfractibus sinuosis sibilo suo pestifero se se immittentis grassatur Princeps tenebrarum Diabolus, qui habet imperium mortis, ad tyrannidem suam in cordibus hominum stabiliendam; ut instar Leonis rugientis aliunde sævit & furit immani crudelitate adversùs Semen mulieris.

Remedium peccati in Christo.

XVI. II. *Remedium* à Deo nobis paratum & propositum ad salutem nostram hîc aptissimè notatur. Ut nemo potuit sanare plagam Israëlitarum nisi solus Deus: Ita nemo plagam exitialem peccati & mortis curare potuit, nisi misericors Dei gratia, qui in thesauro Sapientiæ suæ πολυποικίλῳ de medio salutari nobis prospexit, Filium suum in Mundum mittendo, qui pro nobis in Cruce sese offerret Deo, quem per serpentem æneum in variis graphicè adumbrare voluit, quia ut venenum à serpente infusum est, & remedium à serpente allatum, serpens serpenti opponitur, salutaris noxio, medicinalis lethifero: Ita homo est qui nos perdidit, homo est qui nos salvat, per unum hominem mors, per unum hominem resurrectio

1. Cor. 15. 1.Cor. 15. & ut per unius hominis inobedientiam multi constituti sunt peccatores, sic per unius obedientiam multi constituuntur justi Rom.

Rom. 5.18. 5. 18. per id voluit hominem servari, per quod perierat, mors quæ omnibus erat exitialis, jam fit salvifica & redemtionis instrumentum; per mortem destruitur ille qui habebat imperium mortis, ut liberaret eos, qui per totam vitam addicti erant servituti propter

Heb. 2.14. metum mortis Heb. 2. 14. Atque ita impletur Samsonis ænigma, *ex forti dulcedo, ex devorante cibus*, à morte ipsa remedium mortis petitur, scorpius allidiur vulneri quod ipse fecit, & sanat, & ex

vipera saluberrima fit theriaca, quâ morsus ejus sanatur. 2. Serpens figuram quidem habuit serpentis igniti, ideo vocatur שׂרף sed non naturam nec venenum: Ita Christus factus quidem est in similitudine carnis peccati, sed carnem tamen peccati non habuit Rom. 8. 3. quia similis nobis factus est in omnibus, sed excepto peccato, Heb. 4. 15. hoc tamen cum discrimine, quòd serpens externam tantùm formam habuit, At Christus internam, quia verus fuit homo non secus ac nos. 3. Serpens non ex auro vel argento confectus est, sed ex ære viliori metallo, verùm solido & perenni: Ita Christus fuit sine decore & sine forma Is.53. 2. sed firmus tamen est & inconcussus, rupes & petra immota salutis. 4. Inter omnia metalla æs est maximè sonorum, unde Paulus 1. Cor. 13. 1. γέγονα χαλκὸς ἠχῶν *sum æs tinniens*; Ita per æs rectè notatur Christus crucifixus, & prædicatio Crucis, per quam sonus Christi percussi fuit per totam terram Rom. 10. 18. 5. Serpens non humano opere formatus fuit, sed igne conflatus: sic Christus non operâ viri genitus, sed virtute Spiritûs conceptus est,& in igne charitatis veluti excoctus in Cruce, ut fieret remedium nobis salutare. 6. Ut unus serpens datus erat Israëlitis, ut ad eum omnes respicerent: Ita unus Christus datur omnibus, in eo uno & non in alio quoquam salus.

DISPUT. X.

Rom 8.3.

XVII. 2. *Ut Moses extulit serpentem in deserto. Ita oportuit Filium hominis exaltari.* Frustrà Moses serpentem istum parâsset, nisi in palum vel perticam postea erexisset, ut posset ab omnibus conspici. Sic non sufficiebat Filium hominis natum fuisse, & formam servi accepisse, nisi de infami ligno crucis suspenderetur, & κατάρα seu maledictio fieret, hâc tantùm ratione salutaris & vivificus nobis factus est. Oportuit ergo Filium hominis extolli, non modò ad impletionem figurarum & Oraculorum veterum, sed præcipuè propter salutis nostræ necessitatem, quia aliàs remedium peccato nostro non potuit reperiri, ut nulla spes sanationis Israëlitis, nisi in serpentis ænei erecti aspectu. Hanc autem ὕψωσιν seu exaltationem Christi ad crucifixionem & mortem ejus esse referendam colligitur ex Joa. 12. 32. ubi Christus ait: *Cùm exaltatus fuero è Terra, traham omnes ad me,* significans, ut addit Joannes, *quali morte moriturus esset*, nim. crucis, in quam extolli debuit, ex linguæ Syræ usu, in qua verbum זקף quod propriè est *attollere*, sumitur sæpe in crucifigendi notione, Matt. 20. 19. Et attollent eum, id. crucifigent, ut in Græco habetur σταυρῶσαι; Et 26. 2. Filius hominis traditur ut attollatur id. crucifigatur, εἰς τὸ σταυρωθῆναι. Chaldæis familiaris est illa acceptio, Est. 7. 10. *Sustulerunt Hamanem super lignum*, id. ויתלו *suspenderunt*, ut est in Hebræo. Holocausta עולות seu ὑψώσεις dicebantur, quia sursum attollebantur, & significabant fore ut Christus pro peccatis se offerens exaltaretur in Cruce: Quæ rectè perticæ, in quam evectus est assimilatur, maximè si in formam crucis efformata fuit, ut fieri

Christi exaltatio.

Joan. 12. 32.

Matt. 20. 19. & 26. 2.

Est. 7. 10.

 debuit

debuit si serpenti alati imaginem habuit.

XVIII. Licèt verò ista erectio serpentis mortem Christi in cruce adumbrârit, ulteriùs tamen respexisse dubium esse non potest, si attendimus, Ideo erectum fuisse ut conspiceretur, non potuit autem conspici, nisi præter erectionem in cruce alio etiam modo fuisset exaltatus. Tres autem exaltationes Christi possunt distingui, quas hîc congerendas censemus: Prima est *pœnalis* in Cruce, secunda *Triumphalis* in Cælo, tertia *Mystica* in Verbo. Per primam erectus est in crucem ad satisfaciendum justitiæ Dei, & expiationem peccatorum per meritum sanguinis: Per secundam erectus est in cælum, ad conservandam intercessione suâ salutem, quam morte suâ nobis acquisivit: Per tertiam exaltatur in Ecclesia per prædicationem Evangelii, ad applicandam salutem Electis, & eos ad Christum convertendos. De prima loquitur Christus loco citato Jo. 12. 32. *Cùm sublatus fuero è terra, traham omnia ad me*, nimir. *θυσίᾳ* sacrificii & mortis suæ, & Joan. 8. 28. *quando exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quòd ego sum*, id. postquàm me in crucem egeritis. De altera, per quam Victor peccati, Diaboli & mortis, non modò ex mortuis resurrexit, sed & in cælum ascendit, loquitur Paulus Phil. 2. 9. *Quem*, inquit, *Pater ὑπερύψωσε* id. *summè exaltavit, dando illi nomen super omne nomen* &c. Tertia, quæ pertinet ad prædicationem Evangelii, insinuatur Isai. 11. 10. *His diebus*, inquit, *gentes requirent radicem Isai, quæ erecta erit in vexillum.* Christus enim in Evangelio tanquam in vexillo erigitur, ut intuitu fidei ad illum nos convertamus, atque huc facit, quòd pertica seu malus, in quam serpens erectus erat, vocatur נס quod vexillum significat. Porrò ut serpens non in angulo aliquo positus fuit, sed in publico & medio populi, ut ab omnibus conspici posset: Ita Christus non in uno populo tantùm, sed ubique gentium prædicatus est, & in signum salutis propositus, unde Gal. 3. 1. dicitur ipsis propositus, & quasi depictus inter ipsos crucifixus.

Phi. 2. 9.

Is. 11. 10.

Gal. 3. 1.

Christi aspectus.

XIX. Tertiò *Contemplatio serpentis* fuit etiam Mystica. Nam ut à parte Mosis serpens debuit erigi; ita à parte Israëlitarum debuit conspici. Sic Christus non juvat nisi cognitus, nec mors nisi applicata fideli, & ab eo apprehensa. Apprehensio ista non aliter fit quàm per fidem, quæ est oculus animæ, quô Christum intuemur: *Hæc est voluntas Patris*, inquit Christus Joa. 6. 40. *ut quicunque contemplatur Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam.* Et Joa. 3. 14 *Oportet Filium exaltari; ut quisquis credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Ita Fides passim confertur oculo, quia præcipuus ejus actus positus est in cognitione, hæc est conditio, sub qua Christus offertur in Evangelio, quâ qui destituuntur, non possunt frui Christo, nec statuere sibi à Deo destinatum esse; Quomodo serpens æneus illis tantùm proderat ex Dei consilio, qui ad eum respiciebant.

Joan. 6. 40.

ciebant. Si qui ergo in Israële cæcutiebant, aut oculos ultrò avertebant, illis salutis nulla spes erat, ut nec hodie incredulis & rebellibus adversùs Deum Job.24. 13. & iis, quibus Deus seculi excœcavit mentes 2. Cor. 4. 4. 2. Ut Israëlitæ non ex alieno aspectu, sed tantùm ex proprio sanabantur: Ita nos ex fide nostra, non ex aliena vivimus Habac. 2. 4. Rom. 1. 17. 3. Ut saluti potuit esse visus etiam imbecillus: Ita ex morte nos eripit fides adhuc infirma, modò sit vera & sincera. 4. Ut quisquis aspiciebat, cujuscunque ætatis, sexûs & conditionis, sanabatur: Ita quisquis credit in Christum, sive mas sive fœmina, sive liber sive servus, sive dives sive pauper, sive doctus sive indoctus, indiscriminatim servatur in Christo, *in eo neque mas, nec fœmina, nec Scytha, nec barbarus, nec Græcus, nec Iudæus*, sed Christus omnia in omnibus Col. 3. 11. Rursus inæqualitas mali non tollit æqualitatem remedii, sanabantur enim omnes, quomodocunque morsi fuerint: Ita quocunque morbo peccati detinearis, quocunque vulnere afflictus, modò credas, servaberis. 5. Ut semel morsus serpente viso sanatus, si rursus mordebatur, ad idem remedium confugiebat: Ita si post sanationem spiritualem denuò in peccatum labimur, eadem succurrit fides quæ prius, per quam ad Christum respiciendo invenimus salutem. Unde ut Israëlitæ tam præsenti auxilio freti anguium morsum & aculeum parum timebant: Ita fidelis, qui Christo nititur, Dæmonum insultus, & aculeos peccati spernit, cum fiducia inclamans: *O mors ubi tua victoria? ô sepulcrum ubi est stimulus tuus?* 1. Cor.15.52. nec tamen Israëlitæ hujus medicinæ fiduciâ tam securi fuerunt, ut serpentes ad morsum ultrò provocarent: Sic cavendum, ne Christi gratiâ & auxilio freti, carnali præsumptione & confidentiâ temerariâ elati in tentationes sponte incidamus; sed contrà sancto timore salutem operando, Diabolo constanter resistendum est, ut fugiat à nobis, Jac.4. 7.

XX. Verùm licèt in istis multiplex sit convenientia inter figuram & veritatem, fatendum tamen est, non minorem esse discrepantiam, & istam illâ longè præstantiorem fuisse. Serpens æneus, utut gratiæ Dei insigne symbolum, per se tamen nihil poterat, *non enim qui respiciebat per rem visam, sed per te Servatorem omnium salvabatur*, ut verè ait liber Sapi. c.16. Sed Christus verâ & propriè dicta est causa salutis & vitæ; unde dicitur Sol justitiæ ferens sanitatem in alis suis Mal. 4. 4. dicitur resurrectio & vita, qui habet vitam in seipso ut quoscunque vult vivificat Io. 5. 21. factus in Spiritum vivificum 1. Cor. 15. 45. 2. Serpens æneus solis Israëlitis debuit esse salutaris; sed fides in Christum omnibus ex quacunque gente, sexu, conditione & ætate, ut quisquis, sive Iudæus, sive Græcus, in eum credit, non pereat, sed habeat vitam æternam. 3. Serpens morsos ita à morte liberabat, ut morti adhuc essent obnoxii; sed per Christum tam ab animi quàm à corporis morte liberamur in æternum. 4. Serpentis

pentis

Disput. X.

penris virtus ad paucos tantùm dies duravit, vel Deus ad ejus præsentiam indulsit populo sanationem à vulneribus ad exiguum tempus; sed Christus idem semper hodie, heri & in secula Heb. 13. 8. vis ejus æterna & infinita, quæ nunquam deficit. 5. Serpens propositus fuit ad contemplationem, sed non ad adorationem, unde quum populus ei adolere cœpit, contritus est mandato Ezechiæ 2. Reg. 18. 4. sed *omnes honorare debent Filium, ut honorant Patrem* Jo. 5. 23. & *eum adorare* jubentur *omnes Angeli* Heb. 1. 6. nec alium in finem *Deus eum exaltavit, noménque illi dedit super omne nomen, nisi ut in nomine Iesu omne genu flectatur, & omnes fateantur esse Dominum, ad gloriam Patris*, Phil. 2. 18. Et si contritus fuit serpens æneus statim atque coli cœpit; contrà conteri debent, qui Christum non adoraverint. *Conteres eos virgâ ferreâ; & sicut vas figuli confringes eos* Ps. 2. 9. sed beati qui osculantur Filium, osculo religioso, & in eo fiduciam ponunt.

Joan. 5. 23. Heb. 1. 6.

Ps. 2. 9.

1. Cor. 10. 9.

XXI. Hoc est officium, quod præscribit Paulus 1. Cor. 10. 9. ubi agit de peccato Israëlitarum, Vnde elicit usum practicum de non tentando Christo, sed potiùs de eo colendo & glorificando, ut Deo summo fidelissimo & potentissimo, *Ne tentemus Christum, sicut illi tentârunt*, scil. ipsum, *& perierunt à serpentibus.* Quod nobis suppeditat fortissimum pro Divinitate Christi contra Socinianos argumentum: non modò ex eo, quòd Christus jam tum fuisse dicitur sub Veteri Testamento, quod non potuisset de eo dici, nisi Deus esset, sed etiam quòd tentâsse dicuntur ipsum Israëlitæ, quod de Deo tantùm dicitur. Nec audiendus Eniedinus, qui vult tentatum etiam fuisse Mosem ab Israëlitis, Num. 21. *Loquutus est populus contra Deum & Mosem*: aliud enim est loqui & murmurare contra aliquem, aliud ipsum tentare; illud potest fieri contra hominem, hoc verò tantùm contra Deum, ita Moses ipse distinguit Exo. 17. 2. *Cur jurgamini mecum? cur tentatis Iehovam?* Non melioris est commatis quod addit secundò, non dici Israëlitas tentâsse Christum, sed tantùm tentâsse absolutè; vel si aliquid repetendum est, & transitivè verbum ponatur, subaudiendum esse Θεὸν non Χριστὸν, qui cùm unctus sit tantùm quoad humanitatem, nondum erat in rerum natura. Nam gratis supponitur verbum πειράζειν poni absolutè, cùm semper transitivè & activè sumatur, & de aliquo dicatur. Nec tentandi actio sine objecto & re tentata concipi potest. Non posse autem alium, quàm Christum subaudiri, dispositio verborum docet, *Ne tentemus Christum, sicut illi tentârunt*, subaudi *ipsum*: Nam si alium quempiam intellexisset, omnino exprimere eum debuit, ut ambiguitatem sermonis tolleret, quod cùm non faciat, non ad alium quàm ad Christum respicit: Scio Socinum hîc concedendo subaudiendum esse pronomen αὐτὸν, velle Mosem respici, qui Christus dicatur vel propriè, quia Israëlitarum Christus fuit, id est, Mediator & Dux, vel

vel *typicè*, quatenus tentatus fuit Moses, qui typus erat Christi; quod vult insinuari ✠. 6. quum ait Paulus ista nobis *typos* fuisse. Sed neutrum sine gravi absurditate dici potest. Non prius, quia nuspiam dicitur in sacris literis Moses tentatus ab Israëlitis, nec nomine Christi insignitur. Deinde cùm pronomen *αὐτὸν* non ad alium referri possit, quàm ad eum, quem nomen Χριστὸν significat in priore membro; certum est non posse designari Christum, nisi sub ea notione quæ illi propria est & peculiaris, nec ad alium pertinere potest. Non posterius, quia si Christus sic tentatus diceretur hoc loco, diceretur non propriè sed figuratè, quod nec convenit verbo tentandi, quod propriè dictam tentationem significat, nec pronomini ipsum, quod propriè diximus poni pro ipso Christo. Nec hoc evinci potest ex ✠. 6. quia *τύποι* non referuntur ad Christum vel ad Mosem, sed ad peccatum seu pœnam Israëlitarum, quia ista in exemplum illis contingebant ad nostram admonitionem, ut ✠. 12. exponitur. Porrò licèt Christus nondum fuisset unctus quoad humanitatem, non minùs tamen Christus potuit vocari quoad Personam & Officium Mediatorium, quia unctio non notat tantùm collationem donorum in humanitatem, sed & vocationem & destinationem ad munus, quod pertinet ad personam quæ jam sub Veteri Testamento eo munere fungebatur; quod potissimùm in peregrinatione populi in deserto patuit, in qua adfuisse populo ut ejus ducem patet ex Exo. 23. 20. 21. Nec enim Angelus ille, qui mittendus dicitur à Domino ante populum, in quo nomen Dei debuit esse, id est, divina & æqualis cum Patre auctoritas, & cujus sollicitè vitanda fuit offensio, quia non parciturus erat ipsorum peccatis, alius est à Christo, qui sæpe per Angelum faciei & Angelum fœderis describitur Mal. 3. 1. Ex quibus colligitur, Christum revera tentatum fuisse ab Israëlitis & sic verum & æternum esse cum Patre Deum. *Exod. 23. 20. 21.*

FINIS.

INDEX
LOCORVM S. SCRIPTVRÆ,
Quæ in Decade explicantur, vel vindicantur.

Prior Numerus Paginam, *Posterior* Paragraphum *notat.*

INDEX

INDEX RERUM

Quæ in Decade DISPUTATIONUM pertractantur.

Eccle-

S.

S.

FINIS.

